

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

BAŞBAKANLARIMIZ VE GENEL KURUL KONUŞMALARI CİLT 3

(CUMHURİYET HÜKÜMETLERİ DÖNEMİ)

MAHMUT CELAL BAYAR REFİK SAYDAM
MEHMET ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU MEHMET RECEP PEKER
HASAN HÜSNÜ SAKA MEHMET ŞEMSETTİN GÜNALTAZ

HAZIRLAYANLAR

Dr. İrfan NEZİROĞLU

Dr. Tuncer YILMAZ

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETTİR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

BAŞBAKANLARIMIZ VE GENEL KURUL KONUŞMALARI

Cilt 3

(Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi)

Mahmut Celal BAYAR
Refik SAYDAM
Mehmet Şükrü SARAÇOĞLU
Mehmet Recep PEKER
Hasan Hüsnü SAKA
Mehmet Şemsettin GÜNALTAY

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları:

BAŞBAKANLARIMIZ
ve
GENEL KURUL KONUŞMALARI
(Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi)

Hazırlayanlar

Dr. İrfan NEZİROĞLU
TBMM Genel Sekreteri

Dr. Tuncer YILMAZ
TBMM Kütüphane ve Arşiv
Hizmetleri Bşk. Yrd.

Gülşah ERDEM EFE

Kapak Tasarımı
Uğur SAÇI

Grafik Tasarım
Demet ÇINAR

TBMM Basımevi-Ankara
Aralık 2014

BAŞBAKANLARIMIZ VE GENEL KURUL KONUŞMALARI**TBMM Hükümetleri Dönemi (24 Nisan 1920-28.10.1923)****Cilt: 1 İCRA VEKİLLERİ HEYETİ REİSLERİ**

Mustafa Kemal ATATÜRK

Fevzi ÇAKMAK

Hüseyin Rauf ORBAY

Ali Fethi OKYAR

Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi (30.10.1923-.....)**Cilt: 2 BAŞBAKANLAR**

1- Mustafa İsmet İNÖNÜ

2- Ali Fethi OKYAR

Cilt: 3

3- Mahmut Celal BAYAR

4- Refik SAYDAM

5- Mehmet Şükrü SARAÇOĞLU

6- Mehmet Recep PEKER

7- Hasan Hüsnü SAKA

8- Mehmet Şemsettin GÜNALTAY

Cilt: 4

9- Adnan MENDERES

Cilt: 5

10- Cemal GÜRSEL

11- Suat Hayri ÜRGÜPLÜ

12- Süleyman Sami DEMİREL (1. Kısım)

Cilt: 6

12- Süleyman Sami DEMİREL (2. Kısım)

Cilt: 7

- 13- İsmail Nihat ERİM
- 14- Ferit MELEN
- 15- Mehmet Naim TALU
- 16- Mustafa Bülent ECEVİT
- 17- Mahmut Sadi IRMAK

Cilt: 8

- 18- Saim Bülend ULUSU
- 19- Halil Turgut ÖZAL
- 20- Yıldırım AKBULUT

Cilt: 9

- 21- Ahmet Mesut YILMAZ
- 22- Tansu ÇİLLER
- 23- Necmettin ERBAKAN
- 24- Abdullah GÜL
- 25- Recep Tayyip ERDOĞAN

SUNUŞ

TBMM Hükümetleri olarak anılan dönemdeki (25 Nisan 1920-28 Ekim 1923) ilk hükümetimizin başkanı olarak Büyük Millet Meclisi tarafından seçilen Mustafa Kemal Paşa (Muvakkat İcra Encümenleri Heyeti Reisi) ve sonrasında yine meclis tarafından seçilerek Hükümet kuran “İcra Vekilleri Heyetleri Başkanları” (Toplam 4 Hükümet Reisi) ile 61 Cumhuriyet Hükümetine Başkanlık yapmış, 25 Başbakanımızın Genel Kurulda, “Başbakan unvanı ile yaptıkları konuşmalar” bu 9 Ciltlik eserde toplanmıştır.

Siyasi tarihimizin resmi kaynakları arasında önemle yer alan “Tarihe Düşen Notlar” kitap serimizin 5. Kitabı olarak hazırlanan “Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları” adlı eser, imparatorluk döneminden günümüze kadar geçen süredeki iç ve dış olayların parlamentomuza yansımalarını birincil kaynak olarak sunma açısından büyük önem arz etmektedir.

9 cilt halinde yayınlanan bu eserin hazırlanmasında “TBMM Tutanak Dergisi” referans alınmıştır. Tutanaklardaki bazı küçük dizgi ve sözcük hatalarının düzeltilmesi dışında orijinal yapı korunmuştur.

Yakın siyasi tarihimize ışık tutacak önemli bir kaynak niteliğindeki bu eserin pek çok araştırmaya katkı sağlayacağına inanıyor; başta Genel Sekreterimiz Dr. İrfan Neziroğlu ile Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkan Yardımcısı Dr. Tuncer Yılmaz olmak üzere hazırlanmasında emeği geçen tüm personelimize teşekkür ediyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

ÖNSÖZ

Bu eser; Basıldığı tarih itibariyle görevini tamamlamış olan 4 İcra Vekilleri Heyeti Reisi, 5 Hükümet, 25 Başvekil/Başbakan ise toplam 61 hükümet kurmuşlardır. Bu eser, değişik unvanlarla anılmış olan hükümet başkanlarımızın sadece TBMM Genel Kurulunda yaptıkları konuşmaları kapsamaktadır. Konuşmalar, aynen tutanaklarda yer aldıkları gibi verilmiş, o anki atmosferi yansıtmaı açısından önemli bulunarak; alkışlar, sataşmalar, protestolar metinlerden çıkartılmamıştır.

Başbakanlarımızın, TBMM Genel Kurulunda yaptıkları konuşmaların, Dünya ve Türkiye'deki ekonomik, siyasi olaylar hakkında ilk ağızdan bilgi sunduğu gibi, devlet mekanizmamızın bu olaylara bakışını birincil kaynaktan sunmak açısından önemlidir.

TBMM Başkanlığı olarak yasama kaynaklarımızın sunumu konusunda göstermeye çalıştığımız çabaların bir ürünü olarak hazırladığımız bu eserin araştırmacılar için siyasi tarihimize toplu ve kolayca erişilmesine imkân sağlayan önemli bir yeri olacağına inanıyoruz.

350 adet basılarak öncelikle kütüphanelere gönderilecek olan bu kitabı Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkan Yardımcımız Dr. Tuncer Yılmaz ile birlikte titiz bir çalışma sonucunda yayına hazırladık. Gülşah Erdem Efe başta olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Eserin karşılaştırmalı yeni araştırmalara kaynaklık etmesini umuyorum.

Dr. İrfan NEZİROĞLU
TBMM Genel Sekreteri

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
MAHMUT CELÂL BAYAR.....	1
BİYOGRAFİ.....	3
I. BAYAR HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	5
08 Kasım 1937 Pazartesi I. Bayar Hükümetinin (9. Cumhuriyet Hükümeti) Güven Oylaması münasebetiyle Yaptıkları Konuşma.....	7
18 Nisan 1938 Pazartesi Bazı Maddelerin Gümrük Resimleri Hakkında Hükümetçe İttihaz Olunan Kararların Tasdikına Dair Kanun Münasebeti İle Sözleri.....	34
27 Mayıs 1938 Cuma Bütçe Müzakeresinin İkmali Dolayısıyla Yaptıkları Konuşma.....	36
24 Haziran 1938 Cuma Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu Münasebeti ile Yaptıkları Konuşma.....	37
29 Haziran 1938 Çarşamba Memleketin Umumi İşlerine Dair Konuşması.....	40
II. BAYAR HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	49
16 Kasım 1938 Çarşamba Başvekil Celal Bayar'ın, İtimad Talebine Dair Beyanâtı.....	51
Dr. REFİK SAYDAM.....	55
BİYOGRAFİ.....	57
I. SAYDAM HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	59
27 Kânunusani 1939 Cuma 11. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Saydam Hükümeti) Güven Oylaması Nedeniyle Yaptıkları Konuşma.....	61
II. SAYDAM HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	65
10 Nisan 1939 Pazartesi 12. Cumhuriyet Hükümetinin (II. Saydam Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması ve Güven Oylaması Sırasında Yaptıkları Konuşma.....	67
12 Mayıs 1939 Cuma Türkiye-İngiltere Beyannamesi Münasebetiyle Sözleri.....	70
23 Mayıs 1939 Salı 1939 Senesi Başvekâlet Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	73
30 Mayıs 1939 Salı 1939 Senesi Bütçesinin Heyeti Umumiyesi Münasebetiyle Teşekkür Konuşması.....	76

23 Haziran 1939 Cuma Türkiye-Fransa Müsterek Beyannamesi Münasebetiyle Sözleri.....	77
28 Haziran 1939 Çarşamba Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	80
11 Eylül 1939 Pazartesi Dahilî ve Harici Ahvale Dair Beyanâtı.....	81
16 Teşrinievvel 1939 Pazartesi Maliye Vekâleti Bütçesine 300 Bin Lira Fevkalâde Tahsisat Verilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	87
17 Kânunusani 1940 Çarşamba Erzincan'da ve Erzincan Yersarsıntısından Müteessir Olan Mıntakada Zarar Görenlere Yapılacak Yardım Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	88
18 Kânunusani 1940 Perşembe Dahilî ve Harici Ahvale Dair Beyanâtı.....	91
18 Kânunusani 1940 Perşembe Milli Korunma Kanunu Münasebetiyle Sözleri.....	95
6 Mayıs 1940 Pazartesi Diyarbakır İstasyonundan Irak ve İran Hududlarına Kadar Yapılacak Demiryolları Hakkındaki Kanunun Birinci Maddesinin Tadiline Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	97
8 Mayıs 1940 Çarşamba Orman Umum Müdürlüğü Teşkilât Kadrolarına Müteallik Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	98
28 Mayıs 1940 Salı 1940 Malî Yılı Ticaret Vekâleti Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	99
12 Temmuz 1940 Cuma Hükümetin Harici Siyaseti Hakkında Beyanâtı.....	101
12 Temmuz 1940 Cuma Millî Yardım Komitesinin Mesaisinden Dolayı Teşekkürü.....	103
11 Aralık 1940 Çarşamba Jandarma Teşkilâtı İçin Yapılacak Binalar Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	104
11 Kânunuevvel 1940 Çarşamba Jandarma Teşkilâtı İçin Yapılacak Binalar Hakkında Kanun Lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları Hakkında Konuşması.....	105
25 Kânunuevvel 1940 Çarşamba Millî Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	106
27 Kasım 1940 Çarşamba Seyhan mebusu Hilmi Uranın, Millî Yardım Komitesinin Faaliyetine Nihayet Verilmesi Hakkında Takriri, ve Komiteye Teşekkürü Münasebetiyle Yaptığı Konuşma.....	108
6 Kânunusani 1941Pazartesi Dahilî ve Harici Ahvale Dair Beyanâtı.....	109
26 Haziran 1941 Pazartesi 1941 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle Sözleri.....	112
29 Mayıs 1941 Perşembe Bütçe Müzakeresinin Hitamı Münasebetiyle Sözleri.....	114
4 Temmuz 1941 Cuma Dahilî ve Harici Ahvale Dair Beyanâtı.....	115
30 Kânunusani 1942 Cuma Millî Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	119

15 Nisan 1942 Çarşamba Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü" Kurulması Hakkında Kanun Lâyihası Münasebetiyle Konuşması.....	122
20 Nisan 1942 Pazartesi 1941 Malî Yılı Muvazenei Umumiyesine Dahil Bazı Daire Bütçelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	123
25 Mayıs 1942 Pazartesi 1942 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle Konuşması.....	124
27 Mayıs 1942 Çarşamba 1942 Malî Yılı Bütçe Müzakeresinde ve Müzakerenin Hitamı Münasebetiyle Teşekkür Konuşması.....	127
28 Mayıs 1942 Perşembe Vakıflar Umum Müdürlüğü 1942 malî yılı Bütçe Kanunu Münasebetiyle Yaptıkları Konuşma.....	128
MEHMET ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU	129
BİYOGRAFİ.....	131
I. SARAÇOĞLU HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	133
5 Ağustos 1942 Çarşamba 13. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Saraçoğlu Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması.....	135
5 Ağustos 1942 Çarşamba Meclisten İtimat Reyî Alması Münasebetiyle Sözleri.....	142
11 Kasım 1942 Çarşamba Memleketin İktisadi İşleri ve Alınacak Tedbirler Hakkında Beyanâtı.....	143
II. SARAÇOĞLU HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	157
17 Mart 1943 Çarşamba 14. Cumhuriyet Hükümeti (I. Saraçoğlu Hükümetinin) Programını Sunuş Konuşması.....	159
4 Haziran 1943 Cuma 14.Cumhuriyet Hükümetinin (II. Saraçoğlu Hükümeti) Güvenoyu Alması Münasebetiyle.....	171
16 Temmuz 1943 Cuma Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Vazife ve Teşkilâtı Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	178
23 Mayıs 1944 Salı Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü 1944 Malî Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	179
29 Mayıs 1944 Pazartesi 1944 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulünden Sonraki Sözleri.....	180
30 Mayıs 1944 Salı Vakıflar Genel Müdürlüğü 1944Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	183
21 Haziran 1944 Çarşamba Subay ve Askerî Memurların Maaşlarına Dair 3661 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	184

2 Ağustos 1944 Çarşamba Alman Hükümetiyle İktisadi ve Siyasi Münasebetlerimizin Kesilmesine Dair Beyanâtı	185
23 Şubat 1945 Cuma Dışişleri Bakanı Hasan Saka'nın Almanya ile Japonya'ya Harb İlanına ve 1 Ocak 1942 Tarihli Milletler Beyannamesine Türkiye'nin de Katılmasına Dair Demeci Münasebetiyle Sözleri.....	198
19 Ocak 1945 Cuma Toprak Kanunu Tasarısının Geçici Bir Komisyonunda Görüşülmesine Dair Sözleri.....	200
11 Mayıs 1945 Cuma Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun, Avrupa Zaferinin Kazanılması Münasebetiyle Demeci.....	201
21 Mayıs 1945 Pazartesi 1945 Yılı Yedi Aylık Bütçe Kanununun Tümü Hakkında Sözleri.....	204
4 Haziran 1945 Salı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Münasebetiyle Sözleri.....	207
5 Haziran 1945 Salı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Münasebetiyle Sözleri.....	213
18 Aralık 1945 Salı 1946 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının Tümü Üzerinde Yaptığı Konuşması.....	214
19 Aralık 1945 Çarşamba 1946 Yılı Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	224
25 Aralık 1945 Salı Tunceli'nin İdaresi Hakkındaki Kanun Hükmünün Bir Yıl Daha Uzatılmasına Dair Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri.....	225
27 Aralık 1945 Perşembe 1946 Yılı Bütçesinin Meclisce Kabulü Üzerine Sözleri.....	226
8 Mayıs 1946 Çarşamba Birleşmiş Milletler Yardım ve Kalkındırma İdaresine İştirak Edilmesi ve Yardımda Bulunulması Hakkındaki Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri.....	227
MEHMET RECEP PEKER.....	229
BİYOĞRAFI.....	231
PEKER HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	233
14.08.1946 Çarşamba İstanbul Milletvekili Recep Peker'in kurduğu Hükümetin Programını Sunuşu ve Görüşmeleri Nedeniyle Yaptığı Konuşma.....	235
13 Eylül 1946 Cuma Matbuat Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Münasebetiyle Yaptığı Konuşma.....	255
13 Eylül 1946 Cuma Hangi Sebebe Dayanılarak Kapatıldıklarının Aydınlatılmasına Dair Olan İstanbul Milletvekili Cihad Baban'ın Sözlü Sorusu Münasebetiyle Sözleri.....	258
13 Kasım 1946 Çarşamba Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz'un, Türk Parasının Dış Kıymeti Üzerine Hükümetçe Alınan Son Kararın Memleketin Ticari, İktisadi ve Mali Konuları Üzerinde Tepkilerine Dair Sözlü Soru Önergesi Münasebetiyle Sözleri.....	267

18 Aralık 1946 Çarşamba 1947 Mali Yılı Bütçesinin Tümü Münasebetiyle Sözleri.....	268
24 Aralık 1946 Salı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	276
30 Aralık 1946 Pazartesi 1947 Yılı Bütçesinin Kamutayca Kabulü Münasebetiyle Sözleri.....	279
28 Mayıs 1947 Çarşamba Altı İlde İlan Edilmiş Olan Sıkıyönetimin Altı Ay Daha Uzatılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi Münasebetiyle Sözleri.....	280
HASAN HÜSNÜ SAKA.....	291
BİYOĞRAFI.....	293
I. SAKA HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	295
13.10.1947 Pazartesi 16. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Saka Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması ve Güven Oylaması hakkında yaptıkları Konuşmalar.....	297
7 Kasım 1947 Cuma Afyon Karahisar Milletvekili Ahmet Veziroğlu'nun, Yabancı Memleketlere Gönderilmiş Olan Heyetlerin Memuriyet, Vazife ve Salahiyetleriyle Bunlara Verilen Masraf ve Yolluklar Hakkında Başbakanlıktan Sözlü Sorusuna Cevabı.....	310
7 Kasım 1947 Cuma İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in, Nakil Vasatları Hakkında Kanunda Gösterilen Makam Otomobillerinden Gayrı Makam Otomobilleri Alınıp Alınmadığının Bildirilmesine Dair Başbakanlıktan Sözlü Sorusu Münasebetiyle Cevabı.....	311
26 Kasım 1947 Çarşamba Afyon Karahisar Milletvekili Ahmed Veziroğlu'nun, Yabancı Memleketlere Gönderilmiş Olan Heyetlerin Memuriyet, Vazife ve Salahiyetleriyle Bunlara Verilen Masraf ve Yolluklar Hakkında Başbakanlıktan Sözlü Sorusuna Cevabı.....	312
8 Aralık 1947 Pazartesi Eskişehir Milletvekili Hasan Polatkan'ın Bazı Fabrikalardaki İş Yerlerinde İşçilerin Ücret, İskân, Vergi ve Tekaütlük Durumları Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri.....	325
12 Aralık 1947 Cuma Konya Milletvekili Hulki Karagülle'nin, Buğday ve Emsali Hububat Fiyatlarının Dış Piyasalara Göre Ayarlanması Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri.....	326
12 Aralık 1947 Cuma Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen'in, Devlet İşlerinin Teftiş ve Kontrolüne Dair Sorusu Münasebetiyle Sözleri.....	331
19 Aralık 1947 Cuma Eskişehir Milletvekili Hasan Polatkan'ın Bazı Fabrikalardaki İş Yerlerinde İşçilerin Ücret, İskân, Vergi ve Tekaütlük Durumları Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri.....	332
31 Aralık 1947 Çarşamba Başbakan Hasan Saka'nın, 1948 Sayılı Bütçe Müzakeresinin Sona Ermesi Münasebetiyle Demeci.....	345
20 Şubat 1948 Cuma Meclisin Kış Tatiline Karar Vermesi Münasebetiyle Hükümetçe Yapılacak İşler Hakkında Sözleri.....	348
20 Şubat 1948 Cuma Meclisin 12 Nisan 1948 Gününe Kadar Çalışmalarına Ara Verilmesine Dair Önerge Münasebetiyle Sözleri.....	350
12 Mayıs 1948 Çarşamba Kocaeli Milletvekili Cenap Aksu'nun, Ankara ile Bazı Şehirlerde Şeker Sıkıntısına Dair Olan Sorusu Münasebetiyle Sözleri.....	352

II. SAKA HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....355

18 Haziran 1948 Cuma 17. Cumhuriyet Hükümetinin Programını Sunuşu ve Güven Oylaması Nedeniyle Yaptıkları Konuşmalar.....	357
30 Haziran 1948 Çarşamba Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir'in. Askeri ve Mülki Tekaüt Kanununun 25'nci maddesi ile Millî Korunma Kanunu ve haksız olarak mal iktisap edenler hakkındaki Kanunun tatbikına ve resmi otomobil ve kamyonetlere dair Başbakanlıktan sözlü sorusuna cevaben yapılan açıklama.....	371
2 Temmuz 1948 Cuma Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir'in, Kitapçılığımızın Gelişme ve Artımını Bağlıyacak Tedbirlere Dair Olan Sorusuna Cevabı.....	372
8 Temmuz 1948 Perşembe Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	377
10 Kasım 1948 Çarşamba Diyarbakır Milletvekili İhsan Hamid Tigrel'in, Doğu İllerimizin Kalkınması İçin Hükümetçe Alınan Tedbirler Hakkında Sorusuna Cevabı.....	378
10 Kasım 1948 Çarşamba İstanbul Milletvekili Fuad Köprülü ve 15 Arkadaşının Şeker Fiyatına Yapılan Zam Dolayısıyla Başbakan Hakkında Gensoru Açılmasına Dair Önergesi Münasebetiyle Sözleri.....	379
10 Kasım 1948 Çarşamba Tokat Milletvekili Recai Güreli'nin, Demokrat Parti Genel Başkanının Kristal Gazinosunda Vermiş Olduğu Beyanat Hakkında Sorusuna Cevabı.....	380
12 Kasım 1948 Cuma Diyarbakır Milletvekili İhsan Hamid Tigrel'in, Doğu İllerimizin Kalkınması İçin Hükümetçe Alınan Tedbirler Hakkında Sorusuna Cevabı.....	381
12 Kasım 1948 Cuma Elazığ Milletvekili Fahri Karakaya'nın, Doğu İllerinin Kalkınması İçin Hükümetçe Yapılan Plan ve Program Hakkında Sorusuna Cevabı.....	383
12 Kasım 1948 Cuma Erzurum Milletvekili General Vehbi Kocagüney'in, Doğu İllerinin Kalkınması İçin Hükümetçe Hazırlanan Plan Hakkında Sorusuna Cevabı.....	384
5 Ocak 1949 Çarşamba Çanakkale Milletvekili Ali Rıza Kırsever'in, Ordu Tarafından Satılan Koşum Hayvanları Hakkında Sorusuna Cevabı.....	386

MEHMET ŞEMSETTİN GÜNALTAY 387

BİYOGRAFİ.....389

GÜNALTAY HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....391

24 Ocak 1949 Pazartesi 18. Cumhuriyet Hükümetinin Programını Sunuş Konuşması.....	393
7 Şubat 1949 Pazartesi Kimsesiz, Terkedilmiş Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısının Geri Verilmesine Dair Başbakanlık Tezkeresi Münasebetiyle Sözleri.....	397
22 Şubat 1949 Salı 1949 Mali Yılı Bütçe Kanununun Tümü Hakkında Sözleri.....	398
23 Şubat 1949 Çarşamba Diyanet İşleri Başkanlığı 1949 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	399

24 Şubat 1949 Perşembe Milli Savunma Bakanlığı 1949 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	400
23 Mart 1949 Çarşamba Sötlüce'de Nuri Killigil Fabrikasına Fülminat ve Kapsül İmalı İçin Müsaade Verilip Verilmediği Hakkında Soru Münasebetiyle Sözleri.....	404
25 Mayıs 1949 Çarşamba Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu Münasebetiyle Sözleri.....	405
28 Mayıs 1949 Cumartesi Milli Savunma Bakanlığı Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	406
30 Mayıs 1949 Pazartesi İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in, Hayat Pahalılığı ve Geçim Zorluğu Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri.....	408
8 Haziran 1949 Çarşamba Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	409
9 Haziran 1949 Perşembe Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	413
10 Haziran 1949 Cuma Büyük Millet Meclisinin Çalışmalarına Ara Verilmesi Münasebetiyle Sözleri.....	414
30 Kasım 1949 Çarşamba Denizli Milletvekili Reşad Aydın'ın Milletvekili Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonlarından Kurulan Karma Komisyon Raporu Münasebetiyle Sözleri.....	422
16 Aralık 1949 Cuma Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Emekli Kanununun 39. Maddesinin (B) Fıkrasının Uygulanma Şekli Hakkında Sorusuna Cevabı.....	424
14 Şubat 1950 Salı Diyanet İşleri Başkanlığı 1950 Yılı Bütçesi Hakkında Sözleri.....	425
16 Şubat 1950 Perşembe Milletvekilleri Seçimi Kanunu Münasebetiyle Sözleri.....	427
25 Şubat 1950 Cumartesi 1950 Yılı Bütçesinin Kabulü Münasebetiyle Sözleri.....	431
24 Mart 1950 Trabzon Milletvekili Faik Ahmed Barutçu ve Konya Milletvekili Tevfik Fikret Sılay'ın, Büyük Millet Meclisinin 8. Dönem Çalışmalarına Son Verilerek Yeni Meclisin 22 Mayıs 1950'de Olağanüstü Toplanmasına Dair Önergenin Kabulü Münasebetiyle Sözleri.....	432

MAHMUT CELÂL BAYAR
Türkiye Cumhuriyetinin 3. Başbakanı

BİYOĞRAFI

MAHMUT CELÂL BAYAR

(16 Mayıs 1883, Umurbey, Bursa- 22 Ağustos 1986, İstanbul)

Türkiye Cumhuriyetinin 3. Başbakanı, 9. ve 10. Hükümet Başkanı

Mahmut CELÂL BAYAR

1883 yılında Bursa'nın Gemlik ilçesinin Umurbey köyünde doğdu. Bursa'da İpek Meslek Yüksek Okulu ve College Francais de l'Assomption'da eğitim gördü ve memuriyet yaşamına atıldı. Hukuk ve bankacılık alanlarında çalıştı. 1907'de İttihat ve Terakki'nin Bursa'daki gizli kolu olan Küme adlı örgütüne girdi. Ardından İzmir'e gönderildi.

Mütareke döneminde İzmir Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti'ne girdi. İzmir'in işgali tehlikesi belirince, Galip Hoca takma adıyla zeybek ve köy hocası kılığında bölgeyi dolaşarak işgale karşı propaganda yaptı. İzmir'in işgalinden sonra Aydın'ın geri alınması mücadelesine katıldı. Balıkesir Kongresi kararıyla Akhisar Cephesi Komutanlığına getirildi.

12 Ocak 1920'de toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Saruhan Sancağı milletvekili olarak katıldı. Millî Mücadele'nin başlaması ile birlikte Anadolu'ya geçerek bu hareketteki yerini aldı. Birinci Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili olarak görev alan Mahmut Celal Bey, 1921'de İktisat Bakanı oldu.

Lozan Barış Konferansı'na danışman göreviyle katıldı. 1923 seçimlerinden sonra II. Büyük Millet Meclisi'ne İzmir milletvekili olarak girdi. Mart 1924'de Mübadele, İmar ve İskan Bakanlığına atandı. Temmuz 1924'de bu görevinden istifa etti.

1924 yılında İş Bankası'nın kurulmasında önemli rol oynadı ve 1932'ye kadar genel müdürlüğünü yaptı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda politika becerisi ve iktisatçı kimliği ile parladı. 1932'de İktisat Bakanlığı'na getirilen Bayar, 1937'ye kadar bu görevde kaldı. Ayrıca 1937-1939 yılları arasında başbakanlık yaptı. Daha sonra siyasî yaşamını İzmir milletvekili olarak sürdürdü.

Çok partili siyasî yaşamın başlaması üzerine 1946'da Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan ile birlikte Demokrat Parti'yi kurdu ve başkanlığa getirildi. Partisinin 1950 seçimlerini kazanmasından sonra 22 Mayıs 1950'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türkiye'nin üçüncü cumhurbaşkanı seçildi.

10 yıl boyunca sürdürdüğü bu görevden 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesi ile uzaklaştırıldı. 15 Eylül 1961'de Yassıada Mahkemesi tarafından idama mahkûm edildi. Cezası daha sonra müebbet hapse çevrilerek Yassıada'dan Kayseri Bölge Cezaevi'ne nakledilen Bayar, 7 Kasım 1964'te rahatsızlığı nedeniyle serbest bırakıldı.

22 Ağustos 1986 günü İstanbul'da vefat etti.

I. BAYAR HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(9. Cumhuriyet Hükümeti)
(11.11.1938-25.01.1939)

08 Kasım 1937 Pazartesi

**I. Bayar Hükümetinin (9. Cumhuriyet Hükümeti) Güven Oylaması
Münasebetiyle Yaptıkları Konuşma**

BAŞKAN — Söz Başvekil Celâl Bayar'ındır.

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir) — *(Alkışlar arasında kürsüye geldi)*

Sayın Arkadaşlar,

Reisicümhur Atatürk'ün tayini ile Başvekâlet vazifesini üzerime almış bulunuyorum. Kendilerine takdim ettiğim icra Vekilleri Heyeti İştesini de tasdik etmiş bulunuyorlar.

Arkadaşlar,

Egemenlik ulusundur. Teşekkül eden her Hükümetin “Teşkilâtı esasiye kanunu” hükümlerine uyarak programın Büyük Meclise arzemesi ve itimad reyinizi istemesi lâzımdır.

Yüksek huzuruza her birinizi derin sevgi ve saygılarımla selâmlayarak ben de bu maksadla çıkmış bulunuyorum.

Bizim gibi Parti Hükümetlerinin kendilerine mahsus bir programı yoktur.

Takib edecekleri program, şahıslarınızda ve Meclisin yüksek manevî şahsiyetinde kuvvetle, şerefle, temsil edilmekte olan ve Büyük Türk Milletinin arzu ve iradelerini toplayan Cumhuriyet Halk Partisinin realist ve dinamik programıdır *(Alkışlar)*

Hükümet, Şefin bu kürsüden verdiği ana direktiflerin ışığı altında, “Daima daha kuvvetli, daima daha refahlı, hür ve müstakil Türkiye” halinde ifade edilmesi de mümkün olan bu programın başarılması işini, üzerine almış bulunuyor.

Arkadaşlar,

Harb sonrası kadar tarihte hiç bir devre ibret verici dersler ve Türk İnkılâbının her adımındaki, büyük isabeti teyid edecek çeşidli vakalar ve mücadelelerle dolu geçmemiştir.

Zamanımızda birçok şeylerin yalnız daha kuvvetli olmak için değil ileri millet olarak var kalmak için yapılması bir zarurettir.

Ne bu kadar şerefli bir vazife ve ne de eğer vaktinde yapılmamış ise, bu kadar ağır bir mesuliyet hiç bir nesle teveccüh etmemiştir.

Millî zaruret halinde görülen bir işin başarılması için sarf edilecek her hangi bir emek veya fedakârlık, istihdaf edilen millî netice karşısında daima küçüktür.

Biz, bu ana fikirlerle meşbu olarak çalışacağız ve daima her işte plân, program ve rasyonel çalışmayı temel olarak alacağız.

İleri teknik, sürat, dikkat, takib fikri, önü görüş, çalışmalarımızın, ana vasfı olacaktır.

Bu çapta bir vazifenin devamlılığını ve canlılığını muhafaza ederek nesillere intikal edecek semereler verebilmesi için birinci derecede ve her şeye takdimen nazara alacağımız eleman memleketin emniyeti ve kültürü olacaktır.

Emniyetsiz hiç bir şey yapılamaz. Kültürsüz hiç bir şey yaşamaz. Emniyet ve kültür her iyi, her devamlı şeyin ana temelidir.

Dahiliye, işleri itibarile arkadaşlar! Cumhuriyet Türkiye'sinde birçok memleketleri kemiren ve Hükümetlerin belli başlı meşgalesi halinde olan, iç siyasî davalar yoktur. Türk Hükümetinin ve Türk milletinin müşterek emeli, millî ve ferdî faaliyetlerin her sahada inkıtasız devam etmesi ve semere vermesi için mevcut katî emniyet ve istikrar havasının idamesidir.

Şefin, milletimizin lâyük olduğu yüksek medeniyet ve refah seviyesine varmasını alıkoyacak hiç bir engel düşünmeye yer bırakılmadığı ve bırakılmıyacağı şeklindeki yüksek ifadeleri Türkiye Cumhuriyetindeki eşsiz emniyet ve istikrar havasının en büyük teminatıdır.

Parti programının emrettiği veçhile bütün inkılâb neticelerini yurddaşların tam güvenliğini ve ulusal düzeni kanunlarımızla koruyan ve hiç bir hâdise veya âmil karşısında sarsılmayan Hükümet otoritesini temel sayıyoruz.

Hususî idarelere ve belediyelere Şefin ilhamını takib ederek büyük kalkınma savaşımızda başarı hasılasını artıracak ve hususile hayat ucuzluğunu temin edecek vazifeler vereceğiz.

Plân dahilinde sıralayarak başarmak istediğimiz başlıca işlerden bir kısmı da şunlardır: Müstahsillerimizi sevindirecek bir mevzu olan ziraî asayiş kanun lâyihasını bu devrede Meclise yetiştirmeye çalışacağız.

Belediyeler beş senelik mesai plânı tanzimine sevkedilecek harita, imar plânı, su, ışık, kanalizasyon, Kültür ve spor işleri, çocuk bahçeleri ve kısaca şehirlerin sıhhat ve güzelliğini alâkadar eden belli başlı işleri, planlaştıracak ve bu plânlar, Şefin işaret buyurdukları veçhile merkezde "Belediyelerimizi Türelî bir surette aydınlatmak, kılavuzlamak" vazifesiyle teşkil edilecek olan teknik büronun mütেকaddim tetkik ve kontrolüne tâbî olacaktır.

Belediyeler mesken, bina, yiyecek ve içecek gibi hayat ucuzluğunda ölçüler kanunu tatbikatı gibi alış veriş doğruluğunda müessir vazifeler alacaklardır.

Belediye gelirlerini artırmak için tedbirler alınacak ve şehir dahilindeki kara ve deniz nakliyelerinin ve diğer ticarî mahiyette umumî hizmet işlerinin peyderpey belediyelere devri temin olunacaktır.

İstanbul'dan başlanarak coğrafi mevkii ve tabii güzelliği seyyah celbine müsaid şehirlerimizin bir plân dahilinde ve bu maksadlarla imarına Devlet bütçesinden yardım edilecek.

Polis teşkilâtını kazalara kadar teşmil edeceğiz. Ve şehirlerde, belediye zabıtası polisler tarafından temin edilecektir. Polis ve âmirlerinin halkla olan münasebetleri ve halka karşı vazife ve hizmetleri için hususî kurslar tertib edilecektir.

Nüfus yazımı ve jandarma ve polis hakkındaki mesaiye her birine aid plânlar dahilinde devam edilecektir.

Yollarda, kasabalarda seyrüseferin tanzimi ve selâmeti için umumî bir kanun hazırlayacağız.

Hulâsa olarak Dahiliye teşkilâtımızın memleket dahilinde, geniş mikyasta ve plânlı bir surette ileri rehberlik vazifesini en iyi bir şekilde yapmak için cari mesaisine dikkat ve itina ile devam olunacaktır.

Sağlık İşleri:

Her zaman üzerinde ehemmiyetle durduğumuz millî meselemizdir.

Bu husustaki çalışmalara bir plân dahilinde genişlik vermek siyasetine devam edeceğiz.

Ana ve çocuk hayat ve sıhhatinin korunması için şimdiye kadar tesis edilmiş olan doğum ve çocuk bakım evleriyle çocuk bakım dispanserleri ve süt çocukları müşahede evlerinin sayılarının arttırılması.

Köylerde doğum yardımlarını temin edecek köy ebesi yetiştirmek için köy ebe mektepleri tesisi.

Kaza merkezlerinin doktorsuz kalmamasının temini yolunda doktor sayısını ihtiyaç derecesine çıkarmak için alınmış tedbirlerin hızlandırılması,

Şehir, kasaba ve köylerimizin sıhhi vaziyetlerini ıslah için içilecek su tesisatı, fennî mezbahalar tesisi ve saire gibi umumî sıhhat işlerinin tanzimi.

Vilâyet ve belediye hastanelerinin sayı ve yatak adedlerinin çoğaltılması.

Sıtma, trahom, frengi ve verem gibi hastalıklara karşı yapılmakta olan fennî mücadelelerin teknik imkânların müsaid olduğu nisbette inkişaf ettirilmesi.

Programlaştırıp tahakkuklarına hız vereceğimiz başlıca işlerimizdir.

Aynı vekâlete verilmiş olan göçmen işlerinin bu günkü plânlı vaziyetini idame ve yurd dışından gelecek Türklere malî vaziyetimizin imkân verdiği yardım ve kolaylığı göstereceğiz.

Sureti umumiyede geniş ve etraflı bir nüfus politikasını programlaştıracacağız.

Adliyemize geliyorum. Arkadaşlar:

Yurd emniyet içinde ferdlerin emniyetini de, lâıyk olduğu derecede gözönünde tutarız. Bu emniyet Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının ve Türk hâkimlerinin teminatı altında en ileri şekilde mevcuttur.

Emniyet ve hak işleriyle alâkalı usullerde ve kanunlarda kolaylık, çabukluk, açıklık ve kesinlik esas olmalıdır.

Şefin direktifidir ve Adliye işlerimizde rehberimiz olacaktır.

Hukukî mevzuatın ticarî ve iktisadî işlerle olan yakın alâkasına şüphe yoktur. Kanunlarımızı memleketin ekonomik inkişafına ve bu günkü iktisadî hareket icablarına daha uygun bir hale koymak zarureti karşısındayız.

Kara ve deniz ticareti kanunları üzerindeki incelemeleri bu sene içinde bitirerek, Büyük Meclise arz etmek kararındayız.

İcra dairelerinin ıslahı ve muamelelerin daha ziyade emniyet ve sür'atle yürütülmesinin ehemmiyeti üzerinde duraklamağa ihtiyaç yoktur. Bu ıslahatın tam ve katî olmasını temin için icra kanununun mehazı olan İsviçre adliyesinin icra işlerinde bulunmuş, bir mütehassısını davet edeceğiz.

Üzerinde çalışıldıktan ve ihtiyaçlar tesbit olunduktan sonra icra teşkilâtının vatandaşların icra daireleriyle ilişkilerini en iyi bir şekilde kolaylaştıracak hale getirilmesi temin olunacaktır.

Meşhud cürümler kanunundan müsbet netice alınmıştır. Bu kanunun tatbik sahasını genişleten yeni bir lâyiha teklif olunacaktır.

Mahkûmların, iş yerlerinde çalışmalarından kendileri için ve iş sahihleri için karşılıklı faydeler hâsıl olmuştur. Bunların daha geniş mikyasta ve bilhassa maden işletmelerinde çalıştırılmaları mukarrerdir.

Medenî bir cemiyetin temeli, kanunlarının mutlak hakimiyeti ve ferdleri arasındaki münasebetleri ileri hayat icablarına uygun şekilde tanzim edebilmesidir.

Türk Adliye mekanizması bu konsepsiyonla işlemektedir ve işlemeğe devam edecektir. İleriye kavrayış, bütün adlî mevzuatımızın esas vasfı olacaktır.

Adliye işleri hakkındaki mütalealarımızı bitirirken rejimimizin aleyhtarlığına karşı inkılâbımızın istikrarını teyid için daha müessir kanunî tedbirler almak kararında olduğumuzu ilâve etmek isterim *(Alkışlar)*

Şimdi arkadaşlar:

Her zaman ve her işte isabet, şaşmayan karakteri olduğunu tecrübe ile de bildiğimiz Şefin bir “kül” diye ifade ettiği ekonomik işlerden bahsedeceğim.

Önder, bu kürsüden şu hakikatleri söylemiştir:

“Derhal bildirmeliyim ki, ben, ekonomik hayat denince; ziraat, ticaret, sanayi faaliyetlerini’ ve bütün nafia işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir kül sayarım. Bu vesile ile şunu da hatırlatmalıyım ki, bir millete müstakil hüviyet ve kıymet veren siyasî varlık makinesinde, Devlet, fikir ve ekonomi hayat mekanizmaları, birbirlerine bağlı ve birbirlerine tabidirler; o kadar ki, bu cihazlar birbirine uyarak aynı ahenkte çalıştırılmazsa Hükümet makinasının motris kuvveti israf edilmiş olur, ondan beklenen tam verim elde edilemez”

Onun büyük görüş ve ilhamlarının ifadesi olan Parti programımız, taran, endüstri, madenler, ormanlar, tecim ve bayındırlık işlerini, ekonomi başlığı altında toplamış bulunuyor.

Şefin ekonomik işlerde parolası en ileri teknik ile plânlı ve en randımanlı şekilde, çalışılmasıdır.

Şef, bunu bize çok yerlerde, rasyonelleşme kelimesile ifade etmişlerdir.

Ziraat, İktisad, Nafia ve hattâ Maliye vekaletlerinin uğraştıkları işlerin birbirinin kuvvetini azaltmıyacak ve bilâkis artıracak şekilde merkezî bir koordinasyona tâbi tutulması, rasyonel çalışmanın tabîi icabıdır. Bu istikamette çalışılacaktır *(Bravo sesleri)*

Sayın Arkadaşlar,

Türkiye’de teknik ve rasyonel ziraî inkişaf meselesi Türkiye endüstrileşme savaşıma gireli şimdiye kadar Türk tarihinde hiç bir devrede haiz olmadığı hususî bir ehemmiyet iktisab etmiş bulunuyor.

Biliyorsunuz ki, bu günün ziraat tekniği yalnız en fennî şekilde toprağın verdiğini istihsal etmek değil, piyasanın istediğini ve istediği nisbet ve şekilde topraktan almak demektir.

Bu bakımdan modern çiftçilik en çok bilgiye itinaya ihtiyaç gösteren en asîl, beşerî çalışmalar arasına girmiştir.

Böyle bir ziraat kalkınmayı her şeyden önce, ekseriyeti köylü ve çiftçi olan halkımızın radikal kalkınması için, vâsi topraklarımızın, iklimimizin ve coğrafi vaziyetimizin, bahsettiği büyük imkânı, ticaret muvazenemizde en kuvvetli eleman haline getirmek için ve nihayet endüstrileşme yolunda ilerleyen memleketimizde köylünün iştirak kudretini, artırmak için ihmal edilemez bir zaruret sayıyoruz.

Böyle bir neticeye varmak için bu büyük millî işin bütün safhalarını ihtiva edecek esaslı ve etraflı bir plân üzerinde ısrarla çalışmak kararındayız.

Bu plân mevzuat ve tedrisat usullerimizde yapılacak değişiklikleri ana tarım endüstrilerini en başta buğday olmak üzere toprak ürünleri politikamızın esaslarını, hayvancılık ve bununla alâkalı meseleleri, orman işlerini ihtiva edecek ve köylünün ayağına ileri tekniği ve neticelerini en kısa zamanda ulaştırmak ve millî ekonomi icablarımıza en uygun gelecek ve halkça sevilip benimsenecek rasyonel bir ziraat rejimi kurmak ana fikri üzerine bina edilmiş bulunacaktır. *(Alkışlar)*

Şef, “Millî ekonominin temeli ziraattir” buyurmuşlar ve muhtelif direktifler vermişlerdir, plâna bağlanarak tamamen tahakkuk ettirilecek olan bu direktifler aşağıdaki guruplarda toplanabilir:

Topraksız çiftçi bırakmamak *(Bravo sesleri)*

İş vasıtalarını arttırmak, iyileştirmek ve korumak,

Ziraat bölgelerine göre hususî tedbirler almak,

Çok iyi ve ucuz istihsal temin etmek.

Topraksız çiftçi bırakmamak prensibi parti programımızın 34’ncü maddesine dayanır. Her Türk çiftçisini kâfi toprak sahibi etmek ve topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için hususî istimlâk kanunları çıkarmak bu maddenin hükmüdür. Her Türk çiftçi ailesinin çalışarak geçinebileceği bir toprağa malik olmasını vatan için sağlam bir temel ve imar esası saymaktayız. *(Bravo sesleri)*

Memlekette her bölgenin hususî şartlarına göre bir çiftçi ailesinin geçinebilmesi için muhtaç olduğu toprağa malik olmasını behemehal temin etmek ve bu aile toprağının hiç bir sebep ve suretle parçalanmasına ve elden çıkmasına meydan vermemek lâzımdır.

Her bölgenin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre büyük çiftçi ve çiftlik sahiblerinin işletebilecekleri arazi genişliğini sınırlandıracağız. Buna aid bir kanun lâihasını biran evvel hazırlayarak Büyük Meclise takdim etmek kararındayız.

İş vasıtalarına gelince:

Umumiyetle büyük, küçük bütün çiftçilerin iş vasıtalarını arttırmak, iyileştirmek ve korumak için gereken kanunî ve teknik tedbirler alınacaktır.

Tercihan at olmak üzere en küçük çiftçi ailesinin bile bir çift hayvana malik edilmeleri imkânının teminine çalışılacaktır. Bunun için kredi kolaylığı, vergiden ve hacizden istisna gibi çarelere müracaat edilecektir.

Çiftçi elindeki iptidai ziraat âletlerinin bir program dahilinde fennî âletlerle tebdili için çalışılacaktır.

Şef, “Köylüler için umumiyetle pulluğu pratik ve faydalı bulurum. Traktörler, büyük çiftçilere tavsiye olunabilir. Köyde ve yakın köylerde müşterek harman makineleri kullanırmak, köylülerin ayrılamıyacağı bir âdet haline getirilmelidir” buyurmuştur.

Mesaimize bu neticeye götürecek istikamet verilecektir.

Şef, “Memleketi, iklim, su ve toprak verimi bakımından ziraat bölgelerine ayırmak icab eder” buyurmuşlardır.

Rasyonel bir ziraî kalkınmayı teshil edecek olan bu yol takib edilecek ve her bölgenin özel şartları ve bu şartlara en uygun ziraat şekli ve mahsul neveleri tesbit edilerek programlarını hazırlamak ve bunları tahakkuk ettirmek üzere gereken kanunî teknik tedbirler alınacaktır.

Memleketin kudret ve refahını arttırmak ziraatte kalkınmaya bağlıdır. Atatürk, tutulacak yolu her fırsatta bize göstermiş ve bizzat ziraatle uğraşarak övünülecek eserler meydana getirmiştir. Bu gün, millete hediye etmiş oldukları çiftlikler en az müsait iklim şeraiti içinde bile teknikle, sebatla çalışmanın ne büyük neticeler verebileceğini, bütün memlekete filen gösteren fikir ve emek âbideleri halindedir. Türk çiftçisi Büyük Kurtarıcısının bu en büyük dersini asıl jestile birlikte daima minnet ve şükranla yadedecektir. *(Bravo sesleri)*

Hükümette Atatürk’ün izinde yürüyerek bu çiftlikleri bütün müesseselerile bulundukları bölgeler ziraatinin kalkınması için birer numune çiftliği halinde idare ve inkişaf ettirmeği ve şimdiye kadar devlet elinde bulunan ve bundan sonra ihtiyaca göre yeniden tedarik edilecek olan diğer çiftlikleri de bunlarla aynı idare sistemi altında toplayarak bulundukları bölgelerde en faydalı ziraat usullerini ve sanatlarını göstermek hizmetlerini genişletmeği kendisi için vazife saymaktadır. Bu maksadla yakında yüksek huzurunuzda bir kanun lâyihası sunulacaktır.

Kuvvetli plânlı bir rasyonalizasyon savaşı ziraî kalkınma davamızın en hayatî muvaffakiyet unsurudur.

Hariçî ticaretimiz bakımından büyük ehemmiyet verdiğimiz istandardizasyonu, tam olarak tahakkuk ettirebilmek için bu istikamette itinalara, ekim ayından itibaren başlamak icab eder.

Müstahsile çok çeşitli fakat azar azar değil her mahsulden imkân nisbetinde az çeşitli fakat çok miktarda istihsal terbiyesini vermek ve bunun en teknik ve iktisadî şekilde nasıl yapılabileceğini ve piyasaya nasıl sevkedileceğini öğretmek icab eder.

Her memleket bu davayı müstahsili teşkilâtlandırarak ve bilgiyi tam zamanında ve devamlı surette köylünün ayağına kadar götürerek halletmiştir. Ekim ve mahsul zamanları, bağları tarlaları, bahçeleri adım adım dolaşacak, köylüyü samimi alâkasına olduğu kadar müsbet bilgisine de inandıracak ve filen bu bilgisini gösterip isbat edebilecek geniş bir ziraatçı ordusu memleketimiz için idealdir. Bu istikamette çalışmalarımızı genişletmek azmindeyiz. *(Bravo sesleri)*

Bu sene yayla mıntakasında bu şekilde bir çalışmaya başlanacaktır.

Bütün ziraî mahsullerimizi ticarete elverişli tiplere irca etmek, miktarlarını arttırmak ve bilhassa dış pazarlarda rekabeti düşünerek istihsal maliyetlerini azaltmak için devamlı ve dikkatli çalışmalar başta saydığımız vazifelerdendir.

Bu mevzuda:

Mahsullerin miktar, kalite ve maliyetlerine zarar veren ve yetiştiricilerin emeklerini ekseriya heba eden nebat ve hayvan hastalık ve düşmanlarla mücadeleleyi kuvvetlendirmek ve muhtelif bölgelerde ilmî tecrübeler yaparak bu mücadeleyi usulleştirecek ve memleket vasıtalarından istifade imkânlarını araştırarak istasyonları çoğaltmak.

Her çeşid mahsul için verimi ve kaliteyi yükseltip, maliyeti düşürmek bakımından en uygun ve faydalı fennî yetiştirme ve çalışma usulleri aramak ve eyi tohum, iyi fidan ve aşı temin etmek.

Ziraatte mühim âmillerden olan toprak kuvvetini koruma vasıtalarını murakabe altında bulundurarak bunların başka maksatlar için israf edilmemesine ve memlekette kimyevî gübre fabrikalarının süratle kurulmasına ehemmiyet vererek bu yoldan da toprak kuvvetinin artırılmasını temin eylemek büyük önem verdiğimiz işler olacaktır. (Alkışlar)

Toprak mahsullerimizin miktar ve kıymet itibarile başında gelen buğdayın fiyatını değerinden aşağı düşürmemek ve hem çiftçiyi hem müstehliki düşünerek korumak için alman tedbirleri idame ve genişletmek' daimî bir stok muhafazasına imkân verecek yeni ambar ve silolar inşasına devam etmek kararındayız.

Hayvancılığın teşvikine, hayvan cinsinin ıslahına ve çoğaltılmasına ve hayvan mahsulleri endüstrisinin ilerlemesine aid olarak Parti programının yüklediği vazifeyi dikkatle yerine getirmeğe çalışacağız.

Taze meyve ve sebze ticaretini iç ve dış piyasa bakımından teşkilâtlandırmağı, bilhassa taze meyve ihracatımızı teşvik, himaye ve hızlandırmayı lüzumlu ve faydalı görüyoruz.

Ziraat sanayii bilhassa üzerinde meşgul olacağımız mevzu olacaktır.

Bu arada sütçülüğe, süt sanayiine hususî önem vermekteyiz. Sırasile şehir ve kasabalarımızın temiz ve ucuz süt ve mamulâtı ihtiyacını temin edecek fabrikalar tesisine ve bununla ahenkli bir surette köylerdeki sütleri kıymetlendirecek ve satışı kolaylaştıracak kooperatifler teşkiline çalışacaktır.

Şef, "Orman servetimizin korunması lüzumuna, ayrıca işaret etmek isterim. Ancak, bunda mühim olan, koruma esaslarını; memleketin türlü ağaç ihtiyaçlarını devamlı olarak karşılaması icab eden ormanlarımızı muvazeneli ve teknik bir surette işleterek istifade etmek esasile makûl bir surette telif etmek mecburiyeti vardır." buyurmaktadır.

Bu direktifi takib edecek ve orman işletme ve idarelerinde ucuzluğu, kolaylığı vücuda getirecek esaslar arayacağız.

Maden istihsali programımıza göre seneden seneye artacak olan sütun ve travers ihtiyaçlarını daha emniyetle karşılayabilmek için elverişli bölgelerde yeniden Okaliptüs ormanları yetiştirmeğe ve diğer bazı lüzumlu yerlerde de ağaçlıklar vücuda getirmeğe çalışacağız.

Parti programının Devletçilik prensibi için başlıca tatbik mevzuu olarak işaret ettiği orman işletmelerinde ana olacak bir malî müessese kurmağı da önde işlerden sayıyoruz.

Ziraat, hayvancılık ve orman faaliyetlerinde bilgi ve ileri görgünün büyük tesiri Hükümetimizi bu bakımdan da esaslı tedbirler almağa sevkedecektir.

Verimli, teknik modern çalışmalarile çiftçilerimiz için en iyi nümune ve rehber olacağında şüphe etmediğimiz bölge çiftliklerinde çiftçi çocuklarını yetiştirmek üzere pratik çiftçilik okulları açmak kış kursları ile köylerde kız ve erkek çiftçi çocuklarını hazırlamak ve muhtelif istasyon, fidanlık ve okul gibi müesseselerimizde muayyen işlere mahsus ihtisas kursları tertib etmek ziraat orta okullarında ameliyat ve tatbikatı esas tutarak bu okullardan çıkacak gençlerin çiftçilere hakikî yol göstericilik yapabilmelerini temin eylemek Yüksek Ziraat okullarında ciddî ve disiplinli bir akademik tahsil şartlarını tamamlamak ve ayrıca ilmi araştırmalarla ve esaslı tatbikat işleriyle uğraşacak mütehassısları yetiştirmek için yüksek ihtisas merkezleri tesis etmek pratik bilgileri yayacak neşriyat ve filimlerden istifadeye ve sergi ve teşviklere ehemmiyet vermek bu tedbirlerden olacaktır. *(Alkışlar)*

Ekonomi bakanlığı, Parti programının bu vekâleti alâkadar eden bütün direktifleri üzerinde faaliyettedir.

Bu faaliyetin esaslarını şu guruplarda toplayabiliriz:

- İç ve dış konjonktüre uygun bir ticaret politikası, Plânlı endüstrileşme, Radikal bir maden politikası, Toplu bir deniz programı, Rasyonel çalışma havasını kuvvetlendirme. Dış ticaret için Parti programımızın 12'nci maddesile verilmiş direktifler malûmunuzdur. Bu direktifler Şefin lisanında daha aydınlanarak:

- Ticaret muvazenemizin aktif karakterini muhafaza etmesi,
- Ticaret politikamızın, millî ve beynelmilel konjonktüre daima uyacak halde tutularak dinamik kalması şeklinde ifade edilmiş bulunmaktadır.

Bu esasları takiben tatbik ettiğimiz ve tatbikına devam edeceğimiz politikayı şöylece hulâsa edebiliriz:

- 1) Karşılıklı kolaylık esaslı, iki taraflı anlaşma yolu,
 - 2) "En ziyade müsaadeye mazhar millet" klotunu, ithalât rejimi itibarile ancak kayıtlı olarak kabul etmek,
 - 3) Muayyen vaziyetteki memleketlerden, lehimize ticaret muvazenesi farkı istemek.
- Bu prensipler bu günkü dünya ticaret şartları içinde bizi kliring yoluna sevketmiştir. Halen ithalât ve ihracatımızın yuvarlak rakam yüzde doksanını kliringli memleketlerle yapıyoruz.

Bununla beraber kliring sistemini behemehal aynen muhafaza için hiç bir arzumuz yoktur. Şekil ve isim en az bağlı olduğumuz şeylerdir.

Eğer bu günkü dünya konjonktürü değişir veya her hangi memleket bize ana maksadımızı temin edecek bir şekil teklif ederse veya millî ticaretimiz için temin ettiğimiz menfaatler imkân verirse diğer bir şekle de gitmekte tereddüd etmeyiz.

Bu suretle Şefin işaret ettiği intibak elastikiyetini daima muhafaza edeceğimiz tebarüz eder.

Hulâsa politikamız zaman ve ihtiyaca mütemadiyen uyan güdümlü ekonomi politikasıdır. Bu yolda dikkatle yürünecektir.

İç ticarete:

Şefin emri çalışmalarımızın:

-Teşkilatlanma,

-Muayyen tipler üzerine işleme,

-Rasyonelleşme ve rasyonelleştirme cepheleri üzerinde bilhassa teksifidir.

“Kesin zaruret olmadıkça piyasalara karışılmaz ve bununla beraber hiç bir piyasa da başıboş değildir” ana direktifi verilmiştir.

Şef, “Tüccar milletin emeği ve üretimi kıymetlendirilmek için eline ve zekâsına emniyet edilen ve bu emniyete liyakat göstermesi gereken adamdır” demişlerdir.

Bu yalnız Kemalist rejimin fikirlerde ve düşünce tarzında başardığı muazzam inkılâbın değil Türk tüccara, adı bu memleketin en yüksek idealinin sinonimi olan Şef tarafından verilmiş en şerefli en büyük ve o nisbetlerde mesuliyetti millî vazifenin ifadesidir.

Bunu, bütün ticaret âlemimiz, şükranlarla ve çok derin bir huzur içinde karşılamıştır.

Kemalist rejim, mülkiyet, ferdî mesai ve çalışma kıymetini, ekonomik politikasının esası olarak almaktadır. (*Alkışlar*) Kemalist rejim, ekonomiyi bir teknik diye kabul etmektedir.

Fakat Kemalist rejim, millî menfaata uymayan, devamlı bir şahsî menfaat kabul etmemektedir ve etmeyecektir. (*Bravo sesleri alkışlar*)

Bu, içtimaî ve millî benlik duygusu, daima şahsî yarlık duygusunu yenmiş olan büyük Türk milletinin ruhundan ve engin tarihinden fışkıran millî karakteridir. (*Alkışlar*)

Bu ruhun ve bu tarihin sembolü olan Şef, bize bunu kelime ve cümle halinde veriyor. Bu memlekette herkes, çalışmalarının her şeyden önce “daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye” idealine ne derecelerde hizmet etmekte olduğunu düşünmeğe ve hamlelerini ona göre ayar etmeğe mecburdur.

Bir tüccarın yalnız şahsî menfaatini düşünmesi demek, istifade ettiği menbaı kurutması demektir. Bu ancak kendisini bir kolonide farzeden adam tarafından düşünülebilir. Türkiye böyle olmadığı için bu tarzda çalışmak isteyenlerin hareketlerine mâni olacak tedbirleri almakta gecikmiyeceğiz. (*Alkışlar*)

Millî tüccar demek, menbaı olan millî istihsalı daima feyizli tutmağı ve aynı zamanda onun, piyasa kalite ve miktar bakımlarından inkişafım her şeyden önce düşünmeği vazife edinmiş adam demektir.

Millî tüccar demek, büyük kalkınma savaşında, rol almış adam demektir.

Millî tüccar demek, bu milletin temiz, dürüst ahlâkının, sözlerine ve imzalarına sadakatının temiz çalışmasının modeli ve mümessili demektir.

Hiç; bir kimse, bir tüccar kadar memleketi için iyi veya fena propaganda iyi veya fena bir fikir vasıtası olmak imkân ve mevkiinde değildir.

Şefin Türk tüccara hitabının ihtiva ettiği bu yüksek ideolojinin muhafaza ve inkişafına bilhassa ehemmiyet verilecektir.

“Piyasalara kesin ihtiyaç olmadıkça müdahale etmemek ve başı boş da bırakmamak”.

Bu direktifin, istihsale kadar uzanan cebhe üzerinde ehemmiyetle tatbik ve takibi lâzım vazifeler de, vermekte olduğu meydandadır.

Müstahsilin rasyonel çalışması lâzımdır. Bildiğimiz gibi, müstahsilin rasyonel çalışması demek, istihsal edilebilen şeyi istihsal etmesi demek değildir. Piyasanın istediği şeyi istediği miktar ve şekillerde vücuda getirmek ve değişmeyen vasıflar ile vaktında piyasada hazır bulundurmaktır.

Her hangi malı dünyada rakipsiz sanmak hatadır. Sureti umumiyede toprak mahsullerimizin ve sanayi iptidaî maddelerimizin maliyetlerini rakib memleketler fiatile behemehal serbestçe rekabete imkân verecek seviyede tutmak bu direktiften aynı zamanda çıkan manadır (*Bravo sesleri*)

Bu mülâhazalarladır ki sureti umumiyede rasyonel çalışmaya Şefin işaret ettiği teşkilâtlanma ve teşkilâtlandırma tip üzerine çalışma mesaisine hususî ehemmiyet vereceğiz.

Teşkilâtlandırma ve teşkilâtlanma kelimeleri ile kastedilen hareketin rasyonelleşme ve rasyonelleştirme gayeli ve münferiden ticarî hedefli bilûmum kurum şekilleri olduğunu tasrih etmemize lüzum yoktur.

Yine bu maksadla ve aynı karakterde olmak üzere Hükümetin yakın kontrolü altında satış kooperatifleri birlikleri teşkiline ehemmiyet vereceğiz.

1937 plânı bunlardan Iğdır’da, Kars’ta, İzmir’de, Trakya’da tesis edilecek ilk dördünü ihtiva ediyordu.

Bunların teşkil ve faaliyete getirildikleri malûmunuzdur.

Önümüzdeki yıl, fındıktan başlayarak diğer belli başlı mahsullerimize aid teşkilât mesaisile geçecektir.

Bu meyanda, birlik teşkili fikrine tamamen muvazi bir inkişaf göstermesi lâzımgelen tarım kredi kooperatiflerinin de tevessü ve taaddüdü ve mevcudlarından icab edenlerin tanzim ve ıslahı için tedbirler alınacaktır.

Ciddî ve sebatlı bir standardizasyon politikası, ciddî ve rasyonel çalışmanın bir zarureti olarak, üzerinde ehemmiyetle durduğumuz ve duracağımız bir mevzudur.

“Murakabe nizamnamesi” ne bağlamak namı altında bu gün yapmakta olduğumuz hareketlerin, ancak bu istikamette atılmış birer adım olduğunu ve hakikî standardizasyonun ne gibi başarılarla da ihtiyaç gösterdiğini bilmiyor değiliz.

Bunları da bir an evvel temine ehemmiyetle çalışıyoruz.

Bu gün yaptığımız şeyler, bu günkü vaziyetin ticaret bakımından zarurî ve bu günkü şartların, tahakkuk bakımından mümkün gösterdiği işlerdir.

Müstahsil arasında bu tarzda çalışmaların icab ettireceği fazla itinalar, tüccar arasında alışılmış yolun değiştirilmesindeki zorluklardan bahsedenler olmuştur ve biz bu istikamette ilerledikçe ihtimal daha bahsedecekler de olacaktır.

Bunlara karşı şimdiden söyleyeceğimiz şey; standardizasyon işinin millî mahiyeti ve millî işlerde hiç bir tereddüd ve müşkilâtın mevzubahs olamayacağıdır,

Bir malın üzerinde, Türkiye menşeinin görülmesini, hariç nazarında o malın kalitesinin teminatı haline getirmek millî bir davadır. Bu bakımdan kanunî müeyyideleri ve kontrol teşkilâtımızı kuvvetlendireceğiz *(Alkışlar)*

Şimdi endüstrileşme kısmına geliyorum. Şef diyor ki:

“Endüstrileşmek, en büyük millî davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşid sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta, vatan müdafaası olmak üzere, mahsullerimizi kıymetlendirmek ve en kısa yoldan en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için bu bir zarurettir”.

Arkadaşlar,

Büyük sanayi hareketinin on sekizinci asırda nasıl başladığını ve o tarihlerde Avrupa’nın her hangi köşesinden daha ileri olmak şartile mevcut ve bu gün eserlerine aid numuneler müzelerimizde mahfuz Türk tezgâh sanayiinin makinalaştırılmadığı kapitülasyonlar yüzünden müdafa da edilemediği için büyük endüstri mamulâtı seli karşısında nasıl silinip gittiğini bilirsiniz.

Mutlak istiklâlini temin, sosyal ve siyasal bünyesine aid inkılâplarını ikmal ve bu bakımlardan bu gün dünyada pek az memlekete nasib olan istikrar ve emniyet durumunu tesis etmiş olan Türkiye, Lozan’da, yırttığı kapitülasyonların Türk topraklarına dalmış son meşum izini de kökünden söküp atmak istiyor *(Alkışlar)*

Millî dava;

Bu katî tasfiyenin de bir an evvel başarılarak Türkiye’nin lâıyk olduğu refah ve emniyeti bulması Türk çiftçinin mahsulünü dahilde kıymetlendirebilmesi Türk müstehlikin mümkün olanı dahilde bulması imkânının temin edilmesidir.

Biz, “otarşist” değiliz. Fakat Türkiye’de ekonomik şartları mevcut ve millî ekonomi bakımından yapılması kabil veya zarurî her şeyi yapmak ve yaptırmak azmindeyiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Ferd tarafından yapılabilecek işlerin, ferdlerce yapılmasını himaye ve teşvik edeceğiz.

Bu maksadla sanayii teşvik siyasetimizde devam edeceğiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Fakat ferdî mesai veya sermayenin bu gün için yetmediği veya gidemediği işlerde, millî korunmanın gerektirdiği hususlarda, Millî emniyeti ve umumî menfaati temin etmek, ferdî mesai ve sermayenin çeşitlenib büyümesini kolaylaştırmak için Devlet iş basma geçecektir.

Bu bakımdan Kemalist rejimin karakteri yapıcı ve yaptırıcı olması ve bazı memleketlerde olduğu gibi mevcut çeşitli sınıflar menfaati arasındaki mücadeleleri uzlaştırmak değil, umumî ve ferdî çalışmaya ve menfaate hizmet gayesini gütmesidir.

Temeli: Türk milletinin umumî menfaati Türkiye’nin ekonomik kabiliyeti ve imkânları ahenkli bir millî ekonomi manzume ve cihazlanmasının Türk vatanında doğub serpilmesi millî idealidir.

Şimdi size bir fasıl daha okuyacağım. Ondan sonra makamı riyasetten hepimiz için istirahat rica edeceğim. *(Çok iyi sesleri)*

Şefin bize verdiği emir ve ideoloji budur.

Bildiğiniz gibi ilk beş yıllık sanayileşme plânımız 1934 de neşredilmiştir.

Geniş manasile en rasyonel çalışma esasını da ihtiva eden bu ilk plân hazırlıkları bitmiş ve onların da inşalarına geçilmesi, gün meselesi haline gelmiş bir iki fabrika istisna edilirse tamamen ve şimdiden realize edilmiştir, denebilir.

Bunların, millî ekonomi bakımından temsil ettiği kudret hakkında bir fikir vermek için reorganize ettiğimiz Bakırköy bez ve inşaatı plân dahilinde ilerlemekte olan Karabük demir ve çelik fabrikaları da dahil edilmek suretile gayri safi imalât kıymetlerinin 150 000 000 safi istihsal kıymetlerinin 129 000 000 kullandıkları ham madde kıymetlerinin 21 000 000 tahsis olunmuş sermaye yekûnunun 60 000 000 Türk lirası olduğunu ifade edebiliriz. *(Bravo sesleri)*

1'nci 5 senelik program harici olarak Karabük demir - çelik fabrikaları grubuna şehirlerimizin muayyen devre zarfında içme suyu tesisatına malik olmaları hakkındaki kanunu nazara alarak bir çelik boru fabrikası da ilâve edilmiştir. *(Bravo sesleri)*

Yine ilk 5 senelik program harici olarak sunî gübre imali, dolayisile memleketin zirâî kalkınmasile alâkalı bir hamızı azot fabrikası Doğu ve Orta Anadolu çimento ihtiyaçlarını karşılamak üzere 60 000 ton istihsal kudretinde bir çimento fabrikası, Doğuda 10 000 iğlik bir iplik fabrikası kurulması hakkındaki mesaimiz hayli ilerlemiştir. *(Bravo sesleri)*

Şefin emrettiği ikinci endüstrileşme plânı için hazırız. Bütçe imkânlarını temin ettikten ve talî tetkiklerini de tamamladıktan sonra huzuruza geleceğiz.

Küçük sanayie, el sanayiine, turistik sanayie büyük endüstri hamlemize muvazi bir ehemmiyet vereceğiz. Bu, zaten büyük sanayi hareketimizin kendiliğinden de doğurup inkişafa götüreceği bir netice olacaktır.

Bu babda bir kanun lâyihası takdim edilmek üzeredir.

Şimdi, Şefin işaret ettiği maden politikamıza geliyorum:

Şef diyor ki:

“Türkiye’de Devlet madenciliği millî kalkınma hareketile yakından alâkalı mühim mevzulardan biridir.

Umumî endüstrileşme telâkkimizden başka maden arama ve işletme işine her şeyden önce haricî tediye vasıtalarımızı, döviz gelirimizi arttırabilmek için devam ve hususî bir ehemmiyet vermiye mecburuz.

Maden tetkik ve arama dairesinin çalışmalarına azamî inkişaf vermesini ve bulunacak madenlerin rantabilite hesapları yapıldıktan sonra plânlı şekilde hemen işletmeye konulmasını temin etmemiz lâzımdır. Elde bulunan madenlerin en mühimleri için üç yıllık bir plân yapılmalıdır”

Arkadaşlar,

Tetkikata ve vesaike dayanarak vardığımız kanaat, Türkiye’nin bu günün en mühim maden sanayiini tesise imkân verecek ham maddelere ve sınaî ihtiyaçlarımız için ve aynı zamanda dış ticaretimiz için mühim toprak altı servetine malik olduğudur.

Şefin emrettiği üç senelik plân derhal yapılacak ve yine bu kürsüden emrettikleri kömür istihsalâtımızın üç senelik plân devresinde en az bir misli arttırılması ve

Divriği’de bulunmuş olan yüksek tenörlü demir madeninin Karabük plânı haricinde kalacak miktarlarının ihracı işine başlanacaktır.

Türkiye’yi saha saha ve bir plân dahilinde aramak vazifesile Maden tetkik ve arama enstitüsünü ve bulacağı madenlerden rantabilite hesapları müsaid olanları işletmek vazifesile Etibank’ı teşkil buyurmuştunuz.

Bunların mesailerinin, Şefin irşad ve işareti istikametinde ilerleyiş tarzını muhtasaran arzetmeme müsaade edeceğinizi ümid ederim.

Memleketimizde mevcut maden servetleri hakkında her gün bir gün evvele nazaran daha etraflı malûmata malik bulunuyoruz.

Bu suretle, geçmiş olan kısa müddet zarfında Gulamanda bulduğumuz enternasyonal ölçüde kıymeti haiz krom madeni ile Kuvarshane bakır madenini ve ehemmiyeti herkesçe malûm olan Ereğli kömürleri işletmesini ele aldık. Senelerden beri muattal duran Ergani’deki zengin bakır madenlerimizin tesisatını ikmal için ciddî faaliyete geçtik.

Elde edilmiş neticeler, arama, tedkik ve işletme işlerimize yepyeni bir hız vermemizi teşvik edecek mahiyettedir. Bu hızı da verdik ve vereceğiz.

Şef, “Elde bulunan madenlerin en mühimleri için üç yıllık bir plân” işareti verdiler. Şüphe yok ki kömür, Türkiye’nin çeşitli bakımlardan bu maksadla göz önüne alacağı madenlerin başındadır.

Ereğli kömür havzamızın taş kömürü istihsalâtı, Türkiye Cumhuriyetinin teessüsü tarihinden itibaren 418.000 ton yıkanmış kömürden başlayarak 1936 senesinde 1.588.000 tona balığ olduğunu bilirsiniz.

Bu devamlı artma, bizi memnun edecek bir netice olmakla beraber memleketin günden güne artan sanayii, nakliyat ve ev mahrukâtı ihtiyaçlarını önlemek ve yine dış piyasalardan gittikçe artan talepleri karşılamak maksadıyla kömür istihsalimizi daha geniş bir mikyasta arttırmak lüzumu aşîkârdır.

Esasen kömür madenlerimizin devamlı istihsal imkânlarını korumak için kömür havzamıza rasyonel istihsal usullerinin sokulması da bu günkü dünya tekniğinin katî icablarındandır.

Bunun için, iptidaî bir halde kalmış olan maden teçhizatımızı yenilemek ve maden işçilerimize daha mükemmel çalışma ve yaşama şeraiti temin etmek, onlara madencilik sevdirmek lâzımgelmektedir.

Programımıza göre büyük kömür âmillerimizin istihsalâtı 1936 senesine nazaran:

1938	senesinde	%55
1939	“	%75
1940	“	%110 artmış olacaktır.
1941	“	%120’yi bulacaktır.

Bunun rakkam halinde ifadesi, 2.700.000 ton yıkanmış kömürdür.

Biz küçük âmillere de vazife vereceğiz. Maamafih küçük âmillerin istihşalleri bu müddet içinde aynen baki kaldığı takdirde bile umumî istihşalâtımız 3.000.000 ton yıkanmış kömüre çıkmış bulunacaktır.

Bu günkü iç ve dış piyasaların vaziyeti aynen baki kalmak şartile istihşalâtrmızla mütenasib olarak artacak olan ihracatımızın memleketimize temin edeceği fazla döviz miktarı ise 1938 senesinde 2.500.000 liradan başlayarak 1941 senesinde 5.500.000 liraya yükselmiş olacaktır.

İstihşali artıracak elemanlar arasında işçi iskânı işine büyük ehemmiyet vermek istiyoruz.

Havzanın kömür tahmilâtını kolaylaştırmak ve bilhassa kıs mevsimindeki müşkülâtın önüne geçmek için Zonguldağa varmış olan kömür hattımızı 4 kilometrelik bir kısım la mühim bir istihşal merkezi olan Kozluya kadar temdid etmeği çok muvafık görmekteyiz.

Kömür mevzuu münasebetile memleketimizin muhtelif mahallerindeki linyit zuhuratının işletilmesine bir mukaddime teşkil etmek üzere Kütahya vilâyetindeki bazı linyitleri ele almak tasavvurunda olduğumuzu arzederim.

Kömürden sonra mevzuumuzda bakır, ikinci mühim yeri tutar.

Ergani bakırının tesisat ve inşaatına başladığımızı arzetmiştim.

Senede 7.500 ilâ 10.000 ton saf bakır çıkaracak olan bu müessese gelecek sene nihayetinde istihşalâta başlamış olacaktır.

Ele aldığımız ve işletmeğe koyduğumuz Kuvarshane bakır madeni de bize senede 2000 ilâ 2.500 ton safi bakır verecektir.

Maden Tetkik ve arama enstitüsü tarafından yapılan tetkikata göre Artvin vilâyetinde Murgul bakır madeni de bu günün şartları içinde işletmeğe müsaid görülmüştür.

Bu madeni de senede 8.000 ilâ 10.000 ton saf bakır alınacak veçhile işletmeğe karar verdik.

Murgul senede 400 ilâ 500.000 ton ham bakır cevheri işleyeceği için memleketimizin mühim maden merkezlerinden biri olacaktır.

Bakır madenlerimizin tesisatı ikmal edilip hepsi işletmeye geçmiş bulunduğu tarihte yani üç sene sonra senevi istihşalâtımız ceman 20.000 ton saf bakırı bulacaktır. Bunun ihraç kıymeti bu günkü piyasalarda cari vasati fiata nazaran senede 6.000.000 Türk lirasıdır.

Şef, Divriği demir yatağının bir an evvel işletilmesi lüzumunu ehemmiyetle işaret buyurdular.

Divriği mıntakasinda Maden Tetkik ve arama enstitüsü tarafından keşfedilerek tetkikatı yapılan demir yatağının sathında 15.000.000 ton demir cevheri mevcut olduğu tesbit edilmiştir. Cevher yatağının daha derinlere kadar imtidad etmesi umulmaktadır.

İsveç ve Uralın meşhur mağnatitleri ayarında olan bu cevherin vasati demir tenörü %65 raddesindedir.

Aynı mıntakada ve Hasan Çelebi civarında jeolojik tetkik devam etmektedir. Yakın bir âtide işletilmeye başlanacak olan Karabük demir-çelik fabrikalarımızın ihtiyacı

da derpiş edilerek bu maddenin sırf ihraç maksadıyla şimdiden işletmeye alınmasını programımıza ithal edeceğiz.

Senede şimdilik 500.000 ton demir cevheri ihracı esasına göre ayarlamayı düşündüğümüz bu maddenin ihraç kıymeti senede 2 ilâ 2,5 milyon lira raddesinde olacaktır.

Yine bu mevzula alâkalı olarak size bahsedeceğim simli kurşun ve altın istihsalâtı vardır.

Maden Tetkik ve arama enstitümüz iki, üç seneden beri memleketimizin muhtelif mahallerinde tesadüf edilen ehemmiyetli simli kurşun zuhuratı üzerinde tetkikat yapmaktadır.

Bu müddet zarfında yapılan yer hafriyat ve ihzarat Bulgardağ ve Keban madenlerimizin işletmeye müsaîd olduğunu isbat etmiş bulunuyor.

Bu iki madeni ele alıp istihsalâta geçmek arzusundayız.

Keban madeninde iyi evsafa ve işletmeyi muhik kılacak miktarda simli kurşun, Bulgardağ madeninde ise altın ve simli kurşun cevheri mevcuttur.

Yapılan projelere göre bu madenlerde lüzumu olan tasfiye tesisatı vücuda getirilmek suretile senede 1.000.000 Türk lirası kıymetinde kurşun, altın ve gümüş istihsali kabil olacaktır.

Yukarıda bahsolunan bütün madenlerin tam randımanla çalışmağa başladıkları zaman döviz membaıımıza 14.000.000 Türk lirası ilâve edilmiş olacak ve memlekette iş hacmi de bu nisbet fevkinde artmış bulunacaktır (*Alkışlar*)

İşletmeye konulması takarrür eden yukarıki madenlerin tesisine geçmekle beraber bununla muvazi bir surette yürüyecek ve müstakbel programlar için yeni yeni işletme mevzuları temin edecek olan arama işlerini sistem dahilinde devam ettirmek istiyoruz.

Arama hafriyatına ve ihzar ameliyatına tâbi tutulması muvafık görülen daha muhtelif maden yataklarımız mevcuttur.

Kurşun zuhuratından Denek, Prajman, Gümüşane gibi;

Bakır zuhuratından Espiye, Ilıç gibi;

Antimuvan zuhuratından, Turhal ve Göynük gibi;

Krom zuhuratından Dalaman ve Elâziz vilâyeti gibi.

Bunları ve memleketin henüz meçhul bulunan diğer yeraltı servetlerini jeolojik bakımdan birer birer tetkik vazifesini 3 senelik maden programı meyanında Maden tetkik ve Arama enstitüsüne verdik; çalışacaklardır. Mesud sürprizler temenni ederiz.

Petrol arama mevzuuna gelince: Memleketimizde şimdiye kadar yapılan aramalar her ne kadar hemen işletmeye geçmeyi muhik kılacak bir netice vermemişse de petrolcülük bakımından kuvvetli addedilebilecek emarelere tesadüf edilmiştir.

Sondaj yapılan sahalardan maada Mardin vilâyetinde, Adana'da, Trakya'da ve Van civarında 10 kadar diğer bazı müsaîd strüktürlerin mevcudiyeti tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Bu sahalarda esaslı sondaj ameliyeleri yapılmadıkça mühim petrol hazineleri bulunup bulunmadığı hakkında doğru bir fikir sahibi olabilmeliğimize maddî imkân yoktur.

Binaenaleyh, tesadüf ihtimallerini arttırmak ve taharri müddetini kısaltmak için sondajları çoğaltmak ve Maden tetkik arama enstitüsünün teçhizatını ve elemanlarını ona göre takviye etmek lâzım gelmektedir.

BAŞKAN — Celseyi yarım saat için tatil ediyorum.

İKİNCİ CELSE

BAŞKAN — Celse açılmıştır.

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir) — *(Alkışlar arasında kürsüye geldi)* Şimdi arkadaşlar, Şefin deniz ticaretile alâkalı olan emirlerine geliyorum: Şef diyor ki:

“En güzel coğrafi vaziyette ve üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye endüstrisi, ticareti ve sporu ile en ileri denizci millet yetiştirmek kabiliyetindedir. Bu kabiliyetten istifadeyi bilmeliyiz. Denizciliği Türkün büyük millî ülküsü olarak düşünmeli ve onu az zamanda başarmalıyız”

Türk milleti, Atatürk’ün bu işaretini, onun her işareti gibi, kendi öz arzusu, kendi ruhunu da kavuran bir öz dilek gibi sevinçle karşılamıştır. Onun her iradesi gibi bu isteğinin de bütün bir milletçe his ve muhabbet birliği ile benimseneceğinden şüphe yoktur. Topraklarının ucu denli olan bir milletin hududu, halkının kudret ve kabiliyetinin hududu demektir.

Türk milleti Şefin iradesi istikametinde böyle bir seviyeye varmağı bundan sonra millî bir vazife olarak tahakkuk ettirmeğe koyulacaktır.

Hükümetin bu işlerde takib edeceği hareket muhtelif usul ve şekillerle idare edilen mevcut deniz müesseselerimizi bir elde toplamak ve bir plân dahilinde çalışmaya sevk etmek suretile başlayacaktır.

Yüksek tetkikinize arzı derdest bulunan “Deniz bank” kanunu projesi bu neticeyi temin etmek maksadıyla hazırlanmış bulunuyor”

Memleketimizin ziraî ve sınaî hayatındaki inkişaf ve memleket iç piyasalarının demir ve kara yollarile tedricen deniz yollarına bağlanmasındaki ilerleyiş hem memleket sahilleri arasında hem de memlekettten dışarıya ve dışarıdan memlekete olan münakale ihtiyacımızı günden güne artırmaktadır.

Bu mesud inkişaf bizi millî kadro ve esaslı bir plân dahilinde:

-Küçük kabotaj vesaiti ihtiyacı,

-Büyük kabotaj vesaiti ihtiyacı,

-Ve bunları temin edecek millî tesisat ve teçhizat, mevzuları üzerinde ehemmiyetle düşünmeğe ve çalışmağa sevk etmektedir.

Ecnebi kumpanyaların, aralarında birleşerek vakit vakit yüksek navlun empoze etmek istemelerinden ihracat piyasamız müteessirdir. Millî iktisad menfaatimizde bu yönden tedbir almamızı icab ettirmektedir. Bu itibarla millî şilepçiliğimizi yüksek

teknikle teşkilâtlandırmağa çalışacağız, fakat bir inhisar tesisi düşünmediğimizi derhal ilâve edebilirim. (*Bravo sesleri*)

Alman tersanelerine sipariş ettiğimiz 14 yeni yolcu vapuru kabotaj ihtiyacımızı tatmine kâfi gelmiyecektir. Bu noktadan da mevcut tonajımızı yeniden arttırmak lüzumunu bir zaruret halinde duyuyoruz.

İhtiyacımız olan gemileri dahilde yapmak prensibine çok kıymet veriyoruz.

Memleketimizde bir an evvel bir demir sanayii tesis etmek için sarfedilmiş gayretin istihdaf ettiği mühim hedeflerden birisi de zaten bu idi.

İşi iki etapta plânlaştırmak kararındayız: Üç senelik birinci plân devresinde İstanbul'da eski tersane mevkiinde yeni bir tersane kuracağız. Bu tersane bidayette ikisi 5.000 tonilâtoya kadar, diğer ikisi 1.000 tonilâtoya kadar olmak üzere dörd gemiyi aynı zamanda inşa edebilecek kudrette olacak ve yük gemisi yapıldığı takdirde istihsal edilecek netice tonaj bakımından daha üstün olacaktır. (*Alkışlar*)

Tam randımanla çalışmağa başladığı vakit günde 1.500 amele çalıştıracak ve millî emek karşılığı olarak senede lââkal 1.000.000 lira kazandıracak olan yeni tersanemiz ikinci plân devresinde makine aksamını da imâl edecek hale getirilecektir. (*Alkışlar*)

Diğer taraftan mevcut tâmirat fabrikamızla havuzlarımızı tevsi için İstinye Dok şirketini satın alarak bu fabrikaya ilâveye karar vermiş ve pazarlığını bitirmiş bulunuyoruz.

Mühim limanlarımızda işletme servislerini tanzim ve tahmil ve tahliye vasıtalarını her birinin hususiyetlerine uygun şekillerde modernleştirerek masraflarını ve dolayısıyla tarifelerini tenzil için çalışmalara devam edeceğiz.

İstanbul'da modern tesisata malik transit satışlar da yapacak bir kömür deposu tesis olunacaktır. Diğer limanlarımızda ihtiyaç derecesinde iskeleler yapmak, mevcutları ıslah etmek ve bütün bunlarla beraber memlekette deniz sevgisini yaşatacak olan deniz sporlarını teşkilâtlandırmak ve himaye etmek kararındayız.

Memleketimizde balık ve sünger gibi deniz mahsullerini değerlendirmek bedelile hazırlanmış olan bir kanun projesini yakında Yüksek Meclisinize sunacağımızı kaydederim.

Bu proje, aynı zamanda iş kanunumuzun hududu haricinde kalan balıkçı tayfalarına aid hükümleri de ihtiva edecektir.

Nihayet Şefin, rasyonel çalışma imkân ve havasını kuvvetlendirmek hedefli irşadlarına geliyorum:

Türkiye'de hayat ucuzluğu, memleketin sarılmış bulunduğu kalkınma ve endüstrileşme savaşı bakımından da tesis ve muhafazasına birinci derecede ehemmiyet vermemiz lâzımgelen bir mevzudur. Bunun için üç sene evvel Türkiye'nin iktisadî bakımdan tetkik ettirilmesi maksadıyla Amerika'dan, getirttiğimiz heyet gibi ilmî bir heyeti tavzif ve hayat pahalılığı ve elemanlarını birer birer tesbit ettirerek radikal bir mücadele plânı yapacağız...

Şef, "Küçük esnafa ve küçük sanayi erbabına muhtaç oldukları kredileri kolayca ve ucuzca verecek bir teşekkül vücuda getirmek ve kredinin, normal şartlar altında ucuzlatılması" direktiflerini vermişlerdir.

Kabul buyurmuş olduğunuz Halk bankası ve Halk sandıkları kanunu malûmunuzdur, Memleketimizde diğer sahalarda çalışan kredi müesseselerinin çoğalmakta bulunmasına rağmen bu çeşit küçük kredi ihtiyacını tatmin yolu çok dardır.

Bir kaç kredi müessesesi istisna edilirse bunlar için hemen hemen, gizli tefeciden başka müracaat edilecek kapı yoktur.

Halk bankası ve halk sandıkları bu boşluğu dolduracaktır. Bu banka ve sandıklarının esas mukaveleleri küçük kredinin hususiyetleri göz önünde tutularak hazırlanmıştır.

Küçük kredi meselesini hal içinde Devletin iktisadî olduğu kadar içtimâî olan bir mükellefiyeti de vardır.

Şefin emrini yerine getireceğiz.

“Normal şartlar altında kredinin ucuzlatılmasına çalışmak” hususundaki direktiflerine gelince:

Kredi; tahakkuk ettirmek istediğimiz ekonomik millî kalkınma faaliyetinin muharrik kuvveti olduğuna göre, büyük, kıymeti aşikârdır. Bunun için Yüksek Meclisinize bir kanun lâyihası takdim edeceğiz.

Diğer taraftan alâkadarların kredi alabilmelerini kolaylaştırmak için bir plân dahilinde umumî mağazalar tesis ve varyant üzerine muamele yapılmasını temine çalışacağız (*Bravo, güzel sesleri*)

Şef, bu kürsüden vaki ir şadları arasında bazı mevzuatımızda yapılması faydalı tadil veya ilâvelere de işaret buyurmuşlardır. Türkiye'miz umumî buhranı göğüslemek kudretini göstermiş memleket değil, aynı zamanda bu buhran ortasında büyük millî kalkınma savaşı davasını basan ile ilerletmeğe muvaffak olmuş memleketidir. (*Alkışlar*)

Kanunlarımızın, memleketimizde her gün ilerleyen ve çeşitlenen ihtiyaç ve faaliyetler icablarını karşılayacak şekillere getirilmesi ve yeni yeni mevzuat lüzumu aşikârdır.

Şef, bilhassa gümrük kanunumuza işaret buyurmuşlardır.

Bu günkü ekonomik bünyemiz ve politikamızla mütenasib olmayan bu kanunun ve merbutu tarife cetvelinin bu günün ileri tekniğine uygun şekle getirilmesi için ciddî hazırlık mesaisine başlanacaktır. Bundan başka sigorta işlerinde, bir taraftan sigortalıların emniyetini artıracak, diğer taraftan sigortacılığın umumî menfaatlerinden memleketi istifade ettirecek hükümleri havi bir lâyiha hazırlamaktayız.

Yukarıda izah etmiş olduğum ana prensiplere ve tatbikatına aid bir takım kanun lâyihalarımız vardır ki, peyderpey yüksek takdirinize arz edileceklerdir. Bunları hemen burada tadada ihtiyaç görmüyorum.

Arkadaşlar: Nafia sahasında Şef...

Cumhuriyetin ilk senelerinden beri dikkatle, ısrarla üzerinde durduğumuz demiryolları inşaat siyaseti, hedeflerine ulaşmak için durmadan başarı ile tatbik olunacaktır.

Direktifini vermişlerdir. Bu direktif şimendifer inşaatı işlerinde rehberimiz olacaktır.

Sivas, Erzurum ve Diyarbakir-Irak ve İran hatlarının inşaatına mevcut kanunların ahkâmı dairesinde devam edeceğiz.

Bunlar haricinde meselâ, Burdur-Antalya gibi inşalarını tasarladığımız hatları ve büyük limanların inşalarını, malî ve teknik imkânlar dairesinde ve ekonomik askerî ehemmiyetlerine göre sırasile ele alacağız.

Bundan başka İstanbul'da Sirkeci ve Haydarpaşa istasyonları arasında, feribot yolile doğru tren rabıtası tesisini tahakkuk ettirmek kararındayız. Bunun muhtelif bakımlardan menfaati aşîkârdır (*Güzel sesleri*)

Şef, "Demiryolu batlarımızı iç sahalara bağlayacak ve bu hatların, biran evvel millî ekonomik kalkınmaya azamî hizmetini temin edecek olan karayolu inşaatı, önümüzdeki devrelerde teksif ve bir plânla tevsi edilmek lâzımdır."

Her bölgenin ihtiyacına göre istasyonlarda tamamlayıcı tesisat da yapılmak ve muhtelif malların lâzımı gibi şevkini temin edecek teknik şartları haiz vagon mevcudunu arttırmak zaruridir, direktifini vermiştir.

Filhakika Devlet demiryolları şebekemiz her sene inşa edilen ve satın alınan yeni hatlarla bu gün 7.000 kilometreye balığ olmuştur. Şebeke üzerindeki muharrik ve müteharrik vesait miktarı; memleketin umumî iktisadî bünyesinde her gün artmakta olan inkişafa cevab verecek nisbette değildir. Hatlarımız pek yakın bir atide, 10.000 kilometreyi bulacağına ve bilhassa bazı büyük Devlet maden işletmelerinin istilzam ettiği kesif sefer ve vesait ihtiyacına nazaran mevzu gittikçe hususî bir ehemmiyet almaktadır. Evvelce işletme hasılatı fazlaları karşılık gösterilerek muharrik ve müteharrik vesait mubayaasına Yüksek Meclisçe müsaade buyurulmuştu. Hasılat nisbetlerindeki tahmini aşan tezayüd bu esas dahilinde mubayaa plânını tevsi imkânını göstermektedir. Diğer taraftan istihşalâtımızın yer yer tezayüdü ve piyasa tekniğinin memlekette inkişafı, kara ve deniz yollarile gerek içeriden, gerek dışarıdan, demiryollarımızla irtibat tesis edilmiş ve edilmekte olması, yalnız faaliyeti arttırmakla kalmamış, hububat merkezi olan sahalara tesadüf eden istasyonlarda silo ve tahmil ve tahliye tesisatı, taze meyva, sebze ve emsali maddelerimiz için soğuk hava tertibatlı kâfi vagon tedariki ve bunlar için hususî süratle nakliyat temini ihtiyaçlarını da beraber doğurmuştur.

Bu arada tek vagonlu, kömürle işleyen otoray kullanılmasını ve bu suretle sürat ve masraftan ve daha uzun mesafeler için kullanılabilecek muharrik ve müteharrik vasıtalarından tasarrufu ehemmiyetle tetkik edeceğiz. Bu ihtiyaçları hazarî ve seferî vaziyetler bakımından bir kül halinde malî imkânlarla telif ederek plânlaştıracacağız. Bunun için bir lâyiha ile Yüksek Meclise geleceğiz.

Şefin, yol inşaatı hakkındaki işaretlerini tahakkuk ettireceğiz. Bunun için yüz kilometre kadar bir kısmı kalmış olan 652 kilometrelik İran transit yolunun memlekette başlanmış ve başlanacak asfalt yolların geçit vermeyen nehirler ve büyük sular üzerinde inşasına veya tamir veya tadiline lüzum görülen köprülerin ve diğer umumî ve hususî kara yollarının bir inşa plânını vücuda getireceğiz. Bütçe imkânları nisbetinde peyderpey tahakkuk ettirmeğe çalışacağız. Bu meyanda Şose ve köprüler kanununda muhtelif bakımlardan zarurî gördüğümüz bazı tadilât için Yüksek Meclise bir lâyiha ile müracaat edeceğiz.

Yol inşası bakımından hususî idarelerin münasebetlerini daha amelî ve faideli bir şekle koymak için tekliflerimiz olacaktır.

Su işlerini, memleketin hayatî mevzularından biri telâkki ediyoruz. Gerek Nafianın uğraştığı kısmını gerek İktisadın uğraştığı kısım gerekse Ziraati alâkadar edecek kısımlar umumî bir plânda toplanacaktır.

Nafianın uğraştığı büyük su işleri haricinde küçük su işleriyle de uğraşmak ve bilhassa sulama hak ve vazifelerini tanzim ederek bütün çiftçilerin mevcut sulardan muntazam istifadelerini temin eylemek kararındayız. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Bunun için bir lâyiha hazırlamaktayız. Diğer taraftan elektrikleştirme dairesini su kuvvetlerinden beyaz kömür olarak istifade için tetkiklere devam ettireceğiz.

Bu etüdler şimdilik, Sakarya nehri, Adana, Kayseri mıntakası suları, Ege suları, Fırat nehri ve kollar ve Kızılırmak üzerinde devam etmektedir.

Devletin hava yollarının iç şehirlerimiz ve dış hava istasyonlariyle bir an evvel, devamlı irtibat tesis edecek hale getirilmesi ve havacılığın inkişafı üzerine pek çok dikkat ve ihtimamımızı celbedecek başlıca mevzulardan biri olacaktır.

Dünyada havacılık o kadar ilerlemiştir ki, hava yollarında kazalar ve riskler demiryollarındaki kadar azalmıştır. Türk hava yolları her türlü ve en mütekâmil emniyet tedbirleriyle memleketin en emin, en çabuk, en rahat vasıtasıdır ve vasıtası kalacaktır.

Posta, telgraf ve telefon işlerinin rasyonel bir şekilde cereyanı için sarfedilmekte olan çalışmalara hız verilecektir. Şehirlerimiz arasında telefon tesisatının ikmalî askerî ve idarî noktalardan ehemmiyeti haiz mıntakalarda telsiz istasyonları tesisi ve sureti umumiyede bu idarenin Devlet için azamî derecede rantabl ve fertler için azamî derecede faydalı ve seri bir hale gelmesi için bütün tedbirler alınacaktır.

Arkadaşlar,

Maliye, bir memlekette sağlam bir iş gidişinin miyarı, cemiyet sağlığını nabzıdır. Fertler arasındaki münasebetlerde karşılıklı taahhütlerin muntazam ifa edilmemesi nasıl ki millî bünye üzerinde rahatsızlık vücuda getirirse bir Devlet maliyesinin taahhütlerini ifa hususunda her hangi derecedeki intizamsızlığı da, daha kuvvetli olarak bütün bir memleket havasındaki itimadı istikrarı ve iş selâmetini zehirler (*Bravo sesleri*)

Böyle bir vaziyeti önleyecek yegâne yol samimî, denk bütçe politikasıdır.

Bu politikayı ve Cumhuriyet bütçelerinin koruyucu, kurucu ve verici işlere her yıl daha fazla nisbetlerde pay ayırma vasfını itina ile muhafaza edeceğiz. Varidat fazlalarını evvel emirde millî istihsal hacmini artıran ve artıracak olan verimli işlere ve memleket müdafaasına hasredeceğiz (*Bravo sesleri*)

Maliyemizin taahhütlerini noktası noktasına tutmaktaki büyük itinası herkesçe bilinmektedir. Devlet itibarını, millî sermaye ve esham kıymetlerini kuvvetlendirecek hareket ve tedbirler üzerinde sebat olunacaktır. Mevcud vergilerimiz ve bunların tarh ve cibayet usulleri ileri bir zihniyetle ciddî bir tetkikten geçirilmektedir. Netice, Yüksek Meclise sunulacaktır. Vergi hadlerimiz millî istihsal ve millî hayatla ayarlanacaktır. Hayatı ucuzlatmak için bütçede göreceğimiz imkânlar nisbetinde tahfiflerin yapılmasına devam edilecektir.

Millî istihsal maliyeti üzerine müessir vergi ve resimleri ve hariçten almağa mecbur olduğumuz iptidai maddeler üzerine mevzu rüsumu kaldıracğız. (*Alkışlar*)

Hayvan vergisi şekli ve mahiyeti itibarile üzerinde tekrar çalışacağımız bir meseledir. (Alkışlar)

Buhran ve muvazene vergileri zaman ile mukayyet Olarak konmuştur. Bu bakımlardan üzerlerinde durulup tetkik edilmeğe muhtaçtırlar. Bütçe muvazenesi esasını bozmıyacak surette senelere bağlayarak hal çareleri arıyacağız.

Şef, “Sermayesinin tamamı veya büyük kısmını Devlete aid ticarî, sanaiğ kurumların malî kontrol şeklini, bu kurumların bünyelerine ve kendilerinden istediğimiz ve isteyeceğimiz ticarî usul ve zihniyetle çalışma icablarını süratle tevfiğ etmek. Bu gibi kurumların bu günkü usullerle çalışabilmelerine ve inkişaf etmelerine imkân yoktur” buyurdular.

Başka memleketlerdeki tatbikat hakkında geniş ölçüde yaptığımız tetkikat bu işaretteki isabet ve kudreti tamamen belirtmektedir, idare şekilleri ve teknik kontrol hususlarına aid kayıdlerin şekle aid bir malî kontrolden çok daha lüzumlu olduğu bütün dünyaca kabul edilmiştir.

Şefin işaretleri veçhile bu müesseselerin bünyelerine ve icablarına uygun şekilde tesisi lâzım kontrol rejimini kuracak olan bir kanun lâyihası Yüksek Meclise sunulacaktır.

Arkadaşlar,

Paramızın istikrarını muhafaza edeceğiz. Bunu Türkiye kalkınma hamlesinin bir zarureti ve millî ekonomimizin icabı olarak görüyoruz. Bu görüş kuru bir prensibe bağlanmış olmamızın veya meseleye hisle kıymet vermiş bulunmamızın neticesi değildir.

Memleket menfaatinin millî tasarrufu vikaye zaruretinin neticesidir. Bir devalüasyon hareketinin Türk ekonomisi için ancak zararlı olacağı kanaatindeyiz. (Alkışlar) Başka şartlar altındaki ekonomilerde hangi bakımlardan yapıldığını tetkik etmek ve kendi vaziyetimizi görmek bu kanaatin ne kadar hakir olduğunu gösterir.

Bazı memleketler millî paralarile aktedilmiş muazzam hacimlere malik hariç borçlarını hafifletmek için bu tedbire baş vurmuşlardır. Bizim hariç borçlarımızın hepsi ecnebî parasiledir.

Dahilî borçlar bakımından vaziyetimiz yine hiç bir memleketle kıyas kabil değildir. Bizde Devlet masrafları düzenli bir bütçe ile görülür. Dahilî istikrazlarımız, halkın en ufak dahi olsa yapabildiği tasarrufla kârlı ve ilerisi açık millî ekonomik işlere hissedar olarak iştirak arzusuna yol açmak içindir. Devalüasyon, halkın iştirak kudretini, tasarruf imkân ve heveslerini kıracağından, gayelerimizle taban tabana zıd olur.

Dış ticaret bakımından dahi, bu günkü anlaşma politikamız böyle bir tedbire lüzum göstermemektedir. Satılmamış, elimizde kalmış mal stoku yoktur. Türkiye stoklarını muntazaman eritebilmiş müstesna memleketlerden biridir. (Bravo sesleri)

Mamul maddeler maliyet fiyatlarındaki tesirine gelince; bu, ancak amele ücretlerinin hakikî kıymetlerinin düşürülmesi demektir ki yine gayemize muhaliftir. Çünkü biz çalışanların yaşayış istandardını yükseltmek prensibini güdüyoruz. (Bravo sesleri)

Hayat maliyeti bakımından: Bir devalüasyon, memlekette şikâyet ettiğimiz, tedbir aradığımız hayat pahalılığını kendimiz artırmak olur. Biz kısaca rekabet kabiliyetimizi yaşama standardımızdan fedakârlık yaparak değil, daha rasyonel ve daha verimli

çalışarak ve daha ileri piyasa teknik ve metodlarından istifade ederek arttırmak istiyoruz. *(Bravo sesleri)*

Görülüyor ki, paramızın filî stabilitesini muhafaza etmekte ısrar etmemiz için sebep bir değildir. Bunun için sureti katiyede bu politikada devam edeceğiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Sayın Arkadaşlar,

Gümrük ve inhisarlar mevzuuna geliyorum.

Gümrük ve inhisarlar sahasında düşündüğümüz birçok şeyler vardır.

İnhisarlar muamelâtında bu kurumların malî monopol, ticarî teşekkül ve millî valorizasyon karakterlerinin ahenkli şekilde tecelli etmesine çalışılacaktır.

İnhisar mevzuu maddeler arasında tütün, Devlet bütçesi bakımından olduğu kadar millî ticaret çerçevesinden de hususî bir ehemmiyet ihtiva eder.

Devlet monopolü mevzuu olması bakımından inhisarların tütün imalât maliyetini indirmek ve daha fazla ticarî bir hale getirmek suretile harice satış imkânlarını arttırmak ve hasılatını yükseltmeğe çalışmak bizim için bir zarurettir.

En mühim bir ihraç maddemiz olmak bakımından tütün istihsal sahasından başlayarak ticaret ve imalât sahasına kadar uzanan geniş bir ufuk üzerinde İnhisarlar idaresinin plânla ve dikkatle uğraşmasını icab ettirecek bir mevzu olarak ele alınacaktır.

Yurd içinde rasyonelizasyon ve piyasa tekniği bakımından yapılacak işler haricinde kaliteye dikkat politikamızı aynen muhafaza etmekle beraber ona mütenazır bir de kemmiyet politikası takib etmek ve bu meyanda Virjinya ve Sumatra tohumlarını tecrübe eylemek kararındayız.

Türk eksper ve harmancılarının ecnebi topraklarda ecnebi sanat arkadaşları arasında mevki yapmalarına ehemmiyet vereceğiz.

İnhisarın bu esasları da nazara almak üzere satış politikasını plânlaştırmak azmindeyiz. Tütün limited şirketi faaliyetine bu politikaya mütenazır bir istikamet ve vüsât vereceğiz.

İspirtolu meşrubat inhisarının bilhassa şarap ihracatını, Tuz inhisarının haricî tuz satışlarını arttıracak bütün tedbirleri almak kararındayız,

Prensib itibarile bilûmum inhisarlar muamelâtında ihraç fiati en rasyonel şekilde tenlin edilecek olan maliyet fiatine kadar indirilecektir.

Dahilî fiatlara gelince: Rasyonelleştirme mesaimizin inkişafı nisbetinde ve bütçe tahminlerini sarsmamak kaydile mümkün olan tenzilâtın yapılmasında tereddüd edilmeyecektir. Sıhhat ve temizliğe taallûk eden ispiroto fiatlarla hafif alkollü içkilerde tenzilât mukarrerdir.

Gümrüklere gelince:

Memleketin lüzumlu görülen noktalarında bu hizmetin icaplarına uygun bina ve tesisatı yapmayı zaruri bir iş görüyoruz.

Bazı hudut mahallerinde gümrük memurları mesken müşkülâtı içindedir. Bu ihtiyaçları da tespit ederek heyeti umumiyesini bir inşa planına bağlayacağız.

Gümrüklerimiz için daha kifayetli elemanlar yetiştirmek, Avrupa gümrüklerinde staj yaptırmaya devam etmek arzusundayız

Gümrük muamelelerinde iş sahipleri için olduğu kadar gümrük memurları için de kolaylık, sürat ve intizam tedbirleri alacağız.

Arkadaşlar:

Parti programımızdaki direktiflere göre, millî kültür sistemimizin inkişafına azamî önem vereceğiz.

İlköğretim her bakımdan üzerinde en çok duracağımız ve en çok ehemmiyet vereceğimiz mevzudur.

Aile ocağından sonra millî kültür ile ilk temas ilkokullarda başlıyor. Genç vatandaş her şeyi benimseyen ve henüz temyiz kabiliyeti teessüs etmemiş olan taze zekâsile ancak en doğruyu, en iyiyi ve en güzeli öğretecek bir müesseseye emanet edilebilir.

İlk tahsilde alınan fena intibaları müteakiben düzeltebilecek âlî bir tahsil sistemi henüz icad edilmemiştir.

Fena bir ilköğretim fena bir hayata başlayış demektir. Bu genç vatandaşın karakterinin teşekkülüne mâni olur ve hattâ bozabilir bunun içindir ki ilköğretime en çok ehemmiyet vereceğiz en kıymetli, en iyi yetişmiş ve en kuvvetli elamanlarımızı bu işte ve bu iş için adam yetiştirmekte kullanacağız. *(Alkışlar)* iyi bir ilkokul öğretmenini en yüksek bir okul öğretmeninden, mahiyet itibarile daha az mühim bir vazife almış saymıyoruz. *(Alkışlar)* ve kendilerinin hayatile refahlarıyla ve bu mühim vazifeyi başarıyla kabiliyetleriyle en yakından alâkadar olmakta devam edeceğiz. *(Bravo sesleri)*

Meslekî tedrisattan bahsetmek istiyoruz. Mecburî ilköğretimin gayesi, vatandaşlara konuştukları dilin kaidelerini ve mensub oldukları milletin tarih ve rejimini öğretmek ve hayatta daha ileri adımları bakımından zarurî ilk bilgiyi kendilerine vermektir.

İlk tahsili bitirenlerin hepsini, istidad ve kabiliyetleri neden ibaret olursa olsun Üniversiteye dayanan bir mekanizma karşısında bırakmak istemiyoruz.

Çünkü bunun neticesi bir taraftan tesis ve kuvvetlendirmek istediğimiz yeni ve ileri Türkiye hayatını en zarurî elemanlarından mahrum bırakmak ve diğer taraftan yavaş yavaş memlekette bir ihtisasa varmadan sönmüş veya yarı tahsille kalmış ve yahud da bizzat ekmeğini kazanmaktan aciz sadece diplomasına dayanan bir asabî yorgunlar kfilesile karşılaşmak olur. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Kemalist rejimde okul yalnız (mecburî ahkâm) değildir.

Büyük tarihimiz büyük milletimizin her ihtisas sahasında en büyük adamları yetiştirmiş olduğunu gösteriyor. Bu kabiliyet kaini damarlarımızdadır.

Meslekî tedrisatın vazifesi bu kabiliyetleri yeni hayatın her sahası için yetiştirmek işini bilir yaşama hevesi kırılmamış en yüksek teşebbüs ve hayatla mücadele kabiliyetini haiz başarılı dayanıklı müsbet sanatkâr ve ihtisas sahibi elemanlar yetiştirmektir. Bütün hayat ve faaliyet sahaları için bol, ayrı ayrı, meslekî tedrisat, maarifimizin bel kemiği olacaktır. *(Bravo sesleri)*

İlköğretim mevzuuna mütenazır olarak her nevi meslek mekteplerine ehemmiyet verilecektir.

Bunun klasik Üniversite tahsilini ihmâl edeceğiz demek olmadığı aşîkârdır. Bilâkis bu müesseselerimizi de hakikî ilim adamı yetiştirecek şekilde ve ancak bu istidadı en mütেকâmil surette gösterebilmiş olanların başarabilecekleri çetin ve fevkalâde disiplinli ilim müesseseleri halinde yükseltmek mesaimize devam edeceğiz. *(Bravo sesleri)*

İlâve ve tesis edilecek Fakültelere aid işi hazırlayarak Ankara Üniversitesini kuracağız. Ortaokullara ve liselere layık olan büyük ehemmiyeti vermekte devam edeceğiz.

Şefin işaretleri dairesinde Doğu bölgemizde bir kültür merkezi esaslarını kurmağa başlayacağız.

Millî kültür bakımından büyük önemi olan ve Şefin ilim ve kültür sabasında, en büyük âbidelerinden biri halinde daima yükselecek bulunan tarih ve dil araştırmalarımıza ve bunlarla alâkadar işlere hususî ehemmiyet vermeğe devam edeceğiz. *(Alkışlar)*

İyi ve çok eğitmen, öğretmen yetiştirmeye bilhassa kıymet vereceğiz. Avrupa'nın tanınmış ilim ve sanat merkezlerine talebe göndermeğe devam edeceğiz. Lüzumlu görülecek ilim ve teknik şubeleri için kıymetli mütehassıslar da getireceğiz; Bu suretle muhtelif sahalardaki millî elaman ihtiyaçlarımızı temine çalışacağız.

Bütün Devlet okullarının kemiyet itibarile olduğu kadar, keyfiyet ve teçhizat itibarile de en yüksek derecelere ulaştırılması hedefimizdir.

Millî sahnemiz, Türk kültürünün mâkesi, güzel dilimizin en iyi şekilde telâffuzu ve en bedîî tarzda ifadesini yayan sanat kaynağı olarak ele alınacaktır. Bunda modern teknik vasıtalarına ehemmiyet vereceğiz.

Güzel sanatlar Akademisinin bu gün başlanmış olan ıslahatını yürüteceğiz.

Millî kültür kadrosu içinde mütaleasını zarurî gördüğümüz sporu, profesyonel şampiyon yetiştirmek için istemiyoruz. *(Bravo sesleri)*

Spor, okullarımız gibi, sahnemiz gibi millî kültürümüzün, bir cüzüdüdür. Büyük gaye. Türk vatandaşını fikir ve düşünce itibarile kuvvetli vücut itibarile kuvvetli ve tam sıhhatli, seciyeli gürbüz, güzel insan olarak yetiştirmektir. Nasıl ki memleketimizde okumak yazmak bilmeyen tek vatandaşın kalmasını istemiyorsak sevdiği ve bütün hayatınca tatbik edeceği lâakal bir sporu olmayan vatandaş da kalmamalıdır. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Salim bir kafa ancak sağlam bir vücutta olabilir sözü Türk Atasözüdür. Yine bu mülâhaza iledir ki bütün vatandaşlarda verim kudretini muhafaza için muntazam çalışma hafta ve yıl tatillerinden muntazam istifade ve seyahat zevkinin inkişafına taraftarız.

Sporu bir merkeze bağlayıp teşkilâtlandırmak ve muhtelif spor teşekkül ve hareketlerini o vasıta ile idare etmek için yüksek huzurunuzda bir kanun lâyihasile geleceğiz.

Arkadaşlar,

Maddî, manevî düzen, refah, kültür seviyesinin yükselmesi ve bütün bunların başarılması ve devam etmesi, ancak millî emniyet ve tamamîyetimizin icabında herkese karşı masun tutulabilmesiyle kabildir *(Bravo sesleri)*

Türk ordusu, kadını ve erkeğile bütün Türk millete demektir. Daima daha kuvvetli olmak için bu millet, her sene yüz binlerce evlâdını, kısaca ordu dediğimiz ve yalnız

adının bile hududsuz bir gurur ve heyecan kaynağı olduğunu bildiğimiz bu en büyük okula millî emniyeti millî müdafaayı, millî disiplini öğrenmek için gönderiyor.

Türk ordusu, Türkiye'nin yalnız emniyet vasıtası değildir, Türk millî, içtimâî benlik duygusunu, daima en yüksek derecelerde, daima uyanık tutan en büyük millî kültür ocağıdır *(Alkışlar)*

Bu büyük disiplin ve güven okulunu en müterakki, en bol, en mütekâmil vasıtalarla teçhiz etmek birinci millî vazifemizdir.

Teçhizat ve teslihat programımıza devam edeceğiz. En son sistem harb vasıtalarından henüz ihtiyacımız olanları da temin için ayrı bir program yapacağız. Bu program, memleket dahilinde yapılması kabil olanları, memleket dahilinde imal ettirmek esasını ihtiva edecek ve kara, deniz, hava kuvvetlerimizin bu kabîl bütün ihtiyaçlarına şamil olacaktır *(Alkışlar)*

Sureti umumiyede millî müdafa kuvvetlerimizi daima en bol, en ileri vasıtalarla teçhiz etmek belli başlı emelimiz ve vazifemizdir.

Mevcut malzemenin daima iyi halde bulundurulması, kıymetten düşmüş olanların yenilenmesi ve sefer için ordu ihtiyaçlarını karşılayacak her çeşid stoklar vücuda getirilmesi, daima göz önünde bulunduracağımız ehemmiyetli işler olacaktır.

Mevcut harb sanayii fabrikalarımızı tam randıman alacak surette çalıştıracak ve henüz noksan kısımlarını tamamlayacağız. Harb sanayiimizin inkişafına hususî önem vermek umumî endüstrileşme hareketlerimizde harb vaziyet ve ihtiyaçlarını daima göz önünde tutmak kararındayız.

Millî ekonomi bakımında da hususî kıymet izafe ettiğimiz kömürden benzin istihsalı, klor, arsenik sanayii bu aradadır.

Halen kendi tezgâhlarımızda inşa edilmekte bulunan denizaltı gemilerimiz bittikten sonra, yenilerini inşaya fasılasız devam edeceğiz. İlk üç senelik hava programımız, milletimizin gösterdiği yüksek alâka ile şimdiden tahakkuk ettirilmiş sayılabilir. Bu vesile ile tayyare işinde bütün milletçe gösterilmiş yüksek şuuru gurur ve iftiharla bu kürsüde zikretmek ve bütün vatandaşlara Hükümetin şükran ve takdirlerini ulaştırmak isterim *(Alkışlar)*

Hava müdafaası, bu memleketin millî müdafaası mevzuunda büyük ehemmiyetli yerini muhafaza etmektedir. Yeni bir hava plânı hazırlayacağız. Bu program Kayseri fabrikasının tevsiini ve motor imal edebilecek hale getirilmesi hususlarını da ihtiva edecektir *(Alkışlar)*

Ordunun ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda lüzumlu elemanları da yetiştirmesi için tertibat alınacaktır.

Arkadaşlar,

Cumhuriyetin hiç değişmeyen dış politikası meçhulünüz değildir.

Atatürk'ün Yüksek irade ve irşadlarında temelini bulmuş yürüyeceği yolu çizmiş olan bu siyaset aynı sulh, dostluk ve teyakkuz yolunda devam edecektir. *(Bravo sesleri)*

Mevcut karşılıklı dostluklarımıza ve taahhüdlerimize her zamanki gibi ihtimam ve riayet dostluk dairemizin bu ahenk içinde inkişafına dikkat, başlıca vazifemiz olacaktır.

Şefin, nutuklarında işaret buyurdıkları noktaların takibine azamî itina ve ihtimam ile çalışılacaktır.

Dış teşkilâtımızın, ekonomik kalkınma savaşımızda daha verimli bir surette çalışabilmesi için alâkalı dairelerin de mütaleası alınarak bu yıl bir talimat yapılacaktır.

Bütün Elçilik ve Konsolosluklarımızın dış ticareti noktasından mücehhez bulunmaları ve ona göre çalışmaları temin edilecektir.

İktisad vekâleti dış ticaret teşkilâtının, Hariciyemizin dış teşkilâtı ile rabitaları tanzim edilecektir. Bu yönden dış ticaretin inkişafı için Hariciyemize isabet eden bu önemli vazife emniyet ve siyasî münasebet vazifeleri derecesinde ehemmiyetle takib ve tatbik edilecektir.

Milletler Cemiyetine bağlılık haricî siyasetimizin aynı zamanda mesnedlerinden ve tabîî icablarından birini teşkil eder. Bu arsiulusal büyük müessesenin kendinden beklenen gayeleri temin edebilmesi, zamana intibak etmesi geçirilen tecrübelerden lâzım gelen pratik neticeleri çıkarması ile mümkün olabilir. Hükümetimiz bu yolda sarf edilecek mesaiyi elinden geldiği kadar teshil etmeğe çalışacaktır.

Arkadaşlar,

İleri idare tekniği, salâhiyet ve mesuliyeti el ele vermektir, işleri kısa bir zamanda katı bir neticeye bağlamaktır. Kırtasiyecilik asla esas ve gaye değildir. *(Bravo sesleri)* Kırtasiyeciliğin manası tek tatbik şekli süratle ve fakat isabetle verilmiş kararları ve işlerden alman maddî verimli neticeleri tevsikdir.

Türkiye Cumhuriyeti memurlarının istisnasız, hepsinin bu vasıflarla ve bu zihniyetle vazifelerine sarılmalarını isteyeceğiz.

Onların da bizden tabîî hak olarak isteyebilecekleri emin geçim, emin istikbaldir. Bu da ihmal edilmeyecektir. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar,

Sözlerimin nihayete ermek üzere olduğu şu dakikada derin duygu içinde huzurunuzda bulunurken inkılâbın bidayetinden beri zaman zaman refakatinde çalışmak ve fakat asıl maksad için fasılasız arkadaşlık etmek şerefini taşıdığım selefim Malatya mebusu İsmet İnönü'yü hürmet ve muhabbetle anmayı zevkli bir vazife telâkki etmekteyim *(Sürekli alkışlar)*

Büyük milletin Sayın vekilleri;

Yapmak istediklerimizi ve çalışmamıza vereceğimiz veçheyi lüzumlu sandığım bazı tafsilâtile arzettiğim bulunuyorum.

Bunlar malî imkânlarımızın teknik şartlarımızın müsaadeleri nisbetinde ve bir plân dahilinde başarılması, Şefin direktifi ile Parti programında ifade edilmiş ve Hükümetimize tatbik sahasına koymak Ödevi verilmiş işlerdir.

Tahakkuk ettirilecek her kısım hem malî hem teknik imkânlarımızı müsbet bir surette arttırarak diğerlerinin de başarılmasını temin edecek mahiyettedir.

Bunları tahakkuk ettirmek irade azmini ve heyecanını ruhumuzda duyuyoruz.

Fakat bizim için asıl imkân membaı büyük Türk milletinin yüksek irade kudretini şerefle temsil eden Büyük Meclisimizin Hükümete göstereceği müzaheret ve yardımdır (*Hay hay sesleri*)

İş programımızı büyük milletimiz için faydalı buluyorsanız arkadaşlarımda ve bende tatbik edebilmek iktidarını görüyorsanız yüksek itimadınızı esirgememenizi dilerim.

Sizin itimadınız bizim kuvvetimizin ve başarımızın sarsılmaz temelidir (*Sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Hükümetin itimad talebini reynize arzedeceğim. Her arkadaş açık reyile ismi okundukça reyini buradaki kutuya atsın.

(*Zonguldak'tan başlamak üzere isimler okundu ve reyler kutuya atıldı*)

BAŞKAN — Rey vermemiş arkadaşlar varsa reylerini kullansınlar.

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Hükümetin itimad talebine karşı rey vaziyetini arz ediyorum. 364 arkadaş reye iştirak etmiş ve itimad reyi vermiştir. Binaenaleyh Celâl Bayar kabinesine Büyük Meclis 364 reyile ve müttfikân beyanı itimad etmiştir. (*Şiddetli ve sürekli alkışlar*)

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir) — Arkadaşlar; evvelâ programım hakkında lûtuftkâr sözler söyleyen hatib arkadaşlarıma teşekkür ederim. Büyük milletimizin Sayın vekillerinin itimadına gelince buna karşı şükranımı ancak minnet kelimesile ifade edebilirim. Bu minnet borcumuzu ödemek için tasavvur ettiğimiz tek çare, tek yol vardır. O da milletimiz ve memleketimiz için çalışma ve bu çalışmada sizin idealinizi temsil etmektir. Buna söz veriyorum. Bütün vüsatımızla çalışacağız.¹ (*Allah muvaffakiyet versin sesleri, alkışlar*)

¹ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 5 Cilt 20 İnikad 3, Sayfa 19-38*

18 Nisan 1938 Pazartesi**Bazı Maddelerin Gümrük Resimleri Hakkında Hükümetçe İttihaz Olunan Kararların Tasdikına Dair Kanun Münasebeti ile Sözleri**

BAŞKAN — İhsan Tokgöz'ün bir takriri vardır. Okutacağım:

Yüksek Reisliğe İlân maksadile çıkan katalog ve tarife kitabları müstesna olmak üzere telif ve tercüme olan ilmî ve edebî kitaplarını tenzilden istifade etmesini dilerim.

Ordu mebusu Ahmed İhsan Tokgöz

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir) — Arkadaşlar, İktisad vekili arkadaşımız mezunen Avrupa'da bulunuyordu ve zannediyorum ki, bu sabah geldikleri halde içimizde bulunmuyorlar. Muhterem mebusun buradaki beyanatının, aid olduğu vekâlet namına cevabsız kalmasını arzu etmediğim için bir iki kelime ile kendilerine cevap vermek hevesine kapıldım. Bunda aynı zamanda İktisad vekiline vekâlet ettiğimde dahlü tesiri vardır. Binaenaleyh, burada izhar buyurdıkları temenniyat Hükümetin nazarından kaçmış olan şeyler değildir. Evveleminde bu nokta üzerinde tevakkuf etmek istiyorum.

Memlekette şekerin sarfiyatı şayanı memnuniyet bir surette inkişaf etmektedir ve mikdarı artmaktadır. Hariçten şeker idhaline mecburiyet hâsıl olmasının sebebi Yüksek Heyetinizce malûmdur. Şekere fiyat takdir edildiği zaman maliyet fiatları, fabrikanın maliyet hesapları, temettü ve gelirler kül halinde mütalaa edilerek bu gün maktu bir fiata varılmıştır. Bu esas muhafaza ediliyor. Bu esas muhafaza edilirken fabrikalar aleyhinde tebarüz eden bazı noktalar vardır. Fabrikalar aleyhinde dedim. Meselâ, kendilerinin de temas buyurdıkları veçhile pancar fiatlarının hâli, mikdar ve vaziyetidir. Evvelce pancar fiatları diğer mahsullerimizin fiatlarına nazaran, meselâ buğdaya nazaran, daha çok elverişli idi. ve hatta denilebilir ki, en iyi fiatla alman mahsullerimizden biri pancar idi. Fakat son zamanlarda toprak mahsullerimizin fiatlarının yükselmiş olması pancar zürrai üzerinde eskisi gibi cazip bir tesir yapmamağa başladı. Fabrika bunun üzerinde tevakkuf etmeğe ve tedkikat yapmağa başladı.

İstihsal meselesine gelince: Fabrikaların istihsalâtını arttırmak suretile müstehlike cevap verebilecek imkân mevcut iken, Avrupadan memleketimize ilânihaye ve velev kısmen olsun şeker idhaline devam etmek, hiç birimizin arzu etmeyeceği bir keyfiyettir.

Şu halde şeker sanayiinden beklenen menfaatlerden biri, zürraimıza fayda vermektir, ikincisi de memleketimizde modern ziraati tamim ve tevside devam etmektir. Memleketimiz dahilinde bunun elemanları mevcut olduğuna göre Avrupa'dan, gelecek şekerin idhaline sed çekmek bizim için zaruridir. Fakat şekli hazırlamak zordur. Şirketin yeniden sermaye bularak ve koyduğu sermayenin emniyet altına girdiğini gördükten sonra memleketimizin muhtelif yerlerinde yeniden büyük şeker fabrikaları kurmak lâzımdır. Şeker şirketi bu vazife ile tavzif edilmiştir ve kendilerine Hükümet namına yardım da vadolunmuştur. Şeker sanayiini kurarken daha çok Şarkı ve Şark havalisini nazarı itibare almak istiyoruz ve tedkikatı da daha çok o sahada yapmak ihtiyacı vardır. Çünkü memleketimizin Garb kısımlarında esasen şeker sanayiinin muvaffakiyetle kurulabileceği ve idare edilebileceği kendiliğinden anlaşılmış - bu gün için - bir hakikat halindedir. Asıl mühim mesele Şarkta kurulacak sanayiın rantabl olup olmayacağı keyfiyettir; eğer tedkikatımız bizi, rantabl olmasa dahi mühim bir zarara sokmayacak

bir neticeye götürürse Şarkın müsaid olan mıntakalarında şeker fabrikası kurmak karar ve azmindeyiz. Mevcud istihsalâtımızı istihlâk mikdarile mütevaszin bir hale getirmek işine ayrıca programımızda yer vermek istiyoruz. Bu suretle hem Şarkta, hem Garbda memleketin yükselen Söker istihlâk mikdarile mütenasib bir istihsal mikdarını elde etmeğe çalışacağız. Şeker istihlâk mikdarı, ambalaj meselesi ve sair, alım, satımda müessir noktaların düzeltilmesi arzu edilen söylerdir ve bittabi alâkadar vekâletçe ve alakadarlarca nazarı itibare alınacaktır. Ümid ederim ki Heyeti umumiyyeyi ve aynı zamanda burada söz söyleyen hatib arkadaşımızı memnun edecek bir neticeye varırız.

Kâğıd meselesine gelince; bunun için de İktisad vekilinin vekili olmak sıfat ve şerefile size hitab etmek isterim: Memleketimizde fabrikalar kurulduğu zaman lâakal üç sene bir tecrübe devresi geçirirler. Bu da mevcut personelin, mütehassısların, amelenin ve müessesenin memleketin şeraitine adapte olması içindir. Ekseriya bir memlekette bir fabrika açıldığı zaman ilk üç sene kâr beklememek lâzımdır; normal olan budur. Eğer fabrika kurulduğu zaman kâr edecek olursa anormal olan budur. Bizim kâğıd fabrikamız bu şerait hilâfında olarak ilk senesinde kâr temin ederek bizi memnun etmiştir. Kâğıd fiatlerimiz Avrupa ile aynı seviyededir. Asıl müşkül olan mesele, bütün dünyada kâğıd fiatlerinin yükselmesidir ki bu da kâğıdın mevaddı iptidaiyesinden olan selülozun aynı zamanda harb sanayiinin de maddei iptidaiyesi olmasından ileri gelmektedir. Kâğıd ihtiyacımızı fabrika kurulurken hesap etmiştik. Fakat memleketin ihtiyacı olan muayyen kalitelerini ve çok karışık kısımlarını yüzde yüz memlekette istihsal etmek için hâdiselerin icbarile ve bizim arzumuzla atılmış adımlar da vardır. Elimizde mevcut kâğıd fabrikasını bir misli daha büyültmek için inşaata devam ediyoruz. Selüloz fabrikasının inşasına da devam ediliyor. Bunlar bittiği zaman aradaki münakaşaya meydan kalmıyacak ve memleketin ihtiyacile mütenasib olarak bu işleri yürüteceğiz. Çünkü işin tekniğinde ve hesaplarında muvaffakiyet kendisini göstermiştir. Sözlerim bundan ibarettir.²

² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:5 Cilt:24 Birleşim 50, Sayfa 101-102*

27 Mayıs 1938 Cuma Bütçe Müzakeresinin İkmalî Dolayısıyla Yaptıkları Konuşma

BAŞKAN — Rey vermiyen arkadaş var mı?

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Neticei arayı arz ediyorum:

Muvazenei umumiye kanununa rey vermek suretile (331) arkadaş reye iştirak etmiştir. Kanun müttefikan (331) reyle kabul edilmiştir. *(Alkışlar)*

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir) — Arkadaşlar; Yüksek Meclisimiz, bu içtimaa aid en mühim ve en esaslı vazifelerinden birini ikmal etmiş bulunuyor. Yeni bütçemizi daha iyi, daha mükemmel bir hale sokmak suretile kabul etmiş bulunuyorsunuz. Bütçemiz geçen senelere nazaran daha mahmuldür. Önümüzdeki seneyi Hükümet kendisi için tamamilen bir iş yılı addetmektedir.

Hükümetin bütçeyi tatbik etmekte ne kadar dikkat ve hassasiyet göstermesi vazifesi iktizasından ise, aynı zamanda bütçe encümeninde ve Heyeti Umumiyede arkadaşlarımız tarafından vaki irşadatı nazarı dikkate almaklığı da bir vazife bilmektedir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Hükümetim için bütçenin kabulünü bir itimad nişanesi olarak kabul etmekteyim. *(Tamamen sesleri) (Alkışlar)*

Çalışacağız ve muvaffakiyetimiz, ancak sizin müzaheretinizle kabil olacaktır. *(Allah muvaffak etsin sesleri)*

Mesnedimiz sizin müzaheretinizdir. Bilhassa teşekkür ederim. *(Şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Bütçe müzakeresi devam ettiği müddetçe her gün için toplantı yapılması hususunda aldığımız karar bütçe bittiğinden tabii bitmiştir. Pazartesi Saat 15'de toplanmak üzere inikada nihayet veriyorum.³

³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:5 Cilt:25 Birleşim 68, Sayfa 281*

24 Haziran 1938 Cuma

Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu Münasebeti ile Yaptıkları Konuşma

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir) — Arkadaşlar; sözler, Hükümetin, Fırkanıza istinad eden Hükümetin esaslı bir kararına, esaslı bir prensibimize dayandığı için söz almak ihtiyacını duydum. Eğer mesele sadece afyon politikasına ve afyona aid olan iktisadiyatımızın fena idare edilmesi şekline inhisar etmiş olsaydı, bittabi cevabın evvelemirde İktisad Vekilimizin ağzından işitmemiz lâzımdı. Fakat gördüm ki muhterem hatibler bunun esasına ve prensibine itiraz ettiler ve dediler ki, mademki bu bizim zararımızı mucib oluyor, bu mukaveleyi yırtıp atmak lâzımdır.

Biz afyon mukavelenamesine iştirak edebilmemiz için uzun zaman düşündük ve bunun leh ve aleyhimizdeki delâilini büyük bir tedkikten geçirdik. Nihayet Fırkanın ve Hükümetin esaslı bir işi şeklinde bu işe girmeye karar verdik ve girerken de meydanda olan zararları göz önünde tuttuk, fakat girmezsek, bilvasıta vuku bulması muhtemel olan, büyük zararların önüne geçilmesi noktasından fayda mülâhaza ettik. Bunun içinde zarar ve fayda vardır. Biz ekonomi itibarile beynelmilel afyon komitesine iştirake karar verdiğimiz zaman, zaten memleketimizle dünyanın her tarafında şiddetli bir kriz hükümferma idi ve fiatlar da sukut halinde bulunuyordu. Herkes hatırlar ki afyon 45 liraya kadar çıkmıştı. Fakat sonradan sukut halinde, krizin tesirile 5 - 6 liraya kadar düşmüştü ve sonra herkes bilir ki afyon piyasası borsaya tâbi mallar gibi beynelmilel tesirattan çabuk müteessir olan bir maddedir ve bu beynelmilel mahiyetile spekülâtifdir. Şu halde Hükümetinize, bunu mutlaka bir fiat empoze ederek bize 10, 20, 40 liraya satacaksınız diye bir vazife tahmil etmeye imkân yoktur. Çünkü bu, nihayet beynelmilel fiatların tesirâtı altındadır ve 45 liraya çıkmış olması da bunun spekülâtif mahiyetini ve bizim noktai nazarımızı isbat eden bir şeydir.

Niçin buna girdik? Beynelmilel komisyona girmeyenler daimî surette kaçakçılık şaibesi altında bulunuyorlar. Bu kaçakçılık şaibesi altında kalan memleketlerin mahsullerine karşı diğer memleketler ihtiyatî tedbir almak ihtiyacını duyabilirler. Cumhuriyet rejimi itibarile, bize neye mal olursa olsun, temiz hareket ettiğimizi, evvelâ kendimize, saniyen bütün cihana karşı isbat etmek mecburiyetindeyiz. Çünkü bütün hareketlerimiz temiz ve namuskâranedir. Ticaretimiz de, idarî tedbirlerimiz de ancak ahlâka istinad eder (*Bravo sesleri*) Bu gün şu veya bu şekilde zarar vardır diye Cemiyeti Akvam komisyonundan dönelim. Böyle olunca şu suale cevap vermek lâzımdır; Cemiyeti Akvamdan çıktınız, ne yapacaksınız, mallarınızı nereye satacaksınız? Buna cevap vermek lâzımdır. Çünkü meşru olarak bütün dünyada afyon sarfiyatının mikdarı malûm ve istatistiklerle muayyendir. Alıcı da, istihlâk mahalli de malûmdur. Şu halde bu istihlâk mikdarı muayyen olduğuna ve her tarafta bilindiğine nazaran, istihsalâtın, malûm ve muayyen bir istihlâk yeri olması lâzımgelir. Aksi takdirde bu kaçağa gidecektir. Bu aşikârdır. Şu halde bütün beşeriyetin hayatını zehirliyen ve hafif tabirile dejenere eden bu kaçakçılığa Türk milleti alet ve vasıta olamaz. Bu itibarla verdiğimiz karardan asla pişman değiliz (*Alkışlar*)

Afyon işi inhisara inkılâb edib ekonomisi ele alındığı zaman, işaret etmiştim, Buhran zamanına tesadüf ediyordu. Tüccarın elinde istok vardı ve Hükümetin afyonu monopolima alacağını bilen bu tüccarlar ellerindeki malı Avrupaya göndermişler ve

kendi hesaplarına kârı mahfuz tutmak istemişlerdi. Ayrıca zürra elinde de mahsul vardı ve o sene fena denilemeyecek bir istihsal olmuştu. Afyon işini ele aldığımız zamanda istok mallara, istihlâk miktarının daralışı karşısında, pazar bulamadık ve elinde istok bulunanlar fazla bunaldı. Fakat biz bunlara yardım ettik. Dirije ekonomi vaziyetlere göre kendisine menfaat ayırdık ve teşvik ettik. Bu gün ne tüccarın ve ne de zürraın elinde afyon istoku kalmamıştır. Fiatlar beni hiç bir zaman tatmin edici mahiyette değildir, bu gün de dün de olduğu gibi, fakat bu gün piyasanın icablarına göre istikrar bulmuş bir haldedir.

Daha ne yapılabilir? Asıl üzerinde durulması lâzım gelen mesele budur. Yoksa bilmem kime kızarak oruç bozmak mahiyetindeki hareketten elbette uzak kalacağız. Fakat bunda yapılacak şey nedir? Asıl mesele budur. Alınması lâzım gelen bir randıman var mıdır? O randıman nedir? Hükümetiniz buna asla lâkayid kalmamıştır. Bir defa afyon inhisarı işler bir organ haline gelmiştir, ikincisi de; Cemiyeti akvamın tedbirleri üzerinde müessir olmaktadır. Netekim bu defaki müzakerede murahasalarımıza lâzım gelen talimatı verdik. Bunu, belki, gazetelerde okumuşsunuzdur. Murahasalarımız verilen talimatı güzel bir halde alâkadarlara bildirmişlerdir. Bu talimat nedir? Birincisi; Cemiyeti akvam bürosuna dahil olan memleketler, malûm olan kayid ve şartlar altında hareket ediyorlar. Bundan maksad, satışı lejitime etmek ve meşru bir şekilde yapmaktır. Fakat Cemiyeti akvam bürosuna dahil bulunmayan memleketler aynı zamanda kaçakçılıkla da uğraşıyorlar. Bu hale göre, yapacak şey, Cemiyeti akvam bürosuna dahil olmayan memleketler üzerinde, Cemiyeti akvamın hassasiyetini tahrik etmektir. Aynı zamanda sindika halinde olduğu daima ifade edilen fabrikasyon kısmı vardır. Bu, trüst mahiyetindedir. Bunlar aynı zamanda fiyatlarını kendi noktai nazarlarına göre tesbit edebilmek için alış birliği yapmışlardır. Müstahsil memleketlerde alışlarını bir elde tutmak esasına göre trüst haline gelmişlerdir. Şu halde bu trüste dahil olan memleketlerin ekserisi Cemiyeti akvamın bu bürosuna dahil olan memleketlerin ahalisinden ve yahud o devletlerin tabiiyetleri altında bulundukları için teklif yaptık: Cemiyeti akvam bir kararla ancak bu fabrikaların mübayaatını buraya dahil olan müstahsil memleketlerden yaptırın ve büroya dahil olmayan memleketlerden ne pahasına olursa olsun almasın. Takyid meselesine gelince, biz yine eğer icab ediyorsa, yapacağımız fedakârlığın seyyan olması ve diğer memleketlerin de hissesine aynı nisbette düşmesi şartı ile tahdide gitmekten çekinmiyeceğimizi söyledik. Fakat bundan sonra, şimdiye kadar hiç afyon ekmemiş memleketlere afyon ekmek müsaadesini vermemek ve afyon kontenjanını hiç bir bahane ile diğer memleketlerde artırmama... Eğer bunlar Cemiyeti akvamın bürosunda müzakere olunur ve bir karara raptedilecek olursa biz, Cemiyeti akvamdaki istihsalı matlub olan randımanı almış oluruz. Bizim Cemiyeti akvamın bu heyetinden beklediğimiz şey, bir kısım zavallıların menfaatlarını, sıhhatlarını gözetmek bahasına müstahsilleri de zavallı vaziyetine sokmamaktan ibarettir. Bunlar için de bu heyetteki murahasalarımıza yol göstermiş bulunuyoruz. Şu halde maruzatımı hülâsa edecek olursam; bizim aldığımız umumî prensib kararından pişmanlığımız yoktur ve bunu değiştirmek bütün cihan efkârına karşı kaçakçılığa müsaade ediyoruz demektir. Sarih telakki budur. Halbuki biz daima, her şey de olduğu gibi, meşru ve dürüst yolları esas prensib ittihaz etmişizdir. Memleketimiz üzerine şaibe davet edemeyiz. Bundan sonraki ekonomi prensiblerimizde buhran geçtikten buhranın sarsıntısı zail olduktan sonra - alakadarları daha ziyade memnun etmiştir demek istemiyorum - eğer randıman almak

için bu teşekkülü daha iyi bir şekle sokmak imkânını görüyorsanız onun üzerinde konuşmakta hiçbir mahzur yoktur. Çünkü o tamamen bizim elimizde olan bir iştir.

Şu halde umumî menfaat namına -Umumî menfaat namına- dediğim zaman memleketin millî ve umumî menfaatlarının dahil olduğunu sarahaten kaydetmeliyim. Bunun tafsilâtına girmeyeyim bir kısım vatandaşları maalesef zarara sokmak bahasına bu işde devam etmek bizim için zararı tehvinden ibarettir ve belki bu sahada haklarımızı korumak için dikkatli olmaktan ibarettir.

Bilmiyorum bu mesele etrafında daha başka söyleyecek bir şey kalmış mıdır?⁴ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:5 Cilt:26 Birleşim 83, Sayfa 313-314*

29 Haziran 1938 Çarşamba Memleketin Umumi İşlerine Dair Konuşması

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir) — *(Sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)*

Sayın Arkadaşlar; çok kesif bir meşguliyetten sonra muvakkaten vatanî vazifelerinize fasıla verirken, sizinle memleketimizin umumî revîşi hakkında bir hasbihalde bulunmağı faydalı addediyorum ve bu maksadla huzurunuzda gelmiş bulunuyorum.

Hükümetinizin takib ettiği esaslar arasında en mühim telâkki ettiği bir prensip, size ve sizin şahsınızda yüksek Türk milletine, programında vadettiği şeyleri, tatbik ve icradır. *(Bravo sesleri)* Bütün icraatımızda, neyi vadettik, neyi yapmak istiyoruz ve hangilerini yapabildik. Daima bu hesabı tutmaktayız. Beraber ve müşterek mesaimizin eseri olarak, bu senede dahi, bu celsede dahi, hayli merhale aldığımızı tahmin ediyorum. Fakat bunları, birer birer tekrar etmek suretile, sizin de bildiğiniz ve hatta bizzat yaptığınız şeyler olduğu için, maruzatımı uzatmak niyetinde değilim. En mühim meşgalemiz şüphe yoktur ki malî işlerimiz ve malî vaziyetimiz üzerindeki kararlarımızdır. Yüksek Meclis bu sene bütçeyi daha geniş, daha verimli olarak, Hükümete tevdi etmiştir. Hükümet bu bütçeyi eline aldığı zaman ne kadar ağır bir yükün altında bulunduğunu hissetmektedir.

Geçen sene, yani 1937 senesi bütçesi 231 milyon lira olarak kapanmıştır. Yani varidat olarak 231 milyon lira tahmin ve kabul edilmiştir. Tahsilatımız aynı sene içinde 259 milyonu buldu. Tam 28 milyon liralık bir fazla varidat kaydedildi. Bu 28 milyon lira fazla varidat ta yine Yüksek Meclisin kabul ve tasvibi ile muhtelif vekâletlere tahsis edilmiştir.

1938 malî yılı bütçesi olarak bağladığımız rakamlar 249 milyonu âdi bütçe şeklinde ve 57 milyonu fevkalâde menabiden olmak üzere 306 milyon liradır. Bu rakam Cumhuriyet bütçelerinin ihtiva ettiği en yüksek rakamdır. 1938 bütçesi Cumhuriyetin bu güne kadar olan bütçelerinin içinde yalnız en yükseği değil, aynı zamanda tevzi itibarıyla en çok dikkate değeridir. 1938 senesi zarfında fazla tahsisat olarak verdiğiniz rakamların en yükseğini Millî Müdafaaya tahsis etmiş bulunuyoruz. Bunun emniyet noktasından ifade ettiği manayı elbette takdir buyurursunuz. Millî Müdafa vekâletimizin 1938 bütçesindeki hususiyetlerden birisi de, kısa bir zamanda realize edilmek üzere kabul ettiğiniz 125 milyon liralık fevkalâde program cebhesidir. Millî Müdafa vekâleti bu programı sürati mümkün ile ve her şeyden istifade etmek suretile büyük bir gayret ve faaliyet içerisinde realize edecektir. Ayırdığınız tahsisatla ve bu programın yapılmış olmasıyla ordumuz, esasen kendi bünyesinde yaşayan kudreti, teknik kuvvetlerini artırmak ve mezcetmek suretile, kendisine milletin tevdi ettiği vazifeyi daha mükemmel bir surette ifa etmek kudretini iktisab etmiş bulunuyor *(Şiddetli alkışlar)* Ordumuzun kahramanlığına, ordumuzun fedakârlığına her zaman olduğu gibi güveniniz *(Elbette sesleri)* Fakat bu mümtaz orduyu 20'nci asrın en mükemmel silâhlarla mebzulen teçhiz ettiğimiz zaman da kendimizi tamamen emniyet altına almış görmekle büsbütün zevk ve bahtiyarlık duyarız *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Hükümetinizin malî sahada takib ettiği programlardan birisi de, memlekette vücade getireceği imar hareketlerini sadece bütçenin sırtında bırakmamak suretile hareket etmektir. Eğer her yapacağımız şeyi bütçenin rakamları içerisinde sıkıştırmak istersek, katedeceğimiz merhalenin kısa olacağından korkulabilir. Bundan dolayıdır ki, memleketin dahilinde kredi vasıtalarından istifade etmek umumî ve millî bir iş birliği

tanzim etmek gayesini takib ediyoruz. Bunun için de kabul ettiğiniz kanunlar vardır. Bu kanunlarla aynı zamanda vücutte getirdiğimiz müesseseler vardır. Bu müesseseler, dahilde temin edecekleri kredilerle ve aynı zamanda hariçten bulmakta oldukları kredilerle yeni yeni programlar tanzim ederek, sizin arzularınızı ve emellerinizi tahakkuk ettirmek azmindedirler. Bu sene Nafia ve İktisad vekâletlerinden başlayarak, elbette nazarınızdan kaçmamıştır, bazı tahsisatları bütçelerinden çıkardık. Bunları malî müesseselerimizin itibarına terkettik. Oradan temin edeceğimiz kredilerle memlekette yeni ve kesif bir iş hayatı yaratmak istedik (*Alkışlar*)

Bunun bir misali; Adana ovasının sulanması meselesidir. Nafia vekâletiniz bu iş üzerinde çalışıyordu. 30 milyon liralık bir tahsisata ihtiyaç vardı. Bunu bütçenin sırtından çıkardık. Aynı zamanda esas vazifesini de teşkil ettiği için Ziraat bankasının itibarı üzerine bıraktık. Ziraat bankası finansuman ile Nafia vekâleti Adana ovasının iska ve irva işini 3 sene zarfında bize temin etmiş olacaktır.

İktisad vekâletine aid bütçe tedkik edilecek olursa, görülür ki geçen seneye nazaran bu sene tahsisatında bir noksanlık vardır. Hakikatte bu, noksanlık değildir. Kendisine teminini vadettiğimiz miktar geçen senekinden 20 000 000 lira kadar fazladır. Bu, her iş için ayrı ayrı vücutte getirilen bankaların kredi ve itibarından temin edilecektir. Acaba hatıra gelebilir ki, Devlet bütçesinden bu kabîl işleri ayırıp da itibar müesseselerine tevdi ve tahmil etmek malî noktai nazardan bir müşkülât ve zarar vardır. Bana kalırsa bunun cevabı çok basittir. Eğer bu müesseselere tevdi ettiğimiz vazifeler ve yapılmasını emrettiğimiz işler bizatihi menfaat verici işlerse dava esasından halledilmiştir. Eğer menfaat temin etmeyen, mukabilini vermeyen nankör işlerse onlara bütçede dahi yer vermemek lâzımgelir. İşte Bu prensiblerle mahmul olarak bizim bütçeden verdiğimiz paralarla ve aynı zamanda teminini imkân dahilinde bulduğumuz kredilerle bir az evvel söylediğim gibi geniş bir iş hayatı vücutte getirmek istiyoruz. Bu işlerimizi teshil eden vasitalardan birisi de hariçten bulduğumuz kredilerdir. Dün kabul ettiğiniz kanunla İngiltere ile yapılan kredi meselesi üzerinde durmak istiyorum. 16 milyon İngiliz lirasına balığ olan bu kredi, hepinizin bildiği gibi, 100 milyon Türk lirası raddesindedir. Bunun 10 milyon İngiliz liralık miktarı sınaî ve ticarî işler, 6 milyonluk kısmı askerî ihtiyaçlarımız içindir. Fakat bunun yapılış tarzında ve şeklinde diğer emsaline nazaran farklar vardır. Burada söz alan kıymetli hatibler bunu tebarüz ettirdiler. Bunun istibdat devrindeki, israfat devrindeki istikrazlarla münasebeti yoktur. Meşrutiyet devrindeki gajlara bağlı istikrazlara da benzemez. Bu kredi sadece Türkün imzasına, sözüne, itimad ve emniyet edilerek yapılmıştır (*Bravo sesleri, alkışlar*) İstimali, şekli şöyle olacaktır:

Maliye vekâletinin vereceği bonolar iskonto edilecektir. Bunların bir kısmı %3, bir kısmı %5,5 faize tâbidir. Karşılıklarında, İngiltere’de de döviz elde etmiş bulunacağız ve peşin para ile orada istediğimiz yerden istediğimiz malî satın alacağız esasını, ruhunu bu teşkil etmektedir.

Diğer bu çeşit istikrazlarla veyahud sınaî kredilerle mukayese ettiğimiz takdirde farkın büyük olduğu derakab anlaşılır. Şimdiye kadar temin olunan krediler uzun vadeli, serbest bir malî kredi değildi. Mal kredisine inhisar ediyordu ve malî muayyen firmalardan satın almak şartile kredi temin edilmiş bulunuyordu, bittabi pahalıya mal oluyordu. Bu kredinin yapılışında karşılıklı dostluk ve emniyetimizi ifade eder bir nokta vardır. Eğer bu ciheti huzurunuzda tebarüz ettirmezsem vazifemi noksan yapmış olmaktan korkarım.

Dost İngiltere memleketinde, malzemei harbiye için serbest kredi yoktur. Millet Meclislerinden çıkan bir kanunla bu husus bize temin edilmiştir. Bütçede verdiğiniz tahsisatla yürütmek istediğimiz işleri plânlaştırdık.

Birinci beş senelik sanayi programına aid olan kısım son bir iki fabrikanın da inşasına başlanmış olduğu için bitmiştir denilebilir. Cumhuriyet Hükümetiniz, size, hemen şimdiden, birinci beş senelik sanayi programını muvaffakiyetle tatbik ettim diyebilir. *(Alkışlar)*

Elde ettiğimiz tecrübelerle ve malî imkânlarla ikincisine başlamış bulunuyoruz. Şimdiye kadar ilân edilmemiş olmasının tek sebebi, işi malî imkânlarımızla telif etmek içindir. Bu yaz tatilinde bununla meşgul olacağız ve ümid ediyorum ki hepinizin takdirini mucib olacak ve millî ekonomi hayatında memlekette yeniden feyiz verecek eserler meydana getireceğiz. *(İnşallah sesleri)*

Sanayi hareketinde takib ettiğimiz gaye, millî ekonomi menfaat ve icablarını, millî müdafaa zaruret ve icablarıyla telif etmelidir, ikisini beraber yürütmek istiyoruz. *(Bravo sesleri)* Bundan dolayıdır ki memleket müdafaasına aid olan bazı maddeleri de bu tarzda, sürat ve suhuletle, yapmak imkânlarını elde ettiğimizi şimdiden ifade edebilirim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bizim memleketimizin takib ettiği ve bize daima aşarini gösterdiği için kendisine tereddüdsüz, iftihar payı ayırabileceğimiz bir prensibi vardır; Vergileri indirmek. Şimdiye kadar, yani Cumhuriyet rejimine kadar, denilebilir ki, her ne maksadla olursa olsun bir vergi ihdas edildi mi, o vergi ne kadar sakat ve ne kadar ağır olursa olsun mutlaka milletin omuz unda yük olarak kalır ve bunu atmağa imkân bulunmazdı. Maliye vekâletiniz takib ettiği malî sistemdeki mülayim ve daima memleketin menfaatini gözeten usullerle bu zihniyeti yıkmıştır. *(Bravo sesleri)* Bu sene ve hattâ şimdi kabul ettiğiniz kanunlarla: hayvanlar, muvazene, kazanç, istihlâk, damga, sinema ve tiyatrolar, iptidaî maddeler gümrük muafiyeti gibi kanunlarla, on milyon lira raddelerinde bir tahfif yapılmıştır.

On milyon tahfif karşısında hatıra gelebilir. 10 milyon indirmek suretile diğer bir kısım daha menfaatli işlerde kullanmak imkânı yok mu? Varsa bunu tahfif etmekte ve indirmekte ne gibi menfaatimiz vardır? Verginin tarh, tevzi ve tahsilindeki adalet prensibi buna kolaylıkla cevap verebilir. Bir vergi ancak kazanana ve verene menfaat temin etmek şartile tarholunabilir. Yani vergi veren zat kazandığı ve yaptığı işte menfaat gördüğü takdirde Hükümet, onun menfaatine iştirak eder. Bizim şimdiye kadar tecrübelerimizde her hangi maddeden vergi tenzilâtı yapmışsak Devlet hesabına hem biz, hem de mükellef kazanmıştır. Bu müsbet netice karşısında vergiyi indirmek hesabımıza ve prensipimize uyduğu takdirde tereddüd etmeyiz.

Ben vergi indirdiğimiz maddelerde Maliye vekâletinizin ya doğrudan doğruya veyahud bilvasıta mutlak kazanç temin edeceğine inananlardanım. Olabilir ki, aynı sene içinde kazanç temin edemez. Fakat gelecek senelerde temin edeceğine şüphe yoktur. *(Bravo sesleri)*

Malî vaziyetimizin ve malî prensiplerimizin esasları hakkında bu maruzatta bulunduktan sonra size ufak bir meseleden dahi bahsedebilirim ve ondan sonra diğer kısma geçebilirim.

Bu da arkadaşlar, kuponlar meselesidir. Kuponlar meselesinin tarihi ve mazisi hakkında bir birimize söyleyecek, zannediyorum, tek kelime yoktur. Bu, doğrudan doğruya bu günkü neslin omuzlarına yükletilmiş bir ağırlıktır. (*Bravo sesleri, alkışlar*) İsrâf devrinin seyyiatını biz ve bizim neslimiz çekmektedir. Geçen senelerde hamillerin mümessilleri ile konuştuğumuz zamanda tediyeatımızın %50 sinin mal ve %50'sinin döviz olarak tediye edilmesi kararlaştırmıştı. O vakittenberi dünya ekonomi vaziyeti ve döviz tedariki imkânları daha güçleşmiştir. Bizim bugünün şeraiti içinde takib ettiğimiz ekonomik politikaya nazaran tediyeatımızın esasını en natura tediye, yani malla tediye teşkil ettiğine göre kuponlar meselesinde döviz vermemizin imkânı yoktur. Bunu sarahatle huzuru alınızda ifade etmeği vazife biliyorum. %100 mal olarak tediye edeceğiz ve memnun olurlarsa biz de memnun olacağız. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Maliye vekâletinin takib ettiği yeni malî sistemin isabetli fikirlerinden birisi olmak üzere ifade edebilirim ki, bu kuponlara aid olan borcu beynelmilel şekilden kurtararak dahilî bir borç haline getirmek istiyoruz. Bunu pek yakında müjdeliyeceğimizi ümit etmekteyim. (*Alkışlar*)

Malî vaziyetimizden sonra memleketin ekonomik vaziyetini hakikî şekilde görebilmek için iktisadî vaziyetimize kısa bir nazar atfetmekte elbette fayda vardır.

1937 senesine aid olan rakamları neşrettik ve bunun, geçen senelere nazaran farkını, görmüş bulunuyorsunuz. Haricî ticaretimizi, memleketin millî bünyesinin seyri hakkında salim bir fikir ve bir doküman olarak kabul ettiğimiz takdirde, elbette, netice müsbettir ve şayanı memnuniyettir. Bunun üzerinde durmuyorum. Yalnız size içinde bulunduğumuz senenin beş aylık rakamlarından bahsedeceğim.

Geçen senenin 5 aylık idhalât ve ihracatı -ikisi birlikte- 88 milyon liraya balığ oluyordu. Bu senenin aynı aylarına aid rakamlarımız 113 milyonu bulmaktadır.

İdhalât rakamlarımız geçen seneye nazaran bilhassa fazladır. Ve fazlalaşmaktadır. Bundan ben ancak memnuniyet duymaktayım. Çünkü gelen eşya memleket dahilinde ekonomik cihazlanmağa yarayan maddelerdir. Makinadır ve tesisata aid kısımlardır. Bazı istihlâk maddelerine aid kısımlar da yükselmiştir, fakat onların mümasili memleket dahilinde de istihsal olunmakta ve bu istihsalâtta çoğalmaktadır. Şu halde bundan çıkaracağımız mâna, kolaylıkla şu olabilir. Milletimizin iştira kabiliyeti yükselmektedir. Hariçten geleni kolaylıkla satın alabiliyor ve memleket dahilinde artmakta olan istihsal maddelerini de istihlâk edebiliyor, ihracat maddelerimizin %90'ını toprak mahsulleri teşkil eder. Şu halde "Ekonomimizin istinat ettiği temel ziraattır" demekte hiç müşkülâtımız olmaz.

Yeni bütçemizde Ziraat vekâletine aid fazla bir tahsisat görmediniz. Eğer istiğrabinızı mucib olmuşsa sizi tatmin etmiş olmak için derhal ilâve edeyim ki bu, ziraat işlerini ihmal ettiğimizden değildir. Ziraatımızın Devlet sınaî şubelerinde olduğu gibi kısmen Devletleştirilmesi yani yaptırıcı olduğu kadar yapıcı kuvvetlerle de takviye edilmesi esasını prensip olarak kabul ettiğimiz için hazırlık devresindeyiz. Hazırlanmadan huzurunuzda gelib de sizden tahsisat istemek cesaretinde bulunamadım. Çünkü ziraat meselesinde devamlı, müstekâr, pratik ve memleket için faydalı ve programlı olarak huzurunuzda çıkmak istiyoruz. Buna aid düşüncelerimiz değil, kararlarımız ve tedbirlerimiz vardır. Fakat bu kararları nihayet memleketin heyeti umumiyesini temsil eden alâkadarların reyleriyle tevsik ettikten sonra bir programla Büyük Meclise geleceğiz

ve o vakit belki sizden bol tahsisat istiyeceğiz. Bununla ötedenberi mevzubahs olan umumî ziraat kongresine işaret etmek istediğimi elbette anlamışınızdır. Bu kongreyi Cumhuriyet bayramı günlerinde burada, Ankara'da toplayacağız ve programlarımızı da tesbit ettikten sonra fiiliyata geçeceğiz.

Hükümet namına üzerinde durulması caiz olan hususlardan birisi de ecnebi sermayesi hakkındaki telâkkimizdir. Ecnebi sermayesini Hükümetimiz nasıl telâkki ediyor? Bunu bilmek için merakla beklenildiğini istiyorum. Cumhuriyet Hükümeti ecnebilere imtiyazlı müesseseleri satın almaktadır.

Bilhassa Nafia vekâletiniz ciddi esaslar dahilinde bu müesseseleri millileştirmektedir. Biz, her zaman tekrar edildiği veçhile, ecnebi sermayesinin düşmanı değiliz ve hatta düşmanı değiliz dediğim zamanda da lüzumsuz bir izahatta bulunmuş olduğuma zahib oluyorum. Bizim ancak istemediğimiz sermaye "vagabond" yani serseri denilen sermaye, politika sermaye, aynı zamanda sipekülâtif sermayedir; ciddî bir iş görmiyerek alacağı komisyonla veyahud ufak bir farkla çekilib gitmek isteyen kimselerin temsil ettikleri sermayedir. Fakat memleketimize normal şerait dahilinde gelmiş sermayeye ve normal şerait dahilinde teessüs etmiş müesseselere karşı bizim yalnız mihmannuvazlığımız değil, hatta yardımlarımız da olur. Mubayaa ettiğimiz müesseselere gelince; bunlar mukavelelerine riayet etmeyen ve aynı zamanda imtiyaz müddetleri kısalmış olan müesseselerdir. Bunlar mukaveleleri hükümlerine göre çalışmak imkânından mahrum oldukları içindir ki, satmağı kendileri tercih etmektedirler. Eğer bu kabîl taahhüdünü ifa etmeyen ve ifa etmek şeraitinden mahrum olan müesseselerin satın alınışı nazarı itibare alınarak, bizim ecnebi sermayesi hakkındaki telâkkimizin tayini buna tâbi tutuluyorsa arzedeyim ki, çok yanlıştır. Biz sermaye buluyoruz ve bulmak için müşkülâta uğramıyoruz.

Bu senenin dahilî işleri noktai nazarından size ehemmiyetle bahsetmeğe değer bir mevzu vardır, o da Dersim meselesidir. Dersimde bir ıslahat programımız vardır, bu program yürümektedir. Yol, köprü, karakol ve mekteb inşası suretile. Geçen sene askerî harekât yapıldı. Bu bütün teferrüatle her kesin malûmudur. Bu sene de programa göre askerî harekâtın geçen seneye nazaran, burada bu sene daha fazla kuvvetlerimiz toplanmıştır, bir kaç yerde de ufak tefek müsademeler olmuştur. Dersim için tatbik etmekte olduğumuz programın icabı olarak bu meseleyi sureti katiyede halletmek ve Dersim denilen işi sureti katiyede tasfiye etmek için alacağımız bir tedbir daha vardır. Yakında ordumuz Dersim havalisinde manevralar yapacaktır. Bu münasebetle ordu Dersim için vazife alacak ve umumî bir tarama hareketile, tedib kuvvetlerine müzahir olarak, bu meseleyi kökünden söküp atacaktır (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*)

Arkadaşlar, Dersimliler ne istiyorlar? Dersimli kurunu vustaî bir zihniyetli orada oturub şakavet yapmak istiyor, mal çalacağım, ilişmeyeceksiniz, diyor, adam öldüreceğim, kanunî takibat yapmayacaksınız diyor, silâhla gezeceğim, müsamaha edeceksiniz diyor, vatanî mükellefiyetlerimi ifa etmeyeceğim, imtiyazlı bir insan olarak hepinizin muvacehesinde dolaşacağım diyor. Bilinmesi lâzımgelen bir hakikat vardır ki, Cumhuriyet böyle bir vatandaş tanımıyor (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*) Cumhuriyet, külfette olduğu kadar nimette, nimette olduğu kadar külfette müsavi ve seyyan muameleye tâbi insanlardan mürekkebirdir (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*)

Bu hakikat anlaşılınca kadar kuvvetlerimiz orada filen bulunacaktır. Eğer ellerinde bulunan silâhı teslim ederler ve Cumhuriyetin emirlerine inkiyad ederlerse kendileri

için yapacağımız şey, muhabbetle göğsümüzü açıp derağuş etmektir. Bu yapılacaktır. Dersimliler sesimizi işitmelidir. Bu kürsüden akseden her sadayı, kendi menfaatlarına göre, muhakeme etmelidirler. Bizim sesimizde şefkat olduğu kadar kudret de vardır (*Alkışlar*) Bu ikisinden birisini intihab etmek kendilerine aiddir, bilmelidirler ki, şefkatimiz de kahrımız da boldur.

İBRAHİM DEMİRALAY (Isparta) — Bütün dünya bilmelidir.

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (Devamla) — Eğer bu gün hararetle münakaşa ve kabul ettiğimiz af kanununa ve af meselesine ben de temas edersem arkadaşlarım çok görmezler, sanırım.

Herkesin malûmudur; derler ki, dünyada bahtiyar addolunan insanlar arzu ve emellerinin tahakkuk ettiğini görenlerdir. Yani idealinin vücade geldiğini gören insanlardır.

Biz kuvayı milliye devrinde yaşamış, çalışmış olan insanlar, hayatımızda idealimizin tahakkukunu, tasavvur edemeyeceğimiz şekilde görmüş ve bu bahtiyarlığı tatmış bulunuyoruz. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Cumhuriyet herkesin kalbinde ve fikrinde granitleşmiştir, hiç bir şeyden pervası yoktur. Bir takım, vatanî hizmetlerden kaçmış bedbahtlara diyoruz ki, geliniz, görünüz, sizin istemediğiniz, yadırgadığınız veyahud ihanet ettiğiniz rejim ne yapmıştır, buna göğsümüzü kabartarak iftiharla ilâve edebileceğimiz diğer bir şey vardır: Eserimizi seyrederken onlara diyoruz, Sizi affettik. İnkilâbcıların yapmak kudretlerinin yanında bu da, büyük bir faziletleridir. Bu fazileti nadir meclisler, nadir inkilâbcılar elde edebilmişlerdir. Biz emelimizde muvaffak oluyoruz. İdealimizin tahakkuk ettiğini görüyoruz, günahkârları da affetmek zevkine mazhar oluyoruz (*Alkışlar*) Bunu Şefimizin gölgesinde ancak B.M.M. idrâk edebilmiştir (*Alkışlar*)

Arkadaşlar; af meselesinin ifade ettiği diğer bir mâna daha vardır. O da memleketimizde Türk vahdetinin ve rejiminin çelikleşmiş olmasıdır. Bunu cihana göstermek istiyoruz. Affımızın bir gayesi de budur. Yoksa bir kaç bedbahtı affetmiş veya etmemişiz bunun maddî hiç bir kıymeti yoktur. Bir de arkadaşlar inkilâbımızın bu safhasını mütalea ederken derhal şunu da ilâve etmeliyim ki, memleket ve inkilâb, çocuklarından daima fedakârlık ve fazilet aramakta devam edecektir. Hakikî inkilâbı yaptığı hizmetleri elinde bayrak yaparak onun üzerinde durmaz ve istismar etmez. İmtiyazcı ve inhisarcı değildir. Memleketin menfaatine taallûk eden her hangi bir hizmeti ifadan hiç bir zaman çekinmez. O yalnız gayesinin muvaffakiyeti için koşar. Memleketin menfaatine göre mücadele eder, memleket menfaatinin istilzam ettiği şeyi yapmaktan yılmaz, işte Türk inkilâbcıları bu zihniyette çalışmakta devam edecektir.

Bizim Türk vahdeti üzerinde daima hassas olduğumuzu söylersem yanlış bir telâkkiye uğramayacağına eminim. Kemalist rejim bütün eserleriyle bu milletin kalbinde nasıl bir mevcudiyet olduğunu göstermiş ve bütün bir terakki âmili olarak hepimizin ruhuna girmiştir. Perestiş ediyoruz, seviyoruz, insan perestiş ettiği her hangi bir şeyin karşısında ona uymıyacak diğer bir şeyi gördüğü zaman en ibtidaî bir his olarak, hiç olmazsa kıskanır. Bunu bu suretle ifade ettikten sonra şu meseleyi hatırlatmak istiyorum. Biz Kemalizmin karşısında, hangi memlekette gelirse gelsin, hangi manayı ifade ederse etsin, ister sağ, ister sol, ne olursa olsun, her hangi yabancı bir cereyanı yadırgayan insanlarız. Bizim için esas olan şey, Kemalist rejimidir. Türk vahdetidir,

Türk milliyetçiliğidir (*Alkışlar*) Çıkardığınız kanunlarla mevzuatımıza ilâve ettiğimiz yeni müeyyideler rejimi korumağa matuftur. Hükümetiniz bu mesele üzerinde çok hassastır ve hassasiyetini daima muhafaza edecektir. Memlekette meydan vermemek istediğimiz bir husus vardır. Bu rejim şu memleket için tamamen saadet bahşedebilir. Tebrik ederiz, kendilerine münhasır olmak şartile takdir ederiz. Fakat o huduttan çıkıp bizim hududumuza, bizim millî, Kemalist rejimin hududuna girmek istediği zaman çok büyük mukavemete uğrar ve kafasını taşa çarpar (*Bravo sesleri, alkışlar*) Türk milletinin vahdeti. Türk milletinin terakki hususundaki adımlarını arızaya uğratacak bir kudret ve kuvvetin mevcudiyetini tasavvur edemiyoruz ve böyle bir halde, bunun karşısına, ilk evvelâ kanunlarımız hasmı olarak çıkacak ve ondan sonra da ruhunda inkilâbı ateşini taşıyan insanların hücum ve savleti karşısında eriyib gidecektir (*Alkışlar*)

Arkadaşlar, şimdi bu günün esas meselesine geliyorum, hepinizin heyecanla beklediğiniz Hatay meselesi (*Sürekli alkışlar*) Hatay, her şeyden evvel, tekrar ederim ki, Türk'tür (*Alkışlar*) ve Hatay ekseriyeti ile kültürü ile Türk olarak kalacaktır (*Bravo sesleri, alkışlar*) Hatay, daha millî müdafaa ve millî mücadele esnasında bizimle yanyana, omuz omuza istiklâli için mücadele, mücadele etmiş mübarek bir vatan parçasıdır (*Alkışlar, bravo sesleri*) Eğer, millî mücadelede kahramanlık göstermiş her hangi bir şehrimizle Hatay'ın yaptığı mücadeleyi mukayese edersek, en hafif manası ile, yani hiç olmazsa o kahraman şehrimizle müsavi olacak derecede istiklâli uğrunda fedakârlık etmiştir (*Alkışlar*) Böyle bir halkı bırakamayız. Bu, Türkiye Cumhuriyetinin, ancak yapamayacağı bir iştir (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Biz hiç kimsenin topraklarına gözümüzü dikmiş değiliz, hiç kimseden bir şey istemiyoruz. Ancak, millî hakkımızı istiyoruz. Bu milli hakkımızı istediğimiz zaman bunda tolerans hissesi olmadığını da ilâve etmekten, çekinmiyoruz. Hak gözetilir ve istenir. Biz başkalarının hakkına riayet ediyoruz ve isteriz ki başkaları da bizim hakkımıza riayetkâr olsun.

Hatay meselesinin bidayette uğradığı müşkülât ve orada cereyan eden feci hâdiseler muhtelif vesile ve şekillerde size ifade edilmiştir. Bu gün vaziyetin aldığı seyir şu haldedir:

Cemiyeti Akvamin oraya seçime nezaret için gönderdiği heyet çekilmiştir. Bu heyet hakkında Cemiyeti Akvama müracaat etmiştik, intihabat, daha selâmetli ve emniyetli şartlar içinde yapılmak için tehir edilmiştir. Hatay için mevcut garanti muahedesinde derpiş edilen askerî teşriki mesaiye dair müzakereler devam etmektedir. Bu gün, çok arzu ederdim ki, size bu mesele hakkında müsbet bir şey söyleyebileyim. Şimdilik söyleyebileceğim şudur ki aldığımız malûmata göre bu müzakere çok ilerlemiştir. Biz meseleyi, dostane bir şekilde halletmek prensibinden ilham alarak, Antakya'daki heyetimize son talimatı vermiş bulunuyoruz. Diğer taraf ta aynı ilham ve aynı prensible hareket ettikleri takdirde bu davanın, yani askerî müzakerenin, iyi bir surette biteceğini ümit etmek caizdir. Hatay davamızın mesud bir tarzda halledilmesi ve Fransızlarla çok çetin bir imtihan geçirmekte olan dostluğumuzun mahfuz kalması için ki bunu her taraf da istemektedir, askerî müzakerenin evvel emirde itilâf ile neticelenmesini zarurî addetmekteyiz (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Ondan sonra feshedilen muahedelerin yerine yenilerinin ikamesi ve Hatay'da diğer muamelâtın ikmalî ve cenub hududumuzda iyi komşuluğun idamesi tevali edecektir.

Eğer davamızı dostane bir şekilde halletmek imkânını bulursak herkesten evvel biz sevineceğiz. Şurası muhakkaktır ki, bu millî dava ancak, Hatayı Türk ekseriyeti içerisinde bir Hükümet kurmuş ve Türk kültürü ile idare olunur bir halde görmekle hallolunabilir (*Bravo sesleri, alkışlar*) Bu gün dava, henüz size bu dediğim hal tarzına filiyatta isal edilmiş olarak ifade olunabilecek bir vaziyette değildir. Fakat bundan evvelki vehameti muhafaza ettiğini söylersem haksızlık yapmış olurum. Daha mülayim, daha samimî diyeceğim, hava esmeğe başlamıştır ve bu hava öyle esmekte devam ederse orada, beklediğimiz dostluk esasları dahilinde bir neticeye varmak mümkün görünmektedir.

Büyük Meclisin tatili dolayısıyla, arkadaşlar sizden, bu iş için, katıg salâhiyet istiyorum.

Bu salâhiyetle, icab ederse, mevcut veya münfesi bazı ahkâmı ahdiyenin temdidini yapacağımız gibi lüzumu halinde millî davamızı müdafaa için icab eden tedbirlerin ittihazı hususunda da imkân elde etmiş bulunacağız (*Hay hay sesleri, alkışlar*) Her şeyde kuvvetimiz sizin itimadımızdır.⁵

⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:5 Cilt:26 Birleşim 83, Sayfa 504-509*

II. BAYAR HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(10. Cumhuriyet Hükümeti)
(11.11.1938-25.01.1939)

16 Kasım 1938 Çarşamba Başvekil Celal Bayar'ın, İtimad Talebine Dair Beyanâtı

BAŞKAN — Söz Başvekilindir, buyurunuz.

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir)

Sayın Arkadaşlar,

İkinci Cumhurreisimiz İsmet İnönü'nün itimadlarına mazhar olarak Başvekâlete tayin edildim. Kendilerine takdim eylediğim Heyet-i Vekile azalarının isimlerini havi listeyi lütfen tasvib buyurdular.

Teşkilat-ı Esasiye kanununun hükümlerine göre sizin de itimâdınıza mazhar olmak şerefini kazanırsam, vazifeme devam edeceğim. *(Şiddetli alkışlar)*

Resmi bir lisânla bu maruzatımı bildirirken inkılâbın ve Atatürk rejiminin en mümtaz bir siması ve Türk Milletinin büyük evlâdı olan İkinci Reisimiz İnönü'nün Cumhurreislik devrinin, milletimiz için müteyemmen ve mesud olmasını temenni ederim, buna şahsen emin olduğumu ifâde eylerim. *(Bravo sesleri, sürekli ve şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar,

Milletlerin tarihi acı tatlı birçok hatıralarla doludur. Bugün biz inkılâp tarihimizin en acı ve fakat en önemli devrini yaşıyoruz. Aziz varlığını her kuvvetin fevkinde telâkki ettiğimiz ve öyle olduğuna da inandığımız Şefimizi kaybettik. Şefin hayatında Türk milleti nasıl tekvücut olarak, tek bir kalp gibi onun sevgisinde birleşmişse, matemini de aynı surette tek bir kalp halinde tutuyor ve ıstırabıyla ağlıyor.

Denilebilir ki şimdiye kadar hiç bir kimse hakkında bu kadar vatanşümül, bu kadar alemşümül bir acı duyulmamıştır. Kendi ruhumuzda bu acıyı hissediyor ve kalbimizin kanadığını duyuyoruz. Türk milleti gibi vefakâr büyük bir milletin kendisine binbir mahrumiyet içerisinde en büyük muvaffakiyetleri temin etmiş olan büyük bir evlâdı hakkında başka türlü hareket etmesine esasen imkân yoktu. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Atatürk bize yaralı bir vatan kurtardı. Atatürk bu yaralı vatani içerisini asırlardan beri sinmiş olan hurafelerden efsanelerden bir takım vahi fikirlerden tamamen temizleyerek kuvvetli bir rejim de kurarak mesud ve müreffeh bir halde bize bağışladı. *(Bravo sesleri ve sürekli alkışlar)*

Türkün ebedi bir tehlikeye düşüyor sanıldığı zamanda, imdâdına koşarak, felaketten bizi kurtardı. Zevâl bulmaz istiklalimizi ve ebedmüddet vatanımızı Türk rayeti istiklali altında yaşatmak imkânını buldu ve verdi. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Atatürk'ü sadece bize vatani hizmetler ifâ ettiği için sevmiyoruz. Aynı zamanda tam manâsiyle kâmil bir insan olduğu için de seviyoruz. *(Şiddetli alkışlar, bravo sesleri)*

Atatürk vefakârdı, mütevâzi idi, herkesin hakkını yerinde verirdi. *(Çok güzel sesleri)*

Arkadaşlar,

Atatürk'ün hayatı ve mazisi hakkında söz söylemeyi kısa bir celseye sığdırmak en müşkül olan bir iştir. Yalnız müsâadenizle çok sevdiği ve çok güvendiği büyük milletin irâdesini temsil eden bu kürsüden onun mâneviyatına hitap ederek diyorum ki:

Atatürk; Seni sevmek tebci etmek, her Türk vatanseverinin milli ödevi ve namus borcudur. *(Şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

Aziz Arkadaşlar,

Kendisini medhetmek ve ihtiras göstermek, içtimâl-i hayatta bir nâkise olarak kabul edilmiştir ve hiç şüphesizdir ki, bu böyledir. Fakat ben size iftiharımızı ve ihtirasımızı şu dakikada ifâde etmekten çekinmeyeceğim

Benimle beraber Heyet-i Vekileyi teşkil eden arkadaşlarımla ihtilâlin ve inkılâbın ta, ilk gününden beri, Büyük ve Ebedi Şefimizin hayata gözünü yumduğu dakikaya kadar, izinde ve peşinde, yolunda şuurlu yürüdük... Bu; bizim ebedi iftiharımızdır. *(Şiddetli alkışlar ve bravo sesi)*

Hiç şüphesiz Büyük Türk milletinin seciyesine ve karakterine uygun olarak vücuda getirdiği ve bize hediye ettiği rejimi korumak hakkındaki ihtirasımız... Ölçüsüzdür. *(Bravo bravo sesleri)*

Arkadaşlar, Teşkilat-ı esasiye hükümlerine göre sizin itimâdınızı kazanmak için, Hükümetin programını size arz etmek iktiza eder. Benim bu mebhasde fazla sözüm yoktur.

Geçen sene, lütfen tasvibinize iktiran eden programımızın şimdiye kadar yapılmış olan kısımlarından mâadasını yürütmek azim ve kararındayız. *(Alkışlar ve muvaffakiyet nidaları)*

Aynı zamanda, bize daima hakiki yolu gösteren ve içinde milletin nurlu iradesi okunan Cumhuriyet Halk Partisinin programı da bizim rehberimizdir. *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlar,

Herhangi bir Hükümet için muvaffakiyet amili olarak birinci derecede göz önünde bulundurulması lâzım gelen bir hakikât vardır. Milletin hakiki düşüncesi.

Biz milletimizin şu an için düşüncelerini şu suretle hulâsa ediyoruz; milletimiz, on beş seneden beri tecrübe edilen Kemâlizm rejiminin kendisine verdiği huzur ve sükun içerisinde çalışmak ve kuvvetlenmek istiyor. *(Sürekli alkışlar)*

Milli hudutları dahilinde mesut olmak emelindedir. *(Bravo sesleri)*

Bizim harici siyâsetimizdeki; dahilde sulh, hariçte sulh düsturunun ifâdesi ancak bu suretle tefsir olunabilir. Esası millettten gelmiştir ve Büyük Şef tarafından ifâde edilmiştir. *(Alkışlar)*

Mevcut istikrârı bu matemli günlerimizde milletin heyeti umumiyesinde tecelli eden tenâsüdle muhafaza etmek emelimiz tamdır, hâlistir ve çok kuvvetlidir. *(Bravo sesleri ve çok sürekli alkışlar)*

Rejimin kanunları, Türk câmiasına dahil olan bila istisna her ferdin hukuku emniyetini ve müsavatını tekeffül etmektedir. Kanunlarımızın tekeffülü altında bütün vatandaşların seyyan bir surette haklarını gözetmek bizim için en mukaddes bir vâzifedir.

Aziz Arkadaşlar,

Size programımızın harfiyen ve olduğu gibi tatbik olunacağını söylerken harici siyâsetimize de bir nebze temas etmek ihtiyacını duyuyorum.

Harici siyâsetimizde, değışecek hiç bir şey yoktur. Anlaşmalarımıza dostluklarımıza, ittifâklarımıza bütün sadakâtımızla bağliyoruz.

Bunları büyük bir azimle yürüteceğiz. Bu sadam size olduğı kadar bütün dostlarımıza ve müttefiklerimize de bir itimâd ve muhabbet sedâsıdır. *(Bravo sesleri ve sürekli alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri,

Beni ve benimle vazife almak lütfunda bulunan arkadaşlarımı çok yakından tanırırsınız. Yaptığımız işleri bilirsiniz. Fikirlerimize vakıfsınız. Her şeyden evvel temin etmek isterim ki rejimin azâd kabul etmez kullarıyız. Kullarıyız dedim. Bu kelimeyi miskin bir itâatı ifâde için değil; işlerimize şuurla bağlilik ve onları sadâkatle yürütmek azmimizi tebârüz ettirmek için kullandım. *(Alkışlar)*

Eğer; inkılâbın bidâyetinden beri, devam eden fikirleri şuurla yürütmek imkânını ve sizin arzu ve emellerinizi icra etmek kudretini bizde görüyorsanız. Milletın irâdesini temsil eden siz kıymetli arkadaşlarımdan ricam şudur: İtimâdınızı bizden esirgemeyiniz.

Aziz Sayıavlar,

Son söz... Elemimiz, hicranımız çok büyüktür, fakat inanımız güvenimiz de o nispette büyüktür. *(Bravo sesleri ve alkışlar)*

Atatürk'ü unutmayacağız. *(Hayır, asla sesleri)* Her zaman tebcil edeceğiz. *(Sürekli alkışlar)* Millet uğrunda azimle yürüyeceğiz. *(Bravo sesleri ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Hükümet Reisinin beyanatını dinlediniz. Tayini esami ile reylerinizi vermenizi rica ederim.

Arkadaşlar reylerini atarken kutuları sağlarına alsınlar.

(Van intihab dairesinden itibaren reyler toplandı)

BAŞKAN — Rey vermeyen var mı?

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Neticei ârâyı arz ediyorum:

Rey veren arkadaşlarımızın adedi 342'dir. 342 reyle Celâl Bayar Hükümetine müttefikan itimad beyan edilmiştir. *(Alkışlar)*

BAŞVEKİL CELÂL BAYAR (İzmir) — Teşekkürler ederim. Teveccühünüze ve muhabbetinize lâıyk olmağı çalışacağız.⁶ *(Allah muvaffak etsin sesleri)*

⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 5, Cilt 27, Birleşim 5, Sayfa 51-58*

Dr. REFİK SAYDAM
Türkiye Cumhuriyeti 4. Başbakanı

BİYOĞRAFI

Dr. REFİK SAYDAM
(1881-1942)

Türkiye Cumhuriyeti 4. Başbakanı, 11. Ve 12. Hükümet Başkanı

Dr. Refik Saydam,

8 Eylül 1881 günü İstanbul'da dünyaya geldi. 1892 yılında Fatih Askeri Rüştîyesi'ne, 1896 da İstanbul Kuleli Askeri İdadisi'ne girdi.

1905 de Askeri Tıbbiyyeyi Doktor yüzbaşı olarak bitirdi, üç yıl Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nde Embriyoloji ve Histoloji bölümlerinde görev yaptı. 1910 yılında eğitim için Almanya'ya gönderildi. Berlin Askeri Tıp Akademisi'nde Brandenburg, Danzig, Spandou ve Scharite'te eğitim gördü. Balkanlardaki huzursuzluk ve savaş havası üzerine 1912 yılında ülkesine döndü. Balkan Savaşı'nda Antalya'da ve Çatalca cephesinde Kolera hastalığını önleyici çalışmalar yaptı.

1914'te Sahra Genel Sağlık Müfettiş Yardımcılığı sırasında Bakterioloji Enstitüsünde birçok bulaşıcı hastalığa karşı serum ve aşı üretimini başardı. Savaş yılları boyunca ordunun aşı ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasını sağladı. Salgın hastalıklarla mücadelesini Kendi ürettiği Tifüs aşısı ile Tıp Literatürüne geçti. 1919'da 9. Kolordu Sağlık Müfettişi Muavinliği görevinde bulunurken Mustafa Kemal'in yanında Samsun'a çıkan ekip içinde yer aldı. Ordudaki görevlerinden istifa ederek, Erzurum ve Sivas Kongresi çalışmalarına katıldı.

1. Devre Beyazıt Milletvekilliği, daha sonra, 2. Devreden başlayarak 6. Devreye kadar İstanbul Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yaptı.

Refik Bey'e, 1934'de yürürlüğe giren Soyadı Kanunundan sonra Mustafa Kemal Atatürk tarafından "Saydam" soyadı verildi.

I. İnönü, II. İnönü, II. İnönü, IV. İnönü, V. İnönü VI. İnönü ve VII. İnönü Hükümetlerinde 14 yıl süren "Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili" olarak görevinde bulundu. Bakanlık görevi sırasında bir çok ilde memleket hastaneleri, doğum ve çocuk bakımevleri açtı. Ayrıca sağlık hizmetlerine personel yetiştirmek üzere bir çok sağlık kursları, tıp öğrenci yurtları açtı. 1928 yılında Hıfzıssıhha Enstitüsünü ve Mektebini, İstanbul ve Ankara'da verem savaş dispanserlerini kurdu.

I. Bayar Hükümeti ve II. Bayar Hükümetlerinde Dahiliye Vekilliği,

I. Saydam Hükümeti (25.01.1939-03.04.1939) ve II. Saydam Hükümeti Başkanı, (03.04.1939-09.07.1942)

Daha Sonra Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği ve ardından 15 yıl Kızılay Umum Müdürlüğü görevlerinde bulundu.

8 Temmuz 1942'de İstanbul'un beslenme sorunlarının tespiti için için yaptığı inceleme gezisi sırasında vefat etti.

I. SAYDAM HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(11. Cumhuriyet Hükümeti)
(25.01.1939-03.04.1939)

27 Kânunusani 1939 Cuma

11. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Saydam Hükümeti) Güven Oylaması Nedeniyle Yaptıkları Konuşma

BAŞKAN — Celse açılmıştır.

Söz Başvekilindir

(Başvekil Dr. Refik Saydam sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım,

Selefim Celâl Bayar'ın istifası üzerine teşkili bana tevdi buyurulan kabineyi yüksek huzuruza getiriyorum.

Kabinenin programı, şimdiye kadar olduğu gibi, mensub olduğumuz Cumhuriyet Halk Partisinin programını tahakkuk ettirmek gayesine dayanmaktadır.

İnkılâb kanunlarının millî bünyede sarsılmaz bir şekilde işlemlerini ve adlî teşkilâtın devamlı inkişafını temin yolunda ittihaz edilmiş olan tedbirlerin tatbıkına hassasiyetle devam etmek azmindeyiz. *(Bravo sesleri)*

Müdafaa kuvvetlerimizin teslihat ve teçhizat programının tahakkukuna devam edilecek, Millî Müdafaa kuvvetlerimizin harb icablarına göre yetiştirilmesi yolundaki mesaiye hız verilecektir. *(Alkışlar)*

Vatanda geniş mikyasta müstakir bir huzur ve sükûn temin etmek, vatandaşları anarşiden ve cebirden uzak bir emniyet havası içinde bulundurmak programımızın başında gelir. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Rejimimizin Teşkilâtîyesiye kanunu ile tesbit ettiği umdelerle müesses içtimâî nizamını korumak en mühim işimizdir. *(Bravo sesleri)* İdare makinesinin muntazam ve bilgili bir surette işlemlerini temin edecek çareleri dikkatle teemmül edeceğiz. Vazifelerin ehillerine tevdiine ve memurların terfi ve terfihlerinde adalet ve liyakatin esas tutulmasına dikkat edeceğiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Büyük bir itina ve dikkatle tesbit edilmiş ve uzun senelerin tecrübeler ile memleketin menfaatlerini en iyi bir şekilde koruduğu vazih bir surette anlaşılmış bulunan dış politikamız, tuttuğu yolda devam edecektir. Cumhuriyet Hükümetinin şimdiye kadar yapmış olduğu taahhüdler tam bir sadakatle ifa edileceği gibi, teessüs etmiş bulunan dostluklar da ananemizin icab ettirdiği vefalı şekilde muhafaza ve tekâmül ettirilecektir *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Maliyemizin ana prensibini, Cumhuriyet devrinin ilk olarak memleketimizde temin ve itina ile muhafaza ettiği hakikî ve samimî manası ile denk bütçe esasî teşkil edecektir. Taahhüdlerimize olan sadakat, tediyelerimizdeki intizam sayesinde gittikçe artan Devlet itibarının takviyesi bu esasın büyük bir hassasiyetle takibi ile mümkün olabileceği kanaatindeyiz. Memleketimizin her sahada inkişaf ve umranına matuf mesai programlarımızı, bu sahaların her birindeki ihtiyaçları süratle tahakkuk ettirecek şekilde ve malî bakımından sıkıntısız karşılanabilecek çerçeveler içinde, tanzim etmek azmindeyiz.

Umumî hizmetlerin ifasını temin edecek varidat membalarını tanzim ederken istihsal ve vatandaşların tediyeye kabiliyetlerini tazyik etmemeğe hassaten dikkat edeceğiz *(Bravo)*

sesleri, alkışlar) Vergilerimizde daima mütekâmil ve vatandaşlarla Devlet hukukunu aynı seviyede koruyacak tarh ve tahsil usullerinde devamlı ıslahatı tahakkuk ettirmek maliyemizin en başta gelen ıstıgal mevzularından birini teşkil edecektir.

Her vesile ile çiftçi ve köylü vatandaşlarımızın vergi yükünü tahfif ve köylerimizin iktisaden süratle kalkınmasını temin etmek ve hayat ucuzluğuna matuf tahfifleri iktisad kaidelerinin salim istikametlerinde mütemadiyen tahakkuk ettirmek en samimî, emellerimiz arasındadır (*Bravo sesleri*) Millî paramızın fiilî istikrarını korumak başlıca umdemizdir.

Devlet bütçesinden verilen maaş ve ücretlerle Devlet sermayesi ile kurulmuş müesseselerdeki maaş ve ücretler arasında ahenk tesisi ve bu esnada bu müesseselerin salim bir surette işleminin de temini, üzerinde ehemmiyetle tevakkuf ettiğimiz bir mevzudur (*Bravo sesleri*) Bu gayeye matuf mesaiyi en kısa bir zamanda tahakkuk ettireceğiz.

Memleketimizin maddî refahı ve iktisadî kalkınması ancak kültür seviyemizin bunlarla muvazi olarak yürümesiyle mümkün olacaktır kanaatindeyiz. Türk çocuğunu daha ilk tahsil yaşında iken mektebe alarak zekâ, istidad ve faaliyetine uygun bir silsile takib ettirmek memleketin ilim, sanat ve pratik hayat ve teknik faaliyet sahalarında görülen eleman ihtiyacını onların yetişkin varlıklar ile karşılamak maarif işlerinde tutacağımız esaslı yoldur. Bu yolda emin yürüyebilmek için, ilk tahsili öğretmen ve eğitimlerimizle vermeğe çalışmakta devam edeceğiz. Mevcud liseleri, keyfiyetçe olgunlaştırmak ve yüksek tahsil müesseselerini tam hazırlayıcı mektebler haline getirmek emelindeyiz. Ankara, İstanbul üniversiteleri ile diğer yüksek tahsil mekteblerinin inkişafı yakından takib edilecektir. Türk çocuğunun ahlâkı temiz, ruhça ve bedence sağlam, milletine, vatanına, Cumhuriyete ve inkılâba sadık yetiştirmek maarifimizin başlıca hedefidir (*Bravo sesleri, alkışlar*) Tarih ve dil inkılâbımızın millî ruhun doğuşuna ve kuvvetlenmesine verdiği hızı arttıracğız (*Alkışlar*)

Demiryolu inşaatı Cumhuriyet devrinin çizdiği büyük program dairesinde devam ettirilecektir. Demiryollarımızın iktisadî ve teknik esaslar dâhilinde inkişafı için başlamış olan harekete kuvvetle devam olunacaktır.

Memleketin en ziyade muhtaç olduğu ve tahakkuku halinde en yüksek ve feyizli neticeler vereceği tabiî bulunan su işlerine B.M. Meclisimizin gösterdiği büyük alâka sayesinde geniş bir plâna başlanmış olduğu malûmunuzdur. Bu mesaiye devam olunacaktır.

Diğer nafia ve amme hizmetleri üzerindeki çalışmalar da aynı hızla yürüyecektir.

İktisadî sahadaki çalışmalarımız, istikametini her işimizde olduğu gibi Parti programının ana hatlarından alacaktır. Devletçilik prensibine dayanan mevzularda faaliyetimiz ihtiyaçları, ehemmiyetlerine ve bu bapta imkânlarla göre sıraya koyarak temin etmek ve Devletin iktisadî teşekküllerinin işlemelerini ve bunların üzerindeki kontrolleri kuruluşlarındaki maksada cevap verecek şekilde ve şartların müsaadesi nisbetinde tekemmül ettirmek yolunu takib edecektir (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Toprak altı servetlerinin ıstısmarını iktisadî kalkınma plânımızın bilhassa tediye muvazenesi bakımından Hazineye kuvvet verici ehemmiyetli bir mevzu olarak telâkki etmekteyiz.

Alelûmum ticarî mübadelelerde normal yolları takibe taraftar olmakla beraber aynı zamanda dünya iktisadî şartlarının icabı olarak karşılıklı menfaatler ve müsaadeler yolu ile tediye bilançosunun mütevazın olmasına dikkat edeceğiz.

Diğer taraftan mahsullerimizin dış piyasalarda revaç ve itibarını arttırmak için mühim ihraç mallarımızın standardlanması yolundaki faaliyetlere vüsat vermek kararındayız.

Normal faaliyetler ile memleketin iktisadî nizamına faydası olan hususî teşebbüslere kıymet ve kuvvet vereceğiz (*Bravo sesleri*)

Cumhuriyetin teessüsünden bedi memlekette yepyeni bir devlet sıhhiyeciliği kurmak ve halkın hayatını korumak gayesi ile takib edilen program dahilindeki çalışmalara devam olunacaktır. Bu arada bilhassa tıbbî ve içtimâî yardım müesseselerinin ve sıhhi mücadele teşekküllerinin ihtiyaçlar ve imkânlar dahilinde inkişafına gayret edilecektir.

Anayurda getirilen ırkdaşlarımızın refah ve saadetlerinin temini Hükümetin ehemmiyetle takib edeceğin işlerdendir. Malî imkânlar nisbetinde bu gayenin tahakkukuna da çalışılacaktır.

Gümrük mevzularını ve muamelelerini ıslah ve tanzime ve inhisarlarda malî olduğu kadar iktisadî ve sıhhi hedefleri de göz önünde tutarak rasyonel çalışmaya devam edeceğiz. Sert içkilere karşı makul tedbirlerle fennî ve içtimâî bir surette mücadele etmek emelindeyiz (*Bravo sesleri*)

Ziraat işleri, üzerinde önemle, itina ile duracağımız büyük davalarımızdan biridir. Çiftçinin emek ve vaktini kıymetlendirmek, istihsal kudret ve kabiliyetini artırmak, kazancını ve yaşama seviyesini yükseltmek ziraat programımızın esas ve gayeleridir. (*Bravo sesleri*)

Ormancılık siyasetimizde halk ihtiyaçlarını daima ve basiretle göz önünde tutarak, koruma ve Devlet işletmesi ana prensiplerimizdendir.

Arkadaşlarım,

Bütün bu arz ettiklerim Hükümet faaliyetinde göze çaracak ana hatlardır. Bunların yanında, millet hayatının lüzum gösterdiği daha binbir mevzu vardır. Onları tafsil ederek sizi yoracak değilim. Sözüme başlarken işaret ettiğim gibi, biz C.H. Partisinin programına sadık ve onun tahakkukuna çalışan insanlarız. Partimizin bize çizdiği hatlar dahilinde ve Türk milletinin refah ve saadetine matuf mesaide sizin vereceğiniz direktifler dairesinde çalışmalarımızı tanzim ve inkişaf ettirmek gayesiyle birleşmiş, ideali ve birbirine itimadı tamam bir kabine olarak huzurunuzda çıktığımız itikadındayız. Eğer, bizi bu vasıflarımızla Türk vatanının ve milletinin yüksek maksadlarına hizmet edecek kabiliyette ve kuvvette görüyorsanız itimad reylerinizle taltif ve takviye ediniz. (*Hay hay sesleri, sürekli alkışlar*)

Milletvekilllerinin konuşmalarından sonra;

BAŞKAN — Başka söz isteyen yoktur. Reylerinizi istimalle davet edeceğim. Herkes reylerini atarken kutuları sağına alsın, o suretle reylerini kullansın.

(*Reyler kutulara atıldı*)

Rey vermeyen var mı arkadaşlar? Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Netice-i ârâyı okuyorum:

Dr. Refik Saydam'ın teşkil ettiği İcra Vekilleri Heyetine itimad için reye iştirak eden arkadaş adedi (341) dir. Refik Saydam Hükümetine ittifakla (341) reyle itimad beyan edilmiştir *(Sürekli alkışlar)*

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım; gerek bendeniz ve gerek kabine arkadaşlarım hakkında gösterdiğiniz itimada arzı şükran ederiz. Her vazifemiz ve her isimizde bu itimadınızı muhafaza etmeğe ve ona lâayık olmağa çalışacağız.⁷ *(Alkışlar, Allah muvaffak etsin sesleri)*

⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi. Devre 5, Cilt 29, İnikat 28, Sayfa 214-220*

II. SAYDAM HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(12. Cumhuriyet Hükümeti)
(03.04.1939-09.07.1942)

10 Nisan 1939 Pazartesi

12. Cumhuriyet Hükümetinin (II. Saydam Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması ve Güven Oylaması Sırasında Yaptıkları Konuşma

BAŞKAN — Söz Başvekilindir. *(Başvekil Dr. Refik Saydam alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞVELİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Aziz arkadaşlarım;

Büyük Millet Meclisinin intihabının yenilenmesi dolayısı ile kabinenin istifasını Reiscumhurumuza takdim ettim. Kabul ve yeni kabinenin teşkilini tekrar bana tevdi buyurdular. Bugün, yeni kabineyi yüksek huzurunuzla getiriyorum.

Bu kabine de, şimdiye kadar olduğu gibi mensub olduğumuz Cumhuriyet Halk partisinin programını tahakkuk ettirmek için çalışacaktır.

Kabinenin iş bölümü noktasından eskisine nazaran farkı; Nafia ve İktisad vekâletlerinin ikiye vekâlete ayrılmış olmasıdır. Seneler geçtikçe vazifeleri artan bu iki vekâletin, gördükleri amme hizmetlerine nazaran bir taksime tâbi tutulması ihtiyacı hiss olunuyordu. Bu suretle şimdiye kadar inşa, nakliyat ve muhabere işlerini gören Nafia vekâleti, yalnız inşaatla meşgul bir vekâlet haline getirilmiş, münakale ve muhabereye aid olan hizmetlerle İktisad Vekâletine bağlı deniz nakliyat işleri alınarak *“Münakale ve Muhabere Vekâleti”* ihdas olunmuştur. Keza ticaret ve sanayi işlerini gören İktisad vekâleti, yalnız sanayi ve maadin işleri ile meşgul olmak üzere bırakılmış, iç ve dış ticarete aid vazifeler toplanarak Ticaret Vekâleti teşkil edilmiştir. Bu veçhile vücade gelen vekâletlerle, idare ve teknik bakımından işlerin yürümesinin daha kolay bir hale konulduğunu ve vekillerin de daha yakından kendi işlerini takib ve kontrol edebileceklerini ümid ediyoruz.

Vekâletlerin iş programında bir değişiklik yoktur. Kabinenin programında olduğu gibi, vekâletlerin iş programlarında da Cumhuriyet Halk partisinin programı esastır.

Cumhuriyet devrinin en muvaffak prensiplerinden biri olan denk bütçe esasına dayanarak hazırlanan 939-940 malî sene bütçesi huzurunuzla takdim edilmiş bulunmaktadır. Müzakeresi esnasında gerek şahsen gerek kendileri ile çalışmakla iftihar duyduğum vekil arkadaşlarımla size vereceğimiz izahat bunu gösterecektir, kanaatındayım.

Yalnız dahilî, haricî vaziyetlerden bahsedeceğim.

Dahilde devamlı bir huzur ve sükûn bulunduğunu ve Türk vatandaşının samimi beraberlik ve güven havası içinde yaşadığını emniyetle söyleyebilirim. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Cumhuriyet Hükümeti, bu havanın bulanmamasına, Türk vatandaşının endişesiz çalışmasına ve kazanmasına, huzur içinde faziletli bir aile hayatı geçirmesine ve istikbalinden emin olmasına bütün kuvvet ve gayretle çalışmakta devam edecektir. *(Alkışlar)*

Aziz arkadaşlarım;

Dünya vaziyetinin baş döndürücü bir süratle her an değişiklikler gösteren inkişafı haricî siyasetimizin her zamankinden ziyade müteyakkiz olmasını icab ettiriyor. Milletleri birbirinin karşısına diken, bir kaç gün gibi kısa zaman içinde devletlerin

ortadan kalkmasına müncer olan bu günkü dünya buhranı, sulha olan kuvvetli merbutiyetini her zaman ilân ve isbat etmiş bulunan Cumhuriyet Hükümetini tabiat ile yakından alâkadar etmektedir.

Fakat bütün değişmeler, bu süratli ve esaslı inkişaf lar yanında, Türkiye'nin haricî siyaseti bir tebeddül göstermemektedir. Dostluklarına, ittifaklarına velhasıl sözüne ve imzasına sadık olan Türkiye, sulhu severek ve sulha hizmet etmek yolundaki azminde aynı iman ile ve aynı itina ile berdevam bulunmaktadır. *(Alkışlar)*

Bu kargaşalıklar önünde, Cumhuriyet Hükümetinin büyük, küçük bütün Devletlerle aynı samimiyet ve dürüstlük altında dostane münasebetlerini idame etmekte bulunduğunu ve bundan sonra da idameye çalışacağını size söyleyebilirim.

Sulha hizmeti, Hükümetiniz, bu dürüst siyasette buluyor.

Fikir ve menfaatlerin bu kadar şiddetle çarpıştığı zamanımızda Türkiye için ne bir fikir cereyanı, ne de her hangi bir menfaat hırsı, sulh yolundan inhirafta âmil olmamaktadır ve olmayacaktır. *(Sürekli alkışlar)*

Milletimizin hayat ve refahını tehlikeye atabilecek hareketler, Hükümetinizden sadır olmayacaktır. *(Bravo sesleri)* Elverir ki, iyi niyetlerimiz ve bütün devletlere karşı beslediğimiz samimî ve dostane bitarafılık doğrudan doğruya veya bilvasıta ihlâl edilmek teşebbüsüne maruz kalmasın.

Çok tehlikeli, buhranlı ve sık tebeddül eden enternasyonal vaziyet içinde haricî siyasetimizin bu ana hatlarını tebarüz ettirmekle iktifa ediyorum. Yeni vaziyetleri umumî sulh menfaati ve Türk âli menfaati bakımından daimî bir teyakkuz ve tedkika tâbi tutacağız ve Büyük Meclisin murakabe ve karar hakkını daima zamanında ve tam olarak kullanması için lâzımgelen ihtimamı dikkatle tatbik edeceğiz *(Alkışlar)*

Türk vatan ve milletinin, Türkiye Cumhuriyetinin maruz kalabileceği vakayile karşı zamanında tedbir almak hususunda, Cumhuriyet Hükümeti müteyakkız bulunmaktadır. *(Alkışlar)*

En yüksek hamaset ve sarsılmaz vatan sevgisi kaynağı olan büyük Türk ordusuna dayanarak her tehlikeyi ve tecavüzü bertaraf edeceğimiz kanaatinde olduğumuzu söylemekle iftihar duyarım. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

İşte, arkadaşlar, maruzatım burada bitiyor. Sözüme başlarken arzettiğim gibi, Cumhuriyet Halk Partisinin programına sadık ve onun tahakkukuna çalışan arkadaşlarınız olmakla bahtiyarız. Sizin gösterdiğiniz yolda ve vereceğiniz direktifler dairesinde milletin refah ve saadetine çalışmak azmindeyiz. Eğer, bizi bu vasıflarımızla yüksek maksadlarınıza hizmet edecek kabiliyette görüyorsanız itimad reylerinizle taltif, takviye ve işimize devama müsaade buyurunuz. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Milletvekillerinin Konuşmalarından sonra

BAŞKAN — Hükümet programını okumuş ve itimad istemiştir. Şimdi rey toplayacağız.

Arkadaşlar kürsünün lütfen sağ tarafından gelirlerse daha münasib olur.

(Bilecik daire-i intihabiyesinden başlamak üzere isimler okundu ve reyler kutulara atıldı)

BAŞKAN — Rey vermeyen var mı?

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

İtimad reylerinin neticesini arz ediyorum: 389 zat reye iştirak etmiştir. 389 reyle ve ittifakla Refik Saydam Hükümetine beyanı itimad edilmiştir. *(Alkışlar)*

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım; gerek bendenize ve gerek arkadaşlarım, itimadlarımıza şükranlarımızı arz ederiz. Bunu haketmeye çalışacağız.⁸ *(Alkışlar)*

⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 1, Fevkalade İnikat, Sayfa 20-28*

12 Mayıs 1939 Cuma Türkiye-İngiltere Beyannamesi Münasebetiyle Sözleri

Başvekil Dr. Refik Saydamın, İcra Yekeleri Heyetinin siyaseti ve beyanname hakkında beyanâtı

BAŞKAN — Söz Başvekilindir.

(Başvekil Dr. Refik Saydam sürekli alkışlar arasında kürsüye geldiler)

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım,

Avrupa'daki siyasî ve askerî vekayii, son zamanlarda, ne yolda ve ne süratle inkişaf etmiş olduğu malûmunuzdur.

Dünya sulhunun büyük ve kanlı vakayı ile haleldar olmaması, idare mesuliyetini ellerinde tutan Devlet adamları için en mühim ve en dikkate değer mevzuu teşkil ediyor.

Memleketimizi, yarının tehlikeli hâdisatından mümkün mertebe uzak bulundurmak ve Avrupa'da ve bütün dünyada baş gösteren ihtilâflar önünde sulhperver siyasetimizin samimî bir tezahürü olan bitarafılığı muhafaza etmek Cumhuriyet Hükümeti için esas siyaseti teşkil etmekte bulunuyordu. Fakat hâdisatın Balkan yarım adasına intikal etmesi ve Akdeniz emniyetinin millî hayatımızda kendisini yeniden hissettirmesi anından itibaren Hükümetiniz, kendisini ciddî bir millî emniyet meselesi karşısında bulmuş ve bu emniyeti tehlikeli tesadüflere maruz bırakmaksızın lâkayit ve bitaraf bir vaziyette bulunmanın mümkün olamayacağı kanaatine varmıştır. *(Bravo sesleri)* Malûmunuzdur ki Akdeniz'de bütün alâkadar Devletlerin birbirine karşı emniyet içinde bulunarak ve bu denizi müşterek bir vatan sayarak onun müsavi nimetlerinden hepimizin müstefid olmasını daimî olarak temenni etmişizdir. Hiç bir alâkadar Devleti hakkı olduğu istifadeden mahrum etmiyen, fakat hiç bir hegemonya hevesine imkân bırakmayan bir Akdeniz nizamı bizim daima göz önünde tuttuğumuz bir millî emniyet meselesidir. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bu şartlar içinde, Hükümetiniz milleti harb badiresinden azamî imkânlarla uzak bulundurmanın en müessir çaresini gene sulh için birleşen memleketlerle harbi göze alarak sulh gayesinde teşriki mesai etmekte bulmuştur. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bir Avrupa Devleti olan Türkiye'nin, Avrupa'daki sulh teşebbüslerinin ve harb tehlikelerinin millî hayatımıza tesirlerini ehemmiyetle hesap etmekten fariğ olamayacağı aşîkârdır.

Cumhuriyet Hükümeti, hiç bir memleket aleyhine müteveccih olmıyan, hiç bir memleketi ihata ve izrar maksadına matuf bulunmayan, bilâkis milletleri harbin feci âkibetinden mâsun bulundurmak maksadını güden bir sulh, müdafaa ve emniyet beraberliğinde İngiltere ile yanyana yürümek ve yer almak için bu gün milletvekillerinin müsaade ve tasvibini istemeğe gelmiştir. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

İngiltere ile büyük tecrübelerden geçtikten sonra, aramızda teessüs eden kuvvetli ve samimî itimad ve dostluk bağları, Büyük Meclisinizin muhtelif vesilelerle tasvibine iktiran etmiş ana siyasetlerimizden biridir.

Bu metin rabitalar, politikalarımızın inkişafından birbirine hiç bir vakit zıd olmayan bir görüş ve düşünüş tarzında müşareketimizi temin etmiş ve iki Hükümet, birçok mühim vesilelerde bu görüş birliğinin feyizli semerelerini iktitafa muvaffak kılmıştır.

Biraz evvel arzettiğim veçhile; Avrupadaki mühim hâdiselerin cereyanı esnasında ve hassaten endişebahş olan vekayi Balkan yarımadasına intikal eder etmez Hükümetinizle, İngiltere Hükümeti arasında samimî bir müşavere başlamış ve sulh ve emniyet gayesinde birleşen fikirlerimiz, iki memleketin mukadderatında daha esaslı ve daha devamlı bir el birliğinin lüzumuna müştereken kani olmakta gecikmemiştir.

Esasları Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubunun müttefikan tasvibine iktiran etmek suretile başlayan müzakereler, şimdi yüksek huzurunuzla arzedeceğim Türkiye-İngiltere müşterek beyannamesi üzerinde mutabakat temin etmiştir.

Müşterek beyannameyi aynen okuyorum;

1 — Türkiye ve Büyük Britanya Hükümetleri, birbirleriyle sıkı bir istişarede bulunmuşlardır. Aralarında cereyan eden ve halen devam etmekte bulunan müzakereler, görüşlerindeki mutad birliği tebarüz ettirmiştir.

2 — İki Devletin, kendi millî emniyetleri nefine olarak karşılıklı teahhüdleri tazammun edecek uzun müddetli nihaî bir anlaşma akdetmeleri tekarrür etmiştir.

3 — Bu nihaî anlaşmanın akdine intizaren, Türkiye Hükümeti ve Büyük Britanya Hükümeti, vukubulacak bir tecavüz hareketinin Akdeniz mıntakasında bir harbe saik olması halinde yekdiğerile bilfiil iş birliği yapmağa ve yedi iktidarlarında bulunan bütün yardım ve müzaheretleri birbirlerine göstermeğe hazır bulunduklarını beyan ederler. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

4 — Gerek beyanat ve gerek derpiş edilen anlaşma hiç bir memleket aleyhine müteveccih değildir. Ancak lüzumu tahakkuk ettiği takdirde Türkiye ve Büyük Britanya'ya karşılıklı bir yardım ve müzaheret teminine matuftur.

5 — Nihaî anlaşmanın ikmalinden evvel, karşılıklı teahhüdlerin mevkii fiile geçmesini icab ettirecek şartların daha sarîh bir surette tayini de dahil olmak üzere, bazı meselelerin daha derin bir tedkike ihtiyaç gösterdiği her iki Hükümetçe kabul edilmektedir. Bu tedkik halen devam etmektedir.

6 — İki Hükümet Balkanlarda emniyetin teessüsünü temin etmek lüzumunu dahi tasdik ederler ve bu gayeyi en seri bir surette istihsal için müşavere halindedirler *(Çok güzel sesleri)*

7 — Şurası mukarrerdir ki, yukarıda zikredilmiş olan hükümler iki Hükümetten her hangi birinin, sulhun takviyesindeki umumî menfaat iktizasından olarak diğer Hükümetlerle anlaşmalar akdetmesine mâni değildir.

Aziz Arkadaşlarım,

Gördüğünüz veçhile Türkiye - İngiltere münasebatında bir temel taşı ve aynı zamanda mühim bir merhale olan bu anlaşmağı, iki hükümet arasında elyevm müzakereleri cereyan eden katğı ve devamlı teahhüdler takib edecektir ve bütün bu karşılıklı anlaşmaların hedefi birdir: Sulh ve emniyet. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Türkiye ve İngiltere'nin umumî siyasetlerinde ana vasfı teşkil eden bu hedef öyle zannediyoruz, o kanaatte bulunuyoruz ki, dünya harbine mâni olacak kuvvetli bir unsurun teraziye ilâvesi tarzında tecelli ediyor. *(Bravo sesleri)*

Müttefiklerimizle birlikte sulhu tutmağı, kimsenin hakkına tecavüz etmemeğı umde bilen siyasetlerimizle hakların çığnenmesine mâni olmağı bütün gayretimizi sarfetmekte devam edeceğız. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bu güne kadar olduğı gibi, yarın da sulhperverliğimizin maddî delillerini vermek fırsatları zuhur ettikçe bunları kaçırmayacağız. Fakat bir gün müşterek hak ve menfaatlerimiz ihlâl edilmek teşebbüsüne maruz kalırsa, bize hakkımızın verdiği kuvvetle buna silâhla mâni olmakta da tereddüd etmeyeceğız. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Bunun içindir ki, mefkuremizi tarif ederken “sulh ve emniyet,, kelimelerini kullandım. İngilizlerle şimdi arzettiğim itilâf ve bunu takib edecek olan nihaî mukavele Fransa ile de aramıza dostane müzakerelere mevzu teşkil etmektedir. Bu görüşmelerin yakında iyi bir neticeye varacağından ümitvarız.

Muhterem Arkadaşlar, büyük komşumuz ve dostumuz Sovyet Rusya ile en sıkı, en samimî temaslarda devam etmekteyiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Müşterek gaye ve menfaatlerimiz, önümüzde teşriki mesai yolunun tamamen açık olduğunu bize ispat etmiş ve sayın misafirimiz (Potemkin) in Ankara’da geçirdiğı günler zarfında aramızda tam bir görüş ve anlayış beraberliği olduğu ve yarınki siyasetimizin de bu esas dairesinde inkişafa namzed bulunduğu tesbit edilmiştir *(Alkışlar)*

Dünya buhranı içinde mevkii çok nazik ve mühim olan Balkan yarımadasında müttefiklerimizle mevcut münasebetlerimizin her zamanki samimiyetle devam edeceğine ümidvar bulunuyoruz. Sulh yolunda daha müessir bir şekilde çalışmak için yer almış olan Türkiye’nin, tam manasile bir sulh unsuru olarak kurulan Balkan misakında yeri değişmemiştir. *(Bravo sesleri)*

Yine ümid ve temenni ederim ki Balkanlarda, Balkan menfaatlerini koruyan blok, daha genişlemek, vazifesini daha velût şekilde yapmak fırsatını bulsun.

Her zamanki ilham ve tasviblerinizle inkişaf eden siyasetimizin ayni direktiflerden mülhem bu günkü tezahürünü yüksek tasvib ve tasdikinize arzeder ve milletvekillerinin biraz evvel okuduğum beyanname üzerinde açık reylerini kullanmalarını rica ederim.⁹ *(Sürekli ve şiddetli alkışlar)*

⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 2, İnikad 11, Sayfa 67-69*

23 Mayıs 1939 Salı

1939 Senesi Başvekâlet Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Başvekâlet bütçesine geçiyoruz.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Müsaade buyurursanız arkadaşlarımızın Başvekâleti alâkadar eden meseleler üzerinde sordukları, anlamak istedikleri bazı suallere cevap vereceğim.

Berç Türker ve Refik İnce, kanunların elyevm mevkii meriyette bulunan ve bulunmayanlarını ayırarak bunların bir mecmua halinde neşredilmesini istediler. Bu evvelce de burada mevzubahs olmuştu. Fakat bir neticeye iktiran etmemişti. Başvekâlette bunun için bir komisyon teşkil edeceğim. Kanunların elyevm mevkii meriyette bulunanlarıyla bulunmayanlarını ayırmak suretile bir neticeye varılınca huzuruza getireceğim.

Arkadaşım Karabekir tahsisatı mestureden bahsettiler. Malûmu âliniz tahsisatı mesture eskiden, alâkadar vekâletlerde idi. Bilâhare Meclisi Âlice kabul edilen bir kanun üzerine doğrudan doğruya Başvekâlette toplandı. Elyevm Devletin haricî ve dahilî emniyeti noktasından istimali lâzımgelen tahsisatı mesture Başvekâlet emrindedir. Bunun haricinde Dahiliye vekâletinin emniyet tahsisatı vardır. Bu da Başvekil, Dahiliye ve Maliye vekillerinin müşterek bir kararnamelerile alınır. Senede bir kere bunun evrakı müsbitesi Başvekâletçe görülür, tedkik edilir, tasdikından sonra, vesikaları imha edilir. Başvekâlete aid olan tahsisat da Başvekil ile Maliye vekili tarafından imza edilir. Askerî, haricî ve dahilî emniyet için sarfedilir. Dört aydanberi elime aldığım mesele bu şekilde cereyan etmektedir. Kitab neşrinden, resim ve saireden bahsettiler. Benim zamanımda böyle bir mesele olmamıştır. Tahsisatı mesture meselesi budur.

Devlet teşkilâtından bahsolundu. Ayni zamanda kontrol lüzumu ileri sürüldü. Bendeniz bu ikisini bir biri ile telif edemedim. Elyevm hali inkişafda bulunan Türkiye Devletinin teşkilâtı Heyeti Celilenizce de malûmdur, gittikçe tevessü edecektir. Buna hiç şüphe yoktur. Amme hizmetini görmek için ta köye kadar gidecek olan Devlet teşkilâtının merkeze kadar zincirleme gelmesi ve bunun her safhasının medenî bir teşekkül halinde bulunması için her şubei idariyenin teşkilâtının tam yapılması lâzımdır. Burada mevzubahs şikâyetleri hepimiz dinliyoruz, Kalben birçoğunu da tasdik ediyoruz. Noksanlar yapılamıyanlar teşkilâtın tamamlanmaması yüzündendir. Devlet merkez teşkilâtına aid kadrolar, teşkilât kanunları huzuruza geliyor. Hepsini görüyorsunuz. Buradan ta köye kadar incek olan her vekâletin teşkilâtının behemehal ikmal edilmesi lâzımdır.

Zamanla, elimize geçecek maddî imkânlar derecesinde bunları yapmak bizim borcumuzdur. Ancak bu suretle tam medenî bir Devlet teşkilâtı kurulmuş olacaktır. Bunlar kademe kademe olarak yapılacaktır; basit bir idare ile istediğimiz ve fikren düşündüğümüz mütekâmil yürüyüşü elde etmeğe imkân yoktur. Zamanla Devlet teşkilâtının göreceği hizmete uygun bir teşkilâtın yapılması fikrini kabul buyurmanızı rica edeceğim. Pek tabîî bir neticedir ki teşkilât tam olmazsa ne kadar kontrol ederseniz ediniz iyi bir netice, sizleri memnun edecek bir netice vücade gelmez. Buna başka türlü cevap vermeğe imkân yoktur. Bendeniz Devlet teşkilâtında iyi iş görecekt, teknikman iyi yapılmış çerçeveler içerisinde derece derece tatbikata geçilebileceğini arzetmek

isterim. Bu sene bir kısmını gelecek sene diğer kısmını yapmak lâzım gelecektir. Yalnız şunu arz etmek isterim ki gittikçe Devlet teşkilâtı fazlalaşıyor da iş görülmüyor gibi bir zihniyet hâsıl olmasın.

Eski mütekaidler meselesi. Arkadaşlarım tahattur buyurursunuz ki Halil Mentеше arkadaşımız burada bir sual takriri verdiler. Maliye vekili arkadaşım da bu mesele hakkında arzı malûmat etmişti. O vakittenberi biz bu işin tedkikindeyiz. Eski mütekaidler üzerinde ne yapılabileceğini tayin etmek için çalışıyoruz. Dün burada bir arkadaşımın da dediği gibi yekûn 4,5 milyon liradır. Bu 4,5 milyon lirayı bunlara vermek meselesi, kanun nokta-i nazarından bunun şümülünün ne olacağını, nereye gideceğimizi bilmemiz lâzımdı. Onun için bu meseleyi tedkik ediyoruz. Esasa muhalif değiliz. *(Bravo sesleri)*

Binaenaleyh bu meseleye temas etmiş olan arkadaşlarımı bu suretle teskin etmek isterim. Bunu bitirmeden evvel huzurunuzda bir meseleden daha bahsedeyim. O da zannediyorum ki lâkırdı arasında biraz geçti. 1930 senesinde çıkardığımız bir kanunla harb malûllerini, malûlini askeriye ve bilhassa bunların eytamına monopoller idaresinden tahsis edilecek bir beyiye vermemizdir. Bunu bendeniz tedkik ettim. Bunu da huzurunuzda arz edeyim, mümkün olduğu kadar bizi tatmin eder mahiyettedir. 1938 senesi nihayetine kadar sekiz milyon 95 bin küsur lira inhisar ve Gümrük vekâletinden bu iş için Millî Müdafaaya tevdi edilmiştir. Müsaade buyurursanız her seneninki burada ayrı ayrı yazılmıştır, 1938 senesininkini okuyayım.

Şehid yetimlerine ferd başına düşen para 19 lira 81 kuruştur. Birinci derecede malûl subaylara düşen para 204 lira 50 kuruş, erlere düşen para 102 lira 25 kuruş.

İkinci derecede malûl mütekaid subaylara 184 lira 5 kuruş. Erlere 81 lira 80 kuruş.

Üçüncü derecede malûl mütekaidlerden subaylara 143 lira 15, erlere 65 lira 35.

Dördüncü derecede malûl mütekaidlerden subaylara 122 lira 70, erlere 40 lira 90.

Beşinci derecede malûl mütekaidlerden subaylara 102 lira 25 kuruş, erlere 20 lira 45 kuruş.

Altıncı derece malûl mütekaidlerden subaylara 81 lira 80 kuruş, erlere 20 lira 45 kuruştur.

Bunu bir hatıra olarak arz ettim. Binaenaleyh sizin kabul buyurduğunuz bir kanunla harb malûllerinden gerek subaylara ve gerek yetim kalanlara elden gelen yardımın yapılmış olduğunu huzurunuzda tebarüz ettirmek istedim. *(Çok güzel sesleri)*

Refik İnce arkadaşım, Atatürk'ün anıdı meselesinden bahis buyurdular. Arkadaşlar, bu mesele Parti grupunda mevzu bahis olup müsbet bir karara iktiran ettiği tarihten itibaren bendeniz meseleyi elime aldım, bununla meşgul olmağa başladım. Evvelâ Rasattepe üzerinde lâzımgelen kadaastro muamelesini yaptırdım, arazi üzerinde tatbikat yaptırdım, buraya ayrılacak arazinin vüsat ve hududunu tesbit ettirdim. Lâzımgelen haritalarını yaptırdım. Müzakere buyurulan bütçenin Maliye vekâletinin 246'ncı faslına bakacak olursanız, Atatürk anıdı istimlâk ve proje masrafı olarak 250 bin lira göreceksiniz. Burada 287 bin metre murabbai arazi istimlâk edilecektir. Bir kısmı Devlete, bir kısmı belediyeye, bir kısmı da eşhasa aid arazidir. Her hangi bir muhakemelik iş olmazsa istimlâk bedeli 205 bin liradır. Mütebaki 45 bin lirası da beynelmilel bir müsabaka açılması içindir. Bu suretle Atatürk'ün büyük ruhları ve

maneviyetile ve büyük Türk milletinin şerefle mütenasib bir proje kaç mal olacaksa huzurunuz bir kanunla geleceğiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Emin Sazak arkadaşımız demin söylerlerken hesabı güç verilecek işlerden bahsettiler. Vekillerimiz içinde hesabı güç verecek veya veremiycek kimse yoktur. Heps i huzurunuz çıkar hesabını kolaylıkla verir.

EMİN SAZAK (Eskişehir) — Öyle demedim.

BAŞVEKİL REFİK SAYDAM (Devamla) — Bir de orman ve keçilerden bahsettiler. Bendeniz keçilerin bu kadar masum olduğunu bilmiyordum. *(Gülüşmeler)* Vaziyeti tedkik edeceğim. Kanunda her hangi bir değişiklik icab ettirir vaziyet varsa huzurunuz getiririm.¹⁰ *(Alkışlar)*

¹⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 2, İnikad 15, Sayfa 67-69*

30 Mayıs 1939 Salı

1939 Senesi Bütçesinin Heyeti Umumiyesi Münasebetiyle Teşekkür Konuşması

BAŞKAN — Kabul edenler.. Etmeyenler..

Kabul edilmiştir.

1939 yılı muvazenei umumiye kanununu açık reyle tasvibinize arz ediyorum. İsimleri okunan arkadaşların sağdan gelerek reylerini kutulara atmalarını rica ederim. (*Kura, kura sesleri*)

Torba yanımızda olmadığı için isim defterinden bir sayfa açarak okumağa başlıyoruz. (*Çanakkale dairei intihabiyesinden başlayarak isimler okundu.*)

Rey vermeyen var mı?

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

İstihsalî ârâ neticesini arz ediyorum.

1939 malî yılı muvazenei umumiye kanununa (365) muvafık rey vermiştir. Nisab ve muamele tamamdır. (365) reyle kabul edilmiştir. (*Alkışlar*)

Söz Başvekilindir.

(*Başvekil alkışlar arasında kürsüye geldi*).

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar, yeni senenin bütçesini kabul etmiş bulunuyorsunuz. Hükümetiniz bunu kendisi için bir itimad ve aynı zamanda çalışması için bir teşvik telâkki eder. Bütçe, arzu buyurduğunuz gibi uzun, her cebheden tedkikata tâbi tutuldu. Bu bizim de arzu ettiğimiz bir şeydi, istiyorduk ki; Heyeti celileniz Türkiye bütçesini her cebheden mütalea etsin, en ince teferruatına kadar burada, burada demekle Türk milletinin önünde görüşülsün ve hesabı verilsin.

Görüşüldü ve hesabı verildi ve lütfen kabul buyurdunuz.

Biz yeni sene çalışması esnasında lütfen dermeyan ettiğiniz mütalea ve teşviki, âtideki icraatımız için rehber ittihaz edeceğiz, teşekkürler ederiz.¹¹ (*Bravo sesleri ve alkışlar*)

¹¹ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 2, İnikad 21, Sayfa 398*

23 Haziran 1939 Cuma Türkiye-Fransa Müşterek Beyannamesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Celse açılmıştır. Söz Başvekilin.

1 — Başvekil Dr. Refik Saydamın, Türkiye -Fransa müşterek beyannamesi münasebetile beyanatı.

(Başvekil Dr. Refik Saydam alkışlar arasında kürsüye geldi)

Muhterem Arkadaşlarım,

Geçen Mayıs ayının 12'sinde, Türkiye ile İngiltere arasında muhtemel taarruzlara karşı teşriki mesaiyi istihdaf eden müşterek beyannameyi bu kürsüden okuyarak yüksek tasvibinize arzemiş olduğum zaman, Türkiye ile Fransa arasında da aynı esasta anlaşmaların derdesti müzakere olduğunu söylemiştim.

Bu gün huzurunuzda, Türkiye ile Fransa arasında müzakeresi itmam edilen beyanname metnini getiriyor ve sulh davasına yeni ve kuvvetli bir düğüm ilâve eden bu teşriki mesai senedini Millet Vekillerinin yüksek tasvibine arz ediyorum. (Alkışlar)

Türkiye-Fransa beyannamesi, İngiltere Hükümetile kararlaştırmış ve tatbik mevkiine koymuş olduğumuz beyânname metninin harfi harfine aynıdır. (Bravo sesleri)

Büyük bir dava uğrunda girilen müteakabil teahhüdlerin, iki Devlet ve millet arasında tam bir itimad havası içinde akdedilmesi ve bunun için de arada maziden müdevver bazı pürüzlerin halledilmiş olması hem bize ve hem Fransa Hükümetine daha muvafık görüldüğü içindir ki bu beyannameyi, esasları ta mayıs ayından beri mukarrer olmasına rağmen, şimdi yüksek tasvibinize arz edebiliyorum.

Menfaatlarımızın, nişlerimizle müteradif olarak birçok noktalarda birleştiği Fransızlarla, artık en kuvvetli rabitalar bizi birbirimize bağlamış oluyor. (Alkışlar)

Akdenizin iki ucunda aynı sulh gayesinin samimî hadimleri olan Türkiye ve Fransa, uzun bir kara hududunun bize bağladığı arazideki vaziyet itibarile de birbirine yakın, birbirinin kuvvetinden kuvvetlenen iki millet gibi yan yana büyük davada yer almaktadırlar. (Alkışlar) Türk milletinin idealist vasıfları, Türk ordusunun kahramanlık destanları, (Alkışlar, bravo sesleri) aynı idealizmin büyük kuvvetle ve büyük kahramanlıkla hadim olan Fransız milletinin vasıfları yanında, muhtemel taarruzları defetmek gayesile, birbirini ikmal eden iki azmü metanet sütunu halinde dikilmiş bulunmaktadır. (Alkışlar)

Türkiye'nin Fransa ile birleşmesi, dünya sulhunun nefinedir ve her türlü hasis menfaatten âri olarak bu sulhun muhafazasına yardım edecektir (Alkışlar, bravo sesleri)

Aziz Arkadaşlar,

Size, şimdi Türkiye-Fransa müşterek beyannamesini aynen okuyacak ve bu fırsattan istifade ederek beyannamenin ihtiva ettiği maddeleri hakikî mana ve mefhumlarında hulâsatan teşrih edeceğim.

Bu gün Paris'te Fransa Hariciye nazın ile Büyükelçimiz tarafından imza edilecek olan beyanname şudur:

1 - Türkiye ve Fransa Hükümetleri, birbirleriyle sıkı bir istişarede bulunmuşlardır. Aralarında cereyan eden ve halen devam etmekte bulunan müzakereler, görüşlerindeki mutad birliği tebarüz ettirmiştir.

2 - İki devletin, kendi millî emniyetleri nefine olarak karşılıklı teahhüdleri tazammun edecek uzun müddetli nihaî bir anlaşma akdetmeleri tekrarrür etmiştir.

3 - Bu nihaî anlaşmanın akdine intizaren, Türkiye Hükümeti ve Fransa Hükümeti, vuku bulacak bir tecavüz hareketinin Akdeniz mıntakasında bir harbe saik olması halinde yekdiğerile bilfiil işbirliği yapmağa ve yedi iktidarlarında bulunan bütün yardım ve müzaheretî birbirlerine göstermeğe hazır bulunduklarını beyan ederler (*Alkışlar*)

4 - Gerek beyanat ve gerek derpiş edilen anlaşma, hiç bir memleket aleyhine müteveccih değildir. Ancak, lüzumu tahakkuk ettiği takdirde Türkiye'ye ve Fransa'ya karşılıklı bir yardım ve müzaheret teminine matuftur.

5 - Nihaî anlaşmanın ikmalinden evvel, karşılıklı teahhüdlerin mevkii file geçmesini icab ettirecek şartların daha sarîh bir surette tayini de dahil olmak üzere, bazı meselelerin daha derin bir tedkike ihtiyaç gösterdiği her iki Hükümetçe kabul edilmektedir. Bu tedkik, halen devam etmektedir.

6 - İki hükümet Balkanlarda emniyetin teessüsünü teminetmek lüzumunu dahi tasdik ederler ve bu gayeyi en seri bir surette istihsal için müşavere halindedirler.

7 - Şurası mukarrerdir ki, yukarıda zikredilmiş olan hükümler iki Hükümetten her hangi birinin, sulhun takviyesindeki umumî menfaat iktizasından olarak diğer hükümetlerle anlaşmalar akdetmesine mâni değildir.

Aziz Arkadaşlar; birinci maddesinde iki memleket arasındaki görüş birliği ve mütalea edilen siyasî vaziyetin aynı şekilde muhakemesi neticesinde, müşterek teahhüdlere girilmek karan verilmiş olduğunu ifade etmekle, Türkiye ve Fransa son zamanların hâdisatında sulhu tehlikeye düşüren ve kendi emniyetlerine müteveccih inkişaf lar gösteren manzaları aynı sulhseverlik mefkuresi ve aynı korunma vazifesile muhakeme ettiklerini göstermektedirler.

İkinci madde, beyannamenin istihdaf etiği hususlarda geçici bir teşriki mesaiyi değil, hakikî hedefin uzun vadeli bir birleşmede mündemiç olduğunu kabul ve tesbit eden ve katği muahedeyi yakın bir âtide akid kararını gösteren bir hüküm ifade ediyor. Bu münasebetle arzetmek isterim ki, Türkiye ile İngiltere arasında olduğu gibi, Türkiye ile Fransa arasında da katği ve nihaî anlaşmanın hazırlıkları süratle inkişaf etmekte ve bu vesikaların tanzim ve ikmali kuvvei karibeye gelmiş bulunmaktadır.

Beyannamenin üçüncü maddesi, feyizlerinden bütün sahilدارların aynı veçhile istifade etmelerini ideal bildiğimiz Akdeniz havzasında, taarruzdan doğabilecek ihtilâat için iki memleketin birbirine tam ve şamil bir şekilde yardım taahhüdlerini ihtiva etmektedir.

Demek oluyor ki arkadaşlar, Akdeniz'de doğabilecek tehlikeler ve orada kopması melhuz fırtınalar Türkiye ile İngiltere'yi olduğu gibi, İngiltere'nin müttefikleri olan Türkiye ile Fransa'yı da bir cephede yanyana görecektir. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Hayatî menfaatlerimizin ve emniyetimizin en mühim cenahı olan Akdeniz havzasında üç milletin teşriki mesaisi, sulhu arayan bir idealizmin, sulhu bulmasına matuf, kuvvetli gayretlerinden başka bir şey değildir.

Dördüncü maddede, Türkiye-Fransa asistansının hakikî manasını tebarüz ettiren bir mefhum görüyoruz.

Evet arkadaşlar; bu beyanname ile giriştiğimiz taahhüdler yarınki muahedelerin istihdaf edeceği taahhüdler gibi yalnız bizim emniyetimizi korumağa matuftur ve hiç bir Devletin aleyhine müteveccih bir mana bunlarda mündemiç değildir.

Beşinci maddenin mevzubahs ettiği temaslar biraz evvel arzetmiş olduğum gibi, faaliyetle devam etmekte ve bunlar Türkiye-İngiltere anlaşmasının mesnedlerini hazırladığı gibi, Türkiye-Fransa nihaî muahedesinin de aynı ruh ve mâna dahilinde temellerini atmaktadır.

Beyannamenin altıncı maddesi, Türkiye emniyetinin yalnız Akdeniz'den gelebilecek tehlikelere karşı değil, bu emniyeti alâkadar edecek mıntakaların kâffesinde belirmesi muhtemel tehdidlere ve tehlikelere karşı sıyaneti istilzam etmektedir.

Muhterem Arkadaşlar, Malûmunuzdur ki, Türkiye emniyetinin bir cebhesini kuvvetle tutan ve senelerdenberi feyizli semerelerile sulh davasına büyük hizmetler etmiş olan Balkan misakı, son görüşmelerimizden bir kat daha itimad ve kuvvet bularak çıkmış ve bu güne kadar olduğu gibi, yarın için de esaslı bir sulh unsuru olarak vazifesine devam etmek azmi katğışını göstermekte bulunmuştur (*Alkışlar*)

Türkiye-Fransa müşterek beyannamesinin altıncı maddesindeki hüküm bittabi Balkan Misakının Âkidlerine verdiği hukuk ve vezaifi hiç bir veçhile ihlâl edecek mahiyette değildir.

Balkan Misakı, Türkiye-İngiltere, Türkiye-Fransa Anlaşmalarile tedahül göstermeksizin bütün istiklâlini muhafaza etmekte ve ayrı bir sulh âmili halinde mevkiini tutmaktadır.

Beynamedeki bu madde, herkesin anlamış olacağı veçhile, Türkiye ile Fransa'nın, Türkiye ile İngiltere arasında olduğu gibi, bu akid ile gözetilen emniyet endişelerini ve hususî vaziyetlerini alâkadar ediyor.

Yedinci madde, bir gaye etrafında birleşen memleketlerimizin sulh mıntakasını tevsi etmekte serbest olacaklarını göstermektedir ki, bu da akdetmiş olduğumuz asistansın hangi yüksek ideale müstenid olduğunu bir kere daha isbat eder.

Muhterem Arkadaşlarım,

Siyasetinin bütün inkişafı, milletin hakikî menfaatlerini dikkatle aramakta, memleketin emniyetini teyakkuza korumakta mündemiç olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti; millet vekillerinin yüksek direktifleri ve teşvikkâr tasviblerle kendine vermiş olduğunuz vazifeyi ifaya çalışmaktadır. (*Alkışlar*) Bu vazifenin bir eserini daha Yüksek huzurunuzda getirdim. Türkiye-Fransa müşterek beyannamesi hakkında açık reylerinizi kullanmanızı rica ederim.¹² (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

¹² *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 3, İnikad 30, Sayfa 317-319*

28 Haziran 1939 Çarşamba

Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım, Muhittin Birgen arkadaşımızın verdikleri izahlara nazaran, kendileri bilmeden bir vaka ihdas etmişler zannediyorum.

RASİH KAPLAN (Antalya) — Bravo, hiç bilmiyor.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (Devamla) — Bendeniz, dün gece bu makaleyi okudum, kestim ve Partimizin Reis vekiline verdim, bir Parti mebusunun bu şekilde bir şey yazması ne derece doğrudur, lütfen tedkik buyurun dedim *(Alkışlar)*

Bu birinci safha, ikinci safhaya gelince, makalede bendenizin ismim de geçiyor. Hükümet son zamanlarda bir çok siyasî meselelerle meşgul olduğu için bu kanunla o kadar meşgul olamadı. Binaenaleyh bu hususa Dr. Refik vaziyet etsin ve kanunu yoluna getirsin diyorlar.

Arkadaşlar, huzurunuza getirdiğimiz her kanunla alâkamızın şahidi yine sizlersiniz *(Şahidiz, her gün buradasınız sesleri)*

Esasen biz bu kanunu memurlarımızın huzuru, rahatı ve sükûnu için yapıyoruz. Arada belki maddeten mutazarrır olacaklar olabilir.

Fakat büyük bir memurin kütlesinin mevcudiyeti dolayısı ile onların atisi ve istikbali için lüzumlu olan esasları koyuyorsunuz. Hükümet te bunda sizinle beraberdir ve her gün müzakereleri takib etmiştir. Hükümet, kendilerinin buyurdıkları gibi hiç bir zaman bu meseleyi göz önünden uzak tutmamıştır. Daima takib etmiştir.

Bu meseleyi burada bırakırsanız çok iyi olur. İşimiz vardır. Ona devam edelim. Mesele tevazzuh etmiştir.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Tavzih için söz rica ediyorum.

BAŞKAN — Müsaade buyurun, söz sırası Feridun Fikrinindir. Yalnız rica ediyorum, bu mesele burada kapanmıştır. Bir defa mevzumuzun harici olarak bir arkadaş tarafından ortaya atılmış ve makale sahibi arkadaş da müdafaasını yapmıştır ve bu suretle mesele kapanmış bulunuyor.¹³

¹³ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 3, İnikad 32, Sayfa 385*

11 Eylül 1939 Pazartesi Dahilî ve Harici Ahvale Dair Beyanatı

BAŞKAN — Söz Başvekilindir.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar,

İki aylık bir tatil devresinden ve müntehiblerinizle yakından temastan sonra, verdiğiniz karar veçhile bu gün toplanmanız, Hükümetiniz için çok ferahlı ve kendisine kuvvet verecek bir hâdisedir. Hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

Bu iki ay içinde, Avrupa vaziyetinde vukua gelen elim hâdiseler malûmunuzdur. Aylardan beri sulhu muhafaza için yapılan bütün teşebbüsler maalesef müsbet bir neticeye varamamış, emri vaki oluncaya kadar bertaraf edileceğini ümid etmekten hali kalmadığımızı harb başlamıştır. Ümidlerimizin tahakkuk edememesinden hepimiz muztaribiz.

Türkiye Cumhuriyetinin siyaseti, bu son zamanların mühim vekayii içinde, aynı istikameti muhafaza etmiş, aynı teyakkuz ve dikkatle muntazar inkişafını takib eylemiştir.

Muharib taraflarla münasebetlerimiz normaldir ve beynelmilel münasebat kaidelerine uygundur. Almanya ile aramızda doğrudan doğruya bir siyasî ihtilâf mevzuu yoktur. Polonya ile münâsebetlerimiz ise hemen daima arızasız ve dostane olmuştur. İngiltere ve Fransa ile malûmunuz olan muayyen esaslarda menfaat iştirakimiz ve müşterek telâkkilerimiz vardır. Bu memleketler ile müzakeresine başladığımız nihâî muahedelerin en dostane bir hava içinde görüşülmesi devam etmektedir.

Aziz Arkadaşlarım,

Biz bu günkü harbin haricindeyiz. Bu harbin memleketimize bulaşacak inkişaf lar göstermemesini temenni ediyoruz. Memleketimizin bazı yerlerinde almış olduğumuz askerî tedbirler, ancak ihtiyat tedbirleridir.

Arkadaşlarım,

Komşumuz Sovyet İttihadı ile münasebatımız dostanedir ve dostane kalacaktır *(Bravo sesleri, alkışlar)* Alâka ve rabitalarımızda hiç bir değişiklik yoktur. Temaslarımız ve mutad olan fikir teatilerimiz her zamanki gibi samimidir.

Haricî siyasetimizin diğer unsurları, son defaki maruzatımdan beri, size arzedilecek bir tebeddül göstermemişlerdir.

Hakkından emin olan milletimiz; hakka ve kuvvetine dayanan politikasında sükûnla, şuurla ve teyakkuzla yürümekte devam edecektir *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım,

Memleketimizde memnuniyete değer bir sükûn mevcuddur. Halkımız, huzur ve emniyet içinde iş ve güçlerle meşguldür. Türkiye’de inzibat ve asayiş, hiç bir medenî memleketten daha zayıf değildir. Milletimiz, beynelmilel buhranın inkişafını vekar ve metanetle takib ediyor. Millî Şefe, Yüksek Meclise bağlılığı ve itimadınızla mübahi olan Hükümetinize karşı itimadı iftihar ve hattâ gurur verecek derecededir. *(Bravo sesleri, alkışlar)* İnsanlığa arız olan ve inkişaf seyrile devam müddeti, tahribatının derecesi bu

günden kestirilemeyen büyük buhran karşısında, milletimiz için en isabetli hareket tarzının ihtiyar edildiğine ve bundan sonra da bu yolda şuurlu bir surette yürüneceğine herkesin inandığını görmekle kuvvet ve inşirah duymaktayız. (*Bravo sesleri*)

Arkadaşlarım,

Tatilden evvel kabul buyurduğunuz Barem kanunu, tatbik mevkiine girdi. Bundan müteessir olacak vatandaşların adedi as olmamasına, rağmen, alâkadarlar bu kanunun tatbikatını sükûnetle karşılamakta, hatta bunların büyük bir ekseriyeti, bundan vicdanî bir memnuniyet ve inşirah duymaktadır, kanaatindeyiz.

Elde ettikleri menfaatlerin bir kısmından mahrumiyete mukabil bu kanunun bertaraf ettiği hâl, yani memlekette yaptığı tahribattan millî bünyenin kurtulmuş olması, kendilerini, vicdanlarını sıkan bir huzursuzluktan kurtarmıştır. Bunu emniyetle huzurunuzda arzede bilirim.

Türk çocukları, her hangi saikin kendi aralarına soktuğu müsavatsızlığı ve içtimâî nizama müteveccih arızayı, velev kendi maddî menfaatlerine uygun da olsa, asla hüsnü telâkki etmezler ve böyle bir arızanın bertaraf edilmesini beklerler, hatta onun için bizzat çalışırlar, kanaatindeyiz. Biz bu tecrübede de bu hakikatin tecelli ettiğini görmüş olmakla müsterihiz.

İktisadî sahadaki çalışmalarımız alâkalı vekâletler arasında yapılan son iş taksiminden sonra, daha verimli bir şekilde inkişaf etmektedir. Devlet sanayi programlarının tatbik ve ikmaline, açılmış fabrikaların faaliyetlerinin daha iyi tanzimine dikkatle çalışılmaktadır. Meclis Parti grubumuzun son direktiflerinden mülhem olarak Devlet sanayii ve madenleri işlerinde ve umumî olarak sanayi ve maadin kredisinin daha müsmir esaslar dahilinde tanzimi üzerinde tesirleri şümüllü olacak ve iktisadî hayatımızın inkişafına cevap verecek tedbirler ittihazını ehemmiyetli bir mevzu olarak ele almış bulunuyor. Bu husustaki kanun lâyihaları kısa bir zamanda huzurunuzda gelecektir.

Yeraltı servetlerinin araştırılması faaliyeti, muntazam bir program altında devam etmekte ve başlıca Devlet madenlerinin geniş mikyasta istismarı yolundaki faaliyete hız verilmektedir. Ergani bakır madeni işlemeğe başlamıştır. Morgol madeninin de teşhizatına çalışılmaktadır. Kömür istihsalâtında, mevcut vasıta, şart ve imkânların israfına mahal verilmeyerek azamî neticeler elde etmek için her türlü gayret sarfolunmaktadır. Bununla beraber bu mevzuda istihsalâtı teşkilâtlandırmak ihtiyacı karşısında bulunduğumuzu işaret etmek isterim. Kömür havzasının devletleştirilmesi için de teşebbüse girilmiştir. Cumhuriyetin büyük eseri ve Türk sanayiinin en büyük temelini teşkil eden Karabük demir ve çelik fabrikalarının şu anda ilk istihsalini vermekle millî sanayiimize kudretli bir unsur katmış olduğunu arzetmekle sevine duyarım. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Arkadaşlarım,

Büyük Meclisin tatil devresine girmesini takib eden aylarda Hükümetinizin, ticaret politikası ve bunun tatbikatı üzerinde ehemmiyetli faaliyeti olmuştur.

Haricî ticaretimize yeni istikametler verilmesi şeklinde bağlayan bu faaliyete, Avrupa'da harbin başlamasını müteakib, bir taraftan daha fazla kuvvet verilirken, diğer taraftan da dahilî fiatlerimizin makul hadlerde tutulabilmesi, iç pazarların harekete getirilmesi mevzuları süratle ele alınmış, mahsullerimizin kıymetlendirilmesi ve

kredilenmesi ile meşgul teşekküllere yeni vazifeler verilmiş, bankalardan mevduatın çekilmesi teşebbüsâtı Millî bankalarımızın ve Merkez bankasının müşterek mesaisi ile şimdiye kadar sarsıntısız bir şekilde idare edilmiş olduğu gibi, son günlerde iç piyasada görülen bazı ihtikâr hareketlerini, daha ilk adımda akamete uğratacak tertibat ve ihzarata da girişilmiş bulunmaktadır. (*Bravo sesleri*)

Müsaade buyurulursa bu işlerin her biri hakkında kısaca maruzatta bulunmak isterim:

İç fiatlerimizle dünya fiatleri arasındaki muvazenesizlik cüzünden, merkezî Avrupa Devletleri haricinde kalan memleketlere yaptığımız ihracatımızın son senelerde arzettiği müşkülâtı bertaraf etmek için, bazı büyük Devletlerle ticaret anlaşmalarımızı ihracatımıza imkân verecek bir şekilde tanzime gayret ederken, aramızda anlaşma mevcut olan ve olmayan memleketlerle ticaretimizi kolaylaştıracak acil tedbirlere de tevessül eylemiş bulunmaktayız. Fransızlarla yapılan ticaret anlaşması, İngiliz takas listesine kredi anlaşmasında mevzuubahis olan mahdud mallardan maada bütün ihraç mallarımızın idhal edilmesi, Kanada ve Mısır ile olan ticaretimizin inkişafına engel, teşkil eyleyen bazı kararların kaldırılması bu meyanda zikrolunabilir. Bu suretle başlıca ihraç maddelerimizin sürümü teshil edildiği gibi; sanayiimizin muhtaç bulunduğu bazı ham maddelerin idhal imkânları da temin edilmiş olmaktadır.

Haricî mübadelâtta temayül eylediğimiz takas muamelelerini intizam altına almak, idhalâtımızı müşkülâta maruz kalan prim yükselmelerine mâni olmak ve bunları iç ve dış piyasa icablarına göre ayarlamak gayesile üç büyük millî bankamızın iştirakile, kuvvetini Türk parası kıymetini koruma kanunundan alan bir takas limited şirketi kurulmuştur. Direktiflerini Ticaret ve Maliye vekâletleriyle Merkez bankamızın mümessillerinden müteşekkil bir komisyondan almak suretile işliyen bu teşekkül, pek kısa bir zamanda gerek takas primlerini tanzim, gerek başıboş bir halde cereyan eden ve çok defa spekülâtif bir mahiyet alan hareketlere mâni olmak bakımından değerli mesaide bulunmuş, prim seviyelerinde mühim sayılacak tenzilât teminine muvaffak olduğu gibi, ihracat ve idhalât tacirlerimize de itimad edilebilecek emin bir mesned olmak itibarile, her tarafta memnuniyet uyandırmıştır.

Büyük ehemmiyet verdiğimiz meselelerden biri de, ziraî mahsullerimizin fiatlarını hakikî piyasa icabları haricindeki âmillerin tesiri altında kalarak düşmekten korumak ve bu suretle bunların değer fiatlarla satışını temin eylemektir.

Bu hedefe yaklaşmak için bir taraftan ihraç imkânları mevcut oldukça bazı mühim ihraç maddelerimiz için ihracatçıların müşterek ve mütesanid bir surette hareket etmelerini temin edecek tacir birlikleri vücade getirmek suretile fiatlar makul hadlerinde korunmak istenilmiş; inhisarlar umum müdürlüğünün piyasada nazımlık hizmetini görecektir. mübayaatta bulunması temin olunmuş; ve diğer taraftan bugünkü ahval ve şeraitin ihdas ettiği bazı mahalli sıkıntılı vaziyetleri önlemek üzere üzüm, incir, fındık bölgelerinde satış kooperatif teşkilâtımızın faaliyetleri genişletilerek ortak olmayan müstahsillerin mallarını da toplamak ve bu mallar mukabilinde avans vermek teşebbüsüne girişilmiştir. (*Bravo sesleri*)

Halen satış kooperatiflerimizin malî bünyeleri ile mütenasib bir surette idare edilen bu ilk hareketi takviye eylemek, bu teşekküllerin ihdas edecekleri senedleri reeskont

muamelesine tâbi tutmak sureti ile kendilerine daha geniş bir faaliyet sahası aç ak kararındayız.

Son günlere o iç piyasada görülen bazı ihtikâr hareketleri münasebeti ile aldığımız tedbirlerden de bahsedeyim. Üç gün evvel neşrettiğim bir tebliğ ile memlekette en az bir senelik ihtiyaçtan fazla iâse mevaddı bulunduğunu, zarurî maddelerin hemen kâffesinin ya ihracı men veya lisansa tâbi tutulduğunu, ihtikâra teşebbüs edecekler hakkında Hükümetin en şiddetli bir surette takibata geçeceğini etraflıca efkârı umumiyeye izah eylemiştim. Mazide hepimizin şahidi olduğumuz vukuatın tekerrürüne fırsat ve imkân verilmiyecektir (*Bravo sesleri, alkışlar*) Şimdiden idarî ve kanunî bütün tedbirlere müracaat edilmiş olmakla beraber, bu husustaki mevzuatımızın ikmal ve takviyesi lâzım geldiği neticesine de vardık. Bu maksadla, iki kanun lâyihası bu günlerde yüksek huzurunuzda takdim olunacaktır.

Hariçî duruma nazaran, ziraâ istihsalı teşvik ve takviye eylemek başlıca meşgalemiz olacaktır. Bütün resmî teşkilâtımız bu maksadı temin edecek şekilde tahrik edilmiş bulunmaktadır. Ziraâ istihsalın inkişafına yarıyacak bir tedbir olmak üzere, ziraâ kredi faizlerinde ahiren yapmış olduğumuz tenzilâtı da zikrelemek lâzımdır.

Ziraat bankasının ziraâ kredi ve satış kooperatiflerine %7,5 faizle açmakta olduğu kısa vadeli kredilerden istihsale taallûk eden ve takriben 12.000.000 liraya balığ olan kısmının faizleri %5,25 haddine indirildiği gibi; bankanın müstahsile doğrudan doğruya açtığı ve vadeleri 5 seneye kadar yükselen orta vadeli kredilerle, vadeleri 5 seneden fazla olan uzun vadeli kredilerin faizleri de %8,5'dan %6'ya tenzil edilmiş bulunmaktadır. Bu nisbet %30'a yakın bir ucuzlama demektir.

Alman bu tedbir ile bir taraftan kooperatiflerin himaye edilmesine diğer taraftan zürrain işletmenin demir başını teşkil eyleyen vasıtalarla teçhizine ve Ziraat vekâletinin ziraâ istihsal programının tahakkuk ettirilmesine daha fazla imkân verilmiş olmaktadır.

Ziraâ kredide faizlerin indirilmesi teşebbüsü yanında, açılan kredilerin kolay işlenmesini ve bilhassa formalitesinin az bir mekanizmaya tâbi tutulmasını esas şart koyduk.

Ticarî hayatımıza aid tedbirleri arzederken bankalardan mevduatın çekilme hareketi hakkında da bir kaç kelime söylemek isterim. Bir kısmı vatandaşlar bu ayın başında mevduatlarını geri almak için bankalara müracaata başladılar. Mevduatın çekilme hareketi geçen hafta sayanı ihmal olmayacak bir vüsatta iken, üç, dört günden beri evvelâ durgunlaşmış müteakiben tevakkufa yakın bir manzara göstermekte bulunmuştur.

Vatandaşların bankalarımızdaki mevduatları hakkında endişeye düşmeleri için hiç bir ciddî sebep yoktur. Bankalarımız, şimdiye kadar muhtelif vesilelerle bünyelerinin sağlamlığını isbat ettikleri gibi, halen de bütün talepleri karşılayabilecek bir durumdadırlar. Vadeli mevduatın dahi iadesine devam olunması bunun en yeni ve bariz delilini teşkil eyler.

Hükümetiniz, mevduatın çekilme hareketi karşısında, talep edilen mevduatın her halde iade olunmasını en doğru bir yol olarak kabul itmiş ve bu hususta icab eden tertibatı da almıştır (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Aziz Arkadaşlarım,

Ziraî istihsal vaziyetimiz emin ve sağlamdır.

Gıda maddeleri üzerinde her hangi bir sıkıntı varid değildir. Bereketli ve iyi kaliteli bir mahsul yılını idrak etmiş bulunuyoruz. Evvelce de arzettiğim gibi, mevcudumuz yıllık ihtiyacımızın üstündedir. İstihsal kudretimiz eski devirlere nisbet edilmeyecek derecede yüksektir. Yalnız son sekiz - on yıl içinde ekim sahası asgarî bir hesabla yüzde otuz, alman mahsul ise ortalama yüzde elli artmıştır. Bu artış bazı çeşidlerde yüzde yüzü bulmakta ve hattâ aşmaktadır.

Geçen umumî harbden evvel büyük şehirlerimizin ekmek ve un ihtiyacının dışarıdan temin edildiğini hepimiz hatırlarız. Bu gün ise buğday da ihraç edecek vaziyete geçmiş bulunuyoruz. Sekiz-on yıl evveline gelinceye kadar yirmi/yirmi beş milyon kentali ancak bulabilen buğday rekoltesi bu gün 35-40 milyon etrafındadır ki ihtiyacımızın fevkindedir. Toprak mahsulleri ofisinin silo ve depolarındaki buğday miktarı bir buçuk milyon kentaldır. Köylü ve tüccar elinde de bunun en az iki misli bir stok kalmış olduğunu tahmin ediyoruz.

Pirinç, Harbi umumiden evvel hemen tamamen bir idhal maddesi idi, bu gün pirinci de ihtiyacımıza yeter derecede yetiştirmekteyiz ve daha fazlasını yetiştirecek vaziyetteyiz.

Şeker evvelce münhasıran hariçten tedarik ediliyordu. Bu gün bunu memleket içinde ve ihtiyacımızın yüzde yetmiş beşi derecesinde yapmaktayız.

Diğer bütün gıda ve iâşe maddeleri üzerinde de aynı inkişaf ve tezayüdü görmektediriz. Fındık, kuru üzüm, incir ve emsali gibi bu gün esas itibarile ihraç ettiğimiz mahsullerimizin de çok kesif ve yüksek kalorili gıda maddeleri olduğunu unutmamak lâzımdır.

Et bakımından da vaziyet müsaid ve emindir. Hayvan miktarı yıldan yıla artmaktadır, bu artış %29'a nisbetle yüzde kırkı bulmaktadır. Pamuk ve yünümüz memleket ihtiyacının çok fevkindedir.

Bu itibarla yiyecek ve giyim maddeleri üzerinde hiç bir endişeye mahal yoktur. Bazı gıda ve ibtidaî maddelerinin ihracı hususunda son zamanlarda yapılan takyidat, zaruret icabı değil, ihtiyat tedbiridir.

Aynı mülâhaza ile istihsali eksiltmemek, bilâkis arttırmak için icab eden tedbirleri de almak yolundayız.

Arkadaşlarım,

Tatil devresinin en göze çarpan mühim ve sevindirici hâdisesi, Türk ordusunun, bu sene Trakya mintakasında yaptığı büyük manevralardır (*Bravo sesleri, alkışlar*) Reisicumhurumuz Millî Şefimizin de şeref verdiği bu manevralar, Türk milletinin hakikaten göğsünü kabartacak bir intizam ve muvaffakiyetle cereyan etmiş ve Türk kumanda heyetinin olduğu kadar Türk erlerinin de, ne azimde ve ne kudrette olduğunu vazihan göstermiştir (*Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*) Bunu, huzurunuzda iftiharla ve emniyetle söylemekle bir vazife ifa ettiğime kaniim (*Şiddetli alkışlar*)

Keza; bu arada yine Türk azmîle ve elile yapılan demiryollarımızın bir merhalesine daha geldik: Şimendifer Erzurum'a vardı (*Şiddetli alkışlar*)

Aziz Arkadaşlarım,

Bu günün en mühim meselelerinden size hulasaten bahsetmiş bulunuyorum. Büyük Meclisin işe başlaması bize hem kuvvet, hem emniyet verir.

Biz o kanaatteyiz ki bu günkü dünya badirelerinden, Türk vatanını ve Türk milletini ancak sizin isabetli kararlarınız koruyacaktır (*Şiddetli ve sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Ruznamemizde bir işimiz yoktur. Encümenlerde iş vardır, encümenler çalışacaklar ve bize iş hazırlayacaklardır.

Eylülün 18'nci pazartesi günü toplanmak üzere bu günkü inikada nihayet veriyorum.¹⁴

¹⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 5, İnikad 39, Sayfa 3-6*

16 Teşrinievvel 1939 Pazartesi Maliye Vekâleti Bütçesine 300 Bin Lira Fevkalâde Tahsisat Verilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Heyeti umumiyesi hakkında başka mütalea var mı?

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Bir arkadaşım Ziraat bankasındaki para borçlarını tecillerinden bahsettiler. Bendenize verdikleri notlara nazaran, geçen ayın 25 inde İzmir mebusu arkadaşlarla görüştüğümüz zaman bana verdikleri notlar şunlardı: Dikiliye Hükümet tarafından bir istihkâm bölüğü gönderilerek bunların enkaz altında kalan tütünlerinin çıkarılması istendi, Dikiliden askere alınanlara 15 gün izin verilmesi, bir de İskânın, Kızılayın elinde kereste varsa oraya gönderilmesi meselesi idi.

Bundan başka bir de mekteb işi ve bunların pamuklarının satın alınması meselesi vardı.

Bendeniz Millî Müdafaa vekili arkadaşımıza rica ettim. Geçen ayın 27 sinde emir buyurdular, bir istihkâm bölüğü gitti ve enkaz altında kalan tekml tütünleri çıkardı. Askere gidenlere 15 gün izin verildi. Mahallindeki vaziyete nazaran inşaatı umumiye başladığı zaman elde kereste varsa oraya gönderilecektir.

Mekteb işi bittabi yerinde başlayacak umumî teşkilâta aid bir meseledir. Pamuklar ne vakit alınacaktır diye sordum, henüz çıkmamıştır, çıkınca alınacaktır dediler. O vakit arkadaşım bana Ziraat bankasındaki işlerden bahsetmediler. Şimdi bahsettiler. Bunu tashih etmek isterim. Geçen ayın 25 inde bana verilen notlarda bu yoktu.

BAŞKAN — Başka mütalea var mı? Maddelere geçilmesi kabul edenler... Etmeyenler...

Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.¹⁵

¹⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 5, İnıkad 44, Sayfa 61*

17 Kânunusani 1940 Çarşamba Erzincan'da ve Erzincan Yersarsıntısından Müteessir Olan Mıntakada Zarar Görenlere Yapılacak Yardım Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar, Kirmastide seylâb olduğu zaman doğrudan doğruya Kızılay'ın bir müfettişi ile 15.000 lirayı bendeniz 15 gün evvel oraya göndermiştim. Bu ilk yardım meselesi idi. Oradan henüz bir rapor almadım. Alırsak bu mesele üzerinde de lâzım gelen tedbirleri alacağımızı ve icab eden bütün yardımların yapılacağını tabîî görürsünüz.

Binaenaleyh onlar yalnız belediyenin himayesinde değildirler. Aynı zamanda ihtiyaçları merkezden de nazarı dikkate alınmış ve icab eden yardım yapılmıştır. Bunu arzetmek isterim.

MUHİTTİN BAHA PARS (Bursa) — Teşekkür ederim, biliyoruz.

REFİK İNCE (Manisa) — Aziz Arkadaşlarım, emsalsiz bir felâket birçok kardaşlarımızı büyük felâketlerin azamî ıstırapı altında bıraktı ve tabiatile yalnız biz aynı milletin vicdanları üzerinde değil, bütün beşeriyetin hassasiyeti üzerinde tesirat yapacak bir enkaz yığını bıraktı. Bu felâketin manevî tesellisi, hakikaten başta Millî Şefimiz olmak üzere, hepimizin vicdanlarına samimî tercüman olacak şekilde tecelli etti. Hükümetimiz çok takdire lâyık şekilde harekete geldi. Felâketler içerisinde, kendi Liderlerinin, kendi Başlarının, kendi aralarında bulunduğunu görmekten mütevellid memnuniyet, yalnız muztarib olanlar değil, bunların haricinde bulunup ta onların ıstıraplarına iştirak edenler üzerinde de ne kadar iyi bir tesir bıraktığını şükranla arzetmek ve bu lâyiha münasebetile bu şükranı tekrar etmek istiyorum. Cihanın ve bilhassa müttefiklerimiz İngiliz ve Fransızlar başta olmak üzere diğer bütün milletlerin gösterdikleri insanî duygulara karşı bu millet kürsüsünden şükranımızı eda etmeği dahi bir vazife biliyorum. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Bu hâdisе vesilesile millî varlığımızda halkın idaresini eline alanlarla halkın müşterek ruhunun ne kadar ahenkli, saadette ve felâkette ne kadar beraber olduğunu göstermesi itibarile ne kadar büyükse, beşeriyet denilen büyük camianın insanlık duygularına tercüman olmak itibarile de ayrıca tedkike ve minnete lâyıktır.

Hükümetimiz bu lâyiha ile vatandaşların Devlete karşı ifa ile mükellef olduğu bazı vazifeleri, bazı mükellefiyetleri affediyor. Onlara kolaylıklar gösteriyor, elden gelebildiği kadar derdlerine derman olmak yolunu tutuyor. Bu, çok teşekkürü mucibidir. Fakat arkadaşlar, bu lâyiha, içinde bulunan derdlerin heyeti mecmuasını değil, mecmuunun mühim bir kısmını ikmal etmek vaziyetinde değildir. Evi yıkılmış, aile yuvası harab olmuş, servetü samanı yok olmuş adamın yalnız vergi mükellefiyetini affetmek suretile gösterilen ülvüvücenab, yalnız ülvüvücenab olarak kalır, fakat kendisini diriltmeğe kâfi gelmez. Onun içindir ki Hükümetimizden, yıkılan yerlerin imarı, yıkılan yerlerde milletimizin hayatını ve mevcudiyetini idameye muktedir olabilecek şekilde yardıma ihtiyaç vardır. Binaenaleyh buraya Kızılayımızın, daha başka hayırperver cemiyetlerimizin yardımıyla gerek kendi milletimizden, gerekse haric milletlerin vukubulan yardımlarından ayrı olarak, Hükümetin âdeta millî müdafaaya tahsisat ayırdığı gibi, kudsî sayılacak bu yerleri yeniden yapmağa matuf olmak üzere esaslı bir tahsisat istemeğe ihtiyaç vardır ve

bu tahsisat kendilerine meccanen değil, hiç olmazsa uzun vadeli, az faizli, aynı zamanda artık bir daha böyle felâketlere maruz kalındığı zaman kendilerini mehma emken az zarara maruz bırakacak plânlı bir şekilde olmasında zaruret vardır. Bunları felâketin içinde bulunulduğu bir zamanda yapmak doğru değildir. Sükûnetle, zaman geçmesi ile elde edilecek malûmat, çok tahmin ediyoruz ki, Hükümetin dahi bu hususta ittihaz edeceği karara esaslı surette âmil olacaktır. Binaenaleyh bu lâiyhayı biran evvel Meclise göndermek suretile vazifesini gerek resmî noktadan ve gerek millî ve insanî noktadan ifa etmiş olan Hükümetimize teşekkür borcumuzdur.

Yalnız şurasını hatırlatmak isterim ki, bilhassa idarei hususiyeden maaş alan memurlar, bu kanun mucibince Hazinesden muavenet göreceklerdir. Bu muavenetin bilhassa bu memurların tedahül etmiş maaşlarına dahi teşmilini Maliye vekili arkadaşımızdan rica ederim, idarei hususiye memurlarının bazı yerlerde, ezcümle en zengin tanılan bazı vilâyetlerde dahi maaşlarının tedahülde kalmasından mütevellid ıstırabın, böyle felâketli mahallerde daha çok olması gayet tabiidir. Binaenaleyh anlatmak lâzımdır ki felâkete uğrayanlar yetim kalmamışlardır.

Bunlar memur olsunlar, memur olmasınlar kendi ellerinden tutan ve millî vicdanın tercümanı olan Türklüğün ve Türk Devletinin her zaman yardımına mazhar olacaklardır. Onun içindir ki, bu kanunun ihtiva ettiği yardımlar çok yerinde olmuş olmakla beraber, her halde felâketi tamir noktasından ve bazılarının hududunu daha tevsî noktasından üzerinde etüd edilmeği değer bir mevzu olarak görmekteyim. Sözlerime son verirken, Hükümetin bu lâiyhayı hazırlamak suretile gösterdiği isticale teşekkürlerimi bildiririm.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım, Refik İnce kanunun gönderilmesinden dolayı bize teşekkür ediyorlar. Halbuki Türk vatandaşı sıfatile bunu yapmak borcumuzdur. Onu vazife biliriz. Hakkımızdaki güzel hislerine teşekkür ederim.

Arkadaşlar, bu mıntakalarda, yani zelzele mıntakasinda alınacak esasî tedbirler ve buralarda yapılacak şehirlerin âtiyen ne tarzda olacağı ve bu şehirlerden, bilhassa Erzincan'dan bu gün çıkarılmış olan halkın hangi vilâyetlerde iskân edildikleri ve bilâhare bu sakada nüfus noksanı vücude getirmemek için lâzımgelen bütün tedabir alınmıştır. Bunun için doğrudan doğruya Başvekâlet müsteşarının riyasetinde alâkadar vekâletler müsteşarlarından mürekkeb bir komisyon teşekkül etmiştir. Erzincan'dan çıkmış olanların bilâhare tekrar Erzincan'a gönderilmesinin imkân dahiline alınması ve bunların oraya götürülüb yerleştirilmesi için bilûmum tedbirleri almak üzereyiz ve üzerinde çalışıyoruz. Erzincan'ın yine yerinde mi kurulacak veya başka bir yere mi nakledilecek? Bunu Nafia vekâletimiz lâzımgelen mütehassıslarını oraya göndererek şimdiden tedkikata başlıyor. Erzincan'ın âtiyen alacağı şekil, bu eski kasabanın yeni kasabaya intikali için lâzımgelen kanunî mevzuu tertib etmek için talimat da verilmiştir. Erzincan mıntakasinda ve bu mıntakanın haricinde ilk yardımı yapmış olan belediyelerin mahdud vasıtalarını nazarı dikkate alarak bu belediyelere kendi yaşayışlarını temin için lâzımgelen tahsisatı vermekteyiz. İdarei hususiyeye aid olan memurların, belediyeye aid olan memurların, kezalik Devlet memurlarında olduğu gibi kâffesinin alacakları avanslardan istifade etmelerini kanuna koyduk. Şunu hulâsa olarak arz etmek istiyorum. Refik İnce arkadaşımızın dediği gibi meselenin heyeti umumiyesi üzerindeyiz ve geç bırakmış değiliz. Belki felâket mıntakasinda icab eden tedkikat bittikten sonra yeni şeyler hazırlayacak ve yeni tedbirler alacağız. Belki de yeni kararlar verilecektir.

Yalnız sununla müteselliyiz ki, hâdisenin vukuundan itibaren bütün Devlet teşkilâtı olduğu gibi, bütün Türk vatandaşları da kendilerine yardım için ellerinden geleni yapmışlardır. Bunu burada kısaca arzedeceğim. Bu felâkete karşı duyulan his Türk camiasının birbirine ne kadar yakın, birbirine ne kadar bağlı olduğunu gösteren bir misaldir.¹⁶ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

¹⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 8, İnikad 26, Sayfa 69-70*

18 Kânunusani 1940 Perşembe Dahilî ve Haricî Ahvale Dair Beyanatı

Başvekil Dr. Refik Saydamın, dahilî ve haricî ahval hakkında beyanatı.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Aziz Arkadaşlarım,

Büyük Meclis kış tatiline karar vermiş bulunuyor. Sayın Arkadaşlarıma neşeli ve sıhhatli bir istirahat devresi dilerim. Büyük Meclisin altıncı içtima devresinin başlangıcından beri Hükümetinize verdiğiniz vazifeleri burada tafsilen tekrar edecek değilim. Günün icabettirdiği birçok lüzumlu kanunlar yüksek tasdikinize mazhar oldu. Hükümetinize düşen vazife de onları iyi, milletimizin nefine uyar şekilde tatbik etmektir.

Aziz Arkadaşlarım, memleket içinde emniyet ve asayiş, memnuniyet verecek bir haldedir. Yapmakta olduğumuz müşahedeler bize şu kanaati vermiştir: Bütün vatandaşlar ve umumiyetle Türk yurdunda yaşayanlar hürriyetlerinden, şeref ve haysiyetlerinden ve bilcümle haklarından emin ve müsterih yaşamaktadırlar. *(Alkışlar)*

İdaremizi tamamen asrî hukuk prensiblerine tevfiğ etmiş bulunuyoruz. *(Bravo sesleri)* Hürriyetlere hürmet ve riayet ediyoruz ve bu şart altında memleket içinde nizamı mahfuz tutuyoruz.

Büyük Meclisin kıymetli irşadlarından ve feyizli murakabesinden daima istifade ettiğimiz gibi tam bir serbesti içinde çalışan matbuatımızın neşriyatından da faydalanmağa dikkat ediyoruz. Zamanımızda dünyanın bir çok memleketlerinde, dahilî nizam ile kabili telif görülmeyen matbuat hürriyetini, biz o nizamın yardımcısı sayıyoruz ve öyle olmasını temenni ediyoruz. *(Alkışlar)* Herkesi susturan, tenkidsiz ve mürakabesiz idareye imkân veren her hangi bir sistemi bütün zahirî kolaylıklarına rağmen biz, iltifata lâyık görmüyoruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Çünkü, hedefimiz mesuliyet mevkiinde sualsiz, cevabsız hükümler olmak değil, memleketi en emin yoldan refah ve terakkiye ulaştırmaktır. Bu yol, kanaatimizce murakabeli ve mesuliyetli demokratik yoldur *(Alkışlar)*

Bu güne kadar takib ettiğimiz bu hattı harekettten müşteki değiliz; bilâkis dürüst politikamızın temin ettiği iyi neticelerden memnunuz. Matbuatın haklı tenkidlerine alışkınız. Haklı ve haksız tenkidlerin temyizini ve bunlar hakkında lâyık oldukları hükümleri vermeyi de milletin daima iyiyi, doğruyu bulan selim hissine terk ediyoruz. Umumî ve hususî menfaatlerin ihlâli ihtimaline karşı kanunlarımızın ve mahkemelerimizin kâfi teminat olduğuna kimsenin şüphesi yoktur *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlarım, son zamanlarda hepimizi, bütün milletimizi müteessir eden zelzele ve seylâb felâketlerinin onulmaz acısını, yani can zayıyatını unutamayız. Fakat ne çare ki olmuştur. Felâketten kurtulan kardeşlerimizin yardımına ve tesellisine bütün vasıtalarımızla koşuyoruz, mümkün olan her şeyi yapıyoruz ve yapacağız. Bu felâket karşısında milletin ve Hükümetin gayret ve hassasiyeti muvazi ve birbirini tamamlar bir halde tecelli etti ve böyle devam ediyor. Hükümet kendisine düşen vazifeyi takdirdeki dikkatini, milletimiz de aramızdaki millî tesanüdün samimiyet ve azametini gösterdi ve gösteriyor. Büyük Meclisimizin, çok asıl bir kararı ile teşekkül eden Millî yardım komitesinin davetine, bütün vatan evlâdları seve, seve iştirak ediyor. Dün de bir vesile ile arzettiğim gibi, tek vatan yüksek mefhumunun en heyecan verici manzarasına şahidiz.

İlk işe başladığı günden dün akşama kadar Millî yardım komitesine gelen para teberraat yekûnu 2.156.956 liraya varmış, aynı teberraat da tamamen tasnif edilememekle beraber yarım milyon parçayı çoktan aşmış ve halen devam etmekte olan işe mevaddı yekûnu da yüz binlerce kiloya varmıştır. *(Alkışlar)*

Bu, müşterek vatan hissinin en bariz delili olduğu gibi, felâketli vatandaşa yardım hissinin de en yüksek şahididir.

Fakat arkadaşlarım, derin bir teessür içinde bize teselli ve hatta iftihar veren bu manzaradan hoşlanmayanlar da maalesef yok değildir. Bunu size arz mecburiyetindeyim.

Hükümetin teyakkuz ve hassasiyetini, millet ferdleri arasındaki samimî tesanüdü, kendi emellerinin tahakkukuna mâni görenler ve bundan memnun olmayanlar vardır. *(Kahrolsunlar sesleri)* Bilirsiniz ki, her memlekette, her devirde millet zararına intifa ve memleket menabîini istismar etmek isteyen, bundan bazan kendi menfaatlerine mağlûb, bazan da memleket dışı kuvvetlere âlet olanlar bulunur. *(Allah belâlarını versin sesleri)*

Bu yadigârlardan bizde de yok değildir. Bazan vatansever bir ferd gibi saf halkı iğfale, çok defa hüviyetlerini gizleyerek memleket havasını ifsada çalışırlar, lâkin derhal arz edeyim ki, bu guruh için en az müsaid olan muhit Türkiye'dir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Hiç bulamayacakları yer de saf Türk kalbidir *(Bravo sesleri)* Bunlar her vakit türlü türlü rivayetler ve iftiralar çıkarırlar, fakat Türklük muhiti içinde istedikleri neticeyi bulamazlar. Şimdi de yeni sermayeler buldular, diyorlar ki;

(Hükümet felâketzedelerin yardımına vaktinde yetişemedi, milletin verdiği yardımlar muhtaçlara yetiştirilmedi, zelzele mıntakasında asayiş temin edilemedi)

Arkadaşlarım,

Bunların nasıl çirkin bir iftira olduğunu siz bilirsiniz. Felâket haberile beraber, alâkadarlara verdiğim emirle, kendilerini mümkün olan her yardımı ifa edecek derecede bütün salâhiyetlerle teçhiz ettim ve derhal lüzumu kadar para gönderdim, İki vekil arkadaşım felâketin ertesi günü zelzele mıntakasına hareket ettiler. On gün mütemadiyen dolaştılar. Bütün salâhiyetlerini kullanarak mümkün olan her şeyi yaptılar.

Merkezde kendilerinin lüzum gösterdiği her şeyi yaptı. Hiç bir yere para ve tahsisat sıkıntısı çektiler. Hükümet ve Kızılay bütün vesaitile çalıştı. Tedarik edilebilen çadır, erzak, eşya, ilâç ve inşaat malzemesi ve sıhî ekipler gönderildi. Milletin, Hükümetin ve Kızılay'ın yardımları en seri surette felâketzedelere yetiştirilmeğe çalışıldı ve çalışılıyor. Muhtelif yerlerde seyyar ve sabit hastaneler kuruldu. Bunların tafsilâtını alâkalı vekil arkadaşlarım size arz ettiler. Biz, felâket gören kardeşlerimize gönlümüzün istediği kadar geniş ve seri yardım yapamadığımızdan müteessiriz. Bu hizmeti daha seri ve daha geniş mikyasta yapmak, yani felâketin anında her yöre ve herkese yetişmek isterdik. Buna muvaffak olamadıkça sebep bizim kusurumuz değil, imkânın darlığı, tabiatın zorluklarıdır.

İçinde bulunduğumuz şartların ve elimizdeki vasıtaların verdiği imkân içinde azamî hizmet ettiğimize ve etmekte olduğumuza kaniiz. Zaten Büyük Heyetiniz gibi yüksek bir murakabe kuvveti karşısında çalışan bir idare, bundan başkasını da yapamazdı. Onun için kalplerimiz felâket yüzünden ne kadar mustarib ise, vicdanlarımız da mümkün olanı yapmış olmak kanaatle müsterihtir.

Felâket mıntakasında asayişin muhafaza edilemediği, bir bilezik veya küpe için kollar, kulaklar kesildiği, umumî müfettişin çapulu men için kendi eliyle 100 adam öldürdüğü yolundaki amiyane rivayetler bu memlekete zarar vermek isteyenlerin ne kadar adi vasıtalara tenezzül edebildiklerini gösteren delillerdir. (*Bravo sesleri*)

Arkadaşlarım,

Bunların hepsi yalandır ve iftiradır. Böyle şeyler vaki olmamıştır ve olamaz. Zaten zelzele haberi üzerine ilk aldığımız tedbirlerden biri de o mıntakanın inzibat kuvvetini arttırmak olmuştur. Onun için oralara derhal asker ve jandarma gönderdik.

Arkadaşlar,

Fena propaganda bu kadarla kalmıyor, diyorlar ki felâket bundan ibaret değildir. Tekrar zelzele olacak, seylâb olacak, başka felâketler gelecek; hattâ bunlara tarih te gösteriyorlar. Fakat onların gösterdikleri tarihler çoktan geçmiş bulunuyor, fakat onlar utanmak niyetinde değildirler.

Arkadaşlarım, yirminci asırda zelzele gibi, seylâb gibi tabiî hâdiselerle teşeüm etmek ancak gayri meşru emellerini istihsal için her yolun kapandığını gören bedbahların, şüphesiz ki, kendileri de inanmıyarak, yapabilecekleri harekettir. Herkes bilir ki, tabiî hâdiseler tabiî kanunlara tâbidir. Onları durdurmak kimsenin elinde değildir. Olgun milletlerin kârı, bunlara karşı teşeüm değil mukavemeti arttırmaktır. Bizim de tuttuğumuz yol bu yoldur. Bu propagandaların hedefi evvelâ milletin Hükümete itimadını sarsmak, sonra felâketler vahimesile milleti telâşa ve vesveseye düşürmektir. İftihar ile arzedeyim ki millet muhitinde bedbah propagandalar tesir yapamıyor. Herkes, tarihi dolduran ve süsliyen büyük hizmetleri daima şükranla anılan Millî Şefin etrafında yekpare bir vücud gibi mütesanid bir halde çalışmak lüzumuna kanidir. Millet, kendi Büyük Meclisinde gördüğü azim ve tesanüdle müftehirdir. Hükümetin, sizin de tasvibinize mazhar olan politikasındaki isabete inanıyor ve onu kendine mal ediyor. Bununla iftihar edebiliriz.

Aziz Arkadaşlar;

Harici siyasetimiz muhtelif vesilelerle yüksek huzurunuzla arzetmiş olduğum esaslar ve tasvibinize iktiran eden direktifler dairesinde tabiî seyrini takib etmektedir.

İngiltere ve Fransa Hükümetleriyle malûmunuz olan kredi ve istikrazların müzakeresine memur etmiş olduğumuz heyet, gerek Londra, gerek Paris'te dostane bir hava içinde mesaisini ikmal ederek, buna mütedair mukaveleleri Hükümet namına akid ve imza eyledi.

Heyet reisinin Sofya'da tevakkuf ederek Bulgaristan'ın muhterem Başvekili Bay Köse İvanof ile vaki olan görüşmeleri, iki komşu memleket arasındaki itimadkâr dostluğun tezahürüne ve Balkanlarda sulh ve emniyetin istikrarına matuf mesaimizde, şayanı memnuniyet bir görüş birliği kaydedilmesine vesile olmuştur. (*Bravo sesleri*)

Arkadaşlar; insaniyet, feci bir harbin istirabları devam ederken, Türkiye'mizin maruz kalmış olduğu büyük felâket karşısında çok ruhu okşayıcı bir tesanüd manzarası gösterdi.

Resmî ve hususî ellerden bize yapılmış olan ve elan da yapılmakta bulunan yardımlar memleketimize karşı umumî bir sempatinin ve bize her tarafta verilen kıymetin bir ifadesi olmak itibarıyla bu insanî tesanüd, bir de hususî alâka mahiyetini haiz bulunuyor.

Bu dost devletlere, bu yüksek ruhlu insanlara, müsaadenizle, bu kürsüden Türkiye'nin derin teşekkürlerini ifade edeyim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

RASİH KAPLAN (Antalya) — Hep iştirak ederiz.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (Devamla) — Aziz Arkadaşlarım,

Haftalardan beri üzerinde elbirliği ile çalıştığımız ve bu gün kabul buyurduğunuz Millî korunma kanununa da temas etmek isterim. Kanunun gayesi yalnız, Türk vatandaşının sıkıntı çekmemesine ve Türk müdafaa kuvvetlerinin fevkalâde hallerde ve seferberlikte en iyi şekilde tanzimine ve idaresine matuftur. Hükümetinize verdiğiniz bu vazifeler yapılırken, bunların yine en iyi şekilde görülmesi için, verdiğiniz salâhiyetlerin de en dikkatli bir surette kullanılmasının lüzumuna kani bulunuyoruz. Hükümetiniz, bu vazife ve salâhiyetler kendisine verilirken, Büyük Meclis tarafından gösterilen ihtimamdan ne kadar memnun ise, kendisine gösterilen itimada da müteşekkirdir ve o itimada lâyük olmağa çalışacaktır. Dünyanın arzettiği buhranın, memleketimize vaki iktisadî ve ticarî akislerini zamanında karşılamak bizim için ne kadar hayatî bir mesele ise, bu buhranlardan istifade etmek isteyecek olanların fena fikir ve hareketlerine karşı koymak ta, o kadar lüzumlu bir harekettir. Biz, hayatta bu halleri görmüş ve acılarını çekmiş bir nesiliz. Tabiatlarımız da ona tekrar müsaade edecek kabiliyette değildir.

Huzurunuzda, bu kanunun tatbiki kendilerine tevdi edilecek her sınıf memura ve yine bu kanunla kendi hakları müdafaa edilecek olan her vatandaşa, aynı zamanda, hiç gevsemeyen bir azim ve dikkatle, vazifelerini yapmalarını ve haklarını aramalarını hatırlatırım. Ancak bu karşılıklı murakabe ve dikkat sayesinde ki, kanunun tayin ettiği iyi hedefe vâsıl olabiliriz.

Aziz Arkadaşlarım, bize intihab dairelerinizin ihtiyaç ve durumlarını sıhhatle ve neşe ile getirmenizi en samimî hislerimle dilerim.¹⁷ *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

¹⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 8, İnikad 27, Sayfa 158-161*

18 Kânunusani 1940 Perşembe Milli Korunma Kanunu Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Son münakale kanununa rey vermeyen var mı?

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım, evvelâ sayın arkadaşımız Rana Tarhan'ın suallerine cevap vermek isterim. Anlıyabildiğim kadar, birinci sualleri, bu kanunun tatbik mevkiine ne vakit gireceği hakkındadır. Heyeti Celilenizce de malûm olduğu vechile dünya vaziyetinin, dünya harb ve iktisadî vaziyetinin mecburiyetleri olmasaydı bu kanunun tedvini için üzerinde durmazdık. Binaenaleyh bu gün bu kanunun kabulünden sonra derhal tatbik mevkiine geçmesini tabî ve lâzım görüyoruz. *(Bravo sesleri)* Haricî, iktisadî müesseselerin dahilde yaptığı inikaslar ve bilhassa ihtikârla mücadele lüzumları bu kanunun derhal tatbikına geçilmesi için âmil oluyor.

İkinci sual olarak buyurdular ki; bu kanunun tatbikında takib edilecek ve hâkim olacak zihniyet nedir. Bendeniz bunu şöyle anladım. Kanunun tatbikatında takib edeceğimiz plân bittabi kanunun ihtiva ettiği muhtelif mevzuların birbirleriyle olan alâkasına ve tatbik lüzumuna temas ederek bu esaslı program hazırlandıktan sonradır ki kanunun tatbikatına geçeceğiz. Aksi takdirde alelâmya kanunun tatbikına geçmek, fayda yerine mazarrat verir. Binaenaleyh evvelâ muhtelif mevzuları nazarı dikkate alarak ve bunların birinin diğerile olan alakasını göz önünde tutarak Hükümetçe hazırlanacak bir plân dahilinde bir program hazırlandıktan sonra kanunun tatbikına geçmiş olacağız.

Hâkim olacak zihniyet nedir, dediler;

Bunu bilhassa çok mühim gördüm. Vatandaşın mümkün olduğu kadar normal hayatını örselemeyecek şekilde olmasına dikkat etmek bizim için bir vazifedir. *(Bravo sesleri)*

Ve yine iş sahibi vatandaşların normal sâylerini ve kazançlarını mümkün olduğu kadar tahdid etmiyecek şekilde olmasına Hükümetiniz gayret edecektir. *(Güzel sesleri, bravo sesleri)*

Hususî teşebbüsleri alâkadar eden meseleleri, iş muhitleriyle görüşüp, konuşup ondan sonra mevkii tatbika koyup koymamak meselesinde ne düşündüğümüzü sordular. Şu dakikada söyleyebileceğim şu olacaktır; Hususî teşebbüsleri alâkadar eden kararları almadan önce, iş muhitlerinin mütalealarını almanın münasib olacağına kani olduğumuz zaman bunda hiç bir zaman tereddüd etmiyeceğiz. Büyük iş, küçük iş mevzubahs değildir. Mesele iş muhiti itibarile bunların fikirlerini almak bizim için faydalı olacağına kanaat getirdiğimiz dakikada bundan hiç çekinmiyeceğiz ve daima bunların fikirlerini de almağı kendimiz için bir esas bileceğiz. Buna bir kaydı ihtirazı koymak mecburiyetindeyim. O da, kanunî veyahud bu gibi mütaleaları almağı ne vaktinden evvel ve ne de vaktinden sonraya bırakmamağı kendimiz için şiar edineceğiz. Sebebi de vaktinden evvel alınması iş muhitini mutazarrır edebileceği gibi, vaktinden evvel alınmaması da iş muhitini tekrar mutazarrır edebilir. Bu nokta-i nazardan mümkün olduğu kadar zamanında ve kabil olduğu kadar fazla iş muhitinin fikrini sormak, bizim için vazife ifa ederken kolaylık teşkil edecektir.

Sayın Berç Türker arkadaşımızın hakkımızdaki güzel temenni ve hislerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Hükümet üzerine tekrar büyük bir yük, aynı zamanda bir vazife ve mecburiyet alıyor. Bunu yaparken elden geldiği kadar ne içtimaî ne de iktisadî hayatımızda bir tezelzül yapmamasına çalışacağız, bundan emin olabilirler. Çiftçi ve köylü hakkındaki temennileri aynı zamanda bizim de temennilerimizdir. Aynı şekilde bunları göz önünde bulunduracağımızdan emin olabilirler. Maruzatım bundan ibarettir. *(Alkışlar)*

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım, bu mesele münakaşayı mucib oldu. Arzedeyim, her dört hektar arazi için bir çift öküz hesabına millî müdafaa mükellefiyetinden istisna ettiriyoruz. Şimdi eğer hakikaten bir içtimaî yardım meselesi mevzu bahis ise 4 hektara kadar denilebilir. Fakat o vakit 4 hektara kadar dediğiniz zaman yalnız kendisini beslemek için bu şekilde bir istisna yapmış olursunuz. Halbuki 4 hektar dediğimiz zaman istihsali tezyid etmek ve istihsal üzerinde tesir etmek için yazılmış olur.

Bu nokta-i nazardan seferberlik meselesine gelince; Bu ayrıca Millî Müdafaa ile hallolunacaktır. Bu esasen fevkalâde ahval içerisinde olacaktır. Bir mesele olursa biz de buradayız, siz de buradasınız, meseleyi hallederiz, 4 hektarın behemehal ekilmesini şart tuttuğumuz için bir istihsal meselesi mevzu bahis olacak ve fazla istihsal olacaktır. Şayet iki dönüme de bir çift öküz verilecektir, bir hektara da bir çift öküz verilecektir dersek asıl o vakit istemediğimiz ve korktuğumuz mesele vücutte gelecektir. Binaenaleyh bu kaydın aynı şekilde kalması muvafık olur zannımdayım.¹⁸ *(Muvafık sesleri)*

¹⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 8, İnikad 27, Sayfa 140-141, 152*

6 Mayıs 1940 Pazartesi
Diyarbakır İstasyonundan Irak ve İran Hududlarına Kadar Yapılacak
Demiryolları Hakkındaki Kanunun Birinci Maddesinin Tadiline Dair
Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Malûmu âliniz, o mıntakaya gittim, dolaştım ve dün geldim. (*Hoş geldiniz sesleri*)

Arkadaşımızın bu kanun vesilesile temas buyurdıkları petrol havzası hakkında gördüklerimi arz edeyim:

Mahallinde gördüğüm vaziyete nazaran, hattın oraya götürülmesine henüz vaktimiz vardır. Sondajlar devam edecektir. Hakikaten bir petrol mıntakasına tesadüf edilmiştir. Tabîî bunun vüsati ve verimi hakkında lâzımgelen tedkikatı yapmak icab etmektedir. Esasen Bismile kadar -henüz hat açılmamış olmakla beraber- trenle gittik. Oradan itibaren Raman dağları istikametine kadar, Erüh kasabasına kadar trenin geçmesi için lâzımgelen tertibat yapılmıştır.

Balastları konmuş ve rayları hazırdır. Yalnız köprülerinde noksanlık vardır. Onun üzerinde de Nafia vekâletinin çalıştığını bölge hat inşaat müdürlüğünden öğrendim. Eğer bu mıntakada büyük iktisadî bir petrol sahasına tesadüf edecek olursak, lâzım gelen sondajlar yapıldıktan sonra, bu hattın temdidi mümkündür, esasen bu, hat azamî 35-40 kilometre kadar bir yer tutacaktır.

HASAN FEHMİ ATAÇ (Gümüşane) — Evet; şimdiden Hükümete salâhiyet verelim.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (Devamla) — Böyle bir şeyin ilâvesine lüzum görüyorsanız muvafık olur.¹⁹

¹⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 11, İnikad 47, Sayfa 9*

8 Mayıs 1940 Çarşamba Orman Umum Müdürlüğü Teşkilât Kadrolarına Müteallik Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Lâyihanın heyeti umumiyesi hakkında mütalea var mı?

REFİK İNCE (Manisa) — Bu kanunların müzakeresine başlandığı zaman Başvekil huzuruna ihtiyaç gösterilmisti. O vakit benzeniz de prensib itibarile halledilmesi lâzım gelen bazı meseleler hakkında sual sormuştum. Cevab verilmesini rica ediyorum.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Malûmu âliniz, bu gönderilmiş olan kadrolar geçen sene kabul buyurmuş olduğunuz barem kanununun ahkâmına tevfiikan Heyeti Celilenize takdim edilmesi lâzım gelen Devlet teşkilâtına aid maaşlı ve ücretli kadrolardır. Bendeniz meseleyi evvelce, cereyan eden müzakere zabıtlarını da okuyarak, tedkik ettim. Müsaade ederseniz nokta-i nazarımı arzedeğim:

Esasen, Devletin daimî kadrosuna dahil memuriyetlerin maaş olması cihetini tercih ederim. Devlet kadrosu içerisinde, ücretli memuriyetler de bulunacaktır, bu tabiidir. Barem kanunu da buna esasen yer vermiştir. Fakat, Devletin muhtelif dairelerinin kadrolarında daimî olarak bulunacak memuriyetlerin, maaşlı olması cihetini benzeniz de tercih ederim. Esasen barem kanununu çıkarmaktan maksadımız, doğrudan doğruya Devlet memurlarının vaziyetlerini ve onların maaş hadlerini bir çerçeve içerisinde almak ve normalleştirmektir. Şimdi oraya doğru gidiyoruz. Bu defa takdim olunanları da tekrar tedkik ettim. Bir kısım ücretli memuriyetler de mevcuttur. Bunların içerisinde daimî olarak ücrette kalması veyahud derhal maaşa geçirilmesi lâzım gelen kısımlar da vardır. Bunları da gördüm. Bir kısım da, asıl Devlet teşkilâtına aid olan bütçelerdir, bunlar da Bütçe encümeninde tedkik olunuyor, zannederim.

Heyeti Celilenizden bir ricada bulunacağım; 1941 bütçesi gelip, Meclisi Âlide tasdik olunmadan evvel bu meseleyi bitirmek için Hükûmete bir zaman veriniz. Bu zaman zarfında ki bazı Devlet daireleri henüz hali teşekkülde olup şekillerini tam olarak almış değillerdir. Bu müddet zarfında muhtelif daireleri takib edelim, bunları tedkik etsinler, bir şekle soksunlar. Arzettiğim gibi, yani daimî olarak Devlet memuriyeti bulunan yerleri maaş kısmına geçirmek ve bunlardan ücrette kalacak olan kısımları tayin ederek huzuru âlinize getirsinler. Bu suretle bize bir zaman verirsiniz zannederim ki meseleyi halletmiş oluruz. *(Güzel, güzel muvafık sesleri)* Bu istediğimiz zaman 1941 bütçesinden evveline aiddir. Müsaade buyurursanız buna bir mesele daha ilâve edeceğim; Esasen asıl düşünmemiz lâzım gelen nokta, Devlet teşkilâtında adedden ziyade keyfiyete ehemmiyet vermektir. *(Çok güzel sesleri)* Bu tedkikat esnasında bu işi göz önünde tutarak, Devlet dairelerinde adedden ziyade, keyfiyet cephesinden işi mütalea edip ona göre Devlet teşkilâtını çerçevelemek ve bu suretle huzurunuzda getirmek isterim. Zannederim ki bu, bir sene zarfında imkân dahiline girer. Bendenizin nokta-i nazarım budur.²⁰ *(Güzel sesleri)*

²⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 11, İnikad 48, Sayfa 35-36*

28 Mayıs 1940 Salı

1940 Malî Yılı Ticaret Vekâleti Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Efendim, bu bahse benim karışıklığım pek doğru olmaz amma, ufak bir tereddüd hâsıl olduğu için, huzurunuzda çıkıyorum. Harb başlamazdan evvel, geçen buhran zamanlarından beri Devlet elinde bulunan fabrika ve müesseselerin halkın ihtiyacına mahsus olarak yaptığı imalât fiatlerinin yükselmemesi için mümkün olan her türlü tedbirleri Ticaret ve İktisad vekili arkadaşlarımla beraber aldık ve her gün takib ediyor ve almakta devam ediyoruz. Bilhassa bu fabrikalara lâzım olan mevaddı iptidaiyeyi memleket dahilinden tedarik için çalıştığımızı bir çok arkadaşlarımız da şahiddir. Pamuk, yün ve sair malzemenin tedarikinde mümkün olan ve vatandaş ızzar etmeyecek fiatler dahilinde tedarik için çalışmaktayız. Bu, işin birinci safhasıdır.

İkinci safha da, bu müesseselerden çıkan mamul mevadın müstehlik eline mümkün olduğu kadar kısa bir yolla gitmesi için çalıştık ve birçok müesseselerin ortada tavassut vazifesini gören bir takım istasyonlarını kırdık ve ortadan kaldırdık ve müesseselerin halkla teması ve mamul mevadın onlara kolay ve ucuzca gitmesi için mümkün olan her türlü tedbirlere müracaat ettik. Yani Rasih Kaplan arkadaşımızın buyurdukları gibi Komisyoncu tabirini kullandılar bir takım komisyoncuları ortadan kaldırmak için uğraştık. Şimdi Rasih Kaplan arkadaşımız bir takım komisyoncuların fiatları yükselttiklerinden bahsettiler. Acaba hangi Devlet müessesesinde komisyoncular vardır ve biliyorlarsa lütfen ismile, vazihan söylemelerini rica ederim.

SIRRI İÇÖZ (Yozgad) — Bir hafta evvel şimendiferle Yozgat'a gitmekliğim icabetti. Yolda Giresun tüccarlarından İsmail Efendi isminde birisile görüştüm. Kendisi manifatura tüccarı imiş, İstanbul'a Nazilli fabrikası mamulâtından basma vesaire mal almağa gitmiş. Orada bu fabrikanın mümessili bulunan ve toptan mal tesbit eden memuruna müracaat ettiği zaman kendisine, mevcut mal olmadığını ve yarin gelirse istediği kadar verileceğini söylediği halde ertesi günü gittiğinde mal gelmiş ve filân yahudiye devredilmiştir; metrede 2 kuruş verirse oradan almak kabil olduğunu söylemiş. Ben kedisine dedim ki; şimdi yol üzerindeyim, bana sonra mektubla olduğu gibi vakayı anlat, vekâleti aidesinin nazarı dikkatini celbedeyim. Bu olmuş bir vakadır,

RASİH KAPLAN (Antalya) — Arkadaşlar; geçenlerde bu millî müessesatımızın heyeti, umumiye içtimai olmuştu. Biliyorsunuz raporu hep dinledik. Sayın Başvekilimiz bilhassa raporun heyeti umumiyesinin okunmasını istediler. Rapor okunurken birçok arkadaşlarımızla birlikte haber aldık ki, millî sanayii kurmak ve memleket iktisadiyatını, memleketi daha ucuz mal alabilecek, istihlâk edebilecek vaziyette refaha kavuşturmak için milyonlar sarfettik. Sayın Başvekilimizin hepimizle birlikte bilmesi lâzımdır ki, maalesef bu müesseseler mamulâtının satışı muayyen ellere verilmiştir. Ve bundan memleketin her tarafı ıstırab duymaktadır. Mesela İzmit'te bir kâğıd fabrikamız var; bunun satışı bir yere verilmiştir, Sayın Başvekilimiz ve vekâletimiz, İstanbul'da bir yazıhane açın, o yazıhane vasıtasile müracaat eden hemşerilere mal verirsiniz, satarsınız diye tebliğ ettikleri halde hakikaten İstanbul'da bir yer açılmıştır, amma Ankara'dan Hilâl kırtasiye mağazası sahibi, daha birçok küçük esnaf giderek yazıhaneye müracaat etmişler, yazıhanenin önünden haşa huzuru âlinizden arkadaşlar, Türk çocuklarını öyle bir koğuş koğmuşlar ki, gidin vaktile aldığınız yerlerden alın demişler.

Bir cam fabrikamız var. Bunun malını kim satıyor? Merinos fabrikasının yününi veren kimdir, malını satan kim? Dün İzmir’den bir mektup aldım. İzmir’de bir ecnebi iplik fabrikası vardır. Bizim bu milli müesseselerimize misal alarak o da bu usulü ittihaz etmiştir. Biliyorsunuz, beyaz mal yetiştirir, dokuma, bez, kaput. Tüccar diyor ki, bunlar mallarını manifaturacılıkla hiç alakası olmayan filana, filana ve filana veriyor. Bizde onlarda almak mecburiyetinde kalıyoruz. Onların manifaturacılıkla hiç alakası yok. Böyle hususi bir ticaret şekli çıktı bugün. Biz istiyoruz ki; tüccar gitsin, doğrudan doğruya müessesemizden alsın efendim. Neden falan efendi yalnız bizim Nazilli’deki Fabrikanın malını ancak kendisi satacaktır? Nazilli’deki fabrika niçin pamuğunu istediği pazardan almayacakta İzmir’deki bir tüccardan alacak? Bunlar memlekette vaki olan hadiselerdir. Sinirlenmeye hacet yoktur. Bütün bu fabrikaların satışı bu şekilde idi. Heyeti Umumiyesi bu şekilde cereyan etti. Eğer bugün değişmiş ise, Sayın Başvekilimiz bunların önüne geçmiş ise iftihar duyacağız. Amma aldığımız bütün mektuplarda şikâyetler devam ediyor. Sayın Başvekilimiz, devam ediyor. Benim hiçbir ticaretle alakam yoktur. Bütün Türkiye’de, Türk milletinin karşısında Büyük Meclisin huzurunda arz ederim ki, şimdiye kadar hiçbir ticaretle ne müstekilen, ne de ortak olarak iştigal etmedim. Bütün meşgalem Meclis’deki vazifeme aittir. Amma bu milli müesseseler kurulurken milyonları nasıl ayırdık. Türk Milleti, Başvekil icra mevkiinde olduğu için çektiği ıstırabı benden daha iyi duymuştur. Bu kadar milyonlarla servet koyduk. Bu müesseselerin menfaati her halde Türk Milletine gelmelidir. Onun için hiç kimseye, biribirimize sinirlenmeye hacet yoktur. Gayemiz bunu ıslah etmektir. Büyük Meclisin murakabe ve tenkide her vakit için isteği olacaktır ve bu zaruridir.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) —Efendim, mesele bir sinirlilik meselesi değildir ve arkadaşımızın kendisini ticaretten tenzih etmesine de lüzum yoktur. Herkes bilir ki, bizim arkadaşımız Rasih Kaplan tüccar değildir. Bende iş üzerinde bulunan bir arkadaşınızm. İsim söylemeden bahse karışmaktayım. Oturdıkları yerden söylemelerindenise kürsüden söylemeleri daha hayırlıdır.

RASİH KAPLAN — Bende işte gelip söyledim.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (Devamla) —Devlet müesseselerine ait olduğunu buyurdıkları rapor, bundan bir sene evveline aittir. O rapor geçti. Ondan sonra alınmış olan birçok seri tedbirler vardır. Bugün üstüste alınan bu tedbirler sayesinde ki, vaziyeti umumiye de bir yumuşaklık var. Bu ancak alınan tedbirler dolayısıledir. Daha geniş mikyasa da, halkın nefine iyi bir şekilde yapabilmek için bize lazım gelen işaretler verilirse, biz bundan memnun oluruz. Lütfen sinirlenmesinler.

Cam fabrikasından bahsettiler. Cam fabrikasının bu gün hiç bir kimse ile kontratosu yoktur. Bundan evvel vardı, şimdi yoktur;

Nazilli bir iki kuruş fazlaya satmış; Keşke vaktile haberdar olsaydık. Ticaret vekili arkadaşım bu meseleye cevap verecektir. Derhal önüne geçilebilirdi.

Bunları ve şundan, bundan alınmış haberleri vaktile bilsek ve bunların üzerinde vaktile tedbir alsaydık burada Heyeti celilenizi ne bu kadar meşgul etmiş olur ve ne de doğrudan doğruya halk nefine olan işlerde sizi yormuş olurduk. Çabucak vazifemizi de görürdük. Sebebi bundan ibarettir. Benim istediğim ismin söylenmesi, vakanın tekrar edilmesidir. Hükümet bunu bilsin, millet bunu bilsin, hepimiz bunu bilip kontrolümüze devam edelim.²¹ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

²¹ **TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 11, İnikad 57, Sayfa 332-333**

12 Temmuz 1940 Cuma Hükümetin Harici Siyaseti Hakkında Beyanâtı

BAŞKAN — Söz Başvekilindir.

(Başvekil Dr. Refik Saydam sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Sayın Arkadaşlarım,

Avrupa'nın içinde bulunduğu vaziyet ve buna karşı Türkiye Cumhuriyetinin aldığı siyasî tedbirler hakkında vakit vakit yüksek huzurunuzda ve bazan da radyo ile beyanat yaparak Türk milletini tenvir etmek, Cumhuriyet Hükümetinin başlıca vazifelerinden biridir.

Bu gün de yine bu maksadla huzurunuzda geliyorum. Beyanatımın esasını yalnız haricî meseleler teşkil edecektir. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti hududları dahilinde size arz etmeğe değer her hangi bir hâdis ve vaka yoktur. (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Türk milleti vakur, sakin, gündelik işlerle uğraşmakta ve Millî Şefin etrafında tek vücud olarak sımsıkı durmakta (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) ve Cumhuriyet Hükümetine en yüksek itimadını her hareketile ve çalışmasıyla göstermektedir. (*Bravo sesleri*)

Sayın Arkadaşlarım,

Cumhuriyet Hükümeti, sizlerin de yüksek tasvibine mazhar olan siyasî yolunda hiç şaşmaksızın ihtiyatla yürümektedir. (*Alkışlar*) Türk vatanının selâmetini ve Türk milletinin refahını korumağa matuf olan tedbirlerimiz, emniyetle söyleyebilirim ki, müşkülâtsiz yürümekte ve Türk vatandaşı neşe ve imanla dolu göğsünü kabartarak vazifeye koşmaktadır. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Sayın Arkadaşlarım,

Son günlerin hâdisatı arasında dikkat nazarınızı çektiğine şüphe etmediğim bir tanesinden bahsedeceğim: Bir ecnebi ajansı bir takım vesikalar neşretmekte ve aralarında Türkiye'ye teallûku olanlar da bulunmaktadır. Bu ayın üçüncü gününden beri bir takım ecnebi gazetelerinde vesika neşriyatı ile beraber bu vesikalara dayanan yazılar yazılmakta ve propagandalar yapılmaktadır. Vesikaların doğru veya yanlış neşri, Türk milletini ve Hükümetini hiç bir veçhile endişeye düşürecek mahiyette değildir. Hükümetiniz, çok temenni ediyor ki bu vesikalar tahrife uğramadan neşredilsin. Çünkü dürüst ve açık siyasetimizden emin olduğumuz için, neşredilecek her hangi bir vesika bu dürüst siyasete yeni deliller ilâvesinden başka bir netice veremez. (*Çok doğru sesleri*)

Fakat, bu vesikalara istinad ederek Türkiye'ye samimiyetsizlik isnad edenlere ve bu arada hiç bir zaman maksadlarına hadim olmayacağını bildikleri Türk ricalini zedelemeğe uğraşanlara verilecek bir tek cevap vardır. Nefretle baş çevirmek. (*Bravo sesleri*)

ZİYA GEVHER ETİLİ (Çanakkale) — Biz de öyle.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (Devamla) — Sayın Arkadaşlarım, Türkiye'ye isnadlarda bulunarak tesir yapmak isteyenlerin unuttukları birinci nokta, bu günkü Türkiye'nin, ölmüş ve çürümüş Osmanlı imparatorluğu olmadığıdır (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) O devirlerde bu gibi tesirler muharriklerine faide verirdi. Fakat bugünkü Türkiye, ondan çok uzak ve çok ileriye doğru yol almış bir mevcudiyettir. Pek iyi bilirsiniz ki, bütün bir husumet cihanı, hattâ köhne İmparatorluk başlarının da iştirakile Atatürk'e karşı koymak istediler ve Türk milletine “yalnız onu bırakırsa kurtulacağını”

söylediler. Fakat Türk milleti onu tuttu, onun tarafını tuttu ve ötekileri reddetti. Netice de malûm. Bütün varlığı ile hür ve müstakil Türk milleti bu gün bu kürsüden her arzusunu söyleyebiliyorsa, o mücadelenin eseridir. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)* Binaenaleyh, Türkiye Cumhuriyeti ricalinin kalması, gitmesi, oturması, kalkması ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararıyla olur. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)* Ancak onun tasvibile tekemmül eder.

İkinci nokta da, bu günkü Türk siyasî ricalinin vasfı hakkında yanlış malûmat sahibi olmaktır. Bu günkü Türk siyasî ricai şu veya bu Devlet politikasını takib eden ve onunla övünen cinsten insanlar değildir. *(Bravo sesleri)* Türkiye'yi idare edenlerin veya idaresine çağırılanların yalnız bir vasfı bir programı vardır.

Her işte evvelâ Türkün menfaati, Türkiye Cumhuriyetinin selâmeti. Bunun yanında, bu menfaat ve selâmete uygun gelen dostluklar. *(Bravo sesleri)*

İşte, sayın arkadaşlarım, bütün bu propagandalarda eksik düşünülen bunlardır.

Şimdi, bu gün Avrupa'nın içinde yuvarlandığı hal karsısında, Türkiye'nin vaziyeti ne olacak, diye düşünenlere cevap vereceğim:

Türkiye, dostluklarına sadık, kendi istiklâl ve hürriyetini müdafaaya karar vermiş tek bir vücut halinde vukuata intizar etmektedir. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Biz, hiç bir zaman ne tahrik, ne de komşularımıza taarruz düşünüyoruz. Komşularımızın da aynı hissiyatta olduklarının bariz delillerini memnuniyetle görmekteyiz. *(Bravo sesleri)* Yegâne gayemiz, vatanımızın mahfuziyeti ve milletimizin selâmeti ve zarardan vikayesidir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Büyük Meclisten aldığı direktif dairesinde çalışmakta, arzettiğim esaslar üzerinde son derecede hassas bulunmakta ve günün icablarına göre tedbirlerini almaktadır. Hükümetiniz o kanaattedir ki, şimdiye kadar aldığı tedbirlerle, birçok vakaların tahaddüsüne tekaddüm etmiş ve memleketin varlığını müdafaadan ibaret olan bu yolda yürümekte katiyetle musir bulunmuştur. *(Bravo sesleri)*

Dünyanın bu kararsız vaziyetine rağmen, memleketimiz yakın bir tehlikeye maruz görünmemekte ve bütün Devletlerle ve alelhusus komşularıyla iyi münasebetleri idame hususundaki azminde berdevam bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyetinin istiklâline ve Türk vatanının bütünlüğüne zarar verecek her hangi bir harekete karşı Türk milletinin vereceği yegâne cevap, silâha sarılmak ve sonuna kadar vatani müdafaaya etmek olacaktır. *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Bunu bu şekilde tebarüz ettirdikten sonra, yakın şarkta sulhun bozulmasına ve harb felâketinin buralara kadar yapılmasına hiç bir zaman taraftar olmadığımızı ve bu güne kadar da bu maksadla çalıştığımızı bir kere daha tekrar etmek isterim. *(Bravo sesleri)*

Sayın Arkadaşlarım,

Öyle zannediyorum ki, Hükümetinizin takib ettiği siyaset, sizin kendisine verdiğiniz direktife mutabıktır. *(Şüphe yok sesleri)* Bunun böyle olup olmadığını reylerinizle izhar buyurmanızı rica ediyorum. *(Hay hay sesleri)*

Hükümetinize, itimad gösterecek olursanız, o, çok ağır olan işlerinde daha neşe ile çalışmak kuvvet ve kudretini bulacaktır.²² *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

²² *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 13, İnikad 73, Sayfa 58-60*

12 Temmuz 1940 Cuma

Millî Yardım Komitesinin Mesaisinden Dolayı Teşekkürü

1 — Seyhan mebusu Hilmi Uran'ın, Millî yardım komitesinin faaliyetine nihayet verilmesi hakkında takriri.

BAŞKAN — Verilen takriri okutuyorum.

Riyasete

Şark vilâyetleri zelzele felâketzedelerine yardım temini maksadile müteşekkil Millî yardım komitesinin şifahen izah ettiğim sebeblere mebni faaliyetine artık nihayet verilmesinin ve bundan böyle komite namına gelecek teberruların Kızılay tarafından alınmasının Yüksek heyetin tasvibine arzını rica ederim.

Seyhan Mebusu
Hilmi Uran

BAŞKAN — Takriri reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar; Millî yardım komitesinin Cumhuriyet Hükümetine yapmış olduğu büyük yardımı, maddî ve manevî büyük yardımı huzurunuzda ve bu vesile ile Türk milleti huzurunda Cumhuriyet Hükümetinin tebarüz ettirmesine müsaadenizi rica ederim.

Millî yardım komitesi, teşekkül ettiği dakikadan itibaren, Cumhuriyet Hükümeti, bu büyük felâket karşısında üzerine aldığı vazifeyi yaparken, kendisinden en yüksek yardımı ve en samimî bir iş beraberliğini görmüş ve bu suretle felâketzede vatandaşlarımıza yardım ederken kendilerinin çok büyük muavenetlerine mazhar olmuştur. Bundan dolayı şahsen ve arkadaşlarım namına teşekkürlerimi arzetmeği bir borç bilirim. Bu vesile ile keza dost, yakın, uzak bütün medenî dünyadan, ismi işitilmiyecek kadar uzak dünya köşelerinden Türk milletinin bu felâketli ânında yapılan kıymetli yardımlarını burada, huzurunuzda, şükranla anmağı bir borç bilirim. Bu, hakikaten o kadar büyük ve âlemlşümül bir mahiyet arzetmiştir. Demin sayın arkadaşım Hilmi Uranın da işaret buyurduğu gibi bu, Türk milletine karşı bütün bir medenî cihanın göstermiş olduğu büyük bir yakınlık ve dostluk eseridir. Bunu da bilhassa huzurunuzda tebarüz ettirmek ve bu kürsüden kendilerine teşekkür etmek isterim. Bunu arzetmek istiyorum.²³ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

²³ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 14, İnikad 9, Sayfa 62*

11 Aralık 1940 Çarşamba

Jandarma Teşkilâtı İçin Yapılacak Binalar Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar; uzak vilâyetlerde ve bilhassa hududlarda bulunan memurlarımız, subaylarımız, onların aileleri, çocukları, mektepleri ve evleri için Hükümet bundan evvel bu mesele üzerinde imali fikretti ve düşündü. Hatta içinde bulunduğumuz sene bütçesine de 5.000.000 lira koymağı tasavvur etti. Maalesef vaziyeti hazırı dolayısıyla biz bunu yapamadık.

Geçen sene şarkta seyahat buyurmuş olan Millî Şefimiz, Reisicumhurumuz avdetlerinde bize verdikleri notlarda bu meseleyi bilhassa tebarüz ettirmişlerdi. Biz bunun üzerindeyiz, fakat arzettiğim gibi vaziyeti hazırı dolayısıyla bu parayı koyamadık, kusurumuz bundandır, başka bir şey değildir. Hükümet, bunu nazarı dikkate almıştır.²⁴
(Alkışlar)

²⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 13, İnikad 73, Sayfa 58-60*

11 Kânunuevvel 1940 Çarşamba

Jandarma Teşkilâtı İçin Yapılacak Binalar Hakkında Kanun Lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları Hakkında Konuşması

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar; uzak vilâyetlerde ve bilhassa hududlarda bulunan memurlarımız, subaylarımız, onların aileleri, çocukları, mektepleri ve evleri için Hükümet bundan evvel bu mesele üzerinde imali fikretti ve düşündü. Hatta içinde bulunduğumuz sene bütçesine de 5.000.000 lira koymağı tasavvur etti. Maalesef vaziyeti hazırda dolayısıyla biz bunu yapamadık.

Geçen sene şarkta seyahat buyurmuş olan Millî Şefimiz, Reisicumhurumuz avdetlerinde bize verdikleri notlarda bu meseleyi bilhassa tebarüz ettirmişlerdi. Biz bunun üzerindeyiz, fakat arzettiğim gibi vaziyeti hazırda dolayısıyla bu bir şey değildir. Hükümet, bunu nazarı dikkate almıştır (*Alkışlar*).

REİS — Heyeti umumiyesi hakkında başka mütalea yoktur. Maddelere geçilmesini reye arz ediyorum.²⁵

Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

²⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 15, İnikad 15, Sayfa 47-48*

25 Kânunuevvel 1940 Çarşamba

Millî Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım, Millî korunma kanununun bir senelik tatbikatı neticesinde gördüğümüz bir takım boşlukları ve ilâvesi lâzımgelen bazı hususâtı huzurunuzda getirdik. Uzun uzadıya tedkik edildi; encümenlerden geçti; şimdi huzurunuzdadır. Bir seneden beri tatbik sahasında gördüğümüz noksanları, müşkülleri ve boşlukları doldurmağa çalıştık. Heyeti celileniz takdir buyurursunuz ki son bir sene, en buhranlı bir sene olmuştur. Harbin devamı, mütemadiyen dünya iktisadî vaziyeti, her gün değişen şartlar, hatta bir hafta evvel verdiğimiz kararların, bir hafta sonra, âdeta “bir sene evvel verilmiş bir karara” benziyecek kadar tahavvüller göstermesi, bizi birçok müşküller karşısında bıraktı. Bittabi, kanun çerçevesi dahilinde çalışan Hükümet bir çok müşkülâta uğradı, bir çok noksanlar gördü, bir çok da tecrübeler edindi. Bunlardan aldığımız netayici huzurunuzda getirdik ve tedkikiniza arzettik.

Müstakil grup namına kanun hakkında umumî mütalea dermeyan eden arkadaşım Fuad Sirmen’in, notlarımı iyi alabildimse, söyledikleri şunlardır: Tatbikten mütevellid neticeler, müsbet olmakla beraber, tam değildir, idhalatta müşkülât olmuştur, halâ bu müşkülât mevcuddur. Halkın ihtiyaçları için kâfi stok lâzımdır. Fiat tesbit ve murakabe işi tam muvaffak olamamıştır. Mutahassıslardan istifade edilmeli. Tüccarı ne tahzir etmeli, ne de ihtikâra teşvik eder vaziyette serbest bırakmalı, murakabeyi tevsi etmeli, Koordinasyon kâfi itiyad haline gelmemiştir.

Arkadaşlar, Millî korunma kanununun tatbikından mütevellid netayic müsbet fakat hakikaten tam ve kâmil değildir. Olmadığının misali de bu gün huzurunuzda getirdiğimiz bir takım yeni tadillerdir. Bir defa memlekette yepyeni bir uzuv olarak kurulan bu cihazın işlerken gösterdiği bir takım müşküller oldu. Alışmakta ferdler müşkülât çekti, alışmamak isteyenler buna karşı müşkülât gösterdi. Devlet teşkilâtı, lâzım olduğu kadar mücehhez olmadığı için müşkülâta uğradı. O teşkilâtı vücuda getirmek için çalıştık ve neticede bir takım tadilâtla huzurunuzda bunu getirdik.

İdhalatta müşkülât olmuştur. Bunu tavziha ihtiyaç görmem. Hakikaten müşkülât olmuştur. Çünkü bu nihayet alelade, mevzî bir buhran değildir, yahud diğer bir âlemin buhranı değildir. Bu, hemen çok yakinimizde, cereyan eden bir buhran olması dolayısıyla, hakikaten idhalâtta müşkülât olmuştur.

Halkın ihtiyaçları için stok meselesi: Eğer elde stok mevcut değilse, dahilde stok olmamasındandır. Hakikaten halkın ihtiyacı için ve hatta ordunun ihtiyacını temine kâfi gelebilmek için bazan müşkülâta uğradığımız zamanlar oldu. Bu stokları yapamadık. Fakat yapabilmek için sizden lâzımgeldiği kadar salâhiyet ve maddî yardım rica ettik ve şimdi bunu veriyorsunuz.

Fiat tesbiti ve murakabesi: Doğrudan doğruya Devlet teşkilâtına munzam bir iş olarak kabul edildi. İlk teşkilât bu tarzda idi. Vazifedar olan insanlara verildi. Anlaşıldı ki bu tarzda yürüyerek fiat murakabesi yapmak imkânı yoktur. Binaenaleyh fiat murakabesini başlı başına bir cihaz haline getirmek lâzımdır. Bunu yaptıktan sonra fiat murakabesinin daha iyi olacağı kanaatine vâsıl olduk. Onun için bu günkü teşkilâtla bu

şekle doğru yürüyeceğiz. Evvelce de ilk olarak millî korunma kanunu kabul edilirken sayın arkadaşımız Rana Tarhan'ın sordukları suale vermiş olduğum cevapta demiştim ki; murakabe kanununun tatbikatında mutahassislardan haddi azamide istifade etmek bizim esasen şiarımızdır. Mutahassistan istifade edelim derken bittabi muhtelif şubelere teallûk eden mutahassisları kastediyoruz. Bunlardan ayrı ayrı istifade etmek için gerek Devlet daireleri gerek şahsan kendim elimden geldiği kadar çalışıyoruz. Bundan emin olabilirler.

Tüccara müşkülât göstererek bunları bulundukları ticaret âleminden çekmek veya onları serbest bırakarak büyük bir ihtikâra meydan vermek istemiyoruz. Nitekim birçok aldığımız kararlar da Heyeti Celilenin malûmudur.

Biz tüccarı, millet hayatında lâzım bir unsur telâkki ediyoruz. Bu unsurun kendi normal yaşamasını kendisi eğer takdir eder ve temin ederse, Devletten ve Hükümetten kendisine yardım gelir. Hem kendisi, hem Türk vatandaşı müstefid olur. Fakat tüccar bunu böyle telâkki etmezse, tamamen içimizden çıkması lâzım gelen bir unsur olduğuna kanaat getirerek ona göre hareket etmek kararındayız. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Koordinasyon meselesi: Arkadaşlarım, Hükümetiniz yanınızdadır ve Koordinasyona uygundur. Arkadaşım Fuad Sirmen, bu meselenin kâfi bir itiyad haline gelmediğini beyan buyurdular. Bu hal Vekillerle Başvekil arasında değildir. Belki Devlet daireleri arasında olabilir. Malûmu âliniz, dairelerin biri kendi hududu salâhiyetleri dahilinde çalışan bir takım müesseselerdir. Bunların müşterek çalışması esastır. Bunda bir takım noksanlar görülürse, elimize geçtikçe tamamlamağa çalışıyoruz. Ümid ederim ki, bu muvakkat kanunun meriyetten kalkacağı güzel zamanlar geldiği vakit, Devlet daireleri de birbirleri ile çalışmağı öğrenmiş ve buna alışmış olacaklardır.²⁶ *(Alkışlar)*

²⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 15, İnikad 21, Sayfa 177-178*

27 Kasım 1940 Çarşamba

Seyhan mebusu Hilmi Uranın, Millî Yardım Komitesinin Faaliyetine Nihayet Verilmesi Hakkında Takriri ve Komiteye Teşekkürü Münasebetiyle Yaptığı Konuşma

BAŞKAN — Verilen takriri okutuyorum.

Riyasete

Şark vilâyetleri zelzele felâketzedelerine yardım temini maksadile müteşekkil Millî yardım komitesinin şifahen izah ettiğim sebeblere mebni faaliyetine artık nihayet verilmesinin ve bundan böyle komite namına gelecek teberruların Kızılay tarafından alınmasının Yüksek heyetin tasvibine arzını rica ederim.

Seyhan Mebusu
Hilmi Uran

BAŞKAN — Takriri reye arz ediyorum. Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar; Millî yardım komitesinin Cumhuriyet Hükümetine yapmış olduğu büyük yardımı, maddî ve manevî büyük yardımı huzurunuzda ve bu vesile ile Türk milleti huzurunda Cumhuriyet Hükümetinin tebarüz ettirmesine müsaadenizi rica ederim.

Millî yardım komitesi, teşekkür ettiği dakikadan itibaren, Cumhuriyet Hükümeti, bu büyük felâket karşısında üzerine aldığı vazifeyi yaparken, kendisinden en yüksek yardımı ve en samimî bir iş beraberliğini görmüş ve bu suretle felâketzede vatandaşlarımıza yardım ederken kendilerinin çok büyük muavenetlerine mazhar î olmuştur. Bundan dolayı şahsen ve arkadaşlarım namına teşekkürlerimi arz etmeği bir borç bilirim. Bu vesile ile kezalik dost, yakın, uzak bütün medenî dünyadan, ismi işitilmiyecek kadar uzak dünya köşelerinden Türk milletinin bu felâketli ânında yapılan kıymetli yardımlarını burada, huzurunuzda, şükranla anmağı bir borç bilirim. Bu, hakikaten o kadar büyük ve âlemlşümül bir mahiyet arz etmiştir. Demin Sayın arkadaşım Hilmi Uranın da işaret buyurduğu gibi bu, Türk milletine karşı bütün bir medenî cihanın göstermiş olduğu büyük bir yakınlık ve dostluk eseridir. Bunu da bilhassa huzurunuzda tebarüz ettirmek ve bu kürsüden kendilerine teşekkür etmek isterim. Bunu arz etmek istiyorum.²⁷ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

²⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 14, İnikad 9, Sayfa 62*

6 Kânunusani 1941 Pazartesi Dahilî ve Haricî Ahvale Dair Beyanatı

REİS — Söz Başvekilindir. *(Başvekil Dr. Refik Saydam alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Aziz Arkadaşlarım,

İki aylık bir tatile karar vermiş bulunuyorsunuz.

İntihab dairelerinizde veya memleketimizin diğer mıntakalarında tedkikler yapacaksınız. Bize, güzel intibalar getirmenizi dilerim. Ankara'dan ayrılırken dahilî ve haricî vaziyetimiz hakkında benden bir kaç kelime dinlemenizi rica edeceğim.

Bu gün dahilde en büyük çalışmamız, dünya buhranı karşısında iktisadî ve ticarî sahada muvazeneyi muhafaza etmek, Türk vatandaşının asgarî ihtiyacına tekabül eden yiyim, giyim ve yakacak maddelerinin bulunması, nakli, ve satışı işini sıkı bir nizam altına almak, istihsali hatta elimizdeki vesaitin fevkinde bir dereceye çıkarmak; ve bilhassa ihtikârla mücadeleyi kuvvetlendirmektir. *(Bravo sesleri)*

Bu hususta, Hükümetinizi, lüzumu olan her türlü salâhiyetlerle teşhiz buyurdunuz. Sıkı nizamlı bir iktisadî sistemin ilk kademelerinde bulunuyoruz. Henüz ne müstahsilin, ne müstehlikin, ne tüccarın ve ne de alıcının alışmadığı bir devredeyiz. Sıkıntısı ve şikâyeti vardır ve olacaktır. Fakat, azamî dikkatle bütün gayretimizi sarfederek bu devreyi geçireceğimize kaniim.

Bu arada, bir daha bilhassa tebarüz ettirmek isterim ki, “asgarî ihtiyaç” göz önünde tutulacaktır. Yani, lüks malzeme denilen ve hayatta ihtiyaca değil, zevke cevap veren eşyaya hiç bir kıymet ve mevcudiyet vermeyeceğiz. *(Bravo sesleri)* Bize lâzım olan bilhassa geliri sabit ve mahdud olan vatandaşların ve ailelerinin ihtiyaçlarıdır. *(Bravo sesleri)* İlk safta bu kütlenin yiyeceği, giyeceği ve yakacağı bizi alâkadar etmektedir ve edecektir. Bu hususta stok yapılması ve umumî satış yerleri tesisi; hususiler de dahil olarak bilûmum sanayi müesseselerinin Devletin vereceği iş ve istihsal programı dahilinde çalışmalarının temini ve istihsalâtın bu mağazalarda vatandaşlara tevzii programı üzerinde alâkalı vekâletler çalışmaktadırlar. Takdir buyurursunuz ki, bu suretle yapılacak stok, ihtikârla mücadelede büyük rol oynayacaktır.

Arkadaşlarım,

Gezerken ve tedkikler yaparken, Türk köylüsünden çok, amma pek çok mahsul istediğimizi bir defa da sizlerin lisanından işitmelerini rica ederim.

Görüyorsunuz ki, bazan bir sel âfeti, yahud tam istihsale yakın bir zamanda fena bir hava vaziyeti, umduğumuz mahsulden bizi mahrum ediyor. Hükümetin çok ekim tavsiyesinin, normal zamankinden daha fazla, şimdi kıymeti olduğunu Türk köylüsü duymuş ve yapmaktadır.

Fakat, sizin salâhiyetli lisanınızdan bir kere daha kendilerine duyurulmasına Hükümetiniz Büyük kıymet vermektedir. Ne fiyat düşmek endişesi, ne de satamamak korkusu vardır. Gerek toprakta ve gerek sanayide fazla istihsalin, halde ve istikbalde, bizim yegâne desteğimiz olduğunu, her vatandaş bilmelidir.

Bu arada, Hükümetinizin büyük şehirler için, tek ekmek sistemine karar vermek üzere olduğunu da arzederim. *(Bravo sesleri)* Bu işin tabiî neticesi olan un fabrikalarının

Devlet kontrolüne alınması ve çıkarılacak ekmeğin yüzde muayyen nisbette çavdar unu ile karıştırılması da gözönüne alınmıştır. Bu suretle, ekmek fiyatını düşürmeğe çalışacağız.

İhtikârla mücadelede yeni usule müracaat ediyoruz: Fiat murakabe teşkilâtını merkeze bağlayarak, sıkı ve daimî bir kontrolün mümkün olacağını tahmin etmekteyiz. Görülecek lüzuma göre, verdiğiniz salâhiyetlerden istifade ederek, kontrol cihazını mükemmelleştirmek daima imkân dahilindedir. Bu arada, vatandaşlarımızın da Devlet teşkilâtına yardım etmesini ve bilhassa 100 kuruştan fazla alış verişte fatura istemekte ısrar etmelerini teşvik etmek lâzımdır. Müeyyideden mahrum şikâyetler karşısında, cezasız kalan mücrimlerin, ancak bu yoldan tedib olunabileceğini herkesin bilmesi, kendi menfaati iktizasındandır.

Ticarî sahada: ihracatı teşvik ve çerçevelemek suretile alman tedbirler, sizleri memnun edecek şekilde devam etmektedir. Hükümet elindeki her vasıta ile buna yardım ediyor ve edecektir. İdhalât ticaretinde görülen zorlukların, zamanla azalacağını ümit ediyoruz.

Bu arada, idhalât tacirlerinden şikâyetim olduğunu söylemeden bu bahsi kapatmıyacağım. Devletten her türlü yardımı göreceklere şüpheleri olmaması lâzımgelen bu vatandaşların daha makul bir yol tutacaklarından ümidvarım. Yakın zamanda büyük şehirlerimizdeki idhalât tacirlerini buraya çağırarak kendilerinden öğrenmeğe uğraşacağım; şikâyetlerini dinliyeceğim, vazifelerinin yalnız kendi menfaatlerine inhisar etmediğini; onun fevkinde umumî menfaatin hâkim olduğunu anlatmağa çalışacağım. *(Çok güzel sesleri)* Olmadığı takdirde, bundan evvel başka bir vesile ile huzurunuzda arzettiğim gibi, idhalâtı yalnız Devlete inhisar ettirmek teşebbüsüne geçeceğim. *(Bravo sesleri)*

Aziz Arkadaşlarım,

Dünyanın arzettiği fevkalâde şartlar karşısında vatan müdafaa vazifesini üzerine almış olan şanlı Türk Ordusunun her gün daha kuvvetli olmasına çalışıyoruz ve her gün daha kuvvetli olduğunu görmekle seviniyoruz. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Yukarıdan beri arz ettiğim bütün çalışmalar, Türk vatanının müdafaa kabiliyetini en yüksek derecede tutmak için bize verdiğiniz vazifenin icablarıdır. Bu yöndendir ki, altından kalkılamıyacak hiç bir müşkil tasavvur etmiyoruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Sizin yüksek itimadınıza ve vatanın dört köşesinden Büyük Meclise ve onun Hükümetine karşı gösterilen çok içten gelen bağlılığa dayanarak, gösterdiğiniz yolda sükûnetle yürümek vazifemiz olduğunu bir kere daha arz etmekle sevinç duyuyorum.

Aziz Arkadaşlarım,

Bütün dünyada görülen siyasî ve askerî faaliyeti Hükümetiniz azamî teyakkuza takib ediyor ve bunların muhtemel inkişaflarını her an gözönünde bulundurmağa çalışıyor. Haricî siyasetimiz, bu faaliyetler devrinde de sizce malûm olan esaslar dairesinde yürüyor. Diyebilirim ki, milletin ve memleketin selâmeti için ittihaz etmiş olduğunuz hattı hareketin isabeti, bu inkişaflarla bir kere daha teyyüd etmiş ve bizim yegâne gayemiz olan masuniyet umdesi, ittifaklarımıza tamamen sadık ve merbut siyasetimizdeki şuurlu istikrardan iyi neticeler alınmasını intaç etmiştir. *(Alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarıma tekrar temin etmek isterim ki, tasviblerine iktiran etmiş olan ve hiç bir memleketi üzecek, endişeye düşürecek anasırı ihtiva etmiyen dürüst siyasetimiz, aynı yoldan yürüyecek ve ümid ederim ki, bu güne kadar olduğu gibi, bundan sonra da, milletimizin hayrına velud netice vermekten hali kalmıyacaktır. *(Alkışlar)*

Arkadaşlarım,

Hepinize sıhhat ve neşe ile güzel seyahatler dilerim.²⁸ *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

²⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 15, İnikad 25, Sayfa 314-315*

26 Haziran 1941 Pazartesi

1941 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar, müsaade buyursanız burada söz söyleyen arkadaşların vekâletlere taallûk eden mütalealarına vekil arkadaşlarım icap ettiği gibi cevap ve izahat verirler.

Ben, umumî meseleler üzerinde, burada sayın arkadaşlarımızdan bazılarının temas buyurdıkları noktalara cevap arzedeceğim.

Sayın arkadaşımız, Müstakil grup reisi Rana Tarhan, geçen sene burada mevzubahs olan maaş ve ücret meselesine temas buyurdular. Geçen sene size söz vermiştim. Ücret meselesi üzerinde çalışacağımı söylemiştim. Çalıştım arkadaşlar, bu mesele üzerinde Maliye vekâleti müsteşarının riyaseti altında vekâletlerin alâkadar memurlarından müteşekkil bir komisyon teşkil ettik. Ücretli memuriyetlerin kaldırılması ve maaşlı memuriyetlerin kadrolarının, keyfiyet üzerinden tayini için uğraşmağa başladık. Birinci kısmı bitirdiler. Yani ücretli memuriyetlerin kaldırılması meselesinde umum vekâletler mutabık kaldı. Kadrolar meselesinde uzun çalışmalar oldu, henüz neticelenmemiştir. Maamafih arkadaşımıza temin ederim ki, çalışmalarını takip ediyorum.

Masrafı azaltma meselesini mevzubahs ettiler. Arkadaşlarım biliyorlar ki, Devletin bu gün katî ihtiyacı olmayan işler için bir masraf yaptırmamağa elimizden geldiği kadar çalışıyoruz. Bilhassa inşaat işlerinde ve diğer bir takım işlerde, bunlar için behemehal Başvekâletin müsaadesinin alınmasını esas ittihaz ettik. Meselâ Ziraat vekâletinin aygır depolarının inşaatı işi dahi Başvekâlete kadar, bütün teferruatile gelir ve benden müsaade alır, gider. Eğer bunun yapılmasına lüzum varsa ve kani olursam müsaadeyi veririm. Olmazsam vermem. Bunun gibi diğer birçok meseleler vardır ki bunlardan bazılarını Rana Tarhan arkadaşımız temas ettiler, İcra Vekilleri Heyeti buna dair tedbirler alsın dediler. Bunlar üzerinde tedbirler almak için çalışıyoruz.

Mubayaatın birleştirilmesi meselesi; geçen sene de mevzubahs oldu. Hemen hemen gayri mümkün gibi görünen bir kısım mevaddı gıdaiye meselesini bir elden mubayaası işini ele aldık. Ordunun ve halkın ihtiyacı için mevaddı gıdaiyenin bilhassa ekmeklik kısmının doğrudan doğruya Ticaret vekâleti Buğday ofisi vasıtasile tevziatını yapmaktayız. Bu sene için de bir takım Koordinasyon kararları üzerinde de çalışmaktayız.

Bir takım mahsulâtın fiyatlarını tayin ederek memlekette tevziatını yapmakta, gerek ordunun ve gerek halkın ihtiyacının ambarlara konulmasını temin etmeğe çalışmaktayız. Yakında bu kararnamele de çıkacaktır.

Eşya fiyatları üzerindeki yükselmeğe mâni olacak tedbirlerin alınmasından bahsettiler. Ticaret vekili arkadaşım bu mesele üzerinde izahat verecektir.

Tahakkuk işlerine ehemmiyet verilmesini söylediler. Maliye vekili arkadaşımız bu hususta icabeden cevabı verecektir.

Müfettişi umumiliklerin kaldırılmasından bahsettiler. Dahiliye vekâletile beraber çalıştık; bunların kaldırılması bir zaman meselesidir. Bunu hali hazırda ipka etmeğe lüzum gördük, ahvali hazırda dolayisile bırakıyoruz. Keza vilâyetler için de çalışıldığını Heyeti celileye söyleyebilirim. Fakat daha o dereceye gelmemiştir.

Berç Türker arkadaşımız memleketten buğdayın çıkmamasından bahsettiler. Buğday memleketten çıkmamaktadır. Geçen seneden beri dışarıya bir daha katiyen çıkarılmamıştır. Hatta sizlere şunu arzedeabilirim ki, son zamanlarda gerek halkın ve gerek Ordunun buğday tevziatı altı ay zarfında 400 bin tonu mütecavizdir. Hariçten de getirmemekteyiz. Buğday tamamen memleket dahilinden temin edilmiştir. Aldığımız ihtiyatî tedbirlerle hiç bir tarafta ne bir açlık ne de buna benzer bir şey şimdiye kadar kulağıma gelmemiştir, yoktur. *(Bravo sesleri)*

Bazı fasıllardan bahsettiler. Bendeniz bunlardan yalnız bir tanesine temas edeceğim. Meselâ kâğıt meselesi; Kâğıt meselesi geçen sene bendeniz bunu Koordinasyon kararile %40 kesmiştim. Devlet daireleri mevcut tahsisatlarını %40 tevkif ettirmiştim. Fakat sene nihayetine doğru kâğıt fiatları yükselmiş, aynı zamanda ihtiyaç ta çoğalmıştır. Bu sene vekâletlerin mevcut kırtasiye tahsisatı ya beş bin lira fazladır, ya beş bin lira noksandır, iyice hatırımda değil. Amma fiatlarda %30 fazlalık vardır. Onun için Koordinasyon kararını kaldırdım. Gerek bütçe hakkında, gerek Hükümet hakkında güzel sözler söyleyen arkadaşlarımıza teşekkür ederim.²⁹ *(Bravo sesleri ve alkışlar)*

²⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 18, İnikad 56, Sayfa 166-167*

29 Mayıs 1941 Perşembe **Bütçe Müzakeresinin Hitamı Münasebetiyle Sözleri**

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — *(Alkışlar arasında kürsiye gelerek)*

Arkadaşlar; Türkiye Cumhuriyetinin büyük mazhariyetlerinden biri de, dünyanın bu günkü vaziyeti içerisinde Meclisin burada toplanıp vatani mahfuz ve kendisi sakin bir halde bu senenin bütçesine rey vermesi ve onu selâmetle tatbik için Hükûmetine direktif vermesidir.

(Alkışlar)

RASİH KAPLAN (Antalya) — Allah daim etsin.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (Devamla) — Arkadaşlar, bütçeyi tetkik büyüdüğünüz esnada sayın arkadaşların dermeyeran buyurdıkları mütalealar ve tenkitler Hükûmetiniz için çok kıymetlidir ve kendisine yol gösterecek mahiyettedir. Vekil arkadaşlarım burada ellerinden geldiği kadar, çalıştıklarını, bildiklerini size arz ettiler. Lütfen kabul buyurdunuz ve bütçeyi tasdik buyurdunuz. Temennim şudur ki, eline memleketin idare vazifesini tevdi ettiğiniz Hükûmet inşallah bu sene zarfında da bütçeyi iyi tatbik eder ve iyi neticelerle huzurunuz gelir. *(İnşallah sesleri)* Hepinize teşekkür ederim.³⁰ *(Şiddetli alkışlar)*

³⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 18, İnikad 59, Sayfa 308-309*

4 Temmuz 1941 Cuma

Dahilî ve Haricî Ahvale Dair Beyanâtı

REİS — Söz Başvekilindir.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Aziz Arkadaşlarım,

Bir aylık bir tatile karar verdiniz. Hepinize neşe ve sıhhatle seyahat ve avdet dilerim. Bu vesileden istifade ederek dahilî ve haricî vaziyetimiz hakkında malûmat vermeyi faydalı buldum.

Sözüme derhal Türk ordusu ile başlayacağım. (*Bravo sesleri*) Vatan müdafaası ve millî menfaatlerin korunması için kendisine verdiğimiz emek yerindedir. (*Bravo sesleri*) Ve kendisinden beklediğimiz fedakârlığı hepimizin göğsünü iftihar hisleriyle dolduracak şekilde yapacağına tam itimadımız vardır. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Dahilde; bütün dikkatimiz, dünya buhranının iktisadî inikaslarını azaltmaya matuf çalışmalarla ve müdafa vasıtalarımızın tekemmülü için her fırsattan istifade etmekle hulâsa edilebilir. (*Bravo sesleri*)

Cumhuriyet Hükümetinin, karşısında bulunduğumuz müstesna vaziyette Türk vatanının ve Türk milletinin yüksek menfaatlerini, bünyesine en uygun bir şekilde, temin için sarf ettiği emekler iyi neticeler vermiş ve tasvibinize mazhar olmuştur. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Bütün bu çalışmalar esnasında, Türk milletinin gösterdiği yüksek birlik ve derin anlayış manzarası, Cumhuriyet Hükümetinin vazifesini çok kolaylaştırdığı gibi, istinat ettiği millî kuvvet sayesinde vatanın refah ve selâmeti için en güç işlerin zamanında ve muvaffakiyetle görülebileceğini de bir kere daha isbat etmiş bulunuyor. (*Alkışlar*)

Memleketimizin asayîşi yerindedir; Büyük Meclisin verdiği yüksek ve yerinde kararlar sayesinde herhangi bir işimizde de müşkülümüz yoktur. Buhranlı günlerin icabettirdiği tedbirleri almak ve elimizdeki vasıtalarla azamî hâsıla elde etmek için çalışmaktayız. Daha lüzumlu görülecek tedbirler olursa, onu da Büyük Meclisin tasvibine arz etmekte gecikmiyeceğiz.

Muhterem Arkadaşlar;

Haricî siyasetimiz hakkında, yüksek huzurunuzda vaki olan son maruzatımdan beri, altı aya yakın bir zaman geçti.

Dünyanın geçirdiği büyük buhran içinde hâdiselerin taakubu adetâ baş döndürücü bir şekil almakta ve son altı aylık devre zarfındaki siyasî ve askerî faaliyetler, böyle kısa bir zamana maddeten sığamıyacak kadar, hacim ve ehemmiyet itibarıyla hayret verici bir manzara göstermektedir.

Son zamanlara kadar bizden uzak sahalarda cereyan eden, fakat inikasları bütün dünya ile beraber memleketimizde de kendilerini hissettiren harp faciaları, nihayet Türkiye'mizi her taraftan çeviren yangınlarla tâ yanıpışımıza kadar sokuldu, geldi. Balkan harekâtı ve onu takip eden Irak hâdiseleri, Suriye vakayii ve en nihayet dünyanın en muazzam iki ordusunu biamân hamlelerle birbiri karşısına diken Alman - Sovyet muharebesi, bu son ayların asırlarca anılacak hareketleridir.

Bu muazzam inkişaflar önünde, Türkiye, siyasetindeki istikrarı ve hedef birliğini isbat etmek için geçen kânunusanide size vaki olan maruzatımı, kelimesi kelimesine tekrar etsem, bu günün icaplarına olan mutabakatine ilâve veya tayyedilecek hiç bir cihet olmadığı tebarüz eder. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Evet, arkadaşlar, bugün de size, altı ay evvel söylediğim sözleri tekrarlıyarak hitap ediyorum.

Milletin ve memleketin selâmeti için ittihaz etmiş olduğumuz hattı hareketin isabeti, görülen inkişaflarla bir kere daha teyyüt etmiş ve bizim yegâne gayemiz olan masuniyet umdesi, taahhütlerimize tamamen sadık, siyasetimizdeki şuurlu istikrardan iyi neticeler alınmasını intaç etmiştir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bu iyi neticelerin en başında, Türkiye - Almanya münasebatının aydınlanması ve Türk -Alman dostluğunun filen ihyası gelmektedir. Geçenlerde, yüksek tasvip ve tasdikınıza iktiran etmiş olan Türkiye-Almanya muahedesi, imzası gününden itibaren meriyete girmiş ve aktine saik olan zihniyet dairesinde, her iki tarafça tatbik edilmekte bulunmuştur. Bu Muahedenin gayesini ve hakikî manasını Hariciye vekili 25.VI.1941 tarihinde Yüksek Huzuruza arzetti.

Aynı sözleri tekrardan içtinap ederek, şurasını bilhassa tebarüz ettirmek isterim ki; bu Muahede, bir devrenin âcil ihtiyacını sunî bir surette tatmine yarıyacak akitlerden değildir, tabii ve devamlı bir vaziyetin ifade ve tesbitini tazammun eden esaslı vesikalardan biridir.

Müzakeresi esnasında gösterilen hüsnü niyet ve bir an kararmıyan samimiyet havası, bu sözlerimin kuvvetli delillerini teşkil eder.

Muhterem Arkadaşlarım,

Muharebenin son zamanlardaki inkişafı önünde, Hükümetiniz daimî bir teyakkuz içinde ve tasvibinize iktiran etmiş olan siyasetimizin ana hatları üzerinde yürüyerek faaliyetlerde bulunmaktan hali kalmamıştır.

Asırlardan beri istiklâl uğruna kan dökmüş olan Balkan memleketlerinde yarınki teşekkülün istiklâle müstenit bir teşekkül olmasını hararetle temenni ederken, bu dileklerimizi tatmin edici emarelere de malik bulunduğumuzu söylemek isterim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Irak hâdiseleri çıktığı vakit, dostumuz Irak milleti ile bizim ve onların müttefiki olan İngiltere arasındaki ihtilâfın, kan dökülmeksizin halli için yapmış olduğumuz teşebbüsler, maalesef müsmir olmamış ve hâdisat bildiğiniz şekilde inkişaf etmiştir. Irak'ın, bu vaziyete rağmen, istiklâlini teyit etmek suretile müttefikimiz İngiltere'nin göstermiş oldukları itidal ve basiretten dolayı kendilerini ve Irak milletini şayanı tebrik görürüm. *(Bravo sesleri)*

Suriye hâdisatında, Türkiye'nin rolü tahmin buyuracağınız veçhile, çok naziktir. Suriye'nin coğrafi vaziyeti, emniyetimiz bakımından haiz olduğu ehemmiyet ve sonra da orada birbirile çarpışan iki devletin bizimle ayrı ayrı olan münasebetleri, bu nezaketin derecesini göstermek için kâfidir zannedirim.

Bu hâdiselerin akıbeti ne olursa olsun, Suriye'nin bizim için haiz olduğu ehemmiyet değişmeyeceği gibi Suriyelilere karşı olan sempatimize de halel gelmeyecektir. *(Bravo sesleri)*

Alman-Sovyet muharebesi muvacehesinde Türkiye, siyasetinin ve coğrafi mevkiinin tabii icabı olan hattı hareketi derhal ittihaz ve ilânda tereddüt etmemiş ve Hükümetiniz, bu muharebeden doğan vaziyet önünde, Türkiye'nin bitaraflığını Almanya'ya, Sovyetler Birliğine ve diğer Devletlere resmen tebliğ etmiştir.

Bu hattı hareket ahdî vaziyetlere uygundur ve Türkiye menafii bakımından en doğru ve hayırlı bir yoldur. *(Doğru sesleri)*

Arkadaşlarım,

Gene bu geçen aylar zarfında muhtelif Devlet adamlarının söyledikleri nutuklar, siyasî faaliyetin mühim anasını teşkil etti.

Bunların umumî manaları üzerinde tevakkuf etmiyerek, her birine bize ait olan kısımların, tâ evveldenberi takip edegeldiğimiz siyasette hiç kimseye dokunan bir cihet olmadığını gösteren sözlerin, muharipler arasında bile bir fikir vahdetine vesile teşkil ettiğini ve bunun dünya mukadderatı için hayırlı bir alâmet olduğunu ehemmiyetle zikretmek isterim. *(Bravo sesleri)*

Tarih bir gün, bu muazzam mücadele esnasında Türkiye'nin rolünün ne kadar insanî, ne derecelerde hüsnü niyetle meşbu olduğunu kaydedecektir. Fakat daha bu günden, hayat mücadelesi bütün şiddetle devam ederken sarf ettiğimiz mesai, dostluklarımıza ve taahhütlerimize vermiş olduğumuz kıymet, sözümüze olan sadakatimiz, medeniyet dünyası önüne açık alınla çıkmamızı temin etmiş bulunuyor. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Alman Devlet reisi Hitler, 4 Mayıs tarihli nutkunda Türk - Alman dostluğuna verdiği kıymeti tebarüz ettirirken, memleketimiz için kullandığı kelimeler, Hariciye vekilinin de size arzetmiş olduğu veçhile, bütün Türk milletinin kalbine hitap eden ve o kalpte hakikî makesler bulan kelimeler olmuştur.

Bu kürsüden kendilerine hararetle teşekkür etmeyi vecibe addederim. Bizim hissiyatımız da, büyük Alman milleti için aynıdır. Onun sözüne ve dostluğuna kıymet veren, medeniyet alemindeki yüksek mevkiine hürmet eden bir milletiz. Aydınlatmış ve ihya etmiş olduğumuz dostluğun safhası içine, bundan böyle hiç bir suitefehhüm zehirinin karışmamasını bütün kalbimizle temenni ederiz. *(Bravo sesleri)*

İtalya Hükümeti reisi Musolini de 10 Haziran tarihli nutkunda, bize dostane kelimelerle hitap ediyor. Kendisine gene huzurunuzda teşekkür etmek isterim.

1928 muahdesi bizim için de meridir ve Türkiye-İtalya münasebatı, o esaslar dairesinde dostane bir seyir takip etmektedir.

Türk-Alman muahdesinin akdinden sonra, Avam Kamarasında cereyan eden müzakereler, hepinizin malûumdur. Başvekil Çörçilin müzakerelere yaptığı muhtelif müdahaleler ve Hariciye Nazırı Edenin nutku, Türkiye-İngiltere münasebatının hangi esaslara istinat ettiğini bütün dünyaya göstermiştir. *(Bravo sesleri)*

Türk ve İngiliz milletleri tam bir siyasî olgunlukla birbirlerini tanıyarak ve anlıyarak münasebetlerini bu günkü itimat, hürmet ve muhabbet seviyesine isal etmişlerdir. *(Bravo sesleri)*

İngiliz milleti, Türkün ahde vefasını birçok vesilelerle denemiş, anlamış ve ona itimat etmiştir.

Mevzubahsettiğim müdahale ve nutuklarda bize karşı gösterilen anlayış, ancak birbirlerinden şüphelenmeyen iki memleket arasında vukua gelebilir kanaatindeyim, İngiltere Devlet adamları, Türkiye siyasetinin esasen bu sulh yolunda inkişaf ettiğini bilirlerdi. Binaenaleyh, Türk-Alman Muahedesinde kendilerini hayrete düşürecek bir nokta mevcut değildir. Buna rağmen en büyük düşmanile dostluk muahedesi yapan ve o dostluğu tutacağı malûm bulunan müttefikinin hareketini, samimî zihniyet ve anlayışla telâkki etmek, tam manasile centilmen olan bir millete has bir fazilettir ki, bunu burada söylemekten hususî bir zevk hissetmekteyim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım,

Gene son zamanların nutuklarında ve neşriyatında sizi üzdüğünü bildiğim bir nokta belirdi.

Memleketimizin bir parçası üzerinde, bir takım emeller izhar edilmiş olduğu resmî ağızlardan iddia ve gene mukabil resmî ağızlardan tezkîp olundu. Bunlar üzerinde tevakkuf etmek ve muhakemeler yürütmek niyetinde değilim. Yalnız şurasını söylemek isterim ki, Hükümetiniz bütün bu haberleri ilk gününden itibaren hassasiyetle takip etmiş ve velev ki hayal sahasında olsun, bu sözlerin kulaktan kulağa söylenmesine alâkasız kalmamıştır. *(Bravo sesleri)*

Size bütün kuvvetimle temin edebilirim İri, bu gün de, yarın da aynı hassasiyeti gösterecek ve nerede, kimler arasında olursa olsun, bu gibi faaliyetleri yakından takip ederek, icabeden karar ve tedbirlere tevessülünden geri kalmıyacağız. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Aziz Arkadaşlarım,

Dünyayı yerinden sarsan bu badire içinde, harp felâketlerinden bu güne kadar uzak kalabilmiş olan aziz vatanımız, bu saadeti Türk milletinin ruhunda mündemiç mertlik, dürüstlük ve açık kalplilik hissiyatına ve Büyük Şefinin etrafındaki millî birlik kanaatına ve durumuna medyun bulunmaktadır. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Milletimizin sarsılmaz azmi, her kendini sayana karşı saygı hisleri beslemesi, her seven kalbe kendi kalbini açması, bizim için bu güne kadar olduğu gibi, yarın da en kuvvetli tahaffuz âmilî olacaktır. *(Bravo sesleri)*

Hükümetiniz bu hasletlerde bulduğu kuvveti, muzaheretinizle bir kat daha arttırarak sizin çizdiğiniz yoldan vakar, sükûnet ve teyakkuza yürümekte devam azmindedir.³¹ *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

³¹ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 20, İnikad 73, Sayfa 46-48*

30 Kânunusani 1942 Cuma

Millî Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri

REİS — Efendim; daha iki arkadaşımız söz almıştır fakat kifayeti müzakere takriri vardır, o takrirleri okutmadan evvel sözü Başvekile veriyorum.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar; bu kanunun müzakeresi dolayısıyla söz almak niyetinde değildim. Birçok arkadaşlar, mesele üzerinde güzel, güzel görüştüler. Zaten Büyük Millet Meclisinin en büyük: vasfı, böyle mühim anlarda daima beraber ve millete ders ve misal verecek şekilde konuşmaktır. Yine o günü yaşıyorduk, amma araya bazı hâdiseler karıştı ve söz almak mecburiyeti hâsıl oldu.

Evvelâ şunu arzedeyim ki, 29 aydan beri devam eden harp esnasında ilk günden itibaren Hükümetinizin almış olduğu karar şudur: Bu kürsüden birçok defalar heyeti celilenize arzettim; bundan evvelki harbi umuminin misallerini asla yaşatmayacağız. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bundan evvel gördüklerimizden, aldığımız derslerden istifade ederek idareyi temin edeceğiz. *(Bravo sesleri)* Bundan evvel herhangi şekli surette açık kapalı bir kuvvete dayanmak servet membaı olamaz. Bunu düşündük ve esas yaptık. Benim Hükümet reisi sıfatıyla takibettiğim hattıhareket ve ilk verdiğim karar budur. Her Türk vatandaşının başka türlü düşünmesine de imkân yoktur. Hariçte de olsa böyle düşünecektik, burada da böyle düşünüyoruz. Yalnız yaşadığımız gün 1914 değildir. Aradan uzun zamanlar geçmiş, büyük farklar husule gelmiştir. Politik, jeografik bir çok tebeddüller olmuş, Türk milleti kendi hududu dahilinde kendi hâkimiyetiyle teessüs etmiştir. Rejiminde de kendi idaresini ve siyasetini yürüterek düşündüğünü ve kendisinin millî sahada yapmayı istediğini tesbit etmiş ve ona göre yürümüştür. Dünya vaziyeti de başkalaşmıştır. Binaenaleyh idari cephesinden, iktisadi cephesinden, doğrudan doğruya milletin bünyesi cephesinden takip olunacak esaslar hiç bir zaman 1914'te düşündüklerimize veya gördüklerimize benzemiyecekti. Buna karşı da lâzım gelen aletlerle mücehhez olmamız icabediyordu. Âletlerden bir kısmı elimizde idi bir kısmı yoktu. Onları da yapmağa çalıştık. Arzettiğim gibi harp sahası içerisinde her gün bir az daha fazla bu esaslar dairesinde çalışıp bu işleri yürütmeğe uğraşıyoruz.

Millî korunma kanununun ilk yani 1940 senesi birinci ayında kabul buyurduğunuz şekliyle bugünkü şekli arasında bir mukayese yapılacak olursa; görülür ki, bu husustaki görüşlerimiz ve terakkilerimiz hayli ilerlemiştir. Encümenlerde de arzettiğim gibi, bu ilerleme bundan sonra da daha ilerliyecek ve daha başka kararlar ve tedbirler almağa bizi mecbur edecektir. Çünkü dünya vaziyeti o istikamettedir. Ona uymağa ve onu her gün takip etmeğe mecburuz.

Refik İnce arkadaşımın güzel hitabeleri arasında bir ufak kelime farkı var, onu tashih edeceğim. Bu kelime, milletin egoizmi değil; bazı insanların hodbinliğidir. Bu kürsüden, umuma teşmil etmemiştim. Yanlış bir telâkkiye uğramamak için bu kelimeyi tashih ediyorum. *(Biz de böyle anlamıştık, tabii, tabii sesleri)*

Arada şunu da arzetmiştim ki vekil arkadaşlarım salâhiyetleri hududu dahiline giren işler için bu hususta icabeden izahatı vereceklerdir. Bendeniz burada umumî şekilde maruzatta bulunacağım.

Maliye vekili arkadaşımın altın hakkında ne söyleyeceğini biliyorum. *(Gülüşmeler)* Yalnız benim, söyleyeceğim bir söz vardır. Bunu Türk milletinin bilmesi lâzımdır; bir Türk altınını bin kâğıda dahi almak isteseler hiç bir kıymeti yoktur. Arkadaşlar, Türk parasının kıymeti daima yerindedir; altın alanlar aldanacaktır. *(Bravo sesleri)* Almakla ne kazanmış oluyor? Yedi gram altını bilmem otuz bu kadara alıyor. Nihayet bir ziynet ve süsten ibaret kalacak olan bir şeyin kıymeti yoktur. Biz buna hiç kıymet vermiyoruz. Geçenlerde gazeteler bir havadis çıkardılar ve yalan olduğunu yine kendileri yazdılar: Merkez bankası altın çıkaracakmış.

Devletin sermayesi kendi elindedir. Merkez bankasında durur. İstanbul'da bir kaç spekülâtörün hevesine kurban giderek niçin Devletin sermayesini çıkaralım? Bir taraf aldanmasın. Diğer taraf ta aldatıyorsa onu yakalayıp mahkemeye versinler. Dâva bundan ibarettir. Buna karşı alınacak yeni tedbirler hakkında Maliye vekili arkadaşım lâzımgelen izahatı verirler.

Hakikaten Emin Sazak arkadaşımızın dediği gibi kolaylıklar varken biz güç yollardan yürüdüğ gibi bir manzara hâsıl olmasın. Meselâ idarei örfiye yapar, istiklâl mahkemeleri yapar bu suretle birçok kararlar alabilirdik. Hayır arkadaşlar; Hükümetinizin Türk milletinin kemaline itimadı vardır. *(Bravo sesleri ve alkışlar)* ve onu sizin gibi düşünür, onun herhangi bir surette ve tarzda üzülmesine ve zora maruz kalmasına taraftar değildir. Her şey, bilerek, hesapla ve mantıkla olacaktır. Mümkün olduğu kadar bu yoldan ayrılmamak Hükümetin en büyük prensibidir. Her vakit arzettiğim gibi, kanunları verdiğiniz zaman bunların içinde bize vâsi salâhiyetler veren maddeler de vardır. Bu maddeleri biz mutlaka tatbik etmeyiz. Birçokları yevmî işlerimiz içindir. Bu hususta Hükümetin elinde mevcut salâhiyeti behemehal kullanması mecburiyetini mutlaka gözönünde tutmayız. Lüzum olursa kullanır; lüzum olmazsa kullanmayız. Bu kanunları teklif ederken de bu fikirle hareket ederek sizin ve bizim düşündüğümüz gibi aynı şekli, aynı fikri tatbik etmek için kaideler arıyoruz, buluyoruz, tedvin ediyoruz. Üst tarafı lâzımgelirse, yine huzurunuzda gelir açıkça görüşür, her şeyi aynı suretle beraberce tesbit ederiz. Meselâ arada ufak bazı sui tefehhümler oldu, müsaade buyurulursa bu kanun vesilesiyle buradan arzedeyim, meselâ şeker fiatına zam meselesi...

Arkadaşlar, memlekette mevcut şeker stokunun Hükümet, hesabını yaptı. Bunun sene nihayetine kadar, yani doğrudan doğruya gelecek kampanyaya kadar memlekete kâfi gelmesi için bunu ya tevzi usulüne bağlamağa, yahut fiatı yükselterek, satışı tahdit ederek, bir şekle raptetmeğe mecburiyet hissetti. Memlekette yapılan istatistiklere göre adam basma şeker istihlâki 6-7 kilo kadardır. Fakat bunun bir köy ve şehir yiyişi vardır. Eğer bütün memlekete,

18.000.000 na vesika tevzi edecek olursak, ekmek gibi omojen bir madde olmadığı için, bir kısım halkın, şeker yemediği halde, vesika olarak bu vesikasını diğer şehirlere ve kasabalara satmak suretiyle, bir takım vatandaşların adetâ kendilerine vergi vermesi vaziyeti doğacaktır. Bu malûm olunca bundan çekindik ve fiata zam yaptık. Tasvip ettiniz. Aynı zamanda fakir ailelerin sütteki çocukları için lâzımgelen tertibatı almak üzereyiz. Binaenaleyh şeker işi bu tarzda olmuştur. Lâzımgelen şey, bu memlekette arandığı zaman her maddenin bulunmasıdır. Binaenaleyh bazılarının lüzumsuz yere bunu alıp bir tarafa istif etmesine veya herhangi bir şekilde herkesin, arzu ettiği gibi onu kullanarak stokun bitmesine müsaade etmiyeceğiz. *(Alkışlar)*

Naci Tınaz arkadaşımızın beyanatı arasındaki bir tek kısa cümle üzerinde duracağım. Diğer taraflarını salâhiyetim haricinde görüyorum. Münakaşalarda oyun oynanması keyfiyetinden bahsettiler. Bundan benim çıkardığım mânâ, bu münakaşaya iştirak eden adamlar arasındaki oyundan ibarettir. Böyle ise tamamen beraberim.

GL. NACİ TINAZ (Bursa) — Bir kaç mütaahhit birleşiyorlar. Maksadım budur.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (Devamla) — Diğer taraftan Tınaz arkadaşım elbise için tip meselesini ileri sürdü. Bu benim için çok kolaydır. Fakat memleketin iktisadi vaziyetini, fabrikaların istihsal durumunu ve sairesini gözönünde bulundurmak lâzımdır. Zannediyorum ki zaman bütün vatandaşlarımıza bunu yaptıracaktır. Biliyorsunuz, köylere el tezgâhı tevzi ediyoruz. Buna iki sene evvel başladık. Demek ki Hükümet vaktiyle bu eksikliği görmüştür.

Geçen sene 300 bin liralık, bu sene 600 bin liralık el tezgâhı tevzi ediyoruz. Eğer gelecek sene biraz daha imkân dahilinde görebilsek, daha fazla el tezgâhı tevzi edeceğiz. Bu demektir ki, halkı kendi muhitlerindeki mahsulâtın cinsine göre elbisesini kendisi yapıp giymesi için mümkün olanı yapmağa teşvik ediyoruz.

Kâzım Nami arkadaşımızın sözlerinden iki noktaya temas edeceğim.

Türk milletinin, Türk camiasının kendi ananesi vardır. Bütün bu ananesine müstenit, onun bir ahlâk telâkkisi vardır. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Hükümet bu ahlâka karışmaz, amma bir hudut dâhilinde karışmaz. Eğer bundan biraz inhiraf görürse, gerek mesuliyeti omuzunda taşıyan insanlar ve gerek siz o ananenin bozulmaması için lâzımgelen tedbiri almak hususunda biran tereddüt etmeyiz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

İkinci mesele: Hangi vekil ne toplamış? Bunu kendilerinden sarahaten isterim. (*Alkışlar*)

Arkadaşlar; hepimizin gözü önünde avuç içi kadar Ankara'da, biz hepimiz icabettiği gibi ne kadar imkân dahilinde ise kuvvet ve kudretimiz ne kadara yetiyorsa o kadar çalışıyoruz. Büyük bir şehirde değiliz. Aynı mahallerin hemen çocukları ve komşuları gibiyiz, karşı karşıyayız. Hepimizin evine ne giriyor, ne çıkıyor hepimiz biliriz. Binaenaleyh böyle bir şey varsa lütfen söylesinler ve meydana çıksın. (*Tabii, tabii sesleri*)

Hiç bir vakit bir Hükümet uzvuna bu şekilde, müphem isnatlar yaparak bozguncu bir ruh doğmasına meydan veremem.³² (*Bravo sesleri, alkışlar*)

³² *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 23, İnikad 33, Sayfa 177-178*

15 Nisan 1942 Çarşamba

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir “Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü” Kurulması Hakkında Kanun Lâyihası Münasebetiyle Konuşması

Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya fakültesine bağlı bir “Türk inkılâp tarihi enstitüsü” kurulması hakkında kanun lâyihası ve Bütçe ve Maarif encümenleri mazbataları (1/736)

REİS — Efendim; geçen celsede lâyihanın ikinci müzakeresine başlarken bir takrir verilmişti.

Takrir sahibi izahat vermişti. Fakat Maarif vekili burada olmadığından dolayı müzakere tehir olunmuştu. (Maarif vekili yok sesleri).

Şimdi takriri tekrar okutuyorum. Müzakere devam edecektir.

Yüksek Reisliğe Şifahen izah ettiğim sebeplerden dolayı “Türk inkılâp tarihi enstitüsü” yerine “Türk istiklâl ve inkılâp tarihi enstitüsü” denilmesini teklif eylerim.

İstanbul
K. Karabekir

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar, biz bu enstitünün kanununu gönderirken, bundan evvel inkılâp tarihi dersleri vardı. Onun yerine bu enstitüyü kurduk.

İsmin değiştirilmesine bendeniz bir lüzum görmüyorum. Zaten teklif kanunun ruhunda mündemiçtir. Binaenaleyh İnkılâp enstitüsü şeklinde kalmasını zannederim ki arkadaşımız da tercih buyururlar. O şekilde kalırsa daha muvafık olur.³³

³³ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 24, İnikad 47, Sayfa 152-154*

20 Nisan 1942 Pazartesi

1941 Malî Yılı Muvazenei Umumiyesine Dahil Bazı Daire Bütçelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar; Anadolu ajansı ıslaha muhtaç olabilir, içerisinde şu veya bu şekilde bası insanlar bulunabilir. Bunların kâffesi ıslah olunur. Ben, günün ihtiyaçları için istediğimiz bir para üzerine, Ziya Gevher Etili'nin beyanatının bir kısmına cevap vereceğim. Karadeniz'de batan gemi dolayısıyla Kudüs'ten gelen telgraf üzerinde beyanatta bulundular. Heyeti umumiyesiyle okumuş olsalardı göreceklardı ki, telgraf tamamen bizim lehimizde ve kabul etmiyenlerin aleyhlerindedir. Yani kabul etmiyenlerden şikâyet ettiklerini göreceklardı ve Siyonist cemiyetinin bir şikâyetidir. Binaenaleyh Türkiye aleyhinde yazılmamıştır ve gazetelerimize olduğu gibi geçmiştir. Bunu tasrih etmek istiyorum. Siyonistlerin yaptıkları teşebbüsleri hüsnü kabul etmiyenlere karşı, aldıkları bir tavru hareketten ibarettir. Esasen bunların batması faciası üzerinde, Hükümetin neşretmiş olduğu komünike hepinizin hatırındadır. Biz bu hususta elimizden gelen her şeyi yaptık. Maddi, mânevi en ufak mesuliyetimiz yoktur. Türkiye, başkaları tarafından arzu edilmeyen insanlara melce, olamaz. Türkiye başkaları tarafından arzu edilmeyen insanlar için vatan hizmeti göremez. Bizim tuttuğumuz yol budur. Kendilerini bu sebepten İstanbul'da alıkoyamadık. Çok yazık ki bir kazaya kurban gittiler. Şunu da arz edeyim ki, bu bizim nokta-i hareketimizi gösteren bir misaldir. Bunu tashih etmek isterim.³⁴

³⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 24, İnikad 49, Sayfa 179*

25 Mayıs 1942 Pazartesi**1942 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle Konuşması**

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Bütçenin heyeti umumiyesi hakkında burada söz söyleyen arkadaşlarımın, vekâletlere taallûk eden kısımlarına vekil arkadaşlarım kendi neticelerinde, arası geldiği zaman, malumat arzedeceklerdir. Bendeniz heyeti umumiyesi üzerinde görüşülürken, bilhassa Sayın Müstakil Grup reisi arkadaşım Rana Tarhan tarafından ifade edilen fikirler üzerine nokta-i nazarımı söyleyeceğim.

Teşkilât meselesi; bundan evvel bir bütçe müzakeresinde de yine Yüksek Heyetinize arzettiğim veçhile Devlet teşkilâtının, köyden en yüksek makamına kadar zincir kademeleri tamam olmasa bundan çok zarar göreceğiz. Devlet teşkilâtının, halkın her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ve kabiliyette olmasını daima esas tutmak lâzım geldiği kanaatindeyim; bunu her zaman tekrar etmişim ve şimdi de aynı fikirdeyim. Devlet teşkilâtı halkın ihtiyaçlarını tamamen karşılayacak şekilde teessüs ederse o vakit biz biraz rahat ederiz.

Bugün Devlet teşkilâtı bu vaziyette değildir, işe için büyük teşkilât yapmak mecburiyetinde kalıyoruz. Arkadaşlarım çok iyi bilirler ki, birçok Devletler harp haline geçecekleri zamanki vaziyeti sulh zamanında düşünerek ona göre teşkilâtlarını hazırladılar. Biz seferberliğe geçmek için lâzım gelenleri sulh zamanında düşünmüşüzdür. Fakat bugünün ihtiyaçları, yalnız Devlet teşkilâtının değil, büyük şehirlerin belediye teşekküllerinin de ihtiyaca kâfi gelmediğini göstermekte ve ona çare bulmak da Hükûmete düşmektedir. Ve bu teşkilât ta işe hazır olmayan unsurlardan vücuda geldiği için muhterem arkadaşım Rana Tarhan'ın işaret ettikleri gibi, aksaklıklar görülmektedir. Tabii bunlar yeni girdikleri bu işlerin safahatını yavaş yavaş öğrenecekler ve bu işlere yavaş yavaş alışacaklardır.

Bu arada bazı fenalıklar olursa bittabi bunlar da görülüp temizlenecektir. Bu nokta-i nazardan bunda herhangi bir müşkülât tasavvur etmem. Fakat teşkilât bugün lâzımdır, yapılacaktır ve yapılması nihayet kütlenin menfaati icabındandır. Yalnız, evvelce de arzettiğim gibi, kemmiyetten ziyade keyfiyete verdiğim kıymetten ve sözden dönmüş değilim. Daima onun üzerindeyim. Fikrim şudur: Bugün harbin başladığı günden beri yaptığımız tecrübelerle görüyoruz ki, Devlet teşkilâtı (A) dan (Z) ye kadar baştanbaşa bu memleketin ihtiyacıyla telif edilebilecek şekilde tebdil edilmek lâzımdır. Bu teşkilâtı behemehâl yenileştirmek mecburiyeti vardır. Fakat bugün görgülü ve işe yarar binlerce memurun ordu saflarında şerefli hizmet almış olmalarının da, bu kararın tatbiki için bizi bir az daha teenni ile harekete mecbur ettiğini gözönünde bulundurmak lâzımdır; fakat bunun zamanı gelecektir. Behemehâl dinamik ve teknik kabiliyeti tam bir Devlet teşkilâtına mutlak ihtiyaç vardır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Şunu da arzetmek isterim. Böyle bir karara vâsıl olduğumuz zaman bugün teşekkül eden bir tabakanın yarın tamamen kaldırılmasında hiç bir müşkülât görmüyorum. Fikrimi bilmiyorum, izah edebildim mi? Şimdiki şekil kalır, kanburun üzerine bir kan bur daha ilâve edilir. Hayır efendiler; ikisi birden ameliyat olur, çıkarılır, atılır.

Ücretlilerin maaşa geçmesi meselesi, kanun hasırdır. Bütün Devlet teşkilâtında ve mülhak bütçelerde ecnebi kadınlarla evli ancak 150 kadar memur bulunmuştur. Bunların

hukuki vaziyetini tetkik ile meşgulüm. Bunu hallettikten sonra heyeti umumiyesini huzurunuzda getireceğim. Aynı zamanda bu kanunda ilerde herhangi bir şekilde böyle bir vaziyet karşısında kalmamak için kâfi hükümler koymak kararındayım.

Devlet mubayaalarından bahsettiler. Devlet mubayaalarının hemen hemen ehemmiyetli kısmı doğrudan doğruya bir merkeze raptedilmiş vaziyettedir. Memleket haricinden vâki olan mubayaat, hattâ tüccar eliyle gelse dahi, ancak Devlete maledilmekte ve maliyeti üzerinden ihtiyacı olan dairelere tevzi olunmaktadır. Memleket dahilinde ordu ve halkın ihtiyacını temin eden mubayaat tamamen toprak ofisi vasıtasıyla yapılmaktadır. Bunun üzerinde herhangi bir mutavassıta yer verilmemektedir, amma bazı yerler olabilir ki, bunlar gayet uzaktır, bunlar istisna teşkil ederler, bunlar hakkında aynı şekli tatbik etmeğe imkân yoktur.

Tesellüm işi, henüz doğrudan doğruya ait olduğu daireler tarafından yapılmaktadır. Burada bilhassa şunu tebarüz ettirmek isterim ki, hakikaten tesellüm işi için yeni bir teşkilâta ihtiyaç vardır. Ancak evsafı taayyün etmiş mevaddı, Ticaret vekâleti veya diğer kanallarla tedarik ettiğimiz malı Devlet kanalı ile vermekteyiz ve onları maliyeti üzerinden veriyoruz.

Satın alma işleri:

Satın alma işleri ya doğrudan doğruya ticari birlikler yahut resmen tanınmış müesseseler vasıtasıyla yaptırılmaktadır. Ticaret vekâleti bu tarzda karar vermiştir. Maamafih bu meselenin üzerindeyiz.

Hariçten ısmarlanan mubayaatı birleştirmek, satın alırken resmî ve ticari birlikleri tavzif ederek bunu en salim bir şekilde yapmak kararındayız ve tatbikata da geçmiş bulunmaktayız.

En mühim dâva, arkadaşımızın en son mevzuubahis ettikleridir. Biliyorsunuz ki arkadaşlar biz ancak harbin istilzam ettiği teşkilâta ve tatbikata 1940 senesinde başladık ve teşkilâtı kademe kademe ihtiyacın gösterdiği lüzum ve nisbet derecesinde ilerlettik. Binaenaleyh tedbirlerin kül halinde olmaması ve birden alınmaması tabiidir. Yavaş yavaş başladık, tedbirleri de kademe kademe aldık. Bu tedbirleri kül haline getirmek için verdiğiniz salâhiyetlere istinat ederek mütemadiyen çalışılmaktadır. Bugünkü vaziyette dahi teşkilâtın ne kadar mühim ve yorucu olduğunu yakından bilirsiniz. Bu işlerin gün geçtikçe daha ziyade tekemmüle gideceğini görüyoruz. Meselâ, ana ihtiyaç maddeleri fiyatlarının müstakar bir hale gelmesi için çalışıyoruz ve bugün bu mesai son safhasına gelmiştir. Muhtelif maddelerin fiyatlarını tâyin ve tesbit, münferit kararlar halinde ilân edilmektedir. Fakat bunlar hakikatte umumî bir fiyat politikasının tedrici bir surette tatbikini ifade etmektedir. Biz bunları birer birer veriyoruz. Doğrudur. Fakat heyeti umumiyesini, daha evvel Ticaret vekili arkadaşımızın bir hususi içtimada arzettiği veçhile, bir seviyeye getirmeğe çalışıyoruz ve bütün bu fiyatları behemehâl sabit bir halde tutmak için karar vermişizdir ve bu kararın üzerindeyiz. Binaenaleyh Berç Türker arkadaşımızın, toprak mahsulleri fiyatına zam hakkında söylemiş olduğu söze Hükümet namına, biz iştirak etmiyoruz.

“Başladığımız tetkikat bitmek üzeredir. Yakında bundan müspet neticeler alacağımızı ümit ediyoruz. Bunun haricinde, sınav istihsal, toplama, fiyatlandırma, dağıtma, hususlarını da göz önünde tutuyoruz. Bu hususta icabederse vesika usulüne

de gideceğiz, lâzımgelen bütün tedbirleri alacağız. Bunun üzerinde çalışmaktayız” Zannederim arkadaşımızı tatmin edecek şekilde maruzatta bulundum.

ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — Teşekkür ederim.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (Devamla) — Gerek İzzeddin Çalışlar, gerek Halil Menteşe arkadaşımın sözlerine vekil arkadaşlarım lâzımgelen izahatı arzederler. Maruzatım bundan ibarettir. *(Alkışlar)*

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Devlet teşkilâtının çok muntazam olmasına taraftarım. Fakat yeniden bir Propaganda vekâleti teşkiline taraftar değilim, bir *(Doğru sesleri)*

İkincisi, kâğıt meselesinin temini. Kitap, risale, mecmua, gazete, hepsi Matbuat umum müdürlüğüne devredilmektedir. Oradan alınacak.

Bunun haricindeki kâğıtlarla bittabi Matbuat umum müdürlüğü meşgul olmayacaktır. Onun için bu hususta bir koordinasyon karan hazırlanıp çıkmak üzeredir.³⁵

³⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 25, İnikad 62, Sayfa 270-271, 277*

27 Mayıs 1942 Çarşamba 1942 Malî Yılı Bütçe Müzakeresinde ve Müzakerenin Hitamı Münasebetiyle Teşekkür Konuşması

Dr. SADİ KONUK (Bursa) — İzmir sergisi için 50 bin lira vardır. Diğer vekâletlerin de kendilerine göre iştirak hisseleri vardır...

Acaba bu günkü fevkalâde şartlar dahilinde İzmir fuarı eskileri gibi muvaffakiyetle açılabilir mi? Hükümetten bunu öğrenmek istiyorum.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlar, vekil arkadaşlarımın da arzettiği gibi bugünkü şerait dahilinde İzmir fuarını bu sene açmamağa karar verdik, bu sene açmıyacağız, önümüzdeki sene açacağız. Ümit ediyorum ki, İzmirli vatandaşlarımız bu mecburiyetten dolayı bize karşı herhangi bir şey hissetmezler. *(Muvafık sesleri)*

REİS — Fasil kabul edilmiştir.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Arkadaşlarım, 1942 senesi bütçesini lütfen kabul buyurmak suretiyle Hükümetinize karşı göstermiş olduğunuz itimaddan dolayı gerek kendi namıma, gerek arkadaşlarım namına teşekkürlerimi arz ederim. *(Allah muvaffak etsin sesleri)*

Vazifemiz, şimdye kadar olduğu gibi bundan sonra da, sizin itimadınıza lâyük olmağa ve bize tevdi ettiğiniz vazifeyi iyi görmeğe çalışmaktır.

Büyük dünya buhranı karşısında, bütçeyle kabul buyurduğunuz birçok külfetler vardır. Aynı zamanda, bundan sonra da karşılaştığımız birçok zorluklar vardır. Fakat ben ona eminim ki, gerek bu külfetleri milletimiz kabul ederken ve gerek karşısında kaldığımız bu müşkülâtı biz yenerken, behemehâl iyi bir neticeye vâsıl olacağımıza ve mutlaka istikbalde güzel neticelerle karşılaştacağımıza itimadımız vardır. *(Bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

Arkadaşlarım, dün olduğu gibi bugün ve yarın da yegâne gayemiz ve yegâne takibedeğimiz yol, Türk vatanının bütünlüğü ve Türk milletinin istiklâlidir. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bize verdiğiniz vazifeyi yaparken gözümüzün önünde tutacağımız, ancak bu istikamet ve takibedeğimiz yol da, şimdye kadar olduğu gibi, aynı yoldur.³⁶ *(Allah muvaffak etsin sesleri, alkışlar)*

³⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 25, İnikad 64, Sayfa 352, 381*

28 Mayıs 1942 Perşembe

**Vakıflar Umum Müdürlüğü 1942 Malî Yılı Bütçe Kanunu Münasebetiyle
Yaptıkları Konuşma**

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Vakıflar idaresinin dahilî hizmetine ait kısma, müsaade buyurursanız, Müdürî Umumiî cevap verir. Bendeniz Ziya Gevher arkadaşımın söylediği noktaya temas edeceğim.

Esasen Kızılay'la anlaşmışsızdır, lâzımgelen tertibatı almaktayız. Kışın büyük şehirlerde fıkara halk için aşhaneler açmak niyetindeyiz.³⁷ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

³⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 6, Cilt 25, İnikat 65, Sayfa 399*

MEHMET ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU
Türkiye Cumhuriyeti 5. Başbakanı

BİYOĞRAFI

MEHMET ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU

(1886, Ödemiş - 27 Aralık 1953, İstanbul)

Türkiye Cumhuriyeti 5. Başbakanı, 13 ve 14. Hükümet Başkanı

Mehmet Şükrü SARAÇOĞLU

1887 yılında İzmir'in Ödemiş ilçesinde doğdu. Mülkiye Mektebi'ni (1909) bitirdikten sonra İzmir liselerinde öğretmenlik yaptı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Cenevre Siyasal Bilimler Fakültesi'ni bitirdi. İkinci dönem çalışmalarına başlayan TBMM'ye, İzmir milletvekili olarak katıldı. Fethi Okyar hükümetinde Milli Eğitim Bakanı (1924-1925) oldu. Dördüncü ve Beşinci İnönü hükümetlerinde Maliye Bakanlığına (1927-1930) getirildi. 1933-1939'da Adalet Bakanlığı, 1939-1942 yıllarında Dışişleri Bakanlığı yaptı. 1942 yılında hükümeti kurmakla görevlendirildi. (1942-1946) yılları arasında başbakanlık yaptı. 1948 yılında TBMM başkanlığına seçildi. 1953 yılında İstanbul'da vefat etti.

I. SARAÇOĞLU HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(13. Cumhuriyet Hükümeti)
(09.07.1942-09.03.1943)

5 Ağustos 1942 Çarşamba

13. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Saraçoğlu Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması

REİS — Yeni teşekkül eden Hükümet, Teşkilâtı esasiye kanununun 44'ncü maddesine tevfikân, iç ve dış siyasetini Büyük Millet Meclisinin tasvibine arzedecektir.

Söz Başvekilindir.

(Başvekil Şükrü Saraçoğlu sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar,

Aziz hâtırası önünde saygı ile eğildiğimiz Dr. Refik Saydam'ın vazife başında ölmesi üzerine teşkiline memur buyurulduğum Hükümeti Büyük Meclisin yüksek huzuruna getiriyorum.

Yeni Hükümetiniz de evvelkiler gibi Cumhuriyet Halk Partisi programını hassasiyetle ve dikkatle tatbika çalışacaktır.

Arkadaşlar,

Dünyanın her gün daha fenalaşan ve ufuklarında bir ümit ışığı belirmeyen karanlık manzarası içinde Türk milleti bütün ıstıraplarına rağmen en bahtiyar bir mevcudiyet olarak göze çarpıyor. Bu saadetin sırrı Büyük bir Şefin etrafında yaratılan birliktir. Görmekte olduğumuz dünya faciaları içinde milletlerin yıkılmalarına sebep olan tefrikalar, ihtilâflar Türk milletinin bütün faziletlerini nefsinde toplayan İsmet İnönü'nün yarattığı karşılıklı güven sayesinde *(Alkışlar)* bu memlekette yer bulmamıştır. İnönü Türk milletine, Türk milleti de İnönü'ye çok yanlıyor. *(Bravo sesleri alkışlar)* Bu güne kadar olduğu gibi yarın da aynı birlik ve beraberlik içinde sıkıntılarda ve sevinçlerde birbirimize dayanarak emniyetle yürüyeceğiz. Böylece bu koruyucu birliğin idamesi Hükümetiniz için de ilk ve en büyük gayeyi teşkil edecektir.

Arkadaşlar,

Topraklarımızı harbin dışında tutmak için bütün dikkat ve gayretimizi sarfetmekteyiz. Bu güzel eseri sonuna kadar götürmek için ümidimiz azalmış değildir. Fakat bizim bütün dikkat ve itinalarımıza rağmen bir gün istiklâlîmiz veya topraklarımız tecavüze mâruz kalacak olursa bütün varlığımız, bütün mevcudiyetimiz bir tek idealin emrine verilecektir. *(Bravo sesleri)* Bu ideal de son ferdimize kadar çarpışmak olacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bundan dolayı Ordumuzu her an için kuvvetli ve hazır tutuyoruz ve onu her türlü ihtimamın, her türlü itinanın üzerinde temerküz ettiği büyük bir varlık olarak yaşatmakta devam edeceğiz. Ordumuzu her gün biraz daha kuvvetli görmek hepimiz için bir gaye, Hükümetiniz için de bir program olmakta devam edecektir. *(Alkışlar, bravo sesleri)*

Arkadaşlar, herkes tarafından bilinen bu yüksek hakikatlerden sonra haricî ve dahilî politikalarımıza geçiyorum.

Haricî politika:

Cumhuriyetimizin Lozan'da başlayan faal ve müsbet haricî siyaseti birçok imtihanlardan geçtikten sonra bugünkü duruma varmıştır. Bu durum bugün en iyi istikrar kelimesiyle tavsif edilebilir. Hudutları haricinde hiç bir sergüzeşt fırkasında koşmıyan ve koşmayacak olan Türkiye harbin dışında kalmak imkânlarını aramış ve bu imkânları da şuurlu müspet bir bitarafılık üzerinde yürümekte bulmuştur.

Üç senedenberi dünyayı yakan ve yıkan haile önünde Türkiye menfi bir bitarafılık ile vaziyetini koruyamazdı ve yarın da koruyamaz. Türkiye bitarafılığı umumî bir politik sistemin işlenmiş bir şeklidir ve politikamızın kimseyi endişeye düşürmeyecek bir berraklığı ve samimiyeti vardır.

İngiltere ile olan ittifak muahedemiz her iki tarafın nefine olarak vazife görmekte devam edecektir. Türkiye - İngiltere ittifakı realitenin ifadesi ve biraz evvel arzettiğim politik sistemin esaslı bir rûknüdür.

Yine o politikanın bariz ve samimi bir tezahürünü de Türkiye ile Almanya arasındaki karşılıklı anlayış ve dostluğu yeniden tevsik eden Türk-Alman Anlaşmasında görüyoruz.

Harbin bu iki esaslı burcuna karşı olan vaziyetimizi ve o Devletlerle olan bağlarımızı müspet siyasetimizin bariz birer misali olarak arzettim.

Muharip kümelerin her ikisinde kendileriyle ahdi veya fiili rabıtalığımız ve dostluklarımız olan Devletler yer almıştır ki bunlara karşı da dost ve dürüst olmakta devam edeceğiz. *(Alkışlar)*

Dostluğuna karşı sonsuz bir hüsnüniyetle meşbu dostluk, düşmanlığa karşı yıkılmaz bir azim ve metanetle mukabele, *(Alkışlar)* işte Hükümetinizin takip edeceği haricî siyasetin tam ifadesi. *(Bravo sesleri)*

Dahilî politikaya gelince:

Arkadaşlar, Dahilî politikamızın en mühim cephesi iktisadi cephedir ve bu iktisadi cephenin en harareti köşesi de iâşe meselesidir.

Liberal iktisat ilmi, insanların refahını arttırmak için her memlekete, o memlekette en bol ve en kolay yetişen mahsulleri yetiştirmek ve bunları diğer memleketlerde en bol ve en kolay yetişen mahsullerle mübadele etmek tavsiyesindedir, İnsanları idare eden yalnız iktisat kaideleri olsaydı bu tavsiyeye riayet etmek çok yerinde olurdu. Fakat bu ilmin yanında bir de hayat bilgisi vardır ki onun da bize tavsiyesi şudur:

“Bir memleket, umumî ve geniş ihtiyaçlarını bizzat kendisi istihsal edemiyorsa o memleket sulhta ve harpte yabancı iradelerin tesirinde kalabilir”. Onun için biz, gıda, elbise, ayakkabı, silâh gibi umumî ve geniş ihtiyaçlarımızı bizzat kendimiz yetiştirmek için her fırsattan istifade ederek çalışmak kararındayız. *(Bravo sesleri)* Bu umumî kaide ve kararımızı bir kere daha ilân ederken hemen haber vermeliyim ki ihtiyaçlarımızın, zaruretlerimizin şiddeti ne olursa olsun hiç bir yabancı irade bizim bileğimizi bükemeyecektir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bu umumî kaideyi söyledikten sonra sıkıntılarımız ve günlük işlerimiz hakkındaki düşüncelerimizden bahsetmek istiyorum.

Bugünkü sıkıntılar bilhassa iâşe etrafında toplanmıştır ve hepsi muvakkat ve geçici ve harple beraber nihayet bulacak arızalardır.

Bütün dünya ile beraber bütün komşularımızın harp içinde olduğunu ve istihsalde çalışan yüz binlerce gencimizin silâh altında bulunduğunu gözönünde tutan Hükümet bu darlığı biraz da tabii bulmaktadır. İaşe sıkıntısı bu gibi işler için en hazırlıklı ve en teşkilâtlı memleketlerde bile facialar yaratacak hale geldi.

Bugün bitaraf Devletlerde bile hiç bir müşteri bulamadığı için çürüyen, buna mukabil hiç bir pahaya tedarik edilemeyen mallar mevcuttur.

Bizim çekmekte olduğumuz darlık bu umumî ve büyük ıstırabın küçük bir parçasıdır. Ve bunun çoğalmasa ihtimali yok değildir.

Böyle olduğu takdirde bu yükü mütesaviyen çekmek ve çektirmek için bütün tedbirleri almakta kusur etmemeğe çalışacağız. Bol imkânlar oldukça onun neşesini beraber tadacağız, bertaraf edilemeyen ihtiyaçların sıkıntısını da beraber çekeceğiz ve herhalde Hükümetiniz kararlarının ümitli veya ıstıraplı olmalarına bakmıyarak onları olduğu gibi millete anlatacağız.

Bundan evvel benim ve on arkadaşımın dahil olduğu Hükümet, memlekette hayat pahalılığına ve iktisadi buhranlara mâni olmak için verilen salâhiyetlere istinaden bir çok sert kararlar aldı ve onları sıkı bir gayretle tatbika başladı. Fakat aradan günler geçtikçe, bu kararların matlup neticeyi vermiyeceği, yapılan şikâyetlerden, tesbit edilen fiyatlarla birçok malların ve gıda maddelerinin bulunamamağa başlamasından ve yapılan tetkiklerden anlaşılmaya başladı. Onun için yeni Hükümet hemen işe başlayarak bu sert tedbirleri yumuşatmaya, yer yer kaldırmağa ve yer yer değiştirmeye karar verdi ve tedbirlerin iktisadi olmasına daha çok bel bağladı. Tuttuğumuz bu yolda fiyatlar, kendisiyle mal tedariki imkân haricinde çıkan resmî fiyatların tabiatıyla üstüne çıkacak ve fakat herhalde kara pazar fiyatlarının dununda kalacaktır.

İlk işe, en mühim gördüğümüz hububattan başladık. Gördük ki bu memleket, sulh zamanında bile kendisine ancak kifayet edebilen hububatı yetiştirmiş ve pek müstesna senelerde pek az ihracat yapmıştır. Fakat harple beraber koskoca bir Türk ordusu buğday sarfiyatını yüz binlerce ton artırdığı gibi Türk ordusunun hayvanları da arpa ve yulaf sarfiyatını yüz binlerce ton arttırmıştır ve münhasıran bu yüzden muvazenede koskoca bir açık peyda olmuştur.

Diğer bir hesaba göre harp başladığı zaman Devlet, elinde (250) bin ton bir buğday stoku vardı. Halkın ve tüccarın elindeki miktar herhalde bu miktardan az değildi. Demek harp yıllarına (500) bin ton bir buğday stoku ile girmiştik. Bu stok bizi yalnız iki sene rahat yaşattı. Üçüncü seneye pek sıkışık olarak girdik. Bu sıkışık yılda, huzurunuzda şükranla vadetmeği vazife bildiğim yüz küsur bin tonluk İngiliz hububat yardımına rağmen gayet sert ve sıkı tahdidi tedbirler aldık ve Türk ırkının başlıca gıdası olan ekmeği çok küçülttük. Bütün bunlara rağmen ekmek darlığını ve sıkıntısını hâlâ bertaraf edemedik. Bu hesaplar da göstermektedir ki, yalnız buğdayda 250 bin tonluk bir açığımız vardır.

Bu açık ancak şu üç şekilde kapatılabilir:

1. Çiftçiyi memnun ederek istihsalı arttırmak;
2. İstihlâki azaltmak;
3. Hariçten buğday getirmek.

Biz bu üç tedbirin üçünü birden aldık. Çiftçiyi memnun etmek için fiatları arttırdık; istihlâki azaltmak için Ordu ve resmî teşekküllerle kontrolü bir dereceye kadar mümkün

olan büyük şehirlerde konmuş olan tahdidatı muhafaza ettik; hariçten buğday tedariki için bilhassa Amerika'ya müracaat ettik. Amerika Hükümeti 45 gün içinde on beş bin ton buğdayı kendi vasıtasıyla getirip teslim etmeyi süratle vadettiği gibi, nakil vasıtası tarafımızdan tedarik edilmek şartıyla istediğimiz kadar buğday vermeyi kabul ettiğini bildirdi. Biz bir taraftan Amerika'nın gösterdiği yüksek anlayışa ve dostluğa derin teşekkürlerimizi ifa ederken diğer taraftan yabancı nakil vasıtası temini için çalışmaya başladık. Bundan maada vapur ve nakliye sıkıntılarımıza rağmen bir vapurumuzu ayrıca bu işe tahsis etmeğe çalışıyoruz. Ümit ediyoruz ki, buğday için almış olduğumuz tedbirlerin hepsi iyi işleyecek olursa buğday buhranı tamamen zail olacak ve hattâ yer yer buğday fiatlarının, Hükümetin %25 1er için tesbit ettiği fiatın dununa düşebilecektir.

Arpa ve yulaf açığımızı kısmen hariçten tedarik etmekle fakat bilhassa bizde çok bol olan ve iyi bir gıda olduğu anlaşılan pancar ve pamuk çekirdeği küsbelerinin mühim kısmını ordunun hayvanlarına tahsis etmek suretiyle kapatmağa çalışacağız. Biliyorsunuz ki malzeme ve mamul maddeler ihtiyacımızı temin etmek için Almanya ile yüz milyon marklık kredi mukavelesi imzalamıştık. Elyevm bir heyetimiz bu krediyi işletmek için Berlin'de bulunuyor. Heyetimize ve işlerimize gösterilmekte olan kolaylıklar için teşekkür etmeyi bir vazife bilirim.

Arkadaşlar,

Buraya kadar olan sözlerimle alelûmum hububat hakkında almış olduğumuz malûm kararların mucip sebeplerini izah etmiş olduğumu sanarak diğer maddelere geçiyorum.

Fasulye, nohut, mercimek, pirinç gibi gıda maddelerindeki takyidatı bütün bütün kaldırdık. Çünkü:

1. Bu mahsullerin her biri kolaylıkla diğerinin yerine kaim olabilir.
2. Buğday politikamız muvaffak olursa büyük miktarda bir bulgur mevcudu bu maddelerin pahalılaşmasına kolaylıkla mâni olur.
3. Öteden beri büyük miktarda fasulye ihraç eden bir memleketiz.
4. Her yerden gelen haberler, bu cins mahsullerimizin bu sene çok bereketli olacağını gösteriyor.

Yağlar hakkında da aynı kararı verdik. Çünkü memleketimizde ihtiyacı karşılayan başlıca yağlar şunlardır: Tereyağı, kuyrukyağı, pamukyağı, zeytinyağıdır ve aradaki fiyat farkı çoğaldığı zaman, bu maddelerden biri diğerinin yerine kaim olmaktadır. Memleketimiz her sene çok mühim miktarda zeytinyağı ihraç ettiği gibi elyevm mühim miktarda zeytinyağı stoku mevcuttur. İşte bu stokla ve elimizdeki ihraç kuvveti ile yağ fiyatlarının gayri tabii bir raddeye çıkmasına mâni olabileceğimizi ümit ediyoruz. Zeytinyağı ve diğer yağlar mutedil; sayılacak bir raddede durursa ihracına müsaade edeceğiz, durmazsa zeytinyağı ihracını bir taraftan tahdit ve hattâ menedeceğimiz gibi diğer taraftan da Devlet istihlâkine zeytinyağına tevcih edeceğiz. Hulâsa, zeytinyağı ihracı mekanizmasıyla bütün yağları mutedil bir fiyatta tutabileceğimizi ümit ediyoruz.

Hububattan, bakliyattan, yağlardan sonra pamuklu ve yünlü kumaşlara geçiyorum:

Mütehassısların verdikleri izahata göre, memleketin kumaş ihtiyacının küçük bir kısmı el tezgâhları ile tatmin ediliyor.

Fabrikalar yünlü kumaş ihtiyacımızın %80'ini, pamuklu kumaş ihtiyacımızın da %60'ını tatmin etmektedir. İstihsal edilen bu iki cins kumaşta da Devlet fabrikalarının hisseleri %50 den biraz fazladır. İşte açığımız olan bu %20 ve bu %40 Hükümetin yardımını bozmakta ve kara pazarı yaratmaktadır.

Bu miktarları istihsal için fabrikaların bir kısmı üç, diğer kısmı iki, geri kalanlar da bir ekiple çalışmaktadır. Kumaş buhranının önüne geçmenin en makul yolu istihsallerimizi ihtiyaçlarımızın derecesine mümkün olduğu kadar yaklaştırmaktır. Yakın bir âtide mevcutlara bir pamuklu fabrikası ilâvesi ihtimal dahilinde görünüyor. Bundan maada imkân görülürse bütün fabrikalar üç ekiple çalıştırılacaktır. Bu iki tedbir bizi maksadımıza biraz daha yaklaştıracaktır ümidindeyiz.

Bundan evvel çok yerinde alınmış bir kararla hususi pamuklu fabrikaları münhasıran Devlet fabrikaları hesabına çalışır bir hale getirilmiştir. Biz bu güzel kararı hususi yünlü fabrikalara da teşmil niyetindeyiz.

Kumaş meselesine sınımsız bağlı iki madde vardır: Yün ve pamuk.

Yine mütehassısların söylediğine göre memleket dahilinde kâfi yün ve yapak mevcuttur. Fakat bunları alabilmek için fiyatlarını diğer eşya fiyatlarıyla ahenkli bir hale getirmek lâzımdır. Elyevm bu ahenkli fiyatı aramaktayız.

Pamuğa gelince: Her şeyden evvel haber vereyim ki, bu sene pamuk için her yerden gelen haberler çok iyidir. Bazı sebeplere binaen en azalan ihraç kuvvetimizi bu madde ile kısmen telâfi edeceğimizi ümit ediyoruz.

Pamuğu almak ve tevzi ve ihraç etmek için kurulmuş iyi işliyen güzel bir düzen var; bunu bozmak niyetinde değiliz. Yalnız fiat etrafında tetkiklerde bulunduk. Elyevm pamuğun tesbit edilen bir fiatı vardır. Pamuk çekirdeğinin de keزالık tesbit edilen bir fiatı vardır. Pamuk çekirdeğini tamamen serbest bırakmak istiyoruz. Bundan alınacak neticeye göre pamuk fiatını tesbit edeceğiz.

Et meselesi: Memleketimiz ötedenberi, kasaplık hayvan ihraç eder. Mevcut ihraç memnuiyeti muhafaza edileceğine göre bu gün arızî sebeplerle muhtelif yerlerdeki göze batan fiat farklarının tedricen mutedil bir seviyede birleşeceğini ümit ediyoruz.

Arkadaşlar,

Buraya kadar, hayatımızın başlıca zarurî ihtiyaç maddeleri üzerinde aldığımız ve almak niyetinde olduğumuz kararlardan bahsettim. Bu karar ve düşüncelere göre:

1. Hububat fiyatlarını %25'lere, tahdirlere ve ithalâta,
2. Bakliyat fiyatları bu sene mahsulünün bereketine ve ihraç memnuiyetine,
3. Yağ fiyatlarını zeytinyağının ihraç mekanizmasına,
4. Kumaşların fiyatını arttıracığımız ekiplere ve bir elden idarenin vereceği faydalara ve tezgâhlara,
5. Et fiyatlarını da memleketimizdeki mevcuda ve devam ettireceğimiz ihraç memnuiyetine,

Güvenerek mutedil ve ahenkli bir seviyede tutabileceğimizi ümit ediyoruz. Bu mutedil saha hiç şüphe yok ki, dünkü karapazarın çok dununda olacaktır. Fakat yine şüphe yok ki bu mutedil safha geçen seneki fiatların üstünde olacaktır. Onun için bu

zaruri ihtiyaç maddelerini bir kerre de müstehlik zaviyesinden tetkik etmek icabeder. Acaba bu fiyat artışından en çok sıkıntıyı kimler çekmektedir?

Zengin ve paralı adamlar için bir mesele mevcut değildir; köylü ve çiftçi bu malların sadece satıcılarıdır; amele ve esnaf yevmiyelerini ve işlerini yeni şartlara daha evvelden intibak ettirmişlerdir. Görülüyor ki bu hayat pahalılığı bütün ağırlığını bilhassa muayyen bir miktardan az maaş veya ücret alan memurlara çektirmektedir. Bunlara hayat pahalılığı nisbetinde veya daha az bir maaş zammı yapmak bu gün Hazinemizin tamamen kudreti haricindedir. Esasen bu kabîl zamlar bizi fasit bir daireye düşürüyor. Bu sebeple bu yükü hafifletmek için başka istikametlerde çareler aradık ve her gün biraz daha arayacağız. Yükünü biraz hafifletmek istediğimiz bu ailelerin reislerine şimdilik ve bir başlangıç olmak üzere birer çift ayakkabı, keزالık bu ailelerin reislerine ve eşlerine birer elbiselik kumaşı meccanen vermek istiyoruz. Bundan başka muhtaç vatandaşlara iktidarımız dahilinde içtimai yardımlar yapmağa çalışacağız. Görülüyor ki bütün dikkatimiz, bütün faaliyetimiz daha ziyade bu zaruri ihtiyaç maddeleri etrafında toplanacaktır.

Arkadaşlar,

Bundan sonra, üstünde çalıştığımız diğer maddelere geçiyorum:

İpek ve ipekli ve diğer lüks eşyaların fiyatlarını serbest bırakacağız. Bunları kim ve nasıl isterse öyle alır ve satar. Bundan başka pancar gibi alıcısı tamamen Hükümet olan, şeker ve kömür gibi satıcısı tamamen Hükümet olan maddeler için alım ve satım hususunda tek düşüncemiz bunlara, bunlarla alâkadar sınıflar gözönünde tutularak, ahenkli ve mutedil bir fiyat tesbitinden ibaret olacaktır. Bunları tesbit ederken iki taraftan birinin Devlet olduğunu da daima gözönünde bulunduracağız.

İthalât ve ihracat işlerimize gelince: Çok karışık ve çok mütenevvi olan bu işlerin iyi işlemesi ve bugünkü ihtiyaçlara cevap verecek bir hale gelmesi için ciddi tetkiklere istinadeden tedbirleri alacağız. Her vaziyete göre âdil ve haklı hal şekillerini tatbik etmek için ihtiyatlı yürümekte daha ziyade menfaat olduğu kanaatindeyiz.

Arkadaşlar,

Aldığımız ilk kararların halkımız tarafından çok iyi karşılandığını aldığınız telgraflardan, teşekkürle gelen heyetlerden ve siz mebus arkadaşlarımızın getirdikleri haberlerden anladık.

Kararlarımızın iyi karşılanması fiivaki bu kararların behemehâl matlûp neticeyi vereceğine delâlet etmez; Fakat halkın bunları iyi karşılaması hedefe varmak için mevcut müşkülâtın mühim kısmının ortadan kalkması demektir. Çünkü büyük ve millî dâvalar yalnız milletle beraber olduğu zamandır ki kolaylıkla hallolunabilirler. *(Bravo sesleri alkışlar)*

Aldığımız ve almak yolunda olduğumuz kararlarla halletmek istediğimiz işler o çeşit işlerdir ki her söz, her hâdis ve her haber bu işler üzerinde derhal tesirini gösterir. Onun için hâdiseleri yakından takip etmek ve alınmış kararlarda sivri köşeler kalmış veya hâsıl olmuş ise onları törpülemek, keزالık bu tedbirle de boşluk kalmış veya hâsıl olmuş ise onu doldurmak için daima uyanık durmağa çalışacağız.

Arkadaşlar,

Bu günlük ve geçici sıkıntılardan sonra biraz da daima artan, daima kuvvetlenen ve hiç bir vakit değişmiyecek olan imanlarımızdan ve varlıklarımızdan bahsedeceğiz.

Arkadaşlar, Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve lââkal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. (*Bravo sesleri alkışlar*) Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Dünkü Türk gençleri müstakil ve hür bir vatana malik olmak şuurlu ve mütecanis bir millete mensup olmak, memleketi müspet ilimlerle idare etmek ve vatanın hayat ve servet membalarını memleketin elinde görmek istiyorlardı. Bugün bütün bu idealler birer birer tahakkuk etti. Vaktiyle İzmir'in atlarla çekilen tenekeden tramvayları bile yabancı bir şirketin imtiyaz mevzuu sayılmıştı. Bugün vatanın dört bucağında muntazaman işliyen trenler, yer yer kurulan fabrikalar sadece Türk bilgisi tarafından yaratılmıştır. (*Alkışlar*)

Bugünkü Türk vicdanı vatanın her gün biraz daha kuvvetlendiğini, Türk milletinin her gün biraz daha refaha kavuştuğunu ve bilhassa Türk köylüsünün her gün biraz daha yükseldiğini anlamak ve köylü ile bilgi ve toprağı birleştiren bir ideale doğru yürüdüğümüzü görmek istiyor. Hepimiz bu idealin yolcularıyız ve muvaffak olacağımıza inanıyoruz. (*İnşaallah sesleri*)

Son yılların gayretiyle dünyadaki arkadaşlarımızın safına çıkmış olan Üniversitelerimiz, yüksek mekteplerimiz ve bunları dolduran gençlerimiz her gün ağırlaşan bilgileri ve artan adedleri ile ideale doğru hamleler yapmağa hazırlanıyor. Onun için bu gençlerdeki heyecanları beraber yaşamak ve onlarla daha çok çalışmak kararındayız. Bugün için henüz pek genç olmakla beraber Köy enstitüleri köylerimizi ve köylülerimizi daha şimdiden yükseltmeğe başlamıştır.

Bu iki uç arasındaki yüz binlerce Türk genci bir tek yoldan aynı hedefe yürümek için hazırlanıyor.

Köylüyü topraksız, toprağı da köysüz bırakmıyacağız (*Alkışlar*) ve yavaş yavaş toprağı, sanatı ve tekniğı sadece bilginin emrine geçireceğiz. (*Bravo sesleri*)

İktisadi ve siyasi sahalarda Devletçilik, fertçilik ve kooperatifçiliğe bırakılan sahalarda o kadar geniştir ki bunlar arasında bir menfaat çarpışması asla olmayacak ve ileride de olmaması için de daima dikkatli ve hesaplı yürüyeceğiz. Bizde imtiyazlar ve sınıflar asla mevcut olmadı. Demokrati Türk tarihinin derinliklerinden yuvarlanıp gelen büyük bir hakikattir. Biz halkçı idik, halkçıyız ve daima da halkçı kalacağız. (*Bravo sesleri*) Tek Partili bir Devlet kurmuş olmamız başlıca bu büyük hakikate dayanıyor.

Biz ne sarayın ne sermayenin ne de sınıfların saltanatını istiyoruz. İstedığımız sadece Türk milletinin hâkimiyetidir.

Hep beraber bir tek yoldan ve bir tek hedefe doğru yürüyerek Türk köyünü ve Türk köylüsünü behemehâl yükselteceğiz. (*Alkışlar*) Böyle bir ideal için güvendiğimiz en büyük varlık inan, bilgi ve fedakârlıktır. Daha büyük bir vatlık da, bu işler konuşulurken, bu işler yazılırken bu işler yapılırken Atatürk'ün daima aramızda yaşamakta olmasıdır. (*Sürekli ve şiddetli alkışlar*)

Arkadaşlar,

Türkün bugünkü kudret ve hakimiyetini yaratan Büyük Millet Meclisimizden ve o Meclisi teşkil eden siz millet vekillerinden itimat ve tardım istiyerek sözlerime nihayet veriyorum.³⁸ (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*)

³⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:6 Cilt:27 Birleşim 77, Sayfa 21-25*

5 Ağustos 1942 Çarşamba Meclisten İtimat Reyı Alması Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, şu anda kalbimde canlanan bir manayı açığa vurmak suretiyle teşekkür borcumu ödemek istiyorum. Kalbimde canlanan bu mâna şudur:

O mâna bana diyor ki, Saraçoğlu, bir millet seni besledi, büyüttü, okuttu, yetiştirdi ve birçok işler vererek tecrübeli bir adam haline getirdi. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Şimdi bu borçları ödemek sırası senindir. Şimdi ben de huzurunuzda söz veriyorum: Arkadaşlarımın yardımıyla bu omuzumda biriken borçları bütün mevcudiyetimle ödemeye çalışacağım. (*Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*)

REİS — Teneffüs edilmek üzere celseyi 5 dakika tatil ediyorum.³⁹ (*Cumaya sesleri*)

³⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:6 Cilt:27 Birleşim 77, Sayfa 31*

11 Kasım 1942 Çarşamba Memleketin İktisadi İşleri ve Alınacak Tedbirler Hakkında Beyanâtı

REİS — Meclise sevkedilen kanun lâyhaları hakkında Başvekil izahat verecektir. Sözü Başvekile veriyorum.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar;

Müsaadenizle hemen işe giriyorum.

Sizler Ankara'dan ayrılırken, her tarafta ve her malda bir kıpırtı başladı. Fiyat kıpırtısı.

Bu kıpırtı, dar bir zaman içinde, yürüyüşe inkılâp etti ve bu yürüyüş çok süratle bir koşuya ve bir koşuşmaya tahavvül etti ve böylece fiyatlar aldı, yürüdü. Öylesine yürüdü ki, her sabah yatağından kalkan her vatandaş, eşi ile dostu ile konuşarak ve gazetelerde okuyarak, yeni fiyat artışları ile karşı karşıya kalıyor ve kendi kendisine soruyordu:

— Nereye gidiyoruz?

Diğer bir kısım halkta, Hükümet hiçbir şey yapmadığını ve seyirci kaldığını görerek soruyor:

— Hükümet nerede?

Nihayet bazıları da, Hükümeti şu veya bu iktisat mezhebine mal ederek, hâdiseleri kendi akıllarınca izaha çalışıyordu.

Her şeyden evvel, bu son mütalâaya cevap vereceğim.

Biz, ne Adam Smit'in talebesi, ne de Karl Marks'ın çırağıyız. Biz sadece, içtimai dini, halkçılık ve iktisadi mezhebi "Devletçilik" olan, siyasi bir fırkanın çocuklarıyız. (*Alkışlar, bravo sesleri*)

Bizi ve işlerimizi yakından takip edenler, bizim fırka programına ne kadar bağlı olduğumuzu anlamakta zorluk çekmezler. Esasen, işe başlarken, memleketimizin en büyük mahsulü olan, hububat ve pirinç hakkındaki kararlarımızla pamuğa fiyat tesbit eden ve yüne ve yapağıya el koyan kararlarımız, bizim hangi yolun yolcusu olduğumuzu kâfi derecede göstermişti.

Fiyatların baş döndürücü bir süratle artması üzerine, sorulan, Hükümet nerede? Sualine karşı da, Hükümetin her an iş başında olduğunu, şimdi vereceğim izahat ve almakta olduğumuz kararlar gösterecektir.

Arkadaşlar;

Bugün memleketimiz, muharip devletlerle tamamen çevrilmiş bir haldedir. İşlerimizde ve kararlarımızda, bu hakikati gözden kaçırırsak, vereceğimiz hükümlerde ve alacağımız tedbirlerde büyük hatalara düşeriz. Bilmeliyiz ki, bugün dördüncü yaşını yaşayan harb, yaşlandıkça fenalıklarını Ölçüsüz artıran muzır bir mahluktur.

Bugün için harb dışı olan her memleket, başlıca üç harb tehlikesi karşısındadır. Bunun birincisinde, harbin memlekete katıyyen girmeyeceğine inanılır ve ona göre hazırlıksız bir halde bulunulur. İkincisi, memleket çocukları arasındaki kuvveti teşkil eden birlik çözülür ve bu yoldan haricin iştihası kabarır. Üçüncüsü de, harb de, diğer

varlıklar gibi, genç iken daha akıllı ve hesaplı hareket ettiği halde, yaşlandıkça akılsız ve hesapsız işler yaparak böylece civarında bulunan harb dışı devlet için daha tehlikeli olur.

Bugün harbin bulunduğu memleketlerde, mütemadiyen artan fenalıkların bir kısmı da, hudutlarımızı geçerek memleketimize yeni yeni sıkıntılar getiriyor. Harb uzadıkça, darlıklarımızın, sıkıntılarımızın çoğalacağını tabii görmek, ona göre daima hazırlıklı bulunmak, tedbirler almak lâzımdır.

Bugün, memleketimizin katlanmağa mecbur olduğu mahrumiyetler, başka memleketlerinkine nazaran yok denecek kadar azdır. Gün geçtikçe, yeni yeni tehditlerle karşılaşmak mecburiyeti bulunduğunu, daima gözönünde bulundurmak ve bunlara katlanmak için hazırlanmak her vatanperverin borcudur.

Arkadaşlar;

Harbin ilk yılını, az çok rahat geçirdik, çünkü memleketimiz ambarlarında ithalât ve ihracat malları mevcut olduğu için, herhangi darlık ve mahrumiyet, kendini hissettirecek bir dereceye varmadı. Bu yılın en büyük darbesi, Türk bütçesinin üzerinde görüldü. Çünkü sulhumuzu korumak ve kurtarmak için, koskoca bir Türk ordusunu derhal silâh altına almağa ve silâh altında tutmağa mecbur olduk.

Harbin ikinci ve bilhassa üçüncü yılında, yer yer darlıklar hissölundu. Çünkü harb dolayısıyla mal ithali çok zorlaştığı gibi, memleket çoklarının silâh altında tutulması, bir taraftan istihlâki çoğaltırken, diğer taraftan istihsali azaltmağa başladı. İşte, başlıca bu sebeplerden artmağa başlayan fiyatlarla ve bu yüzden ayaklanan ihtikârla mücadele etmek vazifesini duyan Refik Saydam hükümeti azasının birleşen kanaatleriyle kararlar aldı. Fiyatlarla, muhtekirlerle mücadeleye başladı.

Alınan mücadele kararları, yenilerini davet etti. Yeni kararlar da, daha sıkı, daha sert kararları zaruri kıldı ve böylece, karardan karara geçilerek, memleket dahilinde bir çok mallara el konulmağa kadar ileri gidildi. Bu kararlar, herkesin beklediği matlup neticeyi vermedi. Az bir zaman içinde, memleket dahilinde resmî fiyatlarla bazı malları bulmak imkânsız bir hale geldi ve memleket dahilinde, koskoca bir kara pazar yerleşti. Bu levha karşısında, hepimiz, evvelâ kendi kendimize, sonra da birbirimize sormağa başladık. Acaba bu kararlar veya hiç değilse, bunlardan bazıları alınmamış olsaydı daha iyi olmaz mı idi?

Aradan çok geçmeden hüküm vermeğe başladık. Bu hükme göre, bu kararlar alınmasaydı daha iyi olacaktı.

İşte bu cereyanın ve bu kanaatin dolaştığı ve canlandığı günlerde, Saraçoğlu hükümeti iktidar mevkiine geldi ve gelir gelmez de, evvelce alınmış olan sıkı kararların bazılarını ipka ederek, büyük bir kısmını ortadan kaldırdı, diğer bir kısmını da değiştirdi ve tatbiki daha kolay ve daha çok imkân dahilinde görülen yeni kararlar aldı.

Pamuk, yün ve yapak hakkındaki kararları almakta gecikmedik. Bu mahsullerin tek alıcısı Hükümet olduğu için, kararlarımızı yürüteceğimize emin olduk. Kezalik, pancarın tek alıcısı ve şekerin tek satıcısı olduğumuz için, bunlar hakkında fiyat kararları almakta ve bunları tatbika geçmekte gecikmedik, resmî ve hususi fabrikaları birleştiren, yünlü ve pamuklu kumaşlar hakkındaki kararları muhafaza etmekle kalmadık, bunların arasına, deri fabrikalarını da ilâve ettik.

İrkımızın başlıca gıdası olmak itibarıyla, memleketimizin en büyük meselesini teşkil eden hububat hakkında, %25 kararını aldık ve bu kararı alırken, alacağımız %25'lerle, hem ordumuzun ve büyük şehirlerinizin iâşesini emniyet altına almak ve nem de tanzim satışları yapmak hususlarında kâfi derecede kuvvetli olacağımız kanaati hâkimdi. Kezalik pirinç hakkında da, aynı kanaatle ve aynı istikamette karar aldık.

Arkadaşlar;

Görüyorsunuz ki, Hükümetimizin, herhangi bir kararı alırken, üstünde en çok durduğu, en çok hassasiyetle tetkik ettiği cihet, alınacak kararların âdil olması ve tatbik kabiliyetini haiz bulunmasıdır.

Tekrar ediyorum, biz bu yolda, fiyat kontrolü kararları alırken çok mühim bir keyfiyeti, daima gözönünde tuttuk ve bundan sonra da daima gözönünde bulunduracağız. O keyfiyet de, bu kararlardan doğan yükün, müstehlik ve müstahsillerden terekküp eden vatandaşlar arasında âdilâne taksimidir. Bugüne kadar, maalesef, dövizli dövizsiz, takaslı, takassız, memlekete gelen ithalât mallarının fiyatları üzerinde hâkim olamadık. Kezalik, bin bir çeşit yollarla yapılan, alışverişlerde, muhtekirler ve vurguncular tarafından yaratılan yüksek fiyatların da önüne geçemedik. Böylece, fiyat kararlarımızın yükünü, daha ziyade çiftçiye yükletmeğe devam ettik. Bu yolda devam etseydik, yalnız haksızlıkları yığın haline getirmiş olmakla kalmıyacak, istihsalin azalması gibi, büyük bir tehlike ile de karşı karşıya kalmış olacaktık.

Onun için, bundan sonra da, terlemeden para kazanan müstehliklerin, alın terinin yarattığı mahsullere, mübalâğaya kapılmaksızın, değer fiyat vermeleri imkânını daima yaşatmaya çalışacağız. (*Bravo sesleri*)

Öteden beri birçok yazıcılarımız, köylünün dertlerini azaltmak için yazılar, şiirler yazarlardı. Bunlar çok yerinde yazılardı. Gariptir, köylünün bir boydan öbür boya yüzünün güldüğü bugünlerde, kalemlerden, bu sevince iştirak eden bir kelime düşmedi. Bilmeliyiz ki, vatandaş sadece şiir mevzuu olamaz ve vatandaş, şiirden ziyade hak arar.

Bundan sonra da, alınacak kararlarda, en çok arayacağımız cihet, bu kararların tatbik ve yükü taksim kabiliyeti olacaktır. Çünkü böyle olmayan kararların, süratle duaya inkılâp edeceğine ve hattâ fenalık yaratacağına şüphe yoktur.

Biz bu defa, tatbik kabiliyeti olan ve yükü âdilâne taksim eden kararları aldık. Bundan sonra da böyle yapacağız. Çünkü maksada ancak bu yoldan varacağımıza kaniiz. Nitekim, bugüne kadar aldığımız ve muhafaza ettiğimiz kararların hiç birinde, tatbik noktasından bir kusur olmamıştır. Hububat ve pirinçteki yüzdeleri tahsil etmekteyiz. Diğer sahalarda da, tarafımızdan tâyin olunan fiyatlarda, bir değişiklik olmamıştır. Bu böyle olmakla beraber, hedefimizin diğer cephesini teşkil eden, memlekette normal ve mutedil fiyata kavuşmak ümidi tahakkuk etmemiştir. Çünkü, her şeye rağmen, başlıca gıdamız olan hububat fiyatları aldı yürüdü. Hububatla beraber veya onu takiben diğer gıda maddeleri fevkalâde pahalılaştı. O kadar ki, bugün bunların birçoğu, dünkü kara pazar fiyatlarını bile geride bırakmış bulunuyor.

Daha ziyade, hububat, tereyağı ve et gibi gıda maddeleri fiyatlarında görülen ölçsüz artışta, öteden beri muhtekirler namını verdiğimiz sınıfın tesiri yoktur veya yok denecek kadar azdır, çünkü, fiyatlar artarken, hububat, tamamen köylünün elinde bulunduğu

gibi, diğer gıda ve hayvan maddelerinin de köylünün elinde iken pahalılaşmış olduğu görülüyordu.

Eğer, bu tarzdaki fiyat yükselmeleri, makul denecek bir had dahilinde kalmış olsaydı, bunu hoş görmek, belki de mümkün olacaktı. Çünkü,

a) Hükümet bile, resmî fiyatları ile böyle bir yol tutmuş bulunuyordu;

b) Bu yoldan, çok düşük olan köylü hayat seviyesinin biraz kalkınması, yüreklerimizi ferahlandıracağı kadar, Partimizin halkçılık ve Devletçilik prensibine de uygun düşecekti. Fakat maalesef, fiyatlar böyle mâkul bir hadde durmadı, bilâkis baş döndürücü bir süratle aldı yürüdü ve mahdut gelirleri ile kendilerine gıda tedarik eden milyonlarca şehirli, bir ıstırap uçurumuna doğru sürüklenmeğe başladı.

Alelûmum gıda fiyatlarının artmasında başlıca âmil olan, buğday ve hububat fiyatlarının, bu ölçüsüz yükselişindeki mesuliyeti, yalnız köylüye yükletmek bittabi doğru değildir.

Hububatin %25 ini, köylüden, o gün için iyi sayılan bir fiyatla Hükümet namına toplamağa karar verdiğimiz günlerde, şehirlerimizin hububat ihtiyaçlarını günü gününe ve hattâ saati saatine zor yetiştiriyorduk ve ambarlarımızda hiç bir stok mevcut değildi. Bu vaziyet, gözönünde dururken, alacağımız %25 lerin ambarlarımıza girmesini temin için, bu %25 leri ödeyinceye kadar, her çeşit hububat alış verişini yasak etmekte tereddüt etmedik. Bu yasak, şehirlere hububatin inmesine ve fırınların beslenmesine mâni olmakla kalmadı %25 lerle biriktirmeğe başladığımız hububat mevcudunun, şehir ihtiyaçları için, erimeğe başladığını gördük. O kadar ki, aldığımız haberler, bizzat buğday sahiplerinin bile daha ucuz olduğu için, çarşıdan almak tedarikine çalıştıklarını bize öğretti.

Ordumuz ve kara günlerimiz için, hazırlamakta olduğumuz stokların, yaz ortasında erimeğe başlaması, bizi telâşe düşürdü, meseleyi bir kere daha tetkik ettik. Alacağımızı almadan, hububat alış verişini serbest ilân etmekte yine tehlike gördük. Stoklarımızı eritmeyen ve şehirlere ekmek bulan bir çare aradık. Bu çareyi, belediyeleri muvakkaten işe sokmakla bulabileceğimizi ümit ettik. Belediyelere verdiğimiz bu vazifenin başarılabilmesi için, onlara yer yer krediler açtırdık ve aynı zamanda muayyen tarihlerde kendilerine hububat vermeyeceğimizi bildirdik. Bundan sonra, yüzlerce belediye, buğday ambarı sayılan yerlere hücum etti. Herkesin kafasında, kendi şehri için bir yıllık bir stok yapmaktan başka bir kaygı mevcut değildi ve böylece her yerde bir fiyat yarışı başladı ve hiç bir fiyat, bunları yarıştan vaz geçiremedi. Bu yoldan, hububat fiyatları ve onunla beraber diğer gıda-maddeleri fiyatları gittikçe artarak, bugünkü mübalâğalı raddelere süratle erişti. Anlaşıldı ki, ihtikâr, tüccarların inhisarı altında değildir. Bu, işin bir cephesidir.

İkinci cephesi de, bizim bu işte, ticaret kabiliyeti olmayan ve kârüzararla alâkası bulunmayan belediyelerin, bu işi beceremeyeceklerini, evvelinden görmemiş olmamızdır. Fakat işin bir üçüncü cephesi vardır ki o da, bu sahada gösterilen gayretler ve faaliyetlerin, her şeye rağmen bizi büyük ve müspet bir neticeye yaklaştırmasıdır, Çünkü, bugün elimizde, hiçbir vakit malik olmadığımız bir hububat stoku mevcuttur ve bu sayede yakın ve büyük korkular zail olmuş bulunmaktadır.

Arkadaşlar,

Bazı memleketlerde, dokuz göbek dedesini sayabilen adamlara asil derlermiş. Bizim milletimiz bütün tarih boyunca, böyle bir asalet tanımadı. Bizim tanıdığımız asalet ruhi asalettir ki, o da, bize, yaptığımız işlerin iyiliklerinin, eksiklerinin, cesaretle, açık ve temiz bir yürekle ortaya dökülmesini emreder. *(Alkışlar)* Onun için, bugünkü fiyatlardaki mesuliyette, Hükümetin hissesi bulunduğunu söylerken duyduğum ıstırapın yanı başında, hususi bir haz hissediyor ve bu sözlerimi millî asalet kaidelerimize uygun göreceğinizi ümit ediyorum. *(Bravo sesleri)*

Gıda maddelerindeki pahalılığın istihsalı teşvik edici bir iyiliği olduğu da inkâr edilemez. Biliyoruz ki tahditler muvakkat tedbirlerdir ve bu buhranı sağlam ve katî olarak ancak istihsalı arttırmakla yenebiliriz. Bugünkü mübalâğalı fiyatlar köylümüzü toprağa bağlamış ve böylece köylümüz bu sene her yıldan daha fazla bir gayretle ekim faaliyetine devam etmekte bulunmuştur. Biz bu faaliyete muhtaç köylülere 30 bin ton tohum vermek suretiyle iştirak ettik.

Bundan başka her sene muntazam artan Devlet zeriyatı, bu sene, daha geniş bir adım atarak geçen seneye nazaran yüzde yüze yakın nisbette bir tezayüt kaydedecektir.

Bu münasebetle fabrika ve madenlerimizde çalışan işçilerimizin memlekette yarattığımız eserlerde büyük hisseleri olduğunu da söylemeliyim. Adetleri ve ehemmiyetleri gün geçtikçe çoğalan Türk işçilerinin ihtisaslarının artırılması, sıhhi, içtimai durumlarının düzenlenmesi Hükümetinizi çok yakından ilgilendiren mühim bir mevzudur. İş kanunu ile iş hayatına müdahale etmiş olan Cumhuriyet Hükümeti bu kanunun icaplarını tamamlamak için her gün daha dikkatli ve daha gayretli olacaktır.

Harp yıllarının vatan çocuklarından beklediği fedakârlığı en iyi anlıyan, memurlarımız olmuştur. Büyük mahrumiyetlere katlanarak çalışan bu kitle içinde çok iyi çalışanlar olduğu gibi fena çalışmalarda vardır. İyileri mükâfatlandırmak ve fenaları cezalandırmak için daha dikkatli ve daha hassas olacağız. *(Bravo sesleri)*

Devlet eliyle yapılan benzin, lâstik, çimento, demir tevziatı etrafında vâki olduğu söylenen suiistimalleri bertaraf etmek için alâkalı vekâletlerin dikkatleri bu mevzu üzerinde toplanmıştır.

Arkadaşlar;

Arzettiğim gibi, bilhassa gıda fiyatlarının hiç bir - ölçüye sığmayan bir şekilde alıp yürümesi, sabit ve mahdut bir iratla geçinen milyonlarca vatandaşı, bir ıstırap uçurumu ile karşı karşıya bıraktı. Bu manzara ile karşılaşan Hükümetimiz, bütün dikkatini, bu mustarip kütle etrafında toplamağa karar vererek, tür çok içtimalar akdetti ve meselenin bütün Safhalarını, haftalarca süren bir tetkika tabi tuttu.

Bizi, haftalarca üzerinde çalışmağa mecbur eden mevzu, herkesi işgal eden pahalılık, bilhassa gıda maddelerindeki pahalılık mevzuu olmuştur.

Bu mevzu konuşulurken, daha ilk adımda, posta - telgraf, tren ücretlerinin, kumaş, iplik ve saire gibi, Devlet müesseseleri mamulâtının ucuzluğunun, diğer yerli ve ithalât mallarının pahalılığı ile büyük bir tezat teşkil etmekte olduğunu gördük ve kendi kendimize borduk; acaba Devlet müesseseleri mamulâtının fiyatlarını umumî fiyatlara intibak ettirmek mi icabeder, yoksa bunları, tevzilerindeki suiistimal şayialarına ve cesim fiyat farklarına rağmen, ucuz tutmakta devam etmek mi daha iyidir?

Bu suale, bu müesseseleri zararla işler bir halden çıkarmak şartıyla ve bazı zaruri istisnalardan katı nazar ucuzlukta devam cevabım verdik. Tevzideki suiistimallerin de, zamanla, çalışmakla azalacağına inandık.

Halkın ve tüccarın elinde bulunan alelhusus gıda maddeleri pahalılığına gelince, bununla her şeyden evvel mücadele etmenin lüzumuna kani olduk. Fakat onun için kuvvetlerimizi, herhangi geniş bir sahada israf etmektense, onları daha ziyade, bu pahalılığın kurbanlarının bulunduğu saha etrafında tahşit ederek çalışmanın daha faydalı olacağı ve seri neticeler vereceği kanaatine vâsıl olduk,

Esasen, Hükümet beyannamesini huzurunuzda okurken, bu bahse temas etmiş “bizim çekmekte olduğumuz darlık, bu umumî ve büyük ıstırapın küçük bir parçasıdır ve bunun çoğalması ihtimali yok değildir. Böyle olduğu takdirde, bu yükü mütesaviyen çekmek ye çektirmek için, bütün tedbirleri almakta kusur etmemeğe çalışacağız” demiştim.

Aynı beyannamenin diğer bir yerinde de “zengin ve paralı adamlar için bir mesele mevcut değildir. Köylü ve çiftçi bu malların sadece satıcılarıdır, amele ve esnaf yevmiyelerini ve işlerini yeni şartlara daha evvelden intibak ettirmişlerdir” diyerek, böylece, Devlet yardımının, dar ve sabit gelirli sahaya ve insanlara tevcih edilmesi lâzımgeldiğini anlatmıştım. Bu defa da, halktan olsun, memurdan olsun, dar ve sabit gelirli aileleri pahalılık yükünden mümkün olduğu kadar kurtarmak lâzımdır, karar ve kanaatine bir kere daha vardık. Hemen, hemen kamilen şehirlerde oturan bu halk tabakasını, bu defa daha yakından tetkik ettik. Gördük ki, Türkiye’de, nüfusu on bini tecavüz eden şehirlerimizde oturan insanların yekûnu 2.660.000 kişidir. Bundan, İzmir, İstanbul ve Ankara’da oturan bir milyon insanı düşecek olursak,

1.660.000 kişi kalmaktadır. Buna, normal artış payı ilâve edilince, 1.800.000 eder. Eskişehir, Aydın, Manisa, Sivas, Samsun, Konya gibi şehirlerde oturan bu halkın, herhalde üçte ikisinin, hububat veya diğer ziraat işleriyle meşgul veya başkaca yardım dışı olduğu muhakkaktır.

Şu halde, 80 küsur şehirde oturan 1.800.000 kişiden, yalnız 600.000 i yardıma muhtaç demektir.

On binden az nüfuslu şehirlerin zirai siması daha ileridir. Onun için, buralarda oturanların yardıma muhtaç olanlarının yekûnu 3-4 yüz bini geçmez.

Ankara, İstanbul, İzmir şehirlerine gelince; istatistiklere göre, bir milyondan az olan bu üç şehrin nüfusuna bir artma payı ilâve edilerek, yekûnu 1.100.000 olarak kabul ve bunun, 500.000 ini yardımdan müstağni addettik ve böylece yardım edilmesi lâzımgelen vatandaşların yekûnu küçük şehirlerde 400 000, ortalarda 600.000, üç büyük şehrimizde de 600.000 olarak ceman 1.600.000 tahmin etmek suretiyle her halde hakikatin civarında bir rakam kabul etmiş olduğumuza inandık.

Şimdi, en mühim iş, pahalılıktan en çok muztarip olan bu bir buçuk milyondan fazla olan halkın tesbiti idi. İlk nazarda, bize pek zor görünen bu iş istikametinde çalışırken, müşahede ettiğimiz bazı kolaylıklar, bizim cesaretimizi arttırdı.

Maksadımız büyük, küçük şehirlerde oturan dar ve sabit gelirli olanlarını bulmak ve tesbit etmekte, resmî istatistikleri tetkik ederken gördük ki, umumî bütçeden maaş ve ücret olarak geçinen insanların adedi, 110.000 dir. Bunları, karı ve çocuklariyle beraber

500.000 olarak kabul ettik. Yetim, dul ve mütekaatlerin yekûnunu da 60.000 bulduk ve bunların çoğu, tek nüfustan ibaret olduğu için, onları da 100.000 olarak kabul ettik. Bundan sonra mahallî idarelerle Belediyelerin, Devlet iktisadi teşekküllerinin ve mülhak bütçelerin ücretli veya maaşlı olarak istihdam ettikleri memurların yekûnunu aradık ve bunların 140.000 olduğunu gördük. Bunları da, karı ve çocukları ile beraber 700.000 olarak kabul eyledik. Böylece, ceman 1.600.000 olarak kabul ettiğimiz, dar ve sabit iratlı nüfusun 1.300.000 inin, kolayca tesbit edilmiş olduğunu gördük. Geriye hiç bir maaş ve ücretle alâkası olmıyan 3-4 yüz bin kişi kalıyordu. Bunların, merkezden tesbiti mümkün olmadığı için bir an evvelde tesbit edilmeleri icabettiği için, kaymakamlardan ve belediye reislerinden, oturdukları şehirlerdeki dar ve sabit iratlı insanlardan, ekmek ve gıda tedarikine kuvvetleri yetişmiyen vatandaşların adedlerinin tesbit edilerek bildirilmesini istedik. Böylece, bir taraftan bunları yapar ve dar ve sabit gelirli vatandaşlara yardım sahasını çizerken, diğer taraftan, bu vatandaşlara nasıl ve ne kadar yardım edebileceğimizi araştırmaya başladık. Gerek bu yardımları temin ve gerek iktisadi buhranı karşılamak için, üstünde, birer karara vâsıl olduğumuz mevzular şunlardır:

1. Elbiselik kumaş ve ayakkabı;
2. Hububat;
3. Bulgur;
4. Pirinç;
5. Yağ;
6. Şeker;
7. Kumaşı;
8. Kömür;
9. Varlık vergisi.

1. — Elbiselik kumaş ve ayakkabı: Umumî muvazene, mülhak bütçeler, hususi idare ve belediyelerle İktisadi Devlet teşekküllerinden tutarı 140 liraya kadar maaş veya ücret alanlara hem kendileri, hem de kanları için birer kat elbiselik kumaş, bundan yukarı maaş alanlara da yalnız kendileri için birer kat elbiselik kumaş vermek istiyoruz. Bundan maada yalnız umumî muvazene ve mülhak bütçelerden aldıkları maaş ve ücret tutarları 75 liradan az olan mamurlara ayrıca birer ayakkabı vermek niyetindeyiz. Gerek kumaşlar, gerek ayakkabıları parasız olarak verilecektir. Bu eşyalar süratle hazırlanmaktadır. Tevzi ve taksim için talimatı da yapmıştır.

Ayakkabı tevziyatı iki ay sonra bağliıyacak ve senesi içinde ikmal edilecektir. Kumaş tevziyatına gelince: Erkek kumaşlarının kânunusanide tevziine başlanacak ve tevziat üç ayda hitam bulacaktır. Kadın kumaşlarının tevziyatına keزالik kânunusanide başlanacak bu da sekiz ay içinde hitam bulacaktır. Bu tevziyatın her üçünde İzmir, İstanbul ve Ankara şehirleri sona bırakılacaktır. Bu iş için hazırlanan kanun lâiyhası da Meclise verilmiştir.

2. — Hububat:

Geçen baharın son ve yazın ilk günleri büyük hububat sıkıntısı içinde geçiyordu, önümüzdeki yılın hububat sıkıntılarını bir dereceye kadar önliıyebilmek için muhtelif istikametlerde çalışmağa başladık.

- a) İngiliz ve Amerikalılardan hububat istedik.
- b) Hariçten tedarik edilecek hububat için nakil vasıtaları aradık.
- c) %25 kararını aldık.

a) İngiliz ve Amerika sefirleri tarafından vadedilen 15 şer bin tonluk buğdaylar getirilip teslim edildi. Bundan maada İngilizler ayrıca 7 800 ton arpa vadettiler. Bunun yarısından fazlası bugün bize teslim edilmiş bir haldedir. Amerika, verdiği 15 bin tondan ayrı olarak, 6 bin ton buğdayı, İare kanununa tevfiikan Amerika'da emrimize hazır tutuyor. Bir vapurumuz bugünlerde bu buğdayı almağa gidecek. Bu istikametteki İngiliz ve Amerika yardımının devam edeceğini ümit ediyoruz.

b) Nakil vasıtası tedariki için her tarafa birden başvurduk. Portekiz limanlarındaki Alman vapurlarını satın almağa teşebbüsümüz muhtelif safhalar geçirdikten sonra Portekiz Hükümetinin muvafakati istihsal edilmediği için sukut etti. İsveç'ten vapur tedariki konuşmalarımız devam edip gitmektedir. Bu konuşmaların müspet bir neticeye varacağına emin olmak mümkün görünmüyor. Amerika'daki Panama bandıralı vapurların satın alınması teşebbüsü de henüz katî safhaya girmemiştir. Fakat bütün bunlara mukabil Fransa ile muhariplerin malûmatı altında yapılan bazı Fransız vapurlarının tarafımızdan kiralınması müzakereleri katî ve müspet bir neticeye varmak istidadım göstermiştir. Fakat henüz katî ve müspet neticeye varılmış değildir. Maalesef son hâdiselerin bu işimize zarar vermesi ihtimali çoktur. Şayet muvaffak olursak hemen memleketteki buğday stokunu beslemeye çalışacağız. Bu böyle olmakla beraber yardımların yapılmamasını ve vapurların temin edilmemesini gözönünde bulundurmak ve sarfiyatı ona göre tanzim etmek her halde ihtiyatlı ve hesaplı bir harekettir.

e) %25'ler, hububat hakkında %25 kararını alırken bu yüzden elimize geçecek hububatla hem orduyu, hem büyük şehirleri, hem de darlık mıntakalarını doyurduktan sonra her yerde tanzim şartları yapabilmek için elimize kâfi hububat geçeceğini ümit ediyorduk. Çünkü istatistikler, Türkiye hububatını 7 - 8 milyon ton olarak gösteriyor ve biz de bu hesaptan elimize hiç değilse bir buçuk milyon ton hububat geçireceğimizi ümit ediyorduk. Halbuki evdeki pazar çarşıya uymadı ve neticede gördük ki, çiftçilerin Hükümete borçlandığı rakam 600 bin tonu zor tutuyor. Bu iki rakam arasındaki fark, sadece istatistik rakamlarının mübalâğalı tesbit edilmiş olmasından neşet etmiyordu. Daha ziyade yine çiftçilerden intihap edilen subaşlarının pek tabii olarak çiftçiye korumak arzularından ileri geliyordu. Benim duyduklarımdan, gördüklerimden edindiğim kanaate göre, bu borçlandırma işi tekmil mahsul itibariyle %3 veya %5 ağır, %10 veya %15 mutedil, üst tarafı da tamamen hafif olarak tesbit edilmiştir ve bu fark, himayeli olduğu muhakkak olan tesbit hatası olmaktan ziyade, tesbitin, mahsulün yeşil devrinde yapılmış olmasından ileri gelmiştir. Bu fark, mahsulün bozulmasından dolayı bazı mahdut yerlerde çok ağır bir durum yaratmıştır.

Köylü borçlandığı miktarı bizi memnun edici bir tarzda muntazaman ödemektedir. Köylünün borçlandığı miktarın azlığından doğan endişeyi köylünün borcunu muntazaman ödemekte olması büyük nisbette izale etmiştir, son bir kaç ay içinde hariçten de (50) bin tona yakın buğday getirttik. Bugün, hububat vaziyetimiz endişelerimizi kısmen telâfi etmekle beraber her çeşit fiyat manevrasına müsait bir şekilde değildir.

Görülüyor ki, bu %25'ler, elimize, her çeşit manevrayı yapmağa müsait bir miktar vermemiştir. Bu yüzden ve bir de biraz evvel arzettiğim, belediyelerin ölçüsüz ve hesapsız talepleri yüzünden buğday fiyatları almış Sürümüşdür. Filvaki elimizdeki miktarla piyasaya müdahale etmiş olsaydık, fiyatlarda geçici bir salâh yaratabilecektik. Fakat biz bunu yapmadık ve elimizdeki hububatı, daha kara gün için saklamağı tercih ettik. Fakat bu intizar devresi devam ederken İzmir, İstanbul, Ankara ve Zonguldak için kendilerine buğday tedariki hususunda tesbit ettiğimiz tarih yaklaşıncı ve böylece yeni bir fiyat artması tehlikesi kendini hissettirmeğe başladı. Bunu önlemek için fedakârlık yapmak zarureti duyduk ve bu şehirlere lâzım olan buğdayı, tecviz edebileceğimiz bir fiyatla ve sıkı kayıtlarla vermeğı ve bunu imkân hâsıl oldukça serbest piyasadı alarak bir dereceye kadar kapamağı muvafık gördük. Böylece bu şehirlerin vaktühali yerinde olan insanlarına 300 gram ekmeğı 5,5 kuruş fazlasıyla 14 kuruşa yedirmeğı başladı.

Gerek bu şehirlerde, gerek diğr şehirlerde tesbit edilen ve tesbit edilmekte olan ve yekûnu bir buçuk milyonu geçecek olan, dar ve sabit iratlı vatandaşlara eski ucuz fiyatla elemek, un veya buğday vermeğı başladık ve bu yolda devam etmek kararındayız.

Bütün bu hesaplar, eldeki hububat mevcuduna ve bir de çiftçiden mütebaki alacağımızın tahsiline dayanıyor. Bu suretle hesaplar ucu ucuna ancak denk geliyor. Şayet haricin buğday yardımı devam eder, köylü mâkul itiyatlarla hububatını satarsa, seneyi az sıkıntı ile geçirmek ve hesaba konulmamış bazı darlıkları bertaraf etmek mümkün olacaktır. Fakat tahsilde müşkülât olur, haricin buğday yardımı devam etmez veya hariçten bizim temin itmemiz mümkün olmaz ve yeni, yeni ihtiyaçlar ve zaruretler karşısında kalacak olursak, en sert tedbirlere başvurmaktan asla çekinmiyeceğiz. Her halükârda bir buçuk milyon civarında gördüğümüz bu dar ve sabit gelirli vatandaşları asla sıkıntıda bırakmıyacağız. *(Bravo sesleri)*

3. — Bulgur:

Buhranın ve pahalılığın en ağır yükünü taşımakta olan dar ve sabit gelirli vatandaşlara çok ucuz fiyatla bulgur vermek kararını aldık. Bulgurlar hazırlanıyor ve yekûnu 15-16 milyon kiloyu aşacaktır, öyle sanıyoruz ki, beş nüfuslu bir aileye, her ay beş kilo bulgur vermek imkânını elde edeceğiz. Bu istikamette yapılan mesai hayli ilerlemiştir. Ordu da kendi bulgurunu ayrıca hazırlamaktadır.

4. — Pirinç:

Pirinç için aynı şeyi düşündük. Memleket dahilindeki pirinçlerin %15 ini tâyin ettiğimiz fiyatla, hububatta olduğu gibi, satın alıyoruz. Bu pirincin bir kısmını orduya, mühim bir kısmını da pahalılık kurbanlarına, malolduğı fiyatla dağıtacağız. Umuyoruz ki, kendilerine vereceğimiz pirincin miktarı, bulgurun ruhundan az olmayacaktır.

5. — Yağ meselesi:

Bugün memlekette mevcut yağ buhranı, garip olduğu kadar yersizdir. Daha dün, memlekette ehemmiyetli bir zeytinyağı stoku bulunduğunu herkes biliyordu. Yaklaşan yeni sene mahsulünün de fena addedilmemesi lâzımgeldiğı söyleniyordu. Böyle olduğu halde, zeytinyağı fiyatları birdenbire fırladı. Bu fırlayışın günahına da, buğday ve diğr gıda maddelerine yüklemek istiyorlar. Bu iddia doğru olsaydı, yağdan sonra birer gıda olan zeytinyağı gibi mühim bir kısmı harice çıkarılan üzüm ve fındığın da yağ fiyatlarını hiç değilse takip etmesi icabederdi. Halbuki, bu iki mahsulümüzün fiyatı, diğrlerine

nazaran düşük olmakta devam ediyor. Onun için, zeytinyağı fiyatının mübalağalı fırlayışının günahı, sadece bu işin geniş mikyasta ticaretini yapan mahdut insanlara aittir ve verdikleri sözlere rağmen bu fenalığı yapmışlardır. Bunu, herhalde unutmamağa çalışacağız. (*Bravo sesleri*) Biz, yağ buhranım yenmek için, şu tedbirleri alıyoruz.

a) Devletin muamele vergisi olarak almakta olduğu %12,5'leri, bundan sonra aynen yağ alacağız ve bunun için kanun lâiyhası Meclise verildi.

b) Zeytinyağı ve pamuk yağı mahsulünün %15'ini de, tesbit ettiğimiz bir fiyata yani, 80 kuruşa satın almak kararını verdik. Bu yolda elimize, 7-8 milyon kilo yağ geçeceğini ümit ediyoruz. Bununla beraber, bir taraftan ordumuzun ihtiyacını karşılarken, diğer taraftan, buhrandan en çok ıstırap duyan 1.600.000 vatandaşın yükünü hafifletmeğe çalışacağız. Yereceğimiz yağın fiyatı, maliyet fiyatı olacak ve her aileye her ay bir kilodan fazla zeytinyağı veya turyağı verilecektir.

6. — Şeker meselesi:

Mevcudu tamamen Hükümet elinde bulunmasına rağmen, şeker işi, memlekette seri adımlarla bir buhrana doğru koşmaktadır. Çünkü;

a) Türkiye'de istihlâk edilen şeker miktarı, son senelerde 100 milyon kiloyu geçmiştir.

b) Bu sene, köylümüzün eline bolca para geçtiği için istihlâkin 100 milyonu çok aşacağı muhakkaktır.

e) Bu sene şeker mahsulümüzün 50 milyon kiloyu bulabilmesini adetâ memnuniyetle karşılayacağız.

d) Hariçten şeker tedariki imkânları, gün geçtikçe zayıflamaktadır. Bu hakikatları herkes bildiği için, memlekette şeker satışına eskisi gibi ve eski fiyatıyla serbest bırakacak olursak, bir kaç hafta sonra, hastalar için bile şeker bulmak mümkün olmayacaktır. İşte, bu hakikatları gözönünde tutan Hükümetimiz, muhakkak bir buhranı bir dereceye kadar karşılamak için şu tedbirleri almakta mutabık kalmıştır:

a) Buhrandan muztarip olan 1.600.000 vatandaşa bugünkü fiyatla her ay nüfus başına 600 gram şeker dağıtmak;

b) Gelecek sene pancar miktarını arttırmak ve pancar çiftçisini de memnun etmek için, onların bu sene getirdikleri her 100 kilo pancar için, kendilerine birer kilo şeker vermek istiyoruz.

Yeri 30 milyon kilo şeker kalıyor. Bu miktar memleket ihtiyacının üçte birini teşkil etmektedir, işin bu düğümlü noktasını bugüne kadar çözemedik.

7.— Kumaş meselesi:

Bugün, bu iş hakkında ağızdan ağıza, kulaktan kulağa dolaşan cümleler şunlardır: el tezgâhlarının adedi şaşılacak derecede artıyor. Evinde dört tezgâhı olan kimseler kolaylıkla zengin oluyorlar. Hattâ iki tezgâhı olan bir adam, bunları çalıştırmak lüzumunu dahi duymaksızın, kendisine çok ucuza verilen iplikleri satmak suretiyle, rahat rahat geçiniyor. Çok ucuza verilen Devlet kumaşları, elden ele geçerek, dört beş misli daha pahalı halka satılıyor. Kazancın büyüklüğü birçok suiistimallere yol açıyor. Acaba, başkalarının haksız yere kazandıkları bu paraları Devlete kazandırmak daha iyi olmaz mı? Bu sözlerin herhangi bir hakikati ifade ettiğine şüphe yoktur. Bu gün Devlet

elinde işliyen müesseselerin pek çoğu zararlı işler bir vaziyete düşmüştür. Bu yolda devam, bizi kapanması zor açıklarla karşı karşıya bırakacağı kadar iktisadi mezhebimiz olan Devletçiliği de hırpalayacağı için çok tehlikelidir. Buna rağmen, biz Devlet işlerinde, bir fiyat intibakına gitmenin, daha mahzurlu olduğuna kaniiz. Onun için, müesseselerimizi, sadece zararlı işler bir halden çıkarmağı, çok mahdut ve mütevazı, bir kârla iktifa etmeğı, daha doğru bir yol sayıyoruz. Onun için selâmeti daha ziyade taksim ve tevzi yollarının ıslahında görüyoruz. Nitekim bundan sonra kurtarmağa çalıştığımız 1.600.000 vatandaşın, parasız verilecek miktar haricinde, tarafımızdan tesbit edilecek kumaş ihtiyacını resmî fiyatlarla, kendilerine sağlam ve kontrollü yoldan temine çalışacağız. Geri kalanlar için, daha emin bir yoldan, aramada devam edeceğiz.

8. — Kömür meselesi:

Bu gün, her tarafta bir kömür sıkıntısı hiss olunuyor. Geçen son kışa 250 bin tonluk bir stokla girmiştik. Bu seneki stokumuz 50 bin ton bile değildi. Bundan başka, şimendifer nakliyatının artması, fabrikaların gece gündüz çalışmaları ve kömür istihsal eden âletlerin biraz daha yıpranması, kömüre olan ihtiyacı her gün arttırmaktadır. Bunlar geçen seneye nazaran zayıf yerlerimizdir. Kuvvetli yerlerimiz de şunlardır:

a) Geçen sene, kömür ocakları iki ay işliyemez bir hale gelmişti. Bu sene aynı halin tahaddüs etmemesi için daha tedbirliyiz;

b) En mühim kömür ocakları, bir kaç tünelden geçen bir dekovil hattı ile limana ve şimendifere bağlanıyor. Bu iş, kânunusani içinde bitmiş olacaktır.

c) Bu seneye kadar, kışın kömür almağa giden vapurlar, dalgalı havalarda barınacak yerleri olmadığı için, işlerini yarım bırakarak İstanbul'a dönüyorlar ve böylece çok kıymetli, çok zaman kaybediyorlardı. Bu sene Ereğli limanını kısmen temizlettik. Böylece fırtınaya tutulan kömür vapurlarına, barınacak bir liman temin eyledik ve vakit kaybının önüne geçmeğe çalıştık. Bütün bunlara rağmen, kömür buhranı bertaraf edilmezse ki, edilmeyeceğı anlaşılmaktadır, Kömür sarfiyatının tahdidi için tedbirler hazırladık.

Kömür işinde, en mühim bir mesele de, fiyat meselesidir. Zonguldak madenleri, bir kaç senedir zararlı işleyen bir müessese halini almış tır. Küçükten başlıyan bu zarar, bu sene tahammül edilmez bir yekûna varmıştır. Müesseseyi bundan kurtarmak için, fiyatlara zam yapmak zaruretinin duyuyoruz. Elyevm kömür, Devlet müesseselerine, tonu 14 liraya, hususi müesseselere de 9 kûsur liraya veriliyor. Hem müesseseyi zarardan kurtarmak, hem de ufak bir amortisman temin etmek için, bu fiatları 21 liraya çıkarmak icabetmekte olduğuna kani olduk. Daha ziyade ısınmak ve ısıtmak için kullanılan kok kömürlerinin fiatlarında, bu sene için bir değişiklik yapmıyacağız. Bu yoldan yukarıda tekrarladığım 1.600.000 vatandaşa, kömür tedarik etmeleri yolunu mümkün olduğu kadar açık tutacağız.

Arkadaşlar,

Müsaade ederseniz daha geniş ve umumî mahiyeti haiz olan varlık vergisine girmeden evvel, buraya kadar izaha çalıştığım karar ve mütalâalarımızın ruhunu bir kaç cümle ile hulâsa edeceğim. Haftalarca süren araştırma ve müzakerelerinizde, üç büyük mâna, Hükümetinize rehberlik etmiştir: Adalet, emniyet, tatbik kabiliyeti.

a) Adalet aradık. Onun için bütün dikkat ve ihtimamımızı, bu buhranın en ağır yükünü çeken 1,5-2 milyon vatandaşı etrafında topladık;

b) Emniyet aradık. İstedik ki, bu yapacağımız iyilikler, suiistimal edilmesin ve tıpkı maaş verilir gibi verilsin. Nasıl bir adam iki maaş alamıyor ve nasıl bir memur maaşsız kalmıyorsa, yapacağımız iyilikler de, böyle katı ve emin bir yoldan yapılsın. Nitekim, daha şimdiden bu istikamette talimatlar hazırlanmış bulunuyor.

c) Tatbik kabiliyeti aradık. Elinizde olmayan hiç bir şeyi vadetmedik. Sadece elimizde bulunan veya bulunacağına emin olunan şeyleri vadettik. Ayakkabı, kumaş, buğday, bulgur, pirinç, yağ, şeker, hep elimizde mevcut olan mallardır:

Onun için, bu kararlarımızın yürüyeceğine ve hiss olunur bir salâh yaratacağına eminizi Vakıa, elimizde olmayan hiç bir şey, vadetmedik. Fakat yapacağımız iyiliklerin, buna münhasır kalacağını ifade etmiyoruz. Bilâkis, elimizi imkânlar geçtikçe, vereceğimiz malların miktarını ve nevini arttırmak, çoğaltmak ve bugün için tatbik sahasını teşkil eden, bir buçuk, iki milyonluk vatandaş miktarını çoğaltmak emelindeyiz. Elverir ki, yeni imkânlar, yeni iyiliklere yol açsın.

Bu işlerin haricinde kalan yerlerde de fiyatları başıboş bırakmıyacağız. Az çok faydasına emin olduğumuz herhangi bir kararı al inak ta asla tereddüt etmiyeceğiz.

9. — Varlık vergisi:

Arkadaşlar, Alelûmum eşya fiyatlarının bugünkü delice artışında filvaki istihsal azlığının, ithalât noksanının, yanlış tedbirlerin bilhassa doymak bilmiyen hırsın ve ihtikârın geniş hisseleri vardır takat bütün bunların tesiri kadar diğer bir vakıa vardır ki o da tedavüldeki Türk parasının mütemadiyen artması ve 700 milyona çok yaklaşmış olmasıdır. Nisbeten ufak dertlere ilaç aranırken bu büyük yarayı ihmal etmek bittabi doğru olmazdı. Onun için diğer işlerle beraber bütün dikkat ve ihtimamımızı bu yara üstünde toplamağı ve bir ilâc bulmayı eni önde gelen bir vazife saydık. Bu iş için tek yol tedavüle çıkan paranın bir kısmını vergi olarak geri çekmekten ibarettir ve bu geri alış başlıca harb yıllarında çok para kazanmış olanlardan yapılmalıdır ve yalnız bir defaya mahsus olarak alınmalıdır. Bu mülâhazalara binaen bu iş için bir kanun lâyihası hazırlamak zarureti duyduk. Uzun tetkiklerden sonra hazırlanan bu kanun lâyihası başlıca üç matrahtan para toplıyacaktır. Bu matrahlar ehemmiyet sırasıyle şunlardır: Tüccarlar, emlâk ve akar sahipleri, büyük çiftçilerdir.

Harb yıllarında en çok parayı tüccarlar kazandığı için bu varlık vergisinin en büyük yükünü bittabi onlar taşıyacaktı. Esasen nevilere, sınıflara ve zümrelere ayrılmış bulunan ve verdikleri vergi ve yaptıkları iş malûm olan bu sınıf mensupları hakkında kazandıkları paraların komisyonca takdir edilen bir kısmını vergi olarak istemekte tereddüt duymuyoruz. (*Alkışlar*) Beş yüz liradan aşağı bir mükellefiyet teklif etmemiş olduğumuza göre fakirleri ve zayıfları bu vergiden tamamen muaf tutmaktayız. Bu vergi münasebetiyle yaptığımız tetkiklerde büyük tüccarların ve bazı zümrelerin vergiden kaçmak yolunu nasıl bulmuş olduklarını görerek hayret ettik ve istikbalde bu gibi vergi kaçakçılıklarına meydan vermemek için tedbirler araştırıyoruz. (*Bravo sesleri*)

Bu vergi için ikinci matrahımız hanlar, hamamlar, apartmanlardır. Bunların sahipleri bu vergi ile mükellef kılınmıştır. Yalnız aldıkları senelik kira yekûnu 2.500 lirayı tecavüz etmezse bunlar için bir mükellefiyet yoktur. Fakat bu miktarı geçiyorsa bunlar komisyonlarca tâyin edilen parayı ödemeğe mecburdurlar.

Üçüncü matrah büyük çiftçilerdir, büyük çiftçiden kasıt 500 lirayı hiçbir işine haleb getirmeden verebilecek çiftçidir. Bunlar mükelleftir ve bu mükellefiyet hiç bir zaman bir çiftçinin varlığının yüzde beşini tecavüz etmiyecektir.

Verginin şahıslara göre miktarını altışar kişilik komisyonlar tesbit edecektir. Bu komisyonlara vali ve kaymakamlar riyaset edecek defterdar veya malmüdürleri de Maliyeyi temsil edecekler, diğer dört âza halk tarafından intihap edilmiş olan belediye, ticaret odası veya ziraat odası azaları meyanından seçilecektir. Bu komisyonların verdiği kararlar kati ve nihaidir.

Bu verginin tesbiti ve tahsili için zaman geniş olarak bırakılmamıştır. Çünkü bu işi, para kuvvetiyle suiistimallere yol açılmasından ve her çeşit tezvirattan korumak yolunu tutmayı hayırlı bulduk. Onun için zamanı dar tuttuk. Bu sebeplerle vergilerin tesbit ve ilânı için 15 gün koyduk. Bunu takibeden 15 gün içinde tahsili şart koyduk. Bu müddeti takibeden birinci haftada %1 fazlasiyle, ikinci haftada ise %2 fazlasiyle tahsili şart koştuk.

Parayı vermeyenler için bir taraftan Tahsili emval kanununu harekete geçirmekle beraber diğer taraftan mükellefleri amele teşkilâtına göndermeyi hem işçi tedarikini hem de para tahsilini kolaylaştırıcı müeyyideler addettik. *(Alkışlar)*

Bu kanun ile takip ettiğimiz hedef tedavüldeki paraları azaltmak ve memleket ihtiyaçlarımıza karşılık hazırlamaktır. Bu böyle olmakla beraber bu kanunun tatbikından, Türk parasının kıymetlenmesi, muhtekirler üzerinde toplanan halk buğzunun silinmesi, vergileri önlemek için bizzarure satışa çıkarılacak malların fiyatlarında bir itidal husule getirmesi gibi tâli faydaların tahassül etmesi de imkân haricinde addedilemez.

Arkadaşlar;

İçinde bulunduğumuz iktisadi buhranın başlıca zorluklarını ve bu zorluklara karşı düşündüğümüz tedbirleri birer birer ve bir kül halinde arzettim. Yardımlarınız ve tadillerinizle resanet ve kuvvet kazanacak olan tedbirlerimizin bu mücadeleden mutlaka galip çıkacağına katiyen inanıyoruz. *(Alkışlar)*

Çünkü vatanımızın bugünkü çocukları yalnız büyük bir neslin evlatları değildir, aynı zamanda ölçsüz düşmanları yenen büyük bir neslin tâ kendisidir.⁴⁰ *(Alkışlar)*

⁴⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:6 Cilt:28 Birleşim 3, Sayfa 14-22*

II. SARAÇOĞLU HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(14. Cumhuriyet Hükümeti)
(09.03.1943-07.08.1946)

17 Mart 1943 Çarşamba

14. Cumhuriyet Hükümetinin (II. Saraçoğlu Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması

Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun, Haricî ve Dahilî Politika Hakkında Beyanatı

REİS — Yeni kurulan Şükrü Saraçoğlu Hükümeti iç ve dış siyasetinde takibedeceği esaslar hakkındaki beyannamesini Yüksek Meclise arzedecektir. Söz Başvekilidir.

(Başvekil Şükrü Saraçoğlu alkışlar arasında kürsüye geldi)

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU — Türk milletinin değerli Vekilleri;

Devletimizin başı İnönü yeni Kabinenin teşkili vazifesini arkadaşınız Saraçoğlu'ya verdi. O da teşkil ettiği Hükümeti, bugün huzurunuzda getirmiş bulunuyor. Cumhuriyetin kurulduğu günden beri iktidar mevkiine gelen Hükümetler nasıl birbirinin devamı idiye ikinci Saraçoğlu Hükümeti da birinci Saraçoğlu. Hükümetinin tam bir devamıdır.

Bu böyle olduğu gibi Hükümetin değişen âzalatıyla yer değiştiren âzalarının vaziyeti de tamamen nöbet değiştiren askerlerin vaziyetidir, Bu değişmelerde başka bir mâna aramak doğru değildir.

Şefin emriyle ve bu defaki intihaplar dolayısıyla tutulan yol, Hükümeti Meclisin olduğu gibi Partiyi de milletin tam malı yapan yoldur. Böylece varlığımızın dayandığı birlik kuvveti her gün daha millî ve daha şuurlu ve daha keskin bir durum almaktadır.

Tuttuğumuz yollar ve kurduğumuz esaslar sayesinde Atatürk'le başlayan ve her gün biraz daha kökleşen rejimimizin insanî ve medeni gayeler için örnek olacağına inanıyoruz.

Mamur bir Türk vatani, mesut bir Türk milleti, kuvvetli bir Türk Devleti; işte bizim hedefimiz bunlardır. *(Alkışlar)* Atatürk bizden tunları istedi, İnönü bizden, bunları istiyor. Biz de, hepimiz beraber ve canla başla bu yolda çalışmak kararındayız. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar;

İkinci Saraçoğlu Hükümeti, tıpkı kendinden evvelkiler gibi Halk Partisi programlın tahakkuk ettirmeğe, büyük milletimize lâyük olmağa çalışacaktır.

Yapacağımız işlerin en başında Türk ordusunu daima hazır tutmak vazifesi vardır. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bunun için ordumuzdan, biraz sonra göreceğiniz veçhile, hiç bir şey esirgenmiyor. Çünkü sırası gelince bu kahraman ordunun vazifesini yapacağına bütün milletçe eminiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Arkadaşlar;

Harbin dördüncü yılı başlarında memleketimiz iki büyük sıkıntı ile karşı karşıya bulunuyordu: İlaş sıkıntısı, para sıkıntısı.

Bu iki sıkıntıyı yenmek için o zamana kadar birçok tedbirler almış, sert kararlar vermiş ve birçok mallara el koymuştuk. Bütün bunlar sıkıntıyı azaltmak şöyle dursun, koskoca bir kara pazarın memlekette yerleşmesine sebep oldu.

Bunun üzerine herkeste, eğer biraz serbestlik verilecek olursa her şeyin daha iyi olacağı kanaati hüküm sürmeğe başladı. Bunu da tecrübe ettik. Bu usul de bizi bilhassa yiyim ve giyim maddelerinde bir fiyat yarışı ile karşı karşıya bıraktı.

O zaman meseleyi biraz daha yakından tetkik ederek gördük ki, bütün bu darlıklarda harbin, ihtikârın hissesi kadar, diğer hâdiselerin de hissesi vardır. Çünkü memleketimiz yiyim ve giyim noktasından kendi kendine çok zor kifayet edebilir bir durumda da olduğu halde koskoca bir orduyu beslemek ve giydirmek zaruretiyle karşılaştığı gibi bu orduları teşkil etmek için de tarlası ve işi başında bulunan gençleri işlerinden ayırmak zarureti hâsıl olmuştur. Daha kısa bir cümle ile bir milyona yakın genç istihsal cephesinden alınarak istihlâk cephesine verilmiştir.

İşte bütün bu vaziyetleri yakından tetkik eden Hükümet, yeniden birçok kararlar aldı. Bu kararlara göre, mücadeleyi en ufak köşe ve cephelere kadar teşmil, beklenen neticeyi veremeyeceği için cepheyi kısaltmak ve kuvvetimizi dar sahada daha müessir kılmak icabediyordu.

Yine bu kararlara göre, darlığın en müessir ilâcı istihsalı çoğaltmak ve saklı malları meydana çıkarmak olduğu için, fiyatların artmasında fayda görülmüştür.

Yine bu kararlara göre, istihsalin bir kısmı Devletçe tâyin edilen fiyatla Devlete satılmak icabediyordu.

Yine bu kararlara göre, Hükümet bu muayyen fiyatla alınan malları mahdut ve muayyen bir sahaya tahsis etti. Bunları evvelâ ordunun, saniyen dar ve mahdut gelirli vatandaşların ihtiyaçlarına tahsis eyledi ve geri kalan miktarla da tanzim satışları yapmayı düşündü ve böylece başlı başına bir program vücut buldu.

Bu programa göre:

1. — 140 liradan fazla ücret ve maaş alan geniş mânasiyle bütün memur ve müstahdemlere birer kat elbiselik kumaş;

140 liradan aşağı olanlara ikişer kat elbiselik kumaş;

70 liradan aşağı maaş ve ücret alanlara da ayrıca birer ayakkabı vermeyi vâdetmiştik.

Elyevm bütün bu vaatler İcra safhasındadır yo derpiş edilen zamanı iyyinde tamamen yapılacaktır.

2. — Ekmek; burum müstahsili köylüdür. Onun iğın fiyatın yükselmesi sadece şehirlinin dar ve mahdut gelirli kısmını muhtarip eder. Bu dar ve mahdut gelirli nüfusu tesbit ettik. 1.600.000 rakamını bulduk. Bunlara, nispeten çok ucuz yani bize malolan fiyata üç aydan beri ekmek vermekteyiz ve ekmek vermekte devam edeceğiz. Bundan maada İstanbul, İzmir, Ankara, Zonguldak şehirlerine de orta fiyattan hububat ve ekmek vermekte devam ediyoruz. Bu sayede mevcut telâş tamamen söndü, hattâ yer yer bazı genişlikler kendini göstermeye başladı.

Bunlardan başka bu sene Toprak ofisinin tohumluk için Ziraat vekili emrine verdiği ve tahsis ettiği tohum kışlık olarak 34.000, yazlık olarak 14.000 ki ceman 48.000 tondur. Bu kadar çok bir miktar hiç bir sene tohumluk olarak dağıtılmamıştır.

Bir Aralık 150 gram ekmek verdiğimiz düşünülür ve yine bir aralık buğday fiyatının yüz kuruşu aştığı gözönüne getirilecek olursa bugüne nispetle geniş bir hava içinde

bulunduğumuzu anlarız. Bugünkü neticeyi bir taraftan aldığımız tedbirlerdeki isabete, diğer taraftan da devam etmekte olan İngiliz ve Amerikan yardımına borçluyuz.

3. — Bulgur için yaptığımız vâdi bulgur olarak yerine getiremedik. Çünkü Ankara'da kurulacağını umduğumuz fabrika bazı sebeplerden dolayı kurulamadı. Fakat bulgur yerine son günlerde değişmez gelirliilere nüfus başına ikişer kilo un vermiye başladık.

4. — Pirinç vadimizi pirinç olarak yerine getiremiyoruz. Çünkü aldığımız %15'ler umduğumuzdan çok az oldu ve bu azı da ordu ile hastaneler arasında taksim etmek icabetti. Fakat pirinç yerine makarna tevzi etmeyi düşünüyoruz.

5. — Yağ; zeytinyağı mahsulü henüz tamamen elimize geçmemiştir. Elimize geçecek miktarın sekiz, dokuz milyon kilo olacağını tahmin ediyoruz ve değişmez gelirli vatandaşlara yağ hakkında vâki olan vadimizi yakında yerine getirmeye başlayacağız.

6. — Şeker; dar ve mahdut gelirliilerin beher nüfusuna 600 gram şekeri her ay muntazaman vermekteyiz, Resmî fiyatlara nazaran Çok ucuza verilen bu, miktarı önümüzdeki aylar için arttırmayı bile düşünüyoruz.

Bundan maada, şayet yerine getiremediğimiz vaitler kalırsa bunları da fasulye vermek suretiyle ödemiye çalışacağız.

Biz böylece bir taraftan dar ve mahdut gelirli insanların bir kısım sıkıntılarını bertaraf etmeye çalışırken diğer taraftan da muhtekirleri: şiddetle takipte, devam, ediyoruz ve devam edeceğiz: *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Arkadaşlar;

Buraya kadar söylediklerim gözönüne getirilecek olursa bundan dört ay evvel yiyim ve giyim hakkında almış olduğumuz kararların birer, birer beklenen neticeyi vermekte oldukları görüldü.

Bizi bu güzel neticeye vardırان bilhassa vali ve kaymakamların %25'leri tesbit ve tahsil hususunda gösterdikleri gayret ve faaliyetidir. Onun için huzurunuzda bu arkadaşlara teşekkür etmeyi vazife bilirim.

Arkadaşlar;

Dar ve mahdut gelirli vatandaşlara yapmakta olduğumuz yardımı gördünüz. Şimdi bir de dünyanın en zengin memleketlerinden bitinde ve bir madde hakkında tatbik edilen kaideyi söyleyeceğim. Bu kaideye göre bir adamın kendisine bir kat elbise yapmak hakkını verecek olan kuponları biriktirmek için tam on sekiz ay beklemesi lâzımdır. Kezalik bu memlekette okunmuş olan bir gazeteyi herhangi bir yere atmak bir israf cürmüdür. Bunu yapan hakkında derhal takibat başlar.

Bizim memleketimiz bütün sıkıntılara rağmen hâlâ bahtiyar bir yurt olmakta devam ediyor. Fakat bir gün Türk milletinden ağır fedakârlıklar istenecek olursa Türk fedakârlığının hudut tanımadığını bütün dünya bir kere daha öğrenecektir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Arkadaşlar;

Şimdi karşılaştığımız ikinci sıkıntıya, para ve maliye sıkıntısına geçiyorum. Vakıa âdi bütçelerimiz inkişaf etmekte ve mütevazın olmakta devam ederek 1938 de (250) milyon iken, 1942 de (394) milyonu buldu. Böylece Devlet hizmetlerini ve müesseseler işlerini

mütemadiyen inkişaf ettirmek mümkün oldu. Varidat kaynaklarımızın normal artması gayesinde elde edilen bu inkişafın Önümüzdeki yılda da devam edeceği kanaatindeyiz. Onun için içinde bulunduğumuz bütçe 394 milyonluk bu bütçe olduğu halde gelecek sene bütçesi 480 milyon lira olarak hazırlanmıştır.

Fakat bu âdi ve mütevazın bütçenin yanı başında ordu masraflarını derpiş eden fevkalâde tahsisatların malî cephemizde yarattığı zorluklar çok serttir.

Çünkü istiklâl ve hürriyetimiz için ayakta tuttuğumuz orduya her sene âdi bütçe ile verdiğimiz 100 milyon liraya ilâveten 1939 da 84 milyon, 1940 da 220 milyon ve 1941 de 280 milyon liralık fevkalâde tahsisat verdiğimiz gibi 1942 yılı için bugüne kadar verdiğimiz fevkalâde tahsisat yekûnu 313 milyonu aşmıştır. Görülüyor ki, bu senenin fevkalâde tahsisat yekunu 400 milyondan daha az olmayacaktır.

Buna âdi bütçedeki 100 milyon lira ilâve edilecek oluma millî müdafaa masraflarının bu sene 500 milyon lirayı bulacağı anlaşılır.

Ordumuzun asıl teçhizat ve teslihatının daha evvel yapılan mukavelelere tevfiikan hariçten alınmakta olması ve malzeme bedelinin taksitlerinin maliye bütçesinde bulunması gözcüne getirilecek olursa modern bir ordunun ne kadar pahalıya mal olduğu hakkında bir fikir edinilebilir.

Filvaki, maliyemiz, bulduğu mali tedbirler, istikrazlar, harp zamları ve müdafaa vergileriyle bu büyük açığın mühim bir kısmını kapatmaya muvaffak olmuştur. Ancak bütün bu tedbirler aynı zamanda tedavüldeki para hacminin de artmasına mâni olamamıştır.

Nitekim Merkez bankamızın açılmasını takibeden ilk 7 sene içinde emisyon miktarı 150 -200 milyon lira arasında dalgalandığı halde bu miktar 1939 yılında 396 milyon, 1940 da 417 milyon, 1941 de 521 milyon ve 1942 de 744 milyon liraya balığ olduğu gibi bir aralık bu rakam 767 milyon liraya çıkmıştır.

Arkadaşlar;

Bir taraftan ordunun her yün artan yüksek masraflarının ne vakit hitam bulacağıнын belli olmaması, diğer taraftan da Merkez bankasının yükselen emisyon miktarı hep bir arada gözönüne getirilecek olursa Hükümetin ne kadar sert bir darlıkla karşı karşıya kaldığı anlaşılır. İşte bu darlık karşısında çalıştık, çabaladık ve tesirli bir tedbir bulduk.

Varlık vergisi:

Bu yergi bugüne kadar Hazineye 225 milyon lira verdi. Bu vergi sayesinde ufuktaki bulutlar dağıldı. Bu vergi sayesinde maliyemiz genişledi. Hesapsız ve zararlı sarfolunan birçok para, yerinde olarak, pazardan çıkarıldı. Emisyon miktarı arttırılmadı. Hattâ bu miktar 767 milyondan 720 milyona düştüğü gibi Merkez bankamız, mühim kısmı son aylarda olmak üzere 35 ton da altın aldı. Bununla merkez bankasındaki altınlar bildiğiniz altınlardan 15 milyona varmıştır. Dikkatinizi celbederim, banka bunlardan maada son bir kaç ay içinde 35.000 (12) milyon İngiliz lirası biriktirdi. Böylece Türk parası hiç bir zaman bu kadar sağlam olmadı ve böylece paramız çok memlekette gibda uyandıracak bir duruma yükseldi.

Dünya muharebesi dördüncü yılını yaşarken bu vaziyette bulunmanın çok memnuniyet verici olduğunda şüphe edilemez.

Arkadaşlar;

Eski dertlerimizden biri de kömürdür. Çünkü kömür istihsalı, artan ihtiyaçla muvazi olarak artmıyor. Bundan maada geçen sene iki ay kadar çalışamadı. Bu iki sebepten memleketin her tarafında kömür ihtiyacı tatmin edilemedi.

Kömürün en yüksek iki istihsal senesinden biri 1941'dir. O sene istihsal 3 milyon tonu biraz geçmiştir. 1942 de bu miktar arzettiğim sebebe binaen 2,5 milyon tona düşmüştür. Fakat yapılan gayretler neticesinde geçen senenin son aylarındaki günlük kömür istihsalı daima sekiz bin tonun üstünde kalmıştır. Bundan maada içinde bulunduğumuz senenin ille ayı içinde yapılan istihsal çok ümit vericidir. Belki de en yüksek bir rakam bu senenin İstihsalı olacaktır.

Bundan başka, bir ihtiyat ve yardımcı tedbir olarak garp linyitlerini daha esaslı, daha cezri işletmek için tedbirler alıyoruz ve bu iş için icabeden parayı bütçeye koyduk.

Yiyim, giyim para ve kömür sıkıntılarından sonra alelumum nakliye işlerindeki zorluklarla karşılaşmaya başladık: Bu zorlukları yenmek veya biç değilse azaltmak için salâhiyetler makamlar çalışmaktadırlar.

Arkadaşlar;

Şimdiye kadar yapılan veya yapılmakta olan işlerimizden bahsettim.

Şimdi de, müsaadenizle, gelecek sene yapacağımız işler hakkında maruzatta bulunacağım. Yapılacak işlerde de kuvvetimizi dağıtmaktansa onu bir kaç noktada toplamayı daha müsmir bulduk. Esasen gönderdiğimiz bütçeye atılacak bir göz bizim bu kararımızı ve umumiyetle çalışma programımızı vazıhan ifade eder.

En büyük ilâveyi Maarife yaptık. Buraya konan para geçen seneye nazaran 14,5 milyon lira fazladır. Diğer bir tâbirle on sene evvel on milyon lira olan Maarif bütçesi gelecek sene 43 milyon lira olacaktır.*(Alkışlar)*

Bundan maada, hususî idarelerin Maarif işlerine tahsis ettiği paralar on sene evvel 12 milyon lira iken bu miktar içinde bulunduğumuz yılda 19 milyon lirayı bulmuştur. Bunlara mukabil yüksek tahsil, talebesi on sene evvel 7.000 İken bu sene 16.600'i bulmuştur. Lise talebesi on sene evvel 6.800 iken bu sene 30.000'i bulmuştur. Ortaokul talebesi de on sene içinde 35,000 den 100.000'e çıkmıştır.

İlk tahsil talebesi de on sene içinde 525.000 den 970.000'i bulmuştur.

Bundan başka Güzel Sanatlar Akademisinde on sene evvel 157 talebe mevcut iken bu rakam bugün 547'yi bulmuştur. Altı yıl önce 68 talebesi olan Konservatuvar da bugün 147 talebeye maliktir.

Bunlardan maada, Teknik Öğretim talebeleri üç sene içinde 9.000 den 14.500'e çıkmış, Köy enstitüleri talebesi de dört sene içinde 3.000'den 12.000'e varmıştır.

Son senelerde halkımızda ve maarifimizde gördüğümüz hamleleri takviye etmek ve biran evvel bilgili ve verimli vatandaş adedini arttırmak için bütün kuvvetimizle bu cereyana katılmakta vatan ve millet için büyük faydalar gördük ve bu cereyanın hızını azaltmamak için önümüzdeki senenin Maarif bütçesine 14.5 milyon lirayı ilâve ederken cidden haz duyduk. *(Alkışlar)*

Maariften sonra en büyük rakamı istihsal kaynağımız olan Ziraate ayırdık.

Bundan evvel Koordinasyon emrindeki paralardan 4,5 milyon lirayı Zirai donatım kurumuna vermiştik. Bu kurum, doğrudan doğruya çiftçilerimizin her çeşit dertleriyle boğuşmak için kurulmuştur. Tohum, ilâç, alât ve edevat, gübre gibi bütün ihtiyaçları temin ederek köylüyü yetiştirecektir. Bu 4,5 milyona son günlerde beş buçuk milyon daha ilâve ettik.

Bundan başka, doğrudan doğruya Ziraat vekâletinin bütçesine ayrıca 4 milyon 800 bin lira ilâve eyledik. Bu para ile altı teknik okul açılacak bunlardan üçü umumî ziraat için, diğer üçü de bahçeler ve meyvalar için olacak. Bu okullardaki köy çocuklarına teknik bilgiler, öğretilecek ve böylece bu çocuklar kendilerine ve memlekete daha faydalı bir hale sokulacaktır.

Ziraat vekâleti kendi vasıtalarıyla bu sene yarım milyon dönümden fazla zeriyaat yapmıştır. Bu miktarı her sene süratle arttırmak kararındayız.

Bundan başka bu sene fiyatların teşviki ile halk zeriyaatında %20-30 bir fazlalık görülmüştür ve yıl bugüne kadar iyi gitmiştir. Bundan sonra da iyi giderse bu senenin bir bolluk senesi olması ihtimali çok kuvvetlidir. (*İnşaaallah sesleri*)

Ziraat sahasında bizi dört gözle bekliyen en esaslı kamın köylüyü toprak sahibi yanacak kanundur. (*Bravo sesleri*) Bu Meclisin bu işi behemehâl halledeceğine kani olduğumuz gibi bu işin hallinden bir kaç sene sonra da Türk yurdunun her köşesinin ileri insanlar yuvası halini alacağına eminiz. (*Alkışlar*)

Maariften, Ziraatten sonra en büyük parayı borçlar faslına koyduk. Buraya koyduğumuz paranın 15 milyonu ile Türk milleti için tarihî ve acı hatıralar teşkil eden ve Düyunu umumiye denilen bir burcu kökünden kazımak istiyoruz. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Çünkü aramızdaki mukaveleye nazaran bu borcu satın almak zamanı geliyor ve bu borç frank olarak ödeneceği için 15 milyon lira ile tamamen bertaraf edilebiliyor. (*Bravo sesleri*) Böylece İmparatorluğun bize bıraktığı miraslardan zamanında pek ehemmiyetli ve elemli olan birisini daha dirilmemek üzere gömmüş olacağız. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Bütçede mühim para alacaklardan birisi de Sümerbank ve Etibank'tır. Bu iki bankanın kurduğu müesseseler, imtiyazlı şirketlerin mubayaalarından ve salın alınan ve yapılan demiryolları ve denizyollarından sonra, Devletçilik vasfımızı en sağlam temeller üzerine kuran ve onu yaşatan ve canlandıran müesseselerdir. Bu iki müessesenin tabii seyrini devam ettirmek için ne lazımsa, yapılacaktır. (*Bravo sesleri*)

Bunlar gibi Nafiamızın yollar, sular, köprüler, demiryolları ve iskelelere dair mevcut programı aynen tatbik edilecek ve her yerde bu işlerimiz faal yürüyüşlerini muhafaza edeceklerdir. (*Alkışlar*)

Diğer vekâletlere bunlar derecesinde zamlar yapılamamışsa da bu sene verilen tahsisat her sene verilenden fazladır. Bu sabalarda da işlerin daha iyi yürümesi için yetecek kadar para verilmiş bulunuyor.

Dahiliyeye gelince:

Bu yıl köylerimizde ihtiyar heyetleriyle muhtarlar, şehir ve kasabalarımızda da belediye meclisleriyle belediye reisleri yeniden seçilmiş ve vilâyet umumî meclisleri seçimi de her tarafta yenilenmiştir. Bütün bu seçimlerde ve bilhassa son Türkiye Büyük Millet Meclisi intihabında yurddaşların gösterdiği düşünce ve irade beraberliği

ve vatandaşların reye iştirak nispetinin çokluğu varlığımıza temel olan millî birliğin yeniden tezahürüne vesile olmuştur.

Arkadaşlar;

Harp, dahilî ve zabıta işlerimizi çok arttırmıştır. Buna rağmen İni işler her gün biraz daha iyi işlemek yolundadır. Bugün memleketimizin her yerinde tam bir emniyet ve sükûn havası hâkimdir. Adi zabıta vakalarından ve münferit hâdiselerden başka bir şey yoktur. Bu böyle olmakla beraber idare ve zabıta makinelerimizi biraz daha iyi işler bir hale koymak istiyoruz. Bunlar hakkındaki düşüncelerimizi pek yakında ve birer birer tasvibinize arz edeceğiz.

Dış politikamıza gelince: Müttefik ve dost Devletlerle olan politikamızı ve münasebetlerimizi aramızdaki muahedelerle tanzim etmiş bulunuyoruz.

Bir taraftan Şefin uzağı gören kudretine, diğer taraftan kuvvetli bir orduya dayanan hariciyeniz bugüne kadar çok parlak neticeler elde ettiği gibi bugünden sonra da Türk'ün topraklarını, Türk'ün haklarını ve Türk'ün menfaatlerini tamamen koruyacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bu politika artık yalnız Hariciyenin, Hükümetin ve hattâ Meclisin politikası değil tamamen Türk milletinin ve Türk çocuklarının malıdır. *(Bravo sesleri)*

Politikamızın umumî hatlarını gösteren bu sözlerden sonra bilhassa tebarüz ettirilmesi lâzım olan bir cihet vardır ki, o da İngiliz - Türk dostluğudur.

Mister Çörçil'i (Winston Churchill) Adana mülakatlarından sonra daha yakından tanıyarak, daha çok sevmiye başladık. Etrafımızda, Mister Çörçil başta olmak üzere, bütün İngiliz Devlet adamlarının bize uzattıkları samimî elleri görüyor ve yine bu Devlet adamlarının samimî sözlerini işitiyoruz. *(Alkışlar)* Lortlar Kamarası dün yine bu dostluğun yeni bir tezahürüne sabit oldu. İngiliz dostlarımız emin olsunlar ki bize uzatılan elleri samimiyetle sıkıyor, İngiltere'den gelen samimî sözleri de bizim Londra'ya gönderdiğimiz yürekten sözlerin bize akseden sadaları addediyoruz, *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)* Çünkü bizim kanaatımıza göre İngiliz - Türk dostluğu yalnız karşılıklı menfaatlerin emrettiği bir dostluk değil, iki memleketin hayati zaruretlerinin en başında gelen bir ihtiyaçtır. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar;

Biliyorsunuz ki İsmet İnönü'nün Devlet Reisliğine intihabı haberini Amerika Meclisine bildirdiler. Amerika Meclisi de bu haberi alkış tufaniyle karşıladı.

Şimdi ben de bu yüksek kürsüden sizin ilanımıza Cumhuriyetçi ve Demokrat Türkiye'nin Demokrat ve Cumhuriyetçi Amerika'ya selâmlarını, sevgilerini ve saygılarını gönderiyorum. *(Bravo sesleri, sürekli ve şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar;

Sizlere yaptığımız, yapmakta olduğumuz ve yapacağımız işler hakkında izahat verdim. Haricî ve dahilî politikamızın yürüyüşüne dair maruzatta bulundum. Şimdi sıra sizlere, reylerinize geldi. Eğer beni ve arkadaşlarımı kendinize ve Devlet İşlerine lââyık görüyorsanız bunu itimadınızla göstermenizi rica ederim. *(Şiddetli ve devamlı alkışlar)*

REİS— Müstakil Grup Reisi Ali Râna Tarhan.

ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — Türkiye Büyük Millet Meclisinin yedinci toplantı devresinde Müstakil Grup adına söze başlarken, Büyük Türk Milletinin değerli vekillerini derîñ saygı duygularıyla selâmlarım. Eşsiz Şefimizin nurlu yollarında, hepimizin millete iyi hizmet ederek itimadına lââyık olduğumuzu göstermeğe muvaffak olmamızı dilerim.

Muhterem Arkadaşlar; yeni seçimden sonra icra Vekilleri Heyetinin yine, sevilen ve güvenilen Devlet adamı, Şükrü Saraçoğlu başkanlığında kurulmuş olmasını hakikî memnuniyetle karşıladık. Geçen devrede faaliyetlerini Grupumuz siyenesinde murakabe ve tenkide hasretmiş olan üç kıymetli arkadaşımız şimdi Parti Grubu saflarında İcra mesuliyeti almış bulunuyorlar. Tenkitlerinde ne derece ciddi, samimî ve yapıcı idi iseler icrada da o derece uyanık ve verimli olmalarını kendilerinden bekliyoruz ve güveniyoruz.

Başvekilimizin iktisadi ve malî işler hakkında verdikleri izahat, Hükümetin bu hayati meseleler üzerinde ne büyük zorluklar içinde ve ne büyük azimle çalıştığını ve günün icaplarına göre lâzım olan bütün tedbirleri almağa ne kadar azimli olduğunu gösterir.

Varlık vergisi hakkındaki rakamlar memnuniyet vericidir. Bu verginin tatbikatında, bilhassa İstanbul'da, müzminleşmek istidadı görülmektedir. Bunun hakikî sebeplerini bularak tedbir almak çok yerinde olacaktır.

EMİN SAZAK (Eskişehir) — Bravo...

ALİ RANA TARHAN (Devamla) — Gelecek yıl faaliyetleri hakkında verdikleri izahat, daima ileri götürmek isteyen bir partiye lââyık bir programı ihtiva ediyor Bütçe ile de alâkadar olduğu için, bu bahislere bütçenin tetkikından sonra daha faydalı olarak avdet etmek İmkânı olacaktır.

Dahilî politika hakkında beyanları tamamiyle emniyet vericidir.

Haricî politikayı, haklı olarak, Türk milletinin malı diye vasıflandırdılar. Hattâ dünyanın malıdır bile denilebilir. Hakikaten bütün sahalarda birbirleriyle boğuşmakta olan muharipler yalnız bir noktada birleşebiliyorlar: Türk Politikasının isabetinde. *(Güzel sesleri)* Bu bahiste bir noktada tevakkuf etmeyi faydalı buluyorum. Harbin ne kadar süreceği bilinmemekle beraber, harp sonrası için faaliyetler göze çarpıyor. Hükümetimizin bunları yakından takip ettiğine şüphemiz yoktur, Harp sonrası, yurdun içinde ve dışında, çıkabilecek iktisadi, malî, içtimai, siyasi meselelerle hazırlıksız karşılaşmamıza meydan verilmemesini temenni ediyoruz.

Sayın Başvekilimizin İngiliz - Türk dostluğu ve Türk - Amerika dostluğu hakkında sözlerine Meclis büyük tezahürü ile nasıl iştirak etti ise bizim de kalbî iştirakimizi benîm ağzımdan ve tekrar ifade ediyorum.

Rayın Başvekilimizin beyanları hakkında grupumuzun noktai nazarını kısaca arzettim.

Harbin, daha yıllarca sürebileceğini ve bir gün bizim de harbetmek zorunda kalabileceğimizi daima gözönünde tutarak ve geçmiş günlerin tecrübelerinden istifade ederek, icra Vekillerinin milletimizi koruyucu ve yükseltici hizmetler ifasına muvaffak olmalarını candan temenni ederiz.

Müstakil grup, Saraçoğlu Hükümetine itimadını beyan eder. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

REİS — Emin Sazak,

EMİN SAZAK (Eskişehir) — Saraçoğlu’nu görünce hepiniz gibi ben de 18 milyon Türkün birleşmiş aksini onda görür gibi gelir de iman ederim. Şimdi Hükümetin haricî meseleler hakkında Allah’a bin şükür dostumuz da, düşmanımız da memnun, biz dünden memnunuz. Muvaffakiyet temennisinden başka hiç bir dileğimiz yoktur. Bendeniz de bir, iki temennide bulunduktan sonra hakikaten göğsümüzü, ruhumuzu emniyetle dolduran ve genç anasırla mücehhez Saraçoğlu Hükümetine candan muvaffakiyetler dilerim.

Kömür işinde ve diğer madenler işinde ve biraz da ziraat işinde temenniyatta bulunacağım. Kömür işinde ve bazı işlerde bilhassa Başvekilimizin sıra, sıkı kendi demir elini uzatması lâzım gelecek. Memleketin altı kömür, üstü odun iken ve bu işe 50 bin 100 bin kişi tahsis etmek mümkünken, halâ falan yerde şu oldu demek, biraz hazmı güç olan bir şeydir. Ümit ederim ki, Hükümetle, bu hazmı güç olan şeyi tatlı tatlı yutacağız.

Diğer madenler meselesi: Krom ve bakır gibi on bin senede bir milletin şansına düşmeyen büyük bir şans karşındayız, verimli bir şey olan bu madenlerimizden hesaplı kitaplı, hesabın üstünde, çılgınca bir mesai sarfetmenin lâzım olduğu kanaatindeyim. Bunun için kamyonumuz yok, benzinimiz yok demek doğru değildir. Çünkü ben sana krom, bakır vereyim deyince bütün etrafımızdaki milletler, bütün varlıklarını vermeğe amadedirler. Söylediğim gibi, on bin senede bile rastlanmayan böyle bir fırsattan âzami derecede istifadeyi düşünerek, krom ve bakır maden işlerini hesabın ve kitabın üstünde tutarak fazla bir mesai sarfedilmesini bilhassa Hükümetimizden rica edeceğim.

Ziraat işleri: Hakikaten iftihar ettiğimiz ve memleketimizin yakında asarı ile iftihar edeceği faal ve düzgün, durbin bir Ziraat vekilimiz var. Bendeniz kendisini biraz daha teşci etmiş olmak ve ileride tenkit edeceğimizi hatırlatmak için söylüyorum, geçen sene her ihtimale kargı alınmış olan tedbirlerin sıkı sıkıya tutulmasını kendilerinden bilhassa rica ve temenni edeceğim.

Ali Rana Beyin işaret ettikleri şey salisen benim de dimağımdan geçiyordu. Dünyaya hükmetmek isteyen insanlar, harp sonrası ne yapacağız derken, henüz o kudreti olmıyan bizim gibi insanlar harpten sonra istihsalimizin ne olacağının, şimdiden hangi işe daha çok ehemmiyet vermek lâzımgeldiğinin, dünya piyasasına hangi malı kolayca arzdebileceğimizin şimdiden, üç beş kafadan müteşekkil bir heyet tarafından tesbiti lâzımgelir. Hamı hamına alırsak, gördük mütareke zamanında başımıza gelenleri. Harbi umumiden evvel biliyorsunuz ki, Avrupa’da Almanya ve İtalya gibi büyük devletler kendilerine lâzım olan maddelerin %60 - 70 ini dışarıdan getirirken bu senelerde bu güçlüğü gören milletler, taşın üstüne bile ektirip ihtiyaçlarının miktarını %5 e kadar indireceklerdir. Bu noktadan bunun şimdiden, ahval ve vaziyete göre, şöyle olursa böyle yapacağız, böyle olursa şöyle yapacağız hattâ sulh masasında bile bunu şu şekilde getireceğiz diye kâğıt üzerinde hazırlanmış bir şeyimiz olmalıdır. Çok kuvvetli devletler çalışırken bizim de çalışmamız lâzımgelir. Hiç şüphe etmiyorum ki, bu milleti, Büyük Millî Şefimizin idaresinde, Şükrü Saraçoğlu Hükümetinin, asırlar kazandıracak kadar çalıştıracağına kaniim. Allah’tan muvaffakiyetler dilerim. *(Alkışlar)*

BERÇ TÜRKER (Afyon Karahisar) — Sayın Arkadaşlar; Yüce Millî Şefimizin yüksek tasvipleri ile tekrar Kabinayı teşkil etmiş olan çok Sayın Saraçoğlu, Başvekil olarak, bugün bizden itimat reyi almak arzusunda bulunuyorlar.

Çok Sayın Şükrü Saraçoğlu, öteden beri Devlet işlerini Yüce Millî Şef’imizin yüksek ve kıymetli direktifleri dairesinde büyük bir liyakat ve dirayetle tedvir etmiştir. Bu suretle

daima bilgisini ve kuvvetli zekâsını ispat eylemiş ve bu değerli hizmet ve meziyetleri dolayısıyla de hepimizce sevilmiş ve takdir edilmiş mümtaz bir Devlet adamıdır. Kabinesi arkadaşları da çok iyi seçilmiş dirayetli ve liyakatli muhterem şahsiyetlerdir.

Binaenaleyh, çok Sayın Başvekil ve Kabine erkânı, bütün Meclis arkadaşlarımızın itimadına, alkışlarla mazhar olacaklarında hiç şüphe yoktur.

Sayın Arkadaşlar;

Sayın Cumhuriyet Halk Partisinin nurlu irşadı ile yurdda kökleşen ve yüksek Millî birlik, Yüce Millî Şef'imizle, Kahraman Ordumuzla yekpara bir kuvvet teşkil ediyor. Millî birlik, Millî sağlığımızın ve Cumhuriyet rejiminin sağlam temeli olarak, Millet'in huzurunu ve tamamiyetini temin ediyor, işte çok Sayın Saraçoğlu Hükümeti, böyle kudretli ve şerefli bir vaziyet içinde tekrar işe başlamıştır ve şimdiye kadar olduğu gibi, Devlet işlerinde büyük muvaffakiyetler kazanacaktır.

Sayın Arkadaşlar;

Harbin dışında kuvvetli, azimli, her sahada, her mânasıyla hür bir Millet olarak kalmış bulunmak, Türklük camiası için, cidden çok büyük bir niymettir. Biz bu büyük niymeti, Türk milletinin şanlı mazisinden, fazilet ve kudretinden ilham alan Yüce Millî Şefimizin yüksek ve nurlu siyasetine ve bu siyaseti rehber edinmiş olan Hükümetimizin dirayetli idaresine medyun bulunuyoruz.

Sulh ve selâmet içinde yaşamak istediğini fakat icabında kendi vatanının istiklâlini korumak için kahramanca Ölmesini de bilen bu necip milletin hayat hakkı ebedidir.

Sayın ve aziz arkadaşlarım,

Kalbimden gelen bir duygu ile tekrar arz etmek isterim ki, hepimiz, harpten evvel olduğu gibi, harbin bu korkunç devrelerinde, hakimane tedbir ve siyasetiyle bütün âlemin tazim ve takdirini kazanmış Yüce Millî Şef'imiz gibi bir şanlı öndere malikiyetimizden dolayı ne derecelere kadar iftihar etsek azdır ve kahraman ordumuzun kuvvet ve kudretine ve Hükümetimizin müdebbirane hareketine ne kadar güvensek yerindedir.

Mukaddes yurdumuzun istiklâli ve yükselmesi için ve aziz yurddaşlarımızın refahı ve terakkisi için elbirliği ile çalışmak, bizim için vatani ve ulvi bir borçtur.

Çok Sayın Başvekilimize ve çok sayın kabine arkadaşlarına candan basanlar dilerim. (Alkışlar)

Dr. OSMAN ŞEVKİ ULUDAĞ (Konya) — İlk Büyük Millet Meclisinde Saraçoğlu'nu nasıl dinamik ve enerjile gördümse bugün de Saraçoğlu'yu aynı enerjiyi gösteren bir Devlet adamı olarak görüyorum. Onun okuduğu beyanname, ifade ettikleri veçhile, milletin kendi beyânnamesidir. Bunun muhakemesine girişmiyeceğim. Yalnız bir noktayı kaydedeceğim; varlık vergisi burada müzakere olunurken kendileri çok çalıştılar, hep konuştuk, varlık vergisi varlıklı olanların Devlet varlığına yardım vergisidir. Evet varlık vergisi varlıklı vatandaşların Devletin varlığına yardım vergisidir. Fakat Müstakil Grup Reisi Tarhan arkadaşımızın söylediği veçhile bu varlık vergisi İstanbul'da müzminleşiyor. Vergiyi veren vatandaşlar çoktur. Fakat vermiyen vatandaşlar da vardır. Kendileri bu vatanda yaşadıkları halde iyi niyet sahibi olmadıklarını göstermektedirler. Varlık vergisi Devletin varlığı vergisi olduğu halde bunda mutlaka sert davranmalıdır, vatan işleri sıkı tutulmalıdır. Gevşek davranıyoruz. Şimdiye kadar varlık vergisinin arkası alınmak

icabederken hâlâ İstanbul'da bu vergi yan yarıya bile toplanmamıştır ve hâlâ bu suiniyet erbabı cezalarını görmemişler, Aşkale'ye yollanmamışlardır. Sürat istiyoruz, millet sürat istiyor, biz sürat istiyoruz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR (Erzincan) — Genç Saraçoğlu Kabinesini sevgiyle, güvenle selâmlıyoruz.

Bu genç Kabine Büyük Meclisin yetiştiriciliğini bir daha meydana koyacaktır ve dünya mikyasında bir daha belirtecektir ki, İnönü Türk gençliğinin hem şefkatli Babası, hem dikkatli mürebbisidir. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Genç Kabineden büyük başarılar bekliyoruz. Nasıl beklemiyelim ki dünyanın yıkıntıları ortasında tek başına ayakta duran Atatürk Türkiye'sinin, Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye'sinin genç ve seçkin, vekilleridirler. Nasıl muvaffakiyet beklemiyelim ki dünyanın en büyük, en isabetli ve en insani inkılâpçısı Atatürk'ün yolundadırlar. Nasıl muvaffakiyeti mukadder görmiyelim ki, yollarına ışık tutan dünyanın en şefkatli, en dikkatli şefi İsmet İnönü'dür. (*Alkışlar*) Bu muvaffakiyeti emniyetle görüyoruz. Çünkü başlarında bu asil milletin Öz çocuğu Saraçoğlu vardır. Bu mazhariyetlerden yalnız birisi olsaydı bir adamı muvaffak etmek için kâfi gelirdi. Halbuki işte dört mazhariyet birbiri arkasından temin edilmiş bulunuyor. İş, kendi cevherlerine ve gayretlerine kalmıştır.

Ne mutlu Türk milletinin, İnönü Devletinin ve Saraçoğlu Hükümetinin vekili olabilene. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

ALİ MUZAFFER GÖKER (Konya) — Sayın Arkadaşlar, Saraçoğlu Hükümetinin beyanatını dikkatle, büyük bir zevkle, inşirahla dinledik. Hükümet beyanatında geçmiş aylara doğru kısa bir nazar atfettikten sonra istikbale ait olan karar ve tasavvurlar hakkında bizi tenvir etti. Milliyetçi ve realist Saraçoğlu Hükümeti vaziyetin icaplarını ve imkânlarını gözönünde bulundurmak suretiyle bundan kısa bir zaman evvel alacağını bize tebşir ettiği tedbirleri tahakkuk ettirmiştir. Bu muvaffakiyet meydana olunca onun bundan sonra gelecek aylar için vadettiği şeylere şimdiden inanmak gayet kolay bir şey olur. Ben bilhassa harici siyaset mevzuu üzerinde duracağım. Nutkun haricî siyaset mevzuuna dokunan kısımlarını hepiniz gibi ben de dikkatle dinledim. Bu sözlerde gördüğüm esas vasıf şudur: Hükümetin haricî siyasetinde hiç bir değişiklik yoktur. Realist bir Hükümet için memleketin menfaatlerini gece gündüz kendi icraatına düstur ittihaz etmiş olan bir Hükümet için bundan başka yapılacak bir şey yoktur. Çünkü bu siyaset Şefinin etrafında sarsılmaz bir kütle halinde birleşmiş olan millet tarafından tamamiyle benimsenmiş olan bir siyasetti. Memleket menfaatlerine taallûku itibarıyla isabeti herkes tarafından teslim edilmiştir, hattâ evvelce zannediyorum ki bir kere daha yüksek huzurunuzda ifade etmek fırsatını bulmuştum, bazan halk toplantılarında bundan bahsetmek fırsatını bulduğumuz zamanlarda bize çok defa beni dinliydiler, zahmet etmeyiniz, bu hepimizin kolaylıkla anladığımız bir iştir diye bu siyaseti kendilerine mal ettiklerini ifade etmişlerdir.

Realist bir Hükümet için milletin tasvibine mazhar olmuş, Yüksek Meclisinin birçok defalar tasvibine mazhar olmuş olan bir siyasete devam etmekten başka bir yol olamazdı. Hükümetimiz bu yolu seçmiş bulunuyor. Daha ilerisi var. Ekseriya Hükümetlerin siyaseti kendi memleketleri muhitinde bir mâkes bulur. Fakat bizim siyasetimizin mazhariyeti şu ki, bütün dünyanın her tarafında, nerede Türk siyasetinden bahseden bir ses çıkıyorsa bu ses Türk siyasetini alkışlamak yolunda aksediyor. Bütün, dünya bu siyaseti hem Türkiye'nin hem de dünyanın umumî menfaatlerine uygun buluyor. Bu hakikaten

büyük bir mazhariyettir. Böyle büyük bir mazhariyetle takdir gören bir politikanın devam etmesinden daha tabii bir şey olamaz. Bu yolu tekrar seçmiş olduğundan dolayı da Hükümeti tebrik etmek lâzımdır.

Sayın Başvekilimize bir noktada bize tekaddüm etmiş olmalarından dolayı hususi şirrette teşekkür ederim. Son zamanlarda Millî Şefimizin intihabı suretiyle Amerika Parlâmentosunda ve yine son zamanlarda muhtelif vesilelerle İngiliz Parlâmentosunda Türkiye; Türkî siyaseti, Türk milleti ve onun büyük Şefi baklanda güzel duygulara şahit olduk; bunlara münasip bir şekilde cevap vermek hepimiz için bir borçtu. Hepimiz namına bunu ifade etmiş olduğundan dolayı kendilerine teşekkür ederim.

Bu siyasetin daha büyük ve çok güzel bir tarafı var. Bütün bir tarih boyunca büyük bir Türk kuvveti Avrupa'da başlıca bir muvazene unsuru oldu. Dünyada demiyorum, fakat Avrupa kıtasında sulhu tesis etmek isteyenlerin Türk kuvvetine ya doğrudan doğruya veya bilvasıta müracaat ettikleri bir hakikattir. Ne güzel bir mazhariyettir ki, takip ettiğimiz dürüst siyaset, milletimizin ve diğer milletlerin haklarını ve menfaatlerini gözönünde bulundurmak suretiyle tesbit edilmiş olan siyasi prensiplere istinadeden dış siyasetimiz sayesinde bugün gene Türk milleti ve Türk Devleti Avrupa muvazenesinde kendisinin müzaheretinden, yardımından ve teşriki mesaisinden hiç bir suretle feragat etmek kabil olmıyan bir millet ve Devlet halini almış bulunuyor. Ne mutlu bunu görmüş olan bizlere. Bunu muvaffakiyetle temin edenlere candan ve gönülden tekrar teşekkür etmeği bir borç bilirim. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

REİS — Başka söz istiyen yoktur.

Başvekil beyannamesinin sonunda iç ve dış siyasette takip ettiği esasın Büyük Millet Meclisince tasvip edilip edilmediğinin izhar Duyurulması arzusunı gösterdiler. Bu itimat talebini yüksek reynize arzedeceğim. Kura ile tâyin edilen İntihap dairesinden başlayarak isimler okunacaktır. Kürsü Önüne konulacak olan kutuya arkadaşların reylerini atmak suretiyle kanaatlarını izhar buyurmaları rica ederim.

(*Seyhan seçim dairesinden başlayarak reyler kutulara atıldı*)

REİS — Rey vermemiş arkadaş kaldı mı? Rey toplama işi bitmiştir.

Reylerin tasnifi neticesini arz ediyorum. İtimat talebi hakkındaki reye (425) mebus iştirak etmiştir. Nisap vardır. Büyük Millet Meclisi (425) reyle ve mevcudun ittifakiyle Şükrü Saraçoğlu Hükümetine itimat beyan etmiştir. (*Şiddetli ve sürekli alkışlar*)

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Gösterilen itimat için gerek kardeş Grupa, gerek kendi Grupuma, kendi namıma ve arkadaşlarım namına teşekkür etmeme müsaadenizi rica ederim.

Arkadaşlar önümüz görülen ve görülmiyen tehlikelerle doludur. Fakat biz bu tehlikelerin hepsini yeneceğimize kaniiz. (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Çünkü bu itimat meselesinde olduğu gibi Türk çocukları elele verecek olurlarsa bu kuvvetin Önünde yere serilemez bir zorluk yoktur. (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

REİS — Encümenler yeni teşekkül ettiği için cuma günü ruznamesine bir lâyiha gelmemiştir. Bu sebeple müsaade ederseniz pazartesi günü toplanalım. (*Muvafık sesleri*)

Pazartesi günü saat 15 te toplanmak üzere içtimaa son veriyorum.⁴¹

⁴¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:1 Birleşim 3, Sayfa 22-29*

4 Haziran 1943 Cuma

14. Cumhuriyet Hükümetinin (II. Saraçoğlu Hükümeti) Güvenoyu Alması Münasebetiyle

MUVAKKAT ENCÜMEN MAZBATA MUHARRİRİ ŞİNASİ DEVRİN (Zonguldak)

— Maliye Vekili Beyefendi rahatsızlığı dolayısıyla kendisi gelememiştir. Muhterem Başvekil buradadır. Hükümete teveccüh edecek suallere kendileri, encümene teveccüh edecek suallere de bendeniz cevap vereceğim.

HALİL MENTEŞE (İzmir) — 1942 senesinin fevkalâde masraflarının bugün tahakkuk etmiş yekûnu malûm olmak lâzımgelir. Binaenaleyh, evvelâ 42 senesinin fevkalâde masraflarının yekûnu nedir? Sonra Maliye vekili arkadaşımız, bütçenin umumî müzakeresi esnasında, fevkalâde masraflara karşılık olarak elde mevcut olan bazı rakamları bildirmiş ve varlık vergisinin 1942 senesinden devredilecek kısmıyla 1943 senesinde tahsil edilecek miktarının da bunlara ilâve edilmesini söyledikten sonra, fevkalâde masarifede şimdi müzakere edilmek üzere teklif edilmiş olan Toprak mahsulleri vergilerini karşılık tuttuğunu söylemişlerdir ve buna ilâve olarak ta istikraz salâhiyetimiz vardır, şayet bunlarla karşılanmazsa istikrazla bunu tamamlarız demişlerdi.

Evvelâ varlık vergisinin 1942 den 1943 e devir miktarı nedir 1943 de tahsil edilecek miktar nedir. Bunların da bildirilmesini rica ediyorum. Sonra bu toprak mahsullerine tarhedilmek üzere teklif edilen vergiler, elbette Maliyece masrafa karşılık gösterildikten sonra, hasılatın ne olacağına dair de bir tahmin yapılmış olacaktır, bu tahminin miktarı nedir?

Bir de bu talimin, geçen seneki mahsul esasına göre mi yapılmıştır, yoksa bugünkü vaziyetler nazarı dikkate alınmış mıdır?

Bu cihetlerin izahını rica ediyorum.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, geçen sene bütçe yapıldığı zaman 140 milyon lira kadar bir açık derpiş edilmişti. Bütçenin tatbikatı esnasında tahâddüs eden büyük zaruretler, bilhassa askerî masrafları pek çok artırdı ve fevkalâde bütçe açığımızı o kadar çok artırdı ki bunu Varlık vergisiyle elde ettiğimiz 250 milyon lira ile ancak kapayabildik. Çünkü fevkalâde bütçemizin masraf kısmı 400 milyonu aşmış bulunuyor. Bu açığı da ancak 250 milyon lira ile kapayabiliyorduk. Bu seneki fevkalâde bütçemize gelince bu bütçe açığının büyük bir kısmını Maliye vekilinin bir iki fırsatta sizlere izah ettiği diğer varidat menbaları ile kapamak imkânı elde edilmiştir. Geri kalan açık 150 milyon liradır. Bu açığı da şimdi tetkik edeceğimiz vergi ile kapamağa çalışacağız. Bu vergi ile 110 - 130 milyon lira olacağımızı ümit ettiğimiz gibi, Varlık vergisinden de 30 - 50 milyon temin edeceğimizi ümit ediyoruz ve böylece yeni bir zaruret yeni bir masraf açmazsa fevkalâde bütçemizi de âdi bütçemiz gibi mütevazın olarak kapamak imkânını elde edeceğiz.

HALİL MENTEŞE (İzmir) — İzahat kâfidir, söz söylemeyeceğim,

EMİN SAZAK (Eskişehir) — Arkadaşlar Hükümeti Cumhuriyenin, birçok işler arasında, yegâne faydalı olarak ve müspet olarak yaptığı, aşarı kaldırmış olması idi ve bundan da hepimiz sevinmiştik. Zamanın fevkalâdeliğini, ordunun ne şekilde ağır

masraflara mal olduğunu hepimiz bildiğimiz için, varını yoğunu, ordu deyince kendisi ot yiyerek, buğdayını, arpasını Hükümetin emrine vermeyi seven bir millet, yani Hükümeti Cumhuriyenin köylüye yegâne hediyesi olan bu aşarın da böyle geri gelmesinden yine ürkmemiştir. Aşarı niye söylüyorsunuz diyeceksiniz. Kanunun maddelerinde bir yer gözüme ilişti de ondan. Biliyorsunuz ki böyle köylü denilen, müstahsil denilen sınıfta, bir vakit şahidi oldum, yüze gelen 30-40 kişi vardı, beş lira toplıyamadık, beş lira. Böyle günleri gördük. Buğdayın, taş okkası, kilosu değil, taş okkası 70 paraya, koyunun ianesi 80 kuruşa, bir liraya idi. Böyle devirleri de gördük. Partimiz ve Hükümet bu köylüyü nasıl kaldıracacağız diye didindi durdu. Köylünün koynuna beş on para koymağa nasıl muvaffak olacağız? O kadar yorulduk, uğraştık, kitaplar topladık, bu illete bir deva bulamadık. Saraçoğlu Hükümeti bunu buldu. Bu kime tesir etti? 5 milyon çiftçi varsa, 2 bin kişi canlandı, eyice. Beş bin evde biraz neşe oldu. Belki yüz bin kişi de kendisini kurtardı. Geçen sene, malûmunuz, mahsul pek dar oldu. Bundan istifade edenler de pek az oldu. Ben çok kani idim ki, fevkalâde bir zaruret olmasaydı, Hükümet bu 100 bin kişiyi 2,5 milyona çıkarırdı, zaten Hükümetin emeli de bu idi.

Burada benim pek hoş görmediğim bazı şeyler vardır. Harp ekonomisi diye bir şey tutturuyoruz, Binnetice eline nakit para geçen insanların eline geçen paranın kuvvei iştiraiyesinin fazlalastırılması. Bütün bu şeyler bu zaviyeden görülüyor. Arkadaşlar, harp ekonomisi falan, filân. Hangi millet Türk gibi ordusuna, Hükümetine canını, kanını, malını vermeğe daima alışmıştır ve daima verecek olan bir millete böyle bir şeyin tatbiki düşünülür mü? Bu millete kötü yıllara da geniş vadeli bir şey bulup vererek mahsulünü kaldırmasına yardım etmiyoruz. Biraz methedeyim. Bir Ziraat vekilimiz var, Allanın bir nimeti diyeceğim, çok kıymetlidir, amma imanım var, muvaffak olacaktır. Fakat Ziraat bankasının hali malûm, müstahsile yardım deyince binde bir yoktur, o ne yapsın? Elinde değildir. Bugün bu yola girememişiz. Böyle bir vaziyette olan köylünün bu sene de şiddetle himaye edilmesi lâzımdı. Bilerek ve görerek ve iyi olmadığına da iman ederek bir şey teklif edeceğim. Teşkilâtı Esasiye kanunundan daha kuvvetli bir madde altına koymalı ki yeminli bir madde olsun ve fevkalâde hallerde bu Aşar kanunu da kalsın.

Şimdi gelelim maddelerde gördüğüm bazı hatalara; Bazı mahsullerimizden yüzde sekizden on ikiye kadar almak üzere Hükümete salâhiyet veriliyor. Ben bunu doğru bulmadım. Arpaya, buğdaya taallûku yok amma... Gelecek sene dar bir mahsul olur, ahvali fevkalâde de büsbütün geçmemiş olur. Hükümetin bizden alacağı arpa, buğday kendisine kâfi gelmeyince veya kâfi mahsul alamayınca, kanun çıkmadan diğer arpaya da, buğdaya da rücu edebilir, öteki tütün, üzüm, incir kime taallûk ediyorsa gelsin müdafaa etsin. Bendeniz her şeyden maktuan %8 alınmasını doğru buluyorum. Acaba irat masrafı korumıyacak, benden %12 mi alacaktır diye çiftçiyi de korkutacak, herkese korkunç rüyalar gösterecek.

Sonra harman meselesinde sakat şeyler gördüm. Gerçi 3-5 gün amma, arkadaşlar, köylüyü dağ başında harmanı beklemeye icbar etmekten kötü şey yoktur. Hele onu şuraya, buraya taşıtmak, bunu yapacağına harmanını ateşleyiver daha iyi. Bilhassa dağlık, çalılık ve yolsuz yerlerde, fıkara köylülere harmanını falan yere getir, diye müdahale etmek doğru değildir. Her köyde -eskiden adına muaşşir denirdi, mültezimler kordu- bunun gibi, her köyde %8 alacak bir memur olmalıdır bence. Bunu heyeti ihtiyariyeye yaptırır ve dört köyün başına bir kontrol kor, üç dört tane de ölçücü insanlar kor. Azalar da icabında ölçerler. Devletin hakkını memur veya muhtar alır. Hiç olmazsa ölçme meselesi

gecikmez. Hele bu sene mahsul biraz da İnşaallah bereketli olursa ölçme işi güç olur. Bir tarafta harman beklerken öbür harmanı domuz yer veyahut başka bir ziyana mâruz kalır. Bunu ya kanundan büsbütün çıkaralım veyahut kanunda tasrih edelim ki gün-gününe ölçülebsin.

Sonra Maliyenin teklifinde bir sakatlık gördüm: Bu teşkilâta lüzum yoktur. Toprak mahsulleri ofisi borçlandırırsın gitsin. Cibayet işiyle Malîye meşgul olmasın, Toprak ofisi cibayet etsin.

Biliyorum, lâiyhayı şimdi elime aldım. Bir parça okuyabildim. Bazı yerleri açık değildir. Meselâ fasulye denmiş, pazara çıkan taze fasulye ne olacak?

RİFAT VARDAR (Zonguldak) — Göveri hariçtir.

EMİNSAZAK (Devamla) — Amma böyle bir madde yoktur. Bunu bir maddede koyalım. Taze fasulyeden alınmayacaktır diye bir madde yoktur. Eski aşar nizamnamesinde bir şeyler vardı. Evin hariminde bilmem ne diye konmuştur. Köylerde her aile 15-20 dönüm bostan eker. Kendisine aittir. Bunlar ilerde bir suitefehhüme uğramasın. Bizim Maliye memurları kraldan ziyade kral taraftandılar. Milletin aleyhinde olunca iyi becerileri onun için kanunda bunların tasrih edilmesi iyi olur gibi geliyor.

Sonra meselâ narenciye vesaire gibi şeylerden de alınıyor. Gerçi son zamanlarda bunların iyi para kazandıklarını işitiyoruz. Fakat Maliye memurları; narenciyeden, portakaldan alınıyor da elmadan neye alınmasın, kayısı kurusundan, erikten niçin alınmasın diye itiraz edebilirler. Portakaldan almasak, alırsak da olduğu yerde çürütürsek iyi olur mu? Bu bizi pek alâkadar etmez, biz hububatla meşgulüz, amma aklıma geldi de soyuyorum. Yani bunların tetkik edilmesi lâzımdır. Bütçe encümeninde, Maliye encümeninde yahut karışık encümende bu iş daha esaslı incelense idi, acele edilmeseydi her halde daha iyi esaslar bulunabilirdi.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, içinde bulunduğumuz büyük zorluklar, büyük ihtiyaçlar bizi istiyerek, istemiyerek toprak mahsullerinden vergi almağa götürdü. Biz bu toprak mahsullerinden alacağımız vergiyi eski aşara benzetmemek için elden gelen bütün gayreti sarfetmiş bulunuyoruz. Eğer yine burada onun fena taraflarını bertaraf edecek teklifler vâki olursa onu tamamen ve daha şimdiden kabul etmeği bir vazife biliriz.

Bundan başka arkadaşlar, Büyük Millet Meclisi kurulduğu günden beri, halk politikası, köy politikası takibetmiştir. Büyük Millet Meclisi kurulduğu günden beri de onun Hükümetleri halk politikası ve köy politikası takibetmişlerdir. Bundan sonra da bir din ve iman halinde olan ve bütün Türkler tarafından kabul edilen köye doğru gitmek, köyü takviye etmek hepimizin en esaslı imanını teşkil etmektedir. Bu böyle olduğu için getirmiş olduğumuz kanunun köylü üzerinde ağırlığı hissedileceğini İtiraf etmekle beraber Büyük Millet Meclisi kendinden emin olduğu için, onun Hükümeti de kendisinden emin olduğu için ilk fırsatta bu ağırlığı kaldırmak veya bu ağırlığı çekenleri mükâfatla karşılamak karar ve niyetindeyiz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Arkadaşım Emin Sazak, kendisinden emindir, Meclis kendisinden emindir, onun Hükümeti de kendisinden emindir ve bunun geçici bir yük olduğuna dair de sarîh bir madde mevcuttur. (*Güzel sesleri*)

Emin Sazak arkadaşımın bu hususta yazdırmak istediği yazıya lüzum varsa yazarız. Fakat yazılan yazı olmasa dahi ilk fırsat elimize geçtiği gün, köylü üzerine yüklediğimiz bu yükü hafifletmek, kaldırmak ve arzettiğini gibi hattâ bunu mükâfatla karşılamak karar ve niyetindeyiz (*Alkışlar*) Arkadaşımın diğer maddeler için söyledikleri, bu kanunun maddeleri okunurken görecektir ki, istediklerinin büyük bir kısmı esasen lâyihamızda tatmin edilmiş bulunuyor. Diğer noktalarda da maddeleri geldikçe birer birer konuşularak müzakere ederiz, icabederse tashihler yapmakta tereddüt etmeyiz.

İSMET EKER (Çorum) — Efendim; bu kanunun gösterdiği vergi mevzuu hakikatta toprak gelirlerinin vergiye tabi tutulması meselesini ortaya koymaktadır. Toprak gelirlerinin vergi unsuru olması hiç bir zaman münakaşe edilmeyen bir hakikattir. Bahusus böyle fevkalâde zamanlarda, fevkalâde zamana münhasır olmak üzere en asgari fedakârlığı istilzam eden bir nispet üzerinde vergi almak mevzuunu münakaşa etmenin faydası değil, hattâ lüzumu olmadığına bendeniz de kaniim. Bu kanunun en mühim noktası cibayet usullerini vazeden hükümleridir. Emin Bey arkadaşımızın dediği gibi, ben de burada bu kanunun cibayet usulünde tatbik edilecek vasıtanın en pratik şeklini Hükümete tavsiye ve ricada bulunacağım. Kanunun maddeleri üzerinde tadil teklifleri, kanunun teknik bir vergi tipi manzarasını değiştirecek mahiyette bazı münasebetsizliklere yol açabilir. Şimdiki kanun teknik bir vergi tipi ifade eden bir şekilde yazılmıştır. Bu yazılar ne olursa olsun bu kanunu tatbikteki hüsnüniyet, muhterem Başvekilimiz tarafından çok bariz v6 veciz bir surette ifade edilmiştir. Hedef bu olunca burada köylünün harman işlerini geciktirmeyecek ve her gün hazırladığı mahsulünü ölçüp, biçip borcunu teslim ettirecek yegâne cibayet şekli şudur. Bu kanundaki merasim ne olursa olsun, kontrol vasıtaları ne olursa olsun merasim şartı şudur. Bizim çiftçilerimizin adedine göre batosla harman ve orak yapanların nispeti %1'dir bile denemez. Demek ki bütün çiftçilerimiz orakla biçmek, harmanda dövmek, yellerle, tınazlarla savurmak, çalkamakla hazırlamak suretiyle dört ameliye ile bunu neticelendirmektedirler. Onun için bu ameliyelerin arasına hiç bir teahhur girmemelidir. Bilhassa rakımı binden fazla olan yerlerde harman ve orak mevsimi müddetleri çok dar olduğundan ufak bir gecikme bunlara zarar verebilir. Bin rakımından aşağı olan yerlerde mahsul daha evvel idrâk edildiği için müddet biraz daha geniştir ve bunları gene muzır olmakla beraber, bir gün teahhüre uğraması bunları büyük bir zarara sokmıyabilir. Burada cibayeti sağlam yapabilmek çiftçinin borcunu dürüst verebilmek İmkânını temin edebilmek için önce köy muhtariyle ihtiyar meclisinin mahsulün muhafazası mesuliyetini üzerlerine almaları şarttır. Bunu almalıdırlar. Mahsulün ölçme vaziyetini de belki ilk tatbik senesi olmak itibarıyla, kanunun vazetmiş olduğu usulleri kavrayamamak ihtimali nazarı dikkate alınarak yanlışlıklara mahal kalmamak için kanunun tarif ettiği bir ölçme kolunun da istihdam edilmesini tabii görmelidir. Fakat İm ölçme kolları şurada, burada oturacak, muhtar haber verecek, bu memurlar üç gün içinde gelmezse muhtar mesuliyeti üzerine alacak, ölçecek gibi merasim ve şekiller bence ihtiyatî tedbirlerdir. Köy kanununun tatbikına müsait olan her köyde behemehâl ölçme kolu bulundurmalı ve bu kollar o köylerde muhakkak oturmalıdırlar. Çünkü köylü eline yel geçerse her gün doğduğunu her gün savurur. Gündüz yetiştiremediğini gece geç vakte kadar eler, kaldırır. Şimdi artık bu gece ameliyesini yapamaz. Yine harmanını döğer, eline yel geçerse savurur fakat bunu kaldırmadan sabaha kadar muhafaza etmek mevkiinde kalır. Bu işi doğrudan doğruya kimseye sormaksızın ihtiyar meclisleri doğrudan doğruya yapmalı ve ertesi gün behemehâl ölçme kolunu orada bulmalıdır.

Köyde yalnız bir harman değil birçok harman vardır. Her gün harmanını ikmal etmiş olanlar bulunabilir ve her gün bu ölçme ameliyesi olabilir. Harmanını hazırlıyarak onu muhtara söylemesi ve muhtarın da ölçme koluna bildirmesi uzun sürebilir ve bu büyük teehlürlere sebep olabilir. Onun için bendeniz Hükümetten rica ediyorum, herhalde nüfusu Köy kanununun tatbıkına müsait olan her köyde behemehâl heyeti ihtiyariye muhafaza mesuliyetini üzerine aldığı gibi memur da orada hazır bulunmalıdır. Memuru arayıp bulmak veya üç dört gün müsaade vermek gibi şeyler olursa büyük sakatlıkları mucip olur. Çünkü harmanlar dardır, şuraya buraya koymak zarureti vardır, hayvan ayağının altında kalır, hava âfetlerine de mâruz kalabilir, onun için behemehâl memurun orada her gün hazır bulunması lâzımdır.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Kanunu hazırlayan arkadaşların verdikleri izaha göre; esasen tatbik etmek İstediğimiz kaide; İsmet Eker arkadaşımızın söylediği gibidir. Mamafih kanun okunurken herhangi bir cümle ilâvesiyle daha vazıh bir hale koymak teklifinde bulunurlarsa bunu ben ve arkadaşlarım memnuniyetle kabul ederiz.

İSMET EKER (Çorum) — Kanunun müzakeresinde böyle teklife lüzum görmüyorum. Kanun içindeki teminat ve Başvekilin bu sözü kâfidir.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Her köyde bir değil, lüzumuna göre 3 - 4 kadar adam bulundurulacaktır. Köy büyükse ona göre adam lâzım olacaktır. Fakat her halükârda bir tesellüm memuru bulundurulacaktır.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; kanun lâyihası Muvakkat encümende konuşulurken ben de bulundum. Lâyihanın ilk şekli Devlet hakkının %70 - 80 alınmasından halka serbestlik tanıımıyordu. Bu madde etrafında birçok konuşmalar yapıldı ve bu konuşmalar sonunda Maliye vekili bu vergiyi bütün teşkilâtımla alacağım, mümkün olduğu kadar halka geniş bir hareket serbestisi vermek için her şeyi yapacağım demişti. Bunu bu kürsüden yeniden tekrar etmeyi bir vazife bilirim.

REFİK KORALTAN (İçel) — Sözlerim arasında bir ricada bulundum.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Arkadaşım hakikaten kanunun lehinde geniş, belîğ, bir hitabede bulundular. Bundan dolayı kendisine teşekkür ederim. Yalnız şu noktayı da tebarüz ettireyim ki, uzun yıllardan beri Hükümetin içinde çalışmış bir arkadaşınız sıfatıyla hata ve seaplardan kendi hisseme düşeni daima almışımıdır. Buhranın başladığı günden beri birçok tedbirler alınmıştır.

Her alınan tedbirde imzam vardır, reyim vardır. Bu almış olduğumuz tedbirlerin bazıları müspet netice verdi, bazıları vermedi. Verdiklerinde de, vermediklerinde de hissem diğer arkadaşlarla beraberdir. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Arkadaşlar, yeni tedbirler alıyoruz. Almakta olduğumuz tedbirlerin hiç bir hatası olmayacaktır diye teminat verirsem inanmayınız. Nasıl ki hepimiz kendi evlerimizde hattihareketimizde, akşam aklımızı başımıza toplayıp muhakeme ettiğimiz zaman, bazı kusurlar görüyorsak, Devlet hayatında yapılmış olan Devlet işlerinin bazılarında savap, bazılarında kusur olabilir. Elverir ki bu tedbirlerin isabeti çok olsun, elverir ki hatalar hüsnü niyetle meluf bulunsun.

Binaenaleyh arkadaşlar, içinde bulunduğumuz buhranda almış olduğumuz tedbirler hakikaten zaman zaman aksadı, zaman zaman da müspet neticeler verdi.

Geçen sene aldığımız tedbirlerde isabet eden miktar belki sene aldığımız tâbirlerden daha çoktur. Bunu biraz tecrübeye, biraz bilgiye, biraz da muhakemeye borçluyuz. Ümit ediyoruz ki bu sene almakta olduğumuz tedbirler geçen senekilerden daha iyi neticeler verecektir. Tecrübelerimizle ve dünya vaziyetine bakarak aldığımız tedbirlerin isabet nispetinin hiç şüphe yok ki gün geçtikçe artması icabeder. Biz geçen sene orduyu ve büyük şehirleri doyurmak, dar ve mahdud gelirli vatandaşlara da elden geldiği kadar yardım etmek için tedbirler aldık. Hakikaten bulgur veremedikse makarna verdik, şunu veremedikse bunu verdik. Fakat gücümüzün yettiği kadar bir milyon yüz bin memur ve altı yüz bin kadar da çok fakir insanlara elimizden gelen iyiliği yapmağa çalıştık. Bu sene daha geniş tedbir alıyoruz. Daha şimdiden bütün şehirlere ekmek vermek taahhüdünü, yükünü üzerimize almaya cesaret ediyoruz. Kezalik Refik arkadaşımızın söylediği gibi; aynen alacağımız birçok gıda maddelerini elimizin ve gücümüzün yettiği kadar dar gelirliilere, piyasalar pahalı olduğu zaman, piyasadaki çok ucuza vermek için gayret edeceğiz, çalışacağız ve arkadaşımızın tatmin etmek istediği memur aileleri için, ben bu kürsüden söylüyorum geçen sene aldığımız tedbirleri biraz daha genişleterek, biraz daha takviye ederek, biraz daha zenginleştirerek onları tatmin etmeğe çalışacağız. Mâruzâtım bundan ibarettir (*Alkışlar*)

HALİL MENTEŞE (İzmir) — Arkadaşlar, millî emniyet meselesi mevzuubahis olduğu zaman geriye de gidilir. Vergilere de şimdi teklif edilenden daha ağır da zammedilir. Türk milletinin millî emniyet borcunu ödemesinin, fedakârlığının esasen hududu yoktur. Benim demin rakamlar üzerinde vuku bulan suallerimin esbabını izah etmemeğe lüzum görmüyorum. Fakat görüyorum ki, aşara doğru gidişin ruhlarımızdaki ıztırabı Hükümet lisanından da, arkadaşlar lisanından da söylendi. Bu sualleri irattan kasdım şu idi; fevkalâde masraf yekûnu 1942 senesindeki yekûnu şu kadardır. Gelecek sene muhammen, olarak da şudur; denilsin ve ona karşılık ta Maliye vekili arkadaşımızın bütçenin umumî müzakeresinde söylediği rakam ile şimdi tesis edilen verginin yekûnu neyi karşılıyor? Bununla karşılanması lâzımgelen miktar; hakikaten bu aşar devrine dönmeği istilzam edecek zaruret halinde midir? Buna dair kendimde bir kanaat hâsıl etmek istedim. Maalesef Maliye vekili arkadaşımızın hasta oluşu, rakamlar üzerinde fazla durmağı mümkün kılmıyor. Yalnız bu vesile ile esas fikrimi söylüyorum. Bu fevkalâde masraf, umumî harbin bize karşı, bize aksedecek tehlikelerine karşı alınmış masraflardır. Bendeniz bu tehlikenin memleketim için yakın bir tehlike olmadığı kanaatindeyim. Kanaatimi tevhit eden esbap ta şudur; tabii hulâsa olarak arzedeceğim. Arkadaşlarım; umumî harp vaziyetinin anahtarı elimizdedir, ondan dolayıdır ki, iki tarafın dostluğuna, iki tarafın yardımına mazhar oluyoruz. Bir taraftan Almanlar, diğer taraftan Anglosaksonlar ile dostuz. Katî kararımızı vermişiz. Tecavüz nereden gelirse oraya karşı mukavemet edeceğiz ve iki taraf da bilir ki; bize bir şey yaptıkları takdirde bizi yalnız bulmayacaklardır. Binaenaleyh elimizdeki anahtarla kilidi açtığımız zaman, onu bir tarafın lehine açarsak, mutlaka o bir taraf için pek mühlik olacaktır. Bunu onlar müdriktirler, benim kanaatimce. Onun için memleketim hesabına yeni ve yakın bir harp tehlikesi görmüyorum. Bizim için harp ihtimali vardır, fakat uzaktır. İnşallah tahakkuk etmez. Dernek istiyorum ki, acaba varlık vergisinden ve diğer vergilerden teraküm etmekte olan miktarla ve ordunun bir kısmını terhis etmek suretiyle açığı karşılamak mümkün değil midir? (*Hayır sesleri, gürültüler, söylenmeler*)

Müsaade buyurun, ben kanaatimi soyuyorum. Siz iştirak etmiyebilirsiniz. Binaenaleyh bu kilit yerinin bizde kalması için ordunun ne kadar kuvvetli olması

lâzımgeldiğini tamamen takdir ediyorum, amma harp ihtimalinin uzak olduğuna göre, bu 100 milyonu karşılamak için zannediyorum bu yapılabilir, benim kanaatim budur, *(Hayır sesleri)*

Bu hususta Başvekil arkadaşımın nazarı dikkatini celbederim.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; Halil Menteşe arkadaşımız, iki tarafın anahtarını eline almış, cebine koymuş, rahat uyuyalım diyen bir hitabede bulundular. Biz, her İki tarafın anahtarının cebimizde olduğuna kani değiliz. Ben zannediyorum ki, memleketin büyük ekseriyeti ve Büyük Millet Meclisi de aynı kanaattedir. *(Alkışlar)*

Ne kadar kuvvetli olursak, emniyetimiz o kadar artar ve kendimizi her zaman sağlam ve emniyette, buluruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

REİS — Başka söz istiyen yoktur. Maddelere geçilmesini kabul edenler.. Etmeyenler.. Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.⁴²

⁴² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:3 Birleşim 33, Sayfa 15-17, 19-20*

16 Temmuz 1943 Cuma

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Vazife ve Teşkilâtı Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; bir arkadaşımız bu kanun münasebetiyle Başvekâlete terettüp eden siyasî mesuliyetten bahsetmiş ve bunun yerinde olup olmadığını sormuştur. Bu kanun, eskiden mevcut olan bir hükmü bu zaviyeden değiştirmiyor. Mevcut olan mesuliyeti idame ettiriyor. Bundan başka Başvekâlete merbut diğer müesseseler mevcuttur. Bunların da doğrudan doğruya siyasî mesuliyeti, hiç şüphe yok ki, Başvekilin omuzundadır. Nihayet arkadaşının bu büyük meseleyi bütün etrafiyle tetkik etmek arzusunda ise ve onun için söylemişlerse bir teklif yaparlar, onu hep beraber tetkik ederiz. Siyasî mesuliyet bakımından Başvekâlete merbut müesseselerin hepsinin mesuliyeti Başvekilin sarahaten omuzundadır.⁴³ (*Gayet tabii sesleri*)

⁴³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:4 Birleşim 49, Sayfa 127*

23 Mayıs 1944 Salı**Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü 1944 Malî Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözlere**

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Bir arkadaşımız; “Geçmişte bugün” serlevhası altında yapılan neşriyatın zenginleşmesini istedi. Tamamen kendisi ile beraberim. Bunu imkân dâhilinde zenginleştirmek için icabeden emirleri vermekte bir dakika tereddüt etmem. Ben de isterim ki, “Geçmişte bugün” diye söylenen sözler ve bütün Türkler tarafından seville, seville dinlenen sözler; bütün Türklerin kalbindeki imanı takviye etsin ve eksik imanları da kuvvetlendirsın. Tamamen kendisi ile beraberim. Yakın bir atide yavaş yavaş zenginleşmeğe başlayacağımızı ümit ederim.

İstanbul radyosu işine gelince; hakikaten bu, uzun süren bir tecrübe devresi geçirdi. İş, arkadaşımın dediği gibi, basit Olsaydı ve teknik icaplar, bu radyonun çalışamayacağını daha ilk günlerde herkese kanaat verici bir mahiyette bulunsaydı gelirler, bana söylerlerdi. Teknik imkân yoksa beyhude para sarfına da gidilemezdi. Arkadaşıma da itimat ediyorum, yalnız, arkadaşımın rica ediyorum, daha evvel gelip bunun gayri mümkün olduğunu söylemiş olsaydı beraberce geçmiş olurduk. Fakat Galip Bahtiyar Beyin söylediği gibi, bunun mümkün olduğunu zannedenler ve zannedenler arasında fen adamları da vardır. Uzun müddet çalıştılar, İstanbul’u memnun edemediler. Tekrar ediyorum; hakikaten bu mümkün olsa ve yapılabilse memleket, velev küçük de olsa, yeni bir radyo kazanmış olacaktır ve bana verilen izahatı size naklederek söylüyorum ki; İstanbul radyosunu çalıştırmak ümidini bu işin başında bulunanlardan zail olmuştur. Bu zail olduğu dakikadan itibaren memlekete, imkânı varsa, ikinci bir radyo bulmak için çareler araştırıyoruz. Memlekette ikinci değil, üçüncü ve belki dördüncü bir radyo lâzımdır. Fakat içinde bulunduğumuz şartların zorluğu maalesef bu arzumuzu hakikat yapmağa mâni olmaktadır. Bir fırsat çıkarsa o fırsattan istifade ederek memlekette ikinci bir radyo vermek için elimizden gelen her şeyi yapacağız.⁴⁴

⁴⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:10 Birleşim 59, Sayfa 185*

29 Mayıs 1944 Pazartesi

1944 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulünden Sonraki Sözleri

REİS — Rey vermiyen var mı? Rey toplama muamele bitmiştir.

Malî sene bitmek üzeredir. Daha Vakıflar Umum Müdürlüğü bütçesi, Denizyolları ve Demiryolları bütçesi kalmıştır. Bunlar için yarın toplanmak zarureti vardır. Müsaadenizi rica edeceğim. Yarın toplanmayı kabul edenler lütfen işaret buyursunlar... Kabul etmiyenler... ittifakla kabul edilmiştir. *(Saat kaçta sesleri)*

Saat 14 te toplanma kararı umumî bütçe için alınmıştı, zannederim artık buna lüzum kalmamıştır. Yarın saat 15 te toplanırız.

Verilen reylerin neticesini arz ediyorum:

1944 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanun lâyihası için (392) zat kabul ve birisi ret suretiyle (393) rey verilmiştir. Kanun (392) rey ile kabul edilmiştir. *(Alkışlar)*

(Başvekil Şükrü Saraçoğlu alkışlar arasında kürsüye geldi)

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar;

Şimdi kabul buyurduğunuz bütçe öteden beri olduğu gibi bu defa da memleketimizin dahilî politikada hangi sahalarda ve hangi yollarda yürümekte olduğunu ve hangi istikametlerde yürüyeceğini açıkça gösteren kıymetli bir vesika olduğu için ben, bu büyük vesikanın kabulünü. Büyük Millet Meclisinin Hükümete karşı, yalnız bir tek rey müstesna, yeni bir itimadı olarak telâkki ediyorum. *(Şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar, hayatın daimî bir imtihan olduğunu bu senenin bütçe müzakere ve münakaşaları bir kere daha gösterdi. Vekil arkadaşlarım çetin usullere mâruz kalarak birer birer imtihan verdi, öyle sanıyorum ki, arkadaşlarımın bu sene aldıkları numaralar geçen sene aldıkları numaralardan daha iyidir. Bu iyilikte bizim çalışmalarımızın hissesi kadar, amma en az o kadar, sizin geçen seneki bütçe müzakerelerinde yaptığınız tenkitlerin, gösterdiğiniz yolların hissesi vardır. Onun için gelecek yıl bütçesinin daha sağlam ve daha olgun olacağına inanıyorum. Çünkü onu hazırlarken bu senenin geniş derslerinden istifade edeceğiz.

Bir kaç gün sonra işlemeye başlayacak olan yeni Türk bütçesini bir kaç kelime içinde hulâsa etmek icabederse diyebilirim ki, bu bütçenin en büyük bir kısmını Türk Ordusuna yerilen tahsisat teşkil etmektedir. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)* Gerek Meclis ve gerek Hükümet Türk Ordusundan mümkün olan hiç bir şeyi esirgemedi. Çünkü zamanı gelince Türk Ordusunun omuzlarına düşen ağır vazifenin, parlak olarak yapılacağına tamamen kaniiz. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Bu bütçede ikinci ehemmiyeti bilgiye verdik. Çünkü topraklarımız dar değil geniştir. Çünkü topraklarımız çorak değil mümbittir. Çünkü toprakaltı varlığımız fakir değil zengindir. Bu böyle olduğu halde halkımızın refahı, medenî memleketlerdeki refahın, en gerisinde bulunuyor. Bunun tek bir sebebi var: Bilgi azlığı, hattâ bilgi yokluğu. Onun için Ordudan sonra en büyük tahsisatı, semere almak için uzun yıllar beklenmesi icabettiğini bildiğimiz halde bilgiye verdik. *(Alkışlar)* Bundan sonra da bu yolda yürümekte devam edeceğiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bu bütçemizde üçüncü ehemmiyeti memurlarımıza verdik. Eğer içinde bulunacağımız şartlar müsait olur da, Meclisin memurlar için vereceğini ümit ettiğim salâhiyeti tam olarak kullanabilir ve ayniyat yardım cihazını iyi işletebilirsek memurlarımızın ıstırabını azaltabileceğimize inanıyorum. Bir taraftan hırsız ve ahlâksızları daha sert cezalandırmak için tedbirler ararken, diğer taraftan namusu ile çalışan memurlarımızın yardımına koşmak yalnız bir Hükümet vazifesi değil, aynı zamanda bir Devlet vazifesidir. *(Alkışlar)*

Bu yeni bütçemiz bu üç iş dışında kalan işler için nispeten az para ayırabildi. Bu işlerin bir kısmı sadece eskisi gibi yürüyecek diğerleri de hafifçe hızlanacaktır. Fakat biz isterdik ki, bu işler dahi koşmalar, atlamalar ve sıçramalar kaydetsin. Elimizdeki imkânlar buna müsait olmadı ve projelerimizden bir kısmı daha geniş günlere bırakıldı.

Arkadaşlar, bütçemizin en bariz vasfı bir milyara yaklaşan Devlet masrafını hemen kamilen âdi varidat kaynaklarıyla kapatmış olmamızdır. Bu büyük muvaffakiyet için başta Maliye Vekâleti olmak üzere hepimiz, bihakkın sevinebiliriz.

Arkadaşlar;

Yeni bütçemizin mânasını bir kaç kelime ile hulâsa ettikten sonra küçük bir mukayeseyi memleketin ve milletin gözleri önüne sermek istiyorum.

Bundan 2 yıl evvel kasalarımız bom boştu. Devlet bütçesini işletmek için çetin zorluklar çekiyorduk. Döviz çantamızda da 10 para yoktu.

En fenası, sert ve zalim bir kuraklık bizi açlık tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştı ve ambarlarımız tamtakırdı.

İki yıl sonra bugün Maliyenizin kasaları, bütün talepleri kolayca karşılayacak bir durumdadır. Eskilere ilâveten 100 tona yakın altın biriktirdik. Çantamızda 72.000.000 liralık döviz var. Ambarlarımızda da 350.000 tonu aşan hububat vardır. *(Bravo sesleri)* Arkadaşlar;

O kara günlerden bu ak günlere varmak için sert tedbirler ve cesur kararlar bulmak ve almak lâzımgeldi. Meclisle baş başa vererek bu kararlar alındı ve iyi neticelere varıldı. Benim kanaatim odur ki, Büyük Meclisle baş başa verildikten sonra ilâcı bulunmıyacak dert yoktur. *(Şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar; söze başlarken dahilî politikamızdan bahsetmiştim. Bizim için dahilî politika idare işlerinden başlayarak iktisadi ve içtimai bütün sahaları kaplıyan bir politikadır ve bizi Kemalizm adı altında toplamış olan bu politikada kelimenin bütün mânasıyla Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılapçıyız. *(Alkışlar)* Onun için büyük ve zengin servet kaynaklarını Devletin elinde toplamak ve içtimai vazifeleri de Devlete yaptırmak ve böylece umunu refahı her gün biraz daha arttırmak istiyoruz, işte bizim varmağa çalıştığımız hedef. *(Bravo sesleri)*

Yalnız biz bu büyük ve verimli yolların yolcusu olarak yürürken Devlet elinde bulunan iktisadi adalet terazisinin zaman zaman köylü lehine ağıdığı görülecektir. Buna şaşmamalıdır. Çünkü Devletimizin temeli olan köylü bu iyi muameleyi çoktan hak etmiştir. *(Alkışlar)*

Dahili politikamızın, diğer bir tabirle rejimimizin sağında ve solunda, önünde veya arkasında kalan Türk çocuklarının nihayet doğru yola gireceklerini ümit ediyorum. Her

Türk gibi ben de Kemalist rejiminin doğruluğuna ve sağlamlığına o kadar eminim ki, er geç bütün dünya milletlerinin bizim rejime benzijen bir rejim etrafında toplanacaklarına kaniim. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Arkadaşlar;

Yurdumuzu hür insanların hür Vatanı olarak yaşatmakta devam edeceğiz. Yalnız bu hürriyet hiç bir vakit memleketi 31 Mart'a götüreceğ hürriyet olmayacaktır. (*Bravo sesleri*) Nitekim son günlerde hürriyeti suiistimal eden ve rejimi yıkmak istiyen fesatçılar derhal yakalanmış ve adaletin pençesine teslim edilmiştir. (*Alkışlar*)

Arkadaşlar; sözlerime son verirken yeni bütçemizin memlekette uğurlu olmasını dilerim. (*Sürekli alkışlar*)

REİS — Yarın saat 15 te toplanılmak üzere inikada nihayet veriyorum.⁴⁵

⁴⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:10 Birleşim 64, Sayfa 418-419*

30 Mayıs 1944 Salı

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1944Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, ortada büyük bir hakikat vardır. O da memleketimizin bir âbideler memleketi olmasıdır. Tarihin tanıdığı günden beri milletin üstünde, oturduğu yerlerde yaptığı eserler o kadar çok, o kadar büyük ve âbideler o kadar zengindir ki, bunların ince bir hesaptan geçirilmeksizin hepsini ayakta tutmak istemek, korkarım ki, en büyük âbide olan hayatta olanları fazla rencide eder. Bunları bir üslubu hakimane ile tasnif ve tesbit ederek -ki Evkaf Umum Müdürlüğü de bunun üzerindedir- bunların başta gelenlerini, kaç mal olursa olsun, ihya etmek veya ayakta tutmak için elden gelen gayretin kâffesi yapılır, bunda ben de tamamen sizinle beraberim.

Yine doğru olan bir hakikat vardır ki, o da bu, işe şimdiye kadar kâfi ehemmiyet vermemiş olmamızdır. Şimdiye kadar fakir bir bütçe ile fakir bir teşekkül bu işi başarmağa memur etmiş bulunuyoruz. Bu nispeten çok az para ile çalışan idare, elinden geleni yapmış ve kurulduğu günden beri büyük âbide sayılan müesseselerden yüze yakınını ya ihya etmiş veya ayakta duracak hale getirmiştir. Eğer bu teknik itibariyle, para itibariyle biraz daha takviye edilecek olursa bunun verimi, biraz önce arzettiğim sahaya intikal etmiş olacaktır.

Arkadaşlarımla beraberim, verdikleri izahatı dinledim, Evkaf Umum Müdürü ile de konuştum, ümit ediyorum ki, gelecek sene daha az kusurlu olarak huzurunuzda çıkmış bulunacağız. *(Alkışlar)*

GL. EYÜP DURUKAN (Hatay) — Memurlar halikında lûtfunuzu rica etmiştim.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Yapacağımız tetkikatın istikametinde evvelâ “Müspet” kelimesi mevcuttur. Saniyen bu “Müspet” kelimesi hademelere ve memurlara da şâmil olacaktır.

GL. EYÜP DURUKAN (Hatay) — Teşekkür ederim.

REİS — Maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.⁴⁶

⁴⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:10 Birleşim 65, Sayfa 434-435*

21 Haziran 1944 Çarşamba**Subay ve Askerî Memurların Maaşlarına Dair 3661 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri**

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, bir hakikati herşeyden evvel bilmemiz lâzımdır. Eğer askerlik sanatı başlıbaşına ayrı bir sanat olmasaydı sivil baremin onlara tatbikinden daha kolay bir şey yoktur. Bir tek kanun yapardık. Fakat onlara ayrı bir kanun, sivillere apayrı bir kanun yapılmıştır. Siviller için yapıldığı zaman şu vekâletin bu vekâletin memurları şu muameleye mâruz kalacaktır, şöyle mükâfat alacaktır diye bir kayıt koyuyoruz. Fakat askerî baremi de yaparken bu sanatı bilen adamlar bunu uzun uzadıya tetkik ettikten sonra askerî baremde yapabileceğimiz iyiliklerin âzami haddini tespit ettik. Onun içindir ki askerî baremi ayrı, sivil baremi ayrı olarak tesbit edilmiştir. Biz askerlerimizden hiç bir şey esirgemedik ve esirgemiyeceğiz. Askerlerle siviller arasındaki şu ve bu farkları buraya getirip kürsüde söylemenin faydası yoktur, sadece zararı vardır. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Onun için arkadaşlar, askerî baremi, askerlik sanatının icabına uyarak yaptık ve sanatkârlarıyla bir arada düşünerek yaptık. Sanatın icabı yarın bir kat daha ileri gitmeği veya bir kat daha geri gitmeyi icabettiriyorsa bunu rütbe ve derece olarak değil bir incelik olarak yaptık.

Arkadaşlar bu izahattan sonra arkadaşların askerî barem hakkında söylemiş oldukları sözlerin nazarı itibara alınmamasını rica edeceğim.

Sivil memurlar diyorlar; askerî kadroya girdikten sonra askerinin başka, sivilin başka bir muamele görmesi asla caiz değildir. Askerî kadro sivilleriyle, sivil olmanınlarıyla beraber bir yekûn teşkil ediyor. Bu yekûn” her vakit buradayız, ne vakit ne icabediyorsa bir arada tetkik ederiz ve sanatın icabını yaparız. Rütbenin, verilen titrin veyahut yakaya takılan yıldızın şu veya bu derecesini yalnız onlar bilirler. Ben zannediyorum ki ordumuz için, ordunun başında bulunan zevat ellerinden gelen âzami gayreti göstererek bunu, bu sanatı ileri götürerek bu kanun lâyihasını teklif etmişlerdir.

Bu kanun lâyihasının tarafınızdan kabulünü rica ederim.

REİS — Heyeti umumiyesi hakkında başka söz alan yoktur. Maddelere geçilmesini reye arz ediyorum. Kabul edenler?.. Etmeyenler?.. Kabul edilmiştir.⁴⁷

⁴⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:11 Birleşim 75, Sayfa 120*

2 Ağustos 1944 Çarşamba Alman Hükümetiyle İktisadi ve Siyasi Münasebetlerimizin Kesilmesine Dair Beyanatı

BAŞVEKİL VE HARİCİYE VEKİL VEKİLİ ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar Cumhuriyetimiz 21 senesini doldurmak üzeredir. Bu geçmiş yıllara bir göz atacak olursak bunların ayrı ayrı her birinin, memleketimiz ve milletimiz için, hayırlı olaylar ve mesut eserlerle dolu olduğunu görür ve göğsümüzün iftiharla kabardığını duyarız.

Asırların eskimiş, beceriksiz idarelerine ve mütemadi harplerin harabeye çevirmiş olduğu bu vatanı nispeten kısa bir zaman zarfında bu kadar çok ve sağlam eserler kurulabilmiş olmasının bir tek sırrı vardır ki, o da ölmez Şef Atatürk'ün bir vecize olarak ifade ettiği "Yurtta sulh, dışarda sulh" düsturuna inanmış ve bu hakikati geçmek istediğimiz her çetin yolun ucunda parlak bir ışık gibi görmüş olmamızdır.

Arkadaşlar,

Biz sulhu uyuşturucu bir refah gayesi olarak telâkki etmeyiz. *(Alkışlar)* Biz sulhu her türlü saadete eriştiren, uğrunda her türlü fedakârlığı ihtiyar etmeye değer medeniyet ve ilerleme vasıtası olarak biliriz. *(Alkışlar)*

Cumhuriyet rejiminin haricî siyasetine tâ ilk günlerden beri bir göz atacak olursak, Türkiye'yi geçen büyük harp sonrası dünyasını milletlerarası bir barışa isal için temeller kurmağa çalışan iyi niyetli memleketlerin her halde ön safında görürüz. Daha Milletler Cemiyetine âza olmadan evvel silâhları azaltma konferanslarında samimiyetle çalıştık. Daha sonraları Milletler Cemiyetine, güdülen sulh gayesine inanarak girdik. Tecavüzün men'ine dair misaka imanla iltihak ettik. Bütün devletlerle akdettiğimiz muahedelerin bir tek ilham kaynağı, bir tek hedefi vardır: Sulh. Bundan başka, dahası var: İstisnasız bütün millî dâvalarımızı barış yollarından giderek hallettik ve bunlar uğrunda en çetin didinme devrelerimizde bile bir tek dakika bu yoldan ayrılmak aklımıza gelmedi. Çünkü uzlaşmanın daima yaratıcı, harbin daima yıkıcı olduğuna ve medeniyetin harpten değil fakat sulhtan çıktığına kani idik.

Fakat arkadaşlar, biz bu saf ve tamamıyla insanî prensipler uğrunda çalışır ve bunların tahakkuku uğrunda uğraşırken dünya ufuklarında yer yer beliren endişe verici bulutları da dikkat ve uyanıklıkla takip etmekten geri kalmıyorduk.

Bir zaman geldi ki ufuklardaki bulutlar kopacak, bir kasırganın şüphe bırakmaz birer öncü gibi karardı ve kalınlaştı, ihtiraslar şimşekleşti ve dünyaya korku salmaya başladı.

Böylece harp, belâsı, tekrar hortlamak yolunu tuttu. 1935 senesinin Teşrinievvel ayında İtalya harp ilân etmeden evvel kendi halinde yaşayan Habeşistan'a taarruz etti ve bil meniler keti esareti altına aldı.

Arkadaşlar, bu hâdiseyi yalnız tarihî bir teselsül bakımından zikretmiyorum. Bunu o zaman İngiltere ve Türkiye'nin iş birliğinin ilk temel taşının atılmasına vesile veren bir hâdisa olarak kaydediyorum. *(Alkışlar)* O zaman Milletler Cemiyeti azaları arasında mütearrız ilân edilmiş olan İtalya'ya karşı tatbik edilen Sanetion'lar ve bunu takiben Nyon anlaşması Milletlerarası bir mahiyet arzederken Akdeniz emniyeti ile bilhassa alâkadar ve aynı sulh sevgisini güden Türkiye ve İngiltere birbirlerini daha iyi tanımak, daha iyi anlamak ve iş birliği yapmak imkânlarını bulmuşlardı.

Arkadaşlar,

Bundan sonra gelen yıllar takviminin hemen hemen her yaprağı milletler hukukunda bir leke diye tavsif edilebilecek maceralarla doludur. Senelerin seyrini takip ederek görüyoruz ki, 1038 Mart ayında Avusturya Devleti Avrupa haritasından siliniyor. Bir az sonra Çekoslovakya 'da endişe başlıyor, çünkü Südetler meselesi diye bir mesele baş göstermiştir. Az sonra, aynı yılın eylül ayında bu mesele de Çekoslovakya'nın bir kısım topraklarının Almanya'ya ilhakı ile neticeleniyor. Ertesi sene yani 1939 Mart ayında Çekoslovakya Devleti kaldırılıyor. Aynı senenin 7 Nisanında Arnavutluk Devletinin birdenbire İtalyan taarruzuna mâruz kalarak arazisinin işgal edildiğine şahid oluyoruz.

Bu olaylarla beraber dünya huzursuzluğu artık baş döndürücü bir şekilde artıyor, çünkü taarruz zihniyeti korkusuz ortalıkta at koşturmaktadır.

Bizim için ise endişe tehlike nispetinde büyüktü çünkü taarruz Balkanlara intikal etmek suretiyle tehlike kapımıza dayanmıştır.

İşte, arkadaşlar, bu andan itibaren ki, Cumhuriyet Hükümetinin sulhçu siyasetinin icabı olan bitarafılıktan ayrılarak taarruza karşı koymak için sulh uğurunda birleşmiş memleketler ile işbirliğine karar verilmiş ve 12 Mayıs 1939 da bugünkü Türk-İngiliz irtifakının başlangıcı olan Türk-İngiliz müşterek, beyannamesi ve 23, Haziranda da Türk-Fransız müşterek, beyannamesi yüksek tasvibinize iktiran etmiştir. *(Alkışlar)*

Hepinizin bildiği gibi nihai anlaşmaların akdini derpiş eden ve bunların akdine değin kendilerine karşı vukubulacak bir tecavüz halinde yekdiğeriyle bilfiil; işbirliği ve yardım yapmayı mutazammın olan müşterek beyannameler hiç şüphesiz ki, Türk - İngiliz ittifakının başlangıcıdır ve Türkiye bunu böyle telâkki ederek ilk günden beri siyasetini buna bağladığı gibi bu siyasetin icabettirdiği bütün teyakkuז tedbirlerini almaktan da geri kalmamıştır. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar,

Yukarıda arzettiğim müşterek beyannamelerin Yüksek Meclisimizce tasvibi tarihinden itibaren geçen zamanlar, hâdisatı bundan önce arzetmiş olduğum senelerin olaylarından çok daha hazin ve çok daha kanlıdır. Bu acı hâdiseler ortasında 19 Birinciteşrin 1939 da Türk - İngiliz Fransız ittifak muahedesi Ankara'da imza edilmiş ve bu suretle ikinci cihan harbinde Türk siyasetinin ne olması lâzımgeldiği katî olarak tâyin olunmuştur. *(Alkışlar)*

1939 Eylülünde Almanya'nın Polonya'ya taarruzu neticesinde ikinci dünya harbi fiilen başlamış oluyor. Polonya, Danimarka, Belçika, Lüksemburg, Hollanda çok kısa bir zamanda istilâ ediliyor. Fransa'da harp talihi müttefikler aleyhine dönüyor, Fransız arazisi üzerinde müttefikler ricat halindedir. Fransız orduları mağlûbtur. Müttefiklerimiz İngilizler harbe devam kararıyla Dünkerk'in tahliyesine mecbur kalıyorlar. Tam bu sırada, 10 Haziran 1940'da İtalya da zamanı müsait görerek Fransa ve İngiltere'ye harp ilân ediyor, Avrupa hemen hemen mütearrızların işgali altındadır. Fransa mütareke talep etmiş, silâhlarını bırakıyor. Fakat İngiltere sona kadar harp edeceğini dünyaya ilân ediyor.

Arkadaşlar,

Şimdi size kısaca çizdiğim bu levhanın o zamanın ifade ettiği mânâyı bilmem hatırlamaya lüzum var mıdır? İttifakına ve yardımına güvendiğimiz iki Devletten biri

kuvvetli bir düşman karşısında tamamen yenilmiş, diğeri ise Avrupa kıtasını terketmiş bulunuyordu. Muzaffer muharip Devletler ise ihtiraslarına artık hiç bir engel kalmadığı kanaatiyle dünyaya hâkim olmak iştihasında idiler.

Belki o zaman bu vaziyet karşısında Türkiye'nin ittifakından vaz geçeceğini, düşünmüş yabancılar olmuştur. Fakat hayır. Arkadaşlarım, Türk her zamankinden fazla müttefikine sadık kaldı ve bu sadakatimiz büyük ve gürültülü bir yıkılmanın ferdasında yüksek huzurunuzda teyit ve ilân edildi (*Alkışlar*) ve her nereden gelirse gelsin, taarruza karşı koymak azim ve kararıyla Türk milleti manen müttefikinin yanında tek basma dikildi. (*Bravo sesleri alkışlar*)

Fransa'nın yıkılmasından sonra şahit olduğumuz manzara harbin sistematik bir tarzda Balkanlara doğrultulması ve hedefi malûm olmaksızın genişlemesidir. Filhakika 1940'da Almanlar Romenlerle anlaşarak Romanya'ya külliyetli miktarda asker göndermiş idi. Bu hâdise üzerinde dikkatle durulmakta iken, 1940 birinci, teşrin'in 28 inde bir sabah dost Yunan milletinın İtalya taarruzuna uğradığını öğrendik. Bu kahraman millet müstevliye karşı çarpışa dursun, Alman orduları bir kaç ay sonra yani Nisan 1941'de Bulgaristan üzerinden. Yunanistan'a ve Yugoslavya'ya taarruz etmiş, kahramanca döğüşen bu memleketleri yenmiş ve Yunanistan'a yardıma gelmiş olan müttefikimiz İngiliz'leri oradan ricata mecbur etmiş ve hemen akabinde adalara sığıracak bunların kâffesini zabtetmişlerdi. Bu suretle önüne geçen her kuvveti yenmiş ve bu neşe ile kükremitş olan Alman orduları ile bir gün yapıyalmız karşı karsıya kaldık.

Balkanlarda taarruzun şu arzettiğim şekilde inkişafı esnasında üstümüze doğru sarkan tehlikenin ehemmiyetini müdrık olarak aldığımız karar şu oldu: Trakya'daki köprüleri uçurduk ve kendimizi müdafaaya karar verdik. Vaziyet bu merkezde iken Almanlar bize kendileriyle harp etmek tasavvurunda olup olmadığımızı sordular. Biz de cevaben kendilerine tarzı hareketimizi onların tavrı hareketlerine göre tanzim etmek kararında olduğumuzu bildirdik. (*Bravo sesleri alkışlar*) Buna cevap olarak Alman'lar icabetmedikçe, bizimle harp etmeyeceklerini ve ordularına herhangi bir yanlış anlayışa meydan vermeyecek şekilde Türk Hududlarından uzak kalmaları için emir verdiklerini bildirdiler. Ve bunu müteakip bize bir ademi tecavüz misakının akdini teklif ettiler. Bu teklifi ve işin müteakip bütün safahatını müttefiklerimize haber vererek ve danışarak 18 Haziran 1941 tarihinde Alman-Türk muahedesini imzaladık.

Arkadaşlar,

Bu muahedeyi Meclisin yüksek tasvibine arz ederken tebarüz ettirmiş olduğum mühim bir noktayı huzurunuzda bir daha zikretmek isterim. Biz Almanlarla bu muahedeyi müzakere ederken bunun akdi için esaslı bir şart koşmuştuk, o da mevcut taahhütlerimize riayet şartı idi. Bu kayıt kabul edilmiş olduğu içindir ki muahedenin imzası kabil olmuştur. O zaman huzurunuzda izah etmiş olduğum gibi bu kaydın mânası Türk-İngiliz ittifakının icabı olan taahhütlere her zaman ve her halde Türkiye'nin sadık kalacağı ve bunun Almanlarca böyle kabul edilmiş olmasdır.

Arkadaşlar,

Alman ordularının bu suretle Bulgar hududlarından tevakkufunu intaç eden bu muahedenin akdinden sonra harp olayları büsbütün başka sahnelerle sığramıştır. Harp talihi kahramanca döğüşen İngilizler ve Ruslar için her zaman yaver olmamıştır. Hattâ çok sıkıntılı zamanlar bile olmuştur. Bu uzun sıkıntılı zamanlarda Türkiye'nin, İngilizlere

ve Ruslara karşı tavra hareketi daima dürüst ve dostça ve aradaki muahedelerin metnine ve ruhuna uygun olmuştur. Diğer taraftan, huzurunuzda, belirtmek isterim ki, İngiliz müttefiklerimiz en dar günlerinde bile, bize imkânlarının müsaade ettiği kadar her türlü malzeme yardımından geri kalmamışlar ve onların yaptıkları yardımdan başka olarak Amerika da bize icar ve iareden yardımlarda bulunmuştur. Bunu, huzurunuzda, ifâde etmeyi bir borç bilirim.

Arkadaşlar,

Bu geçen senelerin karışık hâdiselerini tekrarlamaktan maksadım, bütün bu karanlık ve üzücü hava içinde ve her şeye rağmen, Türk - İngiliz ittifakının ne kadar sağlam ve metin kalmış olduğunu tebarüz ettirmektir. Sıkıntılı günlerinde, muhtelif harp sahnelerinde cereyan eden savaşlar esnasında Türkiye'nin coğrafi vaziyeti ve takınmış olduğu mutlak salâbetli durum ve bunun müeyyidesi olarak dünya savaşının başından beri yarı seferber vaziyette tuttuğu ordusu sayesinde dostlarına ve müttefiklerine büyük yardımlar etmiştir dersem bunu kimsenin yersiz bir öğünme telâkki etmiyeceğine kaniim. (*Bravo, sesleri, alkışlar*)

Arkadaşlar,

Seyrini yukarıdan beri size anlatmaya gayret ettiğim hâdiseler içinde yalnız kalmasına rağmen Türkiye'nin müttefikine yaptığı yardım ölçüsüzdür k Esasen müttefikimiz de bu yardımlarımızı her zaman şükranla anmış ve değerini her zaman bihakkin takdir etmiştir. Şimdi arkadaşlar, müttefikimiz İngiltere ittifak çerçevesi dâhilinde bizden Almanya ile siyasi ve iktisadi ilcümle münasebatımızın kesilmesini istemiştir. Birleşik Amerika Hükümeti İngiliz talebini desteklemiştir. Hükümetiniz bu talebi inceden inceye tetkik ederek bunun ittifak çerçevesi dâhilinde ve haklı bulunduğunu görmüştür ve müspet cevabını Meclisin kabulüne arz etmeyi kararlaştırmıştır. Bu yüzden doğacak güçlükler karşı koymak için de iktiza eden iktisadi ve malî yardım ve askerî malzeme istenmiştir.

Müttefikimiz İngiltere'nin Hükümetin bu isteklerine müspet bir cevap vermesi üzerine Hükümetiniz İngiltere Büyük Elçisine çarşambayı perşembeye bağlayan gece yarısından itibaren Almanya ile siyasi ve iktisadi münasebetleri kesmeyi Büyük Millet Meclisine teklif edeceğini bildirmiştir.

Bu müspet cevabımızı Londra büyük bir memnurlukla karşılamıştır. İki gün sonra İngiltere Büyük Elçisi Hariciyeye imzalı bir mektupla bu kararımızın Türk - İngiliz ittifakının hayatiyet kudretini gösteren maddi bir delili olduğunu ifade etmiş ve bu suretle Türkiye'nin almakta olduğu kıymetli vaziyeti tebarüz ettirmiştir.

Arkadaşlar, alacağınız bu karar bir harp kararı değildir. Bunun bir harp kararına munkalip olması veya olmaması karşı tarafın alacağı tavra bağlıdır.

Türkiye Cumhuriyetinin mukadderatını elinde tutan Büyük Millet Meclisinin alacağı bu karar muhakkak ki tarihî ve büyük bir karar olacak ve vatanın hayrına ve selâmetine yarayacaktır. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bugünkü dünya harbini doğuran hareketler başladığı zaman Türkiye Millî mücadelesiyle, çizdiği sınırları içinde, kendini imar ve tevakki hatmilerine vermiş bulunuyordu.

Harici siyasette faaliyeti, milletlerarası barış hareketlerine açık yürekle iştirak etmekten; muhitinde itimat ve müsalemet unsuru olmaktan ibadettir.

Harici hâdiselerin tehdit edici inkişafı ve Balkanlara kadar sirayeti karşısında, esaslı emniyet tedbirleri almak zorunda kaldı.

Tek başına alacağı tedbirler kâfi gelemezdi, İngiltere ile aralarında, sulh ve emniyet gayelerinde görüş birliği teessüs etti ve 12 Mayıs 1939 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tasvip buyurduğu müşterek beyanname ile bu iki Devlet “ Kendi millî emniyetleri nefine olarak karşılıklı taahhütlere ” girişmeyi kabul ettiler. Bu taahhütlerin katî vesikasını, 19 İlkteşrin 1939 tarihinde, Ankara’da imzalanan karşılıklı yardım muahedesi teşkil eder.

Muhterem Arkadaşlar;

Bu Devletlerin bu suretle birleştikleri cephe, sulh cephesi idi. Fakat harbin önüne geçmek imkânı bulunamadı ve silâhlar patladığı zaman Türkiye’nin hangi tarafta olduğu taayyün etmiş bulunuyordu. Beş senedir devam etmekte olan harp esnasına, Türkiye bütün milletlerarası münasebetlerinde, Ankara muahedesi esaslarına sadık kalmağa titiz bir itina göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti ile Alman Reichi arasında, 18 Haziran 1941 tarihinde imzalanan muahedenin de esas şartı - başta Türk - İngiliz ittifakı olmak Çizere - mevcut taahhütlerimizin mahfuz tutulmasıdır.

Muhteremi, arkadaşlar; Herhangi bir ihtirasın sevki ile değil, sadece emniyeti istihdaf ederek imzaladığımız İngiltere ittifakına bağlılığımızı, hiç bir sebep ve tesir sarsamadı. Karşı tarafın en kuvvetli, müttefikimizin en zayıf, olduğu zamanlarda da bu sadakatimizi teyit ve ilân etmeği bir vazife, bir şeref bildik.

İşte muhterem arkadaşlar, Sayın Hükümetimizin yüksek tasvibinize arzettiği Alman Devleti ile siyasi ve iktisadi münasebetlerimizi kesmek teklifi, bu ittifakın icaplarından doğmaktadır. Grupumuz, ittifakımız icabı olduğu kanaatine iştirak ederek, Hükümetin bu teklifini tasvip ediyor.

Muhterem Arkadaşlar; haricî münasebetlerimizin bu yeni safhasıyla durumdaki ciddiliğin artacağını kabul etmek lâzımdır. Hükümetimizin Yurdun her köşesinde ve bütün işlerinde, durumun ciddiliği ile mütenasip tedbirler alınması; halkımızın da bu tedbirlere, bütün kalbi ile bütün hareketleriyle, müzahir olması hayatî bir zarurettir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi hiç bir zaman sergüzeşt siyaseti yapmamıştır. Bu günkü kararını verirken de, tek hedefi, aziz yurdumuzun selâmetidir. (Alkışlar)

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Arkadaşlar, şimdi Hükümetin İngiliz-Türk ittifakının tabii bir neticesi olarak tasvibinize arzettiği kararın mahiyeti, olabilir ki, bizi daha ciddi, daha sert kararları almak neticesine götürebilir. Bu bir ihtimal de olsa uzak yakın ihtimal de olsa bu neticeyi göze alarak mütalâamızı ve kararımızı ona göre vermeliyiz. Arkadaşlar; bütün dünya bilir ki, Türkiye Cumhuriyeti denilen mevcudiyet kurulduğu günden bugüne kadar daima müstakil Devlet ve hür millet esasını dış politikasında prensip olarak ele almıştır. Devletimizin temeli bu esas üzerine kurulmuştur. Millî mücadelenin esası budur. Dış politikamızı tanzim ederken bu yoldan yürüdük. Balkan

antantı, Cemiyeti Akvam, mütecavizin takbihine ve hattâ bir harbi göze alarak zecri tedbirlere iştirak kararlarımız bu esastan doğdu.

Bu itibarla Millî bekayı, millî istiklâli, millî istikbali en titiz bir itina ile en sağlam teminata bağlamak isteyen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Türk Milletinin Hükümetin bugünkü kararını içten derin ve samimî bir memnuniyetle karşılayacağına kaniim.

Arkadaşlar bir milletin, bilhassa Türk milletinin Millî bekası, Millî istiklâli ancak kendi kuvveti ve kendi kudretiyle temin edilebilir. Türk Milletinin istiklâl ve hürriyet aşkı, Türk milletinin bütün dünyanın üzerinde ittifak ettiği kahramanlığı bu istiklâli, bu mevcudiyeti sağlamağa kâfidir. Fakat arkadaşlar, bir de hâdiseler vardır, bir de hakikat vardır. Hakikat şudur ki: büyük Devletlerin, büyük devlerin her rubu asırda bir dünyayı kan ve ateşe boyadıkları bir devirde yalnız kahramanlık, yalnız istiklâl aşkı, yalnız hürriyet aşkı bir milletin bekasını temin edememektedir, isimleri sayılamıyacak kadar çok olan Devletlerin hiç bir kusurları olmadık olan, kahramanlıkta, memleket aşkında hiç bir noksanları olmadıkları halde bazı ihtiyatsız hareketleri yüzünden ne hale geldiklerini zaman ve hâdiseler bize gösterdi.

Arkadaşlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulduğu günden beri hâdiselere tekaddüm etmesini bilen Türkiye Büyük Millet Meclisi her zaman olduğu gibi dünya ufuklarını kara bulutların sarmağa başladığı günden itibaren: takip ettiği siyasette tedbirli ve basiretli davrandı.

Arkadaşlar; biz müstakil, devlet dâvacısıyız, biz hür millet dâvâcısıyız. Biz, insanlara hizmetin, insan cemiyetinin insani esaslar dairesinde idare edilmesi ile kabil olacağı kanâatındayız, ve bu kanaatin cihana hâkim olmasını isteriz. Biz milletlerin eşit haklara malik olmasını güden bir dâvanın dâvâcısıyız. Bu inanla bu kanaatledir ki, bu görüş ve sezişlerdir ki, her gün bir devletin olmuş armut gibi patır patır yere düştüğü o karanlık ve karışık günlerde bizim yerimizin neresi olacağını. Türk milleti aramış ve bulmuştur. O yer Türk milletinin istikbâline, hürriyetine ve hakkına hürmet eden manzumenin, yanındır İngiliz - Türk ittifakının bulunduğu yerdir: Arkadaşlar, bu siyaseti Türkiye Büyük Millet Meclisi aradı ve buldu ve milleti ne bağışladı. Bununla tarih boyunca iftihar edebiliriz. Arkadaşlar, bu siyâset için, Büyük Meclisin muhtelif celselerinde senelerden beri konuştuğumuz; bu siyaset için Büyük Meclisi fazla taciz edecek değilim. Fakat millet hakkına, millet hizmetine kendi hayatını hepiniz, gibi yermeye, damarlarının bütün hamulesini önün uğruna, akıtmaya yemin etmiş bir insan sıfatıyla diyorum ki, arkadaşlar bugün Türk milletinin bekâsının istiklâlinin, istikbalinin teminat altına alınmış olmasının huzuru içerisindeyim. Arkadaşlar, harp makbul bir şey değildir. Arzu edilen bir şey değildir. Bilhassa, imar ve inşa sahasında kendisini birçok vazifeler, birçok hizmetler bekleyen bizim neslin harp, arzu edeceği, bir şey değildir. Bizim harpten başka yapacak büyük işlerimiz, millet işleri, insani işlerimiz vardır. Fakat arkadaşlar, sulh, yalnız sulh olduğu için sevilmez, sulh bu gayelere hizmet ettiği için sevilir. Sulhun bu gayeleri temin etmediğini, millî istiklâl ve istikbâli zafa düşürdüğünü gördüğümüz gün harbi kabul bizim için bir milli vecibe olur. Millet mukadderatını omuzlarına almış olanlar, için de bir vazife olur.

Bu itibarlardır ki, netice bizi daha esashı kararlara da götürse. Türk - İngiliz ittifakının bekasını sağlayan ve milletin istikbal ve istiklalinin ve milletlerarası itibarının bir

teminatı olarak kabul ettiğim Hükümet teklifinin kabulünü memleket için hayırlı ve faydalı görmekteyim.

Arkadaşlar bu vicdan istirahati ve bu huzur içinde sözlerimi bitirirken bir vazifeyi yapmazsam vazifemi eksik yapmış olurum. Meclis huzurunda, millet huzurunda, Atatürk'ün büyük ruhuna hitap edebiliriz; kendisi ebedî, metfeninde rahat uyuyabilir. Onun bu kürsüden, gözyaşlarıyla bize emanet ettiği mukaddes bayrak Büyük Millet Meclisinin elinde, kendisinin büyük halefinin elinde yere düşmemiştir ve yere düşmeyecektir. *(Bravo sesler ve alkışlar)*

Cihan hâdiselerinin, harp harekâtının her gün başka bir satha arzettiği, her gün karışık karârlar, almaya insanları. sevkettiği dünyanın şu son beş senelik devrinde Devlet Reisi sıfatıyla, Parti Başkanı sıfatıyla, nihayet Türk milletinin şefi sıfatıyla bize çok iyi yol göstermiş olan Milli Şefi bir defa da bu son kararı dolayısıyla önünde hürmet ve tazimle, ânmayı şahsan bir vazife addederim. *(Alkışlar)* Dün Parti içtimamda Sayın Receb Peker'in, de bir vesile ile işaret ettiği gibi, birçok milletlerin maceralara sürüklendiği bir, devirde, onun kadar sulha bağlı, onun kadar hakka bağlı, onun kadar hayatını, sıhhatini milletine vakfetmiş bir adamın bu milleti mecbur ve mukadder olmadıkça gayri tabii bir akibete götürmesine imkân yoktur. Türkiye Büyük Millet Meclisi denilen ve bu milletin idaresinde yegâne, salâhiyet sahibi olan ve şimdiye kadar aldığı her kararın isabeti hadiselerle muhakkak surette taayyün eden Türkiye Büyük Millet Meclisinin de katî ve hayati zaruretler olmadıkça Türk milletini vahim bir yola sevketmesine imkân yoktur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Şef, Hükümet bugün bu kararı alıyorsa inanıyor, tereddütsüz iman ediyoruz ki bu karar büyük Türk milletine karşı yapılması lâzımgelen bir vazifedir. Bu karar onun, bilhassa, istikbali, şerefi beynelmilel haysiyetini teminat altına alan bir karardır.

Arkadaşlar, itimat edelim, kararımız milletimiz için hayırlı olacaktır. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

MUHİTTİN BAHA PARS (Bursa) — Aziz arkadaşlar, evvelâ Hükümete gördüğü büyük işten dolayı sözüme kalpten gelen teşekkürlerle başlayacağım.

Beş seneden beri dünyanın yerinden oynadığını tufanlar, yanar dağlar arasında her milletin kendine salim bir yol açmağa çalıştığını, görüyoruz. Biz de bu dünya içinde kendisinin menfâatına muvafık yol arayan milletler arasında idik. Baktık, bir tarafta dünyayı bin sene kendisine esir yapmak isteyenler var bir tarafta dünyaya hürriyet, istiklâl ve refah vermek isteyenler var. Bizim tutacağımız yol, elbette onların tuttuğu yol olacaktı. .Senelerden beri sulhun aşığı olarak yaşadık. Fakat sulhu sulh olduğu için isteyenlerden değiliz. Bize bir milletin şefinin bir zaman söylediği sözleri hatırlıyorum ve iki levhayı gözönüne getiriyorum. Bir milletin şefi demişti ki "Türk milletinden mi bahsediyorsunuz, çürümüş millet" O zaman onun cevabını verdik. Bize "Çürümüş" diyen milletin çürüyüp gittiğini gördük. Fakat Türk milleti istiklalinin, hürriyetinin hadimi ve muhafızı olarak bütün mevcudiyetiyle yaşamaktadır. Verdiğimiz karar belki bizi harbe götürebilecek bir karardır. Bu kararın mahiyetini ve kıymetini bilerek hareket eden bir millet olduğumuz için buna da hazır bulunmaktayız.

Arkadaşlar; burada evvelâ millete, sonra müttefik olan Devlet ve millete hitab etmek istiyorum. Millete diyorum ki; aziz vatandaşlar; B.M. Meclisinin kalpten vereceği bugünkü karar sizi, mutlak saadete, refaha, istiklâl ve hürriyete götürecektir.

Millete diyorum ki; tereddüt etmeyiniz, düşünmeyiniz, acaba yanlış karar mı verdik? Acaba yanlış yola mı gidiyoruz? Acaba boşuna kanımızı mı dökülecek? Acaba boşuna evlerimiz mi yanacak? Diye düşünmeyiniz.

Çünkü T.B.M. Meclisinin ne olduğunu 21 sene evvel siz gayet iyi gördünüz. Dünya Türkler battı, artık Türk namına bir şey kalmadı, dediği zaman Türkiye Büyük Millet Meclisi size ey vatandaşlar, ey aziz kardeşlerim; size emanet edilmiş olan istiklâl ve hürriyetimizi, Türk namusunu kurtaracağımıza söz veriyoruz, dedi ve imkânsızlıklar içinde dünyada kimsenin inanmadığı müşkilâtı yenerek sizi kurtardı ve dünyaya, dünyanın en büyük milletlerinden biri olduğunu bin bir harikalar göstererek isbat etti. Ona inandınız, bir şey kaybettiniz mi, Türk milleti diyorum. Diyorum ki, bugün de aynı kararı veren Türkiye Büyük Millet Meclisi sizi mutlaka refaha ve mutlaka saadete mutlaka istiklâl götürecektir. İşte o Büyük Millet Meclisi senelerden beri sizin saadetinizi, sizin istikbalinizi nasıl temin edeceğini düşünmüş ve bugün nihai kararını yermiştir.

Ve İngiliz Devlet ve milletine diyorum ki, bugün size elini uzatan millet, yalnız kuvvetlilere değil; hattâ zayıf olan dostlarına bile en zayıf zamanlarında sonuna kadar sözünü tutmuş bir millettir ve kendisinin gösterdiği samimiyeti sizden dahi bekler.

Bize zavallı Türkiye, Atatürk'ün kendisine emanet ettiği mamur olmağa başlayan vatani bugün tahrip ettirmek yoluna gidiyorlar diyenlere hitap ediyorum: Biz, istiklâlimiz için memleketin yanması icabederse onu dahi göze alacak bir milletiz. Biz tehdit altında kararından dönecek millet değiliz. Biz, ne müttefikinin ne de düşmanın tazyiki ve tehdidi ile iş gören millet değiliz Biz vatanın menfaati neyi icabettirirse yalnız onu yaparız. Sözümü bir beyitle bitiriyorum: Ayla yıldız gibi göklerde durur bayrağımız,

Onun altında kalırsak kalırız biz yalınız. (*Bravo sesleri ve alkışlar*)

RASİH KAPLAN (Maraş) —Aziz arkadaşlarım, Türk milleti, kendi mukadderatına hâkim olduğu günden beri onu temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi ancak bir şey düşünmüştür, o da; Türk milletinin ve Türk vatanının menfaati. Millî mücadeleyi bitirdikten, sulha erdikten sonra, başta Devlet Reisi Atatürk olduğu halde, Büyük Millet Meclisi daima Türk milletinin dünya milletleri, arasında lâıyk olduğu üstün mevkii elde etmesi için çalışmasını tanzim ederken, daima Türk Milletinin muasır milletler yanında, istiklâlini, varlığını koruması esbabını hazırlarken, Başvekilimizin tarihçesini yaptığı ve izah ettiği hâdiseler üzerinde kendisini teçhiz ederken, Türk milleti, dünyada kendi varlığı ve istikbali neyi icabettirirse onu yapmak üzere işlerini tanzim ederken, beynelmilel durumda kendi yolunu tesbit ederken, bu büyük harbe takaddüm eden senelerde kendini İngiltere ve Fransa ile iptida bir dostluk beyannamesi, bilâhare bir ittifak ahitnamesiyle bağladı.

Arkadaşlar, milletlerin tarih boyunca bir takım vasıfları vardır; bu vasıflarla anılırlar. Türk milleti tarihi boyunca ahde vefa ile anılan büyük bir millettir. Sözünde durmakla ad alan, şöhret alan büyük bir millettir. Türk milleti öyle milletler görmüştür ki: O milletler harbin yarı yolunda müttefiklerini bırakarak karşı tarafa geçmişlerdir. Türk milleti tarihine hiçbir vakit ihanet etmemiştir. Türk milleti sözünü sonuna kadar tutan

bir millettir. Türk milleti, onun namına hareket eden Büyük Meclis, İngiliz Devletiyle ittifakını yaparken her türlü ihtimalleri düşünerek bu ittifakı yapmıştır ve bunu, bu ittifaka sonuna kadar sadık kalacağını bilerek kabul ve imza etmiştir. İşte arkadaşlar, bu ahitnamenin imzalandığı günden bugüne kadar Türk milletinin her ferdi, tıpkı millet namına hareket eden milletvekilleri gibi, haricî işlerin bugünkü durumunun ne olduğunu bilerek daima Meclisle beraber yürüdü. Bugün bu ahdin icaplarını yerine getirirken, Türk milletinin büyük vasfı olan, ahde vefa vasfına yine tevarüs ediyor. Büyük milleti idare edenler, Büyük Meclis, Devlet Reisi ve onun Hükümeti, Türk milletine yaraşan tedbirleri almakta hiç bir vakit kusur etmemişlerdir. Türk milleti icabederse kendi istiklâlini, kendi yurdunu müdafaa etmekte hiçbir milletten ders almağa ihtiyacı yoktur. Kendi tarihi, kendi millî vasıfları, kendinin yüksek ahde vefa şiarı kendisine en büyük tarihî misallerle yol göstermekte ve yolunu aydınlatmaktadır. Onun için gelen Hükümet teklifini Türk milleti namına burada kabul ederken, Türk milletine hayırlı olmasını diliyerek sözüme nihayet veriyorum. *(Alkışlar)*

CEMİL BİLSEL (Samsun) —Başvekil ve Hariciye Vekil Vekili Sayın Şükrü Saraçoğlu'nun, Hariciye Encümenimizin bir üyesi sıfatıyla iftihar ve inşirah duyarak dinledim ve bu duygularımı ifade etmek içindir ki, söz aldım.

Sayın Saraçoğlu; 21 yıllık haricî olayları, olduğu gibi anlatışından sonra Büyük Millet Meclisinden Almanya ile iktisadi ve siyasi münasebetlerin kesilmesine karar verilmesini istedi. Alacağımız bu kararla Türk milleti tarihin önüne azimle ve açık alınla çıkacaktır. Çünkü bu karar, ister insanlığın biran önce beklediği devamlı ve iyi bir barışa ulaştırsın, ister doğrudan doğruya harp meydanlarına Türk milletinin de yeniden karışması suretiyle ulaştırsın, herhalde tarihin önemle anacağı ve yapacağı bir karardır. Sayın Başvekilimiz; Türk – İngiliz münasebetlerinin kısa bir tarihine temas ederek bunu, İtalya, Habeş harbinde Sanksiyonların, tatbik kararı alındığı zamana ulaştıran bir temele dayandırdılar. Ben zannediyorum ki, tarihte Çok eski izleri olan Türk-İngiliz dostluk ve ittifakının yeni izlerinin Lozan'dan başladığını iddia etmek haksız değildir. Lozan'da Türk Başmurahtası ile İngiliz Hariciye Nazırı arasında sert, çetin, uzun ve sürekli münakaşalar olduğu zaman iki taraf birbirini tartmaya ve anlamaya tam muvaffak olmuştur. Nitekim harp meydanında da iki taraf birbirini tartmaya ve anlamaya tam, muvaffak olmuştur. Onun içindir ki, harp hâtırasını Ebedi Şefimize en yüksek ibarelerle ithaf eden İngiltere Devleti Lozan'da Hariciye Vekilinin dili ile Türk Başmurahtasına memleketinin ve Hükümetinin dostluğunu vadetmiştir ve Lozan'dan sonra yine Hariciye Vekili Parlamentoda söz söylerken Lozan barışından sonra Türkiye'de itibarı en çok artan Devletin İngiltere olduğunu söylemiştir. İki tarafın birbirini bu tartma ve anlamasından kuvvet alan münasebetler hakikaten Başvekilimizin kuvvetle ifade ettiği gibi İtalya Habeş harbinde sanksiyonların tatbikına başlanmasıyla tam bir yaklaşma mahiyetini almıştır. Tarihte İngilizlerin ve Türklerin birbirine çok benzeyen âdetleri vardır. 1914 harbine de yine İkinci dünya harbi gibi Almanya başlamıştı. O zamanda da bu zamanda da İngiltere'nin bildiğimiz iki hareketini, burada hatırlatmak isterim. İngiltere 1914 de bitaraflığını temin edebilmek için konuşmağa çağırıldığı zaman, muahedelere riayet edip etmiyeceğini sordu Betman Holveg, Alman başvekil, Şansoliesi, onları kâğıt parçasına benzeten bir cevap verdi. İngiliz elçisi cevap olarak, taahhütlerine sadakat İngiliz milleti için, her şeyin üstündedir dedi ve taahhütlerine sadakat yolunda. İngiltere o vakit harbe girdi. Dün Recep Peker arkadaşımızın dün kuvvetle belirttiği gibi bu harbin

başında da aynı İngiltere tecavüze uğrıyan bir Devlete karşı verdiği teminatı tutmak için -harbe hazır olmadığını sonra gördük- hattâ harbe hazır olmadığı halde derhal müstevliye karşı yer almadı. Türk Milletinin de bütün tarihinde ahdine vefa, muhtelif hatiplerin tebarüz ettirdiği gibi, değişmemesidir. Bu muahedelere sadakat iki milleti bütün olayların üstünde bağlayan müşterek karakter vardır. Türk-İngiliz muahedesi 1939'da, aktedildiği zaman, hattâ ondan evvel deklarasyon 12 Mayıs'ta yapıldığı zaman iki memlekette de şu tek hedef güdüliyordu: Dünyayı barış içinde yaşatabilmek. Fakat harbi göze almadan barış, içinde yaşayabilmenin sırrını daha tarih keşfetmemiş ve gösterememiştir.

Bu itibarla Türk milleti de İngiliz milletiyle beraber harbi göze alarak evvelâ deklarasyonu, sonra muahedeyi imzalamıştır.

Muahedelerin çiğnendiği ademi tecavüz paktlarının yapıldığının ertesinde çiğnendiği bir zamanda sırf tecavüze uğramamak yahut onun gecikmesini temin etmek maksadiyle yapılmış bir muahedemizin, üzeninde durmağa lüzum görmüyorum. Eğer vaziyet değişmiş olsaydı, eğer Moskova'ya ilerleyen ordular oraya girseydi tekrar Şarka dönecek, bu orduların bu muahedeye riayet edip etmiyeceğini tarih bize söyleyecekti.

Bu itibarla bizdik günden beri bağlı olduğumuz memlekete bağlı olarak yeniden kararımızı alıyoruz. Alacağımız büyük karar Türk milletini ve bütün insanlığı ister doğrudan doğruya barışa ulaştırsın, ister harp yolu ile barışa ulaştırsın herhalde Türk milleti tarihinin önemli kararlarından biri olacaktır. Ve onu tarih bu Meclise elbette şükranla kaydedecektir.

Arkadaşlar; Bütün insanlığı gerçek barışa ve bahtiyarlığa ulaştıracak yolda yerimizi fiilen alıyoruz. Bu yolun amacını Millî Şefimiz bütün dünyaya bu kürsüden salâhiyetle ilân etmişti: Büyük Devletlerin küçükleri yutmasını kabul etmiyoruz.

Sayın Başvekilimize memleketi emniyet ve bütün insanlığı iyi bir barışa ulaştıracak olan tuttuğu güzel yolda uğurun açık olsun derim. (*Alkışlar*)

REFİK KORALTAN (İçel) — Muhterem Arkadaşlar; Sayın Başvekilimiz Saraçoğlu'nun Türk milletinin asıl ruhuna, tercüman olan duruşunu vakarla devam eden sözünü dikkatle dinledim. Sözleri arasında, beni huzurunuzda çıkaran, bir cümleden heyecan duydum. O cümleyi şimdi tekrar huzurunuzda arzedeceğim. Saraçoğlu, vakar içinde devanı eden sözleri arasında, Fransa'nın çökmesini mütaakıp İngilizlerin Dünkerk'i (Dinkerque/Dunkirk) tahliye mecburiyetinde bulunduğu ve dünyanın da aşağı yukarı mütearrızların daha kuvvetlendiğine inandığı ve İngilizlerin tek başına kaldığı bir zamanda İngilizlerle yalnız barışı tutmak, yalnız milletlerin beka, selâmet ve istiklâline matuf olan esaslı prensipleri korumak için, dünyanın İngilizleri zayıf tanıdığı bir zamanda Türk milleti ve onu idare eden. Baş, onun tarihine yaraşan bir metanetle Dünyaya karşı şunu söyledi: İttifakımıza ve İngiliz, dostluğuna, onun sağlam karakterine, onun görüşüne inanarak barış yolunda ve sırf, milletlerin emniyet ve selâmetleri, yolunda devamlı olarak daima müttefikimiz İngilizlerle beraber olacağız dedik.

Arkadaşlar ikinci dünya harbinin ahlâki bakımdan; ahde vefa bakımından, milletlerin asalet ve doğruluğa bakımından tarihi, tahlil edildiği zaman muhakkak olan bir hakikat vardır. Türk milletinin notu, en yüksek ve birinci derecede olacaktır. Arkadaşlar böyle

bir milletin ferdi olmak ne bahtiyarlıktır. O gururu bütün dünyaya karşı bir defa daha ve böylece belirtmiş oluyorum.

Türk milleti söz verir ve sözünde sebat eder. Kele o söz kendi beka ve istiklâlini korumağı istihdaf eden ve milletlere huzur ve emniyet veren bir gayeye müteveccih bulunursa. Uzağa gitmeye ne lüzûm var rubu asra varan Millî Devletimizin şaşmadan takrir ettiği ve inanarak aldığı tedbirler Dünyanın gözü önünde değil mi? Biz küçük, büyük milletlerin beka ve istiklâllerini esas tutan hangi tertipten geri kaldık. Biz tahakkümü, zorbalığı bertaraf eden, biz insanlığı emniyet ve sükûn içinde 'yaşatan biz hayat istiklâl ve bekamız uğurunda hiç bir fedakârlıktan çekinmiyen hangi kararı almaktan geri kaldık.

Ebedi şef Atatürk'ün millete parolası bu değil mi? Bu olmadı mı? Onun aziz kardeş ve arkadaş! İnönü'nün sağladığı esaslar bu olmuyor mu? Hükümetimiz, kahraman milletimizin kanaatine tercüman olan muhterem Heyetiniz, bu insani esasları koruyor.

Prensipleri tutmak için hangi kararı almakta geciktik? İşte bugün tasdikınıza arz edilen ve şimdi vereceğimiz karar dahi, yani Alman Devleti ile siyasi, iktisadi münasebetin kesilmesi kararının dahi ittifakımıza sadık kalmak için, müttefiklerimize verdiğimiz sözü sonuna kadar dosdoğru tuttuğumuzu Dünyaya göstermek için ve nihayet arkadaşlar; insanlığın susadığı sabırsızlıkla beklediği barışı yakınlaştırmak için ve kendi selâmetimizin temini narama almış bulunacağız.

Biz Türkün asıl ruhuna ve sağlam karakterine sadık kaldık. Beş yıldan beri olduğu gibi bundan böyle de bu yolda yürümekte devam edeceğiz. Bu gün bu tarihî kararı alacağız. İcabederse hayat ve istiklâlimizin korunması için daha ağırını da yapacağız.

Biz milletimize yaraşanı yaptık, yapıyoruz. Şimdi arkadaşlar, Türk milletinin bir mebusu olarak, sözlerine, sağlam karakterine güvendiğimiz asil İngiliz milletine ve onun kahraman müttefiklerine hitap ediyorum : "Siz de kendinize yaraşanı yapınız"

SÜREYYA ÖRGEEVREN (Balıkesir) — Sayın Arkadaşlarım, milletimizin yegâne hakikî mümessili olan, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilham ettiği fikirlerin ve zaman zaman verdiği direktifi erin ışığı altında, Türk vatanının yüksek hayati menfaatlarını korumak ve kurtarmak vazifesini; tam bir liyakatle gören Hükümetin tasvibinize sunduğu normal bir teklifle karşı karşıya bulunuyoruz.

Türk milletinin hakimane iradesini daima en iyi ve en isabetli olarak kullanan Büyük Millet Meclisi; her zaman her meselede olduğu gibi, bu meselede de yalnız milletinin müşterek ve umumî arzusuna ve yüce menfaatlarına en uygun düşecek kararı serbestçe verecektir. Bence Büyük Millet Meclisinin vereceği bu kararın bütün diğer kararlar gibi Türk Milletinin seve seve, öve öve benimsediği kararlardan biri olacağı muhakkaktır. Bundan hiç bir kimsenin şüpheye, tereddüde, vehme düşmesine imkân yoktur.

Türk milletine ve onun mümessili olan bizlere gelince; vatanî ve milli işlerimizin hepsinde olduğu gibi bit işte de büyük ve derin bir ruh inşirahı ve vicdan istirahati içinde millî ve vatanî menfâatlerin katî icaplarını yaptığımızdan ve yapmakta devam edeceğimizden eminiz.

Ancak; yüksek huzurunuzda bulunan meselenin etrafında, vatan dışından duyulan bazı seslerin, Türk milletini beş yıldır yürümekte olduğu hayırlı yoldan saptırarak kötü, karanlık ve çapaşık yollara döndürmek isteyen bazı gayretlerin karşısında, Türk milleti

vetonun insaniyetçi ve adaletçi müttefiklerince mailim olan bir hakikati umûmî tarih için kısaca ortaya koymak istiyorum.

Bu diyeceğim şey; besbelli olan bir hakikati tekrarlamak olsa da faydasız değildir sanıyorum.

Arkadaşlar; beş yıl önce bütün icaplarını bilerek, hesaplıyarak yalnız millî irademizi kullanmak suretiyle yaptığımız ve o günden beri bütün hükümlerini umumî imkânlar ölçüsü içinde tatbik sahasında bulundurduğumuz bir ittifakın bugün tatbiki gereken bir icabını yapmak durumunda, isek elbette onu da yapacağız. Bütün tarih boyunca sözüne inanılan ve ahdine güvenilen bir milletin başka türlü hareket ötmesine imkân tasavvur edenler isterlerse yine kendilerini aldatmakta devam edebilirler. Fakat biz ne aldatmaya ve ne de aldanmaya, idrak ve şuuru, ahlâk ve karakteri müsait millet değiliz.

Bu memleket öteden beri fütühatçılığın, hegemonyanın, millî hürriyetlere karşı tahakkümlerin aleyhinde bulunmuş bir milletin, bir Devletin memleketidir.

Bu imanın samimileştirdiği ittifakımız bugüne kadar tabii işleyişini muntazam, bir gidişle takip etmiştir. Bugün de ve bugünden sonra da işleme şartı değişmiyecektir.

Bugün alacağımız kararla bu işleyişin prensip ve karakterinde hiç bir değişiklik olmayacaktır.

Eğer ittifakımıza güvenen ve ittifaklarına güvendiğimiz demokrasiler, birçok sebeplerden dolayı maddî birleşikliğimiz olmamışsa şunu bilmek lâzımdır ki, mânevi ayrılığımız da hiç bir zaman olmamıştır, bundan sonra da olmayacaktır. Bu hakikati ve kanaati bütün milletimizin ve beşeriyetin gözü önüne serer de tasvibinize sunulan teklifin kabulüne şiddetle taraftarlığımı arzetmiş oluyorum. Bütün arkadaşlarımın da benden daha başka türlü düşüncelerine biran inanmıyorum.

2. — *Trabzon Mebusu Hasan Saka ve üç arkadaşının, Almanya ile siyâsi ve iktisadi münasebetlerimizin kesilmesine dair takriri (4/28)*

REİS — Başka söz alan yoktur, Bir takrir vardır, onu okutacağız:

Yüksek Reisliğe Almanya ile siyasi ve iktisadi münasebetlerimizin kesilmesi yolunda İngiltere Hükümeti tarafından vâki talebin; İngiltere ile aramızda mevcut “19 İkinciteşrin 1939 tarihli” ittifak muahedesi icaplarına uygun olduğu, Hükümetin verdiği izahat ve yapılan müzakereler neticesinde anlaşılmıştır.

Binaenaleyh, Almanya ile siyasi ve iktisadi münasebetlerimiz “2 Ağustos 1944 çarşamba gününü 3 Ağustos 1944 perşembe gününe bağlayan gece yarısından itibaren” kesilmesi hakkındaki Hükümet teklifinin tasvibine karar verilmesini arz ve teklif eyleriz.

Trabzon **İstanbul**

H. Saka Ali Rana Tarhan

Balıkesir **Bilecik**

K. Özalp Memduh Şevket Esendal

REİS — Bunu açık reyle reyinize aksediyorum. Buraya kutuları koyacağız. Her arkadaş kutuyu sağma alarak reylerini versin.

(Gazianteb Mebusu Bekir Kaleli’den itibaren reyler toplanmıştır)

REİS — Rey vermiyen arkadaş var mı?

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Reylerin neticesini arz ediyorum:

Rey veren arkadaşların sayısı (411) dir.

Rey verenlerin tamam ittifakiyle Hükümetin teklifi kabul edilmiştir. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; memleketimiz için mühim ve hayatî bir karar aldık.

Hükümetin getirmiş olduğu teklifi kabul etmek suretiyle göstermiş olduğunuz yardımdan dolayı Hükümet namına size teşekkürlerimi arz ederim.

SIRRI İÇÖZ (Yozgad) — Allah muvaffakiyet versin.

RASİH KAPLAN (Maraş) — Allah hayırlı etsin.

BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Şuna emin olalım ki; hep beraber oldukça ve hep beraber çalıştıkça yenemeyeceğimiz zorluk yoktur. Bu memleketin mesut olmaması için, kim ne yaparsa yapsın, bilekleri kırılacaktır ve biz behemehal mukadderatın çizdiği mesut gayeye hep beraber varacağız.⁴⁸ (*Şiddetli alkışlar, bravo sesleri*)

⁴⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:13 Birleşim Fevkaledede İnikad, Sayfa 3-15*

23 Şubat 1945 Cuma

Dışişleri Bakanı Hasan Saka'nın Almanya ile Japonya'ya Harb İlânına ve 1 Ocak 1942 Tarihli Milletler Beyannamesine Türkiye'nin de Katılmasına Dair Demeci Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; İnsanlık tarihinin son yıllarında birtakım insanlar türedi. Bunlar bayraklarını üstün ırk ve hayat sahası gibi saçmalarla süslediler. Bununla da kalmadılar, bütün hak ve adalet kaidelerini çiğneyerek küçük ve masum milletleri birer birer boyunduruk altına almağa başladılar ve dünyayı kapkara bir zindan haline koydular. Bu manzara karşısında insanlığı, medeniyeti, hürriyeti ve demokrasiyi kurtarmağa çalışan büyük Devletler birbiri ardınca silâha sarıldılar ve büyük, ağır ve uzun fedakârlıklar sayesinde dünyaya yeniden yaşamak ümidini verdiler.

Türkiye Cumhuriyeti ilk tehlike dakikalarından itibaren sözünü, silâhını ve kalbini demokrat milletlerin yanına koydu ve bugüne kadar Meclis olarak ve Hükümet olarak aldığı kararlarla aynı istikamette yol aldı. *(Bravo sesleri)* Bugün bir adım daha atarak insanlığı, medeniyeti, hürriyeti, istiklâli, demokrasiyi kurtarmak ve harp mücrimlerini şiddetle cezalandırmak isteyenlerin arasına katılmak ve harp ortakları içinde öteden beri fiilen işgal ettiğimiz yeri bu defa da resmen doldurmak istiyoruz. *(Alkışlar)* Bunu temin için de dünya ve insanlık menfaatlerine uygun olduğu kadar millî menfaatlerimize de uygun olarak Almanya ve Japonya'ya harp ilân etmek istiyoruz. *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlar; Büyük Meclisin bugüne kadar aldığı tarihî kararlar daima çok faideli ve uğurlu kararlar olmuş, bütün Türk milletinin ve bütün dünyanın takdirine mazhar olmuştur. Bu gün de tarihî bir kararla karşı karşıya bulunuyoruz. Bu iş için alınacak müspet kararın Türk Milletine büyük faydeler temin edeceğine Hükümetiniz candan kanidir. *(Bravo sesleri)*

Bu kanaatimizi Büyük Meclisin tasvibine arz ediyoruz. *(Bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

1. — *Almanya ile Japonya'ya harp ilânına ve 1 Ocak 1942 tarihli Birleşik Milletler Beyannamesine Türkiye'nin katılmasına, dair İstanbul Milletvekili Ali Rana Tarhan ve üç arkadaşının takriri*

BAŞKAN — Bir takrir var, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa Başbakanın ve Hariciye Bakanının verdiği izahata teşekkür ederek, yerinde bulduğumuz ve tasvip ettiğimiz Cumhuriyet Hükümetinin teklifi veçhile Almanya ve Japonya'ya harp ilânına ve aynı zamanda 1 Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Beyannamesine Türkiye'nin iltihak etmesine karar verilmesini Büyük Millet Meclisinden dileriz,

İstanbul Milletvekili **Balıkesir Milletvekili**

Rana Tarhan

K. Özalp

Tekirdağ Milletvekili **Bilecik Milletvekili**

Faik Öztrak

M. Ş. Esendal

BAŞKAN — Bunu açık oyla reyinize arzedeceğim. Lütfen oy kutularını sağınıza alarak geçiniz.

(Oyların toplanmasına Diyarbakır Milletvekili Kemal Şedele'den başlandı)

BAŞKAN — Oy vermiyen var mı? Oy toplama muamelesi bitmiştir. Oyların sonucunu arz ediyorum:

401 arkadaş oyunu kullanmıştır. Hükümetin; Almanya ve Japonya'ya harp ilânına ve aynı zamanda 1 Ocak 1942 tarihli Birleşik milletler beyannamesine, Hükümetimizin de iltihak etmesine karar verilmesi için verilen teklifi 401 oyla ve müttefikan Büyük Meclis tasvip etmiştir. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; milletimizdeki ve vatanımızdaki büyük birliğin ve büyük beraberliğin derin mânasını taşıyan kararınızın önünde şükranla eğilirim. *(Alkışlar)* Ve bundan sonra da daima itimadınıza lââyık olmak için bundan evvel çalıştığımızdan daha fazla gayretle çalışacağımızı vadediyorum. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar, bravo sesleri)*

BAŞKAN — Gündemimizde başka bir şey yok. Evvelki kararınız veçhile Martın beşinci Pazartesi günü saat 15 de toplanmak üzere oturuma son veriyorum.⁴⁹

⁴⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:5 Birleşim Olağanüstü İnikad, Sayfa 131*

19 Ocak 1945 Cuma

Toprak Kanunu Tasarısının Geçici Bir Komisyonunda Görüşülmesine Dair Sözleri

BAŞKAN — Celse açılmıştır. Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; gelen kâğıtların birinci maddesini Toprak Kanunu tenkil ediyor. Bu kanunun, büyük ehemmiyetine binaen esasen Meclis Başkanlığı bunu 5 encümene havale etmiştir. Eğer tensip buyurursanız bu beş encümene üç encümen daha ilâvesini rica edeceğim. Bu encümenler, Anayasa; İktisat ve Ticaret Encümenleridir. Bu encümenler kanunla çok ilgilidir. Mâruzâtım kabul buyurulduğu takdirde bu encümenler bugün toplanarak aralarından dörder kişi seçmek suretiyle bir muvakkat encümen teşkil etmelerini rica ediyorum.

BAŞKAN — Çiftçiye toprak dağıtılması hakkındaki tasarı; Ziraat Dahiliye, Adliye, Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmişti. Bunlara İktisat, Anayasa ve Ticaret Encümenlerinin de ilâvesi teklif edilmektedir. Bu suretle bu encümenlerden seçilecek dörder kişiden mürekkep Muvakkat bir. Encümen teşkilini oyunuzda arz ediyorum.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Dörder kişiden mürekkep 32 kişilik Muvakkat Encümenin Dahilî Nizamnamenin 43'ncü maddesine tevfikân tatil esnasında da çalışmasını tasvibinize arz ve bunların çalışmalarına müsaadenizi rica ediyorum.⁵⁰

⁵⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:15 Birleşim 26, Sayfa 122-123*

11 Mayıs 1945 Cuma

**Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun, Avrupa Zaferinin Kazanılması
Münasebetiyle Demeci**

BAŞKAN — Söz Başbakanın.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU — Arkadaşlar,

Dünyamızın en mamur ve en mesut bir köşesi olan Avrupa kıtası yıllarca ateş dalgası içinde yuvarlandıktan sonra nihayet iki gün evvel çok beklediği ateş kes emrini duyabildi ve bu duyuşla beraber yorgun ve yaralı yüzlerde yaşamak ve gülmek izleri yeniden belirmeye başladı.

Arkadaşlar,

Bugün bulunduğumuz yerden arkamıza dönerek bakacak olursak orada dostumuz ve müttefikimiz İngiltere'nin bir aralık dişlerine kadar silâhlı Nazi saldırganlarına karşı yapılmış kalmasına rağmen İngiliz Milletinin hiçbir ölçüye sığmayan fedakârlık ve mahrumiyetlere nasıl seve seve katlandığını ve İngiliz ordu ve donanmasının hesaplara sığmayan ne büyük kahramanlıklar gösterdiğini anlar ve böylece dünya tarihinde İngiltere'nin büyüklüğünü gösteren muhteşem bir âbidenin muhterem ve kudretli dikildiğini görürüz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Hiç şüphe yok bu âbidenin üstünde en üstünde Çörçil'in (Winston Churchill) heykeli vardır. Ben bu heykeli derin mânasiyle daha şimdiden görüyorum.

Yine arkamıza bakınca görürüz ki dostumuz Amerika denilen Yeni dünya bu harp içinde bir taraftan bütün cepheelerde kahramanca doğuşürken diğer taraftan geniş ve uzak gören dehası sayesinde yapılan ve hiçbir hesaba sığmayan maddi yardımlarıyla küçük milletler için derin, geniş ve sağlam kurucu ve kurtarıcı esaslar kuran insani fikirleriyle insanlık dâvasının bugünkü ve yârınki mukaddes bir bayrağı olmuş ve hak, hürriyet, adalet, medeniyet ve insanlık dâvalarını kendisine minnettar bırakmıştır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Gönül isterdi ki Amerika'da doğan bu insanlık güneşinin cesur ve dahi bayraktarı Ruzvelt (Franklin D. Roosevelt) bugünleri görsün ve kalplere dikilen insanlık âbidesinin gölgelerinde dolaşsın. Bu böyle olmakla beraber Amerikalıların elinde yükselmekte olan insanlık bayrağı Amerika Devlet Reisinin elinde hiç de daha az bir inan ve daha az bir haşmetle dalgalanmıyor. *(Alkışlar)*

Yine arkamıza dönüp bakacak olursak orada dostumuz ve komşumuz Sovyetler Devletinin bir boydan bir boya Nazi barbarları tarafından merhametsizce yakıldığını, yıkıldığını ve birçok masumların öldürüldüğünü görürüz. Bu harbin ağır tahribatına Sovyetler mâruz kalmış ve ağır yükünü yine Sovyetler taşımıştır. Bu korkunç manzara karşısında dahi cesaretleri kırılmayan halk çocukları yine bir halk çocuğu olan Stalin'in etrafında toplanarak onun dahiyane sevk ve idaresiyle bütün intikamlarını birer' birer almışlar ve düşmanlarını kendi, inlerine kadar sürerek onların barbar prensiplerini kendileriyle beraber bu inlerde boğmuşlardır. *(Alkışlar)*

Bu cihan harbinin birçok parlak sayfalarını Sovyetler yazmıştır ve bu yazılan her sayfada daima Stalin'in diri yüzü görülmektedir. *(Alkışlar)*

Yine arkada kalan mühim bir hâdise de dost ye komşu Yunanistan'ın uğradığı felâket ve bu felâket karşısında kardeş Yunanlıların tarihe hediye ettikleri kahramanlık destanıdır. Hattâ denilebilir ki tecavüz ordularının Türk hudutlarında gösterdikleri tereddütte bu kahramanlığın hissesi vardır.

Arkadaşlar;

Biz, Millet olarak, Büyük Millet Meclisi olarak, Hükümet olarak ve bir tek kelime ile Devlet olarak, Alman milletine önyak olanların hazırlamakta oldukları faciaları daha hazırlanırken sezdiğimiz gibi hakkın, adaletin ve zaferin hangi cephede bulunduğunu anlamakta zorluk çekmedik. *(Alkışlar)* Bu seziş ve anlayıştan sonra yavaş yavaş tedbirlerimizi almaya çalıştık ve dış politikamıza kat'î ve muayyen bir istikamet serdik. Biraz sonra bu defa harpten kurtulmanın harbi göze almakla mümkün olabileceğini gördüğümüz için harbin, patlamasından dört ay kadar evvel evvelâ İngiltere ve Fransa ile Akdeniz'in sulhunu korumak için karşılıklı beyannameler ilân ettik. Bunu takiben de her iki Devletle ittifak muahedeleri akdettik. Harbin başlamasından itibaren Türk milleti, büyük darlıkları ölçsüz zorluklar, uzun ve karanlık geceler, kapılarımıza dayanan çılgın harp ve ateş alevleri haşın tehditlerle karşı karşıya kaldı. Fakat bütün bunlar bizim karar ve irademizi millî varlık ve birliğimizi bozmak şöyle dursun millî varlık ve kararımızı yıkılmaz bir çelik kale haline getirdi. *(Alkışlar)* Bu sayede biz harbin her safhasında müttefik ve dostlarımıza elimizden gelen bütün yardımları yapabildik ve böylece sevinçle yaşamakta olduğumuz mesut günlere varabildik. *(Alkışlar)*

Görüşlerimizdeki isabet, kararlarımızdaki metanet bizi tam vaktinde hakkı, medeniyeti, hürriyeti ve adaleti muzaffer çıkaran Devletlerin arasına yerleştirdi. Buraya varabilmek için altı yıl önceden beri tuttuğumuz yolun ve aldığımız kararların ne kadar isabetli oldukları bugün tamamen meydandadır. Bu meydanda olan işler için birbirimizle sevişmek, öpüşmek, tebrikleşmek ve hattâ millet olarak, Büyük Millet Meclisi olarak ve Hükümet olarak ve bir tek kelime ile Devlet olarak öğrenmek hakkımızdır. Ve hattâ vazifemizdir. *(Alkışlar)* Unutmayalım ki Atatürk'ün bize bıraktığı büyük miraslardan biri de Türk çocuklarının yaşamayı, gülmeyi, sevmeyi ve sevişmeyi öğrenmeleridir. Tekrar ediyorum, altı yıl önce bugünkü durumu görebilmenin gururunu daima yaşayacağız. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar;

Avrupa'da harp bitti. Sıra sulhu ve emniyeti tanzime geldi. Daha evvel San Fransisko'da toplanan dünyanın belli başlı Devletleri harbi mezara sokmak, sulhu, medeniyeti, hürriyeti insanlığı neşe içinde yaşatmak için çalışmalara başladı. Harp safında yerini tutmuş olan Türk Cumhuriyetine gelecek nesilleri sulh ve neşe içinde yaşatmak için tedbirler arayan San Fransisko'da bir yer ayrıldı. Biz burada çoğalan tecrübelerimiz ve artan bilgilerimizle insanlık dâvasına faydalı olmaya çalışıyoruz: Çünkü inanıyoruz ki bu büyük heyet çok ve çok karışık düğümleri behemehâl çözecek ve gelecek nesilleri neşe ve hürriyet havası içinde yaşatmak imkânlarını behemehâl yaşatacaktır.

Arkadaşlar;

Bundan sonra Milletlerarası zorluklarını artan bilgi ve tecrübemizle yenmeye çalışacağız. Bu zor iş de de muvaffak olacağımıza kaniyiz. Çünkü Türk Milleti kendi

varlığına ve kuvvetine inanıyor. *(Alkışlar)* Çünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi kendi varlığına ve kuvvetine güveniyor. *(Alkışlar)* Arkadaşlar,

Harbin zaferle bitmesi şerefine Hükümetimizin derin saygılarını Büyük Millet Meclisine sunarak sözlerime son veriyorum.⁵¹ *(Sürekli ve şiddetli alkışlar)*

⁵¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:17 Birleşim 53, Sayfa 44-46*

21 Mayıs 1945 Pazartesi**1945 Yılı Yedi Aylık Bütçe Kanununun Tümü Hakkında Sözleri**

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Yeni bütçemizin heyeti umumiyesi hakkında söz söyleyen hatipleri dikkatle takip ettim ve onların sözlerinden istifade edilecek noktaları ve ileride tatbik edilmesi lâzımgelecek yerleri de ayrıca işaret ettim. Yalnız daha şimdiden size söyleyebilirim ki, bu hatiplerin bilhassa sert olan tenkitleri benim iktisadi, malî ve para noktasından işlerime olan emniyet ve itimadı azaltmak şöyle dursun bilâkis takviye etmiştir. Bütçenin heyeti umumiyesi içinde teferruatı addedilebilecek olan yerler sırası geldikçe Vekil arkadaşlarım tarafından cevaplanacaktır. Teferruatı bir tarafa bırakarak, bunlar hakkındaki cevapları sırası geldikçe Vekil arkadaşlarımın vereceğini ve bu cevapların sizi tatmin edeceğine inanarak doğrudan doğruya memleketimizin iktisadi ve malî görüşü hakkındaki kanaatimi bir kaç kelime ile huzurunuzda hulâsa etmek istiyorum.

Arkadaşlar, İstiklâl harbini kazandığımız günden bu harbin başladığı güne kadar olan mevcudiyetimize bir göz atacak olursak orada görürüz ki, İstiklâl muharebesinin istiklâl ile hitam bulmasına rağmen istiklâlin en büyük alâmetleri olan birçok iktisadi ve malî müesseselerin büyük bir kısmının bizim elimizde olmadığını görürüz: Şimendiferler, işletmeler, fenerler, düyünü umumiyeler, rejiler ve bu kabilden daha birçok imtiyazlı müesseseler... Biz memleketi Cumhuriyete bu şekilde geçmiş gördük. Oradan bu harbe kadar bütün pürüzleri birer birer bertaraf ettiğimiz gibi, mevcut fakrû sefaletle rağmen, mevcut zaruretlere rağmen, bin bir tedbir alarak bunları memlekete maletmekle kalmadık, fazla olarak memleketin şu ve bu köşesine şimendiferler yaptık, fabrikalar yaptık ve bunlarla bugün biz değil yabancılar bile övünebilir bir hale geldik. *(Bravo sesleri)*

Harpten bugüne kadar olan vaziyetimize gelince; filhakika yürüyüşümüz aynı hızla devam etmedi, edemedi, zaten de edemezdi. Çünkü vatan ufuklarının her tarafında harp tehlikesi ayaklanır ayaklanmaz, bütün varlığımızı, bütün mevcudiyetimizi bir tek şeye hasrettik: Kuvvetli bir orduyu ayakta tutmak ve Türk milletinin iradesini her vakit hatırı sayılır bir kudret haline getirdik. *(Bravo sesleri)* Bunlar arasında diğer işlerimizi de gene tamamen ihmal etmiş değiliz. Bilâkis o işlerdeki kabiliyetimizin ölmemesi için her bütçede imkân dairesinde Türk milletinin umumî seviyesini yükseltmek için, maarif sahasında, iktisat sahasında, maliye sahasında mütemadiyen elimizden gelen tahsisatı ayırmak için gayrimümküne bile başvurduk.

İşte bütün bu darlıklara rağmen elimizden gelen gayreti tamamen sarf etmek için, unutmamak lâzımdır ki zaman zaman bir milyona yaklaşan bir orduyu ayakta tutmak zarureti etmek zaruretiyle karşı karşıya kaldık. Biz bu duyduk ve onlara modern silâhlar bulup teslim büyük ve ağır yükü Türk Milletiyle beraber seve seve taşıırken diğer taraftan da zekâmızın, dirayetimizin, kabiliyetimizin kudret ve kuvveti nispetinde memlekete faydalı olabilmek için hiçbir fırsatı kaçırmamağa çalıştık. *(Bravo sesleri)*

Memleketin bugünkü iktisadî ve malî cephesi yakından tetkik edilirse vazihan görülür ki, biz bu dar yıllarda bütün bir orduya ve birçok işleri haklı olarak, ayakta tuttukta başka mevcudlarımıza ilâveten 110 ton daha altın biriktirdik. Bu suretle bugün Merkez Bankamızın elindeki altınlarımızın yekûnu 200 tona varmıştır.

Ayrıca yine Merkez Bankasının elinde 52 milyon liralık döviz vardır. (*Bravo sesleri*)

Bu iki rakam yanyana getirilecek olursa bunun bizim eski altın paramızla miktarı (35) milyon altını aşmaktadır.

Arkadaşlar, Saraçoğlu Hükümeti bu altınları derleyip, toplayıp topyekûn Merkez Bankasında uykuya yatırmak niyetinde değildir. Bunun bir kısmı Merkez Bankasında kalsa bile üst tarafı, kaybettiğimiz harp yıllarını kolaylıkla yeniden bize kazandırmak için, yapacağımız yeni fabrika ve tesislere sarfolunacaktır. (*Bravo sesleri ve alkışlar*) Bunun diğer bir kudret kaynağı da ordumuza verilegelmekte olan tehsisattır. Rakamı müsaade ederseniz diğer rakamlarla kıyas edilir bir hale getirmek için yıllık olarak söyleyeceğim. Bir yıllık Millî Müdafaa bütçesi iki rakamdan mürekkeptir.

Birisi 150 milyon liralık rakamdır. İkincisi, fevkalâde dediğimiz, 310 milyon liralık rakamdır. Birinci rakam tesbit edilirken daima gözönünde tutulan şey harp biter, tabii hal avdet ederse Millî Savunmanın bütçe için de kalacak rakamdır. Hatırlarsınız bu geçen sene 140 milyon lira idi, bu sene 150 milyon lira olarak tesbit edilmiştir. Çünkü mütehasısların verdiği izahata göre, bu 150 milyon lira ödenek ile ordunun sulh zamanındaki ihtiyacı karşılanmış olacaktır. Demek ki bizim elimize o altınlardan maada bir de senede 310 milyon liralık karşılık kalacaktır. İşte bu büyük rakamın bir kısmı arkadaşlarımızın bu kürsüden ifade ettikleri ıstırapları bertaraf etmek için kullanılacak, diğer bir kısmı da yine Devlet mekanizması içinde harp zaruretinden dolayı çok sıkıntı çeken müesseselere dağıtılacak ve bir kısmı da mükelleflerin yükünü hafifletmek için kullanılacaktır. Fakat ne de olsa elimizde, hiç değilse, 150 milyon lira kadar bir para bulunacaktır. İşte bu 50 milyon liralık senelik varidat altınlarınızla birleşecek olursa o zaman ümit ederim ki, siz de benim gibi, inanırsınız ki, hakikaten bu memleketin harp yıllarında kaybettiği seneleri süratle telafi etmek için iş kolaylaşacaktır. Bu membalara münhasıran memleketin iktisadî, malî ve sınaî kudretini artırmak için sarfedeceğiz.

Bir de hatiplerin üzerinde durdukları bir mesele; Toprak Ofisi meselesi. Bu sene de çok mahsul olursa ne yapacağız diyorlar. Hakikaten bu sene de çok ve bol mahsul olursa para noktasından çekmiyeceğimiz sıkıntı yoktur.

Fakat bazılarının tahmin ettiği gibi yıl fena gidecek olursa elimizde biriktirmiş olduğumuz bu stok, cihandeğer kıymette bir varlık olacaktır ki bugün yalnız onun sayesinde teneffüs ediyoruz.

Dr. MAZHAR GERMEN (Aydın) — Muhakkak.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamlı) — Bir zamanlar çekile gelen yokluk ile karşı karşıya kaldığımız zaman çektiğimiz sıkıntıları hep hatırlıyoruz. Hububat öyle bir nesnedir ki eğer bolluk olursa bize vereceği sıkıntı sadece para sıkıntısıdır. Darlık olursa bilâkis elimizde bol para geçecek, Merkez Bankasına borçlarımızı ödeyeceğiz. Fakat kalbimiz korkulu bir çarpıntı içinde, mütemadiyen dehşetle karşı karşıya kalacağız, İşte böyle günlerde bize nispeten rahat uyku uyutacak aralık, Toprak Ofisin elin bulunan 8 - 9 yüz bin tonluk hububattır.

Bugün Toprak Ofisin ve onun içinde bulunan hububatın yekûnu bizim için büyük bir nimet olduğuna hiç şüphe yoktur. Şayet bolluk olupta hububat derhal düşmeğe başlarsa ne olacak? Arkadaşlar; uzun yıllardan beri yaptığımız büyük iyiliklerden birisi çiftçilerin, hububat yetiştiren kısmının ki, bunlar memleketin en fakir tabakasını

teşkil eder, bulundukları seviyeden biraz yukarı doğru kaldırmak olmuştur. İcabederse bundan sonra da Devlet bütçesinden fedakârlık yaparak bu halkı daima biraz daha yükseğe doğru kaldırmak için elimizden gelen gayretin kâffesini sarfedeceğiz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Bütçe hakkında söz alan arkadaşlarımdan ikisi mademki daha iyi yapılmıyor, Hükümetin iktidar mevkiini terketmesi lâzım gelir dediler. Arkadaşlar, Saraçoğlu Hükümeti her Türk Hükümeti gibi yalnız bir şey için iktidar mevkiindedir. Kendisine düşen vazifeyi her gün biraz daha iyi görmek için uğraşmak, çalışmak. Mevcut arkadaşlarımdan ekseriyeti Saraçoğlu ile beraber oldukça ben bu vazifeden kaçamam, ben bir tek ekseriyet dahi olsa aynı inan ve imanla vazifemi yapmakta devam ederim. (*Bravo sesleri*) Çok müteessirim o iki arkadaşımın arzularını tatbik etmek ve onları tatmin etmek elimde değildir. O büyük kudret ve kuvvet Büyük Millet Meclisinin elindedir. Her vakit Meclisle beraber Meclisin emrinde çalışmaya hazır bir Hükümetiniz vardır.⁵² (*Bravo sesleri alkışlar*)

⁵² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:17 Birleşim 58, Sayfa 232-233*

4 Haziran 1945 Salı

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; üstünde konuştuğumuz Toprak Kanunu tasarısı esaslı bir inkilâp kanunudur. Bizim dünya ölçüsünde yapılmış olan büyük inkilâplarımızdan birini daha yapacak olan bir kanundur. Böyle bir kanunun münakaşasız, gürültüsüz, patırtısız çıkmıyacağına daha evvelden kani bulunuyordum. Hattâ daha şimdiden kanaatim odur ki, tatbikatında da birçok zorluklarla şikâyetlerle karşı karşıya kalacağız, birçok gürültü ve patırtı olacaktır. Fakat iktidar mevkiinde tuttuğumuz Hükümet bütün bu zorlukları yenebileceği kanaatindedir ve bütün bu zorlukları yendikten sonra memlekete toprak reformu yüzünden gelecek iyiliklerin süratle teminine çalışacaktır. (*Bravo sesleri*)

Adnan arkadaşımız tarafından okunan uzun nutukta bazı kusurlar açık ve kısa cümle ile ortaya dökülüyor. Onun yazdığına ve okuduğuna göre haftadan haftaya kanaat değiştiren Hükümet keza söz verdiği halde sözünü tutmayan Başbakan nihayet anlayamadığı bir şekilde nereden çıktığı belli olmıyan ve 300 kusura arkadaşın adını taşıyan bir takrir?

Arkadaşlar; Cumhuriyetle beraber denilebilir ki bizde köylüyü toprak sahibi yapma hareketleri başlamıştır. Geçen her yıl, değişen her Hükümet tebeddül eden her bakan bu fikrin arkasında koşmuş, daireden daireye muhaberele yapılmış, içtimalar yapılmış, kararlar alınmış ve hattâ bu alınan kararlar neticesinde bir kanun tasarısı Meclise kadar getirilmiştir. Her Devlet adamının nutkunda sık sık yer alan bu ıslahatı biran evvel başarabilmek için ve bunu başarırken mümkün olduğu kadar az hattâ yapmak, için bir taraftan bu mesai devam etmekle beraber, diğer taraftan Milletler Cemiyeti mesai bürosundan bize toprak reformu yapmış memleketler hakkında bir rapor verebilir misiniz sualini sorduk. Cemiyet çalıştı, 13 memlekette yapılmış olan, ıslahatı söyledi. Bu ıslahatta yapılan fenalıkları, elde edilen iyiliklerini birer birer göstererek çalışmalarımızı haylıca kolaylaştırdı. Tarım Bakanlığınızın sıkı bir surette son zamanlarda çalışmakta olduğu bu mevzu bu raporla beraber birleşerek kanun tasarısı haline gelmeye başladı. Diğer taraftan bu rapor olduğu gibi tercüme edilerek basıldı ve bütün milletvekili arkadaşlara dağıtıldı. Bundan maada ayrıca komisyonda toplanan arkadaşlara da verildi. Çünkü öyle arzu ediliyordu ki, bu kanunuda mümkün olduğu kadar az hata yapalım ve mümkün olduğu kadar çok iyilik getirecek şekilde bir kanun tasarısı tertip edelim. Nihayet Hükümet tarafından hazırlanan tasarı Büyük Meclise sunuldu. O vakte kadar bir türlü çıkamıyan bu kanun tasarısını hiç olmazsa busene artık vait halinden çıkararak katı, bir kanun olarak ve bir vedia halinde köylüye götürebilmek imkân ve çarelerini hep beraber aradık. İntihap edilen komisyon arkadaşları da bizim bu fikrimize iltihak ettiler ve geceli gündüzlü üç ayrı müteceviz telif bir çalışmada bulundular. Bu sıkı çalışma esnasında pek tabii olarak Tarım Bakanı ile sık sık fikir ayrılığı halinde kaldılar.

Arkadaşlar; daha o zaman en geniş hürriyetle başlayan bu müzakerenin başka türlü ilerlemesine imkân yoktu.

Ben arkadaşımın rica ettim. Mâkul bulduğun ve memleketin hayrına olduğunda ittifak bulunan teklifleri kabul edeceksin. Hükümet namına salâhiyet veriyorum. Şayet şahsi olarak kanıtına göre tatbiki müşkül vaziyetlerle karşı karşıya gelirsen bunları

da kaydı ihtirazı ile kabul eder, geçersin dedim. Bu tedkikat uzun sürmekle beraber yavaş yavaş nihayetine yaklaşmağa, başladı ve arkadaşım vaziyetten beni haberdar etti öğrendim ki komisyonla arkadaşım arasında epeyce farklar mevcuttur ve kanunun ikinci tetkikinin son maddesine varılmış bir vaziyette, müzakereler devam ediyor arkadaşım ile konuştuktan ve mevcut mahzurları mümkün mertebe bertaraf edici bir madde tesbit ettikten sonra komisyonun başkanını dinlemesi için oraya gittim. Oraya varır varmaz arkadaşlardan, bu bitmek üzere bulunan ve bitmesi için bir sonuncu maddesi kalan bu kanunun görüşülmesi sırasında beni de dinlemelerini rica ettim. Birçok arkadaşlar memnuniyetle beni dinliyeceklerini söylediler. Fakat Adnan Menderes arkadaşımız evvelâ usule uygun olmadığından tutturarak sonra da Başbakanın konuşmaya hakkı olmadığını, ileri sürerek mütemadiyen itirazlarda bulundular.. Komisyon bu hareket tarzını hayretle karşıladı. Fakat arkadaşımız, bu iddialarını biraz daha ileri götürerek Başbakan Hükümet namına konuşur, Hükümet namına konuşması için elinde imzalı vesika olmalı dediler. *(Gülüşmeler)* Ben de bunu sizde hasıl olan tebessümle karşıladım ve kendisinin komisyon âzası sıfatıyla bir vesika taşıyıp taşımadığını sormak istemedim.

O inat etti, dedi ki: Bundan evvel Tarım Bakanı Hükümet namına söz söylemiştir, Tasarıda mevcut olmıyan bir sözdür. Onun Hükümet namına söyleyebilmesi için bir vesika ile gelmesi lâzımgelir. Bununla da kalmadı, “filvaki Tarım Bakanına bu kanun için müsaade ettik, fakat bu müsaademiz bir şartla verilmiş bir müsaade idi. Tarım bakanı bize bir gün sonra yazılı vesikayı getirecekti” dedi. Arkadaşların hepsi tuğyan ettiler, böyle bir karar, yoktur dediler, olmayan kararlardan, bahsediyorsunuz, dediler ve nihayet Başbakanlarını ümit ettiğim veçhile dinlemek kararına vardılar. Arkadaşlar huzurunuzda uzun dâvaların teknik parçalan üzerinde uzun uzadıya dolaşmaktansa, kanunumuzu hakikaten Toprak Kanunu haline getirecek olan küçük bir madde ile dâvanın halledilmesi daha muvafık olacağı mütalâasında bulundum ve kendilerine dedim ki, arkadaşlar, ben Toprak üstünde çalışan çiftçilere toprakları yoksa veya toprakları azsa toprak vermek istiyorum. O toprak ister özel kişilerin olsun, ister Devletin olsun, isterse Evkafın olsun, bunda mutabık mıyız. Hakikaten huzurunuzda sevinçle kaydedeyim ki büyük bir müşkülâta mâruz, kılmaksızın arkadaşlarla, arkadaşlık ahengi ile bu noktada mutabık olduğumuz anlaşıldı. Ondan sonra bana sordular; ameleye toprak vermek istiyor musunuz? Ben de çiftçi denildiği zaman amele ayırırız kanaati mevcut değildi. Çiftçi kelimesinin içinde ameleyi de gördüğümü ilâve etmekle beraber, şayet bu amele geçici ameleler ise o civarda oturmuyorlarsa bunların hariç tutulması teklifine memnuniyetle dedim. Bu esaslar üzerinde komisyonla mutabık kaldık. Komisyon seçtiği tâli komisyonlar 17’nci maddenin şu şekli alması şartıyla yazılmasını kararlaştırdı. Orada arkadaşlarla beraber çalıştım. Değişen şey şudur:

1. — Bir adamın ne kadar toprağı olursa olsun, o adamın toprağını alabileceğiz, topraksızlara vereceğiz. Ancak ona bırakacağımız toprak köylülerin aldığı üç misli olacaktır.

2. — Alınan topraklara en çok iki misli bedel verileceği kabul edilmişti, ben üç misli verilmesine razı oldum.

3. — Amele meselesinde, eğer daimî surette çalışan amele ise, orada yerleşmiş amele ise maalmemnuniye, bunların da toprak almaları lâzımgelir kanaatini edindik. Tâli Komisyona ve Komisyonda bu, dediğimiz noktaları tesbit ederken geçici ameleye toprak

verilmek yerine “yerleşmiş ameleye toprak verilir” kaydını teklif ettiler, her ikisini de tamamen aynı mânada aldığım için pekâlâ dedim.

Sonra, “Şu kadar ki, diye başlayan bir yazıdan sonra tıpkı arkadaşımın izah ettiği gibi” yakınında toprak varsa o verilmeden, uzaktaki topraklar verilmez, mânasında bir cümle konuldu. Bu şekilde tamamen mutabık kaldığımız için aynı günde ve belki ertesi gün toplandık. O oturumda ben arkadaşlarımın uzun boylu vâki olan çalışmalarına müteşekkir kaldığımı ve gönderdiğimiz kanun tasarısının çok daha iyi bir hale geldiğinden dolayı kendilerini tebrik ettim, teşekkür ettim ve hattâ son madde kabul edildikten sonra, Tarım Bakanı ile aralarında mevcut olan ihtilaflı noktaların kâffesinden Hükümetçe sarfınazar edilmiş olduğunu beyan ettim. Arkadaşlar memnun oldular, neşe ve şetaretle konuştuk; birimize kahve ve çay ısmarladık. Fakat bu neşe ve şetaret ancak bir hafta sürdü. Bir hafta sonra toprak sahibi arkadaşlardan, zannederim bir tanesi toprak sahibi değildir. Yedi, sekiz arkadaş Başbakanlığa geldiler. Gelenlerin kim olduğunu bilmek sadece toprak işi için gelmiş olduklarını anlamağa kâfi idi. Hakikaten öyle oldu. 7 sini de ayrı ayrı dinledim. Adnan Menderes, Emin Sazak bu gelen arkadaşlar arasında bulunuyorlardı. Hepsini de ayrı ayrı dinledikten sonra kendilerine sordum; görüyorsunuz ki, hepiniz ayrı ayrı şeyler istiyorsunuz. Bunların hepsine peki demiş olsam orta yerde Toprak Kanunu kalır mı dedim? Kalmaz dediler. Madem ki, Toprak Kanunu kalmaz, o halde bu bahsi burada bırakalım dedim. Kendi aralarında ufak bir münakaşa oldu. Hazırlıksız gelmenin böyle bir netice tevliid edeceğini söylediler ye bilhassa Adnan Menderes son bir gayretle ameleye toprak vermemek için, ameleye toprak vermemek ve verdirmemek için elden gayreti sarfetti. İtiraf etmekteyim ki, kanunun maddesi yazıldıktan, herkes okuduktan ve herkes bunu anladıktan sonra içlerinde yalnız Emin Sazak bu kanunun hakikî portesini kavramamış bir halde idi. Çünkü ortadaki arkadaşlarımıza da, kendilerine de, dağda oturan köylü vardır, çiftlik de ovada oradadır, bu köylüler bu çiftlikten toprak alacaklar mı, almayacaklar mı kanuna göre fikriniz nedir? Diye birer birer fikirlerini sordum. Arkadaşların hepsi alacaktır, dediler. Yalnız Emin Sazak; bunu kavrayamadığını söyliyerek eyvah asıl şimdi yanmışsınız dedi. Orada herkesin huzurunda söylenildiği için samimi olarak burada tekrar edeyim, mademki ben size bir şey veremiyorum, hep beraber gidelim Karpiçte bir yemek yedireyim, vermiş olacağım şey ufak bir ziyafetten ibaret kalsın dedim. Bu suretle hiçbir şey alıp vermeden ayrıldık. Ayrıldığımız gün 17’nci madde onlar tarafından şöyle anlaşıyordu: Tarım işçisine toprak verilecek. Üstünde çalışan işçiye behemehâl verilecek. Topraksız olan ve toprağı yetmiyen çiftçilere de, bu çiftçi, ortakçı olsun, işçi olsun verilecek. Bu anlayış benim, Tarım Bakanı arkadaşımın ve Komisyonun görüşüne de uygundur.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra koridorlarda, Komisyonlarda konuştuğum hukukçu arkadaşlarda birtakım hareketler ve birtakım mânaların canlanmakta olduğunu gördüm. Hususi olarak müracaat eden bir iki arkadaşına da, canım dedim, toprağı olmyana o toprağın yanındaki yerden dağıtılacak, dağıtıldıktan sonra bu da yetmezse o biri verilecektir dedim. Sonra anlaşıldı ki, inceden inceye tetkik edilecek olursa “yerleşmiş” kelimesinin ağır bir mânası vardır. Yerleşmiş demek, biraz evvel yeni sözcünün söylediği gibi, koca bir çiftlik varsa ve bu çiftliğin göbeğinde de bir köy varsa, köy köylülerin ise, çiftlik te çiftlik sahibinin ise o köylülere dahi bir karış toprak vermek imkânı yoktur. Çünkü onlar o çiftliğin içinde yerleşmemişlerdir. Bunlara toprak ayırılım

derken bir de baktık ki yerleşmiş kelimesi böyle bir mânâyı taşıması ihtimali gittikçe canlanmağa başladı. Şu kadardan fazla diye başlayan bir cümleden sonra öyle izah edildi ki, Sözcünün söylediği gibi artık yanbaşında Devlete ait fundalık, çalılık, bataklık gibi bir şey varsa her vakit, çalışmakta olduğu topraklardan dahi olsa bu adamlara toprak verilemez.

Arkadaşlar; Komisyonla konuşurken, ne de onlarla mutabık kaldığımız zaman asla böyle mânalar ne onların, ne de benim hatırımdan geçmedi. Komisyonla konuştuğumuz zaman karşılıklı olarak edindiğimiz kanaat, bu köylülere bu toprağı vermektir. Arada birçok hukukçu arkadaşlarımızın da, biraz evvel arzetmiş olduğum tehlikeleri ileri sürmeleri ve mahkeme mahkeme işlerin süruncemede kalması ihtimali, Danıştaya müracaat edilmesi, her memur tarafından başka başka anlaşılması ve tatbik edilmesi gibi müşkülâtla karşı karşıya kalınca bütün bunları bertaraf edici bir yazı yazmak ve bu suretle her türlü yanlışlık ve suiistimal kapılarını mümkün olduğu kadar kapamak, kısa bir zamanda bunu kolayca tatbik imkânını sağlamak gerekti, işte görüyoruz ki, Komisyonun kabul ettiği ve yazdığı madde tıpkı önergede mevcut olan mânâyı ifade etmek için yazılmıştı. Ancak sonradan çıkan teşevvüşat ve saire ile doğrudan doğruya Hükümetin istediği ve Komisyonun muvafakat ettiği mânâyı ifade eden sıkı ve suiistimale mâni olucu bir madde haline getirilmiş oldu. Demek ki geçmiş olan tarihçe gözönüne alınır ve yazıları bir kere daha okunursa görülür ki önergedeki hükümler Komisyonun madde ve anlayışıyla birbirinin tamamen aynıdır, önergeyi tercih ediyoruz. Çünkü bundaki hükümler hakikaten katidir ve her türlü suiistimale mâni olacak mahiyettedir.

Şimdi arkadaşımız haftadan haftaya fikir değiştiren ve sözünde durmıyan Hükümet ve Başbakandan bahsediyor ve biraz da 300 küsur arkadaşta târizkâr sayılacak tarzda ifadelerde bulunuyor. Ben size olanı olduğu gibi anlattım. Şimdi buna ilâve edecek bir iki cümlem vardır.

Adnan Menderes sözcü olarak komisyonla çalışmıştır ve bana son ziyarete geldikleri zaman, altı, yedi arkadaşın içinde, bir tek maddenin bir tek fıkrası müstesna kanunun her tarafında harfiyen mutabıkım ve bunu müdafaa edersem vicdanî kanaatimi tamamen kullanarak müdafaa edeceğim demiştir. Ben de eğer hakikaten tek müşkülün bir tek maddenin bir tek fıkrasından ibaretse o fıkrayı da biz müdafaa ederiz oraya kadar bu kanunu sizin müdafaa etmeniz yerinde olur dedim.

Böyle olduğu halde, arkadaşım, raporunu yazdı, bundan sonra heyeti umumiyesinde uzun bir nutuk söyledi sonra uzun bir yazı okudu. Bütün bunların hepsi bir araya getirilecek olursa içinde; ben komisyonun kararını aynen kabul ediyorum, bir yerde ufak tadil mütasna, kanunu kabul ediyorum diyor. Halbuki uzun uzadıya ve alâka ile dinlediğimiz nutuklarında ve hatta kanunu müdafaa eden raporunda bulunan yazılar okunacak olursa görülüyor ki itiraz ettiği nokta tek bir maddenin ufak bir fıkrasından ibaret değildir.

Ben bunu gayet tabu addettim. Tarım Bakanı arkadaşımızın dediği gibi fikir değiştirme bir suç değildir. Millet bizi buraya inat koşusu yapsın diye göndermiş değildir. Biz aklımızın erdiği yerde aklımızın erdiği gibi iş yapmakla mükellef adamlarız. Ben kendisine en ufak bir itapta bulunmak niyetinde değilim. Sebep sadece şudur: Bunu bir itap gibi ifade etti. Ben itap addetmediğim için zannederim ki bundan sonra da itap addetmekte devam etmez.

300 küsur arkadaş için söylediği cümle de ağırdır. Susturma bahasına elde edilecek neticeden bahseder. Yazılarından aynen aldım; Hükümetin arzusunu yerine getirmek tabirinden bahseder. Geniş bir ekseriyete hitap ettiği için geniş ekseriyete ait olduğu kadar Büyük Millet Meclisine de hitap addedilebilir, ümit ediyorum ki arkadaşımız ilk fırsatta bu kürsüden tamir etme yolunu bulacaktır. Çünkü bizim en büyük varlığımız Büyük Millet Meclisimizdir. Çünkü Büyük Millet Meclisine dil uzatmak kimsenin haddi değildir. Bununla da dil uzattı demek istemiyorum. *(Alkışlar)*

İki arkadaşımız bu kanunun umumî heyeti konuşulurken birisi fikirlerine mümkün mertebe elbise giydirmeye çalışmakla beraber oldukça vazih bir fikir ortaya attı. Ona göre bizim bu yaptığımız Bolşeviklik, Komünizmdir. Diğer bir arkadaşımız da bu kanunu tavsif ederken doğrudan doğruya Nazi sistemi unvanını vermekte tereddüt etmemiştir. Garibi şudur ki iki uçta oturan bu adamların ikisi de aynı şeyi istiyorlar. İkisi de aynı şeyi istedikleri halde birisinin aksayı şarki, birisinin de aksâyı garbi görmesi, gösteriyor ki, hakikaten yaptığımız kanun tamamiyle memleketin ihtiyacına cevap veren bir kanundur. Arkadaşlar bu kanunda bir tek koku vardır: Türk kokusu.

Bu kanunda bir tek iyilik vardır; Türk iyiliği ve Türk köylüsüne doğru olan iyilik. *(Alkışlar)*

Hikmet Bayur arkadaşım nasılsa bir iki senedir, haklı haksız, yerli yersiz mütemadiyen Hükümete hücumdan bir zevk duyuyor. Bu kantin münasebetiyle ve hiç te yeri olmadığı halde; gördünüz, Hükümet ne kadar zayıf düşmüştür, dedi.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Öyle demedim. Toprak Ofis ve Tütün Limited meselesinde cevap ne kadar zayıf olmuştur dedim. Söylediğim budur. Amma ötekini de düşünüyorum, düşünmüyorum, o başka. Düşündüğüm budur.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — O halde falan şeyde Hükümet ne kadar zayıftır.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Hayır, cevabı ne kadar zayıf olmuştur dedim.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — O halde müsaade ederseniz sizi tatmin edici cevap vermeğe çalışacağım.

Benim kanaatime göre, haklı haksız, yerli yersiz bu kanun münasebetiyle Hükümet kelimesinin telâffuz ettiği, zabıtlar göz önünde olmadığı için aynen söyleyemeyeceğim, Hükümetin ne kadar zayıf düştüğünü gördünüz dedi, bununla da iktifa etmedi, kanunda bazı selâhiyetler veriyorsunuz, bunlar suiistimale yol açacaktır, Hükümetin zayıf zamanında...

HİKMET BAYUR (Manisa) — Öyle demedim, tamamiyle değiştirilmiştir, ben, Toprak Ofisi ve Tütün Limited işinde Hükümetin cevabı çok zayıf olmuştur dedim, öteki meseleleri düşünüyorum, düşünmüyorum, o başka. Mütemadiyen bana söylemediğim şeyleri söyledi diyorlar.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Bir tek ricada bulunacağım. Hakikaten siz konuşurken, benim kanaatıma göre biraz müzakere seviyesini düşürüyorsunuz.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Olabilir.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Eğer konuşmadım diyorsanız benim bunlara ilâve edecek bir şeyim yoktur.

Yalnız ufak bir tavsiyede bulunacağım. Konuşurken karşınızda haysiyetli kimselerin bulunduğunu ve sözleriniz üzerine mukabele göreceğinizin muhakkak olduğunu söylemek istiyorum.

Maruzatım bundan ibarettir. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Söz alan kimse kalmamıştır. Önergeler vardır, onları okutacağım.⁵³

⁵³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:18 Birleşim 68, Sayfa 104-108*

5 Haziran 1945 Salı

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — İpotek meselesi bu madde ile alâkadar değildir. Müsaade buyurun.

Şimdi önergeleri okutacağım.

Başka söz isteyen var mı?

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, bir kısmı vatandaşların elinden topraklarını alıyoruz, daha lâyık, daha yerinde bulduğumuz bir kısım vatandaşlara bunları veriyoruz. Bu alış ve veriş esnasında verdiğimiz ve aldığımız adamlara ne mükâfat, ne külfet tahmil edeceğiz, ne bedel, tâyin edeceğiz? Konuştuğumuz madde ile bu tâyin edilecektir.

Arkadaşlar, bu mesele Komisyonunda konuşulurken iki dereceli bir fiyat tesbit edilmişti. Encümeninde 17'nci madde son şeklini aldıktan sonra bir üçüncü derece daha arzu edildi. Hep beraber hesap ettik ve muvafık olacağı mütalâasına vardık. Filân kısım topraklara bir misli, filân kısım topraklara iki misli, filân kısım topraklara da üç misli bedel esasına göre tahvilât vereceğiz dedik. Bu takarrür edip çıktuktan sonra bu işe akli eren arkadaşlarımla ve bildiğim arkadaşlarla konuştuk. Onların bana verdiği kanaat şudur: Bu fiyatlar harpten evvelki fiyatların bazan pek az altında, fakat daha ziyade üstündedir. Nihayet denebilir ki, bu fiyatlar harpten evvelki fiyatlardır. Harpten evvelki fiyatlar, bugünkü fiyatlarla bittabi kıyas edilemeyecek kadar farklıdır. Yalnız unutmalıyım ki, toprak üzerindeki fiyat artışına sadece siz ve sizin Hükümetinizin takip ettiği politika sebep olmuştur. Harp zamanında buğday fiyatını arttırmak, yükseltmek, çiftçiyi korumak için çeşit çeşit tedbirleri hep beraber aldık ve bu yüzden buğday fiyatlarını bir müddet hayli yükselttikten sonra 27 kuruş etrafında tutmak için çırpınmaktayız.

Tacir sıfatıyla düşünecek olursak böyle bir tedbire ihtiyacımız yoktur. Bizim bunları satmamız lâzımdır. Bunları satacak olursak buğday fiyatı bugünkü fiyattan belki de iki, üç defa daha aşağıya inmiş olacaktır. Demek ki harp esnasındaki toprak fiyatı ile harpten evvelki toprak fiyatı arasındaki farkın büyük kısmını tevhit eden doğrudan doğruya Büyük Meclisin ve onun Hükümetlerinin takip ettiği politika olmuştur. Onun için Komisyonun tesbit ettiği fiyat âdildir, hakikîdir. Sonra unutmalıyım ki nihayet bu borcu, yüreğimizin çok acıdığı toprak verdiğimiz adamlar ödiyecektir. O adamlar ki bugün buğdayın 25 - 28 kuruşa alınıp satıldığı bir devirde toprak alıyorlar ve belki de borçlarını öderken buğdaylarını, 5-10 sene sonra, üç kuruşa satacaklardır. Bunları nazarı itibare alacak olursak öyle zannediyorum ki, Komisyon tarafından tesbit edilmiş olan fiyat gayet mâkul bir fiyattır, ben de Komisyon gibi, bu fiyatların olduğu gibi kabulünü rica edeceğim.⁵⁴

⁵⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:18 Birleşim 69, Sayfa 139*

18 Aralık 1945 Salı 1946 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının Tümü Üzerinde Yaptığı Konuşması

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar sözlerime bir rica ile başlayacağım.

Dün Hikmet Bayur arkadaşımız bir saat süren nutku esnasında dikkatle dinledik. Mevzular içinde kaldıkça bütün arkadaşlar ne kadar mâna varsa hepsini kavramak için dikkatlerini artırarak dinliyorlardı. Yalnız mevzu dışına çıkan, bütçe ile alâkası olmayan bir sadede geldiği zaman sağdan soldan bir iki ses onu mevzua davet etti. Hikmet Bayur bundan sonra da sözlerine devam etti, bir müddet devam ettikten sonra; mademki istemiyorsunuz dedi, ben de iniyorum. Eğer hakikaten böyle ise ve hislerinde samimi ise Reis Beyden ve sizlerden rica ediyorum, Hikmet Bayur’a söz verelim, ben sıramı terke amadeyim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Dün söz vermiştim, söylediler. Daha söz istiyorlarsa kürsü açıktır.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Yanımda notlarım yoktur. Şimdi hangisini söyledim, hangisini söylemedim, bilmiyorum, daha bir sahife kadar söyleyeceğim sözler vardı. Şimdi hatırlamıyorum, hangisini söyledim, hangisini söylemedim, belki tekrar ederim.

BAŞKAN — Dün söylediklerinizden başka varsa söyleyiniz.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Hatırıma gelmiyor, elimde bir sahife vardı, hangisini söyledim, hangisini söylemedim hatırlamıyorum, büyük bir şey eklenecek değildi, fikir aynı idi, fakat bir sahife daha vardı.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Kendileri bizzat buyuruyorlar ki, aşağı yukarı mâna itibariyle söyleyeceği sözler söylemiş olduğu sözlerdir. Böyle olunca arkadaşlar, bizim açık vaziyette daima görüşülen bu kürsüde bir manevra gibi...

HİKMET BAYUR (Manisa) — Haşa!

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Mademki öyledir ben de susuyorum ve iniyorum demek...

HİKMET BAYUR (Manisa) — Haşa! ..

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Ne mânaya gelir? lügat kitaplarında arar buluruz.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Böyle bir şey yapmadım, bir sayfa kadar daha vardı hatırlıyamıyorum dedim.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Onu da pekâlâ söyleyebilirlerdi, hatırlamıyorlarmış, demek ki, hatırlamıyacak kadar bir sayfa imiş. *(Gülüşmeler)*

Hikmet Bayur haricinde söz almış olan arkadaşlarımız bütçemizin birçok yerlerine iliştiler, haklı tenkitlerde bulundular. Bu tenkitleri ben ve vekil arkadaşlarım dikkatle dinledik, not aldık. Gelecek sene bunların mümkün olanlarını yaparak huzuruza, eğer hâdiseler müsaade ederse, daha az kabahatli olarak, daha az kusurlu olarak çıkmaya çalışacağız. *(Bravo sesleri)*

Şimdi söz Hikmet Beyin söylediklerine geliyor.

Hakikaten benim ve belki içinizden bazı arkadaşlarımın veya birçok arkadaşlarımın hiç beklemediği bir tarzda birden bire Hükümetin iyi icraatına dair ilk defa Hikmet Bayur ağzından sözler çıkmaya başladı. Gördük ki Hikmet Bayur’a göre, dış işlerimiz iyi gitmektedir. Bundan dolayı teşekkür ediyor ve Hükümeti takdir ediyor. Kezalik mektep işlerimizin hayli iyi gitmekte olduğundan bahsile bundan dolayı teşekkür ediyor.

HİKMET BAYUR (Manisa) — İlköğretim.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Mektep dedim. İlköğretim aşağı yukarı diğer öğretimlerin büyük bir kısmını teşkil ettiği için böyle dedim. İlköğretim dahi olsa Millî Eğitim bakanlığının büyük bir cihetini beğeniyor, seviyor demek. Ve tebrik ediyor. İsterlerse geri alabilirler.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Sözlerimi geri almam.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Su işlerimizin iyi gittiğini ve daha iyi gitmesi arzusunda olduğunu ifade ediyor, onun için kezalik teşekkür ve tebrik ediyorum.

Hikmet Bayur, Toprak mahsulleri vergisinin kalkmış olmasını yerinde bir iş addediyor, Hükümeti tebrik ediyor ve bu işi de teşekkürle karşılıyor.

Kezalik ihracat vergisinin kalkmış olmasından mütevellit memnuniyetini ifade ediyor, Bundan dolayı da Hükümeti tebrik ediyor ve teşekkür ediyor.

Hattâ Komisyonun sertçe yaptığı bir tenkit üzerinde, ianeler mevzuu üzerinde bazı hayır işlerinin, bazı millî müesseselerin yapılması için toplanagelen ianelerin yerinde olmadığı mütalâasına rağmen bu fikirlere iştirak etmiyor, hatalar vardır, düzelmelidir diyor. Bunlarda da, yerinde sarfedilmek şartıyla Hikmet Beyin, beğendiği cihetler bulunuyor.

Arkadaşlar, ben bizzat yükü omuzunda taşıyan bir adamım. Bunun için mümkün olduğu kadar büyük dikkatle Hikmet Beyin takip ettim. Yalnız lâflarıyla değil, jestleriyle, gözleriyle, mümkün olduğu kadar yakından takip ettim. Hikmet bey bu cümleleri söylerken derin bir ısırap içindeydi ve ısırapları yüzünde çizgi halinde görülüyordu.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Hâşâ....

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Hâşâ diyorlar...

O kadar ki, kendi dili kendi ağzı, kendisine ihanet etti. Bir Vekilin işinden bahsederken, ne olur, dedi, şu İktisat Vekâletiyle Ticaret Vekâletinin işleri biraz daha güzel gitse de beni teşekkür etmek külfetinden kurtarsalar, dedi.

Hikmet Bayur arkadaşımızın, uzun, geniş ve tafsilâtlı tenkitlerinden en sivri köşeleri, sert cepheleri alarak mümkün olduğu kadar az zaman içinde karşılamaya çalışacağım.

Hikmet Bayur arkadaşımız bir saatten fazla süren nutkunda bilhassa pahalılığın üstünde durdular. Pahalılık, Hikmet Bayur arkadaşımızın bize bildirdiği bir tetkik mahsulü olan rakamlara göre harbe girmiş ve girmemiş bütün Devletlerde.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Müstakil, bağımsız memleketlerde.

BAŞBAKAN (Devamla) — Müstakilmiş.

Müstakil, harbe girmiş ve girmemiş bütün Devletler.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Müstakil, bağımsız Devletler..

BAŞBAKAN (Devamla) — Müstakil harbe girmiş ve girmemiş bütün Devletlerde..

HİKMET BAYUR (Manisa) — Benim söylediğim bir sözü bana atfediyorsun.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Söylediklerinizi söylüyorum. Müstakil memleketlerde diyorum. Harbe girmiş veya girmemiş bütün müstakil memleketlerde - oldu mu- hiçbirinde.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Rakam söyledim.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Buraya gelir, tashih edersiniz. Rakama ben de geleceğim. Tashih ettiğiniz zabıtlarda, zabıtların sizde olduğunu söylüyorlar.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Tashih etmedim, henüz burada, elimde duruyor.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Hulâsa, arkadaşlarım burada seni de dinlediler, beni de.

Müstakil Devletler içinde harbe girmiş veya girmemiş olanların hiç birinde pahalılık vasatısı bizim memleketteki pahalılık vasatisiyle ölçülecek kadar geniş değildir. Memleketler var, 100, 130, olmuş 140 olmuştur, 150 olmuştur, 180 olmuştur. Halbuki, bizde daima Hikmet Bayur arkadaşımızın söylediği sözlere göre, halbuki bizde 100 resmen 340 olmuştur, halbuki, hakikatte 500, 800 belki de 1000 dir.

HİKMET BAYUR (Manisa) — O kadar demedim.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Nutkunun her yerinde, her işte o kadar çok hata ediyor ki, kendisi de unutarak farkında değildir, bir yerde ona kadar çıkmıştır. Maamafih aradaki rakam ne olursa olsun büyük uçurum denilecek kadar rakamdır. Müstakil Devletlerde harbe giren ve girmeyen Devletlerin içinde en yüksek pahalılık 100/180 olmuştur. Halbuki bizde 100/800 olmuştur. Ben arkadaşımızın bu kadar çok hata yapacağına veya kasdi rakamlar söyleyeceğine inanmıyordum. Behemehâl tetkik ettiği rakamlar vardır, kitaplar mevcuttur, risaleler mevcuttur ve makaleler mevcuttur. Yalnız tahmin ediyorum ki, bu rakamları tetkik ederken küçük bir nokta dikkatimden kaçmış ve bu dikkatinden kaçan nokta Hikmet Bayur arkadaşımıza Hükümet içinde bulunan azalara ağzını açıp gözünü yumarak her şeyi söylemek hakkını kendisine vermiştir. Arkadaşlar, muhakkak ki, bu tetkik ettiği istatistik, altın esası cari olan bir memleketin istatistiğidir.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Toprak Ofisin.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Söylüyorum, 340...

HİKMET BAYUR (Manisa) — Şöyle dedim.

BAŞKAN — Müsaade buyurun, zatiâliniz söylerken bütün arkadaşlar sizi dinlediler..

HİKMET BAYUR (Manisa) — Sözlerimi değiştiriyorlar.

BAŞKAN — Lütfen sizi dinledikleri gibi siz de dinleyin.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Bizde yalnız ihracı memnun serbest bir halde bulunan ve fakat paramıza fiilen ve hukukan mesnet addetmediğimiz altınlar vardır. Bu altınlar da memleket içinde alınır, satılır. Bu altınların harp başlamadan evvel

tanesi 12 - 13 lira arasında dolaşırken mütemadiyen fırlayarak harbin son senelerinde 35, 36, 37 liraya kadar çıkmıştır. Eğer esas olarak bu altını alacak olursak bir altın 35, 36 Türk lirası ediyor demektir. 35, 36 Türk lirası ediyor demek, mademki, 12 liradan 36 liraya çıkmıştır, laakal üç defa aşağıya düşmüş demektir. 12 lira olan altın 36 liraya çıkınca bunun 12 den 36 ya varması için üç misli artması lâzımgelir. Eğer biz fiyatlara esas olarak altını ve bu serbest altını alacak olursak altınımız 36 olduğuna göre derhal üç misli, yani bir liralık malın üç liraya satılmasının hiçbir fiyat artması göstermediğini kabul etmemiz lâzımgelir. Eğer harpten sonraki hadiseleri de ilâve edecek olursak ve bunu meselâ iki veya üç misli harp zarureti olarak artmış telâkki edersek, 600, 800, 900 e doğru gitmesi ihtimali yok değildir. Ben bu rakamları size ihticaca salih, kati ve ilmî bir rakam diye söylemiyorum. Hadiseler yalnız bunların altında cereyan etmez. Bunun böyle olabilmesi için Merkez Bankasında tâyin ettiğimiz altın fiyatına altını derhal alabilmek lâzımdır.

Arkadaşlar; arkadaşım bizdeki buğday fiyatını 5 misli olarak gösterdi. Kabul. Bu 5 misli fiyatın üzerine %12, %15; %18 ilâve ederek muharip ve müstakil, gayrimuharip ve müstakil devletlere bir hafta evvel büyük mikyasta satışlar yaptık. Demek ki çok pahalı saydığımız fiyatlara, müstakil ve muharip olan müstakil ve muharip olmıyan devletlere hububat ve buğday satışları yaptık. Daha bir iki küçük satışı da bunlara ilâve edecek olursak satışlarımızın yekûnu 70 bin tona varır. Bu satışlardan buğdayı biz 27 kuruşa aldığımız halde 31 kuruşa, arpayı 21 kuruşa aldığımız halde 25 kuruşa sattık ve diğer eşyalardaki satış fiyatlarımız da aşağı yukarı bu fiyatları okşayan fiyatlardır.

Yunanistan on bin ton almış, yedi bin küsur tonu teslim edilmiştir. Üst tarafının da teslim edilmesi için bir bir rica ve tavsiye ile peşinizden koşmaktadırlar.

35 000 ton hububat ve bakliye İspanya'ya satılmış ve paraları birkaç gün evvel bankaya yatırılmıştır. Biz de vapurlara yüklemekteyiz. Şimdi oturduğumuz yerde, buğday beş misli olmuş diyoruz. Evet beş misli olmuştur. Fakat içinde bulunduğumuz şartlar maalesef veya maalmemnuniye bizi bu cihete doğru yuvarla m ıştır. Müstakil muharip ve müstakil gayrimuharip hiçbir memlekette bu yok diyoruz. Halbuki meselâ mütemadiyen bizden balık isterler, alırlar ve sevk ederler. Bunların fiyatları bizim memleketimizin fiyatlarından üstün olduğu içindir ki satılır ve gönderilir ve mütemadiyen bizden et ve hayvan ihtiyacı için müracaatta bulunurlar. Yine mütemadiyen bizden et ihracı, hayvan ihracı için müracaatta bulunurlar. Biz memleketin atıyen büyük bir felâket karşısında gıdasız kalması endişesiyle bunları ya vermeyiz, yahut çok az denecek kadar eksik veririz. Hububatı baştan başa, bakliyatı baştanbaşa, eti baştanbaşa bizden pahalı olan memleketler gözümün önünde dururken bunların hayat vesatisinin bizim hayat vasatisine nazaran hiç bir rakama sığmıyacak nispetlerde farklı olduğunu söylemek -öyle tabir ediyorum ki- biraz insaf darlığıdır.

Yine aynı memleketler bize hayli kâr da teklif ederek mütemadiyen bizden şeker almak istediler. Biz zaman zaman vermeğe temayül ederiz, fakat gelecek sene mahsulünün dar olmasından veya fabrikalarımızın tam randımanla çalıştıkları için yorgunluktan mütevellit bir arıza vermesinden korktuğumuz için bu teklifleri reddetmekteyiz. Yoksa maliyet fiyatının yüzde 20 - 30 kâr verecek alıcıları mevcuttur, öbürleri fiilen satılmıştır. Fakat şeker teklifi henüz sallanmaktadır, Vermemenin muvafık olacağını mütalâa ediyoruz.

Yine Hikmet Bayur'a göre, Hükümetin malî ve iktisadi mevzular üzerinde biç bir plânın yoktur, hiç bir raporu, hiç bir defteri, hiç bir ahenkli işi yoktur.

Ben sanıyorum ki, başladığımız her işi mümkün olduğu kadar ahenk, irtibat, plân dâhilinde yapmağa çalışıyoruz. Maliye Bakanı arkadaşımızın izahatı esnasında size vermiş olduğu malûmattan esasen böyle bir kanaatin hepinizde yerleşmiş olduğuna kaniim. O bir Bakanlar da sırası geldikçe kendilerine ait olan işleri, kendilerine ait işlerle diğer bakanlıklar arasındaki irtibath işleri nasıl gördüklerini ve nasıl çalıştıklarını birer birer anlatacaklardır. Biz bilâkis ahenkli çalışmağa, hep beraber çalışmağa, bilerek çalışmağa, plânlı çalışmağa taraf darız. Bizi bizim olan dille bizi vurmak istiyorlar. Zararı yok. Eğer bunları görmemek kararı önceden verilmişse tabi buna da söylenecek bir şey yoktur. *(Bravo sesleri)*

Bundan başka arkadaşlar, diğer büyük bir ahenk vardır ki, yıllardan beri bunu gözetiriz ve bugünkü şartlar altında bunu gözetmek imkânları oldukça gözetmekten feragat edemiyoruz. Tabiat memleketimizi çeşit çeşit yaratmıştır. Öyle yerler var ki; İzmir havalisi gibi, yine öyle yerler var ki, Adana havalisi gibi oralarda daha az meşakkatle daha büyük menfaat temini daima mümkün olur. Fakat ona mukabil koskoca bir yayla vardır ki, yalnız arpa ve buğdayla geçinir, asırlardan beri nasibi yalın ayak, başkacak dolaşmaktır.

Biz öteden beri, vergiler tarh edilirken, vergiler kaldırılırken daima bunu, bu hususu gözönünde tuttuğumuz gibi, memleketin muhtelif şartları, iklimleri arasındaki farkı, imkân varsa, aza indirmek gayesini takip ettiğimiz gibi, son buğday fiyatları esnasında da tamamen buna riayetkâr kaldık. Arkadaşını "Bir sabah kalktık, buğdaylara vaziyet edildi, bundan dolayı fiyat ateş pahasına fırladı, ondan sonra beş lira etrafında dolaşan bir fiyata varıldı, buna mukabil şehirli de çiftçinin muhtaç olduğu kumaşı, ayakkabı vesaireyi on misline satmağa başladı" dediler.

Anlaşıyor ki, benim gibi Hikmet Bayur'un da hafızası çok dar ve kısadır. Hatırlaması icabederdi ki, biz o ilk karan, bir sabah alındı gibi gösterilen o kararı, alırken günlerce aramızda konuştuk, haftalarca müzakerelerini yaptık ve nihayet baktık ki, büyük bir buhran ile ve büyük bir açlık ile karşı karşıya kalmış olan bu memleketi kurtarmak için başka çare yoktur. Muayyen bir miktarı çiftçinin elinden ucuz fiyata alalım, bununla Ordumuzu besliydim, onun haricinde de fiyatlar hususunda çiftçiyi serbest bırakarak mümkün olduğu kadar menfaat temin etmesini sağlıyalım dedik. Hep beraber bu kararı verdik ve hep beraber bu kararı tatbik ettik.

Şimdi içimizden birisi bunun fena olduğunu, vaktiyle kendisinin de bu işi iyi zannettiğini söylerse, kendilerini mazur görür, itirazlarını makul bulurdum. Biz o devirde, müttefiklerimizin 60 000 ton hububat vermelerine rağmen yine açlıkla karşı karşıya kaldık. Bunu bertaraf etmek için sıkı tedbirler aldık. Her tarafta ekmeğin miktarını azalttık ve böylece darlığı geçirdik. Darlık geçti, buhran zail oldu, açlık yok, bolluk var geniş bir mahsul oldu. Sağdan, soldan birçok arkadaşlarım, artık bu tedbirlere ihtiyaç kalmamıştır, bu teşkilâtı bertaraf edelim, hububatı derhal serbest bırakalım dediler. Ben derhal kendilerine cevap verdim. Şimdi de başka bir istikamette bir Hükümet vazifesi omuzlarımızdadır. Eğer biz istersek, hatta elimizdeki hububatı satmaya doğru götürürsek, hiç şüphe yok ki, buğday on on beş kuruşa düşecektir. Kendi kendimize düşündük. Dolar fiyatını artırmışız. Yani hariçten gelen eşya fiyatı, bırakın

paranın düşmesini, kendiliğinden %40 artmıştır. Yüzde kırk artmış ve bu şekilde eşyayı pahalıya tedarik etmeye başlayan memleket çiftçilerinin ellerindeki hububatı on, on beş kuruşa düşürecek olursak evvelâ yabancı birine muamele yapmış gibi oluruz. Saniyen bunu yapmış olmamızdan mütevellit istirabı duymak için seneler geçmiyecektir. Buğdayı on, on beş kuruşa satan derhal işini bırakıp, İzmir’de Adana’da amelelik etmeyi tercih edecektir. Kendilerinin menfaat hırsını tahrik etmedikçe, işlere atılma mütemadiyen azalır. İşte bunun içindir ki; biz buğdaya yeni bir fiyat tâyin ettik, yüzlerce istasyon tesis ettik ve bu istasyonlara kim buğday getirirse 27 kuruştan parasını alır, dedik.

Bunu derken düşündüğümüz tek şey; yarı aç yarı çıplak olan Anadolu yaylasının, tabiatın mahrum bıraktığı, tabiatın darlıklarla sıkıştırdığı bu yuvanın halkını mümkün olduğu kadar diğer yuvalarımız halkının taliine yaklaştırmak arzusu idi. Yaklaştırdık mı? Benim kanaatimce yaklaştırdık. Çok mu yaklaştırdık! Çok yaklaştırmak için arkadaşlar uzun yıllar geçmesi lâzımgelir. Bu uzun yıllarda hep beraber ahenkli ve tertipli olarak yine bu yüksek yaylanın çocukları ile diğer yerlerdeki çocukları düşünmemiz lâzımdır. Bu farkı daima gözönünde tutarak fabrikalarımızı buna göre kurar ve yine bu farkı gözönünde tutarak arpa, buğday gibi mahsul fiyatlarını tertip edersek, ara yerde daima, her işte olduğu gibi, şu ve bu alçak, namussuz ve hırsız kimseler çıkabilir. Fakat bunlar adaletin eline teslim edilir, onun haricinde kalan kısım da, bu Büyük Meclisin öteden beri takibettiği ahengi yavaş yavaş hissetmeğe başlar, memleketle Meclis arasında fark gün geçtikçe azalır ve bir gün; ben birim, dediği zaman çok daha kuvvetli varlık ve bir birlik teşkil eder. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Yine arkadaşımızın sözlerinin bir tarafında fındık, üzüm, incir ve tütün diye bir dâvayı ortaya attı. Dediler ki; âzami bir fiyat tâyin etmişsiniz. Bu tâyin ettiğiniz âzami fiyattan daha yükseğe satacak adamlar vardır, bunların eline mutlak serbesti verilmiyor. Bunu söyleyen Hikmet Beydir.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Ben böyle bir şey söylemedim. Dedim ki, geriye doğru iniliyor. Mamafih siz buyurun, ben sonra söylerim.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Mamafih yine kendisinden sonra burada konuşan Manisalı arkadaşlar aşağı yukarı aynı mânada biraz daha yumuşak olarak söylediler. Demek ki ondan biraz evvel üzüm tehlikesiyle memleketimizin karşı karşıya olduğunu hissettik, Geçen sene üzümlerimizden satamadığımız bir kısmı, üzümcülerimizin ve bağcılarımızın çok mutazarrır olmamaları için ellerinde kalan malları aldık, İnhisar İdaresine teslim ettik. Belki on yıllık ihtiyacı teinin edecek kadar ispirto yaptık. Bu ispirtoyu benzinin içine karıştırmak suretiyle kullanabilirsiniz demişlerdi, yaptığımız tecrübeler bize makûs netice verdi, tehlike ihtimali olduğu söylendi. Ondan da sarfınazar ettik. Geçen senenin bu hikâyesi Ticaret Bakanının gözü önünde durduğu bir sırada, yeni mahsul başını göstermeye başladı. Hepimizin içinde derin bir korku vardı: Acaba bu mahsulü satamaz mıyız? Bu mahsulü satamazsak yeniden ispirto yapmak imkânı kalmadığına göre, zararın yekûnu nerelere varır? İşte biz bu endişeler, bu tehlikeli ihtimaller içinde yuvarlanırken İngilizler bizim üzümlerimize talip oldular. Uzun bir münakaşadan sonra zannederim 9 numaralı üzümün beher kilosunu 42.5 kuruştan ve 25 bin ton katı olarak aldılar; 19.500 ton da opsiyon bizde olmak şartıyla sattık. Yani istersek bu malı teslim etmiyebileceğiz. İlk mukavele yapıldığı günler herkes çok memnun oldu. Ticaret Bakanlığını tebrik etmiyen

kalmadı. Fakat piyasadan birdenbire 25 bin ton üzüm kalkınca ve 19 bin tonun da kalkacağı düşünülünce sağda ve solda fiyatlar yükselmeğe başladı. Bir kuruş, iki kuruş, üç kuruş yükselen fiyatlar dolayısıyla acaba üzümü tamamen serbest bırakmak yerinde olmaz mı mütalâası da ortaya çıktı. Biz daha üzümün yarısını satmamıştık. Bu 19 bin tondan sarfınazar edersek, İngilizler de üzüm almaktan sarfınazar ederse İsviçre ve İsveç'e satılacak bir iki bin tonla bu yükü kaldıramayız dedik. Müracaat eden mebus arkadaşlarıma dedim ki; eğer Manisalı müntehipler ve müstahsiller intihap etmiş oldukları mebuslarına bu 19.500 tonun opsiyonunuzu kullanarak vermeyiniz derse ben bunu vermem. Sizin sözünüzü tasdik ederim. Yalnız benim aklımın erdiğine göre bu işi yapmak bir felâket tahrir eder, dedim. Arkadaşlarımız aynı mütalâaya iştirak ettiler, birbirimizden ayrıldık. Mümkünse daha yüksek kalitede küçük opsiyon verelim mi, vermiyelim mi meselesini Ticaret Bakanlığına havale ettik. Havale ettik. İşte üzüm meselesi bu şekilde tezahür eder.

Arkadaşım ihracat mallarımızın pahalılığından bahsetmişti. Onları ucuzlatmak lüzumundan bahsetmişti. Hariç pazarların teinin edilmesinden bahsetmişti. Biz de istiyoruz, biz de yapalım istiyoruz, amma bunlar imkânlar elverdiği kadar, imkânlar elverdikçe yapılabilmektedir. Kanaatimiz o dur ki en iyilerini yaptık ve bundan sonra da en iyilerini yapacağız.

Diğer bir nokta da memurlar meselesidir. Bu mevzuda Hikmet Bayur arkadaşım Hükümetten aldığı malı Hükümete satıyor vaziyeti içindedir. Biz bu mevzuda müteaddid defalar söyledik ve dedik ki harp zamanının en büyük ıztırlarını memurlar camiası çekmiştir. Çünkü tahsili, terbiyesi" vatanperverliği yerinde olan bu adamların bu yükü taşıyacağına kanaatimiz vardır ve ilk fırsat elverir vermez bunu tatmine çalışacağız dedik ve arkadaşlarımızın sözlerinden anlaşıldığı gibi ilk fırsat olarak memurlara 40 milyon lira zam yaptık. Bu 40 milyon lirayı fazla mı buluyorlar ki memurların ıztırlarından bahsediyorlar ve tekrar edilmiş bir mevzuu burada karıştırmaktan zevk duyuyorlar.

Biz zannediyoruz ki bizim memurlarımız, B.M. Meclisinin ve Hükümetin imkân elverdikçe kendilerine her türlü yardımın yapılacağına kanidirler.

Hikmet Bayur'un en sert müdahalesinden, en sert sözlerinden bir küçük cümlesini tekrar edeceğim. Bu cümle, vaktiyle gazetede yazdığı bir makalenin burada tekrarıdır. Diyor ki, orada, intihap edilecek namzetleri veya hiç değilse yansını mahalleri tâyin etsin. Bu, bir fikirdir. Yalnız Büyük Mecliste bütçe konuşulurken, Büyük Meclisle alâkası olmıyan bir mevzu olarak kaldı. Recep Peker'in söylediği gibi, pekâlâ Partimizin büyük kongresinde, Partimizin âzası sıfatıyla bu mütalâayı ileri sürer; teklifini yapar kabul ettirirse muzaffer olur, kabul ettiremezse diğerleri arasına karışması icabeder.

Şimdi en sert ve en acı ve hakikaten yüreğimden vurulmuş kadar acı duyduğum bir cümlesini tekrar ediyorum. Hepiniz dinlediniz ve muhtelif arkadaşlar da tekrar ettiler, bu kürsüye geldikleri zaman kâfi derecede vazih olarak söylemediler. Ben vuzuhla söyleyeceğim; bugünkü Milletvekillerini Hükümet intihap ettiği için, bir nevi Hükümetin, emrindedirler. Bu cümleyi söylediler. Bu, bir politika adamı için affedilecek bir hata değildir. (*Doğru sesleri*) Bunun üst tarafını söyleyebilmem için şimdi arkadaşım eğer arzu ederse, hakikaten benim başıma gelseydi "Bir hata ettim, affımı rica eder" ve kürsüden inerdim. Şimdi kendilerine soruyorum, o sözlerinde ısrar ediyorlar mı?

HİKMET BAYUR (Manisa) — Ben "Aday gösteriyor" dedim. (*Kürsüden sesleri*)

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Şimdi arkadaşlar, bunun iki yolu yoktur. Hükümet aday gösteriyor demek, adaylar Hükümetin emrindedir, memur mesabesindedir demeğe kadar gider. Kendisi demelidir ki “Ben sözlerimi söylerken, böyle bir mânayı düşünmedim, ağzım kendiliğinden oraya gitti, ağzım kafamdaki mânayı aşmıştır”. Bunu diyorlar mı?

HİKMET BAYUR (Manisa) — Ben gelip kürsüden söyleyeceğim.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Ben de bu sözlerinin neticesine göre sözüme devam edeceğim.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Mademki bu iş üzerine geldik tekrar buradan bahsedeyim.

Bir hakikat vardır; aday gösteren heyet içinde Hükümetin Reisi de vardır. Bu böyle midir, değil midir? Bu böyledir. Amma halkımız kendisine bu kadar haklar kazandıran bu muazzam teşekküle olan şükranı ve minneti dolayısıyla bu adayları seçiyor. *(Gürültüler)* amma adayları kuvvei icraie gösteriyor. Hükümet bunlar üzerinde müessirdir.

ZİYAETTİN ARKANT (Yozgad) — Siz nasıl geldiniz?

HİKMET BAYUR (Devamla) — Ben buna nasıl hayır derim. İstedığınız kadar itiraz edin, istediğiniz kadar hayır deyin. Ben bunda bir şey görmüyorum.

HAMDİ YALMAN (Ordu) — Hikmet Bayur bunu niçin söylemiş, ne maksatla söylemiştir?..

SÜREYYA ÖRGEEVREN (Balıkesir) — Müfteri...

HİKMET BAYUR (Devamla) — Cevaplarımı vereyim mi, yoksa sonra mı söyleyeyim?
(Ver ver sesleri)

Başbakan konuşurken ben bazı notlar aldım. Bu notlara göre konuşmak istiyordum. Onu anlatayım mı? *(Devam sesleri)* Nasıl isterseniz...

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU — Söyleyin.

HİKMET BAYUR — Benim beyanatım meydandadır. Herkes okur. Başbakan; mademki beni “arkadaşım” lâfı ile taltif ettiler, ben de mingayri haddin Başbakan arkadaşım diyeyim, Başbakan arkadaşım da okur. Bu görülür. Fakat benim bazı anlaşılmamış, yanlış hatırdaki kalmış veya yanlış söylenmiş ifadelerim var. Bunları söyleyeceğim. Bir de bir kaç konu var, biraz da onlara dokunacağım.

Altın üzerindeki pahalılaşımağı söyledi. Başbakan. Bu neyi ifade eder? Hiç birimiz altın üzerinde alış veriş yapmıyoruz. Kâğıt üzerinde alış veriş yapıyoruz. Altın ne olursa olsun.

Sonra Toprak Ofisin hepinize dağıtılan yayınladığı bir istatistikten bahsettim ve daima müstakil devlet dedim. Müstakil Devletten maksadım, yabancı işgali altına girmemiş devlettir. Yunanistan da müstakil bir devlettir fakat istilâ görmüş, bir devlettir.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Ya İspanya?

HİKMET BAYUR (Devamla) — ihracat yapmıyoruz dedim. Fakat Normal ihracatımızı yapmıyoruz. Cihazlanmış bulduğumuz ihracatı yapmıyoruz. Bu da doğrudur. Ve buraya gelen, ticaret anlaşması için ismi hatırımda değil, İngiliz heyetinden birisinin

ifadesi var. Taymis (The Times) gazetesinde yazısı vardır. Bunu herkes bilmekte ve görmektedir. Üzüm, incir ve fındık vaziyetini hepimiz görüyoruz. Şimdi gayri tabii bir ihracat vardır. Yunanistan yok olmuş derecede ezilmiştir. Hububat istiyor. Nakliyat o kadar güçtür ki İspanya bile bir parça bir şey alıyor.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Bir parça mı? 35 bin ton...

HİKMET BAYUR (Manisa) — Bunlar için normalden fazla fiyat veriliyor, bu bir şey ifade etmez. Ben normal fiyatları söylüyorum. Bunu en salahiyyetli makamlar da ifade ediyor. Suriye'ye et gidiyormuş, bunlar işgal altında olan yerlerdir. Bunlar kâr değildir, bu gibi malları bizdeki hayat seviyesini düşürmek için kullanmalıyız. Ben demedim ki: Anadolu köylüsünün buğdayını bugünkü şartlarla 10 - 12 kuruşa alalım. Dedim ki 25-28 kuruşa alman buğdayın mamullerini yetmiş kuruşa yemiyelim. Makarnayı yetmiş kuruşa yememeliyiz. Nakliyattan, alım satımdan, ihtikârdan vesaireden kırılarak, tanzim edilerek daha çok ucuza düşürülsün dedim. Amma nereden çıktı bu on kuruşa buğday alınsın sözü? Sonra dedim ki, un, bulgur vesaire ucuza satıldığı zaman şehirdeki mallar da ucuza satılırsa o vakit köylü tabiatıyla daha ucuz buğday satar. Benim söylediklerim yanlış anlaşılabilir ve yanlış nakledilmiştir.

Hububatın birdenbire fırlaması 1942 yılında oldu. Fırlayış tatil zamanında idi. Biz ondan sonra toplandık. Başbakan da nutkunu söyledi, galiba ilk nutku idi. Orada Başbakan yanlış ve eksik tedbirler yüzünden bu oldu, dedi. Şimdi bu fırlayışı isabetli göstermekteki manayı anlamıyorum. Bunu herkes duydu ve o zamanki zabıtlarda da vardır. Şimdi üzüm vesaire için benim söylediklerim, bazı sözlerle karıştırılmıştır. Bazı Manisa Milletvekilleri Başbakanı görmüşler, birçok şikâyetlerde bulunmuşlardır. Ben dün bunlar üzerinde bir şey söylemedim, umumî olarak söyledim. Fakat Ticaret bütçesi konuşulurken bunları söyleyeceğim. Dün söylediğim şudur: Biz zarurî olarak İngilizlere satış yapmağa mecburuz. Çünkü o hacimde malı kimse almaz. Başka piyasa da yoktur. Dolayısıyla satmağa mecburuz. Bunu da 42 buçuk kuruşa veriyoruz. Bu fiyatın içinde imalâtçı fiyatı da dâhildir. Çünkü üzüm birçok ameliyelerden geçiyor; ambalajlar yapılıyor. Fiyatlar bu şekilde tesbit edilince herkes kârını alıyor, geriye ne kalırsa o da müstahsile veriliyor. Manisa Milletvekillerinden birisi gelsin de bunun aksini söylesin.

Azamî fiyat mefhumu budur. Bundan kazananlar oluyor, ihracatçılar gibi, müstahsil düşünülüyor. Bu işe hiç, kimse teşekkür etmedi. Orada bir kaç kişi vardı. Galiba Feyzullah Uslu ile Bay İsmail bir de ben. Bu konu konuşulurken Ticaret Bakanlığı Odasında, tüccardan ve müstahsillerden mümessiller de vardı. Bizim orada ısrar ettiğimiz: mademki müstahsilin üzümü zararına satın alınıyor ve bu satışta onlar için bir mecburiyettir, çünkü İngilizler almazsa kimse o ölçüde almayacak. Bu adamlar zarar edecekler ve varlıklarından kaybedeceklerdir. Bu konuyu Ticaret Bakanlığı bütçesi konuşulurken müfassalan mevzuubahsedeceğim. Binaenaleyh müstahsile başka bakımdan kolaylık gösterin dedik. Bir iki vergi indirmesi yapın, döviz primini artırın, bir çare bulun, çünkü hakikaten bunlar zarardadır; dedik. Çünkü üzüm yetiştirmek, buğdayı yetiştirmekten çok daha masraflıdır ve daha güçtür. Sonra bir tarladan, bir bağ daha fazla vergi verir. Üzümü 27 kuruşa, satın alıyoruz, üzüm müstahsili buğdayı 35 - 40 kuruş arasında alıyor. Kolaylık gösterin dedik. Hatta Ticaret Bakanlığında ben ayrılırken gayrimemnun olarak ayrılıyorum dedim. Nere de minnet izharı. Teşekkür edeni, memnuniyet izhar edeni görmedim. Belki tüccarlardan memnun olan olmuştur.

Fakat izhar etmemiştir. Belki, bu söz onlardan gelmiştir. Müstahsil hiçbir vakit memnun değildir.

Şimdi memura para zammı. Bu, esaslı bir ihtilaf konusudur. Memura para zammın fayda vermesi için ne lâzımdır? Aldığı malı makul fiyatla alması lâzımdır. Köylüden 25-28 kuruşa alınan buğdaydan yapılan un ve makarnayı 70 kuruşa alırsa, birçok fuzuli para veriyor demektir, yani aldığı paranın %40'ını fuzuli veriyor demektir. Her şey böyledir.

Benim dünkü demecimde söylemek istediğim gayet sarihtir, 25-27 kuruşa buğdayı alıyorsunuz, öyle yapınız ki, memura ona göre makarna ve un veriniz. Yoksa gayet şişmiş ve kim bilir ne kadar pay girmiş bir şekilde vermeyiniz dedim.

Adaylık meselesine geliyorum. Tekrar ediyorum, bizi aday gösteren icra kuvvetidir. (Hayır, haşa sesleri) Fakat halkım, Partinin büyük geçmişine olan güveni dolayısıyla bizi seçiyor. (Hayır sesleri) İster hayır deyin, ister demeyin, hakikat budur. (Gürültüler, beğenmiyorsa çekil sesleri)

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar; görüyorsunuz ki, kendilerinde baştan aşağı yağlanmış bir pehlivan tavrı vardır. Tutulacak hiç bir yeri yoktur. Neresini dolasan bir tarafa kayıyor. Ne yapsan inkâr ediyor. Tüccarı zengin edelim diyor, lâzımgelince memuru zengin edelim diyor, çiftçiyi zengin edelim diyor. 45 kuruşa buğday alıyorlarmış. Doğru değildir. Bunların hepsini bir araya getirmenin de imkânı yoktur. Memleket ve onun serveti ve işleyiş tarzları ortadadır. Ben bundan dolayı en ufak bir infial duymuyorum, duymıyacağımı da. Yalnız arkadaşşımdan dürüstlük namına, haysiyet ve şeref namına kürsüye gelip veya olduğu yerden “Meclis Hükümet tarafından intihap edilmiyor” demesini beklerim.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Aday gösteriyor. (Reddediyoruz sesleri, gürültüler)

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Anlaşıyor ki, ısrar ediyorlar. Hükümet aday göstermiyor, tüzükte kimin aday göstereceği yazılıdır. Bu adamın ya insafı vardır, açık ve samimî çalışmak arzusundadır, aramızda faydalı olmak niyetindedir. Bundan dolayı memnun olurum. Kalkarlar vaziyeti tavzih ederler. Ben olsam böyle bir vaziyette -İsterse onu yapsın- “Belki sözüm kafamdaki manayı geçmiştir, beyanı itiraz ederim” derdim. Bunu yapıyorlar mı, yapmıyorlar mı?

HİKMET BAYUR (Manisa) — Maksudımı söyledim; daha ne söyleyeceğim.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Söyliyecek bir şeyi yokmuş. O halde benim söyleyeceğim var. Böyle bir vaziyete..

SÜREYYA ÖRGEEVREN (Balıkesir) — Milletin, Meclisin haysiyetine dokundu, söz istiyorum.

BAŞKAN — İsminizi yazdım. Patırdı yok.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (Devamla) — Böyle bir vaziyette bütün arkadaşlarımı dinledikten sonra, beri olsaydım, doğru ve açık olarak kalkar gelir “Mânayı tecavüz ettim, bunu sizin sözlerinizden anlıyorum, vazgeçiyorum” derdim. Eğer bunu demiyorsa, kendi içinden samimî ise, arkadaşlara karşı samimî değilse, doğrudan doğruya yapacak bir şey vardır, şeref vazifesi vardır; o da bizim aramızdan ayrılıktır.⁵⁵ (Doğru, bravo sesleri, alkışlar)

⁵⁵ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:20 Birleşim 13, Sayfa 153-161**

19 Aralık 1945 Çarşamba

1946 Yılı Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Bölümlere geçilmesini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MEHMET CEMİL BARLAS (Gazianteb) — Matbuat Kanununa ait sual sormuştum. Cevap verilmedi. Sormak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun, sorun.

MEHMET CEMİL BARLAS (Gazianteb) — Efendim, Basın Kanununun 50'nci maddesi hakkında bir sual sormuştum. Bu mesele hakkında aydınlanmağı rica ediyorum, basın bütçesi münasebetiyle.

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlarım, Matbuat Kanunumuzun 50'nci maddesi Hükümete bir salâhiyet tanır. Bu salâhiyet; Hükümet bir gazeteyi siyasi ve politika noktai nazarından hatalı yolda görürse onu kapatmak hakkı ve salâhiyetidir. Son aylardan beri Hükümet bu kanunun kendisine tanıdığı hakkı kendisine verilmiş bir salâhiyet addettiği için bugüne kadar kullanmadı ve çok arzu ediyorum ki, bundan sonra da bu salâhiyeti kullanmak ihtiyaç ve zarureti duymıyalım.

Fakat sert bir ihtiyaç kendini hissettirirse, böyle bir salâhiyeti kullanmamak teminatını hiçbir zaman taahhüt edemem. (*Bravo sesleri*)

Yalnız umumî politikamız; gazete kapatmak politikası değildir. Yeni bir kanun lâyihası hazırlığı etrafında çalışılmaktadır, mesai hayli ilerlemiştir. Bu kanun lâyihasında dahi takip edeceğimiz hedef, gaye, hürriyet hedefi, hürriyet gâyesidir.

Yalnız her hürriyetin bir mesuliyetle karşılaşması zarureti gözönüne alarak ve mesuliyeti gözönünde tutarak kanun lâyihasını hazırlıyoruz. (*Bravo sesleri*)

Bunu önümüzdeki haftalarda sizlere takdim edeceğiz. Vâki olacak yardımlarınızla bu kanun lâyihasını memleketin ihtiyaçlarına en iyi bir cevap veren bir kanun lâyihası haline getirip reylerinizle kanuniyet verilmesi olacaktır.

Mâruzâtım budur. (*Alkışlar*)

BAŞKAN — Başka söz istiyen kalmamıştır. Bölümlere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.⁵⁶

⁵⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:20 Birleşim 14, Sayfa 196*

25 Aralık 1945 Salı Tunceli'nin İdaresi Hakkındaki Kanun Hükmünün Bir Yıl Daha Uzatılmasına Dair Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, Tunceli Kanunumuzun müddeti bitmek üzeredir.

Vaziyeti ve içinde bulunduğumuz şartları yeni baştan tetkik eden Hükümetiniz, bu kanun müddetinin bir sene daha uzatılmasının zaruri olduğu kanaatine vâsıl olmuştur. *(Doğru sesleri)*

Bu husustaki kanun tasarısı hazırlanmış ve Meclise gönderilmiştir. Ait olduğu komisyonlar tetkiklerini yaptılar. Basıldı, dağıtıldı. Biran evvel kanuniyetin yeniden ihyasını sizden rica ediyorum. Bunun gündeme alınmasını ve her şeyden evvel bir karara bağlanmasını rica ediyorum.⁵⁷

⁵⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:20 Birleşim 18, Sayfa 352*

27 Aralık 1945 Perşembe 1946 Yılı Bütçesinin Meclisce Kabulü Üzerine Sözleri

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, bütçemizin kabul edilmesini Hükümetiniz kendisine gösterilmiş bir güven addedecektir. *(Tabîî sesleri)* Onun için oylarınızı ona göre kullanmanızı rica edeceğim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Çankırı'dan başlıyoruz.

Bütçe tasarısına başka oy vermiyen var mı?

Oy toplama muamelesi bitmiştir.

1946 yılı Bütçe Kanununa (384) oy verilmiştir. Muamele tamamdır. Bunlardan (380) i kabul, 4 reddir.

Kanun 380 oyla kabul edilmiştir. *(Alkışlar)*

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, bütçe delaletiyle Hükümete karşı gösterdiğiniz güvene ben ve arkadaşlarım teşekkür etmek istiyoruz. Fakat teşekkür kâfi değildir. Bu itimada her gün bir az daha lâîk olabilmek için elimizden geleni yapacağız ve gelmiyeni yapmağa çalışacağız. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Arkadaşlar, tatbik etmekte olduğumuz 7 aylık bütçe bir kaç gün sonra hitam buluyor. Yine bir kaç gün sonra yeni bütçe yürürlüğe giriyor. Bu bütçeyi Hükümet aylarca önce uzun uzadıya çalışarak, emekler sarfederek vücade getirmişti. Vücade getirilen tasarı Büyük Meclise üç ay önce sunuldu. Bu tasan Bütçe Komisyonu tarafından derin, sıkı, geniş incelemeye tâbi tutuldu. O kadar ki bu incelemeler neticesinde, bütçe daha mütekâmil, daha iyi bir hal aldı. Bundan dolayı Bütçe Komisyonu Üyesi arkadaşlarıma huzurunuzda teşekkür etmeyi vazife bilirim. *(Biz de iştirak ederiz sesleri)* Bundan sonra bütçe Kamutaya verildi. Kamutayda herkesin ve dünyanın gördüğü gibi geniş bir serbestlik içinde her maddesi, her mânası ayrı, ayrı tetkika, tâbi tutuldu. Bu münasebetle ileri sürülen mülâhazaların bir çoğunu ben ve arkadaşlarım yerinde bulduk. Bu delâletler, işaretler ve sarahatlar gözönünde tutularak gelecek sene size sunacağız, bütçe daha mütekâmil olacaktır. *(İnşallah sesleri, alkışlar)*

Arkadaşlar, bütçe görüşmeleri sırasında, gerek ben ve gerek arkadaşlarım iç ve dış politika hakkında geniş izahat ve malûmat vermiş olduğumuz için ben bu mevzuları yalnız ikişer kelime ile bir kere daha canlandırmak, bir kere daha bütün dünyaya hatırlatmak istiyorum.

Arkadaşlar; iç politikada yolumuz, istiklâl savaşından beri tuttuğumuz yoldur. Bu yol, istiklâl yoludur; medeniyet yoludur, terakki yoludur; tek kelime ile inkılâbımızın çizdiği yoldur. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Dış politikada da tuttuğumuz yol, yine istiklâl Savaşından beri tuttuğumuz yoldur; milletlerin hürriyeti yoludur, istiklâli yoludur ve kendi milletimizin hürriyet ve istiklâli yoludur. Eğer, gerekirse milletin çezeceği ve sizin göstereceğiniz şeref yoludur. *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Arkadaşlar; yarın saat 10,30 da... *(Onda, onda sesleri)*

O halde saat 10 da toplanmak üzere oturuma son veriyorum.⁵⁸

⁵⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:20 Birleşim 20, Sayfa 561-562*

8 Mayıs 1946 Çarşamba

Birleşmiş Milletler Yardım ve Kalkındırma İdaresine İştirak Edilmesi ve Yardımda Bulunulması Hakkındaki Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözlere

BAŞBAKAN ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir) — Arkadaşlar, birkaç gün önce, Amerika Devletinin Ankara'daki Sefiri Hükümetinize müracaat etti ve dedi ki: "Eğer Türkiye Cumhuriyeti dört buçuk milyon doları peşin olarak verecek olursa, onun ödünç verme ve Kiralama Kanunu dolayısıyla olan bütün borçlarını bir kalemde silmeğe hazırız. (*Alkışlar*) Bu sözleri Hükümetimden aldığım talimata istinat ederek söylüyorum."

Arkadaşlar, hep hatırlarız ki, bir zamanlar bütün dünya harb alevleri içinde cayırdı cayırdı, cayırdı ve kıvrım kıvrım kıvranıyordu. Bu karanlık günlerde büyük bir adam büyük bir eser yarattı. O büyük adamın adı Rozvelt'tir. (*Sürekli alkışlar*) Yarattığı eserin adı da ödünç verme ve Kiralama Kanunudur.

Rozvelt (Franklin D. Roosevelt) hazırladığı kanun tasarısını Kongreye götürdü ve onu, komşunun evindeki yangını söndüren hortum hikayesiyle canlandırarak kabul ettirdi.

O günden bugüne kadar meşru cephede toplanan bütün Devletlere az, orta, çok, pek çok ve hatta ölçüsüz yardımlar yapıldı. Eğer bu yardımlar yapılmamış olsaydı Führe'r'in bileğini bükmek ve insanlığı esaretten kurtarmak belki de mümkün olmayacaktı. (*Bravo sesleri*) Onun için bu yüzden yapılmış olan borçlar şerefli ve mukaddes bir borç saymak her millet için bir vicdan vazifesidir. (*Çok doğru sesleri, alkışlar*) Yine onun için bu münasebetle Rozvelt'in ruhu ve eseri karşısında eğilmek keza'lık bir vicdan borcudur. (*Sürekli alkışlar*) Tarihin malı olan bu büyük adamın ve onun güzel eserinin insanlık için daha büyük bir cephesi vardır ki, o da şayet gelecekte insanlık dünyası yeni bir tehlike ve zulümle karşı karşıya kalacak olursa bu eserin o zamanki Devletlere ve Devlet adamlarına bir örnek olması ihtimalidir.

Arkadaşlar, bizim Ödünç verme ve Kiralamadan doğan bütün borçlarımız için bizden yalnız dört buçuk milyon dolar istendi. Hükümetiniz bu teklifi hiçbir pazarlığa girişmeksizin olduğu gibi kabul etti. Umuyorum ki, sizler de Hükümetinizle yarışa girerek bu paranın ödenmesini süratle kabul etmek suretiyle Türk milletine ve Türk Devletine bu mukaddes borcu dünya milletleri arasında birinci olarak ödemek şerefini kazandıracaksınız. (*Alkışlar*) Hepimiz kaniiz ki, biz bu parayı vermekle borcumuzun yalnız maddî olan kısmını ödüyoruz. Bir de mânevi borcumuz vardır ki, onu da hürriyet, adalet, istiklâl ve insanlık dâvalarında Amerika'nın bulunduğu saflarda bulunmak suretiyle ödemeğe çalışacağız. (*Sürekli ve çok şiddetli alkışlar*)

Arkadaşlar, bugün ikinci bir işimiz de U.N.R.R.A. ya vermek istediğimiz altı milyon liralık tahsisatın kabulü ricasıdır. Bu meblâğı ıstıraplar içinde kıvrım kıvrım kıvrıyan insanlara bir yardım sayıyoruz. İçinde bulunduğumuz darlıklara rağmen, bizim için büyük olan bu meblâğı vermeği bir insanlık borcu addediyoruz ve bunu seve seve vereceğiz.

Şimdiye kadar Avrupalılar “Türk gibi kuvvetli” tâbirini kullanıyorlardı; istiyoruz ki, bunun yanma yavaş yavaş “Türk gibi şefkatli, Türk gibi dürüst ve Türk gibi mert” tâbiri de yerleşsin. (*Şiddetli ve sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Arkadaşlar, Şimdi göreceğimiz iki Kanun birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Başbakanımız bu iki Kanunun tümü hakkında beyanat yaptılar.⁵⁹

⁵⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:7 Cilt:23 Birleşim 48, Sayfa 23*

MEHMET RECEP PEKER
Türkiye Cumhuriyetinin 6. Başbakanı

BİYOĞRAFI

MEHMET RECEP PEKER

(5 Şubat 1889, İstanbul - 1 Nisan 1950, İstanbul)

Türkiye Cumhuriyeti 6. Başbakanı, 15. Hükümet Başkanı

Mehmet Recep PEKER

1889'da İstanbul'da doğdu. 1907 yılında Harbiye Mektebini bitirdi. 1911-1912 yıllarında Yemen, Trablusgarp; 1912-1913 yıllarında da Balkan Savaşlarına katıldı. Birinci Dünya Savaşında Rumeli ve Kafkasya Cephelerinde görev aldı. 1919'da Erkân-ı Harbiye Mektebini bitirdi. Kurtuluş Savaşına katılmak üzere 1920'de Anadolu'ya geçti. Binbaşı rütbesi ile 20'nci Kolorduda görevlendirildi. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin Genel Sekreterliğine getirildi. 1923'te Kütahya Milletvekili seçilerek TBMM'ye girdi. Aynı yıl Halk Fırkası Kâtibi Umumisi seçildi. 22 Kasım 1924'te kurulan Okyar Hükümetinde Dahiliye Vekilliğine getirildi. III. ve IV. İnönü Hükümetlerinde Müdafaai Milliye Vekilliği, 15.10.1928 ile 27.09.1930 tarihleri arasında Nafia Vekilliği yaptı. 1927'de ikinci kez Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreterliğine seçildi. 1928'de Cumhuriyet Halk Fırkası Meclis Grubu Başkan Vekilliğine getirildi. 17 Ağustos 1942'de Dahiliye Vekili oldu. 07 Ağustos 1946'da çok partili dönemin ilk hükümetini kurdu. 1950'de İstanbul'da vefat etti.

PEKER HÜKÜMETİ DÖNEMİ
15. Cumhuriyet Hükümeti
(07.08.1946-10.09.1947)

14 Ağustos 1946 Çarşamba İstanbul Milletvekili Recep Peker'in kurduğu Hükümetin Programını Sunuşu ve Görüşmeleri Nedeniyle Yaptığı Konuşma

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

And içmeyen arkadaşlar varsa buyursunlar.

BAŞKAN — Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — *(Soldan sürekli alkışlar)*

Sayın Milletvekili Arkadaşlarım,

Herkesin bildiği güç şartlar altında yurdun idaresi mesuliyetini üstüne almış bir Hükümet olarak Kamutayın Yüksek huzuruna çıkıyoruz. Yeni Meclisin başlıca iki partiden ve bağımsız Milletvekillerinden kurulmuş olması Devlet işlerinin daha iyi görülmesini ve daha isabetli neticelere varılmasını sağlayacaktır. Geçirdiğimiz son günlerin zorluklarını, yeni partilerin doğuşu ve bir dereceli seçim sisteminin kuruluşu devrinin kaçınılmaz neticesi olarak kabul ediyoruz. Seçim çalışmaları sırasındaki tartışmaları ve çatışmaları bu olağanüstü devrin tabii icabı sayarak, yüreklerimizde birbirimize karşı acı duyguların birikmesini önleyecek olgunluğu gösterirsek, Devlet hayatını normalleştirecek ve varılmasını beraberce istediğimiz hedeflerin mesafesini kısaltacak ilk vazifemizi yapmış oluruz.

Milli partilerin hürriyetçi, inkılâpçı ve İstiklâlcı anlayıştaki beraberliğini herbirimiz yayarsak millet bünyesinde, kemirecek zayıf noktalar arayan en sağ ve en sol, imhacı unsurların tesirini karşılamak ancak mümkün olabilir. *(Bravo sesleri)*

Sayın Arkadaşlar; yeni Hükümetiniz demokrasiyi memlekette en üstün siyasi akide olarak kökleştirmek azmindedir. *(Bravo sesleri soldan alkışlar)* Milletlerarası münasebetlerin ufkunda henüz tam huzur ve emniyet verici yakın bir barışın güneşi doğmamış olmasına rağmen iç idarede bu yola girişimiz ve bu yol üzerinde kalmakta inanarak sebatımız istikbal Türkiye'sinin ancak bu idare sayesinde mesut olabileceğine iman etmiş olmamızdandır. *(Bravo sesleri)* Sonu parlak fakat güzergâhı sarp ve çetin olan bu yolda mesafe alırken karşımıza çıkacak sayısız güçlükleri yenmek için elimizdeki kanun vasıtalarını cesaretle kullanacağız. *(Bravo sesleri)*

Bütün vatandaşların hakkı olan hürriyeti, hürriyet düşmanlarından korumak lâzımdır. *(Bravo sesleri)* Her iyi şeyin suiistimalinden zararlar doğacağı pek belli bir gerçektir. Fakat bir cem yet için düşünülebilecek nimetlerin en değerlisi olan hürriyetin suiistimalinden doğacak tehlikeler günümüzün şartları içinde hiç bir benzeriyle ölçülemeyecek kadar büyüktür. *(Çok doğru sesleri)* İdeolojik mefhumların taşışe uğradığı bir zamanda yaşıyoruz. Yurttaşın Anayasada gösterilmiş ve kanunlarla şuurları çizilmiş olan hürriyet hakları yanında bu hürriyetlerle beraber bütün Devlet varlığının teminatını teşkil eden meşru ve kanuna dayanan otorite, ekseriya totaliter zihniyetle karıştırılarak çürütülmek isteniyor. Haklarına ve şereflerine hürmet edilen insan kümelerinin rejimi olan demokrasideki hürriyetten bahsolunurken de anarşizm ideolojisinin meşru otorite düşmanlığına varan ve bir Cemiyeti nizamlı halde yaşatmanın bütün meşru yollarını tıkayan dağıtıcı ve parçalayıcı telkinler alıp yürüyor.

Bilmek lâzımdır ki hürriyet içinde yaşamak, vatandaşlar için kıymetli unsur olan huzur ve emniyeti baltalamak değildir. Bilhassa yakın tarih milli hayatında hürriyet ve otorite mefhumlarını yanyana yaşatmanın yolunu bulamayan büyük küçük bedbaht milletlerin kanlı ve dehşet verici maceraları ile doludur. (*Doğru sesleri.*) Bütün bu felâketlerin belli başlı sebebi hürriyet veya otoritenin itraf veya tefrit yolu ile suiistimal edilmiş olmasıdır. Sade kitap yazılarından değil, hayatın ve etrafımızdaki hâdiselerin önümüze serdiği ibret sahnelerinden gözümüzü ayırmıyarak bir taraftan vatandaşları din telâkkisinde, vicdan kanaatlarında, düşündüklerini söyleyip yazmakta, kazanıp çalışmakta, seyahatte ve toplanmalarda tam serbest bırakan ve öte yandan memleketin asayişini, Büyük Millet Meclisinin otoritesini, vatandaşların, zümrelerin ve siyasi partilerin şeref ve haysiyetlerini masun tutan zihniyet Hükümetinize esas olacaktır. (*Bravo sesleri, soldan alkışlar*) Biz, Milletimizin mesut yasamasını sağlayacak demokrasi idaresini, dikkatle ve kıskanç bir uyanıklıkla koruyarak geliştirmeyi bütün vazifelerimizin başında sayacağız. Bizim bahsettiğimiz ve mutlaka hürmet edilmesini isteyeceğimiz otorite, şahısların hâkimiyeti değil tatbiki şimdilik bizlere emanet edilen kanunların otoritesidir, (*Bravo sesleri, soldan alkışlar*)

Kanunun durduğu yerde evvelâ sokağın sonra da dağ başlarının, şekavetin hâkimiyeti başlar. Kanunlara aykırı gürültülü istekler ne kadar zorlayıcı gösteriler halinde görünürse görünsün gözümüzü kırpmadan vazifemizi yapacağız. (*Bravo sesleri*) Ve ancak mevcut kanunlar Devlet nizamını tutmağa yetmezse yeni kanun teklifi ile huzurunuzla geleceğiz. Bu noktadaki vazife duyuşunda hafifliğin milli hacimde kayıplara ve telâfi edilmez zararlara sebep olacağı kanaatindeyiz. Şurasını da bir dikkat noktası olarak arz etmek isteriz ki hâdiselerin ehemmiyetini ölçmekte vehimlere kapılarak günün işini kolaylaştırır görünen fakat ilerisi için zararlı tepkilere yol açan lüzumsuz sert tedbirlere başvurmadan dikkatle kaçınacağız. (*Bravo sesleri*) İç emniyet ve huzur üstünde toplanacak dikkatimizin hâsılası, aynı zamanda Devletin dış itibarını da yüksek tutacak, milli savunmayı kolaylaştıracak ve yalnız emniyet toprağında yeşerebilecek olan milli ekonomi tohumlarının gelişmesine yardım edecektir.

Sayın Arkadaşlarım; biz Hükümetçe, milli servetlerin en değerlisi milli zekâ olduğuna inanıyoruz.

Devlet çalışmalarının verimini en üstün dereceye ulaştırmak için Devletin bütün hizmet ve vazife unsurlarında milli zekânın işlemlerini temin etmek lâzımdır.

Hükümetiniz iktidar mevkiinin mesuliyetini kabul etmekle kendisini bilfiil tenkide arz etmiş olduğu kanaatindedir. Büyük Meclisten genç memura kadar Devlet organlarının itibarını, vatandaşların şerefini masun tutan kanun kayıtları altında bizlere yönetilecek her tenkidi açık yürekle kabul edeceğiz. (*Bravo sesleri*)

Büyük Meclisin, kanunları yaparken kullanacağı söz götürmez ve hudut kabul etmez kudreti bir yanda dururken, Hükümetin bütün çalışmaları üzerinde yapılacak tenkitleri başarılarımızı sağlayacak bir yardım gibi alacağız ve Milletvekili arkadaşlarımızın bizi bu en tesirli yardımdan mahrum etmemeleri için teşviklerde bulunacağız. Hükümetinizin telâkkisine göre tenkitlerin müspeti, menfisi, yapıcısı, yıkıcısı yoktur. İyi niyetle yapılacak her tenkidin özünde, yanlışları düzeltecek, eksikleri tamamlayacak, kusurları uyandıracak ve nihayet Devlet hizmetlerini daha iyiye götürececek bir ruh arayacağız. (*Bravo sesleri*)

Yurdun ve halkın hizmetinde bulunmayı en büyük şeref sayan Hükümetiniz yararlı işler başarmak için ne kadar dikkatle çalışırsa çalışsın, Milletvekillerinin milli sahada daha geniş olan temas muhitlerinden alacakları intibalarla uyandırıcı ve yol gösterici müdahalelerini en faydalı bir yardım sayacağız. Bizleri başarıya teşvik yerine geçecek olan iyi muamelenizi daima minnetle karşılayacağız. Fakat takdir beklemeden Devletin ve halkın karşılıksız hizmetkârı kalacağız. Kamutay kürsüsünün yanında yükselen gazete sütunlarından süzeceğimiz temiz istekleri yerine getirmek için hususi bir dikkat sarf edeceğiz.

Sözle ve yazı ile karşılaşacağımız fikirlerin fikirlerimize uymayan kısımları üstündeki samimi kanaatlerimizi irkilmeden açıklamayı vazife bileceğiz; Kamutay konuşmalarında eksik veya yanlış düşündüğümüze kanaat getirdiğimiz noktalarda milletvekillerinin tekliflerine uyacağız fakat esaslı meselelerde çokluğun inanimıza uymayacak kararları karşısında taşıdığımız vazife emanetini sahibine teslim etmekte gecikmeyececeğiz. *(Bravo sesleri)*

Hükümetimiz, vazife hayatımızı saran havanın içinde Kamutayın memnun olmadığına âlâmet sayılacak belirtiler görürse tek tek Bakanlar olarak veya hep birden güvenoyunuzu yoklamak için fırsat arayacaktır. Normal zamanda daha ziyade müspet işler üstündeki düşünceleri aksettirmesi lâzım gelen bir Hükümet beyannamesine yukarıda arz ettiğimiz fikirleri sığdırmayı lüzumsuz, bir külfet saymamanızı rica ederiz, dünümüzün karışık söz ve yazı yığınları arasında hakiki simasını ve mânasını kaybetmiş olan esaslı mefhumların müşterek anlayışına hizmet, için bunları söylüyoruz. Kuvvetle tahmin ediyoruz ki, mesul arkadaşlarımızın bu fikirleri bir taraftan birlikte çalışmalarımızı kolaylaştıracak bir taraftan da sizden güven isteyenlerin iç emniyet işinde tutacakları yolun esaslarını belirtmeğe yarayacaktır.

Arkadaşlar;

İç politikanın genel güdümü üstündeki görüşlerimizi böylece arz ettikten sonra idareyi kuvvetlendirecek ve bilhassa ekonomik bakımdan prensipler üzerinde umumi hayata açıklık ve rahatlık verecek tedbirleri sıralamağa geçeceğiz.

Cumhuriyet Ordusu:

Cumhuriyet Ordusu topraklarımızın masumluğunu ve emniyetini, Devletin şerefini ve haklarını korumak için en yüksek vasıfları ve en asil duygularıyla vazife başında hazır bulunmaktadır. *(Umumi sürekli alkışlar)*

Kara, Deniz ve Hava Ordularımızı maddi ve manevi bakımlardan bu yüksek kuvvette tutmayı ve her vasıta ve imkândan faydalanarak bu kuvveti artırmayı bütün vazifelerimizin en başında tutuyoruz. *(Bravo sesleri alkışlar)*

Dış politikamız:

Egemenlik ve ülke bütünlüğümüz esaslarına dayanan dış politikamız, hakkında emin, diğer milletlerin haklarına hürmetkâr ve dostluklarına vefakâr bulunan milletimizin barış hedef ve gayretlerinden mülhem olmaktadır.

İngiltere ile münasebetlerimiz bildiğiniz gibi 1939 tarihli İttifak Antlaşmasına dayanmaktadır. Bu münasebetle cihan ölçüsünde karşılıklı saygı ve sevgi duygusu üzerine kurulmuş ve barışın nimetlerinden faydalanan eşit haklı milletler manzumesi

idealinı besleyen her iki memleket arasında tam samimiyet, hulus ve itimat havası içinde gelişmektedir. *(Umumi alkışlar)*

Türkiye - İngiltere ittifakı mazide olduğu gibi istikbalde de dış politikamızın başlıca temeli olanak kalacaktır. *(Umumi alkışlar)*

Birleşik Amerika Devletleri ile olan münasebetlerimiz karşılıklı sevgi, saygı ve işbirliği sayesinde mütemadi bir gelişme seyri takip etmektedir. Bütün gayretlerini aynı necip ideallere vakfetmiş olan her iki millet arasındaki tanışma imkânları arttığı nispette bugünkü mesut neticeleri daha müspet gelişmelerin takip etmesi de muhakkaktır. *(Alkışlar)*

Hükümetimiz bu yolda bütün gayretleri sarf etmektedir. *(Alkışlar)*

Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında her iki memlekette bir çeyrek asır evvel başarılan inkılâp günlerinden beri kurulmuş ve her iki tarafın nefine gelişmiş olan samimi dostluğun dayandığı muahedenin, bugünkü şartlara daha uygun ve hükümleri ciddi surette iyileştirilmiş yeni bir andlaşma ile değiştirilmesi maksadiyle, Sovyetler tarafından 19 Mart 1945 tarihinde, andlaşmanın yenilenmemesi arzusunun açıklanması üzerine gösterdiğimiz bütün iyi niyet ve gayretlere rağmen yeni bir vesikayı müzakere ve intaca imkân bulamadık. İkinci Dünya Harbinde Birleşmiş Milletler dâvası uğrunda katlandığı fedakârlıklar ve yaptığı kahramanlıkları takdir etmekte bütün medeniyet dünyası ile beraberiz..

Türkiye'nin Uluslararası manzumede idame ettiği özel münasebetlerden Sovyetlere herhangi bir zarar gelebileceğini katiyen kabul etmiyoruz. Türkiye'nin bütün milletlerle, bilhassa komşu memleketlerle dostluk bağlarından ve kendi egemenliğine ve toprak bütünlüğüne riayetden başka hiçbir isteği yoktur. *(Bravo sesleri)*

Ve bu şart bütün dış münasebetlerimizin değişmez esasını teşkil eder. Sovyet Rusya ile aramızdaki zarardan başka bir netice vermeyen bugünkü muallak durumun yakın bir gelecekte karşılıklı güvene dayanan kuvvetli bir dostluğa yer vereceğinden ümidimizi kesmiş değiliz.

Bizim büyük komşumuza karşı muhafazada devam ettiğimiz iyi niyet aynı duygularla karşılaştığı ve adalet hislerinin galip geldiği gün güçlüklerin zail olacağına kani bulunuyoruz. Biz, kendi hesabımıza, Türk-Sovyet münasebetlerinin geçmişte olduğu gibi gelecekte de mütebari dostluk ve karşılıklı güvene dayanan güzel seyrini yeniden müşahade etmekle ancak memnuniyet duyacağız.

Arkadaşlar,

Sovyetler Birliği Ankara Sefareti sekiz Ağustos günü Dışişleri Bakanlığına bir nota tevdi etmiş ve Sovyetler Birliği bakımından boğazlar rejiminde arzu edilen tadillerin ne gibi esaslardan ibaret olduğunu izah eylemiştir. Bu esaslar şu beş noktaya dayanmaktadır:

1. — Boğazlar bütün memleketlerin ticaret gemilerinin geçişine daima açık olmalıdır.
2. — Boğazlar Karadeniz Devletlerinin harb gemilerinin geçişine daima açık olmalıdır.
3. — Karadeniz'de sahili bulunmayan Devletlere ait harb gemilerinin Boğazlardan geçmesi, hususi surette derpiş edilen haller müstesna, memnudur.

4. — Karadeniz'e girmek ve Karadeniz'den çıkmak için tabii su yolu olan Boğazlara mütâallik rejimin tesisi Türkiye'nin ve Karadeniz'de sahili bulunan diğer Devletlerin salâhiyeti dâhilinde olmalıdır.

5. — Boğazlarda ticari seyrüseferin serbestisini ve Boğazların güvenliğini temin hususunda en fazla alâkadar ve bunu icraya en kadir olmaları sıfatıyla Türkiye ve Sovyetler Birliği, işbu Boğazların Karadeniz'de sahili bulunan Devletler aleyhine diğer Devletler tarafından kullanılmasının önüne geçmek için bunların müdafaasını müşterek vasıtalarıyla temin ederler. *(Asla, asla sesleri ve umumi alkışlar)*

Dikkatli bir incelemeye tabi tutulmuş olan bu Sovyet notası hakkında Hükümetimiz tetkiklerini bitirdikten sonra nokta-i nazarını ifade edecektir.

Şurasını şimdiden söyleyebilirim ki biz bu meselede Milletlerarası mukavelelerin hükümlerine de bağlıyız. Ve her şeyin üstünde olarak kendi toprak bütünlüğümüzü ve hükümlerlik haklarımızı mahfuz tutmağa mecburuz. *(Sürekli ve umumi alkışlar)* Bu, bizim için değişmez esastır.

Herhalde, Cumhuriyet Hükümeti Sovyet isteğini not etmiştir.

Müttefikler ile vesair ilgili devletlerle birlikte 1936 tarihli Montrö Andlaşmasının tadili meselesini müzakereye hazır bulunmaktadır.

Beş sene süren çetin bir işgal devresi geçirdikten sonra memleketlerinin kurtuluşunu kutlayan Fransızlar kendilerine has yurdsever bir gayretle milli kalkınmayı başarmaktadırlar. Asırlardan beri her iki milletin şuuruna işlemiş bulunan Türk - Fransız dostluğu ve dünya nizamı için kuvvetli bir Fransa'nın mevcudiyeti zarureti olan inancımız memleketimizin bu kalkınmaya karşı duyduğu yakın ve sıcak ilgiyi izah etmektedir. *(Umumi alkışlar)* Aralarında hiçbir ihtilâf, hiçbir güçlük kaydedilmeyen iki memleket münasebetleri bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da en sağlam bir dostluğa dayanmakta devam edecektir. *(Umumi alkışlar)*

Komşu ve dost Yunanistan'la münasebetlerimiz karşılıklı sevgi ve saygı duyguları ve müşterek menfaatlerden mülhem dostluk çerçevesi içinde gelişmektedir. Değerli Yunan Milletinin İkinci Cihan Harbi neticesinde mâruz kaldığı büyük zarar ve sarsıntılardan yakın zamanda kendisini sıyrıp lâıyk olduğu kalkınmayı gerçekleştirmesi bize derin bir sevinç verecektir. *(Bravo sesleri)* Türk - Yunan dostluk bağlarını yakın Şark'ın istikrarını sağlayacak şekilde kuvvetlendirmek emelindeyiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*.

Arap komşularımıza karşı sevgimiz ve dostluğumuz mutlakdır. Dünyanın en zengin medeniyetlerinden birinin vârisleri olan Arap Birliği Devletlerinin her biri ile her sahada münasebetlerimizi her gün daha ziyade samimileştirmek büyük emelimizdir. *(Soldan alkışlar)*

Komşumuz İran'ın bağımsızlık ve huzur içinde gelişmesi samimi arzumuzdur. *(Bravo sesleri)*

Bugün cereyan etmekte olan sulh müzakereleri içinde bulunan komşularımızın ve diğer bütün Devletlerin adaletli bir sulha kavuşmalarını dileriz. *(Bravo sesleri)*

Tam bir hulûs ve yürekle katıldığımız Birleşmiş Milletlere aynı duygularla bağlılığımızı daima muhafaza etmek, onun barışı koruyucu gayretlerini bütün varlığımızla paylaşmak başlıca amacımızdır. *(Bravo sesleri)* Bu hedefimize, Birleşmiş

Milletler teşkilâtının çalışmalarına iştirak etmek, barışa matuf hamlelerini en yakın bir ilgi ile takip etmek ve desteklemek ve Birleşmiş Milletler çalışmalarında Türkiye'nin barışsever sesini işittirmek suretiyle erişmek istiyoruz. *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlar;

İkinci Cihan Harbinden doğan bin bir girift gailenin halli için uğraşıldığı şu anlarda biz, küçük büyük bütün Milletlerin hürriyet, istiklâl ve şerefle yaşamalarına imkân ve zaruret olduğuna inanıyoruz. Yeni Dünya nizamının, Milletlerin hürriyet ve istiklâli esasına dayanan bir işbirliği, adalet ve medeniyet nizami olmasını temenni ediyoruz. *(Bravo sesleri);*

Müstakil, kararlarına hâkim, kuvvetli Türkiye bu nizam içinde bir barış ve dayanışma mihrağı halinde medeniyet için kıymetli ve faydalı bir unsur olmaktan hiçbir zaman fariğ olmayacaktır. *(Umumi alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım;

Şimdi, Ticaret, Ekonomi, Tarım, Ulaştırma ve Tekel Bakanlıklarının çalışma sınırları içinde bulunan inkişafını ve Ekonomik ana çizgilerini gösteren düşüncelerimize geçiyorum.

Ticaret:

Hükümetimizin ilk hedefi, memleket ticaretinde harbin bozduğu düzeni iade etmektir. Bu maksatla:

Harb şartlarının zaruri kılmış olduğu tahdit tedbirlerinden arta kalanlarım, lüzumlu şartları süratle hazırlayarak, ortadan kaldıracğız. Döviz takatimizin müsait olduğu ölçü içinde, ihtiyaç derecesine ve ehemmiyetine göre ithalâtı kolaylaştıracğız.

İthalât birlikleriyle Ticaret Ofisi kaldırılacaktır.

Akaryakıt satışlarıyla hububat satışlarında ve nakillerinde mevcut olan kayıtlara kısa zaman içinde son vereceğiz.

Hububat fiyatlarını korumakta devam edeceğiz ve Toprak Ofisinin alım merkezlerini artıracğız. *(Bravo sesleri)*

Dış ticaret politikamızın hedefi, çok taraflı ve geniş sahalı mal mübadelelerini mümkün kılan serbest dövizle ticaret sistemine katılmaktır. Bu yoldaki çalışmalarımızı verimli kılacak tedbirleri alacağız.

Tütün mahsulünün istihsalinde, iç ve dış ticaretinde serbest teşebbüslerde endişe yaratacak bir karakter arzetmemek kaydı altında sermayesine, Tekel İdaresinin ve müstahsil ile ticari müesseselerin iştirak edecekleri bir tütüncüler bankasının kurulmasını sağlamak çok önemli saydığımız bir konudur.

Sanayi ve Madenler:

Kalkınmamızı sağlamak amacıyla Halk Partisi hükümetleri tarafından girişilmiş olan sanayileşme hareketine yeni şart ve imkânlardan faydalanarak, etraflı incelemelere müstenit, birbirini tamamlayıcı program ve plânlar dairesinde, hızla devam edeceğiz. Yeraltı servetimizi ve su mahsullerimizi değerlendirme konusundaki çalışmaları artıracğız. Memleketin türlü bölgelerindeki kömür kaynaklarımızı işleterek mahrukât ihtiyacını karşılamaya, büyük enerji santralleri inşa programımızı biran evvel tahakkuk

ettirmeğe hususi bir dikkatle çalışacağız. Geniş halk tabakalarının ihtiyacına tekabül eden konuları ve bu arada kadın ve erkek için hazır elbise ve çamaşır fabrikaları kurma ve teşvik etme işini önemle ele alacağız.

İktisadi faaliyetimizi de hususi teşebbüs ve sermayeden faydalanmak, hususi teşebbüslerle Devlet işletmeleri arasında farklı bir muameleye meydan vermemek, onların emniyetle çalışmalarına ve gelişmelerine yardım etmek. Devlet teşebbüsleriyle hususi sermaye arasında işbirliği sağlamak, Devlet işletmelerinin hususi teşebbüslerle başarılabilir sahalara yayılmalarını önlemek ve buna aykırı durumları gidermek kararındayız. (*Bravo sesleri*) Yerli mallar Pazarları, Devlet fabrikalarında imal olunan ve kütle ihtiyacını karşılamaya yarayan malların toptancı kârı alınmaksızın toptancı ve perakendecilere mal veren depolar haline getirilecektir. (*Bravo sesleri*) Bu depolar mal miktarının azlığından doğacak dağıtma zaruretlerini karşılamak için gerekli zaman ve yerlerde dağıtma görevini de yapacaklardır. İşletmelerimizin verimini artırıcı, kalitelerini düzeltici bütün tedbirlere başvurarak ve maliyete tesir eden faktörler üzerinde durarak sınaî mamullerimizin maliyetini düşürmek, dış piyasa rekabetlerine karşı himaye işini, müstehliki de koruyucu mutedil gümrük tarifeleriyle sağlamak hedefimizdir. Kâr hadlerini de revizyona tâbi tutmak suretiyle mamullerimizin bilhassa giyim eşyasının satış fiyatlarında indirmeler yapacağız.

İstihsal ve ithal imkânlarının mahdut oluşu dolayısıyla yeter miktarda elde edemediğimiz iplik hariç olmak üzere ince yünlü kumaşlar, basma, kaputbezi gibi mamullerimiz üzerindeki takyitleri de kaldıracaktır.

Fabrikalarımızın hammadde ihtiyaçlarını sağlamada el koyma tedbirlerine başvurmayacağız.

Devlet iktisadi teşebbüslerinin ticari ve iktisadi esaslar dairesinde tam muhtariyetle idaresi, dikkat edeceğimiz işlerdendir. Bunların Devlet teşebbüsü olmalarından doğan ve arz ettiğimiz esaslara aykırı olmayan murakabe zaruretlerini de ihmal etmeyeceğiz.

Balıkçılık işiyle meşgul olacağız.

Tarım:

Tarım işlerinde çalışma metodumuzun, diğer ekonomik işlerde olduğu gibi hesaplı ve programlı şekilde her konuyu nizamlayıp en uygun hizmet şekillerine ulaşmak olduğunu belirttikten sonra kısaca birkaç önemli nokta üzerinde duracağım:

Prensip itibarıyla ihtiyaçları, dertleri vaktinden evvel görüp tam zamanında tedbirlerimizi almağa ve hizmete koşmağa çalışacağız. Bilhassa tohumluk, damızlık hayvan, ilaç ve hastalıklarla ilgili işlerimiz bu prensip dâhilinde ayarlanacaktır.

Toprak Kanununun adaletli ve vukuflu şekilde tatbik edilmesine itina edeceğiz.

Müstahsili, en elverişli fiyat ve şartlarla sağlanan tarım araçlarıyla donatmak, ihtiyacı olan istihsal ile ilgili ilaç ve vasıtaları vaktinde, yeter miktar ve vasıfta sağlamak, aydınlatmak ve istihsal kudretini artırmak yolundaki tertipleri verimini kuvvetlendirecek tedbirler alacağız.

Halen beş ilimizde kurulu bulunan teknik ziraat teşkilâtını, teknik yardım ve bilgiyi daha iyi temin edecek şekil ve istikametlerde geliştirecek ve peyderpey diğer illerimize de yayacağız.

Orman Kanunu ruhuna ve gayesine tamamen sadık kalmakla beraber tatbik şekil ve usullerinden doğan güçlükleri giderecek, Devlet İşletmeciliği sınırlarını tâyin edecek tomruk ve diğer orman mamulleri maliyet ve fiyatlarında ucuzluğu sağlayacak tedbirleri alacağız.

Bu kısım içine giren aşağıdaki düşüncelerimizi şimdiden belirtebilirim.

Köylünün yakacak, yapı araçlık... ihtiyaçlarını daha ucuza sağlayacağız. Halkın odun kömür işiyle uğraşacağız.

Orman İşletmesi bakımından Devlet İşletmeleri faaliyeti sadece tomruk hazırlama ve satışına kadar olan kısmı ihtiva edecek, geri kalan işler, olağanüstü durumlar dışında hususi teşebbüslere bırakılacak. *(Bravo sesleri)*.

Orman sahalarındaki köylülere ve onların nakil vasıtalarına Devlet Orman İşletmesi işlerinde çalışma ve çalıştırma faydası sağlanacak.

Keçi meselesine, her mıntakada orman olamıyacak fundalık sahaların pratik metodlarla hudutlandırılması suretiyle çare aranacak ve buna imkân bulunamayan ve ormana zarar veren yerlerdeki durumun tanzimi işi üstünde ayrıca çalışılacak.

Yemiş ağaçlarıyla, şahıslara ait orman hükmündeki ağaçlıklarda ayıklama, kesim, denetim usulleriyle ek kanunlarla orman mefhumuna sokulmuş köy koruları ve benzerleri üstünde umumi ihtiyaca cevap veren teklifler hazırlanacaktır.

Ulaştırma:

Ulaştırma işlerini; Milli Savunma, Emniyet ve ekonomi kudreti üzerinde en tesirli bir unsur sayan Hükümetimiz, Devlet Demir, Denizyolları ve Havayolları nakliyatında ve P.T.T hizmetlerinde güven, düzen ve sürati ve tam verimi sağlamayı prensip olarak daima gözönünde tutacaktır. İdarelerin Halkla münasebetinde kolaylık zihniyetini bir itibat halinde kurmak ve işletme şartlarını memleketin iktisadi ihtiyaçlarına uygun bir hale getirmek hedefimizdir.

Bu maksada varmak için Devlet Demiryollarında, Yıpranarak eksilen taşıtları tamamlayacağız. Ve Ulaştırma hacmine uygun olarak sayılarını artıracacağız. Bakımı ve onarımı emniyetle sağlayabilmek için fabrika ve atelyeleri genişletip çoğaltacağız. Vagondan lokomotif kadar ulaştırma vasıtalarını yurt içinde yapmak imkânını elde etmek için gayretlerimizi artıracacağız. En önemli hatlardan başlayarak, bütün şebekeyi, artan ulaştırmaıya uygun olarak ıslah edeceğiz.

Denizyollarında:

Çok yıpranmış olan Devlet ve armatör tonajını tedrici olarak yenileyip artıracacağız. Liman ve iskeleleri modern ulaştırma gereklerine göre en elverişli şekilde cihazlandıracağız. Deniz endüstrisini süratle gemi yapabilecek duruma getirmek imkânlarını araştıracağız. Harp zaruretleri dolayısıyla şahıslara ait deniz taşıtlarının seyrüsefer serbestliği ve navlunları üzerine konulmuş olan kayıtları, ilk önce iç nakliyatımızdan başlayarak, kaldıracacağız. Ve durum fırsat verirse bunu dış seferlere de teşmil edeceğiz.

Serbest şilepçiliği teşvik edeceğiz. Ve bunun temini için bir kredi maritim bankasının kurulmasını etüd etmek kararındayız. Kanuni hükümlerde, bu maksada yarayacak değişiklikler yapılması için tekliflerde bulunacağız.

Devlet Havayollarında:

Uçaklarımızı çoğaltmak ve mükemmelleştirmek, alanlarımızı Milletlerarası şartlara uygun bir seviyeye çıkarmak, hava hatlarına önemli istikametlerde, her mevsimde işleyebilir bir kabiliyet vermek hedefimizdir.

P.T.T. alanında:

Telgraf ve telefon hatlarını genişletip kuvvetlendireceğiz. Kuranportör ve otomatik cihazlarla donatacağız. Şehirlerin telefon tesislerini halkın ihtiyacını karşılayabilecek duruma getirmeğe çalışacağız. Dış muhaberede sürat ve emniyeti sağlamak için en uzak memleketlerle muhabere takatını taşıyacak kuvvetli birer telsiz telgraf ve telefon istasyonu kurmak programımızın ilk işlerinden biridir.

Posta işlerinde sürati artırmak için gerekli vasıtaları temin edeceğiz.

Kara ve deniz taşıtlarımızın tarifelerini genel ekonomik politikamızın icaplarına uygun olarak; kâr ve zarar mülâhazalarının üstünde bir memleket anlayışıyla ayarlayacağız. Ulaştırma işletmeler arasında beraberliği, mesleğe bağlılık ve disiplin zihniyetinin yerleşmesini üstün tutacağız.

Tekel ve Gümrük:

İhracat imkânlarından faydalanmayı temin için yeni tesislerle bira imalâtımızı ilk hamlede iki misline, şarap imalâtımızı üç sene içinde üç misline çıkaracağız.

Kibrit imalâtımızı vasıf bakımından iyileştirip, miktar bakımından çoğaltacağız.

Türlü av malzemesi ve bu arada kapsül imali ve mümkün olan ucuz fiyatla piyasamız ihtiyacının temini için yeni bir fabrika kuracağız.

Çeşitli bakımlardan büyük Önemi malûm olan tütünlerimizin gerekli şartlar içinde saklanması, işlenmesini temin için tütün istihsal sahalarımızda yeter sayıda işletme ve bakım evleri yapılacaktır.

Tütün bölgelerinde yetiştiricilere tohum ve fide vermek, hastalıklarla savaşmak için teşkilât çoğaltılacak.

Sigara imalâtımızı miktar ve vasıf bakımından daha ziyade yükseltmek için yeni bir fabrika kurulacaktır. Tütün mevzuatını yeniden gözden geçireceğiz, memleket haricine mamul sigara satmak için hususi şahıs ve teşekküllere fabrika kurma izni verilecektir. *(Bravo sesleri)*

1947 yılı başından itibaren Tekelin, Tekel mevzuu olmayan gazoz, soda... gibi şeyleri de yapmasına ve satmasına ve diğer kendi mamullerini perakende olarak yine kendisinin satışa arz etmesine son verilerek bu işler şahsi ve hususi teşebbüslere bırakılacaktır.

Kahveyi eldeki stoklar bitince ve çayı kâfi ithalât mümkün olunca Tekel mevzuları arasından çıkarılarak serbest ticarete terk için gerekli kanun tasarısı Yüksek Meclise sunulacak.

Değişen dünya şartları da nazara alınarak yeni bir Gümrük Tarifesi Kanunu tasarısı hazırlanacaktır.

Gümrük koruma teşkilâtımız kuvvetlendirilecektir.

İçişleri üstündeki görüş ve düşüncelerimiz: Emniyet polis teşkilâtıyla jandarma ve hudut kitalarının tek teşkilât halinde birleştirilmesi kararındayız. *(Bravo sesleri)* Önemümüzdeki yıl içinde bu konu üzerinde çalışmalara başlayacağız. Zabıta teşkilâtının kuvvetlendirilmesi ve zabitanın doğrudan doğruya İçişleri Bakanlığı emrinde olması da bu aradadır.

Vatandaşları bir taraftan diğer tarafa nakle ait kanunların Hükümete verdiği yetkiyi kullanmayacağız. *(Bravo sesleri)* Haklarında bu kanun hükümleri tatbik edilen vatandaşlardan yurtlarına dönmeleri mümkün görüleceklerin peyderpey ihtiyari olarak memleketlerine gitmeleri konusu üzerinde incelemeler yapılacaktır.

İller genel ve özel idare kuruluş ve işleyişlerini yeni kanunlarla tespit etmek ve bilhassa valilerin yetkilerini Anayasanın yetki genişliği ve görev ayrılığı ruhuna göre artırmak işi önemle ele alınacaktır. *(Bravo sesleri)*

Üstün vazifede bulunan her idare âmirinin emri altındaki kademler üzerinde, Devlet işleri ve halk ihtiyaçları bakımından sık sık teftişler yapmalarına önem verilecektir.

Hükümet memurları ve idare âmirleri tarafından güzelleştirme veya herhangi bir maksatla şehir, kasaba ve köylerde iane toplatılması kesin olarak yasaklanacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Belediyelerimizin gelişmesini sağlayacak usul ve gelir esasları üzerinde gereken kanun değişiklikleri teklif olunacaktır.

Belediye ve özel idareler gelirlerini artırma konusunu müspet bir neticeye bağlamağa çalışacağız.

Kasaba ve şehirlerimizin plân, su ve kanalizasyon ihtiyaçlarını gidermek ve bu maksatla tiler Bankası ile hususi müteşebbisler arasında ortaklıklar kurmak tedbirleri üstünde çalışacağız.

Yeni Nüfus Kanunu tasarısını Meclise sunacağız. Yakın yıllarda genel nüfus yazımını yaparak yeni nüfus kütükleri kuracağız.

Memurlar Kanununun yenilenmesini teklif edeceğiz.

İdare amirleriyle mülkiye müfettişleri arasında icra ve teftiş hizmetlerinde münavebe yapılarak mülkiye teftiş cihazını icra ve mesuliyet hayatının tecrübeleriyle olgunlaşmış unsurlarla beslemek idare teftiş sistemimizin esaslarından birisi olacaktır.

Adalet işlerimizde:

Mahkemelerin bağımsızlığı, yargıçlarımızın hüküm ve kararlarında hiç bir tesire tâbi olmamaları değişmeyen bir esas olarak kalacaktır.

Cumhuriyet savcılarının memleketin nizamını ve Cumhuriyet esaslarını korumak: hususundaki dikkatlerini uyanık tutacağız. Yargıçlarımızın ve savcılarımızın terfihi ilk isler arasında ele alacağız.

Adalet mevzuunda vatandaşlara her türlü teminatın sağlanmasını gerektiren tedbirler arasında istinaf mahkemelerinin kurulmasını zaruri görmekteyiz. Bu suretle Yargıtay'ın da yalnız kuruluş gayesine uygun olarak çalışabilmesi temin edilmiş olacaktır. Çocuk mahkemeleri konusunu ele alacağız.

Adli tabipliği özel bir bilgi ve ihtisas ismi olarak nizamlanacak. Adalet dairelerinin ve bilhassa mahkeme salonlarının, hâkimlerimizin yüksek görevleriyle mütenasip bir hale getirilmesi düşüncesindeyiz.

Suçlunun ıslahını sağlayan infaz sistemimizin inkişafına ve hazırlamakta olduğumuz plân gereğince iş esası üzerinde kurulmuş cezaevleriyle çocuk infaz müesseselerinin tevsiine çalışacağız.

Cezaevi binalarının ıslahını temin için bir program yapacağız.

Bu sırada Sinop Cezaevi İş yurduunun küçük sanatlar esası üzerine kurulmuş bir infaz müessesesi haline getirilmesi kararındayız.

Gayrimenkul tasarrufundan doğan ihtilâfları önleyecek ve bu hakkın şümul ve emniyetle kullanılmasını sağlayacak olan kadaastro işlerine hız verilecek ve bu işe devam ederken bir taraftan da tapusuz olan gayrimenkullerin tapuya bağlanmasına ait kanunlar teklif edip tatbika geçeceğiz.

Milli Eğitim:

— Öğretimin her kademe ve nevindeki Türk gençliğinde milli duygunun kuvvetlenmesi ve gençlerimize Türk inkılâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, Türk tarihi mefahirinin öğretilmesi öğretim ve eğitim çalışmalarımızın esası olacaktır. *(Bravo sesleri alkışlar)*

— Köy okullarını yapmak işinde köylüyü bizzat çalıştırma sistemine devam edilecektir. Ancak bu okulların kereste, kiremit, cam, çivi gibi para ile satın alınması gereken malzemesini Devlet temin edecektir. *(Bravo sesleri)* Köylülerle, vasıtaları ekip biçme, nadas zamanlarında serbest kalacaktır. Bütün okulsuz köyleri okula kavuşturma işi, öğretmen yetiştirme faaliyetine muvazi ve bununla ahenkli bir şekilde ve ortalama 10 yıllık bir süre içinde tamamlanacak surette Bakanlar Kurulunca teferruatlı bir uygulama plânına bağlanacaktır. *(Bravo sesleri)*

— Şehir ve kasabalardaki ilkokul yapımı da köylerdeki esaslara benzer usullere bağlanacaktır.

— İlkokulları bitiren köy çocuklarını, köyde işe yarar bir meslek sahibi yapmak üzere bölge okullarının teşkiline devam edilecektir.

— Köy enstitülerinden çıkan gençlerin kendilerinden beklenen hizmeti başaracak surette bilgi ve tam bir milli duygu için yetiştirmelerine dikkat edilecektir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

— Enstitülerde yetiştirilmekte bulunan köy sağlık memurlarının sayısı arttırılacaktır.

— Okulu bulunmayan yerlerden gelecek öğrencilerin tahsilini kolaylaştırmak için okullu merkezlerde öğrenci yurtlarının çoğaltılmasına çalışılacaktır. Her nevi ve derecedeki okulların öğretim araçlarını ve laboratuvarlarını tamamlama gayretleri arttırılacaktır.

— Öğretimin her derecesi için ihtiyacı karşılayacak sayıda ve ehliyetinde öğretmen yetiştirme işini dikkatle göz önünde bulunduracağız. Bu maksatla öğretmen okullarımızın teşkilât ve programlarında ihtiyacın bugünkü şekline uygun düzeltmeler yapılacaktır.

— Kasaba ve şehirlerimizin ortaokul ihtiyacını gidermek için gereken öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine önem verilecektir.

— Liseleri bitirip olgunluk imtihanlarını vermiş olan gençlerin, burslu veya yatılı olanlara, ait müsabaka dışında üniversite fakültelerine ve yüksekokullara girebilmelerini önleyen kayıtlar ve imtihanlar kaldırılacaktır. *(Bravo sesleri)*

Tıp ve kimya gibi laboratuvar ve klinik durumları öğrenci kabulünde bir sınırlamayı zaruri kılmış olan kollarda eksikler giderilerek, yakın yıllarda bu kollara da olgunluk imtihanını vermiş her öğrencinin kabulü sağlanacaktır.

Üniversitelerimize verilmiş olan özerlik içinde gelişmelerine dikkat edeceğiz.

Yüksek Ziraat Enstitüleri de Üniversiteler Kanununun şumulü içine alınacaktır.

Teknik öğretim kurumlarımızın mevcut plâna göre geliştirilmelerine devam olunacaktır.

Ankara'da büyük bir milli kütüphanenin kurulması için gereken çalışmalara hemen başlanacak ve memlekette artan okuma alâkasını karşılayıcı kitaplıklar açılması ve mevcutların geliştirilmesi planlanacaktır.

Devlet Opera ve Tiyatrosu kanun tasarısı hazırlanacak, Ankara Devlet Tiyatrosu binası yapılacak; güzel sanatların türlü dallarında yeni kurumlar vücade getirilecektir.

Her türlü spor faaliyetleri, okullar ve kulüpler için öğretici kadroya yetiştirecek olan Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsünün açılmasına çalışacağız.

Kapalı ve açık beden terbiyesi ve spor sahaları kurulması işinde teşebbüs alacağız.

Sağlık ve Sosyal Yardım:

Milletçe varlığımızın temellerinden olan sağlık ve Sosyal Yardım işlerine gelince:

Bulaşıcı hastalıklarla, trahom, sıtma verem, frengi gibi sosyal dertlere karşı koruyucu savaş vasıtalarımızı ve teşekküllerimizi kuvvetlendirecek ve tekemmül ettireceğiz. Sağlık müesseselerimizi mahalli ihtiyaçlara uygun ve teşkilâtta çalışanların görevlerini daha verimli kılacak tarzlarda tertipleyeceğiz.

Bu yoldaki çalışmalarımızı hekim ve vasıtalarımızın yettiği kadar kasabalara ve köy gruplarına kadar götüreceğiz.

Sağlık kurullarına lüzumlu uzman hekim, eczacı, hastabakıcı, ebe ve hemşire gibi elemanların yetiştirilmesini devamlı olarak takip edeceğiz.

Kimsesiz çocukları koruma işini lâyük olduğu önemle ele alacağız.

Nüfus politikamızın kıymetli ve zaruri bir yardımcısı olan sosyal yardım işlerimizi günün gereklerine uygun şekilde düzenleyeceğiz.

Bayındırlık:

Bayındırlık bakımından aşağıda arz ettiğimiz işler yurdun kalkınma hareketinde alacağı yeni simayı belirtmektedir.

Ankara'da ve doğu bölgelerimizde bir taraftan memurlarımızın ihtiyaçları, diğer taraftan bu bölgelerdeki halkımıza iyi örnekler vermek ve şehir ve kasabalarını yeni

mahallelerle güzelleştirmek için başlanmış bulunan memur evleri yapmama sürekli olarak devam edeceğiz (*Bravo sesleri*)

Susurluk, Bergama, Gediz, Büyük ve Küçük Menderes, Çukurova, Malatya, Niğde, Samsun, Sakarya, Konya, Antalya, Isparta, Kocaeli, Havza ve bölgelerinde, kurutma, taşkınlardan korunma ve sulama işleri olarak şimdiye kadar başlanmış bulunan büyük su işlerine de devam edilecektir. Bunlar tamamlandıkça devamlı işletme ve bakımlarının teşkilâta bağlanması işi de programa alınmıştır.

Büyük su işleri dışında, ufak masraf ve yardımlarla büyük faydalar temin eden korutma, sulama ufak tesislerle köy veya kasabaları tehdit eden suların zararsız hale konması konularını içine alan küçük su işleriyle de ayrıca ve devamlı surette meşgul olunacaktır.

Yurdumuzda yol meselesini esaslı bir iş olarak ele alacağız. Bu işi başarmak için demiryolu yapımında olduğu gibi ciddi ve programlı bir çalışma yapacağız. İlk on beş yıl içinde 20 bin kilometrelik iyi, kuvvetli, fenni bir şose şebekesi kurulması mümkün olduğunu hesapladık. Yeni yollar yapılırken şimdi mevcut iyi, kötü güzergâhlardan da faydalanmak tabiidir. Yeni yolların bakımı için fenni esas tutuyoruz.

Başlanmış bulunan Elâzığ-Van, Erzurum temdidi, Maraş ve Gazianteb hatlarının yapılmasına, programına göre devam edilecektir. Bunlardan başka yeniden plânlanan demiryollarından iki bin kilometreyi aşkın bir kısım, on beş yılda başarılmak üzere iş programına alınmıştır.

Trabzon-Erzurum hattı bu programın ön işlerindendir. Böylece Cumhuriyet devrinin yüzakı olan demiryolları inşası bütün hızı ile devam edecektir.

Karayolları ile demir ve denizyollarımızdan tam verim alabilmemiz için liman işleri de aynı ehemmiyetle ele alınmıştır:

Başlanmış bulunan Ereğli, Amasra, İnebolu, Trabzon limanlarıyla Antalya Küçük tâşit Limanı ve diğer bazı önemli iskelelerin inşaatına devam edilecektir. Bu işlere 1947 den itibaren başlanarak 1951 yılı sonunda tamamlanmış olacaktır Samsun Limanı projesinin hazırlanması, Mudanya, Çanakkale iskeleleri, Alanya Küçüktâşit Limanı da bu aradadır

Samsun, İzmir, Mersin, Antalya, İstanbul büyük limanlarıyla Ereğli Limanının genişletilmesi, Giresun, Kefken, Bartın, ara limanları ve Karadeniz, Marmara ve Akdeniz'deki önemli kıyı kasabalarımızın bindirme ve indirme, yükleme ve boşaltma bakımından muhtaç oldukları iskele ve mendirekler de on yıl gibi bir zamanda bitirilmek imkânına doğru programa alınmıştır.

Bu suretle yurdun bütün sahillerinin esaslı limanları yapılmış olacaktır.

Çalışma:

İşçi hayatının iyileştirilmesi ve bunların risklere karşı teminata kavuşmalarını sağlayacak teceddütlere daha büyük ölçüde devam edeceğiz

1. — Bu yıl uygulanmasına başlanmış olan ve şimdilik meslek hastalığı, kaza ve analık hallerini ihtiva eden sosyal sigortalara bir de işçilerimizin ihtiyarlığını teminat altına alacak emeklilik sigortası ekleyeceğiz.

2. — İş hukukumuzu değiştireceğiz Henüz İş Kanunumuzdan faydalanamayan küçük iş yerlerindeki işçilerle deniz ve tarım işçileri için tasarılar sunacağız.

3. — İş ve işçi bulmayı bir Devlet vazifesi haline getiren kanunla meydana gelen Devlet kurumunun çalışmasını genişleteceğiz. Kalifiye işçi yetiştirmeye önem vereceğiz.

4. — Memleketimizin muhtelif bölgelerinden iş sahalarına doğru vukubulan işçi hareketini kontrol altına alarak gerekli tesislerin kurulmasıyla meşgul olacağız.

5. — İş merkezlerinde sıhhi ve sosyal tesisleri tamamlamağa ve işçilerimizi sıhhi meskenlere yerleştirmeye üzerinde zaman ve emek sarfiyle çalışacağız.

6. — İş Kanununun işçi lehine olarak işverenlere yüklettiği mükellefiyetleri tam olarak gerçekleştirmeye takip edeceğiz.

Maliye:

Bütün bu programların ameli bir tatbik yoluna girmesi için realist bir bakışla mali imkânları göz önünde tutmanın ilk şart olduğunu unutmadık.

Bütçede denklik esas tutulmakla beraber iktisadi işlere sarf edilmek üzere uzun vadeli ve mutedil faizli iç ve dış istikrazlardan faydalanmak, istihlâke karşı olan giderlerde mümkün olan tasarrufları yapmak vergilerde adalet ve verimlilik sağlamak, dış tediyeler muvazenesini devam ettirmek mali politikamızın esaslarını teşkil etmektedir.

Devletten aylık alanların ve müstahdemlerin aylıklarının mümkün ve münasip nispetlerde artırmak, çocuk zamlarını çoğaltmak ve uzak bölgelere tayin edilen yerli olmayan memurlara ayrıca bir zam yapmak kararındayız. Fiilen vazife başında bulunmak kaydı altında yüksek idare ve komuta makamında bulunanlara temsil ödeneği vereceğiz.

Yolluk kanununun yeni baştan gözden geçirilerek eksikliklerinin tamamlanması memurların durumunu hafifletmiş olacaktır. Eski emekliler de dâhil olmak üzere emekli aylıklarının artırılmasına ve bunlara çocuk zammı verilmesini lüzumlu görüyoruz. *(Bravo Sesleri)*

Bütün dairelerimizin gördükleri hizmetlerle kadrolarının esaslı bir incelemeden geçirilmesini ve mümkün olan tasarrufların yapılmasını ve fazla görülen elemanların da başka iş sahalarında görevlendirilmelerini ve Teadül Kanununun başka memleketlerdeki benzerleri de göz önünde tutularak, bugünün icaplarına uygun bir hale getirilmesini zaruri bir iş telâkki ediyoruz. *(Bravo sesleri)*

Bazı ahvalde bir gıda maddesi olarak kullanılan çayın inhisar resminin ağırlığı göz önünde tutularak yüzde elli nispetinde bir indirme yapılacak, çok esaslı ve umumi diğer bir gıda maddesi olan şeker de serbest satış ile dar ve sabit gelirliyle dağıtma fiyatı arasındaki fark kaldırılacak ve resimlerde esaslı indirmeler yapılarak bilhassa toz şeker fiyatının bugünkü en ucuz satış, fiyatı seviyesine indirilmesi sağlanacaktır. *(Bravo sesleri)* Bu indirmeler 1947 bütçesiyle yılbaşından itibaren yapılacaktır.

Yurttaş ev sahibi kılmak üzere uzun vadeli ve ucuz faizli kredi açacak olan Emlâk Kredi Bankasının çalışmalarına hız verilecektir.

Eski bir mesele olan yol vergisinin Vergi prensiplerine daha uygun olarak ıslah edilmesi konusu üzerinde çalışacağız. Özel İdareler muhasebe işlerinin Maliyece görülmesi esaslı bir tasarruf sağlanması bakımından faydalı görülmektedir.

Başkanlığa bağlı daireler işlerinden arza değerli bulunduğumuz birkaç noktayı sözlerimize eklemek istiyorum.

Bütün Devletin teftiş teşkilâtı üstünde tanzim ve takip edici bir merkez olmak üzere Başkanlığa bağlı bir umumi müfettişlik kurmak fikri üstünde incelemeler yapacağız. (*Güzel sesleri*;) Evkaf tesisleri yapma bakımından halkın ruhunu besleyecek telkinler ve teşvikler yapmağı mühim bir içtimai mesele gibi alarak, dairesini bununla meşgul edeceğiz, (*Bravo sesleri*)

İleri bir Devlet için bütün esaslı tedbir ve kararlarda istatistiğe dayanmanın muvaffakiyet unsuru olacağı maniyle Umum Müdürlüğün bu yoldaki çalışmalarını ilerletmek vazifemiz olacaktır.

Yeni radyo merkezleri kurma yolundaki çalışmaya devam ederek muhtelif bölgelerde kurulacak istasyonları birbirine bağlama yolu ile radyo yayınlarımızı yurdumuzun her köşesine ve Uzak memleketlere kadar genişletmek imkânına kavuşacağız.

Muhterem Arkadaşlarım;

Yeni Hükümetin programı olarak arz ettiğimiz şeyler, bütün vaziyeti ve beliren ihtiyaçları önümüze serdikten ve inceledikten sonra vardığımız neticeler en derin samimilikle aksettirmektedir. Bütün bu sözleri iş haline sokmak için metodlu, programlı ve prensiplerle tatbikler arasında ahenk güden ciddi çalışmalar yapacağız. Hükümetin Bakanlıklar ve bütün çalışma kolları arasında iş ve anlayış birliğini başarı için en tesirli unsur sayacağız.

Yurdun bugünkü esaslı ihtiyaçlarını çerçevesi içine alan programımızda derhal tatbika konacak radikal fikirler olduğu gibi nizamlanıp istikâmet verilecek az veya çok uzun vadeli işler de vardır.

Güç veya kolay, az veya çok zamanlı bütün bu işleri, yurdun mesut olmasına ve vatandaş haklarının yerine getirilmesine büyük ehemmiyet veren bir zihniyetle başaracağımıza içten inanıyoruz. (*Bravo sesleri*) Geçici tesir yapmak için avutucu sözlerle Meclisin yüksek huzuruna çıkmayı büyük kusur sayan bir zihniyetle hazırladığımız programı arz ederken kendimizi bir söz verme halinde görüyoruz. (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*)

Görüş ve gidişlerimizde eksiklik gördüğünüz takdirde kıyasıya tenkitlerinizi esirgememenizi rica ederiz. (*Bravo sesleri*)

Sözlerimi bitirirken bu zorlu şartlar içinde Devletin idaresi mesuliyetini taşıyan Saraçoğlu Hükümetinin hizmetlerini takdirle anmayı vazife sayarım. (*Sürekli alkışlar*)

Eğer tutacağımız: hizmet yolunu tasvip ederek bizi güvenimize lâyük bulursanız ve daha sonraki çalışma devrinde de Hükümeti yardımınızdan mahrum bırakmazsanız bütün kuvvet ve iradenizi kullanarak birbiri ardından başarılı hedeflere varacağımıza inanıyoruz. Milli vicdanın asil timsali olan vicdanlarımızın kanaatini açık oylarınızla belirtmenizi rica ederim. (*Sürekli ve şiddetli alkışlar*)

BAŞKAN — Yedi arkadaş söz almıştır. Adlarını okuyorum:

Cavit Oral, Behçet Kemal Çağlar, Dr. Fahri Ecevit, Kasım Gülek, Yavuz Abadan, Rasih Kaplan, Sinan Tekelioğlu.

FUAT KÖPRÜLÜ (İstanbul) — Bendeniz usule ait söz istiyorum.

BAŞKAN—Buyurun.

FUAT KÖPRÜLÜ (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar; yeni kabinenin programını dinledik. 75 dakika süren bu program Devletin iç ve dış siyasetine ait ana prensiplerden başlayarak kibritlerin ıslahına kadar; memleketin umumi hayatını alâkadar eden bin bir meseleden bahsediyor. Demokrat Parti, Hükümetin programı hakkında kendi mütalâa ve tenkitlerini arz etmeyi kendisi için bir borç bilir. Ancak şimdi dinlediğimiz ve yeni elimize aldığımız bu program hakkında Partimizin tenkitte ve mütalâada bulunması için müzakerenin Cumaya talikını rica ediyorum.

ŞEFİK TUGAY (Malatya) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

SÜREYYA ÖRGEEVREN (Balıkesir) —Reis Paşa! Ben de usul hakkında söz istemiştim. Hakkı takaddümüm vardır.

ŞEFİK TUGAY (İçel) — Ben söz hakkımı Süreyya Örgeevren arkadaşşıma bırakıyorum.

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER (İstanbul) — Reis paşa, Hükümetin beyannamesini dinledik. Söz isteyenlere söz verilmesinden evvel dinlenmek imkânı vermek için celseyi 5-10 dakika tatil etmenizi rica ederim.

BAŞKAN — Oturuma 20 dakika ara veriyorum.

İKİNCİ OTURUM

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

SIRRI İÇÖZ (Yozgad) — Usul hakkında söz istiyorum.

Çeşitli Milletvekillerinin Hükümet Programı üzerinde yaptıkları eleştirilerden sonra kürsüye gelerek;

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Arkadaşlar, yeni vazifeye gelmiş bir Hükümetin beyannamesinden sonra mutata olan konuşmalar arasında Bakanlar, her mesele hakkında ayrı ayrı cevap vereceklerdir. Ben de belki umumi çizgiler üzerinde cevap verecektim. Şimdi konuşmanın yeterliği önergesi kabul edilirse biz hiçbir şey söylemeden bitmiş olacaktı. Onun için şimdiden hiç olmazsa çok önemli gördüğüm bir nokta üzerinde düşündüklerimi muhterem arkadaşlar, okuduğum beynamede arz ettiğim gibi, biz ne yapıp yapıp icabında sabır ve tahammülü gösterip, tecrübeli bir ana parti olarak ve nefsimize itimat ederek yanımızda bir muhalefet partisini yaşatacağız onların Kamutayın umumi çalışmalarında faydalı bir unsur olarak çalışmalarını temin için hatta yardım etmeliyiz. Bu samimi duygunun tesiri altında bulunmakla beraber bir noktaya temas etmeden geçemeyeceğim. Bugünkü konuşmadan feyizli neticeler elde etmek için yardımcı fikirlerini ve tenkitlerini söylemelerini beklerdim ve bugünkü sahnenin böyle bitmesini isterdim. Sade usule dair söyledikleri fikirler bu kürsüden birçok arkadaşlarımız tarafından karşılanmıştır. Fakat gördüğüme göre fikir olarak, söz olarak değil, derin bir anlayış yanlışlığı ve fikri sabiti olarak öyle bir gidiştedirler ki, bunun aksülameli olarak memleket için çok ağır zararlar doğabilir. Bu fikir şudur:

Müstakil milletvekili Muhterem Aydınli arkadaşım zannediyorum yakından tanışmaya vakit bulamadım. Sokak bahsi üstünde kendi düşüncesini söyledi bu arkadaşın karşı makul bazı cevaplar verildi ben de söylemek istediğim fikri ifade için bu bahse ufacık temas edeceğim.

Muhterem Demokrat Parti Grubunun bu Mecliste konuşurken, sokakta yapmayı itiyat edindikleri büyük kusuru ve hatayı hiç olmazsa bu kürsüde vazifeye başladığımız bu günden itibaren terk etmiş olmaları lâzım gelirdi. Haydi bu günü de hatıramızda hiç iz bırakmadan geçmiş ehemmiyetsiz bir gün gibi telâkki edelim fakat bundan sonra ki karşılıklı çalışmalardan faydalı ve hiç olmazsa zararsız bir hâsıla temin etmek için bir noktada dikkatli olmalarını kendilerinden rica edeceğim. Sözlerimin teferruatını biryana bıraktım. Netice olarak milli hükümlanlığın her milletvekiline verdiği hak, çoğunluğu teşkil eden parti tarafından boğuluyor diyorlar. Söyledikleri bir sözün hulâsası kelimeler biraz daha sert veya biraz daha yumuşak olarak değiştirilebilir hulâsası budur. Bu tehlikeli bir şeydir. Bu azlığın çokluğa tahakküm etmesi için kullanılmakta olan ve hakiki demokrasiyi kökünden tahrir eden bir fikirdir. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*) Demokrasi demek azlığın fikrini hiç bir tehdit ve tesir altında olmaksızın milletin kürsüsünden söylemek veya gazeteler sütununda yazı ile ifade etmesi hakkı demektir. Bunun usul ve şekilleri kanunla tâyin olunur. Bu kürsüde çalışma usulleri de Meclis İctüzüğünde tâyin ve tesbit edilmiştir. Bu usul burada bu Tüzüğün tatbikına memur olan Başkanlık tarafından, tatbik olunur. Sahibi kim olursa olsun teklif konuşulup reye konunca netice tamamdır. Bu muamele bittikten sonra, azlığın mazlum tavrı takınarak milli hükümlanlığın hâkim olmasına mâni oluyorsunuz hükmüne varması ve bunu iddia ile söylemesi hakiki demokrasiyi baltalamak yolunda hatalı ve ölçü kabul etmeyecek kadar ağır bir vaziyettir.

Demokrat parti arkadaşlarımız, bilmezler, malûmat olarak arz ediyorum. Biz evvelce böyle bir teklifin kabul edilmemesi hakkında asla bir Parti Grubu kararı almadık. Yani Hükümet beyannamesi üzerinde yapılacak müzakerenin şekli üzerinde Parti Grupumuz hiçbir karar almış değildir. Burada bütün Partili arkadaşlarımız serbesttirler. C.H.P. ne mensup arkadaşlarla karşı Grupa mensup olan arkadaşlar karşılıklı olarak fikirlerini tokuşturdular. Eğer Demokrat Parti üyeleri de muayyen bir hareket yapmak noktasında bir karar almamışlarsa hiç bir kayıt altında bulunmayan Kamutay meseleyi serbest konuşarak karara varmıştır. Ortaya sürülen fikirlerden birini red ve birini kabul etti bu hareket Meclisin çalışışında benzeri istenecek ve takdir edilecek bir harekettir. Muhالیf arkadaşlar, (Siz ekalliyete söz söyletmiyorsunuz) Bunun sonu fena olur dedi üzerinde durulması caiz olmayan yanlış ve karanlık mütalâalarla fikirlerini beyan ettiler. Lütfen bu yersiz ve karışık ithamları bundan sonraki hareketlerinde bir tarafa bıraksınlar. Çünkü onların reddedilen isteklerinde ısrar etmeleri (Siz bizim dediğimizi kabul etmezseniz, biz her gün hürriyeti gasb edenlerin tesiri altında inlemekteyiz) diye milleti hakikat dışında yaralamaya teşebbüs olur. Bu doğru bir hareket değildir ve bunlar birike birike büyük zararlar doğar. Kendilerine tekrar ederim; biz samimi olarak iyi bir fikir kimden gelirse gelsin, esaslarda ve prensiplerde, kendileri de biz de (Tabii Parti Grubunun kararlarına tâbi olmak şartıyla) konuşulan fikirleri samimi olarak karşılamak vazifesi altındayız.

Bugünkü müzakereye iştirak edip etmemelerini tetkik meselesini bir tarafa bırakıyorum, Kendileri söylediler başka milletvekilleri söylediler bunlar karşı karşıya birbirini tamamlamış oldu. Samimi olarak ricam; burada çalışırken (Bu Mecliste dahi hürriyet yoktur, burada çokluğun tesiri altında, milli hükümrânlığın bize verdiği salâhiyeti kullanmayacak haldeyiz) manasını ifade eden sözleri söylemekten kaçınmalarıdır, müşterek çalışma zihniyeti bu memleket için faydalı ve hayırlı bir netice verir. Bunu biraderane bir dil ile ve ancak müşterek samimi hareketin memlekete hayrı olacağını huzurunuzda tekrar ediyorum. *(Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Arkadaşlar; önergeyi oya arzetmeden evvel şunu söyleyeyim, on arkadaş Halk Partisinden, bir arkadaş da Demokrat Partiden söz almıştır. *(Soldan biz vaz geçiyoruz sesleri)*

Önergeyi oyunuzda sunuyorum: isterseniz reddedersiniz. Müzakereyi kâfi görenler el kaldırsın... Görmeyenler... O halde müzakereye devam ediyoruz.

Yine reyinizi alacağım: Bir saatlik yemek tatili isteniyor. Kabul ediyor musunuz? *(Hayır hayır sesleri)*

Kabul edenler... Etmeyenler... O halde devam edilecektir.

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) — İçtüzüğe göre lehte ve aleyhte söylemek mümkün olduğuna göre Demokrat arkadaşlar söz almak istiyorlarsa ki, aleyhte söylemeleri bakımından, kendilerine söz vermek nizamname mucibince lâzımdır.

BAŞKAN — Söylemek istiyorlarsa buyursunlar. *(Burada yok sesleri)*

O halde gelinciye kadar Mazhar Germen'e söz veriyorum.

Dr. MAZHAR GERMEN (Aydın) — Arkadaşlar; esasında çok tafsilâtlı olan kabine programından sonra çok kıymetli arkadaşlar söz söylediler. Bu itibarla program kâfi derecede tavazzuh etmiş oldu. Şayet Demokrat arkadaşlar müzakereyi kâfi bulmayıp da

devam etmiş olsalardı müzakereyi zevkle idame ettirmek mümkün olacaktı. Görülüyor ki, iştirak etmiyorlar. Bizim tarafımızdan, benim şahsi kanaatime göre herşey söylememiş ve bunları söylemeden oya vâsıl olunmuş bulunsa dahi bugün programda yazılmış olan maddelerin herhangi birisine bir şeyin ilâvesi veya içerisinden çıkarılmasından sonra başka türlü oya sahip olacak değiliz. Böyle bir şey olmaz. Binaenaleyh bundan sonra yapılacak devamlı müzakerelerde de bunlar üzerinde birçok konuşmalar daima mümkün olacaktır. Hiç şüphe yok ki, onlar, inatlarında ısrar edeceklerdir. Bu ise Gayet mantıksız bir hareket oluyor. Benim dahi söylemek için hazırlamış olduğum sözler vardır eğer başka arkadaşlarımız da konuşmak istiyorlarsa yine müzakerenin devamı faydalı olur. *(Soldan kâfi kâfi sesleri)*

BAŞKAN — Yunus Muammer.

Y. MUAMMER (Manisa) — Söyleyeceklerimi söylediler. Onun için vazgeçtim.

BAŞKAN — Baha pars *(Soldan vaz geçti sesleri)*

BAŞKAN — Fuat Hulusi Demirelli *(Yok sesleri)*,

Ahmet Ekim *(Yok sesleri, dışarda sesleri.)* Hasan Fehmi Ataç, *(Yok sesleri)*, *(Vaz geçti)*,

İhsan Yalçın *(Dışarda sesleri)*, Fazıl Ahmet Aykaç *(Yok sesleri)*, Fahri Kaya.

FAHRİ KAYA (Elâzığ) — Vaz geçtim.

BAŞKAN — Bunlar vaz geçmişlerdir, başka söz isteyen de yoktur.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR (Erzincan) — Fuat Hulusi Demirelli konuşmayacak mı acaba? Onu da dinleseydik?

BAŞKAN — Burada olmadığını söylediler.

O halde şimdi güvenoyunu almağa başlıyoruz.

Arkadaşlar; Güveni açık oylamanıza arz ediyorum. Güven gösterenler, beyaz güven göstermeyenler, kırmızı, çekimserler yeşil oy vereceklerdir.

Adçekme ile oylamaya başlıyoruz. (Kocaeli seçim bölgesinden oy toplamağa başlandı).

BAŞKAN — Oylarını kullanmayan arkadaşlar varsa lütfen kullansınlar.

Oy toplama işi bitmiştir.

Oyların sonucunu arz ediyorum: 431 arkadaş oya iştirak etmiştir. Yeter sayı vardır. 378 oy kabul 53 ret Şu halde Büyük Millet Meclisimiz Hükümetimize 378 oyla güvenini bildirmiştir. *(Sol taraftan sürekli alkışlar ve bravo sesleri)*

(Başbakan Recep Peker Sol tarafın sürekli alkışları ve bravo sesleri arasında kürsüye geldi)

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Arkadaşlar; alkışlarınızda, kendilerine vazife vermiş olduğunuz arkadaşlarınızı başarıya teşvik maksadının asil ve nazik ifadesini buluyorum. Bize güvenoyu vermekle omuzlarımızdaki vazife ağırlığını çoğaltmış ve bir yandan da şerefimizi artırmış olduğunuzu hissediyorum.

Şimdi verdiğiniz emaneti büyük kusurlar işlemeyen ve bize gösterdiğiniz umumi istikamete uygun bir surette çalışarak yerine getirmekle borcumuzu ödeyebiliriz. Eğer

kader bize bunu nasip ederse dünyanın en bahtiyar insanları olacağız. *(Soldan Allah muvaffakiyet versin sesleri, Alkışlar)*

BAŞKAN — 16 Ağustos Cuma günü saat 15'te toplanılmak üzere Birleşime son veriyorum.⁶⁰

⁶⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi. Dönem 8, Cilt 1, İnikat 3, Sayfa 27-71*

13 Eylül 1946 Cuma

Matbuat Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Münasebetiyle Yaptığı Konuşma

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım insanlığın en büyük eseri Devlettir. İnsanlar pek çok büyük eserler yapmışlardır ve yapmağa devam etmektedirler. Babil kuleleri, mesahaları akıllara hayret veren köprüler ve göklere yükselen yüz katlı binalar.. atelyelerin lâboratuvarların gayet ince, asgarî namütenahisinden âzami namütenahiye kadar çok ince hesapları. Çok yüksek teknik.. ilmî, felsefi en yüksek derecelere çıkan kabiliyetlere rağmen iç Devlet hayatlarını tanzimde kudretsizlik ve ehliyetsizlik.. Devlet hayatını düzenlemede, milletin hürriyetini haklarını temine ve Devletin kuvvet ve otoritesine dayanan muvazeneyi kuramıyan bu Devletlerin hangi ilim hangi teknik mertebesinde olursa olsun âkibeti hüsrandır. Evet medenî seviye ne olursa olsun rejimlerinin ve idarelerinin şekilleri kitaplar, nazariyeler yanında hayata mutabakat arz etmezse bu Devletler mutlak yıkılmağa mahkûmdurlar.

Yüksek Teknik bugün âlemşümül mesafeleri istihfaf eden kozmik hayatı âdeta tanımayan bütün ilini ölçülerini akıllara hayret veren bir mikyasta aşarak ilerlemektedir. Karada sürat 300 kilometreden, havalarda bini aşan bir azamete doğru artmaktadır. İnsan kafasının ve ilim vasıtalarının kaldırdığı sıklet binlerce tona kadar ilerlemektedir. Bütün bu azametli ilerleyişe rağmen bir millet hattâ fikir hayatında, felsefede, ilmi yükselişte ne kadar üstün dereceye Varırsa varsın eğer iç hayatını milletin hür insan haklarıyla Devlet kuvvet ve otoritesi arasında nizamlayanın yolunu bulamamışsa onun için muhakkak düşmek ve mahvolmak mukadderdir. (*Soldan bravo, doğru sesleri*) Muhterem arkadaşım Adnan Menderes'in nutkunda bizimle hiç bir nispet ve münasebeti olmayan dünya sergerdelerinden bahis vardır. Tek adamın hâkimiyeti sisteminin yer yüzünde vücuda getirdiği büyük fenalıklara ima ediliyor. Beşeri anlayışın alçalmasının bir ifadesi olan diktatörlüklerin yalnız felâket getireceği fikrinde bütün böyle düşünenlerle beraber mi. Fakat bunun karşısında iç hayatında fikir nizamını kuramıyan, fikir hürriyeti yanında Devlet olarak yaşayabilmek için onun kadar kanuni meşru bir Devlet otoritesi lüzumunu anlayamadıkları, kuramadıkları için mahvolmağa mahkûm kalan ve dağılan İmparatorluklar yok mudur? Fransa İmparatorluğu ne olmuştur? Pierre Lazarefiu "Matbuat rezaletleri" diye hepimizce malûm ibret dolu eserini Hatırlatırım. Nihayet Fransa hürriyet anlayışını hazır bir elbise gibi başka bir Devletten kopye ederek almış değildir. Hürriyetin beşiği ve insan haklarının vazısı olmak iddiası Fransa'nın hakkıdır ve Fransa hürriyet anlayışına beşiklik eden bir Devlet iken bu ileri anlayışı ile beraber nizamlı Devlet anlayışını telef edemediği için anarşiye düşmüştür.

Bizim yeni Basın tasarısı ile huzurunuzda getirdiğimiz eser Türkiye'yi uzak tarihte ve yakın tarihte gördüğümüz hakikatlerin hattâ pek yakın günlerde içinden çıktığımız hâdiselerin önümüze serdiği ibret levhalarını realist bir gözle mütalâa ederek ve Türkiye'nin varlığını teyit ve tesbit edecek şekil vermek gayretinin mahsulüdür. (*Bravo sesleri alkışlar*)

Sayın Demokrat Partili arkadaşlarımdan, teklif edilen tasarının filân maddesinde altı sene çoktur, filân maddesinde muhabirin bilerek bilmiyerek ve kastı cürmü olarak veya

olmıyarak sulandırılması hakkında tanzim edilen maddenin şikâyetini işitiyoruz bir gazeteyi çıkarabilmek ehliyetine sahip olmak için öteden beri hatta hususi cemiyetlerde, bizim partide ve belki de Demokrat Partinin tüzüğünde mevcut olan bir kilise hükmünü esaslı biri şeymiş gibi olarak tasarının ana bünyesine ağır ithamlarda bulunuyorlar. Bu küçük fikirleri ana bir şey olarak alıp ta bu tasarının yüzünü karalıyacak bir vasıta olarak kullanmakta insaf yoktur, tâbiri bilirsiniz, kilisesi, suişöhret sahibi olmak veya olmamaktır. Bu tâbirin bu kanunun içinde; şu veya bu noktadan, doğru veya yanlış, eğri, yerinde veya yersiz kullanılmış olması bu tasarıyı huzurunuzda getirmeğe sevkeden ana fikri yıkacak bir şey midir? Bu tasarıyı huzurunuzda sunarken söylediğimiz gibi Devletin şeref ve itibarı, vatandaşın haysiyeti bilhassa siyasi partilerin az, çok ihtiraslı bir kavgası olan seçim cereyanları esnasında birbirlerini kıracak, yaralıyacak söz, yazı ve afişlerle tecavüzlere geçmemeleri bu kanunun esasıdır. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu şimdi arzettiği bu esaslar dairesinde tasarının sade prensipini kabul etmiştir. Müeyyidelerin azlığı, çokluğu hükümlerin yerinde olup olmaması bizim parti arkadaşlarımızın da serbest düşünerek burada varacakları netice üzerine Kamutayda bir karara bağlanacaktır. Burada maddelerin değişmesinde Halk Partisinden, Demokrat Partiden ve Bağımsız arkadaşlardan gelecek teklifler akliselimin doğru olarak bulacağı neticelere varacaktır. Komisyonlarda da böyle serbest çalışmıştır. Hattâ aynı partinin çokluğu olan Adalet ve İçişleri Komisyonları bu teferruatta ihtilâf halindedirler. Katı şekil Kamutayda halledilecektir. Fakat ana bir fikirden asla vazgeçmiyeceğiz. Türkiye’de Hükümet programında da söylediğim gibi herhangi bir suiistimal bilhassa hürriyet gibi ulvi bir mefhumda da olsa bu yüzden bilhassa hür Türkiye hayatını yıkacak anarşik cereyanları önlemek ve bu anarşinin getireceği feci aksülamellerden korunmak için her gün elimizde olan meşru yollardan huzurunuzda gelip kanun teklif edeceğiz. Mevcut kanunlarda ağırlık görürsek o vakit de bunu doğru esasa irca etmek için müşterek gayrette hiç kusur etmiyeceğiz.

Tasarının ana hatlarını böylece huzurunuzda belirttikten sonra, bu müşterek çalışmanın bu birden fazla partili Kamutay olarak çalışmanın müstakbel Türkiye’nin ilerlemesine yükselmesine hizmet yolunda yan yana yürümenin hepimizce desteklemesini elzem sayıyorum hepimiz birimiz için gayret sarfetmeliyiz. Açılmış olan müzakere tasarının tümünün müzakeresidir. Henüz maddelere geçmedik, aksi fikirdekiler bunların hepsi şimdiki şekli ile kanun olarak kabul olunmuş gibi, matbuat muhitinde, açılan muhalefet kampanyasının burada devamı gibi bir çeşni içinde sözler söylüyorlar. Maddeler üstünde konuşarak ve icabında tefarrüad üzerinde birbirimize katılarak eseri çıkaracağız.

Bir muhalif arkadaşımız burada dedi ki; antidemokratik olan bu kanunun çıkarılmasında bir şahit olarak kenarda oturarak lakayt kalamayız. Bunun mânası nedir? Ben bu müphem ve karanlık sözün mânasına nüfus etmek istemiyorum. İdrak sahibi bir Türk vatandaşında bir sözün hâsıl edeceği düşüncenin tesirini düşünerek teessür duymaktayım. *(Biz de teessür duyuyoruz sesleri ve alkışlar)* Bu kararla manalı sözden memlekete zarar gelir kanaatindeyim. Arkadaşlar; biz burada hepimiz arkadaşlar ve kardeşler olarak müşterek yurdun ve onun asıl sahibi Türk milletinin hor türlü saadete istihkakı olan milletimizin ve müstakbel Türkiye’nin şerefli, itibarlı büyük bir varlık olması için hizmetkârız, hepimiz biri ötekinden şeref bakımından, hak bakımından fazlası eksigi olmıyan arkadaşlar kitlesiyiz. *(Soldan bravo sesleri.)*

Fikrimizin birbirine uyan taraflarında samimiyetin en yüksek mertebesi ile birbirimizle tartışır fakat ana hedefe beraber gideriz. Uymıyan taraflarda ekseriyete uyarız. Antidemokrat zihniyetten şikâyetle bahsediyorlar. Burada söylenen bu sözün karanlık mânası kadar antidemokratik başka bir fikir kabili tasavvur mudur? *(Soldan alkışlar)*

Milletçe seçilip buraya gelmiş bir Meclisin kararlarında, dünyaşümül bir tek fonksiyonu vardır. Ekseriyetin kararına uymak. Ekseriyetin kararına bir tesir yapmak isteniyorsa bunun yolu da mâkul ve kabili kabul mütalâalar serdedilmesi ve teklifler yapılmasıdır.

Ekalliyette kalmak, ne bir şahıs için ne de bir parti için hiçbir zaman şeref eksikliği değildir. Onun için bunun kelime ve mânası üzerinde fazla durmaktan kaçınmakla beraber bu ıstırap verici şüphe uyandırıcı sözler üzerinde bu kadarcık söz söylemeyi de vazife saydım.

Arkadaşlardan ricayı mahsusum şudur: bir büyük Devlet işini en güç bir devirde üstüne alan bir heyet olarak hep birlikte muvaffakiyete götürmek için yanyana beraberce kalp kalbe çalışmalıyız. Deriliğine duygumuz budur. Kendilerinden istirhamım; birbirimize büyük esaslarda intibak için gayret sarf edelim. Bu umumi ruhun aydınlatıcı ve şifa verici tesiri altında bizim âlemimizin dışında karanlık ruhların yaratılmasına ve beslenmesine imkân verecek ifadelerle son verelim. Bu yol üstünde, büyük ve çok faydalı işler başarabiliriz.⁶¹ *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

⁶¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:1 Birleşim 14, Sayfa 313-315*

13 Eylül 1946 Cuma

**Hangi Sebebe Dayanılarak Kapatıldıklarının Aydınlatılmasına Dair Olan
İstanbul Milletvekili Cihad Baban'ın Sözlü Sorusu Münasebetiyle Sözleri**

BAŞKAN — Buyurun efendim, söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Seçim bölgesi arkadaşım Sayın Cihad Baban'ın iki gazetenin kapatılması sebebi üstündeki sorusunu mevcut muameleyi gözden geçirerek inceledim. Bu sorunun aslına cevap vermeden evvel muamelenin dayandığı esasın iyice kavranabilmesine yardım etmiş olmak için kanunların bu noktaya dokunan kısımları üstünde kısaca bir başlangıç mâruzâtı yapacağım.

Anayasa, normal olmıyan hallerde devlet idaresi için usul koyuyor. Anayasanın metninde yazılı olan şartların vukuunda memlekette Sıkıyönetim ilânını tesbit ediliyor, bu noktayı izah eden Anayasanın 86 ncı maddesinde Sıkıyönetim zamanında kişi ve konut dokunulmazlığı, basın ve yayın ve ilâ... hürriyetlerinin geçici olarak kayıtlanması lüzumunu tesbit eden bir esas vardır. Bu esasa göre yapılmış olan Örfî İdare Kanununun üçüncü maddesi askerî idarenin salâhiyetlerini ve Anayasa Kanununun 86 ncı maddesinde gösterilen tahditlerin, takyitlerin neler üzerinde, nasıl yapılacağını tesbit eder. Bugünkü konumuzun dayandığı nokta Örfî İdare Kanununun üçüncü maddesinin dördüncü fıkrasıdır. Bu fıkra ile kanun, gazete; kitap ve şair matbuaların tabı ve neşrini veyahut hariçten ithalini menetmek ve bu matbaaları kapatmak ve matbuata sansür koymak halikını sıkıyönetim komutanına verir.

Arkadaşlar; zannederim ki derhatır buyururlar, Örfî İdare Kanununun Sıkıyönetim Komutanı olmak üzere tâyin edilecek zatın vasfını da tesbit eden bir maddesi vardır: (Sıkıyönetim normal idare usulleri dışında bu normal kanuni hakların vatandaşlara verdiği birçok hürriyetleri, masuniyetleri takyidettiği için bilhassa bu takyitlerin, tahditlerin basın hürriyeti ve diğer hürriyetler gibi vatandaş haklarının tahdidi gibi çok mühim işlerin takdir edilmesi kabiliyetini Sıkıyönetim Komutanlığına vermiş olmak için bu zatın ancak Kolordu komutanlığı yapmış zatlar arasından seçileceğini....) özel bir ihtimamla tesbit etmiştir. Binaenaleyh kanun Sıkıyönetim Komutanı olan zatı, bu takyitlerin hangi şartlar altında yapılacağını takdir ve temyiz etmek hususunda görüşünü kullanabilecek yurdun en yüksek ehliyet ölçüsünde olan ve yüksek komuta mevkiindeki zatları tavzif etmiştir. Hiç şüphe yok, kanunun koyduğu bu dikkat ve ihtimam noktasını yurttaşların fevkalâde hallerde hürriyetlerin takyidi işini takdir edebilecek zatın bu olgunlukta olmasını derpiş etmekle vatandaşlara fevkalâde hallerde bile bu hürriyetlerinin ancak kati icabolduğu zaman takyidi imkânını veren bir teminat teşkil eder. Ben muameleye esas olarak önceden verilmesini faydalı gördüğüm bu noktaları böylece aydınlattıktan sonra arkadaşımızın sorusunu cevaplamağa geçiyorum.

Temmuzun 25 nci günü Sıkıyönetim Komutanı İstanbul gazetelerine bir tebliğ vermiştir. Bu, tebliği metin olarak hatırlarsınız. Çok vakit kaybetmemek için aynen okuyacak değilim, ruhunu esasını aksettireceğim.

Sıkıyönetim Komutanı diyor ki, seçime tekaddüm eden günlerde çeşitli ağır neşriyat yapılmıştır, bunlara müsamaha edilmiştir. Yani seçim zamanı olmasaydı bu neşriyatın, Sıkıyönetim Komutanına İstanbul'un emniyetini emanet eden vazife duygusu içinde bu neşriyata müdahale edecektim. Yine komutanın bizzat kendi ifadesiyle, kullandığı

tâbirle “Millet iradesinin tam bir serbestlikle tecellisini güçleştirmemek için, benim takdir ölçüme göre, yapılmakta olan bu tahrikçi neşriyatı önlemek tedbirini tatbik etmedim”. Buna ilâve ediyor, fakat şimdi seçim bitmiştir, şimdi seçimin millet iradesinin tam serbestlikle tecellisini güçleştirmek bahis konusu olmadan bu tedbiri almak zamanındayım. Böyle tahriklere artık müsaade ve müsamaha edemem, diyor. Ve bir fıkra daha ilâve ediyor; “Bilhassa seçim sonuçları hakkında vatandaşları şüpheye düşüren ağır neşriyat olursa harekete geçeceğim” diyerek bunları yasak ediyor.

Bu tebliğ gazetelere verildikten sonra Cihad Baban’ın sorgu önergesinde bahis konusu yaptığı iki gazete, yazdıkları yasak yazılardan dolayı komutanın kanuni hakkı olan kendi takdir ölçüsü ile kapatılıyor.

Arkadaşımın Sorduğu sualin cevabı. Sıkıyönetim Komutanının takdiriyle bu yazıların esasen mevcut olan vaziyette tahrikamız görülmesi ve bilhassa bunun seçim sonuçlarından sonra vatandaşlara bu sonuçlar üzerinde, yani devletin yeni temelini teşkil eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyeti aleyhinde neşriyatta devam etmelerini de yasak ettikten sonra hem birinci mânada tahrikçi neşriyatta hem de sarîh surette yasaklanmış olan bir ikinci hükme uymıyan bir harekette bulunmuş olmaları sebebiyle bu iki gazete kapatılıyor. Burada arkadaşımın sorusuna benim cevabım bitmiş olmak lâzım gelir. Sordukları kapatma sebebi budur.

Bu maruzatımı tamamlamak için bana 19 Ağustosta İstanbul’dan Cumhuriyet, Vatan, Son-Posta, Tasvir, Akşam, Vakit, Son Saat, Son Dakika, Yeni Türkiye gazeteleri bir telgrafla başvurmuşlardır. Dedikleri şey, bugünkü önergede bahis konusu olan gazetelerden Gerçek’ten bahsetmiyorlar. Yalnız Yeni Sabah gazetesi için tavassut ediyorlar. “Sizin Kabine beyannamesinde bahis edilen Demokrasiye hürmet duygusu ile bizim kabili telif görmediğimiz bu vaziyeti düzeltip bu gazetenin açılmasına müsaade edin”, içiliyorlar..

Onlara verdiğim cevap ta aşağı yukarı şimdi arzettiğime yakın o zaman yaptığım incelemelere dayanarak dedim ki, “bu yetki doğrudan doğruya takdirini kullanarak, tatbik sahasına kararın koymuş olan Sıkıyönetim Komutanının salâhiyetine dâhil bir iştir. Kanunlar üzerinde yaptığım incelemeler bu noktayı benim gözümde böylece belirtmiştir. Bu itibarla ben Hükümet Başkanı olarak Sıkıyönetim Komutanının takdirine bağlı olan bir işte mevcut Sıkıyönetim Kararını ne kaldırmak, ne hafifletmek, ne de böyle bir durum yokken bu gibi bir tertibi tatbik mevkiine koymak hususunda kendimi salâhiyetli görmedim. Saygılarımı sunarım.” o zamanki görüşümle şimdiki soru hakkında yaptığım incelemede birbirine temas eden esasları bir arada ifadeye yaradığı için muhterem Kamutayın umumî anlayışına hizmet eder diye bu noktayı da böylece kaydetmiş bulunuyorum.

CİHAD BABAN (İstanbul) — Sayın Başbakan’ın vermiş oldukları izahata teşekkür ederim.

Sayılı arkadaşlar, itiraf edeyim ki, Muhterem Başbakan’ın bu hususta vermiş olduğu izahat ben arkadaşınızı tatmin etmiş olmaktan uzak kalmıştır.

Evvelâ dâvanın kütle psikolojisine ve ana haklarımıza taallük eden cephesine temas etmek istiyorum.

İstanbul Türkiye’nin fikir merkezidir. Burada Sıkıyönetim Komutanlığının salâhiyetlerini kullanması ve bu salâhiyetlere dayanarak gazetelerin neşriyatı üzerine

müessir olması, tesirleri İstanbul bölgesini çok aşan ve bütün memlekete sirayet eden neticeler doğurmaktadır.

Bir taraftan İstanbul'da Sıkıyönetimin mevcudiyetini kabul etmek ve onun bütün salâhiyetlerini kullanabilmesini sağlamak, diğer taraftan fikir ve yayın hürriyeti bakımından memlekette tam bir serbestinin mevcut olduğunu iddia etmek tezada düşmek olur. Bu haklı itirazlar ileri sürüldüğü zaman müdafaaten bize verilen cevapları hatırlıyoruz, İstanbul ve civarında kurulan örfi İdarenin hikmeti vücudu idari olmaktan ziyade siyasidir. Ve daha ziyade dış emniyetimizle alâkadardır. Bundan dolayıdır ki harbin en sıkışık zamanlarında Almanlar hudutlarımıza dayandıkları sıralarda bile bu makam vatandaşların ana hak ve hürriyetlerini tahdit etmek temayülünden uzak yaşamıştır. Vatandaşları tazyik edecek yollara gitmemiştir. Gazeteler hürriyeti bol bol kullanmışlardır. Buna karşı Ben de şu cevabı veriyorum. Hürriyet yok demiyoruz, hürriyetin teminatı yok diyoruz. Ve ancak hürriyet teminat altınâ alındıktan sonradır ki hürriyet olmak vasfım iktisap edebilir diyoruz.

Düşmanların kapımızın eşğinde bulundukları sırada tatbik edilmeyen veya bazı ahvalde pek hafifi tatbik edilen bu tedbir bu tehlike zail olduktan sonra ve yalnız matbuata karşı en ağır surette tatbik sahası buluyor.

Arkadaşlar, kütle psikolojisini nazarı dikkate aldığımız zaman bilhassa dikkat edeceğimiz nokta şudur. Bir gazete kapatmak bir bakkal dükkânı kapatmaya benzemez. Gazeteye tatbik edilen tertip bütün okuyuculara bütün memlekete sirayet ederek memlekette ağır bir havanın esmesine sebebiyet verebilir.

Meclis bu kütle psikolojisini zorlamamış olmak için ve vatandaşların ana haklarına daha fazla saygı göstermiş olmak için meşhur 50 nci maddenin Hükümete verdiği gazete kapatmak yetkisini adli makamlara devretmiş bulunuyor. Fakat tatbikatta Türkiye'nin fikir merkezinde sıkıyönetimi muhafaza etmek ve onun salâhiyetlerini basın ve yayın mevzuu üzerinde tevsi etmek fiilen 50 nci maddeyi daha şiddetli hâkim kılmak demektir. Onun için bu durumu, inkişafını arzuladığımız demokratik prensiplerle taban tabana zıd buluyorum.

Sayın Başbakan Sıkıyönetim Komutanlığının salâhiyetlerine ve takdirlerine müdahale etmek istemediğini haber verdi.

Hürmet edilecek bir mülâhazadır. Fakat unutmamak lâzımdır ki örfi idare müessesesi Bakanlar kuruluna tâbi bir müessesedir. Sıkıyönetim Kanununun 3'ncü maddesinin son fıkrası mucibince Sıkıyönetim Komutanlığı Bakanlar Kurulu tarafından ittihaz ve tebliğ edilen hükümleri yerine getirmekle mükellef bir müessese olduğu gibi yine Bakanlar Kurulu tarafından ittihaz ve tebliğ edilen sair tedbirleri takip ve icra etmekle mükelleftir. Yine unutmamak lâzımdır ki örfi İdare Kanununu yürürlüğe koyan da Bankalar Kuruludur.

Sayın Peker'in sözlerinden anlamış bulunuyorum ki, mevzuubahis gazeteler hakkında tatil kararı veren komutanlık bu emri yalnız kendi salâhiyetlerini kullanmak suretiyle vermiştir. Yani Bakanlar Kurulunun münasip gördüğü bir tedbiri icra ve takip eylemiş değildir. Şimdi Sayın Başbakandan soruyorum; aceba Bakanlar Kurulu demokratik hayatımızın icaplarını yerine getirmek ve demokrasi prensiplerini tatbik

bakımından artık bu kapatma keyfiyetinin ilânihaye devamını lüzumsuz görmez mi ve üçüncü maddenin son fıkrasındaki salâhiyetini basın lehine kullanamaz mı?

Komutanlığın salâhiyetlerine müdahale etmek istemediklerini belirttiler. Vatandaşları salâhiyetlerle teçhiz eden ve buna mukabil vazife ve sorumluluğun kıymetini ortaya koyan böyle bir prensip önünde saygı ile eğilirim. Eğer bu prensip demokratik inkişafın tek mesnedi olan basının tahdidi yolunda tatbik edilmeseydi ve vatandaşlarda hürriyetin teminatsız bulunduğu kanaatini uyandıran bir zihniyete yol açmasaydı.

Yine bu prensip önünde saygı ile eğilirdim. Eğer bu prensip milletin istediği demokrasi dâvasını tahdit etmese idi. Fakat arkadaşlar şimdi ben bu prensip önünde eğilmiyorum ve hattâ irkiliyorum. Çünkü, bu prensipin tabii neticesi olan askerî ademimerkeziyetçiliğin bilhassa tertip sahasında genişliyerek merkezle olan irtibatını kaybetmesini tehlikeli buluyorum.

Şimdi, sayın arkadaşlar,

İstanbul'daki tahditleriyle bütün memlekete şâmil bir fikir baskısı kuran Sıkıyönetimin artık lüzumsuz ve hattâ zararlı olduğuna şahsen kanî bulunmamama rağmen yukarıdan beri söylediğim ve belki nazarı telekki edebilecek sözleri biran için gayrivârit telekki ediyorum biran için iki gazetenin kapatılmış olmasını meşru ve hukukî sebeplere dayanan bir tedbir olarak telekki ediyorum. Biran için gazete kapatmak keyfiyetinin demokratik ilerlemememizi durdurucu vatandaşın gönlündeki emniyet hissini kırıncı bir hareket olmadığını farz ediyorum.

İki gazetenin kapanmasıyla en aşağı 70-80 kişilik bir insan grubunun aileleriyle birlikte sefaletle mahkûm edilmiş olmalarının mahzurunun da biran için unutuyorum.

Evet Örfi İdare Komutanlığı bir tebliğ neşretmiştir. Bazı hususların yazılmasını menetmiştir. Bu iki gazete saraheten bu emre riayetsizlik etmişlerdir. Bu itibarla Sıkıyönetim Komutanı harekete geçerek emrini infaz etmeyenleri cezalandıracaktır. Kanun kendisine alelittlak kapatma yetkisi verdiği için bu tadil keyfiyetini müddetle takyit etmek ihtiyacını da duymamıştır. Komutan mizacen serttir. Selefleri gibi bu işi bir iki gün ile geçiştirebilir ve bu ikazını ilk defa için kâfi görebilirdi. Bu günkü komutanın sertliği takdir ölçüsüne galebe çaldığı için bu salâhiyetini hudutsuz olarak kullanmıştır. Müphem ve ne kadar süreceği belli olmayan ve kendi mevcudiyetiyle beraber uzıyacak bir tedbiri münasip görmüştür. Onun bu sert tedbirine ve bu takdirdeki ölçüsüne hükümet karışmamaktadır.

Fakat acaba komutan bu takdirini kullanırken adalet duygularımızı zedeliyecek bir haksızlık yapmışsa ortada maddi deliller dururken göz göre göre adalet terazisini bir tarafa doğru çarpıtmışsa... Vazifesi icra, icra ve idare işlerini âdilâne bir surette yürütmekle mükellef olan Hükümet bu mükellefiyetini ihmal ederek yine bu icraata karışmıyacak mıdır?

Sıkıyönetim Komutanlığının bazı hususların yazılmasını meneden tebliği 25 Temmuz günü bütün gazetelerde intişar etti. Aynı gün bu tebligatın şumulüne giren yazı Demokrat Parti Başkanı Sayın Bayar'ın beyanatıdır. Bu beyanat harfiyen ve aynen Tanin gazetesinde de çıkmıştır, icabetmez mi idi ki, örfi idare Komutanı kendi emir

ve tebligatını dinlemiyen Tanin gazetesini de kapatsın. Derhal mukadder bir cevabın cevabını vereceğim.

Arkadaşlar; bu itirazlarımızı İstanbul'da başka yerde de yaptık. Bize şu cevap verildi: Bu iki gazete Celâl Bayar'ın beyanatını neşrettikleri için kapanmamışlardır. Tebligata uymayan başka yazılar için kapatılmışlardır, Tanin gazetesini fırtınanın ortasından çekip çıkarmak için ileri sürülen bu müdafaa katiyen varit değildir. Çünkü Sayın Bayar'ın beyanatı diğer makalelerin içindeki memnu yazıları örfi idare ölçüsüyle çok pek çok aşmaktadır. Arkadaşlarım okusunlar, bana derhal hak vereceklerdir.

Görülüyor ki, Komutan isteyerek veya istemiyerek iki ölçü kullanmıştır. Aynı suçu irtikâp eden gazetelerden bazılarını diğerine dokunmamıştır ve bunu ya askerî üniforma giydiği halde partizanlık gayretiyle yapmıştır, yahut Bayar'ın beyanatının kendi tebligatıyla menettiği hususlara taalluk eder olduğunu anlamamak gibi bir idrâk kısırlığı göstermiştir. Bu ikinci şıkkı varit görmüyorum. Çünkü Sayın Komutan o gün akşam Bayar'ın beyanatını kendisinin menettiği hususları tayederek neşretmiş bulunan gazete mesullerini davet etmiş ve o beyanatın kendi nokta-i nazarına göre bir suç teşkil ettiğini kabul etmiş tay keyfiyetine rağmen onları Kurmay Başkanı vasıtasıyla tevbih etmiştir.

Hükümetten ricam şu: Gerçek bir demokrasiye doğru gitmenin cehdi içinde bulunduğumuz şu sıralarda artık bu fevkalâde tedbir kâfi görülsün ve artık kapatılan gazetelerin açılmasına müsaade edilsin. Yok eğer Hükümet gazete kapatmanın bütün neticeleriyle anti demokratik bir fiil olduğunu kabul etmiyorsa o zaman adaleti çıplak olarak tatbik etmek mecburiyeti altında hiç olmazsa aynı suçu işliyen diğer gazeteyi de kapatsın ve halktaki zedelenen hürriyet fikrini adaletin tam olarak tatbik edilmesi keyfiyetiyle telâfiye çalışsın.

Şahsan gazete kapatmanın şiddetle aleyhinde olduğum için Sayın Recep Peker Hükümetinden vatandaşın adalet duygularını rencide eden ve basın hürriyeti dâvasında emniyeti selbeden bu kapatma kararlarına bir nihayet vermesini temenni edeceğim. Yeni Hükümet bunu yapmakla programındaki vaitlerine uygun bir hareket tarzı takip etmiş olacaktır.

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Arkadaşımızın Sıkıyönetim Komutanının hareketinde kanunsuz bir nokta görmediği hakkında benimle aynı fikirde oluşunu bugünkü konuşmamın esası olarak dikkatle kaydediyorum. Şu mühim esasta mutabıkız ki Hükümet ve Sıkıyönetim Komutanlığı bahis konusu olan iş üstünde hiçbir kanunsuz hareket yapmış değildir. Bu suretle mesul bir Hükümet olarak bu işte Kamutay huzurunda kanuna hürmetkar bir durumda bulunmaktadır. *(Bravo sesleri)* Bundan sonra nihayet teferruat sayılacak hususi görüşlerin muayyen ufuklar üzerindeki mütalâalar üstünde görüşlerinizi aydınlatacak cevaplar vermeğe geçiyorum.

Çok zamanınızı almamak için her bahis üzerinde mümkün olduğu kadar kısa kısa duracağım.

Bir kere İstanbul gazetelerinin memleketin bir fikir ve kültür merkezindeki gazeteler olması itibariyle tesir ve faydaları bütün memleket sınırlarına şâmil mahiyette olduğu üzerinde durdular. Bu görüşlerinde kendileriyle mutabıkım: Cevap verirken ben de, iyi ya derim, mademki bütün memleket sınırlarına şümül ve tesiri olan bu matbuatın durumu,

bugün konuşma mevzuudur. O Halde eğer bu gazeteler bugün memleketin emniyetine dikkatle vazifeli olan Sıkıyönetim Komutanı muhterem zatın salâhiyetli takdirine göre bir tahrif yapmışlarsa ve seçimler bittikten sonra da yeni kurulacak Devletin temeli olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin meşruiyeti aleyhine şüphe verici bir durumda iseler bu neşriyatın yapacağı zararın şiddet ve şümülü de, bahis buyurdıkları gibi vatanşümül bir mahiyet ifade eder demektir. (*Bravo sesleri, soldan alkışlar*)

Binaenaleyh, Sıkıyönetim Komutanının kararlarında bugüne kadar olduğu gibi daima dikkatli ve vazifede hassas olacağının kuvvetli bir delilidir.

“Örfi idare, idari değil, siyasidir, Almanların harekâtı zamanında dahi gazetelere tahdidat yapılmamıştır.” fikrini söylediler. Mademki Hükümetin sorumluluğu altında ilân edilmiş ve Kamutayın tasvibine iktiran etmiş bir esasa dayanarak bugün İstanbul bölgesinde Sıkıyönetim Caridir, demek ki bu bölgede Sıkıyönetim Kanuni ve mâkul bir sebep vardır. Bu sebep elbette gayet ehemmiyetlidir ki Kamutay bu idareyi kabul etmiş bulunuyor. Herhangi bir vaziyetin memlekete tehlike ika edecek olan unsuru bazan Almanlar, bazan başkaları ve bazan daha başkaları olabilir. Binaenaleyh eğer Almanlar zamanını ifade etmekle fiilen harbin cereyan ettiği bir zamanda yapılmamış olan bir tedbirin harbin fasılaya uğraması devrinde; fasıla diyorum, çünkü yeni bir harbin başlayıp başlamayacağı henüz geniş görgü sahipleri tarafından kesinlikle bilinmiyor alındığından şikâyet ediliyorsa bu asla bir tezat değildir, öyle zaman olur ki, Sakarya’da olduğu gibi, bir düşmanla silâh silâha çarpışırken memleketin normal neşriyatından bir tehlike doğmaz da yurttta bir düşman ayağının izi veyahut bir müstevlinin kulaklarımızı rahatsız eden bomba sesleri duyulduğu zaman bu hal Devletin hayatını sarsmazda ortada gözle görünür bir tehlike bulunmamasına rağmen vaziyetin ciddiyeti daha vahim ihtimalleri mesul adamlara daha uyanık bulunmaya sevkedebilir. (*Soldan bravo sesleri*) İşte bu gibi bir hal içinde dış politikada bir hafif görüşün seçemeyeceği tehlike, salâhîyettar ve yerinde görüşlü insanların teşhisiyle ve vatan mukadderatıyla ilgili sezişi ile en hayati bir ehemmiyet arzedebilir. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*) Bilinmiyen şartlar altında hangi gün nasıl bir kesafet ve kuvvetle karşılaşacağımız meçhul iken memleketin dikkati daha uyanık ve ayakta bulunmalıdır.

Basın hürriyetinin memlekette hür yaşayışın, teminatı olduğunu söylediler Evet bu böyledir. Yine kısa olarak cevap arzedeğim ki, sıkıyönetim dahi bazı zaman bazı şartlar altında memleketin hürriyet, hayat emniyet ve istiklâlinin teminatını teşkil eder. (*Soldan alkışlar*) Bir cemiyetin fonksiyonunda bir âmili tek taraflı unsur diye mütalâa etmek hatadır. Bazı ahval vardır ki, memleketin hür yaşamasına tesir bakımından Sıkıyönetim faaliyeti tabii geçici olarak basın hürriyetinden daha az önemli olamaz. (*Soldan bravo sesleri*)

Bir gazeteyi kapamak, bir dükkân kapamak değildir, diyorlar. Ben de tamamiyle hemfikirim. Bunun yanında, yine lütfen kabul buyursunlar ki eğer bir gazetenin müfid unsurlarla mensup olduğu cemiyete yaptığı hudutsuz hizmetin, faydaların her zaman dünyanın her yerinde görüldüğü gibi bir gazetenin bazan bütün cemiyete yapacağı zararın ölçüsü, binlerce dükkân ve mağazaların kapanması ile kıyas edilemeyecek büyük ve memleketin hayatına tesir bakımından ehemmiyetli olabilir. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*)

Sıkıyönetimi muhafaza etmek hususundaki nokta-i nazara gelince; muhterem arkadaşımız bu fikirlerini zannediyorum ki üç aydan biraz zaman evvel galiba 23

Aralık 1946 tarihinde Sıkıyönetim devrinin eğer yenilenmesini teklif ederek, buna Meclis olarak bunu Kamutayın huzuruna arzedersek o zaman bu teklifin isabetli olup olmadığı hakkında fikirlerini söyleyebilirler. Kamutayda Sıkıyönetimin kaldırılmasından bahsetmek bir milletvekilinin hakkı değildir diyemem. Bir Milletvekili T.B.M.M. Anayasa teminatı altında bulunan Kamutaydaki söz hürriyeti namahdüttür, sınır kabul etmez. Bunu tahdit değil; takyit te değil hattâ en hafif mânada engellemek hiçbir kuvvetin hiçbir otoritenin haddi de değil, hakkı da değildir. Fakat bunun yanında bunun kadar ehemmiyetli bir nokta olarak, bilinmesini arzu ederim ki, sıkıyönetim gibi bir mühim mekanizmanın işlemesi, Kamutayın verilmiş kararı altında bulunduğu müddetçe bunun üzerinde vatandaşları aksi düşünceye sevk etmek tarzındaki hareketten memlekete fayda gelmeyeceği hiç unutulmamalıdır. (*Bravo sesleri*)

Bakanlar Kurulunun sıkıyönetim işleri üzerindeki karışma salâhiyetini ifade eden Sıkıyönetim Kanunun bir maddesinden bahsettiler. Zannediyorum ki, bu salâhiyeti tesbit eden maddenin en son fıkrasıdır. Galiba 3'ncü maddenin 9'ncü fıkrası.

Arkadaşlarım; burada Sıkıyönetime ait Kanun olan hükümlerinin nasıl tatbik edileceğini ifade eden bir fıkrası üzerinde konuşulurken tefsire gitmeği muvafık bulmam. Fakat kısaca arz etmek isterim ki, bahse konu olan madde, sıkıyönetimin kendi hak ve salâhiyetiyle yapmış olduğu bir muamelenin ilk sözümde de arzettiğim gibi, bozulması, hafifletilmesi veya kaldırılması hususunda Hükümete yetki veren bir mâna ifade etmez. Bu, ancak Bakanlar Kuruluna diğer sekiz fıkra yazılmış olan hükümler dışında ve Sıkıyönetim Komutanı olan zatın tedbir alarak düşüneyeceği şeyi Hükümetin daha derinden mevcut olan bilgisini vesikalara, vasıtalarla sahip olmak yüzünden edindiği bir bilişe müstenit umumî kanaatle alması lâzımgelen bazı tedbirler olursa, ve öndeki sekiz fıkra dışında ise bunlar hakkında komutanı uyandırmak ve karara sevk etmek için hareket imkânı verir.

Bu fıkraya müsteniden baştanbaşa yazılmış mutlak olarak Sıkıyönetim Komutanlığına hak ve yetki tanımış olan madde ve fıkralardaki bahislerin üzerinde bir üstün baskının müdahale yapmak hakkım veren bir fıkra değildir.

Bakanlar Kurulu artık gazete kapatmayı lüzumsuz görmezler mi? suallerine şimdi 9 ncu fıkra hakkında verdiğim cevap kâfi bir karşılık teşkil eder.

Askerî ademi merkeziyet sözleri üzerinde kısaca ve fakat ehemmiyetle durmak mecburiyetini hissediyorum. Dünyanın her yerinde ve hattâ idarede en çok ademi merkeziyete giden memleketler de dahi ordu ve asker, daima merkezin emrinde bir sınıf teşkil eder. (*Bravo sesleri ve alkışlar*) Bu gibi yerlerde maraşalından dümen erine kadar bütün silâhlı kuvvetler mesul olan Hükümetin elinde ve emrinde çalışmayı şeref bilen bir kuvvettir.

Sıkıyönetimin kanuna dayanan salâhiyetleri ile hiç bir tezada düşmeden askerlerimiz bütün vasıtaları ile huzurunuzda mesul olan Hükümetin emir ve nüfuzu altındadırlar ordunun buna uymayan hiç bir organı, hiç bir mekanizması, küçük büyük hiç bir parçası yoktur. (*Soldan bravo sesleri*)

Derhal kuvvetle belirtiyim ki, bahis konusu olan sıkıyönetim noktasından işi alıpta Türkiye'de ordu mensuplarının başını istediği yere alıp giden bir unsur gibi telâkkisini

ve bu yolda söylenen iç politikaya ait sözleri huzurunuzda mesul bir adam sıfatı ile tashih etmeğe mecburum. *(Soldan alkışlar)*

İki gazetede işsiz kalan 80 kişilik gazete müstahdemlerinden bahsettiler, işi aslındaki ehemmiyete nispetle üzerinde durulmıyacak kadar hafif görmek duygusu akla geliyor yalnız hafif görüş 80 yurttaşın işsiz kalması meselesi üzerinde bir duygusuzluk ifadesi değildir. 80-800 8 milyon bütün insanların mukadderatı hattâ 0,8 nispetinde de olsa vahidin altındaki kesirler bile olsa yurttaşların zarar görmemesi hiç istenemez. Hükümet en küçük vatandaş işçi gurupunun dahi hayatlarının iyileşmesini ve geçimlerinin ağırlaşmasını önlemeği kendisine vazife sayar.

En sadık duygularla her sınıf halkın en yakın hizmetkârı olduğumuz kanaatindeyiz. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Bir politika adamı dilinde bir komutanın sertliği veya yumuşaklığı bahis mevzuu olmamalıdır. Bahis konusu olan Sıkıyönetim Komutanının şahsı hakkındaki, hususi bilgim münasebetiyle ilâve etmeyi borç bilirim ki vazifesini bilir yüksek mevkide kıtalara komuta etmeğe liyakat ve ehliyet kazanmış olan bu zatın bu vazifesini vazife duygusunun icabettirdiği kadar sert fakat insanî duygularının lüzumlu kıldığı kadar da müşfik ince ruhlu iyi duygulu değerli ve geniş anlayışlı bir insan olduğuna şahadeti ve bu görüşünü bu müzakere münasebetiyle kaydetmeği vazife sayarım. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Tanın hikâyesine geliyorum; zannediyorum ki arkadaşımızın fazla ehemmiyet vererek üzerinde durdukları nokta da bu olacaktır.

Zannediyorum; 26 Temmuz tarihli Tasvir gazetesinin baş sütununda da bu fikri böylece yazmışlardır. Bunu bir adalet muvazenesizliği gibi telâkki etmişler ve böylece izah etmişlerdir. Demek istedikleri şudur: Aynı suçu ve kusuru işlemiş olan gazetelerden bir kısmı kapanırken diğeri hakkında müsamaha edilmiştir. Bu fikir maalesef iptidai devrini yaşadığımız için henüz muvazeneli bir anlayış yolunda istikrarını bulamıyan çok partilerin yan yana çalışması devrinin bellim kanaatime göre, yakın zamanda aşacağımız zorlukları içindeki bir havanın tekrarıdır yani partizanlık fikriyle, yurttan aynı suçu işlemiş olan iki yurttaştan birisi ceza görür, öteki muaf tutulur, fikri.. Bunu genişletmek istemiyorum. Bu konu üstünde memlekette bilhassa içinde bulunduğumuz politika havası altında beslenerek mütemadi surette röleve ettikleri birşeydir ve bundan çokluk partisi aleyhine bir hava yaratmak, gayretkeşliğidir Buyuruyorlar ki Tanin gazetesi Sıkıyönetim Komutanının yasakladığı işi yaptı diye kapatılan iki gazetenin benzeri vaziyettedir. Kendileri hususi olarak görüşmüşler komutana bu fikri söylemişler, komutanın kurmayı veya yaveri de bir şey söylemiş ben bu teferruata vâkıf değilim. Bizim bildiğimiz şey şudur ki, bu sıkıyönetim kararı gazetelerde çıktıktan sonra iki gazete bu yasağın esaslarına aykırı hareket etmişlerdir. Ve bu hareketleri yüzünden gazeteleri kapatılmıştır. Tanin gazetesini okudum. O gün İstanbul'da intişar eden ve Celâl Bayar arkadaşımızın Ankara'da söylediği bir itham nutku bu gazetelere geçmiş gerçi aynı gün bazı gazeteler sıkıyönetimin yasak ettiği şeyler arasında olması mütalâasıyla bunu neşretmemişlerdir. Tanin gazetesi bunu hangi mütalâa ile neşretmiştir, sizi temin ederim, ne sordum ve ne de temas ettim, fakat Taninde ve kapanan diğer iki gazetede bu nutuk neşredilmiş olmakla beraber Sıkıyönetimin, size mealini arzettiğim umumi tebliği yaptıktan sonra kapanan iki gazete, ayrıca başyazı olarak ve iç sütunlarında da

yasak edilen mahiyette mütaaddit yazılar yazmışlardır. Bu iki gazetenin sade dışarıdan söylenmiş bir nutku naklederek değil, kendi kendileri tarafından makale, olarak ayrıca yazılmış olması kapanma kararına sebep teşkil etmiştir. Tanin gazetesi belki tesadüfi olarak Bayar'ın nutkunu yazmış olduğu gibi, kendi gazeteleri tasvirde de dikkatini o kadar uyanık tutmayıp ta yazılmış olsaydı, ihtimal ki, onun da kapatılması bahis konusu olmayacaktır. Çünkü Sıkıyönetim sade seçimler aleyhinde değil sarahaten seçimlerden evvelki tahrikçi havanın devamına da müsaade edemiyeceğini bildirmiştir. Bundan sonra bilhassa artık sonuçlanmış olan seçimler üzerinde bulandırıcı neşriyat yapılmaması üzerinde de durmuştur. Bu iki gazete Taninde çıkmış çıkan Bayar'ın Ankara nutkunun esasından başka kendi sütunlarında ayrıca yasak mevzularda yazılar yazmışlardır. Ve bu yazılar arasında bu iki gazeteden birisi, Gerçek gazetesi aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kurulunun Türkiye'nin seçimlerine müdahalesini istiyen bir yazı da koymuştur. *(Soldan gürültüler)*

Vazife olarak bana intikal etmiş ve hepiniz tarafından bilinmekte olan neşriyatı tekrar suretiyle huzurunuzu fazla işgal etmek istemiyorum.

Arkadaşımızın en son dilek olarak istediği şey, Hükümetin bunları açmasıdır. Bu arzularına müsbet cevap vermek imkânından mahrum olduğumu bu bapdaki uzun cevaplarımdan anlıyacaklarını zannederim. Sözlerimi burada bitiriyorum.⁶² *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

⁶² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:1 Birleşim 14, Sayfa 271-277*

13 Kasım 1946 Çarşamba

Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz'un, Türk Parasının Dış Kıymeti Üzerine Hükümetçe Alınan Son Kararın Memleketin Ticari, İktisadi ve Mali Konuları Üzerinde Tepkilerine Dair Sözlü Soru Önergesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Sayın Arkadaşlarım, iki aydan beri Türkiye 'de millî ekonomik hayatın bütün derinliklerine tesir yapacak mahiyette bulunan ve 7 Eylül kararları adı ile anılan esaslar tatbik mevkiindedir. Bunun üstünde ve altında, muhtelif mıntakalarda muhtelif insanlar ve yurttaşlar tarafından sözle, yazı ile muhtelif yayınlar yapılmıştır. Bilhassa son zamanlarda Kamutaydaki Demokrat Parti Grupuna mensup zatlar tarafından, lider mevkiindeki arkadaşlar, tarafından demec verilmek, beyannameler yayınlamak suretiyle bu meseleler üzerinde esaslı karşı fikirler söylenmiştir. Huzurunuzda mesul olan Hükümet bu tedbirlerin bugünkü şekillerinin doğru ve yurt menfaatine yararlı olduğu ve istikbaldeki tatbikatiyle yurt içinde derinliğine, açık, temiz, büyük bir başarı ve refahlı günler getireceği kanaatında ısrarla sabitiz. Fakat Ahmet Oğuz arkadaşımızın sorusu üzerine Maliye Bakanının bu kürsüden verdiği izahat ve yapılan konuşmalar bu mühim ve geniş meselelerin aydınlanması için kâfi değildir. Bütün parlâmentolar tarihinde sade bir sorunun müzakeresinin üç saat devam etmesi nadirdir. Bu uzun konuşmaya rağmen dahi bu esaslı tedbirlerin derinliğine, bütün yurttaşlar tarafından anlaşılmasına imkân hâsıl olmadı.

Mevzu esas itibariyle derindir ve milletin hayatına nispetle de olağanüstü önemdedir. Böyle bir konuyu birtakım telâkkilerle ele almakta bulunan ve Kamutayın bir kuvveti bulunan Demokrat Partinin meseleyi millet huzurunda enine, boyuna, derinliğine ve genişliğine, nazariyeleri, tatbikleri, rakamları, hâkim fikirleri ile bugünkü şekli ve istikbale yapacağı tesirlerin şümülü bakımından tahlile hizmet etmesi şerefli bir vazifedir. Kamutay huzurunda incelenip konuşulmasına fırsat vermek üzere kendilerini teşebbüs almağa teşvik ederim. İsterlerse İctüzüğün açtığı yoldan soru sahibi Milletvekilinin gensoruya tahvil etmek suretiyle, arzu buyuruyorlarsa resen bir gensoru önergesi vermek suretiyle bu vazifeyi yapmaları için kendilerini teşvik ediyorum. Bu suretle Hükümet arkadaşlarınızla Kamutayın Sayın Üyelerinin katılacağı, uzun konuşmalara imkân açılmış olur ve günün en önemli ve canlı meselesinin bütün açıklığıyla bütün yurttaşlar huzurunda belirmesine hizmet edilmiş olur; öte yandan da birtakım müphem havaların tesiri altında ipham bulutları içinde bulunmakta olan ticaret hayatımıza küşayış verici bir açıklığın doğmasına imkân da verilmiş olur. Bunu sureti mahsusada rica ederim; *(Bravo sesleri, alkışlar)* Ben bugünkü mevki iktidar partisinin mesul Hükümetinin Başbakanı sıfatıyla böyle bir hareketlerini gördüğüm takdirde derinden sevineceğim ve Hükümetçe Kamutayı tatmin edecek bütün esasları ve izahatı sunmağa Hükümetçe hazır olduğumuzu arz ederim.⁶³ *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

⁶³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:2 Birleşim 3, Sayfa 42*

18 Aralık 1946 Çarşamba 1947 Mali Yılı Bütçesinin Tümü Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN RECEP PEKER — Sayın ve değerli arkadaşlarım; 1947 yılının Bütçe tasarısı Kamutayın yüce huzuruna sunulmuş bulunuyor. Bütün arkadaşlarca belli bir gerçek olduğuna şüphe etmediğim bir noktayı tekrarlamakta fayda görüyorum.

Arkadaşlarım; bir Devletin bütçesinin müzakeresi alelittlak bir hesap pusulasının gözden geçirilmesi değildir. Bir Devlet bütçesinin rakamlarının ifadesi içinde Devletin yeni yıl zarfında güdeceği iç ve dış politika ile ekonomik ve idari bütün işler sağlık, millî eğitim, bayındırlık gibi milletçe açılıp gelişme bakımından mühim olan bütün hareketlerin de mânası gömülüdür. Bütün arkadaşlarım Kamutayımızın Devlet bütçesini incelemekte vazifeli olduğu ciddiyeti bütün hacmiyle kullanarak tenkitlerini, tekliflerini ve tavsiyelerini yapacaklarına şüphe etmiyorum. *(Bravo sesleri)* Biz Kamutay huzurunda 4,5 aya yaklaşan bir zamandan beri hizmet ve mesuliyet yükü altında bulunan bir Hükümet halindeyiz. Vazifeye başladığımız zaman Devlet işlerini ana çizgileri ile nasıl güdüp yönelteceğimizi ve Devlet işlerini iyileştirmek için nasıl tedbirler alacağımızı belirten programımızı arzettik o günden bu güne pek uzun sayılamıyacak olan kısa zaman zarfında kesif olduğunu zannettiğim bir çalışma hareketi ile fikirlerimizden bu zamana sığan bir kısmını tatbik sahasına koyduk. Binaenaleyh fikirlerimizi programımızla söz olarak o günden bu güne kadar çalışmalarımızla da iş olarak birbirini tamamlayan bir yekûn halinde siması belirmiş bir halde millet huzuruna koymuş bulunmaktayız, sizlerin yeni bütçeyi incelerken bizim geçirdiğimiz bu hizmet günlerinin hesabını bizden aramanızı ve bu hesabı sizlere yürek açıklığı ile arz etmek hususunda Bize fırsat vermenizi ve aynı zamanda eğer bu emanet bizim uhdemizde kalarak vazifeye devam edeceksek önümüzdeki yıl esnasında yeni bütçenin tatbikatında nasıl çalışacağımızı size belirli ve rakamlarla ifade etmek, imkânını bahşetmenizi istiyorum, bekliyorum ve rica ediyoruz. *(Bravo sesleri)*

Bütçe Komisyonuna sunduğumuz tasarının kısa zamanda çok emekli, çok bilgili ve gayretli bir surette incelemesini huzurunuzda takdir kelimesiyle kaydetmeği borç sayarım. Bizim sunduğumuz tasarı ile Bütçe Komisyonunun vardığı netice arasında, milyarı aşan rakamlar ve yekûnlar arasında binde bir virgöl sekiz denecek kadar pek az bir farkla netice, Hükümetin ve Bütçe Komisyonunun müşterek bir teklifi halinde bulunarak bugün müzakerenize arzedilmiş bir vaziyettir. Programımızda arzettiğimiz işleri çeşitli muhitler türlü tefsirlerle telakki ettiler. Bilhassa bunu açıkça, mesuliyetimizi iyi anlayışımızın bir ifadesi olarak arz ederim ki, bu programın tatbikatında inhıraflar yaptığımız, sözümüzden döndüğümüz, dediklerimizi değiştirerek tatbik ettiğimizi söyleyenler de bulunmuştur. Bu noktanın misallerle ve rakamlarla aldığı simayı bu kürsüden belirtmeme fırsat vermelerini de bir fikirde Olanlardan rica ederim. *(Bravo sesleri)* Büyük huzurunuz ve buradan yurt sinirlerinin müntehalına kadar sirayet eden bütün milletin anlayışına tevdi ettiğimiz esasların ana çizgilerde hiçbir şaşma vâki olmadan hiçbir esaslı inhiraf olmadan tatbika devam ediyoruz.

Şunu bilvesile arz edeyim ki, bizim karşımızda konuşulma esnasında açılacak ipham ufuklarını aydınlatmak için daha geniş izahat vermeğe hazır olmakla beraber şu noktayı şimdiden açıklayayım ki, Hükümetinizin şiarı bir işi en iyi ve en doğru bir surette halkın

ve yurdun menfaatına uygun kılacak incelemeleri, milletin istediği dereceden eksik olmıyan bir ihtimamla ver dikkatle gözden geçirdikten ve yapılacak işin en iyi ve en doğru olduğuna kani olduktan sonra tatbik sahasına koymaktayız. Fakat bir işi bu kadar ince tetkikten sonra ve yurdun yararına hizmet edeceğine inandıktan ve tatbikata başladıktan sonra yöneldiğimiz gayeye yaramadığını gösteren bir aksaklık görürsek derhal o tedbiri değiştirmeyi de, kendimize şiar edinmişizdir. *(Bravo sesleri ve alkışlar)*

Fakat tekrar ediyorum, inhiraflarımız katiyen ana çizgilerden, ana yollardan, ana kararlardan uzaklaşan bir mahiyet arzetmezler. Yalnız doğru olduğuna inandığımız bir şeyin yanlış gittiğini görünce onu düzeltme hususundaki lüzuma da kani olmak için ince tetkikler yaparız.

Sunduğumuz bütçenin rakamlarının ifadesi içinde gömülü bulunan esasların en mühimi Hükümet vazifelerinin başında gelen Türk yurdunun ve topraklarımızın kafî surette istiklalinin emniyet altında bulunması ve onun yanında iç hayatta herhangi tesir ve telkinlerle, bilhassa günlük politika maksatları ile yapılmış ve yayılmış olan telkinlerin neticesinde her hangi bir köşeden çıkması ihtimali olan bozgunculuk hareketini de kafî surette önlemek ve yine istiklâl meselesindeki dikkat ve taassup derecesindeki bir dikkatle ve uyanıklıkla iç huzuru, iç emniyeti mutlaka masun tutmak en mühim esastır. Kınaca, dış ve iç emniyet Hükümetin ana maksatlarının başında gelir. *(Bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

İki ana esası millete borçluyuz. Birisi, onun hayrına hizmetkâr olmak ve bu hizmet yolunda ihlâs ve samimiyetle sıcak bir yürekle hizmet fikrine sadık kalmak ve bunların doğru olmadığı söylendiği, yazıldığı zaman doğrulukların ve iyiliklerini belirtmek için bütün takat ve gayretlerimizi sarf etmektir, ikincisi de meşru ve kanuni icapların en ufak çizgisine ve kânunun virgülüne dahi dikkat ederek zayıf yürekli sathi görüşlü insanlarda mevcut huzuru kargaşalığa inkılâp ettirmek teşebbüslerinin doğuracağı kanunsuz hareketleri kanun kuvveti ile kanun vasıtalarıyla önlemektir.

Muhterem Arkadaşlarım, belli bir şey olmakla beraber Kamutayın; bütçe incelemesini tam ve temiz bir istiklâl duygusuyla yapar olduğunu aksettirmek için Kamutayın bütçe konuşması esnasında hiçbir taraftan parti intisabına, parti taktiğine tâbi olmaksızın her milletvekilinin kendi vicdanından çıkan fikirleri söyliyerek vazife görmesi tabîî olduğunu kaydetmeliyim. Bir noktayı daha arzetmekle iktifa edeceğim. Bütün bu bütçe konuşmalarına tahsis edilecek olan 14 günün gecesini ve gündüzünü, bu işi iyi surette bitirmek için kullanarak vücutta getireceğiniz eser ve bu eserin yüğrulup tam bir hale gelebilmesi için kürsüden aksettireceğiniz sözler, Hükümetin bütün bundan sonraki çalışmalarında dikkat gözünde ve tatbikat için kendini aydınlatıcı bir ışık ve bir unsur olacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞBAKAN RECEP PEKER — Muhterem Arkadaşlarım, Demokrat Parti adına dinlediğim Adnan Menderes'in sesinde kötümser ve pisikopat bir ruhun mariz karanlıklar içinde. *(Soldan sürekli alkışlar)* Şanlı bir milletin ve arkada bıraktığı karanlıklardan azametli, şan ve şerefli bir istikbale gitmek azminde bulunan kudretli bir Devletin hayatını bir boşluk halinde ifade edem ruh haletinin akislerini dinledik.

Bu ruh haletine temas ettiğim zaman kendimi derin bir hakikati keşfetmiş vaziyette görüyorum. *(İştirak ediyoruz sesleri)* Demek ki, her şeyi geriye çeken anlaşılmas hareketler bir ruhtan doğuyor. Vazife başına geldiğimiz günden beri bu kürsüye gelip bizden hesap

sormalarım istediğimiz zaman her defasında bir usul meselesi çıkararak karşımıza çıkarak konuşmaktan kaçan bu Parti *(Sağdan daha nasıl söyliyelim sesleri)* *(Soldan, bravo sesleri)*, *(Gürültüler)*, *(Devam sesleri)*

Arkadaşlar; mesul bir Başbakan olarak huzuruza çıktığım her zaman takati arını, çalışmalarını teşvik ve desteklemeye gayret ettiğim muhalif Partinin fikirlerini mesul bir adam olarak baştan aşağı haksız bulduğum zaman Devletin hakkını korumak hakikatleri açıklamak elbette vazifemizdir. *(Sağdan hâşa, dinlemeyiz, cıkalım arkadaşlar)*

CELÂL BAYAR (İstanbul) — Kalkın arkadaşlar, müzakereyi terkedelim. *(Soldan gürültüler, uğurlar olsun sesleri)*.

(Demokrat Parti üyeleri toplu olarak salonu terketti)

(Devam sesleri)

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Bir saat istedikleri gibi, haksız, müteceviz şeyleri yazılı kâğıttan okudular .. *(Soldan, reddederiz sesleri)*.

FUAT KÖPRÜLÜ (İstanbul) — Bir Başbakan böyle söylemem. *(Gürültüler, ayak patırtıları)*

BAŞKAN — Müsaade buyurunuz arkadaşlar, kendilerine tam bir saat yazılı olarak söz verilmiştir, yine söyleyebilirler. *(Şiddetli gürültüler)*

[Demokrat Parti mensupları salonu terkettiler]

BAŞKAN — Devam buyurun .. *(Şiddetli alkışlar ve bravo sesleri soldan)*

BAŞBAKAN RECEP PEKER (Devamla) — Arkadaşlar, ilk defa kendileri gibi değil, kendilerinin her gün konuştuğundan daha saygılı, daha ihtiyatlı olarak ilk defa konuştuğum zaman sıraları terkettiler. Memlekette temel saydığımız Demokrat fikirleri, çok teessüf ederim, bu arkadaşların müdafa etmesi gibi bir talihsiz varyette bulunuyoruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Herşeyi haksız ve hesapsız söyliyenerler mesul bir adamın hakkı belirtmek için yaptığı tahlili dinlemeğe tahammül edemiyorlar. Hani demokrasi fikirlerin serbestliği ve hani onlar bunu kuracaklardı?

Muhterem Arkadaşlar, bu kürsü milletin kürsüsüdür, hakikatler yalnız bir tarafın değil herkesin malı olan hakikâtler, onlar dinlemeseler de buradan millete ifade edilir. Sözlerime devam edeceğim. *(Devam sesleri)* Onların karşılarındakinin hem de hakikati müdafaa için kendileri kadar konuştuğuna tahammül etmeyen inhisarcı hürriyetlerini, millî tarihimizin demokrasi tarihimizin asıl sayfalarını tesbit edecektir. *(Soldan, bravo sesleri)* Bu kürsüden söylediğim ve söyleyeceğim sözler, Türk milletine hitap eden sözlerim onlar buradan çıkmış olsalar da memleket ufuklarına yayılacaktır. Kendileri de, bu sözlerimi ve ifadelerimi zabıtlarda okuyacaklardır. Bütün millet bunları işiterek o büyük ve asıl sağ duygusu ile karşı karşıya bulunan iki mücadele safından, hakkın, hangi tarafta olduğunu bariz bir surette anlayacaklardır. Hattâ temiz bir muhalefeti yurda hizmet sayan Demokrat Partili birçok yurttaşlar da bu hakkı teslim edeceklerdir.

Muhterem Arkadaşlarım; demokrasi demek, kendilerinin bayrak gibi kullandıkları, ifade ettikleri bir kuru dâva bir kuru isimden ibaret değildir. Onlar bu dâvanın esas temelini akalliyetin ekseriyete tahakkümü mânasına alarak bunu herkese de dikte etmek istiyorlar. Biz hakikaten kendimizi bir ana parti gibi sayarak aramızda akalliyette bulunan bu arkadaşların vazifelerine devam etmesi için şimdiye kadar hep nevaziş gösterdik ve

göstermekte devam ettik. Fakat bugün bu kürsüden dinlediğimiz şekilde dalâletin hakkı Olan ciddi mukabeleyi görmemiş olması memlekette yanlış görüşleri kökleştirir ve bundan ölçüsüz fenalıklar doğar. (*Soldan, doğru sesleri*) Onun içindir ki, bir Devletin varlığına temel olan bazı esasları mugalatadan korumak vazifesini yapmak bizlere borç oluyor.

Evet mesul Hükümetin cevabını dinlemek gibi bir borcun icabını dahi takdir etmeden sıralarını bırakıp çıkan Demokrat Partili arkadaşların dayandığı dâvanın temelsizliği anlatılmalıdır ve bu hakikati millet anlamalıdır.

Onların takdirine demokrasi demek mesul olmiyan insanların ağzına geleni, aklına geleni söylemesi ve mesul adamların bu karışık, bu şekilsiz, mânâsız haksız sözlerin hakikat karşısındaki kıymetini tebarüz ettirmek istediği zaman Kamutaydaki vazifelerini bırakıp çekilip gitmesidir. Demokrasinin gösterdiği vazife duygusu bu mudur arkadaşlar? (*Hayır, hayır sesleri*) Tenkit güzel bir şeydir. Fakat, bu güzellik faydalı bir netice vermek için yalnız bir taraf değil, tenkit edenler de tenkit edilmeği kabul etmeli ve tenkide tahammül göstermelidirler

Şimdi arkadaşlar asıl sadede gelip sözlerine karşı maksadımı ifade etmek istiyorum. Bir kere okunan bir yazı, bu milletin ruhundaki yoku var edici hayata iman etmiş adamlardan sadır olmaz. (*Elbette sesleri*)

Türkiye Cumhuriyetinin bugünkü kudreti, bugünkü varlığı, sıfırın altında bir yokluk olan Osmanlı Devletinin batmış enkazı üzerinde güneş gibi doğmuş millî bir hayatın eseridir. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Esasen burada akıl, hikmet ve müsavi hak dâhilinde konuşmağa tahammülleri ve hattâ her ciddi konuşmadan kaçınmalarına bakılırsa belki de kıymetleri olmadığı için daima vazife sahnesinden çekilmiye vesile arıyorlar ve bizim buradaki, vazifemizi yapmamız sırasında bir obstrüksiyon ve sabotaj yolunu tercih ediyorlar. (*Doğru sesleri*)

Bir kere Başbakan olarak bütçe müzakeresi vesilesiyle huzurunuzda çıkıp söylediğim sözler içinde iki esas vardır:

Bunlardan birisi, benim ilk demekte Kamutayda bütçe tenkidini körletmek istediğim hakkındaki iddialarıdır.

İkincisi de, kendilerinin ve memlekette kendileri gibi düşünenlerin hareketlerine karşı ürkütücü bir tesir yapmak istediğim hakkındaki yanlış ve halisiz ittihamdır. Bu iki nokta üzerinde ayrı ayrı duracağım. Birincisini o kadar mühim görmüyorum. Çünkü kürsüde ilk mevki aldığım zaman ifade ettim ve sarahaten hatırladığınız gibi sözlerimin esası bütçe üzerindeki konuşmayı güçleştirmek değil, tam aksine arkadaşların esaslı surette tenkit yapmalarını rica etmek olmuştur. Bu sözlerin tenkit ariyan, istiyen bir adama tenkidi azaltmak yolunu yapıyorsun demek gibi hakikatin tam zıddı bil isnatta bulunmaktadır, (*İnsafsızlık sesleri*)

İkincisi arkadaşlar; ürkütücü tâbiri. Benim ifadelerimde ürkütücü bir mânâ anlamak için kendilerinin vaziyetinin kışkırtıcı olduğunu bizzat kendilerinin kabul etmiş olması lâzımdır. Bu vatanın ruhunda esasen iki emniyet duygusu hayatın işareti olan nabız vurması gibi fasılasız çarpar. Birisi, dış emniyet ve memleketin istiklâl dâvası, ikincisi bozgunculuğa karşı nizamı muhafaza etmek. Mesul Hükümetin çalışmalarında bunların en mühim bir vazife teşkil ettiğini ve bu yollarda bütün kanuni vazifelerimizi yapacağımızı söyledim. Arkadaşlar, herhangi bir Devlette, herhangi mesul bir Hükümetin

millete bu esasları söylemesi hangi partiden hangi siyasi fikir ve akideden olursa olsun, muhataplar hâlis vatandaşlardan ibaret ise herkese huzur ve sükûn vermesi icabetmez mi? (*Doğru, doğru sesleri*) Vatansever yurttâ, Hükümetin huzur ve emniyet teminatı veren Hükümetten gocunur mu?

Devletin idaresini, Hükümeti sana emniyet ediyoruz denen adamlar bu emniyeti muhafaza edeceğim ve bunun için her şeyin üstünde dış emniyet kadar taasuplu bir alâka ile iç emniyeti de temin edeceğim derse bunda salim bir vatandaş rencide edecek hangi his kabili tasa vurdur?

Bunun yanında feci bir kahramanlık iddiası da vardır.

Arkadaşlar, Türkiye’de insanların yazı yazmaları, söylemeleri, kanunun tesirinin dışında hiç bir tehdide veya tahdide tâbi değildir. Böyle bir memlekette biz korkmadan serbest hareket ederiz, övünmek hiç olmazsa fuzuli bir kahramanlık iddiasından başka bir şey değildir. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Şimdi arkadaşlar, Hükümetinizin sırası ve münasebeti düştükçe iç emniyette dikkatli olduğunu söylemesinin realiteler üzerinde hayattan mülhem, hakiki sebebi de vardır. Arkadaşlar, bugün kendileri istedikleri gibi konuşurken iktidar mevkiine ve partisini en ağır isnat ve ittihamlarla haksız yere hırpalarken bizlerin konuşmaya başlamasını tahammül sialarına sığdıramıyan insanlar ve bunları idare etmek vaziyetindeki liderler memleketin şu, bu köşesinde kışkırtıcı, tahrik edici, hareketlerde, bulunmaktadır. Onların bugünkü haksız ve sözümü, fikrimi tahrif eden sözleri, bunu millet huzurunda açıklamak borcu altındayım. (*Doğru sesleri*) Büyük insan kitleleri tahrik etmek için onlara ruhlarına en büyük darbenin tesirini yapan şeyler dünya ihtilâl edebiyatında belli bir şeydir. Eğer geçer bir muhit ise, halkı ayaklandırmak için (*Senin dinine tecavüz ediyorlar*) derler. Eğer bu geçmezse, halk kitlelerine: (*Sen esirsin, hürriyetin yok*) derler. Daha ilerisi ve hemen her zaman herkese tatbik olunur bir formül olarak: “Sen açsın, sen sefilsin” diye haykırırlar. Bu formül bilhassa sınıf diktatörlüğü güdenlerin formülüdür.

Demokrat Parti siyasi bir hüviyet alarak seçimlere başladığımız günden beri tâ duvarlara astıkları reklâmlardan sokaklarda halka hitaplarına kadar halka (*bir takım insanların tahakkümleri altındasın, artık bu zulüm yeter ve sen bu iktidar mevkiinin baskısı altındasın*) diye haykırıyordu. Bütün bunları acemilik devridir diye hoş görmiye çalıştık.

Daha dün, evvelki gün civarımızdaki birkaç ilçeye, Türkiye Başkentinin yakınında bulunan ilkelere giden, bu partinin söz sahibi unsurları aynı şeyleri söylediler. 26 sene evvel millet hâkimiyetini elde etmişti son senelerde nereden geldiler? Nereden çıktılar? Bir menfaat zümresi türedi milletin hâkimiyetini ellerine geçirdiler, işte biz bunlardan millet hâkimiyetini kurtarmak için, bu mukaddes gaye için çalışıyoruz. Biz sizi sizin ekmeğinizle beslediğiniz jandarmanın süngüsünden kurtarmaya çalışıyoruz” dediler. Demokrat Partinin Lideri bir konuşmasında (*Türkiye’ye hâkim olan jandarmanın süngüsü değildir, millî hâkimiyettir.*) diyor.

Arkadaşlar, bu söz üzerinde dikkatinizi uyanık tutmak isterim. Türk jandarmasının süngüsü, Türkiye’de mevcut ve meşru kanuni bir hükümrânlığın şerefli icra vasıtalarıdır. (*Alkışlar*)

Milletin oyu ile iktidara geleli Meclisin Hükümeti emrindeki jandarma bilkuvvete millete olan hâkimiyeti bilfiil kullanan ve hakimiyeti bozgunculardan koruyan millî

hükümranlığın şerefli bir timsalidir. Bir işgal ordusunun topundan süngüsünden bahsedilirken onların cümlesi söylenebilir. Fakat millet iradesi ile vazife gören meşru bir Hükümetin emrindeki silâhlı kuvvetin dayanağını tezyif edici bir eda ve bir söz millî bir Demokrat Partinin değil ancak meşhur anarşist Bakunin (Mihail Aleksandroviç Bakunin) akidesinin eseri olabilir. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*)

Bu misaller “halka esirsiniz, hürriyetiniz vesayet baskısı altındadır” diye yapılan haksız muharrik teşviklerden numunelerdir. (*Bozguncu sesleri*)

Sonra başka bir misal; Ege mıntakasında Germenciği bilmem içinizde iyi bilenler var mı? (*İyi biliyoruz sesleri*)

Benim ora ile uzaktan ufak bir temasım oldu. Germencik bugün çeşitli mahsul yetiştiren, bir memleket parçasıdır. Kendi mahsullerini toplamağa, çalışmağa, kazmaya kendi ahalişi kifayet etmiyecek kadar öteden beri varlıklı bir bölgedir. Bugün memlekete kuvvet veren, ne kadar aleyhinde sözler söylenirse söylensin, milletin takdir edeceğine emin olduğum iktisadi tedbirlerin tatbikından sonra bu Germenciğin her zaman mevcut olan güler yüzlülüğü artmıştır. Demokrat Partinin Lideri oraya gidiyor halka siz sefilsiniz, diyor. Burada sefalet vardır diye kıskırtıcı telkinler yapıyor.

Arkadaşlar, aynı insanlar Silivri’ye gidiyorlar, zannederim, 20-30 bin nüfusu 40.000 kadar hayvanı vardır. Sütü, yoğurdu ve bir hektarlık tarlasından beş ton soğan çıkaran bereketi vardır. Hülyalı Marmara’nın kenarında cennet gibi bir yerdir. Bilhassa tabiatın cömertliği yanında Hükümetin ekonomik tedbirleri ile mesut bir yıl geçiren Trakya’mızın bir parçasıdır Buranın halkına hitap eden muhalif parti lideri siz ağılıyorsunuz, gözlerinizden yaşlar akıyor bu yaşların sebebini biliyoruz diyor. Bütün bu telkinleri hulâsa edersek bununla asıl deniyor ki (*siz sefilsiniz, siz esirsiniz*) Bütün bunlar bir gün bu memlekette bir fenalığa başlangıç teşkil edecek bir hareket mahiyetini alabilir. (*Muhakkak sesleri, bozgunculuk sesleri*)

Memleketin günümüzün ağır şartları içinde böyle bir dağınıklığa düşüşünden kimler fayda görecektir? (*Düşmanlar sesleri*). Bu hareketleri yapmakta, bu kıskırtıcı rolü oynamakta ruhan suçlu olduklarını elbet kendileri de pekâla biliyorlar ki, mesul Başbakanın “memlekette meşru nizamı temin edeceğim” sözünde ürkütücü bir mâna keşfetmekte kusur etmiyorlar. Arkadaşlar, bir insanın kendi ruhundaki duygu salımse hükümetin bu sözünü haz verici bir rahatlık unsuru telâkki eder. Fakat kendi ruhu bu söylediklerimi suç telâkki ederse ancak o zaman gocunur, benim sözlerimde ürkütücü bir tesir görebilir. (*Bravo sesleri*)

Arkadaşlar, bu münasebetle çok mühim bir noktaya arzedeceğim.

Demokrat Partinin bu milletin ileriye doğru siyasi açılış tarihinde aldığı rol ve vazifenin mesuliyeti çok büyüktür ve biz ancak memleketin demokratik bir hayata bugünkü başlangıcıyla ve yarınki açılışıyla hakiki surette intibak edecek günü bu memleket için saadetlerin tümünü getiren bir gün diye bekliyoruz ve muhaliflerimizden bu hizmeti asaletle yapmasını istiyoruz. Fakat söyledikleri sözlerin üç cümlesi üzerine öyle değil böyle dendiği zaman vazife mevkiini bırakıp çıkan hodgâm bir zihniyetle demokrasinin kuvvetine hizmet edilemez. (*Alkışlar*) Demokrasi arkadan etek çeken, her şeye hazır diyen ve tahrik eden bir zihniyetle sözümü bitirmeden çıkıp gitmek değildir. Bir de tasavvur edin ki, bu zihniyette olan insanlar bu memlekette ekseriyeti teşkil

etsinler. *(Allah saklasın sesleri)* O vakit fikirlere hürmet gibi, tesamüh gibi medeni insan cemiyetine temel olan esaslar ne hale gelir?

Biz bu Mecliste demokrasi hakiki bir surette gelişsin, açılsın diye her türlü nüvazişi, kardeş muamelesini, iyi muameleyi vazife diye yapıyoruz, yaptıkları hareket nevinden bir demokrasinin memlekette getireceği; anarşist aksülamel ne olur arkadaşlar? Bu anarşi anasından ne doğar? Ya bir sınıf diktatöryası yahut eli sopalı aşağılık insanların sefil şahsi hâkimiyetini ifade eden, diktatörlükler Biz bundan münezzehiz arkadaşlar. Biz yaşadıkça önümüzde insanlığın ışığı ve elimizde kanun vasıtası bu memlekette bu felâket olmayacaktır. *(Bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

Biz yalnız yaşadıkça sade günümüzün hürriyetini mesut hayatını temin etmekle yetinen betbaht hodgâmlar değiliz. Üç, beş, on nesil sonra bizler göçeceğiz evlatlarımızın, torunlarımızın, torunlarımızın torunlarının ve bütün bir istikbale açılacak, gelişecek olan Türk milletinin hür insanlık şartları içinde yaşamasını sağlayacak bir hürriyeti ve bunu veren bir demokrasi ruhunu yurda hâkim kılmak istiyoruz. Şuursuz, tahrikçi, anarşi getiren bir yolun arkasında, bunun aksülameli olan feci zümre veya şahıs hâkimiyeti gizlenir.

Ben esasen sözlerimin bu kısımlarını söyleyim dedim, üst tarafını ilgili Bakan arkadaşlarımızın açıklayacaklarına emin olarak, kısa temas etmek istedim. Bakanlar bahsedilen yanlış hüküm ve hesapların doğru mahiyetine Kamutayı ikna edecek hesaplara dayanan izahlar yapacaklardır.

Arkadaşlarım, bu millete, bugünkü sözlerine göre muhaliflerin bir türlü görüp anlıyamadıkları derin, büyük bir kudret, hayatiyet ve inkişaf kabiliyeti vardır. Ve bugünkü Türkiye Cumhuriyeti o azametli hayatiyetin eseridir. Yaptıkları hesaplar, verdikleri rakamlar, mukayeseler yüzde doksan yanlıştır. *(Hattâ yalandır sesleri)* Belki münakaşa götürebilecek yüzde on üzerindeki mütalâaları cevaplamayı da Bakan arkadaşlarıma bırakıyorum.

Bana düşen noktaları da huzurunuzda aksettirmiş olarak kürsüyü bırakıyorum. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞBAKAN RECEP PEKER — Muhterem Arkadaşlarım, Devletimizin iç durumunun, bilhassa partilerin münasebetleri bakımından iyi ve salım bir halde olması bugünkü varlığımız için önemli bir meseledir. Bunda Tanrıöver arkadaşımın duygulu anlayışı ile beraberim. Fakat muhaliflerin Kamutay konuşmasını terketmeleri sahnesinin mesuliyetini benim hareket tarzıma atfeden Tanrıöver'in mütalâası tamamen yanlıştır. *(Yanlıştır sesleri)* Mesele, her birimizin, teker teker ve karşılıklı olarak hareketlerimizden hangi tarzın doğru olduğu üstünde beraber birleşip buluşmaktır.

Beni iki noktadan tenkit ediyor Tanrıöver arkadaşım. Birisi; evvelâ söz almayı sonradan söz almam tarzını muvafık buluyor.

Bunu ben kendi kendime düşündüm hattâ Başbakan Yardımcısı ile de konuştum. Fakat takdir ederler ki sade bir bütçe tenkidi üzerinde değil şimdiye kadar görmemeğe ve duymamaya geldiğimiz itiyatla ses çıkarmadıkça onlar memlekete derinden bir kötümserlik telkin eden ruhun karanlığında yaşıyorlar. *(Doğru sesleri)*

Sonra benim mesul bir adam sıfatıyla Büyük Millet Meclisinde ürkütücü söz söylemiş olmadığımı derhal açıklamak için müzakerelerin sonuna kadar beklemenin

doğru olmadığı kanaatındayım. (*Doğru, doğru sesleri*) Tanrıöver'in görüşü muhteremdir, takdiri kendilerine bırakıyorum. Böyle düşünmüştür, fakat benim görüş ölçümün kendi görüş ölçüsüyle bir olmadığı için söz alma zamanını tâyinde mutabık olmayabiliriz. Fakat beni zannederim ki, bundan dolayı muahaze edemezler. Bu birincisi arkadaşlar, ikincisi; Hamdullah Suphi Tanrıöver ve diğer arkadaşlarım benim 24 saatlik hareketlerimde bir iki değil, üç beş ve hattâ daha fazla kusur bulabilirler. Bunlar hakikatte de kusur olabilir. Fakat İm hükümde de haksızdırlar. Benim ifadeyi kullanış tarzım tamamıyla burada Menderes'in okumuş olduğu bütçe hakkındaki Parti yazısının benim vazife duygumda olan insanlarda hâsıl ettiği tesirin tamamı tamamına ifadesinden ibarettir. "Mariz" kelimesi Türk âdabında, Türk lügatlerinde, Türk münasebetlerinde hiçbir hakaret ifade etmeyen bir kelimedir. Psikopat, mariz, kötümser, karamsar, bunların ifade ettiği mânaları bir yığın halinde, diğer taraftan burada okunan muhaliflerin tenkit yazısında kullanılan ifadeleri birbirlerine ekliyerek benim tarifimle karşılaştırırsanız, hakikati aksettirmiş olduğum meydana çıkar. Onların sözleri hakikati görmek istikametini kaybetmiş insanların hareketinden başka bir şey değildir. Benim sözlerimde kalkıpta Meclisi terketmeye sebep teşkil edecek mâna var mıdır? (*Hayır sesleri zaten çıkmağa evvelce karar vermişler sesleri*)

Sonra Muhterem Tanrıöver arkadaşımıza arzedeyim ki, mesuliyeti üzerine alanla mesuliyet içinde olmıyan bir arkadaşın düşünceleri arasında iki bakımdan fark vardır. Bir bakıma mesuliyet taşıyan adam daha sabırlı, daha dikkatli olmalı. Bunu takdir ediyorum ve en büyük ihtimamla bu şartlar altında vazifemi bu yolda yapmak için kendimi zorladığımı bizzat Tanrıöver de pekâla bilirler.

Fakat mesuliyet altında olan adamın başka bir vazifesi daha vardır. Hakikatin ışığı suni bulutlar altında saklandıktan sonra vücuda gelen karanlık içinde, milletin varlığı için aziz olan bazı kayıplara sebep teşkil etmek ihtimali varsa bu mesul adam bu vaziyet karşısında işin hakkı olan mikyasa içinde fikirlerini ifade etmek ve hakikatlere ışık salmak vazifesi altındadır. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Benim sözümün akışı da bundan ibarettir. Tanrıöver arkadaşımızın içindeki İhlasın koyuluğunu bilirim. Mecliste daha sükûnetli bir hayatın kurulması için gayret sarfetmek fikrinde kendileri ile beraberim. Tavsiyelerini de benim fikirlerimi tenkit yollu fikirlerini cevaplamış olmakla kendilerini de benim gibi düşünmeğe sevkettiğimi sanıyorum.

BAŞKAN — Onbeş dakika Oturuma ara veriyorum.⁶⁴

⁶⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:3 Birleşim 18, Sayfa 223-225, 243-247, 248-249,*

24 Aralık 1946 Salı

Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar; Millî Eğitim bütçesinin konuşulması yolunda gidilirken söz dinî tedrisat meselesine intikâl etti.

Bütün yakın devri, başarıları ile güçlükleri ile tatmış neslin en olgun ve asıl mümessillerinden kurulmuş olan Kamutayın takdir edeceğine şüphe etmem ki bu konu, Türk inkilâbının temel taşlarına dayanan mefkurevi bir takım esasların birlikte mütalâa edilmesini icabettirecek önemdedir. Bir defa bedahet halinde bir gerçek olarak önümüzdedir ki din telâkkisi Türkiye’de, yeryüzünün hiçbir yerindekine gıpta ile bakılamıyacak derecede ulviyet irtifanın zirvesine varmış bir haldedir. Bin, Türkiye’de en asıl mânasını almıştır. Türkiye’de din, birçok yerlerde halâ mevcut olduğu gibi, cemiyeti tahrip edici mahiyetten temizlenerek cemiyet için zarar verici halden çıkarak dünyevi sefil hesaplara alet olmaktan çıkmış ulvi ve semavi mevkiini almıştır. Ve vatandaşın, kendi vicdani duygusu, imanı ve âkidesi pürüzsüz bir hürriyet içinde en kutsi bir dereceyi bulmuştur. İnânarak iddia ederim ki, Türkiye’de olduğu kadar - misal olarak gösterilen lâîk Devletler de dâhil olduğu halde -dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir vatandaş akidevi olan deruni hayatında ve iman ve ibadetlerinde ne kanun karşısında, ne de Devlet karşısında hiçbir muatebeye mâruz bulunmamaktadır. (*Bravo sesleri*) Bunun tam aksine olarak bütün ibadet yerlerinde yurttaşın duası ve ibadeti Devletin himayesi ve teminatı altındadır. Bizim Devletimiz sade vicdan serbestlisine müsaade etmiş değil, onu inkilâbın en mühim eseri olarak müdafaa da etmektedir. Muhterem Müslüman Türk vatandaşı kendi camiasında ve mescidinde, başka dinde olan başka muhterem vatandaşlar kilisesinde ve havrasında hiçbir taraftan ve hiç kimse tarafından rahatsız edilmeksizin vicdani akidelerinin mânevi istikametlerine teveccüh eder ve duasını, mânevi isteklerini tatmin eder. Mabetten çıktıktan sonra dinde hiçbir mutaebenin izi kendini rahatsız etmeden kendi hür vatanının hür sokaklarına çıkar ve kendi mesut yuvasına müsterih bir vicdanla döner. (*Alkışlar*)

NAŞİT FIRAT (Samsun) — Yasasın inkilâp.

BAŞBAKAN RECEP PEKER (Devamla) — Bütün dünyada devir, devir ve yer, yer din, ilâhî akidelerin kutsiyetine dayanan bir takım istismarcı zümrelerin dini menfaatleri lehine istismar eden âdi zümrelerin elinde oyun vasıtası olarak kullanılmış ve beşeriyet uzun esaret devirleri yaşamıştır. Türkiye’de bir peçenin kaç santim uzun olduğunu, bir çarşafın ne kadar geniş olduğunu Babı Meşihat tâyin eder ve onu Devletin polis müdürü tatbik ederdi.

Muhterem Arkadaşlarım; din telâkkisini suiistimal ederek, vicdan ile Allah arasındaki irtibatını hududu dışına çıkararak dünyevi âleme de onun tesirini ikâ etmek isteyenler, cemiyet hayatına zehir katan insanlardır. (*Bravo sesleri*) Burada bugün konuşulan sözler arasında mevcut bazı fena, içtimai tesirlerin ve akidelerin tahribatından cemiyetimizi korumak için bir takım mânevi, mefkurevi varlıklara istinat etmek lüzumundan bahsedildi. Evet ben fikri esas olarak takdir ediyorum, fakat bahsettikleri zehre karşı korunma vasıtası sadece ve sadece millet duygusundan ibarettir. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Bir müslümanın, âbit, zahit, bütün mânevi akidelere derinden bağlı bir müslüman komünist olmayacağını iddia etmek herhangi dinî akidenin komünizme mukavemet temin edeceğini iddia etmek, içinde yaşadığımız günün realiteleriyle tam tezat halindedir. Bugünkü Yunanlılar, Rumlar, mümin Ortodokslar değiller midir? Bugünkü Yunanistan'daki komünizm cereyanlarının tesirine bakınız.

Dün büyük, kanlı maceralara sahne olan İspanya kilisenin tesiri altında bulunan bir memleket değil mi idi? Orada bu akide komünizmin memleketi yer yer tahrip etmesine mâni olacak esaslı bir kıymet ifade etti mi?

Arkadaşlar, bu konudaki sözümü pek çok uzatmak istemiyorum. Yalnız şu noktayı ehemmiyetle arzedeğim ki, komünizm denen bir içtimai zehirden bünyeyi korumak için onun yanında yavaş yavaş genişleyecek bir şariat hayatının ikamesi ihtimalini bir tedbir diye düşünmek aşağı yukarı bir öldürücü zehrin lâakal onun kadar öldürücü olan başka bir zehirle tedavi edileceğini zannetmekten ibarettir. Biz meşrutiyetteki İttihadı Muhammedi'nin bu memleketteki hayat yıkıcı tesirlerini görmüş insanlar değil miyiz? Derviş Vahdetin'in cemiyeti koyulaşan güya Müslümanlık akidesine dayanan bir siyasi teşekküldü. Şimdiki sözlerle islenen şeyin böyle bir şey olmadığı muhakkak olmakla beraber, derecesini idare etmek kaabil olmanın ölçüsünü taşıyan bir yolun gide gide bir gün mesele kendiliğinden büyüyerek zararlı hacmine varabilir. Ve dediğim gibi bir zehiri başka bir zehirle tedavi etmek şekline varabilir sizler gibi. Ben müslümanım milletim Türk ve siyasi akidem Kemalist. C.H.P. sinin esaslarına inanmış bir adamım, yani lâyikim. (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Bu sıfatlarla kendisini sanigûn edecek ne bir fikir, ne de bir hareket sadır olamaz. Fakat yurdun huzuru için din propagandasına yol açmaktan kaçınırım.

Ben Bakanlar Kurulunda veya Mecliste çalışırken yanımda oturan ibadetine bağlı arkadaşımınla tezat halinde değilim ibadet hakkındaki mübalatsızlığım yanımdaki arkadaşımı asla rahatsız etmediği gibi ben de o muhterem arkadaşımın kalkıp bu binanın cami odasına giderek ibadet etmesi ile meşgul olması Türkiye'de bu, o kadar tabii bir hayat olmuştur ki, bu yurttaşlar dünya işlerinin dışında birbirinin akidesi hakkında fikir dahi edinmezler.

İşte bir cemiyet için ideal din akidesi bizde bu kadar tesamühlü, bu kadar realist bir mahiyet almıştır. Bugünün Türkiye'si hemen hemen diyebilirim ki medenî lâyük telâkkinin müstesna bir nümunesidir. Türkiye'de gizli din tedrisatının yasak oluşu sadece iznin fesada alet edilmesini önlemek içindir. Arkadaşlar; bugün biliyorsunuz, biz bir plato üzerinde çalışıyoruz. Bu platonun özü, arkası, sağı solu uçurumdur. Solumuzda kızıl uçurum, sağımızda kara ve karanlık irtica uçurumu. Bu iki uçurumdan birini ötekine tercih etmek veya birini ötekine tedbir saymak mânasına gelen bir ifadede isabetli bir müşahedenin hükmü yoktur sanıyorum.

Söze başlanan ahlâk anlayışına da ufak bir temas yapayım.

Muhterem Arkadaşlar, modern insanın ahlâkı bugünkü yeni dünyanın ilmi ve insani düşüncelerde mesafe almış olan numunelerine benzer bir ahlâk ileri bir ahlâk olmalıdır. İyilik, doğruluk, kötülüklerden kaçınma gibi müşterek ahlâk her yerde birdir. Fakat dine istinat etmeyen bir ahlakın payidar olamayacağına dair zan verici en ufak bir imada dahi hakikat olmadığını ifade etmek mecburiyetindeyim. Kapalı ahlak, anahtar deliğinden gözetliyen ahlak, karanlık ahlak, mahiyeti ifade edilmemiş bir mistik telâkkinin

karanlıkları içine gömülmüş bir ahlak bir cemiyeti tahripten başka bir netice vermez. Türk ahlakı Türk inkılâbı ile karanlıkları sökerek modern anlayışın güneşli sahasına çıkmıştır. Biz, o günlerin karanlık ahlakı içinden devrimize yüz binlerce firengili teslim aldık.

Bazı arkadaşların dokunduğu Milliyet telâkkisi üstünde de mevzuun müsait olduğu küçük bir mikyasta duracağım. Muhterem arkadaşla bir cemiyet bu asrın sosyal afetlerinden koruyacak en yüksek telâkki doğru ve ölçülü bir milliyet anlayışıdır. Bizi kaçınmak istediğimiz tehlikeli cereyanlara karşı, bizi koruyacak esaslı mânevi kuvvet milliyet anlayışıdır. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Bizim milliyet anlayışımızı irredantist olmıyan, yani kendi dışımızdaki ırkdaşlık âlemine doğru genişlemeği veya kendi içimizdeki başka ırktan Türkleri Ana yasamızın dışında bir görüşle, sınırın dışına çıkarmayı asla düşünmiyen bir milliyetçiliktir. Bu bizim siyasi akidelerimizin kabul etmiyeceği bir şeydir. Bizim milliyet anlayışımız, aynı zamanda Türk Milletinin Yeryüzündeki medeni devletleri terkibeden milletlerin arasında, bir medeniyet ailesinin içinde bir uzuv olduğunu da ifade eder aynı zamanda.

Bizim millet anlayışımızın başlıca sıkı ve koyu manâlarından birisi de beynelmilelci telâkkilere tamamen muarız ve onlarla zıt oluşudur. (*Bravo sesleri*)

Üzerlerinde uzun konuşmalar, etüdlar yapmağa çok müsait olan bu zemini daha ileriye götürüp, bugün daha uzun konuşmaya mahal olmadığı kanaatindeyim. İçimizde bir dindarlık eksikliğinin âzâbı varmış ve cemiyetimiz bu yüzden muhtarımış gibi bir fikir telkin etmekte isabet olmadığına kaniim arkadaşlarımdan istirhamım, bugünkü halimize bakarak ehemmiyeti olan bu meseleleri Bütçenin dar çerçevesi içerisinde konuşmıyarak geniş ve müsait zamana bırakmalarıdır. Bütçenin dar ve muayyen çerçevesi içinde bu türlü derin ve geniş meseleleri konuşmakta fayda ve isabet te olmadığını sanıyorum. (*Alkışlar*)

BAŞKAN — Oturuma 15 dakika ara veriyorum.⁶⁵

⁶⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:3 Birleşim 22, Sayfa 444-446*

30 Aralık 1946 Pazartesi

1947 Yılı Bütçesinin Kamutayca Kabulü Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN RECEP PEKER (Şiddetli alkışlar arasında kürsüye gelerek) — Sayın Arkadaşlarım, Kamutayın kabul buyurduğu 1947 bütçesini önümüzdeki yeni yıl Hükümet çalışmaları için rehber sayacağız.

Bu bütçenin sâkit rakamlarını mânalandıran ve onlara hayat veren Kamutayın tartışma konularını ve ileri sürülen isabetli fikirler bütçenin tatbikında önümüzdeki iş ufuklarını aydınlatacaktır. *(Bravo sesleri)*

Bu bütçeye iç inani ile beyaz oy veren arkadaşların yanında inanmadıkları bir şeye kırmızı oy vermek gibi iç inanlarının ifadesini aksettiren muhalif parti arkadaşlar da vazifelerini yapmışlardır. Bu itibarla bütün Kamutaya, tümünüze birden samimî teşekkürlerimi arz ederim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bu cümlelerin derhal arkasından ilâve etmeliyim ki, Hükümetiniz çalışırken sabit fikirlere, hodkâm duygulara saplanarak yalnız kendi hareketlerini beğenenlerin fikirlerine ve sözlerine itibar etmekle kalmıyacak, bizim doğru bildiğimiz yolu yanlış sayarak eksik gördüklerini tamamlamak maksadını takibeden muhalif arkadaşların fikirlerinden de Devlet için hayırlı olanları bulunursa aynı dikkatle bunlara da yer vereceğiz. *(Bravo sesleri, sağdan ve soldan sürekli ve şiddetli alkışlar)*

Görüşme; anlaşma, konuşma ve yaklaşma, içine girdiğimiz derinliğine önemli ve temiz demokratik hayatın değişmez esaslarını teşkil eder.

Bugünün ağır vazifesi altında bulunan insanlar, böyle yüksek, medeni ve insani bir hayatın kuruluş devrinin tabîî güçlüklerini hazmederek bu güçlükleri yenemeyecek vaziyette bulunurlarsa, demokrasinin istikbalinden şüpheye düşecek vahim bir vaziyete yol açmış olurlar.

Arkadaşlar, bu güçlükleri beraber yeneceğiz. Hükümetiniz önümüzdeki bütçe yılı esnasında çalışırken milletin bütün haklarına dikkat ve ihtiram göstereceği gibi, onun yanında Devletin kudretini ve itibarını da daima üstün tutmağı göz önünde bulunduracaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bütün hakları ve hürriyetleriyle haklı ve hür bir millet olarak şeref, kudret ve varlık içinde yaşamının değişmez şartı nizamlı bir Devlet olarak yaşamının yolunu bulmaktır.

Hükümetin kanunlara dayanarak bu şartları telif edip ikisini yan yana ve beraber yürütmek hususundaki azmî katiyen değişmiyen bir zihniyet olarak yerinde durmaktadır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Hükümete itimat oyunu; size arzettiğimiz Kabine beyannamesinin konuşulması sonunda esirgememiş idiniz. Şimdi Kamutayın o günkü duyusunda hiçbir değişiklik olmadığına kani olan Hükümetiniz itimadınızı haiz ve mesul bir otorite olarak vazifesine devam edecektir.⁶⁶ *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

⁶⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:3 Birleşim 27, Sayfa 848-849*

28 Mayıs 1947 Çarşamba

Altı İlde İlan Edilmiş Olan Sıkıyönetimin Altı Ay Daha Uzatılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Hükümetin konuşmıyacağını tahmin ederek kifayeti müzakere önermelerini okutacaktım.

O halde şimdi evvelâ. Hükümeti dinliyelim, bilâhara Milletvekillerine söz vereceğim. Ondan sonra da konuşmanın yeterliği hakkındaki önermeleri okutacağım.

Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Pek sevgili arkadaşlarım; ileri, medeni vasıflı bir Devlet içinde Sıkıyönetim gibi tabîî hayatın biraz üstünde mahiyet arzeden bir sistemin tatbiki, böyle yüce bir Kamutaya teklif edildiği zaman veyahut mevcut olan bu idarenin uzatılmasını istendiği zaman bunu önemle, altını üstünü, faydasını zararını nazarı dikkate alarak esaslı bir tartışmaya tâbi tutmak Kamutayın yüksek vasfının ifadesi olan bir haldir. (*Bravo sesleri*)

Derhal ilâve edeyim ki, Kamutayın güvenini taşıyan bir Hükümet sıfatıyla süresi yetmek üzere bulunan Sıkıyönetim İdaresinin yeniden uzatılmasının gerekip gerekmediğini Bakanlar Kurulunda önemle ve dikkatle biz de gözden geçirdik ve bundan sonra Hükümetçe vasıl olduğumuz neticeyi huzurunuzda sunduk. Yani Hükümetiniz, Devletimizin içinde bulunduğu şartları derinliğine, genişliğine gözden geçirdikten sonradır ki, bu fevkalâde idarenin memleketin mahdut bir bölgesinde uzatılması lüzumuna, bu lüzuma derin bir iç inancı ile kaani oldu.

Şu noktayı arzedeğim ki, Hükümetin esas fikirlerine kati sebepler olmadıkça, bu kadar esaslı tedbirleri almamak düşüncesi hâkimdir.

Geçmişte zararlı Örneklerini gördüğümüz uzun vadeli olarak memleketin geniş bölgelerini Sıkıyönetim altında tutmaya kaçınılması elzem bir hareket olarak telâkki etmekteyiz. Bazı muhalif arkadaşların yanlış olduğuna kaani olduğum fikirlerinin aksine olarak Hükümet Türkiye’de dahilî sükûneti mahfuz tutmak için Sıkıyönetim gibi fevkalâde bir vasıtaya kendisini muhtaç saymamaktadır. (*Soldan bravo sesleri*) Devletin mevcut olan normal kanunları ve bu kanunları uygulama mevkiine koymak ödevi altında bulunan idare teşkilâtı, kanunlar dışında hareketleri karşılayıp kanunun cezasına çarptırmaya hazır bulunan ve normal işliyen adalet cihazı, vazifelerini ellerine verilen kanunlara uygun olarak görmek mevkiinde bulunan Türk zabıtası ve medeni hayat yaşayan bir Devletin bu tabîî kanun ve icra organları ve Devletin kuvvetini ve şerefini teşkil eden bu vasıta her zaman ve her yerde tesirli tedbirlerini almakta ve almaya hazır bulunmaktadır. Ve bu iktidara mâliktirler. (*Soldan bravo sesleri*). İşin bu tarafını böylece söyledikten sonra ayrıca belirtiyim ki, Hükümet memlekette mevcut olan şu veya bu cereyanı örtbas etmek için, muhalif arkadaşlarımın yerinde olmıyan tâbirleri ile söyleyeyim, halkı baskı altında, tazyik altında tutmak maksadıyla Sıkıyönetimi memleketin bir hassas bölgesinde idame etmekte olduğu hakkındaki ifadeler haksızdır, yersizdir ve mantıksızdır.

Sıkıyönetim de Türkiye Devletinin mevcudiyetinin ve bakasının teminatını teşkil eden kanun unsurlarından bir tanesidir. Ve bu idare lâıyk olduğu itibar derecesi bakımından hiç te öteki kanun unsurlarından aşağı değildir, uzatılmasını teklif ettiğimiz idare başında bulunanlar bütün Devlet hizmetinde çalışanlar gibi aynı şeref anlayışı, aynı vazife duygusuyla ve Devlet ile halkın hukukunu gözeten bir dikkatle vazife görmektedir. Bir Hükümet, Devletin bakasının teminatı olarak kanunla tesbit edilmiş olan vasıtalardan herhangi birini lüzumu anında kullanmadığı takdirde, eğer bir zarar çıkarsa o vasıtayı yerinde ve zamanında kullanmamış olmaktan mesuldür. Yersiz bir Sıkıyönetim idaresi tatbik etmek değil bir zabita memurunun lüzumsuz yere bir vatandaşı bir adım yolundan alıkoyması vatandaşa yersiz bir ihtar yapması dahi hürriyeti engellemek gibi demesek bile taciz mahiyetinde bir tesir yapar. Fakat icabettiği vakit yurdun bütün sathını kaplıyan sahada bile olsa bir çetin devri aşmak için Sıkıyönetim kurmaktan kaçınmak vatana karşı çok mühim mesuliyeti mucip bir hareket olur. *(Soldan bravo sesleri)*

Nazari olarak Sıkıyönetimin her kimin elinde, her ne zaman tatbik edilirse edilsin sadece yurttaşları, vatandaşları tazyik altında tutmak gibi bir maksatla tatbik edildiğini iddia etmek benim dilime yakışabilecek kelime ile ancak insafsızlık olur.

Geçen Ağustosta Hükümetinizin huzurunuzda okuduğu program beyannamesinde ifade ettiğimiz ana fikirlere iç idarede ve dış idarede tam pürüzsüz olarak daima sadık kaldık. Kendisini kendi sesimin dokuz ay önce yine hu kürsüden akseden tesiri altında, tul tuğum şu anda, o ana fikri hatırlatmak isterim.

Türkiye’de iç güven, huzur ve istikrar Türk Devletinin bugünkü şartlar içindeki bütün varlıklarının temelidir.

Emniyet, huzur ve istikrar, kanuni müesseselerle ve kanuni vasıtalarla tatbik edilir oldukça onun aslına ve mahiyetine itiraz etmek, iyi duygulu bir vatandaş için yanlış bir hareket olur zannederim. Bugün iç vaziyetimizde huzurlu, güvenli ve istikrarlı ve dış vaziyetimizde azimli ve kararlı oluşumuzun bedihî bir neticesi olarak görmekteyiz ki, milletlerarası âlemde Türk Devleti itibar, mevkiinin zirvesinde, telâkki edilmektedir. *(Bravo sesleri alkışlar)*

Yine bu iç rahatlığın büyük nimetlerinden bir unsur olarak, program nutkumuzda da arzetmiş olduğum gibi, ekonomik bakımdan da bazı şikâyet ettiğimiz, fakat şikâyetin mevzuunu ifadede ayrıldığımız, günlük vaziyetimizi daha iyi bir hale getirmek yani ekonomik ilerleme, gelişme ve genişlemeyi sağlamak için de en esaslı unsur yine iç huzurdur, her müspet tohum, onun sıcağında yeşerip büyür ve memleketin ekonomik bakımdan yüzünü ağartacak ileri günlerin müjdecisi olan bir başlangıç devrine bu yoldan girilir.

Arkadaşların bazıları Anayasa’nın metinlerini okuyarak Türkiye’de Sıkıyönetim İdaresinin konması veya varken uzatılması için mevcut kanuni sebeplerden bugün hangisinin müessir olduğunu sordular. Bunu Büyük Kamutay huzuruna sunduğumuz tezkerede muhterem Demirelli arkadaşımızın kâfi görmediği bir ifade ile “İlk Sıkıyönetimi koymaya teşvik eden şartlar devam ettiği için” diye arzetmiş bulunuyorduk. Biz tezkeremizde diyoruz ki; bu memlekette Sıkıyönetim İdaresinin kurulduğu günlerde gördüğümüz kuvvetli sebepler esas olarak İm gün de vardır. Bu sebepler esas mahiyetini muhafaza etmekte oldukları için bu idareyi bir altı aylık devre için daha Anayasamızın

verdiği izin yolundan uzatmak istiyoruz. Bu şartlar nedir? Demirelli arkadaşımız “Bu parti gruplarının iç çalışmalarına taallük eden bir iş olmakla beraber” Millet kürsüsünden arzetmiş olmaları dolayısıyla cevapsız bırakılmamasını zaruri gördüğüm bir noktayı açıklamak isterim. Diyorlar ki; böyle bir tezkerenin yazılmasına; esas teşkil edecek dış, sebepleri, siz burada toplanıp dinliyorsunuz. “Zannedirim ki; Dışişleri Bakanının grup izahlarını ima ediyorlar” bu hususta kâfi, halbuki biz bunları dinlemek imkânından mahrumuz.

Evet muhterem arkadaşımızın bu noktada bu gün hakları vardır. Bu nokta üzerinde ben duracağım.

Arkadaşlar, İşte iki parti olarak bir salonun müşterek çatısı altında, iki parti olarak müşterek mesuliyetle çalışmaya başladığımız günler aylar henüz sayılıdır. Dış politika üzerinde hükümetin tutumunu ve gidişini kendilerine aksettirmek hususunda tetkik ettiğimiz esas Başbakanın muhalif parti lideri arkadaşımıza zam an zaman ve fakat büyük politika değişiklikleri oldukça, izahı icabeden noktaları anlatmak şekli idi. Bu işlerde değer oldukça zaman zaman yapılmaktadır. Arzedebilirim ki ecnebi memleketlerde iktidar partisi başkanları, liderleri ‘muhalif parti liderleriyle zaman zaman bu konuda görüşürler ve muhalif parti lideri kendi arkadaşlarına dış durum hakkında nakledilenleri arılatır. Biz de bunu böyle yapmakta idik. Fakat esaslı değişiklikler olmadıkça muhalif parti lideri ile bir konuşma mevzuu kalmıyor. Şimdi bunu yeni bir şekle bağlamak üzereyiz. Muhatap olduğumuz bu teklifi hal yoluna koymak için en salim usulü samimî olarak aramaktayız. Demokrat Parti Meclis Gurupu arkadaşlarımızı dış politikada aydınlatmayı kendi liderleri vâsıtasıyla değil doğrudan doğruya iktidar mevkiinde bulunan Hükümet diliyle şu veya bu tarzda aydınlatmak isteği karşısındayız. Bunu mütalâa ediyoruz. Fakat Kamutayın iç politika, dış politika, ekonomik alanda, her şeyde milletten aldıkları şerefli mevki ve murakabe haklarını Kamutayda kullanmaları için ortada hiç bir mâni yoktur. Kendileri Kamutayın tüzükünde mevcut olan herhangi bir yoldan Hükümetin herhangi bir dış siyaset ini sormak ve araştırmak her zaman salâhiyetleri dahilindedir.

Eğer konuşulacak konu günün şaftları içinde açıkta konuşulmasını mahzurlu telâkki ettirecekse İchtüzük’ümüzde mevcut olan yollardan gizli oturum yoluyla arkadaşların bir arzusu her Vakit için temin olunabilir.

CELÂL BAYAR (İstanbul) — Bunu yapacağız Başbakan. Zaten konuştuk iki defa zatiâlinizle.

BAŞBAKAN RECEP PEKER (Devamla) — Evet notalar zamanında iki defa konuştuk, bir üçüncü konuşma için içinde bulunduğumuz yardım meselesi zemini vardır, Bu iş henüz tamamiyle aydınlanmış bir şekil almamış olduğu için mesele üzerinde, yarım ve neticesiz bir konuşma yapmaktansa umumi vaziyet tamamen belirledikten sonra bunu yaparız veyahut temas için yeni bir metot ortaya çıktıktan sonra muhterem arkadaşımızın arzulanma yerine getirmek vazifesini yaparız. Görüyorum ki, Sıkıyönetimi uzatmak işinin dayandığı harici sebepler belli olmakla beraber bunu isteyen mesul Hükümetinizin, ağızından yine açıklama isteyenler vardır. Bu sebeple bu kürsüden açıkça konuşulması caiz olacak bir ölçü içerisinde fikirlerimizi arzetmek istiyorum. Kısa fakat kesif olarak. Muhterem Arkadaşlarım, 7’nci yılı içinde bulunduğumuz Sıkıyönetimin yurdun altı ilinden terekküp eden bölge tatbikına sebep olan Amillerin şekil ve tarzı

değişmiş olmakla beraber esas sebebi, mahiyeti bütün kesafet ve tesirini muhafaza etmektedir.

Şimdi Balkanlar'dan saldırmakta olan bir Nazi ordusunun Türkiye'ye girmesi artık tarih meselesi olmuştur. Fakat malûm olan Mihver cephesi ve Sovyet Rusya ve Anglosakson'ların ittifakı ile vücade gelen cephe arasında savaş bugün fiilen bitmiş olmakla beraber ikinci Dünya Harbinin top, tüfek ve bomba sesleriyle intikal edilen mevcudiyeti yerine, şimdi sindi bir sessizlik içerisinde, ne vakit, hangi noktadan zayıf varlıkları avlıyacağı belli olmıyan istihalar kaim olmuştur. Yaşadığımız günlerde top sesi gibi peşin bir istilâ vasıtasının sesi kulaklarımızda çınlamadığı için, görüşü eksik olanların sezmekte tereddüt ettikleri tehlikeli hava içerisinde, Türkiye uyanık bulunmaya mecburdur.

İzmir'de bir görüşmede de söylediğim gibi hangi gün, şafak sökerken gözlerimizi açtığımız zaman memleket içinde istilâ kuvvetleri ile çarpanlara, mecbur olacağımızı bilemeyiz. Evet, bu, sadece bir ihtimaldir ki, tam kanaatle aksi iddia olunamaz. Fakat öyle ihtimaller vardır ki, eğer tahakkuk ederse ihmal edenlere felâket getirir. Tahakkuk etmezse bundan bir zarar doğmaz. Bunu Hükümetinizin sadık görüşünün açık bir ifadesi olarak arz ediyorum. Nazi harbinden beri harb tehlikesine karşı hazır bulunmak çok ehemmiyet almıştır. Bazı muhterem arkadaşlarımin da izah buyurdıkları gibi, Türkiye'den toprak parçaları fiilen istenmiştir. Türk yurdunun Boğazlar bölgesinde müşterek müdafaa adı altında bir yabancı üs tesisini resmi nota ile bu Devletten istemiştir.

Kolombiya muhabiriyle yaptığım ve bugün çıkan konuşmada da belirttiğim gibi, biz, bu isteklerin vâki olduğu fakat henüz geri alınacağına dair hiçbir alâmetin ufukta görülmediği bir dış politika havasının tesiri altında yaşıyoruz. Bu bir realitedir. Yıldırım harbinin başladığı saatle ilk tahribatım vücade getirdiği zaman arasında pek kısa zaman geçiyor.

Arkadaşlar bugün yeryüzünün her tarafında uzak, yakın, yeni dünya, eski dünyada, kuzey, güney, doğu ve batıda bütün Devletlerin dış politikada ve günlük hayatında en ziyade Önemle gözönünde tuttuğu mesele stratejidir. Bugünkü Devletlerin varlıkları bahis konusu olduğu zaman bütün büyük meselelerin başını strateji görüşü teşkil etmektedir. Türk Yatanının Sıkıyönetim bölgesini ihtiva eden mıntakası bildiğiniz gibi Boğazlar mıntakasıdır ve Boğazların etrafını teşkil eden Marmara havzasıdır. Türkiye'ye herhangi bir tecavüz vâki olacaksa bunun en tesirli ve ilk yapılması akla gelen istikametlerden biri de bu bölgedir ve böyle olması itibarıyla Türkiye emniyetinin sağlanması gereken nazik noktası da burasıdır. En büyük şehrimiz de buradadır. Bir muhterem arkadaşım sözleri arasında İstanbul mıntakasında Sıkıyönetimi ilân ettiğimiz halde hudut sayılacak başka yerde bunu niçin tatbik etmediğimizi sordu. Maksudı bilinmiyen bir tarafın açıklanmasından ziyade yapılmış olan şeyin İstanbul bölgesine müteveccih siyasi bir maksat olduğunu belirtmekti. İfade edeyim ki, Hükümeti, muayyen bir zor kullanma, baskı altında tutma vaziyetinde göstermek için ileri sürülen bu fikirde hakikat yoktur. Muhterem Arkadaşlar, biz İstanbul bölgesinde Sıkıyönetimi uzatmak için vatan varlığını alâkadar eden bir maksat gülmiyoruz da hususi bir maksat güdüyorsak bu bölgede yaptığımız Sıkıyönetimi meselâ, İzmir, Samsun, veya Erzurum bölgelerinde buna benzer teklifler getirmemize ne mâni vardır. Biz bu idareyi elzem olana hasrediyoruz.

Mümkün mertebe içinde bulunduğumuz günün tazyikinin bizi sevkettiği asgari mantık ne ise onun dışına çıkmak istemiyoruz. Çünkü Stratejik bakımdan teknik düşünceler bakımından, yarın bir harb olursa, yurdun her tarafı da tehlikeye mâruz kalabilir, Doğu bölgesinde de bu tehlike belirebilir, fakat Doğu bölgesindeki iç vaziyetin kesafet durumu orada böyle bir tedbiri almayı istilzam edecek İstanbul'a benzer bir hassasiyet ve kesafet arzetmemektedir.

Muhterem Arkadaşlarım, kısa ifadesiyle, varlığı, şahsi varlıklarımızın, yekûnundan çok üstün bir kıymet ifade eden Türk vatani bugün en yaşlımız dâhil, olduğu halde yaşlarının bitişine on, yirmi sene kalmış olan bizlerin düşüncelerinden ve hodkâm duygularından ziyade torunlarımızın torunlarına ait müstakbel Türk varlığı âleminin yaşadığı bir topraktır. Hepinize tercüman olduğuma, inandığım bir ifade olarak Mezedeyim ki, hiçbir tehdit, hiçbir tehlike karşısında ve hiçbir felâket endişesi ile bu toprakların hiçbir parçasını hiçbir yerde hiçbir kimseye vermiyeceğiz. *(Umumi bravo sesleri ve alkışlar)*

Herkesin vatani kıymetlidir, fakat bizim cetlerimizin büyük kıtalardan bakiye olarak bıraktıkları son emanet olan bu toprak için bütün takatimizle savunmak ve herşeyi feda ederek bunun varlığını mahfuz tutmak ve hiç kimseye bu topraktan bir avuç vermemek azminde hiç şüphesiz ki, hepimiz müşterekiz. *(Bravo sesleri)* İşte bu vatanın, muhterem arkadaşlarını bazı vilâyetleri bahis konusu olarak yabancı istekler arasında zikredilmiştir. Tıpkı tıpkısını benzeyiş tarihî misallerde mevcut değildir. Fakat tarihin her sayfasında, her parçasında istifade edilecek bir ibret parçası vardır. Nazi ordusunun Danzig (Gdańsk) meselesini vesile edip, bir karanlık gecenin sabahında, Polonya'ya saldırışı unutulmaz bir ibret sahnesidir. Bu Almanya için karanlık âkibetler doğurabilirdi. Buna rağmen savaş hakikat oldu. İçinde bulunduğumuz günün, ne Türkiye Polonya'ya, ne Boğazla(r) Danzig'e benzer. Fakat bizim vardığımızı isteyenler bir gün hiçbir dış iradenin önüne geçip menedemeyeceği bir şeye karar verebilirler, arkadaşlar. Den bunların hakikat olamayacağı teminatı ile yüreği tam rahat olan bir aklı başında Türk Vatandaşı olduğunu zannetmiyorum. *(Bravo sesleri)*

Bir muhterem arkadaş güzel söyledi, bugün daha ziyade günlük hayatımızı tanzim değil, ileri günlerimiz, torunlarımız için kurulacak Türkiye'nin ekonomik, endüstri, bayındırlık ve sosyal alandaki, kalkınmalarını başarılı bir istikbale götürmek için, az çok başlangıç sayılabilecek imkânlardan mahrum bulunuyoruz. Buna rağmen, bütçemizin bildiğiniz büyük bir kısmını, Ordumuza sarfediyoruz. Türkiye bugünkü malî takatıyla normal bir %nispetiyle bir barış Ordusunu idame ettirir ve dediğim gibi kalkınmalarına az çok tevazulu bir pay ayırabilir. Böyle olduğu halde niçin biz bu masraflarımızı bu ulvî istikbalin gelişmesine, sarfetmiyoruz da bugün hem memleketimizin gül gibi evlâtlarını doğdukları mintakaları çalışmaları ile kafa kuvvetleriyle, kol kuvvetleriyle bezeyecek olan değerli genç asker unsurlarımızı niçin vazife başında, kışlada, kampı, çadırdaki bağlı tutuyoruz? Elbet bunun bir sebebi olması lâzımdır. Muhterem Kamutayın ve Yüksek Huzurunda bulunduğum Türk Milletinden, saklanacak bir şey değildir ki, Bakanlar Kurulunun son ayki toplantısında bu konuda uzun günler, uzun saatler emek sarfettik, teknik hesaplara girdik, imkânlar aradık, işleri başına dönmelerini pek arzu ettiğimiz, şimdi vazife, başında bulunan en kıdemli sınıfı terhis etmenin imkânlarını aradık, bu imkânlarla vâsıl olamadık arkadaşlar.

Elimizi şakağıımıza koyduk, önümüzdeki vazifeleri düşündük ve bu genç unsurların yurtlarına, köylerine işleri başlarına, ekonomik kıymetler olarak dönmeleri çaresini aradık. Mühassasları dinledik müzakereler çok uzun devam etli, başka, günlere intikal etti ve nihayet muhterem arkadaşlar bize verdiğiniz mesuliyet yükünün icabına uyan ciddî bir düşünüşle hareket ederek terhise ve Orduyu zayıflatmaya imkân göremedik. Bu şartlar böylece devam etmekte iken biz Ordumuzu terhis edemeyiz ve vazifelerini vazife başında bulundurmaya icabettiren ciddî dış sebepler memleketimiz ufuklarında yaşadıkça kati güven duygusunu yaşatacak vuzuhlu günler kararlı günler gelmedikçe barış ordusu kadrolarına dönemeyiz ve uzamana kadar şimdiki bölgenin Sıkıyönetim olmaksızın idare edilmesini memleket için tehlikeli görürüz. Şimdiye kadarki mâruzâtım tezkerede arzettiğiniz sebepleri mümkün olduğu ve lüzumu kadar genişletecek bir mahiyette telâkki ediyorum. Bu kadar ulvi bir maksatla yurddaşları mümkün olduğu kadar rahatsız etmeyen bir metot içinde tatbikini istediğimiz Sıkıyönetim İdaresini bütün bu hakikatlar yokmuş gibi siyasi maksatla ve baskı altı olarak tatbik ettiğimizi söylemek zararlı bir haksızlıktır, içinde bulunduğumuz Devlet hayatı iki partili ve bağımsız arkadaşlarla müşterek şeref ve müşterek mesuliyet altında ve millî varlığı kuvvetli tutmak yolunda Meclisin duyarları arasında çalışırken bu başlangıç devrinin tabîi güçlükleri vardır şerefli maziye mâlik olan bir neslin ve bir Devletin geniş dünya tehlikeleri devresinde idaresini nizamlarken onun içinde başka devletlerde kanlar dökülmüş, hattâ asırlarca sürmüş zamanlar içerisine sığdırılabilen bu müşterek çalışmayı başarırken hepimizin selim akıl icabına uyması lâzımdır. Hâdiseleri izanı edici, her ne pahasına olursa olsun kendini haklı gösterip ağır ithamlarla karşıdakilerin kusurunu belirtici şekilde söz söylemek zaaflarından kendimizi koruyamıyoruz. Ben bu sözlerin kendi şahsıma ait payını kabul ediyorum. Sabırlı olacağız, tahammüllü olacağız. Muhterem Demokrat Partili arkadaşlar istedikleri gibi alsınlar, fakat bütün samimiyet ve derunî inanımla söyleyebilirim ki, biz demeçlerimizde memleketimizde demokrasi inkişaf etmektedir. Derken buna inanıyoruz. Ve şimdi şikâyet ettiğimiz bu çatışmalar böyle büyük ve şerefli bir istikbal vadeden yolda gidenlerin tabîi hayatıdır. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar; birbirlerimizi ölçsüz hükümlerle kusurlamayalım. Bizi istikbal dinliyor, tarihi biz dinler olmakta isek, bizi de istikbalin çocukları dinliyor. Biz burada iki parti, üç parti Bağımsız arkadaşlarla beraber tartışa tartışa, çatışa çatışa demin arzettiğim gibi iç nizamı bozmadan, yurdumuzu dış felâketlere çarptırmadan bu memleketi ileri götürür torunlarımıza teslim edersek her birerlerimizin adı yurda hizmet eden bir unsur olarak birgün tarihleşecek ve bugünün hâtıraları ileri zamanların kuvveti sırasına, geçecektir. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar; biliyorsunuz ki, Türkiye bugün jeopolitik durumu itibariyle eskisinden daha önemli bir hal almıştır.

İmparatorluklar muharebesi olan Büyük Devletlerin İkinci dünya savaşında çarpışmalar sona erdikten sonra onun bakiyesi olmak üzere dünyada bugün mevcut olan manzaraya göre yine Devletler arasında büyük meselelerin halli sarpa sarmıştır. Ve eğer bu dünya işleri, hiç kimsenin aksini katiyetle iddia edemeyeceği, bir anlaşmazlığa giderek yeni bir çatışma mevzuubahis olursa kaderin milletimize yükliyeceği ağır vazifeyi şimdiden istihfaf edemeyiz. *(Soldan çok doğru sesleri)* Türkiye'nin bugünkü duruşu ile Şarkın, Ortaşarkın, Yakınşarkın, ve Doğu Akdeniz'in kilittası vaziyetindedir. Fakat dünya gözü önünde bu durumun yükünü taşıyacak maddi ve mânevi şartlarına

uygun vasıflar bakımından bir kıymet teşkil edebilirler mi diye bize bakan gözlerin her gün bir imtihanını geçiriyoruz.

Zannıma göre bu mâruzâtım Muhterem Kamutaya doyurucu ve inandırıcı bir tesir yapacaktır, bu tesirin duygusu içinde Muhterem Demokrat arkadaşlarım da istedikleri açıklamayı yaptığımı göre bu müşterek görüşe katılmalarını faydalı ve tabii görüyorum. Oylarını birlikte verirlerse “ hiç şüphesiz ki, kendi takdir ölçülerine uyuyorsa ” yurdun büyük meseleleri üzerinde partiler dayanışma esasına hizmet etmiş olurlar. Bu memleketin kuvvetini ve kendilerinin şerefini ve kıymetlerini artırır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

CELÂL BAYAR (İstanbul) — Aziz arkadaşlarım; evvelâ bir noktayı tebarüz ettirmek isterim. Haricî politika hakkında Demokrat Parti Hükümet vasıtasıyla lâzım olduğu vechile tenvir edilmemiş veya edilememiştir. Bu hakikati bu suretle huzurunuzda ifade etmek mecburiyetini duyudum.

Haricî politika meselesine gelince; biz mütaaddit beyanatımızla ve resmi beyannamelerimizle ne yolda yürüdüğümüzü ve ne suretle hareket ettiğimizi. Büyük Milletimize ifade etmiş bulunuyoruz.

Bugün gazetelerde, Sayın Başbakanın beyanatını okudum ve ondan evvel Sayın Devlet Başkanının dış politika hakkındaki bir gazeteye beyanatını da evvelce okumuştum. Haricî politikamızın bu ana hatlarında ben şahsan kendileriyle beraber olduğumu ifade etmekle beraber Demokrat Partinin de böyle düşündüğünü ifade edersem yanlış bir harekette bulunmuş olmanı. *(Soldan ve sağdan, şiddetli alkışlar)*

Sıkıyönetime gelinde arkadaşlar, Sıkıyönetimin harekâtını ufaktan ve yakından biz de takip ettik. Sıkıyönetimin ne maksatla kurulduğunu biliyoruz. Fakat fiiliyat sahasındaki hareketlerini de yakından biliyoruz. Sıkıyönetim İstanbul’un stratejik bakımından orada bulunması lâzım olan bir unsurdur, dediler. Eğer bu unsur sâdece askerî bakımdan orada vazife görmüş olsaydı ve memleketin siyasî hayatına karışmamış bulunsaydı Demokrat Parti bu meseleyi bu kadar önemli surette ele almazdı.

Bir vatandaş veyahut herhangi bir gazete; 21 Temmuz seçimleri yanlış yapılmıştır, bunda hata vardır, bunun tahkiki lâzımdır, kanunsuz hareketler olmuştur, dediği zamanda bu kadar tabii bir hakkı kullanan bir kimsenin Sıkıyönetimle ne münâsebeti vardır? Bizim anlıyamadığımız noktalar budur. İstanbul’da idame edilmesinin sebeplerinden birisi de, bizim nokta-i nazarımıza göre, İstanbul matbuatını ve umumi efkârı tazyik altında tutmaktır. İstanbul hâla müesseseleriyle neşir vasıfalarıyla bütün memleketimizde birinci derecede bir şehir olmak vasfını muhafaza etmektedir, orada matbuat baskı altında kaldığı zaman itiraf etmek mecburiyeti vardır ki, bütün memleket matbuatı ve basını tazyik altındadır. *(Sağdan, bravo sesleri, sürekli alkışlar)* Biz bunu bu suretle mütalâa etmekteyiz.

Sayın Başbakanın bir sözlerini memnuniyetle burada ifade ve kaydetmek isterim. Dediler ki, memleketimizin inzibat kuvvetleri herhangi bir yolsuzluğu bertaraf etmek, yani asayiş mutlak mânasındâ temin etmek kudretindedir. Biz de böyle görüyoruz; Şu hâlde Sıkıyönetimin ayrıca muavenetine ihtiyaç nereden doğuyor.

Bunun izahı lâzımdır; bu izahlar bizi tatmin etmiş değildir. Diğer memleketlerde Sıkıyönetimin nerede bulunup bulunmadığını hepimiz biliyoruz. Biz Hükümetten hiç

olmazsa şu teminatı almak istiyorduk: Sıkıyönetimi ilk fırsatta kaldıracağız, bu ifade edilmeliydi.

Son söz olarak ârzedeyim ki: Biz siyasi bir tazyik vasıtası olarak Sıkıyönetimin muhafazasının istenildiği' hakkındaki kanaatimizi muhafaza ediyoruz. *(Sağdan alkışlar)*

BAŞBAKAN RECEP PEKER (İstanbul) — Değerli arkadaşlarım, Kamutay huzurunda konuşmak bilhassa böyle karşılıklı konuşmak insanları âsilleştiriyor. Asilleştiriyor derken onun altında bulunan insanları bu mertebeye çıkarıyor demek istemiyorum. Fakat karşılıklı saygı hissi altında konuşurken bu tesirle insanın mânevi mertebesi yükseliyor, bunu ifade etmek istiyorum.

Muhterem Bayar'ın, Muhalef Partinin Lideri sıfatıyla Hükümet için dokunulacak noktalar sayılan işler üzerinde durup söz söylemelerini alacağımız mesafenin faydalı adımları olarak sayıyorum. Kendilerinin ifadelerinde üzerinde durdukları kısımlara eksik bırakmadan cevap vermiye çalışacağım.

Sıkıyönetim stratejik; sebeplerle kurulmuştur, kurulduğu yerde siyasi hâdiselere niçin karışıyor dediler. Bunu başka Demokrat Partili arkadaşlar da fikirlerini ifade ederken sormuşlardı. Ben ilk sözümde mümkün olduğu kadar umumi fikirler içinde konuşmaya dikkat ettiğim için bunlar üzerinde durmamıştım.

Arkadaşlar, buyurdukları gibi, Sıkıyönetim Askerî sebeple yani memleket aleyhinde bir gün belirmesi muhtemel bir tehlikeyi önlemek için gerekli unsurlardan birisi olarak konuyor. Böyle olduğuna göre gazete kapatmamak veya seçim mevzuabâhis olduğu zaman yasaklar koymamak lâzım gelir gibi bir hükme varıyorlar.

Anlayışımızın birbirinden ayrıldığı nokta burasıdır.

Sıkıyönetim Anayasa'nın ifade ettiği şartlarla Kamutay'da kabul edildikten sonra kendisine verilmiş olan ve özel konuda mevcut bulunan vazifelerin hepsiyle birden hareket eden kanuni bir müessesedir. Sıkıyönetim bir topçu taburu değildir ki bir gün taarruza mâruz kalacak bir mıntıkada mevzie girsin ve orada karşısına çıkacak düşmana topunu patlatmaya amade bulunsun. Sıkıyönetim Türk Vatanında bir harb ihtimâli karşısında onun tesir yapacağı bölgede önden tertipli ve tedbirli bulunmak ödevi altındadır. Bu vazife kendisine verilmiş olan Sıkıyönetim İdaresinin başındaki komutan, kendi bilgi, görüş Ölçüleriyle mesuliyetim anlıyacak ve kendisinin bulunduğu mıntıkaya zayıf verecek hareketlere karşı anlayışlı; tedbirlerle hareket etmek mecburiyetinde olan bir zattır.

Bu arada teferruat üzerinde durmak istemedim. Zannederim Koni arkadaşımız şöyle buyurdular: Sıkıyönetimin Komutanı merkezden aldığı emirle hareket ediyor ve siyasi maksatlar için rahat bırakılmıyor diye ifade ettiler. Size bir arkadaşlık şerefiyle yani Başbakanlık geçici sıfatıyla değil, şeref kadri bilir bir adam sıfatıyla bu kürsüden "Tabîî beni Sıkıyönetim Komutanı ve onun bütün muhiti istiyor" ifade ediyorum ki; İstanbul'da vazife sahibi olan Sıkıyönetim Komutanı sadece elindeki kanun, karşısındaki vaziyet ve vicdanındaki vazife duygusu ile karşı karşıyadır. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Köni arkadaşla şahsi tanışmamış belki uzun değildir, fakat nihayet hepimiz aynı toprağın başka başka kollarında, hizmetlerinde, çalışan insanlarız. Az çok birbirimizin hüviyetini biliriz. Bana inansınlar ki, vâhimelerin mahsulü olan ve kim bilir, sizlere, bizlere değil başka âlemlere mensup olan insanların bilmem hangi köşeden yuğurup

tâ aramıza saldıkları fikirlerden biri bulunan, İstanbul'da Sıkıyönetim kukladır, Merkezi Hükümet vatandaşların hürriyetlerini takyit için rahat vermez, bunlara boyuna emirler verir diye yapılmış olan telkinlerin benim yüreğime azap verici tesirleri olarak mütâlâa ediyorum. Ben, vazife sahibi, sizin de pek güzel vazifeniz olan tenkitlerinize mâruz bulunan ve bunu da kendine şeref sayan bir adam hüviyetiyle arz ediyorum ki, İstanbul'da Türkiye Cumhuriyetinin altı ilinde kendi kanunu mucibince idaresini tatbik etmekte olan Sıkıyönetim Komutanı kendi vicdanıyla vazife duygusu arasında dikkat ye ehliyetle, çalışmaktadır (*Alkışlar*)

Bayar'ın buyurdıkları diğer noktayı açıklamalıyım. Meclisin meşruiyeti meselesine Sıkıyönetim niçin karışsın? diyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, seçimler oldu o günleri yakın maziyi, benim fikrimce unutmamız, mümkün olduğu kadar üzerinde durmamalıyız. Teknik icaplar bizi tabîî ibret için onlara müracaata sevkeder. Fakat muhterem arkadaşlar topluca müşterek acı günler geçirdik. Bunları şu şekilde ifade edeyim, nikbin olan bazı insanları bile ertesi gün memlekette nasıl birbirimizle çarpışıp kapışacağımızın tereddüdü içinde bıraktığı günleri büsbütün unutamayız. Devletin en kudretli ve şerefli irade kaynağı ve nüfuz vasıtası olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin meşru olmadığı sözü ve millet haklarının gaspedildiği her gün dalga dalga her tarafa yayılıyordu. İstanbul'u stratejik vaziyetini düşünmek, ödevinde bulunan Sıkıyönetim Komutanı bunların vazife bölgesine tesirinde mütâlâa etmekle doğru bir vâzife yapmıştır.

Arkadaşlar; Sıkıyönetim Komutanı kanunun kendisine verdiği yetkiye dayanarak vazifesi icabı gerekli gördüğü şeylerin yayınlanmasını yasak edebilir. Emsali arasında temayüz etmiş ve orduda ki; tecrübeli insanlar arasında bulunan Bu zat memleketin varlığına dayanan Büyük Meclisini korumak için bu hususla yazı yazmayı yasak etmiştir.

Cihad Baban arkadaşımızla bir kaç gün evvel arkadaşça bir sohbet yaptık, gazetesinin kapatılması vakasını kendisine sordum gayet ve açık bir ifade ve kanaatle yapılan muamele tamamiyle haklıdır, yalnız ben Sıkıyönetimin aleyhindeyim dedi. Olabilir, içimizde herhangi bir arkadaş da aynı kanaatte bulunabilir. Amma dedi "Sıkıyönetim Komutanlığı kanunun kendisine verdiği falan yazıyı yazmayacaksınız diye emir verdiği halde o akşam matbaada gazetenin sahibi veya işe hâkim adam bulunması ve bu yazı çıktı" İnsafın takdire değer buldum.

Muhterem Bayar Sıkıyönetimin dış icaplar üzerine kurulmuş bir organ olduğu halde içişlere niçin karışıyor diye sordu. Sualinin ameli bir cevabı diye arz ediyorum. Arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi kader saati gelip çaldığı zaman bir parmak işareti ile yüz binlerce vatandaşı ölüme sevkedecek baş bir müessesedir. Harb ilanına B.M. Meclisi karar verebilir. İşte seçim kavgaları politika icapları parti düşünceleri, ilk zamanların acemiliği bunların hepsi tabîîdir. Fakat günler, haftalar, aylar geçti. Bunlar artık bitmelidir ve İstanbul, Sıkıyönetim, komutanlığı seçimin bittiği günlerde yasakladığı bir işi şimdi yapmış olan bir gazeteyi cezalandırmazsa onun artık kanunen mevcut olan otoritesi kalır mı? Kapanan öteki gazeteler... Bunların, üstünde durmadan bana sorulmuş olan birisi hakkında cevap vereceğim.

Yarın gazetesinden; bahsedildi ve Yarın gazetesi Cumhurbaşkanına ait bir yazı yüzünden kapandı, dediler. Hayır, arkadaşlar öyle değil. Ben, her kapanan gazete için malûmat ararım. Çünkü size onun hesabını vermekle; mükellef olan benim makalenin

metnini o vakit okumuştum, şimdi iyi hatırlamıyorum fakat Ceza Kanunumuzun filân maddesinde suç sayılan Devletin siyasi nizâmını şöyle veya böyle bozucu neşriyatına devamından dolayı bu gazete kapatılmıştır.

Sonra sağlı, sollu cereyanlar. Hiç birimizin yüreğinde sempatisi olmıyan ve hem Devlete zarar veren ve bir kısmı kanuna göre suç olan bu gibi cereyanları önlemek ve vaktinde tedbirlerini almak Sıkıyönetim Komutanının vazifesidir. Millî bünyemizin tahripçi tesirlerden korunmasını komutanın yüksek vazife duygusuna borçluyuz. Muhterem Bayar benden teminat istiyor. Fikirlerini tekrar etmiyerek zabıta nasıl çıkarsa dedikleri gibi kabul edeceğim. Topyekûn ifade olarak arz ediyorum.

Bugünkü şartların Türkiye'yi malûm tazyik altında tutan mahiyeti devam ettikçe bu bölgede Sıkıyönetim lâzımdır. Eğer bu sebep, şartlar ortadan kalkarsa kayıtsız şartsız şimdiden kabul ediyorum ki Anayasanın gösterdiği sebep olmayınca Sıkıyönetimi bir gün, hattâ bir saat fazla sürdürmiyeceğiz. Düşündüğümüz ve ümitle beklediğimiz bu ferah günlere kavuşunca Sıkıyönetimi kaldıracağımızı sesimin ve hüviyetimin bütün kuvvetiyle kendilerine vadederim. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Bu arada son not olarak kaydetmişim. Bir arkadaşım galiba yanılarak Yunanistan'da Sıkıyönetim olmadığından bahsetti ve bize örnek vermek istedi. Keski Yunanistan'da daha Sıkıyönetim olsaydı. Bu dost ve bedbaht komşu memleketin halinden misaller olarak kendi halimizi daha fena gösteren, mukayese etmenin hiç olmazsa büyük insafsızlık olduğu kanaatında birleşelim.⁶⁷ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

⁶⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:5 Birleşim 65, Sayfa 249-256*

HASAN HÜSNÜ SAKA
Türkiye Cumhuriyetinin 7. Başbakanı

BİYOĞRAFI

HASAN HÜSNÜ SAKA

(1886, Trabzon – 29 Temmuz 1960, İstanbul)

Türkiye Cumhuriyetinin 7. Başbakanı, 16 ve 17. Hükümet Başkanı

Hasan Hüsnü SAKA

İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamladıktan sonra İstanbul Mercan İdadisi'nden mezun oldu. Mülkiye Mektebi'ni 1908'de bitirdi. Divan-ı Muhasebatta (Sayıştay) devlet hizmetine girdi. 1909'da öğrenim için Fransa'ya gönderildi. Kasım 1912'de Paris Siyasal Bilgiler Okulu Diploması Şubesi'nden mezun olarak yurda döndü. Nisan 1915'te Maliye Nezareti Varidat Umum Müdürlüğü'nde görev aldı. Ekim 1916'da Eskişehir Bölge İktisat Müdürü oldu. 4 Eylül 1918'de Mülkiye Mektebi İktisat Öğretmenliğini üstlendi. Osmanlı Mebusan Meclisi'nin son döneminde Trabzon Milletvekili seçilerek dağılmasına kadar görev yaptı.

28 Ocak 1921'de TBMM'nin I. Döneminde Trabzon Milletvekili seçilerek Meclise girdi. 19 Mayıs 1921'de Maliye Vekili oldu, 22 Nisan 1922'de istifa suretiyle görevden ayrıldı. 11 Mayıs 1922'de İktisat Vekilliği'ne seçildi. II. Dönem seçimlerinde tekrar Trabzon'dan Milletvekili oldu. 24 Eylül'de İktisat Vekilliğine atandı. 30 Ekim 1923'te kurulan ilk Cumhuriyet Kabinesinde tekrar İktisat Vekilliğine getirildi. 6 Mart 1924'te II. İsmet Paşa Kabinesi'nde Ticaret Vekilliği'ne getirildi. 3 Mart 1925'te III. İsmet Paşa Kabinesi'nde Maliye Vekilliğine atandı. 13 Temmuz 1926'da görevinden istifa suretiyle çekildi. 1 Kasım 1926'da TBMM Başkan Vekilliğine seçildi. Bu görevini III, IV. Ve V. Dönemlerde de sürdürdü. VI, VII, ve VIII. Dönemlerde de Trabzon'dan Milletvekili seçilerek 13 Eylül 1944'te II. Saraçoğlu kabinesinde Dışişleri Bakanlığı'na getirildi. Recep Peker Kabinesi'nde de aynı göreve atandı. 9 Eylül 1947'de Kabinenin istifasıyla görevi son buldu. 10 Eylül 1947'de Başbakanlığa atandı. 10 Haziran 1948'de II. Kabinesini kurdu, 9 Ocak 1949'da Başbakanlıktan çekildi. Mecliste CHP Grup Başkanı olarak yasama görevini sürdürdü. IX. Dönemde son olarak Trabzon'dan milletvekili seçildi, 1954 seçimleriyle politikadan çekildi.

I. SAKA HÜKÜMETİ DÖNEMİ
16. Cumhuriyet Hükümeti
(10.09.1947-10.06.1948)

13.10.1947 Pazartesi

16. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Saka Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması ve Güven Oylaması hakkında yaptıkları Konuşmalar

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

Başbakan Hasan Saka'nın kurduğu Hükümetin programı

BAŞKAN — Söz Başbakanındır.

(Başbakan Hasan Saka soldan alkışlar arasında kürsüye geldi)

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Büyük Millet Meclisinin çalışmaya ara verdiği günlerde iş başına gelen ve en kısa zamanda huzurunuzda çıkmayı vazife bilen Hükümetiniz bu fırsattan faydalanarak Yüksek Heyetinizi derin saygılarla selamlar.

Aziz arkadaşlar,

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanının 19 Mayıs 1945 nutkundan ve 1946 Olağanüstü Parti Kurultayından sonra tek dereceli seçim, birden fazla parti hayatı ile başlayan ve Devlet Başkanının 12 Temmuz beyannamesinde en kesin ifadesini bulan yeni iç politika devrinde Hükümetinizin başlıca vazifesi, bu geniş demokrasi rejiminin kurucusu olan inkılapçı Partimizin *(Soldan bravo sesleri)* umdelerine dayanarak memlekette gittikçe gelişen bu sistemin ve onun temeli saydığımız siyasi emniyetin inkişafını sağlamaya çalışmak olacaktır. *(Soldan bravo sesleri)*

Anayasa hükümlerinin ve Partimizin programının gerektirdiği gibi, bütün vatandaşların her türlü haklarından en güvenli şekilde istifade etmeleri Cumhuriyet İdaresinin başlıca amacıdır. *(Soldan bravo sesleri)*

Siyasi partilerin çoğunlukta veya azınlıkta, iktidarda ve muhalefette Devlet İdare Teşkilatı karşısında farklı muamele görmemelerini, kanunların kendilerine verdiği haklara dayanarak çalışma imkânları bulmalarını Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti, giriştiğimiz hayatın tabii bir icabı saymaktadır. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Bugün olduğu gibi, gelecekte de siyasi huzur ve emniyeti eksiksiz olarak, değişmez bir nizam ve bir ahlak geleneği şeklinde yerleştirecek unsurları tamamlamaya çalışmak ehemmiyet verdiğimiz bir gayedir. Hükümetiniz, aynı zamanda bütün partilerin her şeyden üstün olarak Cumhuriyet müesseselerine hürmet etmelerini demokrasi hayatının kuvvetli mesnedi bilmektedir. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)*

Huzursuzluk ve düzensizlik hareketlerini, keyfî ve cibrî muamelelere karşı göstereceği aynı hassasiyetle takip edecek olan Hükümetiniz, kanunların suç saydığı bu gibi hareketleri her nerede görürse, suçluları adaletin eline teslim etmekte tereddüt göstermeyecektir. *(Soldan bravo sesleri)* Bu münasebetle şunu da arz edeyim ki, hukukta ve cezada davaların süratle neticelendirilmesini temin etmek suretiyle halkın adalet işlerindeki esaslı bir dileğine cevap verilmiş olacaktır. *(Soldan bravo sesleri)*

Feragat ve fedakârlık duyguları içinde, çok defa güç şartlar altında, vazifelerini yapan idare amirlerinin memleket nizam ve asayişini, kanun dairesinde, dikkatle korumadaki çalışmalarını takviye edeceğiz, *(Soldan bravo sesleri)* vazife ve mesuliyetleri ile yakından alakalı olacağız *(Soldan bravo sesleri)*

Şunu da açıkça belirtmeyi vazife biliriz ki, fikir ve kanaat hürriyetine hürmet göstermekte ne derece titiz davranacak isek kanunların yasak ettiği aşırı sağcı ve solcu tahrik ve teşkillere karşı da çok uyanık ve tedbirli olmak azmindeyiz. *(Soldan bravo sesleri)*

Aziz arkadaşlar,

Hükümetlerin ve partilerin müşterek malı olarak bir millî siyaset halini almış olan dış politikamız devam edecektir.

Karşılıklı saygı, şeref ve haysiyet esasları dâhilinde herkesle dost geçinmeyi daima gaye bilen Türkiye Cumhuriyeti, bütün anlaşma ve antlaşmalarını her zaman olduğu gibi, barış ve güven siyasetine yöneltecek, varlık ye istiklalinin müdafaası bakımından gerekli bulunduğu tedbirleri almakta asla kusur etmeyecektir. *(Soldan bravo sesleri)* Bu tedbirlerin başında, yurdumuzu ve istiklalimizi korumak için her an nöbet bekleyen kara, hava ve deniz ordularımızın kudretini artıracak her imkândan faydalanarak tedbirler almayı, bugünkü dünya şartları içinde baş vazife biliyoruz. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Birleşmiş Milletler prensiplerine samimî olarak bağlı kalan Hükümetiniz, bu Yüksek Kurulun geçirdiği buhranlara rağmen, dünyada barış ve güven amili olarak yaşamasına ve daha iyi işler bir hale gelmesine bütün iyi niyet sahibi Devletlerle birlikte çalışmaya devam edecektir. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar,

Hükümetin ehemmiyetle üzerinde durarak ele alacağı işlerden biri, vatandaşların geçim zorluğuna çare aramaktır. Hem Millî ölçüde, hem dünya çapında çeşitli sebeplerden doğan bu muğlak mesele ile uğraşmak, lazım gelen tedbirleri aramak üzere, ilgili Bakanlardan devamlı bir heyet kurulmuştur.

Bu sahada resmî ve mahallî teşekküllerden başka, serbest toplulukların ve teşebbüs sahiplerinin bu millî vazifede Hükümete yardımcı olmalarını isteyeceğiz. Bu konuda, bütün milletin Hükümetle işbirliği etmesinin zaruri olduğuna inanıyoruz.

Memleketin başlıca dertlerinden olan ve bilhassa büyük şehirlerde kendini gösteren mesken buhranını mümkün olduğu kadar çabuk önlemek için ciddî tedbirler almak kararındayız. Bu tedbirlerin başında, inşa faaliyetine engel olan malzeme darlığını, bu arada bilhassa çimento, kereste ve demir sıkıntısını giderecek çarelere başvuracağız. Bu ihtiyaçları karşılayacak ithalat ve gümrük kolaylıkları, düşündüğümüz tedbirler arasındadır. Kereste ithalini kolaylaştırmak suretiyle ormanlarımızı da harap olmaktan kurtarmayı hedef tutuyoruz.

Sayın Arkadaşlar,

Hayat pahalılığına daha esaslı çare olmak, aynı zamanda memleket ekonomisini, millî serveti geliştirmek bakımından en gerçek tedbirlerin, her sahadaki istihallerimizi süratle artırmak olduğuna inanıyoruz.

Türkiye ekonomi hayatının temeli olan toprak istihallerini artırmak için ilk iş ziraatı iptidai vasıtalardan kurtarmaktır. Bu yolda gereken tedbirleri alacağız.

Devletin elinde bulunan işletme çiftliklerini istihsal müesseseleri halinden çıkarıp, bulundukları ziraat bölgelerinde müstahsıla modern usulleri öğretecek bir mektep vazifesi gördürmek ve çiftçilerin muhtaç oldukları tohumları sağlayacak örnek müesseseler haline getirmek kararındayız.

Ziraat meselesi ile ilgili olarak, başlamış olan çiftçiyi topraklandırma işine adalet dairesinde devam edilecek ve Devlete ait arazinin ilk önce dağıtılması göz önünde tutulacaktır.

Memlekette ziraatın temeli olan su işlerine lazım gelen ehemmiyeti vermekteyiz. Büyük su işlerinde şimdiye kadar başlanmış olan konuları biran evvel toparlamaya ve tamamlamaya gayret edeceğiz. Ufak masraf ve yardımlarla önemli faydalar sağlayan küçük su işlerini, daha geniş ölçüde devam ettireceğiz.

Endüstride istihsalin artmasına ve rasyonel hale konmasına çalışmak büyük emelimizdir. Fabrikalarda maliyetin indirilmesine ve kalitenin yükselmesine çalışacağız.

Hükümetin bu meselede ehemmiyet vereceği bir nokta da Devletçilik sahası ile hususi sermaye ve teşebbüslere ayrılan yerin uzun vadeli bir planla kesin olarak kararlaştırılıp ilan edilmesi olacaktır. Devletin hususi teşebbüslerle kendi sahası arasında rekabete girişmemesine dikkat edeceğiz.

Su kuvvetinden ve linyitlerden elektrik enerjisi elde etmekle milli endüstrinin en verimli şekilde ilerleyebileceğine inanıyoruz. Bu suretle, hem maliyet fiyatlarını indirmek kabil olacak, hem de geniş ölçüde yakıt ve bilhassa ulaştırma tasarrufu elde edilecektir. Bu işi önemle takip edeceğiz.

İstihsalı artırma bahsinde madenlerimizin milli servet ve ihracat bakımından çok ehemmiyetli mevkiini göz önünde tutarak en modern şekilde makineleşmiş rasyonel bir işletmeye kavuşmasını ön plana alacağız.

Bu sahada memleketin istikbalde büyük bir servet kaynağı olmaya namzet Kömür Havzamızı en başta düşünmekteyiz. İstihsal seviyesini çok yakın bir zamanda yükseltmek kararında olduğumuz Havzanın, bu gayeye erişmesi için bütün lüzumlu vasıtalarla teçhiz edilmesine çalışmak kararındayız.

Millî Ekonomide bir taraftan yolların, diğer taraftan limanların ehemmiyeti meydandadır. Bunun içindir ki, memleketin her tarafını birbirine bağlayan ana demir yol şebekesini tamamlamaya ve yolların müntehi olduğu limanları biran evvel yapmaya çalışacağız.

Yol şebekemizin en yeni usullerle ve makineli vasıtalarla yapılmasını ve sistemli bir bakım altına alınmasını esas tutuyoruz.

Ulaştırma işlerinde tarife meselesine ehemmiyet vereceğiz. Memleketin ekonomik hayatında büyük rolü olan tarife sisteminin istihsalı teşvik etmek ve kolaylaştırmak için icabında farklı ve seyyal olması imkânlarını araştıracağız.

Vergi sisteminde başlamış olan düzeltme faaliyetine devam edecek, vasıtasız vergilerimizi daha adaletli esaslara dayandıracağız. Bu vergileri vatandaşların gerçek gelirleri ve ödeme güçlerine uygun bir hale koymaya çalışacağız. Vasıtalı vergilerimizi de millî hayatı ve ekonomik kaynaklarımızı zorlamayacak şekilde geliştirmeye gayret edeceğiz.

Dış ticarete, bilhassa zaruri halk ihtiyaçlarını karşılayan eşyanın ithalinde mümkün olan her kolaylığa devam etmek kararındayız.

Şu noktayı belirtmek isterim ki, Hükümet her türlü ekonomik teşebbüslerde yerli olduğu kadar yabancı sermayeye geniş yer ayırmak ve bunları teşvik etmek kararındadır.

Bundan başka, Hükümetiniz büyük bilgi ve tekniğe ihtiyaç gösteren bütün iş ve istihsal sahalarında yabancı Mühassıslardan en geniş ölçüde istifade etmek emelindedir.

Muhterem Arkadaşlar,

Hükümetin ehemmiyetle üzerinde duracağı başlıca işleri Yüksek Heyetinize bu suretle bildirmiş oluyorum. Hükümetin sürekli genel vazifeleri hakkında tafsilata girişmeyi faydalı bulmadık. Hiç şüphe yok ki, bütün icraatında Partimiz programına bağlı kalan Hükümetiniz sağlık işlerinin ve millî eğitimin gelişme şartları üzerinde ehemmiyetle duracağı gibi, işçi ve çalışma hayatını nizamlama ve sosyal emniyeti sağlama meseleleri ile de çok yakından alakadar olacaktır.

Üzerinde hemen duracağımız ıslahat işlerinden de kısaca bahsetmek isterim.

Devlet kadrolarında rasyonel bir çalışma sistemi kurmak ve esaslı tasarruf yoluna gitmek kararımdayım. Bu amacın gerçekleştirilmesi için, yüksek ihtisas sahibi olarak tanınmış yabancı müesseselerden de faydalanmayı yerinde buluyoruz.

Devlet idare teşkilatının çalışmasını Hükümet değişmelerinden müteessir olmayacak istikrarlı şekil ve usullere bağlamayı lüzumlu görüyoruz.

Cumhuriyet rejiminin başlıca gayesi, idare teşkilatının halk menfaatleri hizmetinde olmasıdır. Bu bakımdan bütün idare ve emniyet teşkilatımızın kanunları tatbik ederken, Vazifelerini yaparken, bu zihniyetle hareket ederek halka iyi muamelede bulunmaları lüzumunda ısrarla duracağız. *(Soldan bravo sesleri)*

Cumhuriyetin temeli olan fazilet ve ahlak savaşında müessir tedbirler alacağız. Devlet idaresinde vazife ve salahiyetlerini koftu kullananlara karşı çok hassas davranmak azmindeyiz. *(Soldan bravo sesleri)*

Sayın Arkadaşlar; Bu yollarda yürüyecek olan Hükümetinizin programı yüksek tasvibinizi kazanırsa bize güvenoyu vermenizi dileriz. İtimadınızı kazandığımız takdirde, yüklendiğimiz vazifeleri başarabilmek için sizlerden her sahada değerli irşatlarınızı bizden esirgememenizi rica edeceğiz. *(Soldan bravo sesleri; sürekli alkışlar)*

Milletvekillerinin konuşmaları ile süren görüşmelerin devamında Başbakan Hasan Saka tekrar kürsüye gelerek...

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — *(Başbakan Hasan Saka soldan yapılan alkışlarla kürsüye geldi)*

Hükümetin beyannamesi üzerine huzurunuzda söz alan bütün hatipleri elimden geldiği kadar takip ettim. C.H.P. mensubu olan arkadaşlarımızla bu beyanname üzerinde uzun uzadıya konuştuğumuz için onlara ait olanlar hakkında yeniden maruzatta bulunmayacağım.

Demokrat Parti arkadaşlarımız namına söz söyleyen ve okuduğu beyanatı bir sözcü sıfatıyla burada ifade buyuran Sayın arkadaşımız Adnan Menderes'in beyanatını kısaca cevaplandırmak ihtiyacını duymaktayım.

Evvela şunu arz edeyim ki, beyannameye mütenazır veyahut mukabil bir beyanatın yazılı ifadesinden bir insanın hafızası neleri tutabilirse onlara temasla iktifa edeceğim. Arada benim bırakacağım bazı şeyler varsa lütfen onları benden sormalarını rica ederim.

Sayın Menderes beyanatının ilk kısmında beni müteessir eden bir noktaya tesadüf ettim. O da “Hasan Saka’nın hakikatleri tahrif etmiş olduğu” sözüdür. Bundan ne kastettiler? Hangi hakikatleri tahrif etmişim. Eğer bu, huzurunuzda arz ettiğim beyannamenin ilk sayfasında söylendiği gibi, memlekette demokrasi rejiminin hakiki olarak gerçekleştirilmesini öteden beri mensup olmakla iftihar ettiğim C.H.P. nin umdeleri meyanında göstermem olmuştusa bununla hakikati tahrif değil, hakikatin tam kendisini ifade etmiş oluyorum. *(Soldan bravo sesleri)*

SÜREYYA ÖRGEEVREN (Balıkesir) — Anayasayı C.H.P. yaptı.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Sayın arkadaşım, bizim Cumhuriyet Halk Partisinde uzun zaman çalışmış bir siyaset adamıdır. Cumhuriyet Halk Partisi program ve nizamnamesinin ne suretle değiştiğini hatırlarlar. Bilmiyorum kendileri Program Komisyonunda bizimle beraber bulundu mu? Bulunan arkadaşların hepsi bilirler ki Cumhuriyet Halk Partisi kendine umde edindiği esas prensiplerin başında memlekette hakiki bir demokrasiyi tatbik etmek idealini kendine esas mesnet itti haz etmiştir. *(Soldan bravo sesleri)* Başka vesika aramaya lüzum yoktur, hepimizin bugün hükümlerinin mahfuz kalmasında ittifak ettiğimiz Anayasa dahi Cumhuriyet Halk Partisinin bir eseridir. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

ADNAN MENDERES (Kütahya) — Bu memlekette ondan evvel de Anayasa vardı beyefendi.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Onu da biliyoruz. Hatta onların dahi yapılmasına karışmışımdır.

Şu halde Cumhuriyet Halk Partisinin davası olarak kurmak istediği demokrasi rejimini göstermenin hakikatten de aykırı olduğunu iddia etmek beni vicdanen müteessir etmiştir.

Emin olsunlar ki, karşı karşıya geçmiş parti arkadaşlarımız olarak bu davanın teessüsünde hepimizin geçmiş olan hizmetleri vardır. Kendileriyle bunu paylaşmaya hazırım.

ADNAN MENDERES (Kütahya) — Biz Hükümet Reisini dinlemek isterdik, Parti Reisini değil.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — İnhisarcılık zihniyeti bizde yoktur. Hiç şüphe etmiyorum ki, C.H.P. kadar, C.H.P. nin azası kadar Demokrat Parti arkadaşlarımızın dahi aynı hedefe; memlekette hakikî bir demokrasi rejiminin yerleşmesi ve işletilmesi hususundaki emeller tamamıyla birbirinin aynıdır. Bu hususta kendileriyle aynı şerefi paylaşmaktan zevk duyuyum.

Partim bu istikamette yürürken karşımızda ahzi mevki etmiş olan Demokrat Partinin de aynı yolda aynı ideal uğrunda bizimle beraber yürümekte olduğunu görmekten ayrıca bir sevinç duymaktayım. Binaenaleyh, beyannamede bir hakikatin tahrifini aramak doğru bir şey değildir.

Arz ettiğim beyannamenin siyasi kısımları arasında demokrat Parti arkadaşlarımla hassasiyetini mucip diğer bir mesele olarak ta idare amirlerinin müşkül şerait içinde feragat ve fedakârlıkla çalışmış olmasının zikrine tesadüf etmeleridir. Derhal arz edeyim ki, yirmi, otuz sene hatta daha kısa bir zaman içinde demokrasi rejimi

ile yoğrulmuş bir millette mevkii iktidara gelen bir Hükümet olsaydım böyle bir fikrin ifadesine beyannamede hiç bir yer vermezdim. Bunu bana yaptıran ve bunun zikrinde bana bir fayda aratan mefhum geçen seneden beri iki parti ile müştereken müşkülâtını iktihama uğraştığımız bir vaziyetin icab ettirdiği bir meseledir. Arkadaşlar, demokrasi rejiminin esas temelini bu rejim içinde siyasi faaliyetleri idare eden siyasi teşekküllerin, partilerin mütekabil, birbirine karşı emniyetlerinden başka her partinin o memleketin idare cihazını elinde tutan memurlarına karşı emniyetlerinin de mevcut olması şarttır. Mütekabil olarak, idare cihazı dediğimiz teşkilatın dahi siyasi iktidar mevkiine hangi parti gelirse gelsin ondan dolayı o cihazın herhangi bir endişe, herhangi bir şey sezmesine; aklına böyle bir şey getirmeye mahal olmaması dahi demokrasinin hakiki icaplarındandır. *(Bravo sesleri)* İdare teşkilatı, idare cihazı bütün partilere karşı kendi faaliyetlerinde bütün haklarını kullanırken kendisine karşı tarafsız, hakkaniyetli, adaletli muamele etmek, ellerindeki kanunların tatbikından başka hiçbir siyasi mülâhaza ile kendini bağlı saymamak mecburiyetindedir. Siyasi mesuliyet mevkiine gelmiş olan partiler de idareye karşı anlayış göstermesi, iktidar elimdedir, istediğim yoldan yürümezsen şöyle olur, böyle olur diye idare cihazına karşı tamamen onların emniyetlerini bozmayacak bir vaziyette bulunmaları elzem ve zaruridir. Bu demokrasinin iptidasında çalışan memleketlerde, partilerin gayet hassasiyetle üzerinde durması lazım gelen bir mesele olduğu kanaatındayım. İnşallah zaman alır ve demokrasi prensipleri mefhumu memlekete bir ahlak, bir gelenek halini aldıktan sonra, ben de kabul ediyorum ki, bu sözlere lüzum yoktur. Fakat bugün, bu vaziyette bunları ifade etmekte, her iki partinin emniyeti ve partililerle idare cihazının emniyeti bakımından fayda mülâhaza etmekteyim. Onun içindir ki, o kısım beyannamede belirtmeyi zaruri mütalaa ettim. Bunu başka bir meseleye atfetmemelerini kendilerinden rica eder ve bu zihniyetle hareket etmiş olarak kabul etmelerini dilerim.

ADNAN MENDERES (Kütahya) — Şimdi maksat anlaşıldı.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Tek parti zihniyetiyle ve daima onun icaplarına uygun olarak yürümek maksadında olduğumuzu sezecek hususlar beyannamede yoktur efendim. Böyle bir şey kastetmedik arkadaşlar. Bundan dolayı partimizi ve Hükümetimi tamamen tenzih ederim. *(Soldan alkışlar)* Bizi, kendileri kadar olsun samimiyetle bu yola girmiş ve bu rejimi memlekette tesis etmek için her şeyi göze almış bir parti olarak kabul etmelerini rica ederim.

Demokrasiye uygun olmayan, antidemokratik kanunlar.

Arkadaşlar, yakın tarihimizin, millî hakimiyet tarihimizin birçok tecellileri, birçok fevkalade halleri olarak tek parti içinde birçok istisnai tedbirler almak mecburiyeti ile bir takım, bugünkü görüşle, bugünkü zihniyetle tamamen antidemokratik sayılan, demokrasi icaplarına uygun olmayan birçok kanunlar yapılmıştır. Fakat biz bu yola girdikten sonra bu kanunları birer birer elemeye başladık *(Bravo sesleri)* Bunun altı kesilecekmiş gibi bir zihniyeti neden tasavvur buyuruyorlar. Sureti umumiye de arz edeyim ki kendilerine taahhüt halinde söyleyeyim hakikaten demokrasi icabına uymayan ne kadar mevzuatımız varsa, eski yeni, bunların hepsi bu icaba göre birer birer elden geçecek ve birer birer tadil olunacaktır. *(Sağdan alkışlar)*, şu veya bu kanunun tadili şeklinde hususi maksatlara atfedilecek tafsilata girmeyeceğim, bunların zamanı değildir.

REFİK KORALTAN (İçel) — Hükümet reisinin ağzından bunları dinlemek ancak ferahlık verir.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — 12 Temmuz beyannamesinin ruhuna ve mefhumuna aykırı bir zihniyetle hareket etmekle beni şaibedar görmemelerini rica ederim, tamamen onun içindeyim. Bazı arkadaşların söylediği gibi onun icaplarını tamamen tahakkuk ettirmek kararı ile kanaati ile bu vazifeyi ve bu mesuliyeti deruhte ettim. *(Sağdan, soldan bravo sesleri)*

İktisadi kısma gelince; Arkadaşlar; memleketin bu günkü durumunda birçok müşküllerle karşı karşıya olduğumuzun Hükümet dahi farkındadır. Mesuliyet mevkiine gelir gelmez ilk karşılaştığımız müşkülât, kısa bir zaman içinde Ekim ayının iptidasına kadar hazırlayıp Büyük Meclise 1948 yılının bütçe projesini sunmak mecburiyetinde idik. Birçok müşkülâtla karşılaştık, birçok tekliflerle karşılaştık. Nihayet imkân dairesinde yapabildiğimizi yaparak bütçe tasarısını Büyük Millet Meclisine takdim edebildik. Bütçe huzuruza geldiği zaman her kısmı hakkında beraberce konuşurken göreceksiniz ki, 7-8 seneden beri devam eden birçok fevkalade masarîf at, bu ahvalin hala temadisi dolayısıyla maalesef bütçede arzu edildiği gibi ıslahat yapmaya, tasarruflar yapmaya bugün henüz fırsat bulamamıştır. Temenni ederim ki bu normal sayacağımız devir biran evvel elimize geçsin ve bütçemiz üzerinde esaslı ıslahat yaparak memleketin kalkınmasına, gelişmesine mütaallik işleri daha cezri, daha katî bir şekilde elimize almak imkânı siyasi ömrümün uzun olması manasına almamanızı dilerim bana nasip olsun. *(İnşallah sesleri)*

İktisadi kalkınma bakımından Hükümet beyannamesinde, hayati ve mübrim ve herşeyden evvel yapılmasını tasarladığımız ve sadece bunların umumi fikirlerinin ifadesiyle iktifa ettiğimiz işlerin hiçbirinde hakkında bu arz ettiğim şekilde olmayan bir şeyi bütçeye konmuş görmeyeceksiniz. Çünkü bütçenin, arz ettiğim sebeplerle, iktihâm etmek mecburiyetinde olduğumuz zaruri, mübrim masraflar karşısında, Devletin normal gelirinden bir pay ayırmak imkânını bulamadığımız için, bu mübrim masraf fazlalarını, yine ayrıca milletin Devletine olan itibarına istinad ederek, dahilî istikrazla kapatmak mecburiyetinde olduğumuzu sunduğumuz bütçe tasarısının esbabı mucibesinde göreceksiniz. Binaenaleyh etüdleri yapıp kanunları tanzim edilmiş bir iş halinde Büyük Millet Meclisine arz edilmeden evvel bütçeye herhangi bir emel ve fikir için para konmamasını esas prensip olarak kabul ettik. Binaenaleyh bundan sonra iş vadisinde ne kadar tahsisat isteyeceksek bütçe ile değil hepsinin ayrı ayrı kanunlarını, etütlerini yaptıktan sonra ona ait olan kanunu Büyük Millet Meclisinin huzuruna sunarak onun kabulünü temin ettikten sonra karşılığını da beraber getirerek, o işi yürürlüğe geçirecek bir iş haline getirmek imkânını görüyorum.

Bütçe üzerinde tasavvur ettiğim, bir ıslahat mevzuubahistir. İş programlarını idari masrafların içinde ayırıp bunları ayrı bütçe halinde ve karşılıklarını gerek içerden, gerek dışarıdan tedarik edeceğimiz kredi menabiinden ve diğer tahsil edeceğimiz varidatla ayrı bir bütçe halinde sunmak kararındayız. Öteden beri malî nazariyeler içinde mevcut bütçede bir vahdet nazariyesi uğrunda bu lüzumu ihmal etmemek lüzumuna kaaniyiz. Zaten bütçede vahdet nazariyesi denilen şeyin bugün hiçbir memlekette yeri kalmamıştır. Değil fevkalade bir zamanda normal zamanlarda dahi bütçesini birçok

kısma ayırmak mecburiyetin hissetmişlerdir. Katma bütçe dediğimiz ve adetleri 15-20'yi bulan bütçeler bu vahdetin istisnasıdır, ihtiyacın husule getirdiği istisnai vaziyetlerdir.

Ben açık ve samimî olarak iş bütçesini fevkalade bütçeden ayırarak, fevkalade bütçenin karşılığını fevkalade varidattan terekkep ettirmek üzere normal ve adi idare-i umumiye bütçesinden ayırarak huzurunuzda getirmek isterdim. Bu defa vakit bulamadım, gelecek bütçenin yapılması bana nasip olursa bu yolda yürümek kararındayım.

İktisadi meselelerimiz, dâhilî meselelerimizin başında bir hayat pahalılığının mevcut olduğunu programımızda kısaca ifade ettik. Bunun ne şekilde, ne suretle halledileceğine dair beyannamede izahata girişmedik. Adnan Menderes arkadaşım kalkınma programı işleri hakkında kısaca bir takım kelimeler, formüller söylediler ve bunların nasıl realize edileceği, nasıl tatbik edileceği, bunlara ait izahat görmediklerinden şikâyet ettiler. Belki hakları vardır. Fakat ele aldıkları işlerden her birine dair olan araştırmalardan, etütlerden, sureti tatbiklerinden ve ne suretle yapılacağından, mahiyetlerinden teknik icaplarından beyannamede bahsetmek mecburiyetine girmiş olsaydım oturup sizi sıkacak şekilde belki yüzlerce sayfalık bir kitap yazmak mevkiinde kalabilirdim. Bundan bililtizam, bilerek içtinap ettim. Çünkü bu işlerin muhtaç oldukları teknik tetkikler ve etütler yapılmış ve hazır bir halde değildir.

Hayat pahalılığı; hiç şüphe yok ki beyannamede arz ettiğim veçhile memlekette ve dünya çapında gayet muğlak, girift birtakım sebepler altında karşımıza çıkan ve nazarı dikkatimizi çeken bir tarzda ve hakikaten memlekette sabit, değişmez gelirliğin hayatında çok büyük tesirler yapan bir hadisenin, maişet darlığının, zorluğunun mevcut olduğuna ben de bütün arkadaşlarım gibi kaniyim. Fakat bunun halline gelince meselenin o kadar basit şey olmadığını iktisat işleriyle maişet işleriyle istihsal ve istihlak işleriyle meşgul olan arkadaşlarımız tamamen bilirler.

Bu o kadar kolay bir iş değildir. Kukdörük gibi bir değnek darbesiyle hal edilecek basit işler değildir. Evvela hatta pahalılık nedir? Bunun tarifine girsek belki yetmiş defa ihtilafa düşeriz. Hayat pahalılığından anladığımız mana; esas ihtiyaçlarımızın istifasına yarayan eşyanın mübadele kıymetleriyle istihlak sahiplerinin iratları arasındaki nispetlilik diye tarif edecek olursak belki bir parça hakikate uyan yakın bir tarif elde etmiş oluruz. Şu halde her nevi ihtiyacatın istifasına yarayacak olan eşyanın tedarik fiyatı, alım fiyatı, derhal karşımıza iki kategori çıkar; birisi, dahilde istihlakatımızın istifasına yarayacak bin bir çeşit eşyanın tamamen memlekete ithalat malı olarak girmekte olduğunu hatırlamamız icab eder. Birçok ihtiyaçlarımızı evvelkisine nispetle dahilden tedarik imkânlarını, vasıtalarını temin etmiş olmamıza rağmen, hep biliriz ki iğneden ipliğe kadar hala birçok ihtiyaçlarımız, hariçten, yabancı memleketlerden ithal ettiğimiz eşya ile istifa olunmaktadır. Şu halde ithalat eşyasıyla tatmin etmek mecburiyetinde bulunduğumuz istihlak eşyasının fiyatları üzerinde, benim, sizin herhangi bir tasarrufumuza imkân var mıdır? Binbir çeşit şerait içinde tekevvün eden ecnebi memleketlerin maliyet fiyatları ve istihsal şeraiti üzerinde benim tedbir almamın imkânı var mıdır? *(Gümrüklerde indirme yapabilirsiniz sesleri)* Müsaade buyurun ben ucuzlatma imkânlarının da arz edeceğim. Memleketin dâhilî istihlakatının icab ettirdiği şekilde ithalat eşyasını mümkün olduğu kadar en iyi şeraitte bulup memlekete getirmek; biliyorsunuz ki harp seneleri için çok defa bu imkândan mahrum olarak yaşadık. Bu mahrumiyetlerin tesiri altında memlekette meydana gelen istokçuluk,

ihlikar ve saire ile mücadele etmek için bir çok kanunlar yaptık. Millî Korunma Kanunu bunun tipik misali olarak ortada yaşamaktadır. Bir ferahlık kapısı, zaten diğerlerinden çok pahalı olan bu eşyayı mümkün olduğu kadar ucuz tutmak için bunlardan aldığımız ithalat resimlerini, gümrük vergilerini mümkün merteye hafifletmek yolu. Yegâne çare de bu. Aynı zamanda gelecek olan malları şunun ve bunun elinde stok edilip ihtikâr mevzuu yapılmasına mani olacak kanuni ve idarî tedbirleri en iyi bir şekilde işler halde bulundurmak. İhtiyacatımızı, istihlakatımızı dahilî istihsalatımızla temin etmek, hububat vesaire gibi şeyleri, bunları biliyorsunuz doğrudan doğruya kendi millî ihtiyacatımıza tahsis etmiş olmakla hepsini top yekûn ihracatı memnuiyet rejimine bağlamış bulunuyoruz. Memlekette dahilî istihlakata cevap verecek miktarda bulunmalarını temin edecek bir çok eşyayı bu rejime bağlamışızdır. Ancak, istihsal edip te ötedenberi dışarıya sattığımız, kendi istihlakatımız arasında cüzi bir miktar yeri olan incir, üzüm, fındık ve diğer eşya gibi zaten ihracat maddesi olan eşyalar üzerindeki serbest rejimi müdafaa ediyoruz. Daha ziyade dahilîde istihsal ettiğimiz maddelerin fiyatı, maliyeti üzerinde müessir olacak bütün tedbirleri bir arada mütalaa edip heyeti umumiyesiyle memlekette sabit gelirli sınıfların maişetini temin hususunda maruz kaldığımız müşkilatı önleyecek tedbirlerle müessir olmak imkânını görüyoruz.

Hayat pahalılığı ile mücadele; yalnız Hükümetin yapacağı kanunlarla, mevzuatla elde edilemez. Anlayışına göre bunun millet çapında, milletle Devletin teşriki mesaisi ile halledilmesi lazım gelen bir meseledir. Bunu herhangi bir Devlet kanunlarla halletmek, kanun yolu ile buna çare bulmak istemiş ise iflas etmiştir.

ADNAN MENDERES (Kütahya) — Hayat pahalılığı Hükümetin aldığı tedbirlerden ileri gelmiş ise...

BAŞKAN — Rica ederim; hatibin sözlerini kesmeyin.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Bunu bir teşkilata bağlayarak şimdilik merkezde alakadar Bakanlardan müteşekkil bir merkez heyeti kurduk, mesele bunun ile hallolunacak değildir; tasavvurumuza göre; memleketin her bölgesinde bir bölge kongresi vücade getirmek ve o kongreyi yalnız ticaret odaları ve belediye meclisi azaları ile değil, o mıntakanın ticaret adamları, o mahallin müteşebbisleri ve bilginlerinden teşkil etmek suretiyle bunları her mahallin icabına göre mümkün merteye hayatı ucuzlatabilmek için ne yapmak lazım geldiğini, ne gibi tedbirler düşünmek icab ettiğini araştıran ve bir defa için değil, iki ay gibi, üç ay gibi fasılalarla daima içtima edip alınmış olan tedbirlerin tatbikattaki eksiklerini meydana koymak ve noksan taraflarını daima ıslah etmek ve daima ne gibi tedbirler almak icab ediyorsa o tedbirleri almak üzere bunlar üzerinde esaslı surette işleyip bunlar zaten kanunların verdiği salahiyetlere istinad ediyorsa onları icra etmek ve eğer yeni kanunları gerektiren hususlara bunlar hakkında Büyük Millet Meclisine kanun tekliflerinde bulunmak gibi bir yoldan gidilmediği takdirde Devletçe ve milletçe bu işten salim bir netice alınamayacağı kanaatindeyim.

Bu meyanda bir de mesken buhranı meselesine temas ettik. Arkadaşlarımızdan kimse bu hususta konuşmadı. Bendenizce hayat pahalılığı unsurlarından birisi de, bilhassa bütün şehirlerde kendini hissettiren mesken buhranı ve kiralara fevkalade yüksek olmasını bir hadise olarak ele almaya değer bir iş olduğu kanaatindeyim. Bilhassa İstanbul'da hepimiz biliyoruz; bir apartman katının 10-12 bin lira hava parası

alınarak devredildiğine dair bin bir misal hepimizin hatırasında vardır. Ankara'da ve İzmir'de vaziyet daha iyi değildir. Bütün bunları esaslı tedbirlerle, yalnız mesken üzerine kanun yapmakla karşılamının mümkün olmadığına ve bunlarla bu esaslı işin halledilemeyeceğine birçok memleketlerde olduğu gibi bizim yaptığımız tecrübeler de şahittir. Esas mesele inşaat meselesidir. İnşaatı ucuzlatmak, ucuz malzemeyi devamlı olarak ele alıp bunları bol miktarda inşaat sahiplerine yetecek miktarda tedarik etmek hatta yeni yeni kanun mevzuatıyla icab eden teşvikleri yapmak ve millî sermayenin gayrimenkullere sarf edilmesi yolunda kendilerini tatmin edecek birtakım vesait getirmek lazım gelecek ki bunlar Yüksek Heyetinizin tasvibine iktiran etmesi lazım gelen kanunlarla yapılacak şeylerdir.

Yine Demokrat Partili arkadaşlarımızdan, mütalaalarına çok kıymet verdiğim, iktisatçı saydığım arkadaşlarımızın sözleri arasında Hükümetin kalkınma programında istihsalatımızın anasını teşkil eden ve belki millî iradımızın, mesaimizin topraktan aldığımız kıymetlerin %90 - 95'ni teşkil eden zirai kalkınmamıza, Islahatımıza kâfi derecede ehemmiyet vermediğimizi söyledi. Bunlardan aldığımız ithalat resimlerini, gümrük vergilerini mümkün mertebe hafifletmek yolu. Yegâne çare de bu. Aynı zamanda gelecek olan malları şunun ve bunun elinde stok edilip ihtikar mevzuu yapılmasına mani olacak kanuni ve idarî tedbirleri en iyi bir şekilde işler halde bulundurmak. İhtiyacatımızı, istihlakatımızı dahilî istihsalatımızla temin etmek, hububat vesaire gibi şeyleri, bunları biliyorsunuz doğrudan doğruya kendi millî ihtiyacatımıza tahsis etmiş olmakla hepsini top yekûn ihracatı memnuiyet rejimine bağlamış bulunuyoruz. Memlekette dahili istihlakata cevap verecek miktarda bulunmalarını temin edecek bir çok eşyayı bu rejime bağlamışızdır. Ancak, istihsal edip te öteden beri dışarıya sattığımız, kendi istihlakatımız arasında cüzi bir miktar yeri olan incir, üzüm, fındık ve diğer eşya gibi zaten ihracat maddesi olan eşyalar üzerindeki serbest rejimi müdafaa ediyoruz. Daha ziyade dahilde istihsal ettiğimiz maddelerin fiyatı, maliyeti üzerinde müessir olacak bütün tedbirleri bir arada mütalaa edip heyeti umumiyesiyle memlekette sabit gelirli sınıfların maişetini temin hususunda maruz kaldığımız müşkilatı önleyecek tedbirlerle müessir olmak imkânını görüyoruz.

Hayat pahalılığı ile mücadele; yalnız Hükümetin yapacağı kanunlarla, mevzuatla elde edilemez. Anlayışına göre bunun millet çapında, milletle Devletin teşriki mesaisi ile halledilmesi lazım gelen bir meseledir. Bunu herhangi bir Devlet kanunlarla halletmek, kanun yolu ile buna çare bulmak istemiş ise iflas etmiştir.

ADNAN MENDERES (Kütahya) — Hayat pahalılığı Hükümetin aldığı tedbirlerden ileri gelmiş ise...

BAŞKAN — Rica ederim; hatibin sözlerini kesmeyin.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Bunu bir teşkilata bağlayarak şimdilik merkezde alakadar Bakanlardan müteşekkil bir merkez heyeti kurduk. Mesele bunun ile hallolunacak değildir. Tasavvurumuza göre; memleketin her bölgesinde bir bölge kongresi vücuda getirmek ve o kongreyi yalnız ticaret odaları ve belediye meclisi azaları ile değil, o mintikanın ticaret adamları, o mahallin müteşebbisleri ve bilginlerinden teşkil etmek suretiyle bunları her mahallin icabına göre mümkün mertebe hayatı ucuzlatabilmek için ne yapmak lazım geldiğini, ne gibi tedbirler düşünmek icab ettiğini araştıran ve bir defa için değil, iki ay gibi, üç ay gibi fasıllarla daima içtima

edip alınmış olan tedbirlerin tatbikattaki eksiklerini meydana koymak ve noksan taraflarını daima ıslah etmek ve daima ne gibi tedbirler almak icab ediyorsa o tedbirleri almak üzere bunlar üzerinde esaslı surette işleyip bunlar zaten kanunların verdiği salahiyetlere istinad ediyorsa onları icra etmek ve eğer yeni kanunları gerektiren hususlarsa bunlar hakkında Büyük Millet Meclisine kanun tekliflerinde bulunmak gibi bir yoldan gidilmediği takdirde Devletçe ve milletçe bu işden salim bir netice alınamayacağı kanaatindeyim. Bu meyanda bir de mesken buhranı meselesine temas ettik. Arkadaşlarımızdan kimse bu hususta konuşmadı. Bendenizce hayat pahalılığı unsurlarından birisi de, bilhassa bütün şehirlerde kendini hissettiren mesken buhranı ve kiraların fevkalade yüksek olmasını bir hadise olarak ele almaya değer bir iş olduğu kanaatindeyim. Bilhassa İstanbul'da hepimiz biliyoruz; bir apartman katının 10-12 bin lira hava parası alınarak devredildiğine dair bin bir misal hepimizin hatırasında vardır. Ankara'da ve İzmir'de vaziyet daha iyi değildir. Bütün bunları esaslı tedbirlerle, yalnız mesken üzerine kanun yapmakla karşılamanın mümkün olmadığına ve bunlarla bu esaslı işin halledilemeyeceğine birçok memleketlerde olduğu gibi bizim yaptığımız tecrübeler de şahittir. Esas mesele inşaat meselesidir. İnşaatı ucuzlatmak, ucuz malzemeyi devamlı olarak ele alıp bunları bol miktarda inşaat sahiplerine yetecek miktarda tedarik etmek hatta yeni yeni kanun mevzuatıyla icab eden teşvikleri yapmak ve millî sermayenin gayrimenkullere sarf edilmesi yolunda kendilerini tatmin edecek birtakım vesait getirmek lazım gelecek ki bunlar Yüksek Heyetinizin tasvibine iktiran etmesi lazım gelen kanunlarla yapılacak şeylerdir.

Yine Demokrat Partili arkadaşlarımızdan, mütalaalarına çok kıymet verdiğim, iktisatçı saydığım arkadaşlarımızın sözleri arasında Hükümetin kalkınma programında istihsalatımızın anasını teşkil eden ve belki millî iradımızın, mesaimizin topraktan aldığımız kıymetlerin %90 -95'ni teşkil eden zirai kalkınmamıza, Islahatımıza kâfi derecede ehemmiyet vermediğimizi söylediler. Bendeniz zannediyorum ki, beyannamedeki sözler biraz yakından tetkik edilecek olursa sadece işe sade sapandan, harman makinesine varıncaya kadar bütün ziraatımızın teknik ve mekanik vesaitle yapılmasına mütevakkıf zirai kalkınmamızın istilzam ettiği şeylerdir, bendenizin inanışına göre ilk defa ele alınması ve iktisadi kalkınmamızın başında yapılması lazım gelen şeylerdir. Bunu Tarım Bakanlığının normal vazifeleri içine giren, bütün mücadele teşkilatında tohumluk vesairenden istihsal vesaitine kadar bütün meseleleri bir kül halinde su ve sulama meselelerini, ziraatımızı kuraklığa karşı emniyet altına almak meselesini, büyük barajlara ihtiyaç arz eden Nafia işleriyle bir arada mütalaa etmek icab eder.

Gübre fabrikalarına bir arkadaşımız temas ettiler. Tamamen düşündüğüm gibi söylemişlerdir. Şimdiye kadar Ziraatten ve Ziraatten başka sudan alınan elektrik kuvveti mevzuu ile çok yakından alakadar olan baraj, sulama ve kanalizasyon işlerini yaparken zannedilmesin ki santral elektriklerinin yanısında bulunan arazinin gübre ihtiyacını teemmül etmeyeceğiz. Bu da onlardan ayrılır bir iş olmayarak santral elektrik yanında onunla beraber suni gübre fabrikalarını da düşünmek icab ederdi ki biz de böyle düşünmüşüzdür.

Su işlerinin; bazı arkadaşlarımızın söyledikleri program içinde o mütevazı birkaç kelime ile ifade edilen işlerin tahakkuk ettirilmesi için bizim para ile 3 milyar liralık bir sermayeye ihtiyaç gösteren büyük işlerdir. Bunlar uzun zamanlarda yapabileceğimiz

işlerdir. Bana yalnız bunların etütlerini yaptırıp kanunlarını getiren yüksek heyetinize tasdik ettirmek imkânına nasip olursak bununla kendimi bahtiyar sayarım, değil onların hepsini yapmak.

Maden işlerimizde, kömür işlerimizde bilhassa havza-i fahmiyeye ait olan düşüncelerimizin de yine vaziyeti aynıdır. Bereket versin bunların bir kısmının etütleri yapılmıştır. Aşağı yukarı 350-400 milyon lira kadar bir sermaye sarfiyedir ki bu kömür havzamız mekanik tesisatla işler kendine mahsus limanları yapılmış ve diğer vesaiti tekemmül ettirilerek istihsalinin şimdikinin üç misline çıkabilecek bir seviyeye getirilecektir. Burada para meselesi kalıyor. İktisadi kalkınmamız için dışardan, Amerika'dan bu kadarcık bir parayı bulacağımıza emniyet ediyorum. Dışarıdan temin edeceğimiz bu paraları sıraladığım işlere tahsis etmek kararındayım. Sizin muvaffakatinizi, onlara ait kanunlarla elde edersem temin edeceğimiz parayı o işlere sarf edeceğim. Mahallî idarelerden ve Millî Eğitim, ilköğretim meselelerinden bahseden arkadaşlarımız oldu. Kısaca da arz ettiğim gibi her Bakanlığın normal ve genel hizmetlerine dahil olan bütün işlerini programa yazmak yolunu tutmadık ve bunda bir fayda bulmadık. Bizim millî hayatımızda böyle demokratik bir devire girmek istediğimiz ve inkişafını temin etmeye uğraştığımız bir zamanda memleket çocuklarını, köy çocuklarını, henüz ümmi sayılan çocuklarını biran evvel kanuni mecburiyetler altında dahi mekteplere kavuşturmayı bir Hükümetin ihmal etmesine imkân var mıdır? Bu elimizde olan ve halledilmek üzere olan bir meseledir.

Arkadaşlar, hemen söyleyeyim ki, bütün ilk tahsil, ilk mektep muallimlerinin masrafları temin edilmiştir, Devlet bütçesine intikal ettireceğiz. *(Sağdan ve soldan alkışlar)*

Bunun yanı başında sağlık işlerimizi de ihmal ettiğimizi zannetmesinler; elimizde memleketin belli başlı salgınlara karşı müdafaası için, sıhhati için, vesairesi için, nüfusu için, tahripkâr bir tesir yapan bu salgınlara karşı müdafa için icab eden hazırlıklar yapılmıştır ve millete bu on, on beş sene zarfında 600-700 milyon liraya mal olacaktır. Bu etüdler mevcuttur. İmkânları bulmakla mukayyet olmak üzere her birinin kanunlarını Yüksek Heyetinize getirmeye çalışacağını. Bana nasip olanları ben yapacağım, üst tarafını beni istihlaf edecek diğer Hükümetler yapacaktır.

Mahallî idareler meselesi; aynı sualler benim Parti Grupunda karşıma çıkmış saatlerce üzerinde konuşmaya mecbur olduğum bir mevzudur. Anayasamızın esas prensiplerinden birisi idareyi mahalliye ve tevsii mezuniyet sistemidir. Belki bu hususta kanunlarımızda yapılacak birçok ıslahat mevcuttur. Fakat esas olarak ben bütün bu mahallî özel idareleri lağvedip onlara ait işler idare-i merkeziyenin masrafı imiş gibi merkez bütçesinin içine almak üzereyim. Mahallî idareler gerek belediye gerek özel idareleri kendilerine mahsus varidat membaları ile ve hatta Devletin umumi vergi ıslahatı yapması ile ki o da elimizdedir, yaptığımız zaman umumi vergilerden özel idare ve belediyelere isabet etmesi lazım gelen, küsuratı ile birlikte, menabi ile teçhiz etmek şartı ile mahallî idarelere ayrıca bir önem vermek lazımdır kanaatındayım.

Bunun yalnız mahallî idarelerle, onların alakalı daireleri tarafından yapılmasını göz önüne almıyoruz, onların teşkil edeceği heyetlerle halkın kendi işleri ile yakından alakadar olmasını, seçimi ile murakabesiyle meşgul olmasının memleketimizin büyük hayrına olduğuna kaniyim.

Birçok memleketlerde olduğu gibi bizde de özel idarelerin tevsii salahiyetine taraftarım, maalesef bazı kanunlar bu yolda bazı istisnalar vücuda getirmiştir, biz bu

idareleri takviye etmek kararındayız. Bir arkadaşım sormuştu, bazı yerlerde İstanbul ve Ankara'da istisnai vaziyetler vardır, belediye ile vilayetin birleşmesi gibi bunlara da taraftar değilim, bunu da değiştireceğim.

Bir kelime ile sözüme nihayet veriyorum; Demokrat Parti arkadaşlarımızdan, C.H.P. Hükümetinin, karşısında mesuliyet mevkiinde yer almış olan adamların demokrasi zihniyetinde ve o yolda yürümek azminde hiç olmazsa kendileri kadar samimî ve kararlı olduklarını kabul etmelerini rica ederek sözlerime nihayet veriyorum. *(Soldan alkışlar)*

Bu maruzatımla, Hükümetin yeni simasıyla ve düşündükleriyle onu itimadınıza layık görüyorsanız bu kanaatinizi lütfen oylarınızla izhar buyurmanızı rica ederim. *(Soldan alkışlar)*

Milletvekillerinin, Hükümete güven oylaması görüşmeleri kapsamında konuşmalarından sonra Başbakan Hasan Saka tekrar kürsüye gelerek...

BAŞKAN — Edirne seçim çevresinden itibaren, oyların toplanmasına başlıyoruz. Güvenoyu verenler beyaz, vermeyenler kırmızı, çekimserler yeşil, oy pusulası kullanacaklardır.

(Edirne seçim çevresinden başlamak üzere oyların kullanılmasına başlandı)

Oyunu kullanmayan var mı? Oy toplama işi bitmiştir.

Oyların neticesini arz ediyorum. Başbakan Hasan. Saka'nın kurduğu Hükümete güvenoyu için (411) üye iştirak etmiş, (49) kırmızı oya karşı (362) oyla Hükümete güvenoyu verilmiştir *(Alkışlar)*

BAŞBAKAN HASAN SAKA *(Alkışlar arasında)* kürsüye gelerek — Sayın Arkadaşlarım; Hükümetinizi, yüksek güveninize mazhar etmek suretiyle size layık hizmetler ifa edecek bir mesuliyet altına koydunuz. Bundan sonra bu yüksek teveccüh ve güveninize layık olmak için bizden beklediğiniz hizmetleri ifa edebilmek için dahi yine Büyük Meclisin yüksek yardım ve irşadına muhtaç olduğumuzu tekrarlayarak bütün kalbimle Hükümetin teşekkür ve minnettarlığını huzurunuzda arz ediyorum.

BAŞKAN — Başbakanlığın gösterdiği lüzum üzerine Anayasanın 19'ncu maddesine göre Cumhurbaşkanı tarafından toplantıya çağırılmış olan Büyük Millet Meclisi gündeminde bulunan Başbakan Hasan Saka'nın kurduğu Hükümetin Programına ait görüşmelerini bitirmiş ve Hükümete güvenoyu vermiştir.

Yüksek Kamutayca evvelce verilmiş olan karar dairesince 1 Kasım 1947 günü toplanılmak üzere Birleşime son veriyorum.⁶⁸

⁶⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8 Cilt 6 Birleşim 85 Sayfa 672-735**

7 Kasım 1947 Cuma

Afyon Karahisar Milletvekili Ahmet Veziroğlu'nun, Yabancı Memleketlere Gönderilmiş Olan Heyetlerin Memuriyet, Vazife ve Salahiyetleriyle Bunlara Verilen Masraf ve Yolluklar Hakkında Başbakanlıktan Sözlü Sorusuna Cevabı

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Arkadaşlar; Sayın Milletvekili Veziroğlu arkadaşımız taşrada bulunan, şu veya bu vazife ile yabancı memleketlere gönderilmiş birçok tetkik heyetlerinin durumlarına ait ve diğer birçok sualleri bir araya toplıyan takririne cevap verebilmek için bütün gayretlerime rağmen gereken malûmatı henüz toplamıya muvaffak olamadım.

Çünkü, takrirleri tek bir sualden ibaret değildir. Bunları cevaplandırabilmek için son iki senelik bütün malûmatın, hatta Sayıştayın vize kayıtlarına göre ve daha birçok malûmatın toplanmasını icabettirmektedir. Bilhassa taşradaki ekonomik kurumlardan bu malûmatı toplamak hususunda müşkülâta uğranmıştır. Onun için henüz bu suale bugün cevap verecek vaziyette değilim. Toplanacak malûmat biter bitmez Sayın Milletvekilinin sorusuna sözlü olarak arzı malûmat edeceğim. Binaenaleyh bu sual takririnin tehirini rica ediyorum.

Arzettiğim gibi bu malûmat hazır olur olmaz gündeme alınmasını Başkanlıktan rica edeceğim.

AHMET VEZİROĞLU (Afyon Karahisar)— Söz istiyorum.

BAŞKAN — Müsaade buyurursanız Başkanlık maruzatta bulunsun, icabederse size de söz veririm.

Bu soruları İçtüzük'ün 153'ncü maddesine göre Bakanlar, başka bir güne tehirini teklif etmek hakkını haizdir.

Yalnız Başbakandan rica ederim, gündemden bu sorunun çıkabilmesi için bir tarih tesbit etsinler ve söylesinler.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — 15 gün sonraya bırakılmasını rica ediyorum.

AHMET VEZİROĞLU (Afyon Karahisar)— Müsaade buyurursanız cevap vereceğim, bir nokta hakkında İçtüzük'teki kayıttan bahsederek cevapta bulunacağım, müsaadenizi rica ederim.

BAŞKAN — O vakit sualin kendisine geçilmiş olur.⁶⁹

⁶⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:7 Birleşim 3, Sayfa 21*

7 Kasım 1947 Cuma

İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in, Nakil Vasıtaları Hakkında Kanunda Gösterilen Makam Otomobillerinden Gayri Makam Otomobilleri Alınıp Alınmadığının Bildirilmesine Dair Başbakanlıktan Sözlü Sorusu Münasebetiyle Cevabı

BAŞKAN — Soruya Bakan cevap vermiştir, soru sahibi de karşılıklıta bulunmuştur. Gündeme geçiyoruz.

4 — *İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in, Nakil Vasıtaları, hakkındaki Kanunda gösterilen makam otomobillerinden gayri makam otomobilleri alınıp alınmadığının bildirilmesine dair Başbakanlıktan sözlü sorusu*

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlar; Otomobil Kanunu mucibince Devlet elindeki otomobillerin ne suretle kullanıldığına dair İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten arkadaşımızın bendenize tevcih ettiği sual hiç şüphesiz yalnız Başbakanlığın kendi icraatına taallük eden bir şey değildir. Takriri alır almaz bütün dairelerden icabeden malûmatı almak için lâzımgelen teşebbüste bulundum. Halen birçok malûmat da almış bulunuyorum. Kendilerini tatmin edebilecek şekilde izahat verebilmem için bu sözlü soruttun bu ayın 17'nci Pazartesi gününe tehir edilmesi kararında olduğumu arz ediyorum.⁷⁰ (*Münasip sesleri*)

⁷⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:7 Birleşim 3, Sayfa 26*

26 Kasım 1947 Çarşamba

Afyon Karahisar Milletvekili Ahmed Veziroğlu'nun, Yabancı Memleketlere Gönderilmiş Olan Heyetlerin Memuriyet, Vazife ve Salahiyetleriyle Bunlara Verilen Masraf ve Yolluklar Hakkında Başbakanlıktan Sözlü Sorusuna Cevabı

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlar, biraz evvel okunan ve sonra izahını doğrudan doğruya soru sahibinin ağzından işittiğiniz suallerin cevapları büyük mikyasta isim ve rakam ifadesini icabettirdiği içindir ki bu altı kısma ayrılan soruları kâğıt üzerine geçerek size arzetmeyi zaruri buldum.

Mâruzâtımı bitirdikten sonra sayın arkadaşım Ahmed Veziroğlu'nun buradaki son sözlerini de kısaca cevaplıyacağım.

Sayın Milletvekili Ahmed Veziroğlu arkadaşımızın yabancı memleketlere gönderilen heyetler ve son iki yıl içinde İstanbul'a vazife ile giden memurlarla, İstanbul'a götürülen resmî otomobiller hakkındaki sözlü soru önergesi, altı suali ihtiva etmektedir.

Birinci soruda: Bu takririmin tevdii tarihinde yabancı memleketlerde veyahut memleketimize avdet etmek üzere yolda bulunan ve muhtelif maksatlarla gönderilmiş bulunan heyetlerin sayısı nedir diye sorulmaktadır.

Cevap: Bu önergenin tevdii tarihi olan 20 Eylül 1947 tarihinde Devlet daireleriyle ilgili olup yabancı memleketlerde veya yurda dönmek üzere yolda bulunan heyetlerin sayısı 26 dır heyet halinde olmayıp münferiden gönderilenlerin sayısı da altıdır.

Sıraşyle Başbakanlık teşkilâtından dört, Millî Savunma Bakanlığından altı, Dışişleri Bakanlığından üç, Maliye Bakanlığından bir, Bayındırlık Bakanlığından bir, Ekonomi Bakanlığından üç, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığından bir, Gümrük ve Tekel Bakanlığından bir, Ulaştırma Bakanlığından dört ve Ticaret Bakanlığından iki heyet ve ayrıca Başbakanlık ile Millî Savunma, Dışişleri Ekonomi, Tarım ve Ulaştırma Bakanlıklarından birer kişi yabancı memleketlere gönderilmiş bulunmaktadır.

Biribirinin mütemmimi olarak sıralanmış bulunan ikinci, üçüncü ve dördüncü soruların karşılıklarının birden verilmesini gerek izahat sırasında lüzumsuz tekrarları ortadan kaldırmak ve gerekse konunun takibini kolaylaştırmak bakımından daha uygun görerek, bu suallerin karşılığını bir cevap altında yüksek heyetinize arz ediyorum.

Müsaadenizle bu soruları aynen tekrar edeyim:

İkinci soru: Dışta bulunan heyetlerin herbiri ne gibi maksat ve vazifelerle gönderilmiştir?

Üçüncü soru: İler heyeti teşkil eden zatların memuriyet, vazife ve ihtisasları nedir? Bunların gidiş ve gelişleri yabancı memleketlerde kaldıkları veya kalacakları müddetler nelerdir?

Dördüncü soru: Bunlara avans, yol harçlığı, masraf veya sair suretlerle yapılan tediyelerin miktarları nelerdir? Ve nelere baliğ olacaktır?

Cevap: Başbakanlık teşkilâtına ait dört heyetten üçü Basın ve Yayın, birisi de Meteoroloji işleri Genel Müdürlüklerinden gönderilmiş ve bir kişi de istatistik Genel Müdürlüğünden yollanmıştır.

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğünün birinci heyeti, Atlantik Siti, Nevcersey'de (*Atlantic City New Jersey*) Mayıs ayında toplanacak olan radyo ve telekomünikasyon konferanslarında, Hükümetimizi temsil etmek üzere gönderilmiştir. Bu heyeti Fen Heyeti Reisi İbrahim Şükrü Esgün, Ankara Radyo istasyonu Müdürü Nejat Saner ve Posta Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü Telgraf ve Telefon İdaresi Başkanı Necati Tomer'den müteşekkildir. 15 Mayıs 1947 tarihinden itibaren beş buçuk ay için gönderilmiş olan bu heyetin üyeleri Ekim ayı içinde memleketimize dönmüş bulunmaktadırlar. Bunlardan Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü memuru olan ikisine harcırah kararı hükümlerine göre yolluk, gündelik ve zaruri giderleri karşılığı olarak 30.185 lira ve Necati Tomer'e de dairesince 14.000 lira avans verilmiştir.

İkinci heyet, Ankara ve İstanbul'da kurulmakta olan Radyo İstasyonları için mütahhit firma ile temas etmek ve diğer radyo müesseselerinde incelemelerde bulunmak ve dört ay kalmak üzere Haziran ayı ortasında Amerika'ya gönderilmiştir. Fen heyetinde âza yüksek Mühendis Tahsin Armay, Radyo dairesi Elektrik Yüksek Mühendisi Seniha Eke ve Radyo İstasyonu Şefi Sabri Tezel'den müteşekkildir. Haziran ayının 14'ünde memleketimizden ayrılmış olup 24 Ekimde dönmek üzere Amerika'dan hareket etmişlerdir; halen yoldadırlar. Yolluk, gündelik ve zaruri masraflarını karşılamak üzere hepsine 23.700 lira avans verilmiştir.

Birinci sınıf başmakiniist Suat Osmanoğlu ile yine birinci sınıf başmakiniist Hâki Özgün'den teşekkül eden üçüncü heyet aynı maksat için 9 Haziranda dört ay kalmak üzere İngiltere'ye yollanmıştır. İkisi de 24 Ekimde memleketimize dönmüşlerdir. Her ikisinin yolluk, gündelik ve masraflarını karşılamak için 9 800 lira avans verilmiştir.

Meteoroloji işleri Genel Müdürlüğünden giden heyet ise, 4 Ağustos ile 7 Ekim tarihleri arasında Kanada ve Vaşington'da (*Washington*) toplanacak olan Milletlerarası Meteoroloji teşekkülleri kongrelerinde Türkiye Teşkilâtının durumunu belirtmek ve Milletlerarası Meteoroloji Teşkilatındaki vazifelerin müzakerelerine iştirak etmek maksadiyle 14 Temmuzda gönderilmiştir. Teknik müdürlerden müteşekkil olan üç kişilik heyet, Meteoroloji İşleri Umum Müdür Muavini Aziz Balkan, Hava İşleri Müdürü Şükrü Kurt Barlas ve İdrometeoroloji işleri Müdürü Tevfik Aykulu'dan mürekkeptir. Heyet üyelerinin herbirine sonradan mahsubu yapılmak ve yolluk, gündelik ve zaruri masraflarına karşılık olmak üzere onar bin lira avans verilmiştir. 12 Kasımda memleketimize avdet etmişlerdir.

Eylül ayında Vaşington'da toplanan 25'nci İstatistik Kongresine iştirak etmek üzere 27 Temmuz tarihinden iki ay müddetle İstatistik Genel Müdürlüğünden gönderilen Dış Ticaret İstatistikleri Müdürü Mustafa Fotozoğlu 23 Ekimde memleketimize dönmüş bulunmaktadır. Adı geçene masraflarını karşılamak üzere 7 000 lira avans verilmiştir.

Millî Savunma Bakanlığına ait altı heyetten üçü Amerikan Yardım Kanunu gereğince Amerika'ya harb malzemesi tesbiti için gönderilmiştir. Bunlar ayrı ayrı kara, hava ve deniz subaylarımızdan mürekkeptir.

Birincisi, Kurmay Yarbay Cemal Aydınalp, Kurmay Yarbay Arif Güvenç, Kurmay binbaşı Mecit Tokcan, Kurmay Binbaşı Cahit Tokgöz, Kurmay Önyüzbaşı Sadri Sarp, Topçu Binbaşısı Cevat Özenalp ve Muhabere Binbaşısı Şeref Özdilek'ten müteşekkildir. 1 Ağustos tarihinden itibaren 120 gün için gönderilmiş bulunan bu heyetten Kurmay Yarbay Cemal Aydınalp, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Salih Omurtak'ın heyetine

iştirak etmiş ve diğerleri ise kışta kalacakları sürenin bitiminde yurda dönmüşlerdir. Bunların hepsine, yolluk, gündelik ve zaruri giderleri karşılığı olarak 63.000 lira avans verilmiştir.

İkincisi, Hava Müsteşarlığı Hava Kurmay Binbaşısı Nevzad Göker'i, Hava Kurmay Binbaşısı Cevat Göksu ve Hava önyüzbaşısı Semih Yörükarslan'dan müteşekkildir. 1 Eylül'den itibaren 60 gün için gönderilmiş olan adı geçenler halen işlerini bitirmişler dönüş için vapur beklemektedirler. Hepsine masraflarına karşılık 15.000 lira avans verilmiştir.

Üçüncüsü; Genel Kurmay Başkanlığı Deniz Albayı Cevat Taloy, Deniz Yarbayı Vahdi Aytan ve Kemal Uluergene'dan müteşekkildir. 10 Eylül'den itibaren iki ay müddetle gönderilmiş olup işlerini bitirmek üzeredirler. Vapurla döneceklerdir. Hepsine 15.000 lira avans verilmiştir.

Dördüncü heyet, İngiltere'den satınaldığımız tayyarelerin memleketimize çabuk, sağlam ve her türlü noksandan âri bir surette teslimi için 1 Eylül'den Aralık ayı sonuna kadar bu memlekete gönderilmiştir.

Hava Müsteşarlığında 260 lira ücretli Elektrik Ustası Hüseyin Ünal, 230 lira ücretli Telsiz Ustası Muhittin Göysağ, 200 lira ücretli Gövde Ustası Hakkı Tanır ve 160 lira ücretli Necati Bolar'dan teşekkül etmiştir. Hepsine masrafları karşılığı olmak üzere 40.000 lira avans verilmiştir.

Beşinci heyet, eylül ayında Londra'da açılmış olan havacılık sergilerinin subaylarımız tarafından görülmesini faydalı olacağı düşüncesiyle gönderilmiştir. Hava Müsteşarlığında Tümgeneral Muzaffer Göksen'in, Hava Kurmayı Talar Biringen, hava önyüzbaşısı Burhanettin Göksel ve hava mühendisi yüzbaşı Mümtaz Külünk'ten ibarettir. Heyet 5 Eylül'den 25 gün için gönderilmiş olup bu sürenin bitiminde yurda dönmüşlerdir. Kendilerine yolluk, gündelik ve zaruri masrafları karşılığı olan 13.100 lira avans verilmiştir.

Altıncı heyet, Amerikalılarca Hükümetimize açılan on milyon dolarlık kredi bakiyesinden Mısır'da İsmailiye yakınında Tel-el-kebir'de bulunan telsiz cihazlarının alımı için gönderilmiş olup Fen ve Sanat Genel Müdürlüğü Muhabere Binbaşısı Yüksek Mühendis Enver Kulaydın ve Harbiye Dairesi Muhabere Yüzbaşısı Muhterem Erkmen'den müteşekkildir. Heyet işlerini bitirmiş ve kolera yüzünden Mısır'da karantina müddetini tamamlayınca memleketimize dönecektir, ikisinin yevmiye ve gündelik ve zaruri masraflarına karşılık olmak üzere 10.000 lira avans verilmiştir. Bunlardan başka Millî Savunma Bakanlığınca Frankfurt top cephanesi ayırımı işi için Fen ve Sanat Genel Müdürlüğünden Topçu Albayı Sadettin Evrin 20 Eylül'den itibaren bir ay için gönderilmiş ve bu müddet içinde adı geçen işini tamamlayarak yurdumuza dönmüştür. Kendisine bütün masraflarına karşılık olmak üzere 25.000 lira avans verilmiştir.

Dışişleri Bakanlığından, 19 Temmuzdan 19 Eylül'e kadar devam eden Belgrat'ta yapılan Türk-Yugoslav Ticaret Anlaşması için 14 Temmuzda gönderilen heyet bu Bakanlığın Malî ve Ticari Anlaşmalar Dairesi Başkanı Burhan Zihni Sanus, Maliye Bakanlığı Kambiyo Müdürü Nuri Kınık, Ticaret Bakanlığı uzmanlarından Fazıl Asal, Merkez Bankası Müdürlerinden Behzat Bayer ve Dışişleri Bakanlığı Ticaret Dairesi Memurlarından Hayrettin İzmirli'den müteşekkildir. Burhan Zihni Sanus 5 Kasımda,

Fazıl Asal 8 Ekimde, Behzat Bayer 19 Ekimde, Hayrettin İzmirli 2 Ekimde, Nuri Kınık da bu anlaşma görüşmelerine iştirak ettikten sonra İtalya'da mevcut kambiyo takyidatı ve kontrol mevzuat ve tatbikatı üzerinde incelemeler yapması işi de verilmiş olduğundan 18 Kasımda memleketimize gelmiş bulunmaktadır. Bu heyet üyelerinin yolluk ve gündelik ve zaruri masraflarına karşılık olmak üzere 27 500 lira avans verilmiştir.

Dışişleri Bakanlığından gönderilen bir heyet de Temmuz ayı ortasında Paris'te toplanan Avrupa Ekonomik Kalkınma Konferansına iştirak etmiştir. Temmuz ayı sonuna kadar gönderilmiş olan Heyet Üyeleri Konya Milletvekili Ali Rıza Türel, Sümerbank Uzmanlarından Sedat Etker, Ulaştırma Bakanlığı Karayolları Ulaştırma Dairesinden Talip Yenal, Devlet Demiryolları Hasılat Dairesi Başkanvekili Cemal Devrimel ve Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Genel Müdürü Şefik Bakay'dan müteşekkildir. Ali Rıza Türel ile Cemal Devrimel, Temmuz ayı sonlarında, Galip Yenal, Ulaştırma Komisyonundaki görüşmelerin devamı neticesi olarak 10 Eylülde Sedat Etker 4 Ekimde ve Şefik Bakay da 29 Eylülde memleketimize dönmüşlerdir. Bunlara harcırah hükümlerine göre 29.344 lira avans verilmiştir.

Dışişleri Bakanlığından 21 Ağustosta Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna ikinci delege olarak gönderilen Genel Kâtip ikinci Muavini Abdullah Zeki Polar ile Müşavir olarak gönderilen Genel Murakabe Heyeti üyelerinden Mekin Onaran bu Bakanlığın üçüncü Heyetini teşkil etmektedirler. Genel Kurul toplantılarının devamına kadar orada kalacaklardır. Harcırah hükümlerine göre ikisine 15.000 lira avans verilmiştir.

Dışişleri Bakanlığından New-York'ta toplanan istatistik Konferansına istatistik Genel Müdürlüğü Müşaviri Şefik inan, Haziran ayında gönderilmiştir. 23 Ekimde memleketimize dönen adı geçene 7.750 lira avans verilmiştir.

Maliye Bakanlığının dört kişilik heyeti, Eylül ayında Lâhey'de toplanan Kongre Enternasyonal dö Fiskalite'ye iştirak etmek ve kendilerine bildirilen muayyen konuları Kongreden evvel ve sonra bazı memleketlerde incelemek üzere 8 Ağustos'da iki buçuk ay için gönderilmiş bulunmaktadır. Maliye Tetkik Kurulu Üyesi Cemal Eyüboğlu, Maliye Müfettişi Suat Başar, Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdür Yardımcısı Muhiddin Gürün ve Gelirler Genel Müdür Yardımcısı Şükrü Bilgili'den müteşekkildir. 22 Ekimde memleketimize avdet etmiş bulunan heyet üyelerinin hepsine yolluk, gündelik ve zaruri masraflarına karşılık 25.500 lira avans olarak verilmiştir.

Bayındırlık Bakanlığının Heyeti; yüz milyon dolarlık Amerikan Yardımından bu Bakanlığın hissesine düşen 5 milyon dolarlık malzemeyi tesellüm edip Yurda şevkini sağlamak üzere Birleşik Amerika'ya 7 Ağustos'da gitmiş bulunmaktadır. Şose ve Köprüler Reisliği Yol Bakım İşleri Şefi Yüksek Mühendis Vecdi Diker'le aynı dairenin Makine Yüksek Mühendisi. Mithat Özarar bu heyeti teşkil etmektedir. İşleri, verilen malzemenin gemilere yüklenmesi nihayet buluncaya kadar sürecektir. Halen vazifeleri sona ermemiştir. İkisine harcırah kararı hükümleri dairesinde masraflarını karşılamak üzere 18 bin lira avans verilmiştir.

Ekonomi Bakanlığı teşkilâtına ait birinci heyet; iki kişiden ibaret olup Sümerbank tarafından Japonya'dan alınacak pamuk ipliği ve mensucatının sözleşmeleri, imza ve sevkiyatını tanzim etmek üzere Ereğli Fabrikası Müdürü Ragıp Sipahi ile Bakanlık Sanayi İşleri Genel Müdürlüğü Müşavirlerinden Cevdet Aydınelli 19 Martta bu memlekete gönderilmişlerdir. 25 Ekimde yurda dönen adı geçenlerin masraflarına karşılık 25.500

lira avans verilmiştir. Yine Sümerbank tarafından Bari'de açılan Şark Fuarına iştirak etmek üzere İzmir İncir ve Üzüm, Giresun, Fındık, Gaziantep Fıstık, Tarım ve Satış Kooperatifleri Birliklerini temsilen Toprak Mahsulleri Ofisi Teknik Müşaviri Fuat Pekin, Sümer ve Etibank'ları temsilen Sümerbank'ın İstanbul Satınalma ve Nakliyat Müdürü Faruk Günel ve Tekel Müdürlüğünü temsilen de İstanbul Tütün ve Sigara Fabrikası Müdür Yardımcısı Hakkı Hirman'dan müteşekkil bir heyet İtalya'ya gönderilmiştir. Bu heyet üyeleri 29 Ağustosta hareket ederek Hakkı Hirman Müstesna diğer ikisi 22 Ekimde avdet etmişlerdir. Hakkı Hirman'a İtalya Tekel İdaresinin fabrika ve tuzlalarını incelemek vazifesi de verilmiş olduğundan bu işi bitince o da geri dönecektir. Bunların masraflarına karşılık 15.839 lira avans verilmiştir.

Etibank'a bağlı Murgul İşletmesinin tesisat malzemesinin İngiltere'deki imalatçı firmalar tarafından teslimleri fazla geciktirildiğinden, bunların biran evvel intacını temin etmek ve tamamlanması gerekli makine tesisatın İngiltere'de veya Fransa, Belçika, İsviçre, İtalya'da asgari teslim müddetleriyle siparişlerini vermek ve tesis işinde istihdamı gereken yabancı personelleri seçmek üzere Türkiye Bakır Müessesesi Müdürü Yüksek Maden ve İzabe Mühendisi Şahap Bilgi bu memleketlere gitmek üzere 12 Haziranda gönderilmiştir. 15 Ekimde Londra'dan yurdumuza hareket etmesi mukarrerdir. Kendisine bu gezisinin masraflarını karşılamak üzere 15 164 lira avans verilmiştir.

Elektrik Etüd İdaresinden, Eylül başında Lâhey'de toplanan Dünya Enerji Konferansına 10 Ağustosta Hükümetimizi temsil etmek üzere Genle Müdür Vekili Yüksek Su Mühendisi Muhiddin Kolin ile müşavir Yüksek Elektrik Mühendisi Emin Yumer gönderilmiştir. 51 günlük seyahatten sonra yurda dönmüş olan Emin Yumer'e giderken yolluk, yevmiye ve zaruri masraflarına karşılık 5.157 lira avans verilmiştir.

Muhiddin Kolin, ayrıca Almanya, İsviçre ve İtalya'da inşa olunan santralleri görerek firmalarla temasta bulunmak üzere ve idare için iki uzman teminine çalışmak vazifesini de yüklenmiş olduğundan bu memleketlere uğramak mecburiyetinde kalmış ve 8 Kasım'da yurdumuza müteveccihan hareket etmesi kararlaştırılmıştır. Masraflarına karşılık 6.907 lira avans verilmiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının üç kişilik heyeti, Birleşmiş Milletler Mülteciler bürosunun Hükümetimize vâki müracaatı üzerine, yabancı memleketlerdeki kamplarda mevcut müsliman ve Türk Kültürlü kimselerin durumlarını mahallen tesbit ve tefrik etmek ve memleketimize mülteci sıfatıyla girmelerini temin etmek maksadiyle Yunanistan, İtalya ve Almanya'ya gönderilmiştir. Bu heyeti İskân Genel Müdürü Dr. Cevdet Atasagun, Hıfzısıhha okulu başmüşaviri Dr. Mahmut Sabit Akalın ve İstanbul Emniyet müdür muavini Şükrü Saip Borhan teşkil etmektedir. Bunlar 2,5 ay için 8 Temmuz tarihinde gönderilmiş iseler de yapılan incelemeler çeşitli sebeplerle tesbit edilen müddeti aşmış bulunmaktadır. Heyet üyeleri 12 Kasımda yurdumuza dönmüşlerdir. Üçüncü yolluk, gündelik ve zaruri masrafları karşılığı olarak verilecek para miktarı 21.000 lirayı bulacaktır. Gümrük ve Tekel Bakanlığına bağlı Tekel Genel Müdürlüğünden üç kişilik bir heyet İstanbul'da inşaası mukarrer sigara fabrikasını kurmak, tavlandırma sisteminin tütünlerimiz üzerinde yapacağı tesiri, bu iş için gönderilmiş olan tütünlerimiz üzerinde tecrübe yapılmak suretiyle inceliyerek kurulacak fabrikanın en önemli tesisleri hakkında kati kanaata varmak, Amerikan piyasasına daha fazla Türk

tütününü idhali imkânlarını aramak, Virjinya tütününün ekim, satış, manipülasyon ve fabrikasyonu hakkında etüdlerde bulunmak ve yabancı memleketlerde ortaklık kurma mevzularında Avrupa firmalarıyla müzakereler yapılarak anlaşma imkânlarını bulmak için 29 Ağustos tarihinde iki buçuk ay müddetle Amerika ve Avrupa'ya gönderilmiş bulunmaktadır. Tekel Genel Müdürü Hüsnü Kortel, ticaret ve satış işlerinde ihtisası olan Ticaret Müdürü Kenan Yalter ve tütün işlerinde uzman müşavir Nurettin Ulusoy bu heyeti teşkil etmektedir. Nurettin Ulusoy memleketimize dönmüş ve diğerleri de 27 Kasım'da Marsilya'dan vapurla avdet edeceklerdir. Bu heyetin yolluk, gündelik ve zaruri masraflarına karşılık olarak 40 bin lira avans verilmiştir.

Temmuz ayında Amerika'da toplanan Birleşmiş Milletler İktisadi ve İçtimai Konseyi uyusturucu maddeler Komisyonuna iştirak etmek üzere Tarım Bakanlığı Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü tohum ıslah mütehassısı Fuad Eren izam edilmiş ve Konseydeki çalışma 12 Ağustosta sona ermiştir. Fakat adı geçen Amerika'daki Bakanlık öğrencilerinin durumu ile Amerika Ziraat nezaretinde şubesiyle ilgili işler üstünde etüd ve incelemelerde bulunmak hususlarıyla tavgiz edildiğinden 26 Eylülde memleketimize doğru hareket eden Bakır şilebiyle avdet etmek imkânını bulmuştur. Kendisine yolluk, gündelik ve zaruri masraflarına mukabil 9.000 lira avans verilmiştir.

Ulaştırma Bakanlığı teşkilâtından dört heyet ve mütehassıs yabancı memleketlere gönderilmiş bulunmaktadır.

Amerika Birleşik Devletlerinde Devlet Demir ve Denizyolları satın alma Komisyonu Devlet Demiryolları eski Genel Müdürü Fuat Zincirkıran'ın başkanlığında Haliç fabrika ve havuzlar İşletme Müdürü Fahri Tanman, Makine baş enspektörü Süheyl Peyker ve yüksek inşaiye mühendisi Mesut Togar'dan mürekkep olup bu heyet halen Amerika'dan satın alınmış olan gemilerin onarma işlerinin mukavelelerini tamamlamakla meşgul olmaktadır. Son alman altı tane yolcu gemisinin memleketimizde yapılabilecek tamir ve tadilat işlerini tesbit ve buna göre Amerika tezgâhlarında yaptırılacak geri kalan işleri tâyin etmek üzere, Denizyolları inşaiye mütehassısı Remzi Boran ile gemilerden birini getirmek için Kaptan Aziz Derya da son zamanlarda heyete iltihak etmek üzere Amerika'ya gönderilmiştir. Bu heyet bu memlekette yapılacak donanma işlerine ait mukaveleleri akdettikten sonra derhal yurda dönecek ve yapılan işlerin muayene ve kabulü için bir veya iki mütehassıs bırakılacaktır. Bu heyetten Fuat Zincirkıran'la Fahri Tanman 1946 yılı Martında, Süheyl Perker 1946 Nisan ayında, Mesut Togar 1946 yılı Kasımında, Aziz Derya ile Remzi Boran da 1947 yılı Ekim ayında Türkiye'den ayrılmışlardır. Bunların hepsine masraflarını karşılamak üzere şimdiye kadar 142.044 lira avans olarak ödenmiş bulunmaktadır.

Amerika ile Çekoslovakya'dan alman lokomotif, vagon ve tezgâhlarla, elektrik santralleri, inşaat ve yol malzemesinin şartnamelerine göre imallerini muayene ve kontrol ve yapılanların teslim alınmaları bir zaruret olduğundan, bu işlerin ya tarafımızdan, gönderilecek uzmanlara yaptırılması veya bu gibi hususlarla uğraşan Roberthont veya benzeri bir kuruma verilmesi gerekmektedir. Bu kurumlar muayene ve kabulleri için harbden evel eşya kıymetinin %0,75 nispetinde bir ücret alırken 1945 yılında bu miktarı %3'e kadar artırmışlardır. Şu hale göre bu işler hususi şirketlere yaptırıldığı takdirde bu iki memlekettten satın alınan takriben 90 milyon lira tutarında demiryolu muharrik ve müteharrik edevat ve malzemesi için 2 buçuk milyonu müteceviz

bir kondisyon ücreti verilmesi lâzımgelmektedir. Halbuki gönderilen muayene ve tesellüm heyetleri için aşağıda miktarları ayrı ayrı zikredileceği veçhile 77.400 lira sarfedilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan bu memleketlere gönderilen heyetleri temsil eden zevatın bilgi ve tecrübelerinin artması da sağlanmış olacağından şüphe edilemez.

Bu malzeme için Amerika'ya gönderilen heyet, Devlet Demiryolları Cer Dairesi Başkan Yardımcısı ve Lokomotif Uzmanı Yüksek Mühendis Nazif Kaya, İzmir Halkapınar Cer Atelyesi Müdürü Mühendis Celâl Taner; Cer Dairesi Mühendislerinden Uzman Feyzullah Ülker, Yol Dairesi Uzmanlarından Seyfi Gürçay'dan müteşekkildir. Seyfi Gürçay ile Feyzullah Ülker 1945 yılı Kasımında, Nazif Kaya ile Celâl Taner 1947 yılı Temmuzunda memleketimizden ayrılmışlardır.

Çekoslovakya'ya gönderilen heyet ise, Devlet Demiryolları tarafından bu memlekete sipariş edilen yük ve yolcu vagonlarıyla gümrük ve Tekel Bakanlığının Avusturya'ya sipariş ettiği sarnıç vagonlarının muayene ve teslim alma ve yurda sevk işleriyle meşgul olmaktadır. Heyet Cer Dairesi Başmüfettişlerinden Mazhar Akpınar ile Eskişehir Cer Atelyesi Müdür Yardımcısı Sami Devadan mürekkep olup Ağustos ayında hareket etmişlerdir. Bu heyetlerin bir ay sonra yurda dönmeleri mukarrerdir.

Amerika'daki muayene ve tesellüm heyeti üyelerinin hepsine yolluk, gündelik ve zaruri masrafları karşılığı olarak 59.200 lira, Çekoslovakya'ya gönderilenlere ise 18.200 lira avans verilmiştir. Bu iki rakamın tutarı yukarda bahsettiğim 77.400 adedini vermektedir.

Bundan başka Devlet Denizyolları ve Limanları işletme Genel Müdürlüğünce çıkarma gemileri ve sair liman vasıtaları mubayaa, tesellüm ve donatımı için Mısır'a bir heyet gönderilmiştir. Bu heyet Fabrika ve Havuzlar inşaiye Formeni Muhittin Kuş, İstanbul Liman işletme Müdürü İhya Görgün, Güverte Enspektörü Ekrem Demirdeş, Kaptan Hamdi Oğuz, Makinist Niyazi Gürkut'tan müteşekkildir. Bunlardan Muhittin Kuş 1946 yılı Aralık ayında, İhya Görgün ile Ekrem Demirdeş 1947 yılı Şubat ayında, Hamdi Oğuz ile Niyazi Gürkut'da 1947 yılı mayıs ayında Türkiye'den ayrılmışlar ve bunların hepsi işlerini bitirerek yurdumuza dönmüş olup masraflarına karşılık olarak da kendilerine 22.913 lira avans verilmiştir.

Bir kurtarma gemisi kiralamak üzere mütehassıs kaptan Rees Temmuzda İngiltere'ye gönderilmiştir. Ekim ayı sonuna kadar İngiltere'de kalması mukarrer olup bugünlerde memleketimize gelmek üzeredir. Masraflarına karşılık 6.000 lira avans verilmiştir.

Bunlardan başka Amerika'ya 200 kişiden mürekkep gemi mürettebatı gönderilmiştir. Bu mürettebat iki Viktori ve Tanker Gemisini yurdumuza getireceklerdir.

Ticaret Bakanlığına bağlı Toprak Mahsulleri Ofisinden 5 kişilik bir heyet Ofise ait zirai, ekonomik, hesap ve maliye, etüd ve organizasyon işlerini incelemek üzere 26 Temmuzda Birleşik Amerika ve Kanada'ya gönderilmiştir. Dış Ticaret Bakanlığı Teşkilâtlandırma Genel Müdürü Faruk Sunter, Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Muhasebe Müdürü Hesap Mütehassısı Ekrem Barlas, Etüd ve Organizasyon Servisi Müdürü organizatör Behçet Ongay, Hububat Mütahasısı Ziraat Mühendisi Feridun Üstün ve İstanbul Bölge Müdürü Zirai Ekonomi Mütahasısı İlhami Masar'dan mürekkeptir.

Üç ay için bu memleketlere gönderilmiş olan Bu Heyet 12 Kasımda memleketimize avdet etmiş bulunmaktadır. Heyet üyelerinin yolluk, gündelik ve zaruri masraflarını karşılamak üzere 68 bin lira avans olarak verilmiştir.

Ticaret Ofisinden iki kişilik bir heyet te Hindistan'dan yedi milyon kilo jüt muamelâtı müsaadesini istihsal ile bunları piyasadan satın alarak memleketimize şevkini sağlamak maksadiyle gönderilmiştir. Bu Ofisin Ticaret Müdürü Hikmet Kavalcıoğlu ve Mensucat Mühendisi Cemil Sukiye'den mürekkep olan bu heyet 30 Martta hareket ederek 29 Eylülde memleketimize dönmüşlerdir. İkisine de masrafları için 30 bin lira avans verilmiştir.

Böylece önerenin tevdii tarihinde yabancı memleketlerde veya yolda bulunan heyetlerimizin durumlarını birer, birer açıklamış bulunuyorum. Bütün bu heyetlere harcırah kararı hükümlerine göre yolluk, gündelik ve zaruri masraflarını karşılamak üzere avans olarak ödenmiş olan para 881 308 liraya balığ olmaktadır. Verilen avansların ekseriya ihtiyaç miktarından fazla olduğu ve hakikî masraf miktarının mahsup muamelesinin yapılmasından sonra elde edileceği gözönünde tutulacak olursa heyetlerin hakiki masraflarının yukarda verdiğim rakamın altında kalacağı şüphesizdir.

Bu heyetlerden başka içişleri Bakanlığı tarafından 4489 sayılı Kanun gereğince bilgi, görgü ve ihtisaslarını artırmak ve idari konular üzerinde incelemeler yapılmak üzere 13 kaymakamımız Avrupa'nın muhtelif memleketlerine gönderilmiş bulunmaktadır. Bunların yabancı memleketlerdeki staj süreleri şimdilik bir yıldır. Bunların masrafları da 32.037 lira tutmaktadır.

Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği Şehircilik Fen heyeti Fen memuru Ferit Ali Örs'de aynı kanun hükümleri gereğince meslekî bilgisini artırmak ve şehircilik konusu üzerinde staj yapmak için Paris'e gönderilmiştir. Kendisine yol parası verilmediği gibi orada bulunduğu müddetçe ne masrafı ve ne de gündeliği verilmeyecektir.

Biri Afganistan'a diğeri Fransa'ya iki Jandarma Yüzbaşı gönderilmiştir. Muzaffer Börekçi Afgan Hükümetinin Jandarmasını tensika memur olarak bu Hükümetin isteği üzerine üç sene için 9.I.1947 tarihinde gönderilmiştir. Yol gideri ile aylığı bu hükümet tarafından verilmektedir Memduh Ergül Fransa'da altı ay kurs ve Jandarma tatbikatı görmek üzere 1.X.1947 tarihinde gönderilmiş olup kendisine masraflarını karşılamak üzere 4.000 lira avans verilmiştir.

Yukarda saydıklarım, sorunun istihdaf ettiği heyetler arasına girmemekle beraber sırası gelmiş iken bu izahatı da vermeyi faydadan uzak bulmuyorum. Gerek 4.489 sayılı Kanun gereğince gönderilenleri ve gerekse bu iki Jandarma Subayı ile 200 kişilik gemi mürettebatını birinci soruyu cevaplandırırken verdiğim heyet sayısına ithal etmediğim gibi bunlara yapılan masrafları da heyet üyelerine verilen avans rakamları içine katmamış bulunuyorum.

Devletlerarası münasebetlerin ikinci cihan harbinin devamı müddetince geçirdiği bir duraklama devresinden sonra birdenbire inkişaf ederek büyük bir ölçüde arttığı hepimizin malûmudur. Bu inkişaf devresinde beynelmilel konferans ve toplantılara hemen her devlet büyük bir iştirak arzusu gösterirken bizim durumumuz itibarıyla bundan vareste kalmaklığımız hiçbir zaman tecviz edilemezdi. Dikkat buyurulacak olursa, yukarda arzettiğim heyetlerin büyük bir kısmı bu zaruret neticesi beynelmilel toplantılara iştirak maksadiyle gönderilmiş ve bu temaslarda memleketimiz için hayırlı ve faydalı sonuçlar elde edilmiştir.

Harbin memleketimizin iktisadi durumu üzerindeki tesirleri de çok büyük olmuştur. İstihsal ve ulaştırma vasıtalarında hâsıl olan azalma ve noksanlıklar memleketimizde büyük sıkıntı doğurmuş bunların ilk fırsatta sağlanması çarelerine tevessül olunmuştur. Yabancı memleketlere gönderilen heyetlerin bir kısmı da bu ihtiyaçlarımızın temini gayesine matuf olarak yollanmışlardır. Bunların dışında kalan ve Millî Savunma Bakanlığından gönderilen heyetlerin hangi maksatlarla yollanmış bulundukları yüksek heyetinizce malûmdur.

Bu heyetleri teşkil eden arkadaşlar istihdaf edilen gayeyi tahakkuk ettirebilecek evsaf ve kabiliyetteki elemanlardır. Bunlar seçilirken daireleri gereken titizliği göstermiş ve her şeyden evvel elde edilecek sonuç ve randıman gözönünde tutulmuştur. Bu işde hatır ve gönülün rol oynadığını hiç zannetmiyorum. Çünkü isimlerini ve vazifelerini birer birer saydığım bu memurların arasında gönderilen heyetin vazifesi ile velev çok uzaktan rabita ve alâkası bulunan bir kimseye dahi tesadüf edilmemektedir.

Sayın arkadaşımın heyetler hakkındaki sorularını cevaplandırdıktan sonra diğer sorularına geçiyorum.

5'nci soru: Son iki sene zarfında İstanbul'a vazife veya muhtelif suretlerle gönderilip kendilerine harcırah verilen memur ve müstahdem ve vazifelilerin sayılarının ve bunlara her ay ayrı ayrı gösterilmek suretiyle verilen yolluk ve masraflarının tutarları nedir?

Arkadaşımız önergesine ilâve ettiği bir notla, her aya isabet eden umum masraf miktarlarının Sayıştay vize kayıtlarından çıkarılarak bildirilmesini istemektedir.

Yüksek Heyetinize bu suale ilgili olarak vereceğim rakamlar sırf Sayıştay'ın vizesine tâbi olan dairelere ait olmayıp bu murakabenin dışında kalan Devlet İktisadi Teşekküllerini de ihtiva etmekte olduğundan, arkadaşımın sorusuna arzu ettiğinden daha geniş bir cevapla karşılık vermekteyim.

Genel muvazeneye dâhil dairelerden, katma bütçelerden ve Devlet İktisadi Teşekküllerinden son iki sene zarfında İstanbul'a vazife ile gönderilen ve 4.397 memur ve hizmetlilerin burada ayrı ayrı isimlerini okumak ve tanzif edildikleri görevleri birer birer saymakla sayın arkadaşlarımın vakitlerini beyhude yere kullanmış olacağım gibi, bunun bir faydasını da görmemekteyim.

Bu itibarla ay itibarıyla gidenlerin aded ve yolluk, gündelik ve zaruri masraflar karşılığı olarak verilen paranın miktarını zikretmekle iktifa edeceğim.

1946 yılı Ocak ayından 1947 yılı Eylül ayı sonuna kadar İstanbul'a vazife ile giden memur ve hizmetlilerin hesapları ve bunlara verilen avans tutarı şunlardır:

1946-1947	Ocak	303 kişi	58 499,90 Lira / avans
1946-1947	Şubat	306	49 025,76
1946-1947	Mart	369	54 575,29
1946-1947	Nisan	330	54 966,35
1946-1947	Mayıs	601	74 008,32
1946-1947	Haziran	474	86 275,79
1946-1947	Temmuz	604	130 619,54

1946-1947	Ağustos	503	105 994,37
1946-1947	Eylül	425	70 190,23
1946	Ekim	177	28 038,58
1946	Kasım	146	22 568,65
1946	Aralık	159	23 302,57
Yekûn		4397 kişi	758 065,35

Bu duruma göre; 1946 yılı Ocak ayından 1947 yılı Eylül ayı sonuna kadar 4.397 memur ve hizmetli vazife ile İstanbul'a gönderilmiş ve bunların harcırah hükümleri dairesinde tahakkuk edecek yolluk, gündelik ve zaruri masraflarına karşılık olarak da 758.065 lira 35 kuruş ödenmiştir.

Verilen bu paranın büyük bir kısmı avans şeklinde olup henüz mahsup muameleleri yapılmış değildir. Avansların bu işlemleri yapılırca bu miktarın daha az tutacağı şüphesizdir?

Altıncı soru: İstanbul'a, Ankara'dan resmî otomobillerin ve hattâ hizmet kamyonları gönderildiği doğru mudur ve götürülenler kimlerdir?

Bu soruya cevap vermeden evvel şunu arzedeyim ki, 3827 sayılı Nakil Vasıtaları hakkındaki Kanunun ikinci maddesi kimlere binek otomobili tahsis edileceğini tâyin etmiştir. Kendilerine otomobil tahsis edilenler bu otomobili istediği yerde kullanmak yetkisine sahip bulunmaktadır. Bu itibarla kanunun verdiği bir hakkın istimalinden dolayı kimseye sual teveccüh etmez. Bu meyanda İstanbul'a giden bakanlar eğer otomobillerini de beraber götürmüşlerse onlara bu hususta bir mesuliyet teveccüh edemez. Zira kanuni haklarını kullanmışlardır.

Bunların dışında kalanları sırası ile arzediyorum.

Başbakanlık Meteoroloji işleri Genel Müdürlüğünün gezici istasyonlarına mahsus bir kamyonu, bu istasyonlara ait bir ekiplik levazımı, Boğazlar ve Trakya bölgesine götürmek için gönderilmiştir. Halen Boğazda kurulmakta olan önemli bir rasat istasyonunun inşası işinde çalıştırılmaktadır. Bu ayın sonunda Ankara'ya döneceklerdir. Gerekirse tekrar gönderilecektir.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünde, Kartal ve Bostancı kadastro işlerinde kullanılmak ve memurları ve mesaha aletlerini iş yerine götürüp getirmek üzere bu yıl içinde bir arazi kamyoneti satın alınmış fakat ödenek kâfi gelmediğinden bu kamyonetin karoserisi yaptırılmamış ve mesai mevsiminde istifade imkânı hâsıl olamamıştır. Kadastro çalışmalarına hız verilmesi mukarrer bulunduğundan Kartal ve Bostancı işlerinin geri kalmaması için Ankara Kadastro işlerinde kullanılan kamyonet muvakkat bir zaman için Kartal kadastro hizmetlerine tahsis edilmiştir. Bu kamyonet 25 Temmuzda gönderilmiş ve 2,5 ay kadar bu işlerde kullanılmıştır.

Millî Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğünden 4420 plâka numaralı Şevrole kamyonu İstanbul ve Trakya bölgesinde vazifeli 5 numaralı Astronomi postasının nakil işlerinde kullanılmak üzere gönderilmiştir. 3.II.1947 tarihinde Ankara'ya gelmiştir.

Askerî Fabrikalar Genel Direktörlüğünden de 14.II.1946 tarihinde Akyazı Kereste Fabrikasının çevresindeki ormanların verim durumunu incelemek ve buna göre

fabrikanın çalışma veya kapatılması hususunda katî bir karara varmak üzere Genel Müdür beraberinde Ticaret Şubesi Müdürü Yarbay Sami Öğer bulunduğu halde resmî otomobille Akyazı'ya gidilmiş ve incelemeden sonra Adapazarı Silâh Tamirhanesi ve İstanbul fabrika ve müesseselerinin senelik imalât durumları tâyin edilerek 2.XII.1946 tarihinde dönülmüştür. Kendilerine yolluk verilmemiştir.

İçişleri Bakanlığından Halûk Nihat Pepey'in Emniyet Genel Müdürü iken Nisan ve Mayıs ayları içinde 101 plâka numaralı otomobili tetkik gezisi için İstanbul'a götürmüştür. Temmuz ayı içinde Emniyet Genel Müdürlüğünün 109 sayılı otomobili tamir için İstanbul'a gönderilmiştir.

Maliye Bakanlığına bağlı Millî Piyango idaresine ait kamyonet 7 Ağustos İstanbul'da yapılan çekilişte küreler ve teferruatını şehir dâhilinde taşımak üzere İstanbul'a gönderilmiştir.

Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı Yüksek Mühendis Ferdi Çağan Birinci Bölge Müdürlüğü çevresinde yapılmakta olan çeşitli Bayındırlık işlerini yerlerinde incelemek ve gereken direktifi vermek üzere Haziran ayında beraberinde makam otomobilini İstanbul'a götürmüştür. Yine bu çevredeki Devlet yollarının incelenmesi için Şose ve Köprüler Dairesi Reisi Yüksek Mühendis İkbâl Âdil Sungu, Yol Bakım İşleri Şefi Yüksek Mühendis Vecdi Diker, çok dağınık ve uzak yerlerde bulunan bu incelemeleri yapmak üzere 1946 yılında 3 ve 1947 yılında da Amerikan Heyetine refakat etmek üzere 4 defa bu işler için kullanılmakta olan otomobili beraberlerinde İstanbul'a götürmüşlerdir.

Ekonomi Bakanlığından Sümerbank'ın Gemlik Fabrikasının otomobili Alman Profesörü Bergius'ü Temmuz ayında İstanbul'a götürmüştür. Yine Temmuz ayı içinde bu fabrikanın otomobili tamir ve boya için İstanbul'a gönderilmiştir.

1946 yılının Aralık ayı içinde Gümrük Muhafaza Genel Komutanı Tümgeneral Emin Çınar 120 sayılı hizmet otosunu İstanbul ve Trakya bölgelerinin teftişi maksadiyle bu yerlere götürmüştür.

Tarım Bakanlığından, Ankara Teknik Ziraat Müdürlüğüne ait 2789 sayılı kamyon malzeme almak ve getirmek üzere bir hafta için İstanbul'a gönderilmiştir.

Arkadaşlar, bu allı sualin icabettirdiği rakamlar ve cevaplar birer birer huzuruza arz edilmiş bulunuyor. Bir cihetten arkadaşım Veziroğlu'na teşekkür etmek istiyorum, o da bereket versin ki, iki senelik âmme hizmetlerinde müstahdem personelin harekâtını ve dışarda toplanan kongre ve konferanslara iştirak eden heyetlerin adedlerini sordular, on beş seneliğini sorsalardı huzuruza nasıl bir ciltle çıkacağımı tasavvur buyursunuz. Hattâ bana öyle geliyor ki, bilerek, bu soruda personelin bazı şeylerini de açık bırakmışlardır. Pekâlâ dâhilde âmme hizmetiyle görevli memurların nakil ve beca-yış harcırahlarını da sorabilirlerdi. Fakat zannederim ki, sualleriyle istihdaf ettikleri neticelere bu kısmı ilâve buyurmadılar.

Şunu düşündüm, hem Hükümeti vakit ziyamdan kurtarmak, hem de bu yolda sualleri ortadan kaldırmak için bu nevi personele ait işlerin adedlerinin ve istihkaka taallûk eden masraflarının tahlilini İstatistik Umum Müdürlüğüne bir vazife olarak verelim ve bu malûmat onun eliyle her sene neşredilmekte olan maliye istatistiklerine konsun. Bütün arkadaşlar bu kayıtlardan istifade ederek suallerini tevcih etsinler. Bu gibi işlere

müteferri olan hususat, kolaylıkla ve az zamanda belli olmakla, toplanmak istenilen neticelerini orada örmek suretiyle bu gibi şeylere mahal almazdı.

Şimdiye kadar müteamel olmıyan bu sualleriyle, arkadaşım ne gibi malûmat elde etmek istediğini ve bu malûmatın kendisi için ne gibi siyasi sayelere hizmet edeceğini, beni istidlal suretiyle söylemek külfetinden kurtarmış oluyorlar. Kendileri bu maksadı açıklarken bunları uzun uzadıya sayıp döktüler.

Bir noktayı belirtmek isterim. O da şudur: Yabancı memleketlerde toplanan kongre ve konferanslara, güya biraz da himaye yolu ile, gönderilen heyetlere büyük mikyasta harcırah, yevmiyeler verilmek suretiyle, kendilerinin ifadesi veçhile, damla, damla, toplayıp kepçe kepçe sarfettiğimiz fakir memleket paralarını bir israf manzarası hâlinde gösterdiler Arkadaşımdan çok rica ederim, biraz da fuzuli telâkki ettikleri bu iştiraki yapan devlet acaba yalnız biz miyiz? Bu konferansların esas hedef ve maksatlarıyla alâkaları ve malî durumları bizimki kadar olmıyan, hattâ bizimle hiç ölçülemeyecek kadar fakir memleketler heyetler göndermektedir. Bu memleketlerin, millî menfaatleri mülahazasıyla, yapmakta oldukları bu fedakârlıkları birer birer toplayıp da mukayeseli rakamlarla huzurunuzda gelmiş olsalardı, bu rakamlarla, bizim Hükümetlerimizin bu hususta ihtiyar ettikleri masrafların israf olup olmadığını belirtmiş olurlardı ve böylelikle hayırlı bir iş yapmış bulunurlardı. Biz Birleşmiş Milletlerin ideallerine ve hedeflerine çok esaslı bir surette bağlanmış bir milletiz. Böyle toplantılara iştirakle büyük menfaatler elde edeceğimizi ümit etmekteyiz ve bu güne kadar elde ettiğimiz millî menfaatlerin miktarını elbette rakamla ifade etmek de mümkün değildir. Çok rica ederim, bizden evvelkilerin yaptığı gibi, bizim ve bizden sonra geleceklerin dahi yapacağı ve bu memleket için çok hayırlı menfaatler temin edecek olan bu siyasi iştirakler hususunda tasarruf kâr bir zihniyet izhar buyurulmaması gerektir. Bilâkis bundan elde ettiğimiz kazançlar maddi fedakârlıklarla ölçülemeyecek kadar büyüktür. *(Soldan doğru sesleri)*

GL. VEHBİ KOCAGÜNEY (Erzurum) — Kendisinden bir sual sorabilir miyim?

BAŞKAN — Hayır soramazsınız, tüzük mânidir.

Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Arkadaşlar; sayın arkadaşımız Ahmed Veziroğlu'nu tekrar dinledim. Bir parça da asabi konuştular. Derhal arzedeyim ki, yabancı memleketlerdeki konsoloshanalerimiz gibi, doğrudan doğruya Devlet Varidatına vazülyed ve Hazine hesabına tahsilat yapan müesseselerin zaman zaman Maliye Bakanlığınız tarafından gönderilecek teftiş heyetleri tarafından teftiş altında bulunmaları, hesaplarının görülmesi, lâzımgelen bilgilerin yerinde edinilmesi, bunların mahallerine şevki Maliye Bakanlığına terettüp eden esas vazifeler meyanındadır. Bilmiyorum, niçin bunları suiistimal veya fena yapılmış işler meyanında saydılar.

Diğer taraftan bana tevcih edilen sualler meyanına girmiyen yeni yeni sualler irat ettiler ki, bunların cevaplandırılması işini, hatipten malûmat alan bir kudreti hususiyeyi haiz olmadığım için, zannederim benden beklemezsiniz. Bunu ya hususi veya resmi şekilde soru mevzuu yaparlarsa lâzımgelen tahkikatı yapar, kendilerine şimdi olduğu gibi cevaplarını arzedirim. Yalnız Ahmed Veziroğlu arkadaşım tahkikat yapmak hususunda meleke sahibi olduğunu ispat etmektedir. Çok temenni ederim,

eğer maksatları, vergilerden gelen Devlet menabiini israftan kurtarmak ise ve bunların behemehâl zaruri yerlere sarfı için lütfen Hükümete yardım ederlerse ben kendilerini bu hususta memnuniyetle karşılarım.

AHMET VEZİROĞLU (Afyon Karahisar) — Titizliğim bu husustan ileri geliyor.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Diğer taraftan arz edeyim ki, gene otomobiller konusuna temas buyurdular. Geçenlerde gene sayın arkadaşlardan İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in sorduğu bir suale burada verdiğim cevabı da bir vesile ile burada zikrettiler. Arkadaşlar, o sual takririne evvelâ notlardan okuyarak verdiğim cevaptan sonra şifahi olarak yaptığım izah sırasında sarfettiğim bir kelime, bir iki cümle tamamen serdettikleri mânada değildir. Zabıtlar ortadadır, lütfen bu zabıtları mütalâa buyurmalarını rica ederim. Arkadaşlar ben izahatım sırasında hicap duyarım kelimesinden başka bu nakliye vasıtaları mevzuu üzerindeki münakaşalar dolayısıyla "Hükümetimiz çok üzüntü duymaktadır" cümlesini de kullandığım gibi Devletin ve Yüksek Heyetinizin bize tevdi buyurdukları görevleri kolaylıkla ifa edebilmemiz için emrimize verdiğiniz otomobillerin şuraya buraya gönderilmiş. İstanbul'a yollanmış, geri getirilmiş veya şu ve bu şekilde istimal edilmiş tarzında gazetelerde uzun uzadıya yazılar yazılması suretiyle tervicini hiçbir veçhile aklıma getirmedığım bu kabul neşriyatı burada yüksek huzurunuzda konuşmaktan hicap duyduğumu ifade ettim. Hicap kelimesi tamamen buraya mahsurdur, zabıtlar buradadır, mütalâa buyursunlar.

Senihi Yürüten arkadaşımızın yaptıkları taharriyatın menşei de ele alarak harb içindeki senelerin zoru ile bir takım kamyon, kamyonet, kaptıkaçıların binek otomobili yerine istimal edildiğini herkesten evvel, açık kalbe itiraf ederek sualin cevabını buraya getirdiğimiz zaman bahusus kanun ahkâmının tamamen mahfuz kalması suretiyle gerek merkezde ve gerek taşrada icabeden bütün tedbirlerin alınmış olduğunu, artık bu konu üzerinde şikâyet edilecek bir cihet bırakılmadığını yüksek heyetinizi tenvir ederek cevaplandırmış bulunuyorum. Rica ederim, her vesile ile halledilmiş olan meseleler üzerine dönecek olursak zannediyorum ki, bu işin içinden çıkamayız. Ben Veziroğlu arkadaşımın tetkiklerini, üzerinde çok çalışılmış, uğraşılmış, maksatları ne olursa olsun faydalı telâkki ediyorum ve kendilerinden istifade etmek isterim. Her zaman kendileriyle konuşmaya hazırım. Bana mevdu vazifenin ifası hususunda çok suhulet temin etmiş olurlar. Bunu kendilerinden rica ederim. Yabancı memleketlere şu veya bu mevzular için toplanacak konferanslara, kongrelere heyetler gönderilmesi hususunda Hükümetiniz gerekli yetkileri almış bulunmaktadır. Muhtelif bütçelere konmuş olan bu tahsisat Yüksek Heyetinize takdim ettiğimiz bütçe lâyihasıyla bunları doğrudan doğruya Başbakanın murakabesi altında tutmak maksadiyle Başbakanlık bütçesi içinde temerküz ettirilmiş bulunuyor. Bundan sonra bu faslın istimaliyle yabancı memleketlere ve başka yerlere gönderilecek heyetlerin lüzum ve zaruretleri ve miktarları hakkında doğrudan doğruya Yüksek Heyetinize ben muhatap vaziyete geçmiş olacağız.

Bu husustaki vazifemi sizi memnun edecek şekilde yapacağıma inanarak imkân vermenizi bilhassa rica ederim.⁷¹ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

⁷¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:7 Birleşim 11, Sayfa 190-199, 203-204*

8 Aralık 1947 Pazartesi**Eskişehir Milletvekili Hasan Polatkan'ın Bazı Fabrikalardaki İş Yerlerinde İşçilerin Ücret, İskân, Vergi ve Tekaütlük Durumları Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri**

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Aziz arkadaşlarım; Eskişehir Milletvekili sayın arkadaşımız Hasan Polatkan'ın işçilerin durumları hakkındaki altı çeşitli suali ihtiva eden bir önergesinin bu gün cevaplandırılmak üzere gündemimize alındığı malumunuzdur.

Bendeniz bu suali tebellüğ ettikten sonra bu ayın üçüncü günü alâkadar Bakanlara lâzımgelen malumatı hazırlamalarını tebliğ etmiştim. Ulaştırma ve Ekonomi Bakanlıklarından malumat alınmış, Tekel ve Millî Savunma ile diğer alâkalı Bakanlıklardan henüz malûmat toplanamamıştır. Bu soruyu bugün cevaplandırmaktan kendimi mahrum etmek istemezdim, fakat daha bana kâfi malûmat gelmediğinden bu ayın 19'una tehirini rica ediyorum.

5. — *Konya Milletvekili Hulki Karagülle'nin, buğday ve emsali hububat fiyatlarının dış piyasalara göre ayarlanması hakkında ne düşünüldüğünün bildirilmesine dair Başbakanlıktan sözlü sorusu.*

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Bir soru önergesi daha var; Hububat fiyatları durumunun aydınlatılmasına dair, Konya Milletvekili sayın arkadaşımız Hulki Karagüllerin önergesi fiat politikasını ilgilendiren bu soruyu cevaplandırmak istiyorum, fakat Ticaret Bakanı arkadaşımız bu hususta ehemmiyetli bazı tekliflerde bulunacağını bu sebeple bunun iki gün tehirini istemiştir. Onun da Cuma günkü gündeme alınmasını rica edeceğim.

Daha ziyade birinci sual takrirı daima yaşıyan mühim bir mevzua taallûk etmek itibariyle zannediyorum ki, arkadaşım da hoş görürler. İcabeden bütün malûmatı topluyarak kendilerine arz cevap edeceğim.

BAŞKAN — Hasan Polatkan, bir itirazınız yok değil mi?

HASAN POLATKAN (Eskişehir) — Yoktur.

BAŞKAN — Hulki Karagülle, bir itirazınız yok mu?

HULKİ KARAGÜLLE (Konya) — Yoktur.

BAŞKAN — İttıla hâsıl olmuştur. Şu halde sorulardan birincisinin görüşülmesi ayın 19 una, ikincisi de önümüzdeki Cuma gününe bırakılmıştır.⁷²

⁷² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:8 Birleşim 14, Sayfa 9-10*

12 Aralık 1947 Cuma

Konya Milletvekili Hulki Karagülle'nin, Buğday ve Emsali Hububat Fiyatlarının Dış Piyasalara Göre Ayarlanması Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri

T.B.M.M. Yüksek Başkanlığına

Buğday ve emsali hububat fiyatlarının bugünkü durumu müstahsili tatmin etmemekte olduğundan bahsile yurdun muhtelif köşelerinden şikâyetler almaktayız.

Memleketin bütün ihtiyaç maddelerinin fiyatları dış piyasalara göre ayarlandığı halde hububat gibi bazı maddelerin bu esasın dışında kalması memleketin ana dayanağı olan ve yurttta büyük bir çoğunluk teşkil eden çiftçilerimizi ızzar ettiği, her yerde bir şikâyet konusu olarak karşımıza çıkacaktır.

Bu hususta neler düşünüldüğünün Sayın Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını arz ederim.

27.XI.1947

Konya Milletvekili
Hulki Karagülle

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Muhterem Arkadaşlar, Sayın Hulki Karagülle, şimdi Yüksek Huzurunuzda okunan soru önergesinde buğday v. s. hububat fiyatlarının müstahsili tatmin etmediği yolunda şikâyetler almakta olduğundan bahisle memleketin bütün ihtiyaç maddelerinin fiyatları dış piyasalara göre ayarlandığı halde hububat gibi bazı maddelerin bu esas dışında kaldığından, bunların da dış piyasa, fiyatlarına uydurulması görüşünü ifade etmektedir.

Bu itibarla izahlarıma, buğdayın dış piyasa fiyatları hakkında malûmat arz etmekle başlayacağım.

Dış piyasalarla, biri, Amerika, Kanada, Avustralya ve Arjantin gibi ihracatı ile müstehlik memleketleri besliyen müstahsil memleketlerdir. Diğeri de bunlar dışında kalan ve esas vasfı hububat ithalâtçısı olan memleketler piyasaları olmak üzere iki kısma ayırmak doğru olur.

Müstahsil memleketler piyasalarında durum şöyledir:

1. — Bu sene 1947 hububat mahsulü için fiyat tespit ettiğimiz zamandan biraz sonra yani Amerika mahsulünden Temmuz teslimi buğday fiyatı. Şikago (Chicago) borsasında (22) kuruştı. Bu fiyatı, Amerikan buğdayının temizlik ve standardizasyon bakımından bizim buğdaylarımızın umumi vasatısından daha yüksek vasıfla olduğunu gözönünde tutarak mütalâa etmek yerinde olur.

Halen, yani Kasım ayı borsa kotasyonlarına göre, Şikago borsasında buğday fiyatları derhal teslim 31 kuruşa kadar çıkmıştır. Amerika Hükümetinin müstahsili himaye maksadiyle tespit ettiği ve daha aşağı düşmesine müdahale mubayaaları yolu ile müsaade etmiyeceği asgari himaye fiyatı ise 20,50 kuruştur.

2. — Kanada'da, hemen yegâne hububat alıcısı Devlettir. Keza yegâne ihracatçı da Devlet olup, bu memlekette nakil yasağı tedbiri caridir.

Bu mubayaaların da Devletin verdiği fiyat, 10-14 kuruş idi. Halen, Kanada hükümetince İngiltere'ye ihraç edilen ve ihracatçının en büyük kısmını teşkil eden buğdayların fiyatı 20,50 kuruş olduğuna göre, 14 kuruşluk dâhili mubayaa fiyatının buna mütenazir bir seviyeyi bulduğu anlaşılmaktadır.

3. — Avustralya İngiltere ile olan anlaşmalarının mutedil fiyat manzumesi içinde bulunmakta, Arjantin ise yüksek fiyatlarla İngiltere ve Amerika fiyat manzumesinin dışında kalmaktadır.

Bu kısa izahat, bugün adı geçen başlıca müstahsil memleketlerde tatbik olunan sistem ve fiyatların bu memleketlerin iktisadi ve siyasi hususiyetlerinin tesiri altında bulunduğunu ve dünya hububat piyasası denilebilecek, bir piyasa mevcut olmadığını göstermektedir.

İthalâtçı memleketler piyasalarına gelince: Avrupa'nın içinde bulunduğu malûm şartlar dolayısıyla buradaki ithalâtçı memleketlerin hububat fiyatlarından bahsetmekle bir fayda görmüyorum. Yakın komşularımız olan memleketlerde de, kuraklık veya ithal zorlukları yüzünden hububat fiyatları çok yüksek seviyeye çıkmıştır.

Bütün bu anormal fiyat hareketleri, yerine göre kuraklık gibi tabii âfetlerin veya harb sonrası şartlarının neticeleridir. Hububat fiyat politikamıza böyle anormal vaziyetleri nazara alarak istikamet vermenin imkânsızlığı takdir buyrulur.

Hulâsa istihsalci ve ithalâtçı memleketlerin arzettiği durumları da bizim fiyat mevzulunuzu kendi iktisadi bünyemizin şartları ve hususiyetleri içinde mütalâa etmemiz lüzumunu teyit eylemektedir.

Bu maruzattan sonra, memleketimizin iktisadi şartlarına ve hububat fiyatlarının teshilinde takip olunan esaslara nazaran bu fiyatları artırmanın uygun olup olmadığını tetkik edebiliriz.

Hububat fiyatları tesbit edilirken Dünya normal fiyatlarının yanı başında istihsal tahminleri müstahsilin durumu ve dâhildeki umumi fiyat seviyesiyle beraber iâşe politikamızı gözönünde tutuyoruz.

Bu fiyatlar her mahsul yılının başında ve bir yıl için hüküm ifade etmek üzere tesbit edilmekte ve Hükümetin uhdesinde bulunan halk ve ordu iâşesi, çeşitli yönlerden hububat fiyatlarının bir yıl için sabit ve müstekar bir halde bulundurulması esasına dayanmaktadır. Bu itibarla yıl içinde fiyat değişikliği yapmaya imkân bulunmamaktadır.

Bundan başka hububat alım fiyatlarının artırılması halinde ekmek fiyatlarının da artırılması, hububat fiyatlarıyla diğer maddeler fiyatlarının birbirini kovalaması ve böylece umumi bir fiyat yükselişinin tahrir edilmesi ve bunun ücret fiyat muvazenesini ihlâl etmesi gibi kaçınılmaz gibi neticelerle karşılaşmış olacağını da asla gözönünden uzak tutmamak lâzımdır.

Son söz olarak şu noktayı belirtmek isterini: bugün hububat fiyatları etrafında bir tereddüt havasının mevcudiyeti kendisini hissettirmektedir. Halbuki, bu mevzu böyle tereddütlü durumlara hiç müsait değildir. Bu sebeptendir ki, Sayın Karagülle'nin sorularını cevaplandırırken, kesin ifadelere başvurmuş ve sene ortasında fiyat değişiklikleri yapmak imkânına malik olmadığımızı açıkça ifade etmiş bulunuyorum.

Sayın Arkadaşlar; bizim dâhilde bilhassa ihracat memnuniyeti esasına bağlı eşyamızın fiyatlarını tâyin ve tespitte nazarı itibara aldığımız esas memlekette harbden evvel normal sayılan bir seneye nispetle hayat seviyesinde husule gelen yükselme derecesidir. Bu hayat yükselişinin emsali, salahiyetli ve yetkili heyetlerin yaptığı fiyat endekslerine nazaran 1x4 ün aşağısında bulunmaktadır. Vasati hayat pahalılığı seviyesi 1939 senesine nispetle dört misline baliğ olmamıştır. Bu endeksleri teknik tertiplerin de ufak tefek hatalar olabileceği düşüncesi ile %de cüzi bir hata kabul etmek doğru olur. Farzedelim ki, artış tam 4 mislidir. Hububat fiyatları gibi memleketteki diğer eşya fiyatlarının da bu artış seviyesine nazaran tâyin olunması iktiza eder.

Ahvali fevkalâde, harp şartları dolayısıyla memleket ihracatı memnuiyet sistemine tâbi bulundurulmuş eşyanın fiyatlarını tâyin ederken, en geniş mânasiyle memleketin en büyük istihsal ve memlekette yaşama seviyesinde en büyük rolü oynayan hububat fiyatlarını esas tutmamız iktiza eder. Ve nitekim şimdiye kadar böyle olmuştur ve böyle olmasında isabet vardır.

1939, yani harbden evvelki senelerde hep bilirsiniz, aksine bir şart vardı; müstahsili koruma maksadiyle biz hububat zürraımızın hayatını elverişli bir seviyede tutmak için kanunlar yapmıştık, tedbirler almıştık. O vakit buğday fiyatı beş kuruştı, bugün 22 kuruş. Piyasanın aynı evsafındaki buğdayına fiyat tâyin ederken, o tarihten beri harp senelerinin tevhit ettiği hayat ve maişet güçlükleri yüzünden yaşama seviyesinde husule gelen dört misli tezayüdü, tamamen karşılayacak, hattâ müstahsilin lehine bir marj bırakacak bir fiyat kabul ediyoruz. Hepimiz biliyoruz ki, maişetinde gıdasının yüzde mislini ekmek teşkil eden halkımızın büyük ekseriyeti bu mahsulün ucuzluk ve pahalılığıyla sıkı sıkıya ilgilidir. Bu durum, hububata memleketimiz içinde büyük ehemmiyet vermektedir. Bittabi müstahsillerin de seviye hayatını nazarı itibara alarak, onların da kendi ihtiyaçlarını mümkün mertebe telâfi etmeleri gereğini, bu fiyatların konması sırasında gözönünde bulundurmak zarureti vardır, ihracat memnuiyetine tâbi tuttuğumuz diğer eşyanın fiyatlarını da nazarı itibara alırken esas fiyat olarak hububat fiyatlarını gözönünde tutmaktayız. Diğer eşya fiyatlarını da onunla hemahenk bulundurmak gayesini takip etmekteyiz.

Bu senenin hava şartları bilhassa civarımızda bulunan memleketlerin fevkalâde kurak gidişi, hububatın hudutlarımızın haricinde hemen bize bitişik memleketler içinde fevkalâde hububat fiyatlarını meydana getirdi. Fakat bu, tamamen fevkalâde şartların tevhit ettiği bir fiyattır. Bunu içerdeki hububat fiyat politikamıza esas ittihaz etmemiz bizi aynı yokluğa, yani kendi memleketimiz için dahi hayat pahalılığını kendi elimizle kabul etmemiz gibi bir neticeye götürür. Bunun altından nasıl kalkarız. Allah bilir, önümüzdeki sene acaba dünyada çok bolluk olsa ve hububat fiyatları bizim dahildeki fiyatlarımızın çok aşağısına düşse, nitekim şimdiye kadar müstahsil memleketlerdeki hububat fiyatları bizim memleketimizden çok aşağı idi. Amerika piyasalarındaki 14-15 kuruşa düşmüştür diye dahildeki hububat fiyatını onunla ayar edip 22 kuruştan 15'e mi indirmek lâzımgelirdi? Görülüyor ki, müspet ve menfi her iki istikamette bizim memlekette hayat için esas madde fiyatı diye nazarı itibare aldığımız hububat için, kendi fiyat ahengimize, eşya fiyatları arasında kurmak istediğimiz ahenkli faaliyet sistemi içinde ana fiyat diye nazarı itibare alacağımız hububat fiyatımızı kendi ihtiyacımıza göre tertiplemek, tâyin ve tesbit etmek mecburiyetindeyiz. Belki yakın bir zamanda yeniden biz Anadolu'nun bilhassa yayla ahalisini teşkil eden ve hububattan başka belli

başlı istihsalı olmıyan bu sınıflı, hububat müstahsıllarını yeniden korumak için bir millî politikanın takibine koyulmak mecburiyetinde kalabileceğiz.

Binaenaleyh, biz eğer hububat müstahsıllarına dâhilde hayat seviyesinin, harbdan evvelki normal bir seviyeye nispetle irae ettiği yükseklikle mütenasip ve hattâ arzettiğim gibi onun üzerinde bir fiyat teshil etmişsek bundan dolayı müstahsıllarımıza bir mağduriyet tevhit edecek bir politika gütmemiş olduğumuzu kabul etmek lâzımdır.

Arkadaşlar, bunlar temas ettiğimiz fikirler ve meselelerdir. Hükümet çok temenni ederdi ki, dışarda şu veya bu sebeple husule gelmiş olan fiyat fazlasından memleketimizin alâkalı müstahsıllarını dış fiyatların fevkalâde fırsatlarından istifade ettirmeğe mazhar olsun. Hep biliyoruz ki, dinardaki, bilhassa hububat üzerindeki bava şartlarından, bizim memleketimiz onlar kadar müteessir olmamakla beraber hepsinden de büsbütün masun kalmış değildir. Biliyoruz ki, bu seneki istihsalâtımız geçen seneki istihsale nispetle vasatı olarak %25-30 derecesinde noksan olmuştur. Bundan, dolaydır ki, ne Hükümet eliyle ve ne de serbest ticaret kanalıyla hububat gibi belli başlı gıda maddelerini gerek ordumuzun ve halkımızın ve gerek geniş halk müstehlik sınıfının esas gıdasını teşkil eden bir madde üzerinde ihracat politikası gibi bir politika takip etmiyoruz. Ve bunu esefle yapamadığımızı ifade etmek mecburiyetindeyim. Çok isterdik ki, dışarı piyasaların şu veya bu nevi müstahsıllarımız için temin ettiği fırsattan her nevi müstahsıllarımızı istifade ettirelim. Buna muvaffak olmak mazhariyeti hükümetin elinde olmaması kendi kabahati değil ahval ve şeraitten doğmuş bir neticedir.

Buğday fiyatlarını artırmak, bunu artırdığımız nispette arzettiğim gibi %50'den fazla müstehlikin gıdasında rol oynıyan ekmeği pahalılaştırmak olacaktır ki, hükümetiniz diğer taraflılaştırmak olacak ki, hükümetiniz diğer taraftan pahalılığa karşı tedbir bulmak için mücadele etmek külfeti altında bulunmaktadır. Hububat üzerinde atacağımız her hangi bir adım, birçok teşebbüslerden de Yüksek Heyetiniz tabîî haberdardır ki, bunun peşinden diğer maddeler, yağ, peynir, et susam gibi diğer müstahsil zümreler, aynı üzüme binaen, d dışardaki fevkalade ahvalden mütevellit yüksek fiyatlardan istifade etmek emeliyle ya dâhilde Hükümet tarafından, fiyatlara bir zam yapılmasını veya harice ihracını istiyceklerdir ki, bu yola bugünkü durumumuzda gitmek imkânı olmadığını zannederim yüksek heyetiniz de, Hükümetin nokta-i nazarını benimsemekte güçlük çekmez. Bu cihetin tenevvür etmesi noktasından şu üç, faydayı mülâhaza edebiliriz, mevsim itibariyle, aşağı yukarı, müstahsil mahsulünün çok mikdarını tâyin edilmiş fiyatlarla satmıştır; nihayet alıcı yalnız biz değiliz, Hükümetin tâyin ettiği fiyat asgari bir fiyattır. Bu fiyatın dışında, şehir ve kasabaların mubayaatı, hazan devletin verdiği fiyat üstünde, daha yüksek bir fiyatla da yapılmaktadır. Elden çıkmış, ticari kanallara, mutavassıtlara intikal etmiş mahsuller için sene içerisinde fiyat değiştirmek suretiyle prim vermek, onları fiyatlandırmak gibi tamamen hatalı bir yola gitmekte hükümetinizi mazur göreceğinizi ümit ederim. Bundan daha evvel Devlete mal satan müstahsılın kabahati nedir. Şimdi eskiden onların sattıkları fiyatları yeni fiyat, fikri üzerinden ayarlayıp iadei muhasebeye mi gideceğiz. Sonra bu fiyatı verirken müstahsıllara yeniden fiyat vereceğiz. Şüphesiz bu sene içerisinde fiyatı değiştirmemize imkân yoktur. Ben temenni ederim ki; gelecek sene hububat Hatları bütün müstahsılları memnun edecek bir imkân gösterebilir. Bu imkânlardan şüphesiz en evvel istifade edecek de hükümetiniz olduğunu kabul buyurmanızı rica ederim. Vaziyet öyledir ki bu tereddütlerin kalkması, herkesin vaziyeti, sarih olarak bilmesi, ordunun ve müstehlik halkın hükümetin sırtına

isabet eden iâşe ihtiyaçlarını karşılamak vazifesinin emniyetle yerine gelmesi için evvelâ memleket için bu tereddüdün kalkması lâzım ve kimsenin hububat fiyatları üzerinde bir spekülâsyon aramaması ve nihayet devletin üzerine aldığı vazifeyi karşılayacak hububatı bu fiyatlarla mubayaaya emniyetle devam etmesi lâzımdır. Şunu da söylemeliyim ki. Bu yolda bir tereddüt memleketin diğer müstehliklerin ihtiyacını temin için hükümeti, her türlü kanuni tedbirler almak vaziyetine sokabilir. Bu bakımdan da tereddüdün zail olması lüzumunu hiç te mâkul fiyatın aşağısında olmıyan yaşayış seviyemiz bakımından mukayese yapılarak bu sene Devletçe tesbit edilmiş hububat fiyatlarını mâkûl olarak kabulünüzü rica ederek sözüme nihayet veriyorum.⁷³

⁷³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:8 Birleşim 16, Sayfa 27-30*

12 Aralık 1947 Cuma

Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen'in, Devlet İşlerinin Teftiş ve Kontrolüne Dair Sorusu Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlar, bu takrir hakkında da aynı ricayı tekrar edeceğim:

Nurettin Ünen arkadaşımızın; teftiş faaliyetleri hakkında ne düşünüldüğüne ve kendi intihalarına uymıyan noksanların izahına mütaallik olarak iki soru halindeki soru önergesini almıştım.

Başbakan doğrudan doğruya Heyeti Teftişiyeye sahip değildir. Bu önergenin konusu, bütün Devlet dairelerinin hemen hepsine ayrı ayrı taallük eder konular olmak itibariyle bu hususta malûmat almak üzere elden gelen süratle bir tamim yaptım. Fakat henüz tamamen cevapları alamadım; yalnız başbakanlığın Teftiş Heyetinden faaliyetlerine ait rapor alabildim. Bunların hepsinden haber gelecek ki, ben de heyeti umumiyesinden sayın arkadaşımın sorduğu soruya ait cevabı hazırlayıp, ne düşündüklerimi de ilâve ederek, arzdebileyim. Bunun uzunca bir zamana tevakkuf ettiğinde benimle berabersiniz kanaatındayım. Bununla şunu tebarüz ettirmek istiyorum ki; Başbakanlığa tevdi edilen sualler, mahiyeti itibariyle ister istemez bütün devairden tetkikat ve tahkikat yapılmasını icabettiren şeyler oluyor. Ve bunların hazırlanması bir hayli zamana tevakkuf ediyor. Halbuki içtüzükümüzün soru önergelerine taallük eden hükümleri mucibince, bugün Başbakanlığa tevdi edilmesi kararlaşan bir soru önergesinin o günden itibaren otomatikman en geç iki Birleşim sonraki gündeme alınarak cevaplandırılması zarureti vardır.

Arzetmek mecburiyetindeyim ki, sualin bana tebliği, benimde diğer devaire tebliğ edebilmem için geçen zaman, tüzük mucibince gündeme alınması için iktiza eden vakitten daha fazla bir zaman alıyor. Bu itibarla Makamı Kiyasetten sureti mahsusada rica ediyorum, bu anormal vaziyetin önüne geçmek için içtüzükümüzde yapılması lâzımgelen ayarlamayı biran evvel temin buyururlarsa bendeniz de her vesile ile çıkıp arkadaşlarıma bu sualin cevabını ancak 15 gün sonra verebileceğim diye mâruzâtta bulunmak mecburiyetinde kalmayayım.

Bu seneki teşrii faaliyetimizin karakteristik vasıflarından birisi de birçok suallerin doğrudan doğruya Başbakanlığa tevcih buyurulmuş olmasıdır. Dün iki soru aldım, belki yarın üç tane daha alacağım. *(Gülüşmeler)* Bu sualleri cevaplamaya gayret sarfettiğime göre bunlara cevap vermek imkânını bulabilmek için içtüzük hükümlerinin ayarlanmasını rica ediyorum. Gelecek Cuma günü Hasan Polatkan'ın sualini cevaplayacağım, öbür Cuma günü de bu suali cevaplarım.

BAŞKAN — Nurettin Ünen, bir diyeceğiniz var mı Bu Cuma değil öbür Cumaya bırakıyorlar. O da bütün müzakerelerine rast geliyor.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Mâni değildir.

BAŞKAN — Şu halde bu sorunun cevabı 15 gün sonraya bırakılmış oluyor; bir itiraz yoktur.⁷⁴

⁷⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:8 Birleşim 16, Sayfa 33*

19 Aralık 1947 Cuma

Eskişehir Milletvekili Hasan Polatkan'ın Bazı Fabrikalardaki İş Yerlerinde İşçilerin Ücret, İskân, Vergi ve Tekâütlük Durumları Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlarını; şimdi yüksek huzurunuzda okunan sözlü soru önergesiyle, Eskişehir Milletvekili Sayın Hasan Polatkan, Eskişehir Devlet Demiryolları atölyelerinde Tayyare fabrikasında, Şeker fabrikasında, Kırıkkale Askerî fabrikasında çalışan işçilerin ücret, iskân ve vergi işleriyle diğer bazı hususlar hakkında malûmat istemektedir.

İlgili bakanlıklardan aldığım bilgilere dayanarak bu sorulara cevap arz ediyorum:

I — İşçi ücretleri,

Soru önergesinde adı geçen fabrikaların işçilere vermekte oldukları ücret bakımından durumları şöyledir:

A) Eskişehir Devlet Demiryolları atölyesinde:

1. — Sicile kayıtlı daimî işçilere, memurlar gibi aylık ücret verilmekte olup bu ücretlerin miktarı 5000 sayılı Kanunla tesbit edildiği üzere:

Ustalara ayda 190 - 250 lira,

İşçilere ayda 130 - 177 lira,

İşçi yardımcılara 110 - 125 liradır.

Bunlar aylık ücretlerinden maada:

1. — Günde bir öğün parasız yemek,

2. — Beher çocuk için ayda on lira çocuk zammı,

3. — Memurlar gibi doğum ve ölüm yardımı,

4. — Yılda bir iş elbisesi, verilmektedir. Bunlar aynı zamanda tekaütlük hakkına da maliktirler. İşçilere verilen bu ücretler,

2. — Geçici ameleler: Bunlara mahallî rayice göre gündelik verilmektedir. Eskişehir'de rayiç günde üç liradır.

B) Eskişehir Şeker fabrikasında:

1. — Daimî kalifiye işçilere 95 - 445 lira aylık,

2. — Daimî yevmiyeli işçilere 2 - 7,5 lira gündelik verilmektedir. Aylık ücretlerinden ve gündeliklerinden başka:

1. — Günde bir öğün parasız sıcak yemek,

2. — Beher çocuk için ayda beş lira çocuk zammı,

3. — Kendisine tam ve ailesi efradına yarım tedavi ücreti,

4. — Yılda bir iş elbisesi,

5. — İhtiyarlık sigortası olmak isteyenlere, ödeyecekleri yıllık primin yarısı, verilmektedir.

C) Eskişehir Tayyare ve Kırıkkale Askerî fabrikalarında:

Sanatkârlara 400 - 1600 kuruş gündelik, sanatkâr olmıyan işçilere 160 - 960 kuruş gündelik,

Ayrıca:

1. — Evli olanlara çalıştıkları müddete göre ayda 624 kuruşa kadar aile zammı,
2. — Beher çocuk için çalıştıkları müddete göre ayda 416 kuruşa kadar çocuk zammı,
3. — Ağır sıcak, sıhhati bozucu veya tehlikeli işlerde çalışanlara çalışma müddetlerine göre ayda 624 - 1664 kuruşa kadar iş zammı,
4. — Postabaşılara ayda on çok 1040 kuruş ve ustabaşılara 2080 kuruş zam,
5. — Günde bir öğün sıcak yemek verilmekte ve ayrıca tekaütlük haklarından da faydalandırılmaktadır.

Gerek adı geçen fabrikalarda gerekse Devlet elinde bulunan diğer bankalarda çalışan işçilerin ücretleri, ikinci dünya harbinin devamı sırasında ve onu devam eden devrede zaman zaman artırılmış ve ayrıca memurlara verilen olağanüstü zam ve aynı yardıma mütenazır zamlar yapılmıştır. En son defa memur ücretlerine yapılan zamlara mütenazır olarak işçi ücretlerinde lüzumlu düzeltmeler yapıldığı gibi Millî Savunma Bakanlığına ait olan fabrikalarda 1948 yılında, aile ve çocuk zamlarının bir miktar daha artırılması da derpiş edilmiştir.

Her ne kadar, bugünkü iktisadi şartlara ve mevcut fiyat seviyelerine göre sabit ve dar gelirli bütün hizmet erbabında olduğu gibi işçi ücretlerinin de bugünkü geçim şartları ile tam bir intibak halinde bulunduğu ileri sürülemez ise de işçi ücretleri, yukarda mahiyetlerini arzettiğim zamlar ve yardımlarla birlikte mütalâa edildiği takdirde bunların ellerine geçen parayı orta derecede bir geçim sağlayacak yeterlikte saymak yerinde olur.

Yurdumuzun başlıca bölgelerinde çeşitli iş gruplarına göre Çalışma Bakanlığınca toplanan bilgilerden, hususi sanayide tatbik olunan işçi gündeliklerinin ortalama şu miktarda olduğu anlaşılmıştır:

Erkek İşçi 314 Kuruş

Kadın İşçi 227 Kuruş

Çocuk İşçi 150 Kuruş

Yukarda arzedilen dört fabrikanın ücret durumu ile bu rakamlar mukayese edilecek olursa Devlet fabrikaları işçi ücretlerinde soru sahibinin zikrettiği gibi bir düşkünlük olmadığı tebarüz eder.

Bütün işçilerin pazar ve diğer resmî tatil günlerini ücretli olarak geçirmeleri arzuya sayan olmakla beraber bir kanun mevzuudur. Bugün yürürlükte olan mevzuatımız buna müsait bulunmamaktadır.

Yalnız Devlet Demiryolları İdaresince verilen aylık ücretler pazar günleri de dâhili hesap edilmek suretiyle tesbit edilmiş olup gerek maliyet hesaplarında gerek gün ve saat hesabıyla ücret ödenmesi gereken hallerde gün ve saat başına düşen ücret miktarı işçi aylıklarının ayda 26 gün çalışma esasına göre 26 ya taksim edilmesi suretiyle

tâyin olunmaktadır. Bu şekilde meselâ 130 lira aylığı olan bir işçinin gündeliği pazar günleri çalışarak ücret alması esası cari olsaydı saatte 54 ve günde 432 kuruş almak lâzımgelirken, pazar günleri çalışmadığı halde ücret alması tatbik edildiği cihetle saatte 62,5 kuruş günde 500 kuruş hesabıyla ödenmiş olmakta ve işçilerin pazar günlerini ücretli olarak ve çalışmadan geçirmeleri sağlanmış bulunmaktadır.

Soru önergesinde bahsedilen diğer fabrikalarda yalnız Cumhuriyet Bayramında İş Kanununun 46'ncı maddesi gereğince, çalışmayan işçilere yevmiyeleri verilmektedir. Ayrıca resmî bazı işyerlerinde, işçilere yılda 17 gün kadar paralı izin verilmektedir. Pazar ve resmî tatil günlerinde işçilere çalışmadıkları halde yevmiye verilmesi malî ve iktisadi bakımdan geniş portesi olan bir mevzudur. Yalnız Sümerbank'a bağlı Fabrikalarda pazar günleri yevmiye verilmesinin maliyetlere yükliyeceği munzam yüklerin yılda 3,5 milyon liraya balığ olacağı hesap edilmiştir. Bunun Devlet elinde bulunan bütün fabrikalara teşmili halinde bu rakamın bir kaç misli yükseleceği ve hususi sanayi ücretlerine de tesir etmek suretiyle de fiyatlar üzerine geniş akisler yaratacağı ve bunun da umumi müstehlik kütlesi meyanında işçilere de zarar vereceği şüphesizdir.

İşçi ücretlerine yeniden zamlar yapılması Yüksek Heyetinizce bilindiği gibi bir taraftan bir bütçe takati, öteyandan umumi fiyat seviyesiyle alâkadar olan iki cepheli bir dâvadır. Hükümetini dünyanın her tarafınca şiddetli mücadelelere mevzu olan bu dâvanın en iyi bir şekilde ücretlere zam yoluyla değil, fiyatlarda istikrar sağlamak ve geçim zorluğunu azaltmak suretiyle halledilebileceğine kani bulunmakta ve dâvayı bu cepheden ele alarak gerekli incelemelere koyulmuş bulunmaktadır.

II - İşçi meskenleri:

Soru önergesinde adı geçen fabrikaların kendi mensupları için bugüne kadar yaptırmış oldukları meskenlerin durumu şudur:

A) Devlet Demiryolları atelyelerinde: Bekâr işçiler için koğuş şeklinde üç pavyon mevcut olup buralarda 150 işçi barınmaktadır, işçi ailelerine mahsus ev yoktur. Aileler şehirde oturmaktadır.

B) Eskişehir Şeker Fabrikasında: Fabrika mensupları için 47 ev yaptırılmıştır. Bunlardan 15 adedi evli işçilere, diğerleri memurlara tahsis edilmiştir. Ayrıca bir de bekârlara mahsus pavyon mevcut olup burada da altı memur ve 13 işçi barınmaktadır. Bunlardan başka kampanya işçileri için koğuş halinde 150 kişilik bir pavyon vardır.

C) Eskişehir Tayyare Fabrikasında: İşçi evi yoktur. İdare personeli için sekiz adet portatif ev mevcuttur.

D) Kırıkkale Askerî Fabrikasında: 548 ailenin ve 444 bekâr işçinin barınması için mesken yapılmıştır. Burada işçinin %40'ı Kırıkkale ve civarındaki köyler halkındandır.

İşçilerin fabrikalar, civarında yerleştirilmesi yalnız sosyal bakımdan değil, bilgili işçileri iş yerine bağlamak suretiyle istihsal bakımından önemi olan bir mevzudur. Bu bakımdan Hükümetiniz bu mevzu ile yakından alâkardır. Bir taraftan Çalışma Bakanlığı Kuruluş Kanuniyle umumi surette, çalışanların yaşama seviyesini yükseltmekle ödevlendirilmiş olması, öte yandan Ekonomi Bakanlığı da, Devlet fabrikalarında çalışan geniş işçi kütlesinin durumları bakımından bu mevzu üzerinde çalışmaktadırlar.

İşçi çalıştıran Bakanlıklar da, Yüksek Meclisçe kabul olunan ödeneklerin sağladığı imkânlar nispetinde işçi meskenleri vücuda getirmek yolunda mesai sarfetmektedirler. Bu cümleden olarak Devlet Demiryolları, yurdun dört köşesine dağılmış olan 9 işletme bölgesinde (546) işçi evi inşa etmiştir. Millî Savunma Bakanlığı Gölcük ve Kayseri’de 82 ev yaptırmış olup 39 aded ev de yarıca inşa halindedir. Bundan başka önümüzdeki yıllarda da yeniden ev yaptırmayı derpiş etmiştir. Devlet senayiinin en büyük kısmını ihtiva eden Etibank ve Sümerbanka bağlı müesseselerde mevcut bulunan 75 bin işçiden Etibank %70-80 ni Sümerbank da %20 sini iskân etmiştir. Bu maksatla yapılan binaların sayısı Sümerbank’ta 443’e varmıştır.

İşçilerin iskânı işi, sosyal, ekonomik ve malî cepheleri olan çok geniş bir mevzudur. Bu çetin dâvayı halledebilmek için yalnız bir hal şekline bağlı kalmıyarak işçiler arasında yapı kooperatifleri kurmak ve bunlara gerekli yardımları sağlamak suretiyle işçileri mesken sahibi yapmak şekli üzerinde çalışılmaktadır. Bu cümleden olmak üzere Eskişehir Devlet Demiryolları atölyeleri işçileri arasında idarece bir yapı kooperatifi kurulması teşvik edilmekte olup bu kooperatif do kurulmak üzeredir.

Ayrıca, umumi surette geçim zorluğuna çare bulmak ile görevlendirilmiş olan komisyon çalışma konuları arasında inşaat malzemesinin ucuzlatılması ve inşaata uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanması mevzuları üzerinde alınabilecek olan tedbirleri incelemektedir.

Şu kısa mâruzâtımdan anlaşılmış olacağı üzere, hükümet kendi fabrikalarında çalıştırdığı işçilerin iskân konusunu lââyık olduğu önemle ele almıştır. Bu mevzuun, resmî ve hususi bütün iş yerlerine şâmil tek bir plân veya program dâhilinde tertiplenmesi çok derin tetkiklere muhtaç; geniş malî ve ekonomik portesi dolayısıyla, bu gün için mümkün bulunmamaktadır.

III - Vergi işi:

Yüksek Heyetinin bildiği gibi Hava kuvvetlerine yardım Vergisi Kanunu, bu vergiye tâbi bulunan ödemelerin tamamı üzerine mevzu bulunmaktadır. Bu itibarla kazanç, buhran ve muvazene vergileri bütün memur ve işçilerin aylık ve gündeliklerinden tekaüt aidatı çıktıktan sonra kesildiği halde Hava kuvvetlerine yardım vergisi istihkakın aslı üzerinden alınmaktadır.

Devlet Demiryolları ve askerî fabrikalar tekaüt sandıklarına ait kanunlar hükümlerine göre işçilerin aylık ve gündeliklerinden kesilen Tekâüt ve sigorta aidatı, o sandıkların sermayesini teşkil etmektedir. Bu aidatın kanunlarda mevduat suretinde ifade edilmiş olması, bunların mahiyetlerini değiştirmez. Bu paralar, herhangi bir ferdin serbest rızasıyla bir bankaya yatırmış olduğu paralar hükmünde değildir. Eğer böyle olsaydı, bu paraların sahipleri sandıktan ayrıldıkları sırada mevduatlarının da tamamen kendilerine verilmesi icabederdi. Halbuki, Devlet Demiryolları Tekâüt Kanunu gereğince, müseccel hizmeti üç yılı ve Askerî Fabrikalar Tekâüt Kanunu gereğince sekiz yılı doldurmadan ölüm veya maluliyetten başka bir sebeple sandıktan ayrılanlara hiçbir tediye yapılmadığı gibi herhangi bir sandık mensubu, sandıktaki haklarını başkasına devredemez ve bu paralar memurun borcu için haczolunamaz. Bu itibarla sandık mensuplarının bu paralar üzerinde diledikleri şekilde tasarrufa hakları yoktur.

Binaenaleyh tekaütlük müddetini doldurmadan sandıklardan ayrılanlara iade edilen paralar âdi bir mevduatın iadesi mahiyetinde değil, belki sandıktan kendilerine ödenen bir tazminat hükmündedir, ödenen paranın mahiyeti bu olunca, bundan hizmet erbabı vergilerinin tamamen kesilmesi zaruridir. Bütün Tekâüt Sandıkları için aynı yolda işlem yapılmaktadır. Evvelce Tekel memurları aylıklarından kesilen tekaüt aidatının Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisine tâbi tutulup tutulmayacağı hakkında vâki tereddüdün izalesi için Yüksek Meclise yapılan başvurma sonunda, ittihaz buyurulmuş olan 7.1.1938 tarihli ve 1024 sayılı kararda, “Memurun sandığa verdiği ile burada bilâhara aldığı şeyin sebep ve netice alâkası ile yekdiğerine bağlı olduğu hakkındaki beyanın kanun metninden anlaşılmakta olduğu” neticesine varılarak her iki tediyyeden vergi kesilmesi işlemi kanuna uygun görülmüştür.

IV - Devlet Demiryolları Memurları Yardımlaşma Derneği,

Bu idarede çalışan memur ve hizmetliler arasında kurulmuş hususi bir teşekkül olup gayesi, mensuplarına yaşlılık ve iş görmezlik devrelerinde bir dayanak sağlamaktan ibarettir. Derneğin tüzüğündeki hükümlere göre Derneğe giriş ve ayrılış tamamıyla ilgililerin arzusuna bağlıdır. Derneğe giren her üye, Derneğin idare kurulu Başkanlığına vereceği, imzası noterden tasdikli bir ihbarname ile Dernekten çekilebilir. Hâlen idare memur ve hizmetlilerden beş bine yakın kimse Derneğe girmemiş veya sonradan çıkmıştır. Dernekten çıkmak isteyenlere mâni olunması gibi hal vâki değildir.

Soru önergesinde bahsedilen hâdise şudur: Eskişehir Cer ve Yol atölyelerinde çalışan ve hizmet müddetleri itibariyle Dernekten yardım görme müddetleri çok yaklaşmış olan bazı işçiler, dernekten çıkmak için noterden tasdikli ihbarnameleri dernek idare kurulu başkanlığına göndermişlerdir. Dernek tüzüğünün 5'nci maddesi gereğince, dernekten çıkanlara o ana kadar verdikleri aidat iade edilmeyeceğinden bu vaziyete vâkıf olmanın ve bu yüzden zarar göreceği olan bu işçilere durumun anlatılması ve ısrar ettikleri takdirde, dernekten çıkma işlemleri yapılacağı hakkında mahalline talimat verilmiş ve durum kendilerine anlatılınca çıkmak isteyenler, taleplerini geri almışlardır.

Görülüyor ki, hâdise işçilerin zorla dernekte alıkonması mahiyetinde olmayıp aksine tüzük hükmüne vukufsuzluk yüzünden zarar görmelerini önlemekten ibaret bulunmaktadır. Buna rağmen çıkmakta ısrar edenler olursa bunların arzuları derhal yerine getirileceği şüphesizdir.

V - Zirai Kombinalar Kurumunun orman çiftliğinde bulunan tamir atelyesinin İş Kanunu hükümlerine tâbi olup olmayacağı hakkında çalışma ve Tarım Bakanları arasında mevcut olan görüş farkının, gerekirse Danıştaydan istişari mütalâa alınmak suretiyle halline tevessül edilir ve icabına göre bu hususta Yüksek Meclisten tefsir kararı da istenebilir. Bununla beraber bu hal mezkûr atelyede çalışan işçilerin Kazanç Vergisi bakımından durumlarına müessir bulunmamaktadır.

Kazanç Vergisi Kanununun üçüncü maddesinin onuncu fıkrasıyla “ bağcılar, bahçıvanlar, ziraat işlerine ve bahçelerde çalışan işçilerle makinistler ” vergiden muaf tutulmuştur. Tamir atelyelerinde çalışanların “ Ziraat işlerinde çalışan işçi ” telâkki edilmesine imkân olmadığına göre bahsi geçen işçilerin Kazanç Vergisi muafiyetinden faydalandırılması cihetine gidilmiştir. Bu hususta tarım ve Maliye Bakanları arasında bir görüş farkı mevcut olmadığını arz ederim.

Derneğin bidayeti teşekkülünden beri şimdiye kadar rızasıyla bu derneğe girmiş olan personele her sene yapmış olduğu yardım hakkında elimde mevcut cetveli huzuruza arz etmek isterim.

Evvelâ şurasını arz edeyim ki:

1. — Derneğin teşekkülü:

Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Memur ve Hizmetlileri Yardımlaşma Derneği filen 1 Mart 1946 tarihinde teşekkül etmiş ve 19 Ağustos 1946 tarihinden itibaren de yardıma başlamıştır.

2. — Gayesi: İdare mensuplarının mesleğe olan bağlılıklarını; yaşlılık ve iş görmezlik devrelerinde kendilerine maddi bir mesnet temini suretiyle de takviye için, tüzük hükümlerine göre para yardımı yapmaktır.

3. — Statünün ana hatları:

A) Üyeler aylıkları miktarına göre ayda iki - on lira vermek suretiyle 4 gruba ayrılarak yardıma iştirak ederler.

B) 25 senelik tekaütlük müddetini ikmal suretiyle tekaüden veya ölüm sebebi ile idareden ayrılan üyeler 1800-6750 liralık yardım görürler. Buna nazaran küçük aylıklar 25 senede verdikleri 600 liranın üç mislini ve en yüksek aylıklılar da 25 senede verdiklerinin 2,25 mislini almaktadırlar.

C) 25 senelik hizmet müddetini doldurmadan yaş tahdidi, maluliyet sebebi ile ayrılanlara aynı emsal üzerinden tekaüde tâbi hizmet müddetine göre, ölüm halinde yalnız dernekdeki üyelik müddetine göre yine aynı emsal üzerinden ve idareten ayrılanlar da derneğe verdikleri paranın %25 fazlası ile yardım görürler.

Cezaen veya istifa suretiyle idareden ayrılanlara yardım yapılmaz.

D) Derneğin teşekkülünde giren üyelerin tekaüde tâbi bütün hizmet müddetleri yardımda hesap olunur. Teessüsünden sonra giren üyelerin dernekte geçen müddetleri muteberdir.

E) Derneğin statüsüne ait bu hükümler; umumi toplantılarda görüşülmüş, tadil teklifleri de müzakere olunmuş ve ekseriyetin kabul ettiği şekilde tesbit edilmiştir.

4. — Derneğin teşekkülünde: 28.605 üye kaydolunmuş; 8.840 personel iştirak etmemiştir; 837 personel iştiraktan sonra dernekten istila ederek ayrılmışlardır. Ve elan İdarede çalışmaktadırlar.

26.571 personel bugün dernekte üye olarak bulunmakta olup bugünkü mevcutla aradaki fark girmiyenleri, istifa edenleri teşkil etmektedir ki: Bugün:

4.562 personel idare hizmetinde olup fakat Derneğe dâhil bulunmaktadır.

5. — Derneğin bugünkü para mevcudu; (763.591.68) liradır.

Dernek parasının bankalara yatırılması prensip olarak kabul edildiğinden muhtelif bankalardan intifa miktarları sorulmuş ve bidayeten en iyi şart olarak %5,75 senesi faiz teklif eden Türkiye Garanti Bankasına iki sene vadeli olarak 250 000 lira yatırılmış ve müteakiben Ankara Halk Sandığı ve Yapı ve Kredi Bankaları %6 faizle daha fazla

intifa teklif ettiklerinden bunlara da yatırılması karar altına alınmış ve Yapı ve Kredi Bankasına da tevdiata başlanmıştır.

Mevcut para aşağıda yazılı şekilde yalnız bankalarda bulunmaktadır:

Türkiye Garanti Bankası %4 faizli cari hesabı 11.570.39

Türkiye Garanti Bankası %5,75 faizli iki sene vadeli 250.000

Ankara Halk Sandığı %4,50 faizli 15 gün preavili 402.021.29

Yapı ve Kredi Bankası %6 faizli 2 sene vadeli 100 000

6. — Yardıma başlandığı 19.VIII.1940 tarihinden 15.XII.1947 tarihine kadar idareden ayrılan Derneğe dâhil 1740 personele (1.103.752—) liralık yardım yapılmıştır.

7. — Derneğin aylık geliri ortalama 115 000 lira kadardır.

(19-VII-1946 – 15-XII-1947 devresi zarfında yani 16 ayda yapılan yardımlara ilişkin tablo okunmuştur.)

Aziz arkadaşlarım; bu izahatımdan da anlaşılıyor ki, doğrudan doğruya Devlet fabrikalarında ve atölyelerinde çalışan işçilerin iktisadi ve içtimai durumlarını ıslah için Hükümet şimdiye kadar eline geçen imkânlardan âzami derecede faydalanma icabına tevessül etmiş bulunuyor. Gerek ücretleri mümkün mertebe yükseltmek, hayat standardını takip için elinden geleni yapmış olduğu gibi, bunların içtimai durumlarını tanzim için sigortalar ve içtimai kanunlar tesisi suretiyle bu gayeye tevessül etmiş bulunuyor. Bu şüphesiz ki, iktisadi devletçilik doktrinine sahip bir Devletin ve bu, prensipler üzerinde yürüyen bir Hükümetin daima memleket için, bilhassa zayıfları kuvvetli sayılan zümrelere karşı, menfaat noktasından, himaye vazifesini Devlet üzerine bir vazife olarak almış telakkisinin neticesidir.

Şimdiye kadar yapılmış olan işler, bütün daha yapılması lâzımgelen işleri tüketmiş değildir. Hiç şüphe yok ki, gerek Çalışma Bakanlığınızın tatbikına memur olduğu kanunların sistematik ve geniş şekilde tatbiki sayesinde, diğer taraftan da “Büro Enternasyonal dö Travay’ın” işçi ve işçiler mevzuatını, faaliyetini yakından takip etmek suretiyle elde ettiğimiz bütün dünyaya şâmil, iş ve işçilik ıslahatı diyebileceğim bir adaleti içtimaiye gayelerini takip edecek olan bütün prensipleri, bütün gayeleri Hükümetiniz elindeki imkânlarla mütenasip olarak takip etmektedir. Devlet bilhassa kendi mesuliyeti altında çalışan işçilere karşı modern ve şefkatli el ile onlara bakan bir patron olduğu gibi hususi müessesatta çalışan işçileri dahi kanunlarla himaye ve onların haklarını sermayedara karşı, patronlarına karşı vikaye etmekte olduğunu, kısa bir zaman zarfında Türkiye’deki işçilerin hayatını bu seviyeye getirmiş olmasıyla de ispat etmiş olduğunu söylersem, yanlış bir harekette bulunmadığımızı ifade etmiş olurum ve bunda bana hak vereceğinizi ümit ediyorum.

Şüphe yok ki, bu vadide yapılacak daha çok işlerimiz vardır. Türkiye’de işçi sınıfı, aralarındaki bütün nispetler mahfuz kalmak şartıyla herhangi bir memleketin aynı sınıfı içtimaisi ile mukayese edildiği zaman görürüz ki, birçok memleketlerden aşağı değil hattâ yüksek telâkki edilecek duruma gelmiş bulunmaktadır.

Mâruzâtım bundan ibarettir.

HASAN POLATKAN (Eskişehir) — Muhterem Arkadaşlar; vermiş oldukları izahattan dolayı Sayın Başbakana teşekkür ederim. Sayın Başbakan ücret mevzuunun çok mühim olduğunu bildirdiler ve ücretlere yapılacak zammın müstehlike nasıl aksedeceğini izah ettiler.

Ücret meselesinin çok mühim olduğu hususundaki fikirlerine tamamen iştirak ederim. Fakat çok mühim olan bu mevzua maalesef bugüne kadar hiçbir ehemmiyet verilmediğini görüyoruz. İşçi ücretleri meselesinin tetkik edilmekte olduğunu Sayın Başbakanın sözlerinden anlamış bulunuyoruz.

Ekonomi Bakanlığına bağlı İş Dairesi bu memlekette 10 yıl faaliyette bulundu. 2,5 yıldan beri de Çalışma Bakanlığı Hükümet teşkilâtında yer almıştır. Eski ve yeni her iki teşkilâtın esas mevzuu işçi olduğu, bu mevzuda da en mühim noktayı ücret meselesi teşkil ettiği ve 100 binlerce işçi gıdasızlık ve sefalet içinde çırpındığı halde ücret mevzuunda takibolunacak hareket haddinin bu memleketin ücret politikasının hâlâ ve hâlâ tetkik konusu olmaktan kurtulamamış ve bir neticeye varılamamış olmasına üzülmemek elden gelmiyor. Bir işçiyi vazifesine bağlayan, meslekinde ilerlemeye teşvik eden noktaları saydığımız zaman ücretin rolünü kimse inkâr edemez.

Bir işçi kendisini ve ailesini geçindirmeye, asgari bir hayat seviyesi temin etmeye kâfi gelmeyen bir ücret mukabilinde hevesle çalışamaz. Eğer çalışıyorsa zaruretlerin esiri olduğu için hayatından ve sıhhatinden fedakârlıkta bulunarak çalışıyor demektir.

Memleketimizin sanayi meseleleri mevzuubahis olduğu zaman meslekinde yetişmiş ve işçiliği bir aile mesleki ittihaz etmiş olan işçilerin yokluğundan veya azlığından daima bahsolunur. Fakat bu yokluğun sebepleri araştırılırken işçilere verilen ücretlerin azlığı üzerinde asla durulmamaktadır.

Memleketimizde Devlet eliyle işletilen sanayi şubelerinde çalışan bir kısım işçilere verilmekte olan ücretler insana istirap verecek kadar azdır. Bunun bir tahmin olarak değil, Eskişehir Devlet Demiryollarının Cer ve Yol atelyelerinde, Tayyare Fabrikasında, Şeker Fabrikasında ve Kırıkkale'deki Askerî Fabrikalarda çalışan on iki bine yakın işçinin ücretleri üzerinde yaptığını tetkikatın bir neticesi olarak arz ediyorum.

Yüksek Meclise vaziyeti rakamlarla, izah edeyim:

Eskişehir Şeker Fabrikasında çalışan işçilerin 4.XI.1947 tarihindeki durumu şudur:

Fabrikada bugün 1.189 kampanya işçisi bulunmaktadır. Bunlardan 245 tanesi, yani kampanya işçilerinin %20 si günde 120 kuruş, otuz gün hesabıyla ayda 36 lira, 158 işçi, yani kampanya işçilerinin %3'ü günde 150 kuruş, yani ayda 45 lira; 106 işçi ayda 48 lira, 9 işçi ayda 52,5 lira, 138 işçi ayda 55,5 lira, 246 işçi ayda 60 lira, 9 işçi ayda 66 lira, 23 işçi ayda 67,5 lira, 181 işçi ayda 72 lira. 15 işçi ayda 75 lira, 8 işçi ayda 82,5 lira, 14 işçi ayda 90 lira, 3 işçi ayda 93 lira, 3 işçi ayda 97,5 lira, 5 işçi ayda 105 lira, 7 işçi ayda 112,5 lira, 11 işçi ayda 120 lira, 1 işçi ayda 127,5 lira, 3 işçi ayda 135 lira, 1 işçi ayda 165 lira, 2 işçi ayda 180 lira, 1 işçi de ayda 210 lira gayrisâfi ücret almaktadır. Bunları umumi bir nispet halinde ifade edecek olursam 36 liradan 50 liraya kadar gayrisâfi aylık ücret alanların umumi yekûna nispeti %43,36 liradan 60 liraya kadar gayrisâfi aylık ücret alanların nispeti %75,36 liradan 100 liraya kadar gayrisâfi aylık ücret alanların umumi yekûna nispeti ise %97 dir. Aynı tarihte şeker fabrikalarında 352 daimi işçi

bulunmaktadır. Bunların aylık ücreti 100 liradan başlamaktadır. 150 liraya kadar aylık ücret alanların bu sınıftaki umumi işçi nispeti %55 dir.

Devlet Demiryolları Eskişehir Cer atelyesinde çalışan işçilerin 7.XI.1947 tarihindeki durumu şudur: Bu tarihte atelyede 2556 işçi bulunmaktadır. Bu işçilerin, Devlet Demiryollarının dâhili talimatnamesine göre, günde sekiz saat ve ayda 26 gün hesabıyla 208 saatlik bir çalışma üzerinden ücret alırlar. 2556 işçinin 45 tanesi birinci sınıf çırağıdır ve ayda gayrisâfi olarak 40 lira ücret almaktadırlar. 47 tanesi ikinci sınıf çırağıdır, ayda 50 lira almaktadırlar. 46 tanesi 3'ncü sınıf çırağıdır ayda 60 lira almaktadırlar. 13 tanesi dördüncü sınıf çırağıdır, ayda 75 lira almaktadırlar. 213 tanesi ameledir, ayda 90 lira almaktadırlar. 310 tanesi işçi yardımcısıdır, ayda 110 lira almaktadırlar. 801 kişi ikinci sınıf işçidir, ayda 130 lira almaktadırlar. 549 kişi birinci sınıf işçidir ayda 160 lira almaktadırlar. 279 kişi ikinci sınıf ustadır, ayda 190 lira almaktadırlar. 253 kişi de birinci sınıf ustadır, ayda 225 lira almaktadırlar.

40 liradan 150 liraya kadar gayrisâfi aylık ücret alanların umumi işçi yekûnlarına nispeti %57 dir.

Devlet Demiryollarının Eskişehir Yol atelyesinde 486 işçi çalışmaktadır. Bu işçiler de günde 8 saat, ayda 26 gün üzerinden 208 saat hesabıyla ücret almaktadırlar. Bu atelyede aylık ücretler 110 liradan başlamaktadır. 486 işçinin 40 tanesi işçi muavinidir, ayda 110 lira almaktadırlar. 154 kişi ikinci sınıf işçidir, ayda 130 lira almaktadırlar. 156 kişi birinci sınıf işçidir ayda 160 lira almaktadırlar. 87 kişi ikinci sınıf ustadır ayda 190 lira almaktadırlar. 49 kişi de birinci sınıf ustadır, ayda 225 lira almaktadırlar.

Bu kısımda aylık ücretin başlangıcı olan 110 lira ile 150 lira arasında ücret alanlar bu atelyede çalışanların %40'ını teşkil etmektedirler.

Askerî fabrikalara gelince: Gerek Eskişehir Tayyare Fabrikasında, gerekse Kırıkkale'deki fabrikalarda çalışan işçiler beş sınıfa ayrılırlar. Askerî fabrikalarda çalışan işçilerin miktar ve ücret tasniflerini, belki askerî bir sırdır endişesi ile söylemeyeceğim. Yalnız şu kadarını arzedeyim ki, bilhassa Kırıkkale'de çalışan işçilerin %70'i ayda 100 liradan aşağı ücret almaktadır.

Görüyoruz ki, Tayyare ve Tayyare motoru gibi en nazik ve en ince işler üzerinde, tapa, mermi, fişek, barut gibi mevzular üzerinde, Devlet Demiryolları atelyelerinin ve Şeker fabrikasının her şubesi başlıbaşına bir ihtisas istiyen mühim işlerde çalışan bir kısım işçilere verilen ücretler çok azdır. Buralarda çalışan bu insanların adı işçi olmakla beraber pek çoğu hakiki bir teknisyendir.

Bir taraftan rayiç komisyonları kara amele yevmiyesinin 300 kuruş, bakım ameleleri yevmiyesinin 400 kuruş olduğunu bildirir ve Ticaret Bakanlığı umumi geçinme endeksinin 350 civarında olduğunu ilân ederken diğer taraftan da Devlet sanayiinin bazı şubelerinde bir kısım işçiye 36 lira veya kırk lira aylık ücret vermekteyiz.

Resmî rayiçler ve resmî endekslerle devletin kendi elinde bulundurduğu fabrikalarda çalıştırdığı işçilere vermekte olduğu ücret miktarları arasındaki tenakuzu, mübayaneti, sözümüzle hareketimizin birbirine uymamasını izah edecek sebep bulmaya imkân yoktur.

Bugünkü iktisadi şartlar içinde ayda ancak 36 lira ücret alan bir işçinin aç, sefil ve perişan durumda olduğunu ileri sürmek için muhalefet safında bulunmaya lüzum yoktur.

1946 yılı kâr ve zarar hesaplarında Sümerbank Yerli mallar pazarları müessesesinin ekzersiz safi kârı 15.275.264 lira, İplik ve Dokuma fabrikaları müessesesinin 8.718.656 lira, Demir ve Çelik fabrikaları müessesesinin 2.742.762 lira, Eti Bank Şark Kromları işletmesinin 7 180.797 lira, Bakır işletmeleri Müessesesinin 4.489.228 lira, Türkiye Şeker fabrikaları Şirketinin 2.400.754 lira olarak görülmektedir.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin bilançolarında bu şekilde görülen milyonlarca liralık kârların meydana gelmesinde, bu teşekküllerin çalıştırdıkları, işçilere geçinebilecekleri kadar bir ücret vermemekte olmalarının tesiri büyüktür.

Sayın Başbakan, işçi ücretlerine zam yapıldığı takdirde bu zamların, maliyet bedellerine ve oradan da müstehlike aksedeceğim, bu suretle hayat pahalılığının artacağını söylemek suretiyle işçi ücretlerinde şimdiye kadar güdülen insafsız politikayı haklı göstermeye ve bu politikada değişiklik yapmanın tehlikeli olacağını ihsas etmeye çalışmıştır.

Ücretlere yapılacak zamların maliyete aksetmesi gerçekten bir iktisat kaidesidir. Fakat, Hükümet isterse, Devlet elindeki bir kısım sanayi şubelerinde çalışan işçilerin ücretlerine yapılacak zamların yukarda gösterdiğimiz safi kârların azalmasını, kâr nispetlerinin indirilmesini göze almak suretiyle maliyet fiyatlarına aksetmesine mâni olabilir.

Halkımızın ateşten bir gömlek gibi sırtında taşımakta olduğu hayat pahalılığının yeniden artacağını ileri sürerek ücretlere dokunmaktan korkmak en büyük haksızlık olur.

Ticaret Bakanlığı tarafından 1941 yılında neşrolunan “Teşviki Sanayi Kanunundan istifade eden sınai müesseselerin vaziyeti” isimli konjüktür belleteninde, eski iş dairesi tarafından yapılan tetkiklere göre, 1938 yılında Eskişehir’de, vasatı işçi yevmiyesinin 127 kuruş olduğu görülmektedir. 1938 yılından sonra hayat pahalılığı yüzde kaç yüz artmıştır, bunu hepimiz biliyorsunuz. Buna rağmen aynı şehirde, 1947 yılında, şeker fabrikasının bir kısım işçilerine ayda 36 lira, Devlet Demiryollarının bir kısım işçilerine de ayda 40 lira ücret veriyoruz. Kaldı ki, şeker fabrikalarıyla Devlet demiryolları misalini kasten aldık. Zira bu teşekküller, diğer bir kısım teşekküllere nispetle işçilerine en iyi bakan müesseselerdir. Şeker fabrikasında ve Devlet demiryollarında işçilerin ücret vaziyeti gösterdiğimiz şekilde olursa diğer bir kısım sanayi şubelerindeki işçilerin durumunu kolayca tahmin edebilirsiniz. Bugün Türkiye’de bir ayda 36 lira ile 46 lira ile geçinmeye imkân olup olmadığını yüksek takdirlerinize ve insaflarınıza bırakıyorum.

Bazı fabrikalarda işçilere günde bir kap yemek, yarım ekmek gibi şeylerin verilmekte olması ücret azlığını dolduran bir yardım değildir. Verilen bir kap yemek ve ekmek, işçinin kuvvetten düşmemesini, ayakta kalmasını, bu suretle fabrikada çalışabilmesini temin ederse de evinde kıvranan çocuklarına ve karısına karşı hiçbir şey temin edemez. İşçi yalnız şahsını değil, ailesini de geçindirmek zorundadır.

Burada hatırlanması gereken diğer bir nokta da şudur; iş saati üzerinden ücret almakta olan işçilerin pazar ve bayram günleri çalışmadıklarını ve yevmiye alamadıklarını, pazar ve bayram günlerinin bir yıl içinde ortalama olarak iki ay tuttuğunu, almakta olduğu yevmiye ile günlük geçimini temin edemeyen bir işçinin bir yılda bu suretle iki ay yevmiyesiz kaldığını da düşünecek olursak, ücret azlığı başka bir bakımdan da ortaya çıkar.

Bu yıl olduğu gibi, Kurban bayramı ile Cumhuriyet Bayramının arka arkaya gelmesi, bu suretle tatilin bir hafta devam etmesi bir çok insanlar için sevinilecek bir şeydir. Fakat bu uzun tatiller birçok işçiler için hakiki bir ıstırap konusudur. Her gün çalıştığı zaman bile karnını doyuramayacak kadar az ücret alan bir işçinin tatil günleri ne yaptığını, ne ile geçinebildiğim düşünmek lâzımdır.

Kafasının içi geçim endişesiyle dopdolu olan, borç yükü altında kıvranan bir işçinin bütün dikkatini işi üzerinde toplıyabilmesi, çalıştığı müesseseye bağlanabilmesi, işçiliği bir aile mesleki haline getirmeye uğraşabilmesi çok güç, belki de imkânsızdır.

Bu bakımlardan, evvelâ içtimai adaletin icabı olduğu için sonra da memleketteki sanayiin istikbali için işçilerin geçinebilmelerini ve yaşayabilmelerini düşünme, ücretlerini artırma zamanı gelip geçmiştir.

BAŞKAN — Arkadaşlar; on beş dakika dolmuştur. Hatip arkadaş okumasına devanı etsin mi? (*Etsin sesleri*) O halde devam edin.

HASAN POLATKAN (Devamla) — Teşekkür ederim.

Bu hususta Hükümetin biran önce katî bir karara varması lâzımdır.

Bu mevzuda ikinci bir nokta da şudur: Şeker fabrikasında bir aylık işçi ücreti 36 liradır.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Öyle değil.

HASAN POLATKAN (Devamla) — Fabrikadan bizzat aldığım rakamdır.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Yerdığım rakamların mevsukiyetini teyit edecek vesikalar elimdedir.

HASAN POLATKAN (Devamla) — Fabrikadan aldığım rakamlar bunlardır.

BAŞKAN — Siz devam ediniz.

HASAN POLATKAN (Devamla) — Devlet Demiryollarının Cer Atelyesinde 40 liradan, Yol Atelyesinde 110 liradan başlamaktadır. Bir şehirde, aynı şartlar içinde bir işçi ailesinin geçinebilmesi için bir müessesenin 36 lirayı, diğer bir müessesenin 40 lirayı başka bir müessesenin de 110 lirayı kâfi görmesi mümkün değildir. İşçiye ücret takdirini Devlet müesseselerinin kendi insafına terketmek doğru olamaz.

Bir işçinin ücret mukabilinde sattığı şey kol kuvveti, zekâ kuvveti, kısacası emeğidir. O halde bu emeğin mukabilinde alacağı ücret kendisinin ve ailesinin geçimini temin edebilecek kadar bir ücret olmalıdır. Buna göre işçiyi açlıktan ve sefaletten kurtarabilmek için ücretlerde bir asgari had tâyin etmek lâzımdır.

Bugün çalıştırdığı işçi sayısı ve elinde bulundurduğu sanayi şubesi bakımından en büyük patron mevkiinde olan Devletin ilk evvelâ kendi elinde bulunan sanayi şubelerinde çalışan işçiler için bir asgari maişet ve asgari ücret haddi tesbit etmesi zamanı gelmiştir. Avrupa'da yüzyıla yakın bir zaman önce yapılan bu işi bugün biz de yapmalıyız. Bir işçinin geçinemeyeceği bir para mukabilinde çalışarak her gün kanından ve canından fedakârlık edip durmasını seyretmekten vazgeçmeli; tetkiklerin sonu gelmeli ve bir netice alınmalıdır.

Üçüncü soruya gelince: Mesken buhranı bugün yurdun her tarafını sarmış bir vaziyettir. Eskişehir ve Kırıkkale'de bugün bu buhranın dışında kalmış değillerdir. Bir

tek odaya 25 ilâ, 30 liranın istenildiği bu yerlerde az ücretli işçilerin maruz kalacakları sıkıntıyı düşünmek bile üzüntü verici bir haldir.

İşçiye mesken temini işi bir konfor işi değildir. Bu bir ahlak işi, sıhhat işidir.

Kalabalık bir işçi ailesinin yetişmiş çocukları ile karma karışık bir tarzda bir odaya sığınmalarının yahut birçok işçi ailelerinin toplu bir halde bir odaya sıkışarak karışık bir hayat sürmelerinin ahlâki mahzurlarını burada izaha lüzum görmüyorum.

Kenar mahallelerde, arka sokaklarda havadan, ışıktan ve sudan mahrum, izbe yerlerde oturan bir işçi ailesinin sıhhi durumunu düşününüz.

Memleketimizde Avrupa'da ve Amerika'da olduğu gibi işçiye mesken sahibi yapmak üzere kurulmuş ne hayır cemiyetleri, ne de hayır sahipleri tarafından kurulmuş inşaat şirketleri vardır.

Devlet, elinde bulunan fabrikalarda çalıştırdığı işçilere çok ücret verdiğini de gözönüne alarak bu fabrikaların civarına işçi meskenleri yapması lâzımdır. Altı binden fazla işçinin çalışmakta olduğu ve bir kısım fabrikaları kasabaya beş altı kilo metre uzaklıkta bulunan Kırıkkale'de ancak 540 evli işçi için lojman vardır. 1.500 işçinin çalışmakta olduğu Eskişehir fabrikasında ancak 47 lojman vardır. 3.000 den fazla işçinin çalışmakta olduğu Devlet Demiryollarının ise ancak 150 bekâr işçiye mahsus bir koğuşu vardır. Binden fazla işçinin çalışmakta olduğu Eskişehir Tayyare Fabrikasında ise bir tek işçi lojmanı yoktur.

Yalnız 430 aile için 12 milyon lira sarf ederek Saraçoğlu mahallesini yaptıran Hükümetler, memleket için, Millî Savunma için en hayati olan sanayi şubelerinde çalışan binlerce ve binlerce işçiye mesken temini işini neden düşünmemişlerdir?

Bu sahada da tetkiklerin yapılmakta olduğunu Sayın Başbakan bildirmektedir. Bu tetkiklerin artık bir sonu gelmelidir.

4'ncü sualde mevzu bahis edilen Hava Kuvvetlerine yardım vergisinin mükerrer olarak kesilmesi işine gelince: Bunun kabili müdafaa tarafı yoktur. Eğer Hava Kuvvetlerine Yardım vergisinin mükerrer kesilmesi bu vergiye ait kanunun mutlak ibaresinden ileri geliyorsa Hükümetin yeni bir kanun getirerek, yıllardan ve yıllardan beri devam eden bu iki defa vergi tahsili işinin önüne geçmesi lâzımdır.

Beşinci sualde bahis konusu edilen meseleye gelince; Devlet Demiryollarında. Bu yardımlaşma derneği kurulunca, işçilerin ücretlerinden aidat kesilmeğe başlanmış ve derneğe ait tüzükün dördüncü maddesi de bu hareket tarzına uygun olarak tertiplendiği için aidat kesilir kesilmez işçiler de otomatikman derneğe üye sayılmışlardır.

İşçiler bir müddet bu derneğin sakat tarafını pek iyi anlayamamışlardır. Fakat sonra bakmışlar ki, Devlet Demiryollarından istifa suretiyle ayrılanlara, müstağfi sayılanlara, ihraç edilenlere veya dernekten çıkanlara kendilerinden kesilmek suretiyle toplanan aidat, tüzüğün 5'inci ve 8'inci maddelerine göre kendilerine geri verilmeyecektir. Bunun üzerine dernekten çıkma arzusunu göstermişlerdir. Bu arzuyu gösterenler gittikçe çoğaldığı için Ankara'dan Eskişehir'e gelen bir zat bu derneğin faideleri hakkında Eskişehir'deki işçilere nutuklar vermiştir. Fakat birtakım işçiler dernekten çıkma arzusundan vazgeçmemişler, noter tasdikli ihbarnameleriyle bu arzularını bildirmeye başlamışlardır.

Bunun üzerine başka bir yol tutulmuş bazı kısım Amirleri noter vasıtasıyla ihbarname gönderen işçileri teker teker çağırarak ihbarnameleri ve imzalarını geri almadıkları takdirde işinden çıkarılacağı, başka bir şehire naklolunacağı şeklinde tehditlere başlamışlardır. Bu tedbirlerden korkan bir kısım işçiler de ihbarlarını geri almışlardır. Bu bir vakaadır.

Şu noktayı önce tebarüz ettireyim ki, ben bu gibi yardımlaşma derneklerinin aleyhinde olan bir insan değilim. Bilâkis bu gibi derneklerin çoğaltılması lüzumuna kaniim. Fakat ben Sayın Başbakandan burada, böyle birşey vâki olmamıştır tarzında bir cevap değil, Eskişehir’de yüzlerce işçinin mâruz kaldığı bu hareketin mütecasirlerini meydana çıkardıklarını, bu memlekette bundan sonra bir teşkilâta girip çıkmada tehditlerin değil, arzuların rol oynayacağı hakkında beyanatta bulunmalarını beklerdim. 6’nci sualde mevzuubahis edilen ve durumları iki yıldan beri Bakanlıklar arasında ihtilâf ve muhabere konusu olan Zirai Kombinaların Orman Çiftliğindeki tamir atelyelerinde çalışan işçilere gelince: Tarım Bakanlığı bu işçileri sanayi olarak kabul etmemekte, bu yüzden haklarında İş Kanununun tatbik edilemeyeceğini iddia etmektedir. Çalışma Bakanlığı ise bu işçileri sanayi olarak kabul etmekte ve İş Kanununun tatbik edilmesi lâzım geldiğini ileri sürmektedir. Maliye Bakanlığı da bu işçileri ziraat işçisi telâkki etmediği için almakta oldukları ücretlerde vergi muafiyetini kabul etmemektedir. Bu işçiler ya sanayi işçisidir, ya ziraat işçisidir. Sanayi işçisi ise haklarında İş Kanununun tatbik edilmesi lâzımdır. Ziraat işçisi ise, aldıkları ücretlere vergi muafiyetinin tatbik edilmesi gerektir. Bu işçiler hakkında iki yıldan beri Bakanlıklar arasında devam eden ihtilâflara, işçilerin menfaatlarının kurban edilmesine bir son verilmesini ve Hükümetin bu meseleyi biran önce halletmesini temenni ederim.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın arkadaşım işçiliği daimî amele ve çıraklar ile mütalâa ettiler. 36 lira alanlar çıraklardır. Arzettiğim rakamlar işçilerin almakta oldukları miktarları göstermektedir. Bunların sıhhatini her zaman tahkik edebilirler. Bunların çalışmaları için herhangi bir cebir ve tazyik mevzuubahis değildir. Herkes istediği gibi bu fabrikalara çalışmak için girer, menfaatini görenler kalır, menfaat görmiyenler çıkar. Bunu bilhassa söylemekle iktifa ederim.

HASAN POLATKAN (Eskişehir) — Şeker fabrikasında 36 lira aylık ücret alanların mahiyetini aynen söyledim. *(Kaç yaşında sesleri)* 4.XI.1947 tarihinde fabrikanın vaziyeti: 1189 kampanya işçisi kullanılmaktadır. Bunlardan 245’i yani kampanya işçisinin %20 si 120 kuruş gündelik almaktadır. 30 gün hesabıyla bir ayda 36 lira almaktadır.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Arkadaşımızın bu hususta resmî kayıtlara göre araştırma yapmasını rica ederim.⁷⁵

⁷⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:8 Birleşim 19, Sayfa 67-78*

31 Aralık 1947 Çarşamba

Başbakan Hasan Saka'nın, 1948 Sayılı Bütçe Müzakeresinin Sona Ermesi Münasebetiyle Demeci

BAŞKAN — Söz Başbakan Hasan Saka'nındır.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlarım, iki aydan beri Bütçe Encümenimizde ve nihayet son birkaç gün zarfında da Yüksek Meclisin doğrudan doğruya kendi elinde uzun ve sıkı tartışmalarla nihayete eren Bütçe müzakeratiniz, Yüksek Heyetinizin şimdi makamı riyasetten ifade buyurulan aded de çoğunluğu ile kabulünüze iktiran etmiş oluyor. Hükümetiniz bu yüksek reyin taşıdığı siyasi mânayı tamamen müdrik olarak bundan dolayı Yüksek Heyetinize derin minnet ve şükranlarını arzetmekle şeref duyar.

Sayın Arkadaşlar, Parlâmentolar rejimde bilhassa Anayasamızın tatbika koyduğu bu rejimin en sıkı şeklinde mesuliyet mevkiinde bulunan bir Hükümet için murakabesi altında bulunduğu teşrii Meclis tarafından bir yıllık Devlet hayatının icraatı olarak sunmuş olduğu Bütçe lâyihasının tasviple, kabulle karşılanmış olmasını görmek kadar bahtiyarlık hissi, tevlit eden hiçbir siyasi vesika yoktur.

Sayın Arkadaşlarım, bu reylerinizin neticesini en geniş mânada Büyük Meclisin Hükümetine güveni ve teveccühü olarak telâkki ediyorum. *(Soldan tabii sesleri, Allah muvaffak etsin sesleri)*

Aynı zamanda arkadaşlarım, bu geniş güven ve teveccühün Hükümetinize hâkim olan mesuliyet hissini de o derecede genişletmiş ve kuvvetlendirmiş olduğunu arzetmek isterim.

Bütün bu müzakereler sırasında Yüksek Meclis Üyelerinin ileri sürdüğü tenkitler ve ifade buyurdıkları temenniler bu Bütçenin tatbikatında Hükümetinize rehberlik vazifesini göreceğini de arzederim.

Bu vadiye bilhassa karşı parti arkadaşlarımıza da Bütçe Komisyonundan beri, pek sıkı ve ciddî bir gayretle, bütçemizin mümkün olduğu kadar iyi bir şekle gelmesi için sarfettikleri gayretlerinden dolayı teşekkürlerimi arzetmeyi bir vazife bilirim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Hakikaten gerek bütçenin bütünlüğü üzerinde, gerek Umumi Muvazeneye dâhil ve katma bütçelerin her biri üzerinde ayrı ayrı sarfettikleri sistematik, metodlu mesailerinin takdirinize lâyük olduğunu ifade etmekle zevk duyarım.

Demokrat Parti arkadaşlarımızın ileri sürdükleri birçok tenkitleri, atlarına mağruren arzedeğim, politik hareketleri çok bariz olmakla beraber, bendenizin anlayışına göre birçok noktalarda haklı ve isabetli tenkitler olduğunu herkesten ziyade ben kabul ediyorum ve bunu ifade etmeyi de bir vicdan borcu sayarım.

Ümit ediyorum ki, bu yolda ciddî mesai ve tenkitleriyle bizi daima ikaz ederlerse bundan ancak memleketimiz fayda görecektir. Gelir yekûnlarında herhangi bir azalma göstermemiş olması, arzettiğimiz bütçenin, israf bakımından, ileri sürüldüğü kadar kusurlu bir bütçe olmadığının objektif bir delilidir.

Teknik bakımından bütçemizin, maalesef, bertaraf edilmesine çare bulamadığımız bir noksanı şüphe yok ki 128 milyon lira kadar bir kısım giderlerin iç krediye müracaat edilmek suretiyle kapatılmış olması vaziyetidir. Çok temenni ederdim ki, Yüksek Heyetinize mesul bir Hükümet şefi olarak sunduğum bütçeyi bu kusurlardan âri olarak getirebileyim. Bu yolda kısa zaman zarfında büyük gayretlerin de eksik olmadığına inanmanızı rica ederim. Fakat bütçede şu veya bu şekilde teknik prensip itibariyle aranıp bulunacak kusurların birçoğu, üzerinde arkadaşların durdukları gibi, onu hazırlayanların da ellerinde olmiyan sebeplere bağlıdır. Bütçemizin bu sene dahi geçmiş harb yıllarında olduğu gibi, bu kadar bir yekûna baliğ bir miktarda olması iç kredilerle kapatılması iktiza eden bir gider fazlalığı ile kapanması icabeden kusurunu, bu elimizde olmiyan sebeplere atfetmek insaflı olur.

Ait olduğu tatbikat senelerinin ihtiva ettiği olağanüstü işlerin ve hizmetin karşılığı olarak kabul etmek mecburiyetinde kaldığımız masrafları bugün cari ve Hazinenin normal varidat membaları saydığımız kaynaklarla kapamaya imkân olsaydı, şüphesiz bugünkü bütçemiz bu kusurdan tamamiyle âri olarak huzurunuzda gelirdi. Ancak iki yoldan birini tercih etmek doğru olurdu Ya bugün şarj fiskal dediğimiz memleketin malî yükü ne olursa olsun bunu nazarı itibara almaksızın kaçınılmaz, tenziline imkân bulunamaz olağanüstü saydığımız masrafları karşılamak için yeni mükellefiyet teklifleri ile huzurunuzda gelmek veyahut da iç kredimizin, hamdolsun mevcut olan, imkânlarından istifade ederek bir borç para yoluna gitmeyi ihtiyar etmek vardı. Zannederim, tesirleri malûm olan fenalıklarına rağmen iç kredi yolunu ihtiyar etmemizin yeni bir mükellefiyetle balkımızı sıkmaktan daha hafif bir şekil olduğunda benimle ittifak edersiniz kanaatindeyim. Sene içinde bu bütçe yekûnları ile masraflarımızı tamamen karşılayıp önümüzdeki seneye kadar varmak, Hükümetinizin şimdi arz ettiği mesuliyet duygusu içinde gözettiği esaslı bir emeldir. Çok temenni ediyorum ki, tatbikat senesi içerisindeki olayların ve hâdiselerin fevkalâde tecellileri, Hükümetinizi bu kaideden ayrılmak mecburiyetine düşürmesin. Bu demek değildir ki, arkadaşlar, sene içinde karşılığını bulacağımız, kendi malî imkânlarımızla temin edeceğimiz ve memleketin hayrına ve kalkınmasına yarıyacak faydalı işleri sene bütçesine ilâve, olarak getirmekten çekineceğiz.

Meselâ, Millî Eğitim sahasında köy okullarının bir an evvel yapılması ve ilköğretim masraflarının Umumi Muvazeneye alınması kömür havzasının pek müstacel bir mahiyet ve ehemmiyet iktisap etmiş olan Kozlu Mıntakasına ait kalkınma plânının tatbiki ne bileyim, Ankara'da kendisinin noksanlığını hissettiren elektrik ihtiyacını tamamlayacak olan ve vücuda gelmesi yakın bulunan Çağlayık hidrolik santrali gibi işler için, eğer imkân bulursam mesuliyetini üzerime alarak sene içinde dahi gerekirse bir ek ödenek teklif etmekten çekinmiyeceğim.

Arkadaşlarım, tertip bakımından bugünkü bütçemizin bazı kusurları olduğunu herkesten evvel yakından bilen bir arkadaşınızın. Emin olunuz ki, böyle çeşitli masrafların, normal daimî ve sürekli Administration General masraflarıyla birlikte memleketin kalkınması için yer alması icabeden olağanüstü masraflar, bir defaya mahsus masraflar ve başka karakterde ödeneklerle karşılanması icabeden masrafların bir arada gösterilmesinin isabetsiz olduğuna ben de kaniim.

Eğer gelecek seneki bütçeyi sunmak şerefi de bendenize teveccüh ederse hiç olmazsa bu kusurları izale etmek va'diyle ve Yüksek Heyetinizin gösterdiği itimattan dolayı şükran ve minnetlerimi tekrarlıyarak huzurunuzdan ayrılıyorum (*Soldan alkışlar*)

— *Büyük Millet Meclisi Başkanı Kâzım Karabekir'in 1948 yılı Bütçe müzakeresinin sona ermesi münasebetiyle demeci.*

BAŞKAN — Aziz arkadaşlarım, altı gün altı gece uzun saatler çalışarak ve olgunlaşmış bir demokrasinin ciddî ve samimî havası içinde ve yurtseverliğin bütün icaplarına uygun tartışmalarla 1948 yılı bütçesini çıkarmış bulunuyoruz.⁷⁶

⁷⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:8 Birleşim 28, Sayfa 905-907*

20 Şubat 1948 Cuma

Meclisin Kış Tatiline Karar Vermesi Münasebetiyle Hükümetçe Yapılacak İşler Hakkında Sözleri

BAŞKAN — Efendim, arkadaşımız önergesini geriye aldılar. *(Anlıyamadık sesleri, gürültüler)*

Müsaade buyurunuz, tekrar edeyim, arkadaşımız Meclisin birkaç gün daha çalışmasını teklif etmişti, şimdi bu tekliflerini geri alıyorlar.

(Hükümet ne diyor sesleri)

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Müsaade buyurun, bu takrir reye konsun, ondan sonra arkadaşımızın buyurduğu mesele hakkında ilendeniz maruzatta bulunacağını, *(Evvelâ Hükümet izahat versin sesleri)*

BAŞKAN — Başka bir önerge yoktur. Riyaset başka türlü hareket edemez. Binaenaleyh şimdi verilen önergeyi tekrar okutup oyunuza arzedeceğim.

(Şükrü Saraçoğlu ve arkadaşlarının Önergesi tekrar okundu)

TAHSİN BANGUOĞLU (Bingöl) — Önerge hakkında söyleyeceğim.

Arkadaşlar; Mitat Bey arkadaşımız bir teklifle bulunmuştur ve bir kanunun tatil yapılmadan evvel çıkarılması lüzumu üzerinde durmuştur. Bu iş Hükümetin elindedir. Bu mesele hakkında Hükümetin diyeceği olmaz, olmaz. Binaenaleyh biz tatil kararını vermeden evvel Hükümetin diyeceğini dinlemek mecburiyetindeyiz. *(Doğru sesleri)*

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Arkadaşımızın sorduğu sual, Amerika'da taksitle vapur satışı hakkında mevcut bir kanunun müddetinin 31 Martta nihayet bulacağıdır. Ondandır: Amerika bu kanunun hükmünü temdit mi edecek, yoksa bu tarihten sonra taksitle vapur satmaktan tamamiyle vaz mı geçecek? Bu henüz malûm olmıyan bir şeydir.

Hükümetiniz amatörlerimizin bundan müstefit olması için icabeden teşebbüslerde bulunmuş ve müzakerelerini çok zaman evvel yapmıştır. Şimdiye kadar da bize armatörler tarafından sarıh bir talep vâki olmamıştır. Buna rağmen Hükümetiniz icabeden kanun tasarısını zamanında Meclise sunmuştur. Tasarı İhtisas Encümenlerinde müzakere edilmektedir. Ulaştırma ve Maliye Komisyonları tetkikatını bitirdi. Tasarı Bütçe Komisyonuna kadar gelmiştir.

Nihayet Hükümetin kefaleti için memlekette bu ipotek muamelesini yapacak müessesenin Maliye Bakanlığının, meseleyi halletmesi ve arzedilmesi şekline kadar gelmiştir. Olabilir ki, 31 Martta nihayet bulur ve Amerika da bu kanunu temdit etmiyebilir. Fakat ben zannediyorum ki, armatörler bu işe heves gösterirler ve Hükümetin krediyle Amerika'dan vapur tedarik edebilmek cihetine giderlerse, o vaziyette kanunun 31 Marttan evvel çıkmasına hacet kalmaksızın idari muameleleri tamamlayarak ve kredi müesseseleriyle anlaşarak kanun çıkıncıya kadar meseleyi idare etmek mümkündür. Binaenaleyh tatili, bu tasarının neticesine kadar tehire hiçbir sebep ve mülhaza mevcut değildir.

MİTAT AYDIN (Aydın) — Efendim, çok teşekkür ederim. Tenevvür ettim, mesele kalmamıştır.

BAŞKAN — Önergeyi oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.⁷⁷

⁷⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:10 Birleşim 45, Sayfa 307-309*

20 Şubat 1948 Cuma**Meclisin 12 Nisan 1948 Gününe Kadar Çalışmalarına Ara Verilmesine Dair Önerge Münasebetiyle Sözleri**

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Şimdi kabul buyurmuş olduğunuz önerge mucibince Büyük Millet Meclisi 12 Nisana kadar çalışmalarına ara verecektir. Bu müddet zarfında Hükümetiniz Yüksek Meclisin fiilî müzaheretinden faydalanamıyarak çalışmak mecburiyetinde kalacaktır. Bu devre zarfında Hükümetçe Yüksek Meclise sunulması icabeden muhtelif konulara ait birçok tasarılar mevcuttur, bunların bir kısmı hazırlanmıştır, bir kısmı da hazırlanmak üzeredir. Bunların içinde hususi ehemmiyeti haiz olan bir tasarı da vardır.

Şimdiye kadar Yüksek Meclisinizin getirilmesine imkân görülmemiş ve bugüne kadar tasdik ve kabulü imkân altına alınamamıştır. O da yaptığımız tecrübe ve tetkikata göre Seçim Kanununun esas prensiplerinin yani gizli oy, aleni tasnif meselesinin tatbikatta görülen boşluklarını, hukuki, kanunî müeyyidelerle tamamlanması hususunda evvelce aldığımız karar mucibince hazırlanmakta olduğumuz tasarımı Yüksek Meclise, avdetinizde, müstaceliyetle kabul edilmek üzere arzedeceğiz. Bu kanun Yüksek Meclisten çıktıktan sonradır ki, aramızdan ebediyen ayrılmış olmakla bizi müteessir bırakan aziz arkadaşlarımızdan münhal kalan 9 ildeki kısmî seçime, o tasarı kabul buyrulduktan sonra, bütün muamelât hazırlanarak geçilmiş olacaktır.

Diğer konular üzerinde şimdiden ayrı, ayrı maruzatta bulunmama imkân yoktur, fakat adedleri yirmiyeye varan bu tasarıların, Yüksek Heyetiniz geldiği zaman tetkikinize arz edilmek üzere, hazırlanmaya devam ediyoruz.

Bir mevzuumuz daha vardır ki, onu da Yüksek Heyetinize arz etmek isterim.

Bu tatil kararı, Cenup Vilâyetlerimizde bir su taşması ve su baskını ile oldukça aynı tarihe

Taslanmış bulunmaktadır. Bu mesele Yüksek Heyetiniz içtima halinde değil iken de, tetkik edilecek ve tebeyyün edecek İhtiyaca göre tedbirler alınacak, köylüye, çiftçiye gerek maddi vasıta temin, gerek tohumluk ihtiyacını ikmal etmek suretiyle hattâ mümkün olur olmaz Devlet müesseselerinin, Zirai Kombinaların elinde bulunan bütün vasıtaları buraya sevk ederek icabında tohumlarını temin ve topraklarını sürerek idari tedbirleri almak, bunları karşılamak için belki kanuni mevzular olarak Yüksek Heyetinize arz etmek mecburiyetinde kalacağız ve tasdikınıza arz edilmek üzere yaz zeriyyat mevsimini geçirmeksizin bu işi lâıyk olduğu ehemmiyetle ele almak için de icabeden kredi müesseselerini tavsit etmek suretiyle hareket kararındayız, İcaberse bunun da tasarısını hazırlar ve Yüksek Meclisin tasdikına sunarız.

Şimdilik mâruzâtım bundan ibarettir. Büyük Meclisin ara verme Birasında yapacağı tetkiklerin bu bakımdan da Hükümeti tenvir ve ikaz edecek neticeler doğuracağını ümid ediyorum ve Hükümetin de bundan çok faydalanacağını zannediyorum. Şimdilik, arkadaşlarıma seyahatlerinde ve avdetlerinde hayırlı yolculuklar dilerim.

ALİ ÇORUH (Çoruh) — Bir sual Orman Kanunu hazırlanıyor mu?

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Hazırlanmaktadır. Hattâ Orman Kanunu tetkikatı hemen bitmiş olan tasarılardandır. Bunlar 20 tanedir. İnşallah Heyeti Umumiyesini kül halinde Yüksek Heyetinize sunacağım.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın Başbakan, dairei intihabiyem hakkında gösterdiği alâkadan dolayı teşekkür ederim. Ancak su bentleri yapılırken, kanallar açılırken orada vasi mikyasta suiistimaller olduğunu ve bunun neticesi su basmıyan köyleri dahi suların basmış bulunduğunu biz haber aldık. Binaenaleyh Sayın Başbakan bu suiistimalleri yapanlar hakkında da takibatı kanuniyede bulunulacağına dair bize söz verecek olursa.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Arkadaşlar, mahallinde bir resmî heyet çalışmaktadır. Bu heyetin vereceği rapor henüz elime gelmemiştir. Raporun ifade edeceği bütün meseleler üzerinde, eğer kanuni takibata mahal varsa, icabının derhal yapılacağı tabiidir. Ayrıca sırf yardım meselesine taallûk eden hususları en âcil surette, zeriyyat mevsimini geçirmeksizin, icabederse bütün mesuliyeti üzerimize alarak yapmak kararında olduğumuzu da arzettim.

Zannederim ki, bu izahatım arkadaşımı tatmin etmiştir.

İBRAHİM ARVAS (Van) — Bu kanunlar arasında Toprak Kanunu da var mıdır?

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Var efendim, var.

İBRAHİM ARVAS (Van) — Teşekkür ederim.

— *Başkan General Ali Fuad Cebesoy'un Meclisin kış tatiline karar vermesi münasebetiyle, demeci*

BAŞKAN — Arkadaşlar, Yüksek Meclisiniz, dört aya yakın bir zamandır müstemirren çalışmaktadır. Şimdi kabul buyurduğunuz bir önerge ile yarından itibaren kış tatiline gireceksiniz.

Sizlere bu tatilde, yapacağınız dolaşmaların istifadeli olmasını ve tatilin sonunda yeni alacağınız ilhamlarla memleket için çok faydalı çalışmalarınıza esenlikle devam etmenizi dilerim.

Nisan'ın 12'nci Pazartesi günü saat 15 te toplanmak üzere birleşime son veriyorum.⁷⁸
(*Alkışlar*)

⁷⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:10 Birleşim 45, Sayfa 309*

12 Mayıs 1948 Çarşamba

Kocaeli Milletvekili Cenap Aksu'nun, Ankara ile Bazı Şehirlerde Şeker Sıkıntısına Dair Olan Sorusu Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

BAŞKAN — Şeker meselesi hakkında Hükümetten bazı hususatin bugün açıklanmasını isteyen bir soru önergesi vardır. Eğer Yüksek Heyetiniz bunun bugün görüşülmesine karar verirse gündeme alacağız. Ancak bittabiî Hükümet hazır olduğu takdirde cevap verebilecektir.

Yüksek Başkanlığa

Ankara'da bir haftadan beri şeker bulmak imkânından halkımız mahrumdur. Bu sıkıntının İstanbul ve diğer şehirlerimize de sirayet etmekte olduğunu gazetelerden öğrendik. Hükümet İm sıkıntı ile alâkadar oluyor mu?

Bu sorunun ehemmiyetine binaen bugünkü gündeme alınarak Başbakanın cevap vermesini rica ediyoruz.

Kocaeli Milletvekili
Cenap Aksu

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlar; bu önergeden ben beş dakika evvel haberdar oldum. Bu meselenin tenevvür etmesi hakikaten yerinde bir taleptir. Fakat bunun tenviri için, ufak ta olsa, bir tetkika ihtiyaç vardır.

Bir kere şunu arzedeyim ki, Hükümet şeker mevzuu ile epey zamandan beri meşguldür. Zaman olmuştur ki, yakın aylarımızda aylık tevziat 16.517 tona çıkmıştır. Bu talep karşısında şeker tevziatı için millî fabrikalarımızın senelik 95 bin tondan ibaret olan istihsalinin kifayet etmeyeceği muhakkaktır. Millî fabrikalarımızın elinde bulunan bu sanayi, memleket ihtiyacını karşılayamadığı için, hariçten şeker ithaline muhtelit' tarihlerde mezun kıldığımız da muhakkaktır. Son defa 30 bin ton daha ithal için salâhiyet verilmiştir.

Fakat müsaade buyurursanız bunların hakiki rakamlarını bugün arzedecek durumda değilim. Gelecek ruznameye alınarak ilgili bakanın izah etmesi daha doğru olur.

Bugün size vereceğim izahat bundan ibarettir, Bugün tevziat o şekli almıştır ki, istihsalâtımız ve evvelce elimizde bulunan istok, bir senelik ihtiyacın kapatılması için, lâakal hariçten 60 bin ton şekerin ithalini istilzam eder mahiyettedir.

Bendenizin ricanı, arkadaşlarımız tarafından verilmiş bulunan bu sualin gelecek ruznameye alınmasıdır.

Dr. AKİF ARKAN (Çankırı) — Bir sual sormama müsaade ediniz.

BAŞKAN — Müzakere açmıyoruz.

Dr. SAİM ALİ DİLEMRE (Rize) — Cuma gününe bırakalım.

Dr. AKİF ARKAN (Çankırı) — İki kelime. Şekerin pahalılaşacağı söyleniyor; doğru mudur?

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Şeker fiyatının değiştirilmesi için hiçbir karar verilmiş değildir.

BAŞKAN — Başbakanın teklifi veçhile bu sual önergesini gelecek gündeme alıyoruz.⁷⁹

⁷⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:11 Birleşim 58, Sayfa 313*

II. SAKA HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(17. Cumhuriyet Hükümeti)
(10.06.1948-16.01.1949)

18 Haziran 1948 Cuma

**17. Cumhuriyet Hükümetinin Programını Sunuşu ve Güven Oylaması
Nedeniyle Yaptıkları Konuşmalar**

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

Başbakan Hasan Saka'nın kurduğu Hükümetin programı

BAŞKAN — Başbakan Hasan Saka'nın kurduğu Hükümetin programı okunacaktır, söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlar; Hükümetimizin Yüksek Heyetinize beyannâmesini sunacağım.

Büyük Millet Meclisinin Sayın Üyeleri,

Anayasa gereğince, tutacağı yolu ve siyasi görüşünü açıklayarak oyunuzu istemek üzere huzurunuzda çıkmış bulunan Hükümetimiz bir parti programına bağlı olduğunu göz önünde tutarak, başarmakla görevli bulunduğu işlerin teferruatı üzerinde durmaksızın ehemmiyetli gördüğü memleket davalarını huzurunuzda belirtmeyi daha elverişli bulmaktadır.

Aziz Arkadaşlar,

İkinci Cihan Harbinin sona ermesiyle ve karanlık bir sürünceme devresine girmiş bulunan dünya ufuklarında herhangi bir iyileşme alâmeti henüz belirmemiştir. Milletlerarası münasebetlerin bir ahlâk ve adalet nizamı içinde gelişebilmesini sağlayacak ve insanlığın daha kötü akıbetlere düşmesini önleyecek başlıca çare olarak, Birleşmiş Milletlere inanımız, bugünün şartları ne olursa olsun devam etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin dış siyasetinin değişmeyeceğini bu vesile ile bir kez daha teyid etmek isteriz.

İkinci Cihan Harbinin ilk yılından itibaren müşterek insanlık ideali uğrunda Türk Milletinin katlandığı ve bugün de hürriyet ve istiklâlî uğrunda halâ katlanmakta bulunduğu fedakârlıkların ne derece ağır olduğunu bilmeyen kalmamıştır. Sekiz yıldır Devlet Bütçesi'nin yarısına yakın, hatta zaman zaman yarısından fazlası vatan müdâfaasına ayrılmaktadır. Bu bakımdan durum, harp esnasında olduğundan asla daha müsait değildir. Bilâkis, bu masrafların uzun yıllar arasız devam etmiş olması, milli ekonomi üzerinde gitgide ağırlaşan bir baskı yapmaktadır. Fakat Hükümetimiz, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da milli savunma ihtiyaçlarını her ihtiyacın üstünde tutacaktır. Zira ülke bütünlüğümüzün ve bağımsız Devlet haysiyetimizin başlıca temelini bunda görmekteyiz. Bu uğurda, gerekirse, milletimizin daha ağır fedakârlıklara tereddütsüz katlanacağından şüphe edilmez.

Sayın Arkadaşlar,

Büyük Meclis'in bu toplantı yılında çıkardığı bazı kanunlar, girmiş olduğumuz yeni demokratik sistemin temellerini kuvvetlendirmiştir. Yüce Kamutayın tasvibine sunulmak üzere bulunan Seçim Kanunu değişiklik tasarısı gerçek demokrasilerin temeli sayılan halk iradesinin, iyi niyet sahibi hiç kimsenin itiraz edemeyeceği bir emniyet içinde belirtilmesini sağlayacaktır. Hükümet, önümüzdeki kısmi seçimlerin

ve her seçimin, vatandaşların oylarını serbestçe kullanabilecekleri ve neticelerine emniyetle bakabilecekleri bir tarzda cereyan etmesine önem vermektedir. Türkiye’de demokrasinin tertemiz geleneklerle siyasi ve medeni vatandaş haklarını teminât altında bulunduran mevzuat üzerinde yükselmesine titiz bir itina göstermekte devam edeceğiz.

Bu arada, Basın Kanununu, memleket basınına düşen yüksek görevin değerini takdir ederek, bir taraftan Anayasamızın sağladığı hürriyetlerin sınırı içinde en geniş tenkid hakkını tanıyan, fakat diğer taraftan, en medeni memleketlerde olduğu kadar ferdin şeref ve haysiyetini koruyan bir şekle koymanın lüzumuna inanmış bulunuyoruz.

Anayasamızın teminât altına aldığı rejimimize zarar verecek propaganda ve tahrikâtla müessir şekilde mücadele etmek azmindeyiz.

Sayın Arkadaşlarım,

Vatandaş çocuklarının oylarına dayanan sağlam ve kuvvetli bir iktidarla, siyasi ve tabii haklarının her türlü şartlar altında masun kalacağından emin bir azlık murakabesi veya muhalefet sistemini yerleştirmeye çalışmak, gayelerimizin başında gelmektedir. İktidarın azlığı ezmesini, azlığın da meşru ve kanuni haklarının sınırı dışına çıkarak tahakküm yoluna sapmasını milletimizin asla tahammül edemeyeceği istibdat şekilleri saymaktayız.

Yurdumuzun medeniyet ve refah yolunda ilerlemesini halk iradesine dayanan bir idarenin devamında görüyoruz. Bunun için kanunlarda, sosyal ve politik hayatta olduğu gibi her derecede okullarımızda demokratik terbiyenin yerleşmesine ehemmiyet vereceğiz.

Değerli milletvekili arkadaşlarım,

Biraz önce işaret ettiğimiz dünya durumu, bunun neticesi olan ve bütçemizin yarısını kaplayan Milli Savunma giderleri, düzeltilmesi, giderilmesi veya azaltılması, yalnız memleketimizin gayretleri ile kabil olmayan bir sıkıntı yaratmıştır.

Memleketimizin çekmekte olduğu sıkıntıları dünyanın politik ve ekonomik durumundan tecrit ederek mütalaa etmenin doğru olmayacağını takdir edersiniz. Bütün dünyada ekonomik zorluklar henüz azalmış değildir. Hatta birçok memleketlerde bu zorluklar artmaktadır. İç ve dış amillerin elverdiği nispette bu sıkıntıyı gidermeye çalışmak elbette vazifelerimizin başında gelir.

Muhterem Arkadaşlar,

Yıllardır bütçemizin yarısını alan Milli Savunma masraflarını ve diğer yarısına yakın kısmını bulan Devlet kadro giderlerini, öbür yandan kültür, ekonomi, sağlık ve bayındırlık alanlarında kalkınmamızın gerektirdiği karşılıkları, ekonomik kaynaklarımızı zorlamadan temin etmek ödeviyle karşı karşıya bulunmaktayız.

Bundan dolayıdır ki, Devlet idaresi sorumluluğunu üzerine alan bir Hükümet bu ödevini yerine getirebilmek için yüksek heyetinizin hem güvenine, hem yardımına dayanarak cesaretli ve radikal tedbirler almak mevkiindedir.

Büyük Meclis önünde açıklamak isteriz ki, yalnız genel bütçeye dahil teşkilât kadroları her yıl artışlar kaydetmek suretiyle çeşitli özlük hakları ile birlikte karşılıkları içinde bulunduğumuz yıl bütçesi gelirin %46’sına kadar yükselmiştir.

Hükümetimiz bu derece yükselmiş olan kadro masraflarının daha fazla artmasını önlemek kararındadır. Bu kadroyu hizmet ihtiyaçları ile mütenasip bir hale getirmek için alınmış olan kararın tedrici surette tatbikine geçilerek bütün kadroları yeni baştan düzenlemek, sayısı on yıl içinde bir misline çıkmış olan memurlarımızı, kitle halinde açıkta bırakmayacak şekilde ve mağduriyete sebep olmayacak tedbirlerle, bugün için mümkün olan asgari kadrolara varmak istiyoruz.

İçinde bulunduğumuz hal ve şartlara göre, devlet masraflarında tasarruf lüzumunu görmemek mümkün değildir. Hükümetimiz bu tasarruf gayesini en ciddi şekilde gerçekleştirmek azmindedir.

Bu arada, ekonomik kalkınmamız için doğrudan doğruya verimli olmayan ve geciktirilmesi mümkün olan inşaattan vazgeçmek kararındayız. Diğer taraftan, Devlet idare masraflarının her nev'inde mümkün olan azami kısıntıya gitmek suretiyle bütçe yükünü hafifletmeye gayret edeceğiz.

Bütçe kısıntılarıyla birlikte, vergilerimizin ıslahı yolunda girişilmiş olan çalışmalara devam edeceğiz. Bu arada vergi reformumuzun esasını teşkil eden gelir ve usul kanunlarının Yüksek Meclişçe bu yıl içinde kabulü, davanın hallini kolaylaştıracaktır.

Şunu da kesin olarak belirtmek isteriz ki, mali durumun sağlamlığı bakımından bütçe masrafları için hiçbir suretle emisyon tedbirine gitmeyeceğiz. Para değerinin korunmasına ve Türk parasının içeride ve dışarıda istikrar ve emniyet unsuru olmak vasfını muhafaza etmesine itina göstereceğiz.

Tasarruf yolunda alacağımız tedbirlerin yaratacağı imkânlar ne olursa olsun ekonomik kalkınmamızı biran önce gerçekleştirmek için, dış krediye ihtiyacımız aşîkârdır. Bu yolda yapılan teşebbüsler müspet neticelere ulaşmak üzeredir. Gerek dış kredilerin, gerek iç finansman imkânlarının müsaade edeceği nispette başlıca zirâati ve diğer ekonomik sahaları kavrayan, muhtelif yıllara ayrılmış kalkınma planımız yakın bir zamanda tespit edilmiş bulunacaktır.

Muhterem Arkadaşlar,

Hükümetimizin üzerinde duracağı ana davaları bu suretle kısaca belirtmiş olduk. Bu görüşlerimiz yüksek heyetinizin tasvibini kazanır ve bize güvenoyu verirsiniz bu yolda elimizden gelen gayreti sarf edeceğiz. Eğer bizleri itimadınıza lâyık görecekseniz, Hükümetimizin bugünün ağır şartları altında iş görüp muvaffak olabilmesi her şeyden önce Yüksek Heyetimizin sürekli yardım ve isteğine bağlı olduğunu da arz etmeme müsaadenizi dilerim.

Hükümetin Beyannamesi burada bitiyor. Maruzatımı ileri sürülecek fikirler üzerine bilahare ikmal ederim. *(Soldan alkışlar)*

İKİNCİ OTURUM

BAŞKAN - Böyle bir şey söylemediklerini ila de ediyorlar, mesele yoktur.

BAŞBAKAN HASAN SAKA — Aziz arkadaşlar; tekrar kürsüye gelmemi icabettiren bazı noktalar olmasaydı, müzakerenin bu safhasında söz almamam hakikaten daha doğru olurdu. Mâruzâtıma başlamadan evvel şunu arz edeyim ki, bütün gayretime rağmen kendilerinin arzusuyla 48 saat evvel kendilerine tevdi ettiğim Hükümet beyannamesi üzerinde yapmış oldukları ve beni müstefit eden Demokrat Parti Grubu

namına, yazılı olarak burada okumuş oldukları sözleri, bütün gayretime rağmen, tamamıyla not edemedim. Kendilerinin yazılı cevaplarının muhteviyatından daha evvel haberdar olmuş olsaydım, kendilerine burada mufassal cevap vermek imkânını bulurdum. *(Sağdan, usul ittihaz edilir, biz de veririz sesleri)*

Kendilerinin yazılı mütalâalarına ve tetkik, tenkitlerine, ifadelerine tamamen cevap veremeyecek olursam, sözlerini, fikirlerini not edeme iniş imkânsızlığına bağışlasınlar.

Bazı esaslı noktalar var ki onlara temas etmek istiyorum.

Sayın İsmail Hakkı Demokrat Parti Grubu namına Hükümet beyannamesine mütenazır tenkitlerini okudukları zaman bilhassa esaslı bir iki nokta üzerinde durmuşlardır.

Birinci Hasan Saka Hükümeti, 8-9 aylık müddet zarfında demokrasi yolunda bir, Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanunun 18'nci maddesi, Sıkı Yönetim kaldırılması gibi bir iki şey istisna edilecek olursa, bu yolda hemen hemen hiçbir şey yapmamıştır, buyurdular.

Bendeniz zannediyorum ki, mesuliyeti üzerime aldığım zamandaki durumla bugün vardığımız durum arasındaki mesafeyi, demokrasi rejiminin bu memlekette ilerlemesi ve süratle mesafe alması bakımından ölçmek hususunda objektif düşünülürse ve Hükümetin bütün icraatında gösterdiği zihniyet ve yürüdüğü yolu munsifane ölçerlerse Hükümeti bu kadar kısır işgüzarlıkla itham etmekte isabet olmadığına kendileri de kani olur zannedirim.

Kürsüde muhtelif vesilelerle söz alan arkadaşlar hâkimlerin behemehal seçim emniyetini bu memlekette temin etmek için seçim muamelâtına bilfiil vaziyet etmeleri ve bu işin onların murakabesi altında yürütülmesini lüzumunu ileri sürdüler. Bu, Demokrat Partili arkadaşlarımızın Seçim Kanununun tadili tasarısını Büyük Millet Meclisine sundukları gün ileri sürdükleri bir tekliftir.

Hükümet seçim muamelâtının emniyeti bakımından, bu memlekette hukuki müeyyide bakımından herhangi bir boşluk var mı, yok mu diye bütün gayretini sarf etmiş ve Birinci Hasan Saka Kabinesi muhtelif sahalarda muhtelif yerlerde belediye seçimi, şu seçim, bu seçim de bütün idari imkânları kullanmak suretiyle hüsnü niyetle ve iyi seçim yapmak gayretinin muhtelif misallerini vermiş olmakla beraber hukuki mevzuat sahasında da bazı noksanlar olup olmadığını incelemiş ve bunları tamamen yerine getirmek maksadıyla çalışırken ilk yaptığı iş Demokrat arkadaşlarımızın evvelce Büyük Millet Meclisine sundukları bir tadil teklifini eline almak, tetkik etmek olmuştur.

Samimiyetle zannediyorum Hükümet Büyük Millet Meclisinin encümenleri elinde tetkik edilmekte bulunan lâyiha getirildiği vakit ana prensipleri için ettirdiği tadilât hususunda o tadil tekliflerini kat kat ileri geçecek kadar hükümleri içine koymuş bulunuyordu.

Ancak tadil tasarısı Büyük Meclise geldiği gündür ki encümende Demokrat Parti arkadaşlarımızın yeni bir teklifi ile karşılaştık, bu yeni teklif bir iki sene evvel ikinci Dünya Harbinin sonunda ve bunu kabul eden memleketlerde husule geldiğini bildiğimiz içtimai, siyasi bütün tahavvüllerin, tebeddüllerin neticesi ve eseri olarak meydana gelmiş bazı mevzuat tadilâtını çok benimseyerek ele almış olmalarından ileri gelmiş bir tekliftir. Sayın İsmail Hakkı'nın ifadelerinde sarahaten gördüğüm, yani hâkimlerin seçim muamelâtını murakabeleri ve doğrudan doğruya kendi idareleri altında bulundurmaları

misal olarak ileri sürdükleri İtalya Seçim Kanunu ile Fransızların son tadil ettikleri Seçim Kanunudur. Bir de Belçika'dan bahsettiler ama haksız olarak oraya el attılar. Çünkü bu memleketin durumu büsbütün başkadır.

Encümen'de bu mevzu ilk defa mütalâa edildiği zaman Demokrat Partiye mensup arkadaşların verdiği izahatı dinledik. Çok temiz ve kıymetli hâkimler sınıfının seçim muamelâtı dolayısıyla siyasi cereyanlara en çok ve bu gibi siyasî işlere karıştırmak bizim bünyemize; bizim geleneğimize ve bizim hükkâmımızın telâkkisine ve bizim idare-i umumiye zihniyetimize ve psikolojik sistemimize uygun olmadığı düşüncesiyle buna taraftar olmadığımızı söyledik. Bu lâihayı tetkik eden Encümen'de bizimle beraber tasarıda bu noktanın yer almamasına karar vermiştir, arkadaşlar. Demokrat memleketler yalnız İtalya ve Fransa değildir. Demokraside daha çok ileri giden ve daha çok eski bulunan başka memleketler de vardır. Bizim anladığımız mânâda Demokrasi rejimine sahip olan bütün dünya memleketlerinin içerisinde, yalnız ikisinin iki seneden beri ahval ve şeraitin ibramı iyi e kabul ettiği memleketlerden yalnız ikisinin misali ileri sürülüyor. Başta İngiltere gibi, Amerika gibi ve diğer Avrupa memleketleri gibi senelerce Demokrasi rejimi içinde yaşamış memleketlerin dahi geleneğine girmeyen ve hâkimlerin seçim muamelâtını idare etmesinden ibaret olan bir yeniliği, biz öteden beri itiyatlarımız ve hâkimlerimizin bünyesi ve hâkimler ile idare-i umumiye arasındaki münasebetlerin icabı olarak kabul etmek imkânını görmedikse, zannetmesinler ki, seçim muamelâtını emniyette tutabilmek için müeyyide namına yapılması lâzım gelen bütün imkânları çok samimi bir şekilde araştırma zihniyetini göstermiyoruz, onun için bu yola gitmiyoruz. Hayır. Bunu memleketimizin bünyesine kabili tatbik olan bir müeyyide ve tatbikat olarak kabul etmediğimizden dolayıdır ki, aynı fikirde bulunuyoruz. Seçim Kanunun tadil tasarısının kendilerini tatmin etmeyecek bir mahiyet taşıdığı hakkında edindiğim intihadan çok teessür duyduğumu huzurunuzda belirtmeyi bir vazife bilirim. Demokrat arkadaşların değil biz, dünyada Demokrasi rejimine sahip memleketlerin henüz %98'inde yer bulmayan bir yeniliği, kabul eden memleketlerde dahi Fransa'da ve İtalya'da aleyhinde şikâyetler başlayan bir yeniliği bütün emniyeti temin edecek yegâne çare gibi Demokrat Parti arkadaşlarımızın telâkki etmemelerini memlekette Demokrasi rejiminin biran evvel arzu ettiğimiz gibi ilerlemesi hususunda yaptığımız müşterek gayretlerin muvaffakiyeti namına rica ediyorum.

Arkadaşlar; bizim Seçim Kanunundan anladığımız esas fikir şudur: Demokrasi rejimi bize hariçten telkin edilmiş, icbar edilmiş bir mefhum olmayıp. 25 seneden beri, bu memleketin mukadderatına vazıyelye olmuş ve memleketi çamurdan çıkarıp bugünkü mevkiine getirmek bahtiyarlığında bulunmuş olan Büyük Ebedi Şefimizin, Cumhuriyet Halk Partisinin eseri olduğu içerde ve dışarıda ve bütün dünya muvacehesinde, iddia edilecek durumdayız. Demokrasi rejimi denilen rejim bu partinin, Cumhuriyet Halk Partisinin öteden beri programlarında, tüzüğünde yer almış bir ideal olarak yaşamıştır. Yalnız ideal olarak kalmamış bu partinin kurucusu Büyük Atatürk tarafından hayatında tatbiki geçilmiştir. Rejimi tek partiliden çıkarıp çok partili rejime geçirmek için partimizin esas umdelerine dayanarak yapılan tecrübeler maalesef Ebedi Şefimizi o zaman o yolda yürümek imkânına mazhar etmemiştir. Şeraitin o zamanki tecrübeleri ademi muvaffakiyete götürmesinin mesuliyeti bizim partimizin sırtında değildir. Onun tahlilini yapmış olanlar bilir ki, bunun vebalini o şerait içinde bu vazifeyi üzerine almış olan arkadaşların tamamıyla sabru tahammül ve sebatla çalışmamış olmalarında aramak

lâzımdır. Binaenaleyh hiçbir siyasi parti ve hiçbir siyasi teşekkül ve milletin hiçbir ferdi, bu memlekette seçim muamelâtını, vatandaşın rey kullanma hakkını her türlü şaibelerden âri olarak yerine getirecek müeyyideleri, hukuki icapları mevzuatımızın taşıyıp taşımadığından şüphe etmeyecek bir hale sokulmasının ne içinde bir kimseyi ne dışarıda hiçbir memleketin şaibeli görmeyecek bir hale getirilmesinin Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetlerinin samimî kararıdır. *(Soldan bravo sesleri)*

Bunu şüphe etmeye imkân bira kimyaca k şekilde Meclis kürsüsünden sarahatle ve samimiyetle ifade etmeyi lüzumlu sayıyorum.

Binaenaleyh yakında Büyük Millet Meclisinin tatil edeceği seçim tasarısını bu bakımdan dünya muvacehesinde emniyet verecek mahiyette çıkacağına kaniyim. İcabederse şu veya bu itirazlara uğradığı takdirde dünyada otorite diye sayılan bitaraf adamların, Lâhey'den, İsviçre'den gelip bu hususla tetkikat yapması ve Türkiye'de bu mevzuat dâhilinde seçim muamelâtının her türlü emniyet altında olup olmadığını, arzettiğim gibi, bitaraf dünya otoritelerine tetkik ettirmeye de hazır olduğumu alenen bu kürsüden beyan ederim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Binaenaleyh; katiyen Demokrat Partili arkadaşların bizi bu hususta herhangi bir lüzum ve icaptan kaçınmakta olmakla itham etmemelerini rica ederiz. Çünkü bu, bizim çok hassas bir noktamızdır. Bizim buna tahammülümüz yoktur. *(Bravo sesleri)*

Birinci Hasan Saka Hükümetinin okuduğu beyannamede bahsettiği ve izah ettiği programdan burada eser göremiyoruz buyurdular.

Arkadaşlar; o zamanla, bu zaman arasındaki büyük fark, Partimizin büyük Kurultayının içtima edip bize yepyeni ve memleketin bugünkü ihtiyaçlarına uygun, baştan aşağı bir parti programı vermiş olmasıdır. Bugün huzurunuzda arz ettiğim Hükümet beyannamesinin ilk parçası bunu sarahatle ifade etmektedir. Ben yeniden o programları burada sayıp dökmeye lüzum görmedimse bunun sebebi Partinin bugün tatbikiyle beni memur ettiği ana programlarının içinde dâhil bulunan şeylerin yeniden bir beyanname dolayısıyla zikir ve izahında bir mecburiyet olduğu kanaatine Hükümetimiz varmadığımdan dolayıdır. Yoksa o programların hepsi bertaraf edilmiş, ihmal edilmiş, atılmış değildir. Aynen mevcuttur.

O programların birçoğu bilhassa zirai kalkınmamıza taallûk eden kısmı uzun uzadıya tetkik ve mütalâa edildikten sonra, Parti organlarımızla müştereken çalıştıktan sonra bugün Hükümet eline alarak tatbikat programı halinde senelere, miktarlara, nevilere şu veya bu muamelâta taallûk etmek üzere kabili tatbik bir halde hazırlanmıştır ki, yeni Hükümetiniz bunu tetkik edip bir kanun mevzuu olarak huzurunuzda getirecektir.

Zirai kalkınma hakkındaki programlarımızda olduğu gibi, bayındırlık sahasında da, maden sahalarımız, bilhassa kömür havzamızın işletilmesine müteallik olan sahalarda etütleri, plânları hepsi hazır bir haldedir ve bunlar yavaş yavaş her biri bir kanun olarak huzurunuzda sunulacaktır.

Elektrik santralleri ve su işlerine müteallik olanlar da bu mahiyettedir.

Yol plânlarımız, millî yolları bir an evvel yapmak hususunda hazırlıklarımız ilerlemiş ve proje şeklini almıştır.

Bunları birer birer programda zikretmeye, bunlara dair tafsîlât dercetmeye lüzum hissetmediğimizden dolayıdır ki, yazılmamıştır.

Yoksa gerek Yüksek Heyetinize ve gerek millete mesul bir Hükümet sıfatıyla ne vadetmişsek tamamen hepsi üzerinde durmaktayız.

Hayat pahalılığı meselesine de bilmünasebe temas ettiler. Dikkat buyurulursa ve yakından incelenirse görülür ki, bunu da ihmal etmiş değiliz. Beyannamemizde bunlar da vardır.

Fakat şunu söylüyoruz ki; hayat zorluğu ile mücadele şeklinde ifade ettiğimiz bir mefhumu, hayatı %50 rakamla ifade eder bir şeyin taahhüdü altında imişiz gibi bir mâna var. Yüksek Heyetinize Kamutay celsesi halinde o zaman arz ettiğim malûmatı hatırlarsınız, zabıtlar da ortaya gelir. Hayat pahalılığı mefhumu mürekkep bir meseledir. Bu memleketin bütün ihtiyaçlarının tesviyesi şeraitine ve ihtiyaçlarına tekabül eden eşyanın tedarikinin memleket dâhilinde istihsal edilen birçok ihtiyacımızın tedariki ve bu ihtiyacımızın istifası, memleketin ithalâtına bağlı olarak kalkmaktır.

Hangi Hükümet, başka memleketlerin istihsal şeraiti üzerinde karar almak iddia ve vadinde bulunabilir. Onun içindir ki, gayet açık söylüyorum, memleketin ithalât yolu ve memleket ihtiyacını tatmin eden ve bütün vatandaşların ihtiyaçlarını temin eden istihsal şeraitine ben böyle bir şerait altında vâki bir vait altına girmiş değilim ve hiçbir zaman giremem. Ne bizde, ne de bütün dünyada ve hattâ bu yolda en çok ileri bulunan rezzakî âlem Amerika'da istihsalî şu veya bu şekilde vasati olarak ;%30 -40 artmış, bazı eşya ise %60 artmıştır.

Diğer memleketlerdeki istihsal maddelerinden bizim ithalâtımız da bu vaziyettir. Hangi Hükümet ithalât eşya fiyatlarına hâkim olarak hayat ucuzluğunu temin yolunda ve ithalâtın bu yoldaki gidişi karşısında taahhüt altına girebilir. Benden böyle bir şeyi bekleyemezsiniz. Hiçbir zaman da bu yolda taahhütte bulunmuş değilim ve böyle bir taahhüdüm yoktur. Bu meyanda şurasını arz edeyim ki içerde ve dışarıda akisleri malûm olan ve memlekette hayat mücadelesi fikrinden ne ayrılıyorum, ne de bunu boşa bırakabilirim. Bu yolda birçok misaller verilebilir.

Bugün altın para ile iki buçuk misli bir fiyatla satabildiğimiz kömürü memleket dâhilinde sırf bazı teşkil eden eşya fiyatlarından birisidir, hayat pahalılığı üzerine müessirdir diye Hazineye külfet tahmil ederek maliyet fiyatından aşağı bir bedelle sattırmaktayız.

Çimento vaziyeti de böyledir. En iyi şeraitle ve isterimle dışardan getirttiğimiz çimentonun ki 60 bin tondur sıf maliyet fiyatı 115 liradır. Biz Devlet inşaatına, İktisadi Teşekküller fabrikalarında ve hususi müesseselerde istihsal edilenler gibi bunu da 47-50 liraya empozisyon halinde satmaktayız. Bunların külfetini kim çekiyor. Hazine çekiyor.

Ekmek meselesi de öyledir. Serbest yerlerde saldan ekmeklerin fiyatlarını, aynı evsaftan olmak üzere mukayese ederek söylüyorum, maişet darlığına en çok mâruz bulunan fakir halkın mümkün mertebe ucuz ekmek yemesini sağlamak maksadıyla hükümet bir kombinezonla Hazinesinin sırtına büyük bir külfet yüklemiştir. Muhtelif yerlerde aynı fiyatla ekmek sattırmaktadır. Bu ve buna mümasil şeyler de böyledir. Pamuklu meselesinde de böyledir. Arkadaşlar bilirler; dışarıda aynı cins aynı kalite

pamuklu kumaşların maliyet ve ithal fiyatları ile içerdeki kumaşların maliyet ve satış fiyatları birbiri ile mukayese edecek olurlarsa bu yolda yapılmış olan her türlü fedakârlığın, fiyatları memleketin bünyesiyle kabiletelif olacak bir seviyede tul maya matuf Hükümet tedbirleri sayesinde olduğu meydana çıkar. Bunları bir gün elimden bırakacak olursam hayatın zaruri ihtiyaçları sahasındaki fiyatların ne kadar yükselmesi lâzım geleceğini Demokrat Partili arkadaşlarımdan içerisinde bilen arkadaşlarını olduğunu maalmemnuniye arz ediyorum. Şartları tetkik etmeleri ve munsif bir neticeye varmaları için kendilerini tetkik a davet ederim. Binaenaleyh Hükümetin ne evvelki programında ne de taahhüt altına girdiği şeylerden sıyrılmak için bir durumu yoktur. Arkadaşlar, bunların teferruatına girmeden bugünkü vaziyetin icabı olan iç ve dış şartları zikrettik. İç ve dış şartların icabına göre en iyi 'bir hayat seviyesine varmak için çalıştık, çalışıyoruz ve mütemadiyen çalışmak kararında olduğumuzu kâfi derecede izah ettiğimiz kanaatindeyiz.

Birçok müşkülâta mâruz meselelerimizi aldılar, tenkit mevzuu yaptılar. Tütün "meselesini aldılar, şeker meselesini aldılar... İsterlerse fındık meselesini de ben ilâve edeyim.

NİHAT ERDEM (Kırşehir) — Onu da söylediler.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Şeker meselesi; arkadaşlar, şeker diye ortaya atılan mesele icadı bir meseledir. Huya, Hükümet diğer eşyanın fiyatına nispetle şeker fiyatına zam yapacakmış veya vergi koyacakmış, binaenaleyh bundan dolayı şeker pahalılaşmış.

Biz piyasaya normal ihtiyacın çok üstünde şeker sattık. Ki, 500 ton şeker sattığımız zamanlar oldu. Bu tempoyu bozmamak için elimizden gelen gayreti sarf ediyoruz. Kendilerini yanlış şayialara, kaptırarak şeker istok edenler olmuştur. Bu vaziyete rağmen biz normalin çok fevkinde şeker ihtiyacını karşılamak vaziyetini daima muhafaza ediyoruz. İhtiyacı karşılayamamak ihtimali hiçbir zaman varit olamaz. Biz elimizdeki imkânlarla istediğimiz kadar içerden ve dışardan şeker tedarik edecek durumdayız. Şunu da söylemek isterim ki, Hazineye hiçbir külfet tahmil etmeden bu vaziyeti karşılaya biliriz.

19 milyon nüfusumuzun yakın mazide, 10 senelik devrelerini ele alacak olursak, ne kadar şeker sarf etmekte olduğumuzu kolaylıkla hesap etmek hepimiz için imkân dâhilinde olan bir mevzudur, Bugün bu tempo ile devanı edecek olursak 150-160 bin ton şeker bu memlekete yetmeyecektir. Memleketin kendi fabrikalarında en iyi kampanyadaki istihsalâtı 94-96 bin tondur; farz edelim bu 100 bin ton olsun. Şu halde demek ki 50 bin ton şeker dışardan getirmeye mecburuz. Şimdi sizi bir hesap yapmaya davet ediyorum. 160 bin ton şekerin 19 milyona taksiminde, irili ufaklı, çoluk çocuk, yiyen ve verniyen ve saire, adam başına kaç kilo düşer? Nüfusu yuvarlak olarak 20 milyon farz edersek adam başına 8 kilo düşer, istihlâk bakımından dünyada değil bizim seviyemizde, yani gerek servet ve inkişaf derecesi bizimle ölçülebilen memleketlerde değil, en ileri memleketlerde bile bunun yarısı kadar şeker yenmemektedir.

Bugün bize şeker satan memleketler, davet ederini arkadaşları tetkik buyursunlar, ne miktar şeker sarf ediyor? Dışından tırnağından tasarruf edip biran evvel malî durumları, iktisadi durumları için dışarıya şeker satacak vaziyette olanlar, İngiltere ve saire gibi memleketler bizim yediğimiz şekerin yarısını yemiyor. Bu, bizim için hayırlı

bir durum mudur? Binaenaleyh şeker meselesinde bir hâdisе varmış gibi vaziyeti tasvir etmelerini, doğrusu kendilerinden beklediğini dikkate yakıştıramam.

Tütün meselesine geliyorum: Arkadaşlar tütün meselesi için bundan 8 ay evvel Birinci Hasan Saka Hükümetinin teşekkülünü takip eden günlerde burada, merkezde bir tütün kongresi açıldı. Bütün tütün işiyle ilgili müesseseler, ticarethaneler heyetler halinde burada temsil edildiler. Uzun uzadıya tetkikatta bulundular. Benimle şahsan temas ettiler. Biraz tütün işlerini, eski bir tütün zürrai sıfatıyla bilirim diye. Vaziyeti kendileriyle mütalâa ettim. Vardığım netice şu idi:

Bu sene tütün durumu, istihsalimizin iki kat çoğalması yüzünden 1920 senesindeki gibi hâd tütün buhranının kapısındadır. Esaslı tedbirler almadıkça tütün buhranı karşılanamayacak kadar ağırdır, gerek tüccara, gerek zürraa, gerek Hükümete düşen vazifelerin müştereken ve birbirini tamamlayıcı bir şekilde yapılması zarureti vardır. Biz bir plân dairesinde aldığımız tedbirlerle çalıştık ve hamdolsun büyük mıntıkaların, Ege mıntikasıyla Karadeniz mıntikasının tütün durumlarında bugün belli başlı şikâyet edilecek bir şey kalmamıştır. Henüz bir mıntıkamız vardır ki orası da Marmara mıntikasıdır. Buranın daha birçok dertlerini karşılayamamışızdır. Marmara mıntikasında, istihsal 9 milyondan şimdi 29 milyona çıkmıştır. Tütün ihracatımızın memlekete az çok fiyat bakımından ve suhulet bakımından tatmin edici şekilde satıldığı yılların rekoltesi arkadaşlar istatistiklere, ihracat kayıtlarında ki miktarlara baksınlar istihsalâtımızın 50-60 milyon lira olduğu devirlerde idi. Her ne zaman üç mıntakanın istihsalâtını alâkadâr eden miktarlar şimdi olduğu gibi üç misli bir fazlalık gösterince buhran çıkmıştır. Birçok iflâslar olmuştur. Hattâ ehliyetli bankalar dahi hesaplarını birçok zararlarla kapatmışlardır ki bunların teferruatını ben de arkadaşlarım kadar bilirim.

Buna rağmen biz o zamanki mevcut olan piyasalarımızı, Merkezî Avrupa'daki piyasalarımızı, Hollanda, Belçika, Almanya gibi memleketlerdeki piyasalarımızı tamamen kaybetmiş olduğumuz bir halde bile bununla mücadele etmekteyiz.

Bu hususta yapılması lâzım gelen teşebbüslerin, faaliyetlerin eksiksiz olarak hepsinin yapılmış olduğuna arkadaşlarımızın inanması lâzımdır. En nihayet Paris'te 16'lıları temsil eden memleket mümessillerine müracaat ederek tütün meselesini müzakere etmek üzere ve kendi teşebbüsümüzle bir konseyin toplanıp çalışmasına karar verdik ki buraya bütün erbabı ticaretten. Tekel idaresinden seçilecek bir heyetimiz derhal hareket etmek üzeredir.

Nihayet memleket istihlâki 20 milyon kilo içindedir, bunun üst tarafını behemehâl harice satmak mecburiyetindeyiz. Bunun için en esaslı eski piyasalarımızı bulmak ve bunlar için en süratli çare aramak noktasından müspet neticeler elde etmiş bulunuyoruz. Onun yanında yine onun kadar mühim bulunan ihracat metal olan fındık mahsulümüz gelir. Bu meyanda bugün akla gelmeyen diğer bir ihracat metalı daha meydana gelebilir. Bütün bu noktalardan Hükümetin istinat ettiği Parti programlarının icabı olarak herhangi bir mahsul hakkında tedbir almak ve bunları ihtiyaçlara göre ve bu müşkül vaziyetlere göre yardım tedbirlerimizi kuvvetlendirmek için hiç bir noktayı ihmal etmiş değiliz. Bu yolda çalışmış olan arkadaşlar, 8-9 aylık bir ömrü olan birinci Hasan Saka Hükümetinin kendi programları mucibince, Parti programı mucibince ve beyanatına istinad ederek, esas fikirler ve prensipleri mucibince memleket içinde yapılmasını

zaruri gördüğü hallerde bütün işlerde, elinden geldiği kadar bütün gayretiyle sarılmış bir Hükümet olmakla iftihar duyar. Bu münasebetle ayrılmış olan ve bu yolda büyük gayretler gösteren arkadaşlarıma teşekkürü bir vazife sayarım. *(Alkışlar)* Yine o Hükümettir ki, size böyle kısa bir zaman içinde 25 tane esaslı kanun getirmiştir.

Bunları Hükümete Yüksek Heyetiniz acaba üç senede çalışmakla çıkarıp verebilecek midir? Onda tereddüdüm var. Binaenaleyh, biraz Hasan Saka Hükümetini ihmalcilikle, çalışmamazlıkla itham etmemeniz ve o şekilde göstermemeniz için insafınıza müracaat ederim. Elinden geleni kısa zaman zarfında ve birçok güçlükler altında yapabileceğini yapmış olduğu kanaatiyle. Hükümetin mesul bakanı olarak huzurunuzda ifade etmekten huzur duymak isterim. Benim kusurlu noktalarım olabilir. Elimde olmayan sebeplerle çaresiz kaldığım olabilir. Fakat bu ele alman meselelerde bir Hükümetin yapabileceği şeyleri maddi imkânlar dâhilinde yapmış olduğunu haz duyarak huzurunuzda arzдын ek isterim.

Bundan başka diğer arkadaşlarımdan benden cevap istediği birçok şeyler vardır. Aşağı yukarı bunlarla müşterek meselelere temas ettim. Onun için kendilerinden af dilerim; ayrı ayrı cevaplandırmayacağım. *(Kâfi, kâfi sesleri)*

Gerek Hasan Polatkan ve gerekse Zeytinoğlu arkadaşlarımızın, Hükümetin yeni programı üzerinde biraz çalışarak, uğraşarak, epeyce fikir yorarak, yazılı olarak ifade buyurdıkları fikirlerine muttali oldum, kendilerine teşekkür ederim. Bunlardan istifade edeceğim. Fakat müsaade buyursunlar şunu söyleyeyim: Demokraside muhalif Partinin rolü sadece yapılan işleri fena göstermek değildi. İnşallah memleketin ahvali günün birinde başka türlü tecelli ederde kendilerini mesuliyet mevkiinde görürsek ve bu bize nasip olursa, kendileri hakkında böyle düşünmeyeceğimize emin olsunlar. *(Sağdan, inşallah sesleri)* Behemehal işleri kötü göstermek, kötülük sezmek bence karşı Partinin şıarı olmamalıdır.

Bir kelime daha müsaade buyurursanız, gerçi Süreyya arkadaşım bana söyleyecek söz bırakmadı ama bir noktayı da ben tavzih etmek, Sayın Aldoğan'ın sözlerine cevap vermek bana düşmektedir. Bunu kısaca arz ederek huzurunuzdan ayrılacağım. Yapılan izahların içerisinde biz hâlâ şef sisteminden ayrılmamışız, hattâ burada gayrimer'i ve mer'i kelimeleri de kullanıldı. Böyle bir şeyin mevcudiyetinin ifadesinden doğrusu büyük teessür duydum. Arkadaşlar, Hükümetin Devlet Şefiyle münasebetinde Anayasa hükümlerine aykırı sayılacak bir şey yoktur. Bana düşen vicdani bir vazife olarak söylemek mecburiyetindeyim ki, bizim başımızda bulunan Cumhuriyet Başkanı, bizim partimizin aktif olmamakla beraber Genel Başkanı da bulunan zat, bu hususta o kadar dikkatlidir ki, herhangi bir vazife mesuliyeti verilmiş arkadaşların bütün münasebetlerinde herkesi kendi mesuliyetiyle karşı karşıya bırakmayı şiar ittihaz etmiştir. Hattâ bazen nasihatla bulunmaktan, yol göstericilikten dahi ihtiraz etmektedir. Herkesi kendi mesuliyetinin icabına göre, gerek kendisine karşı, gerek bağlı bulunduğu Büyük Millet Meclisine karşı tamamen müdrük olarak icap eden hattı hareketi kendi mesuliyeti altında ittihaz etmesini âdeta bir direktif olarak kullanmaktadır. Binaenaleyh biz bir Şef idaresiyle bütün hatlı hareketimizi ondan alıyormuş ve onun ilham ve emriyle yapıyormuşuz gibi bir zan ve fikrin Büyük Millet Meclisinin içinde söylenmesinden teessür duydum. Böyle bir fikrin mevcut kalmasına gönlüm razı değildir. Bu dokuz aylık mesuliyetin zamanında Cumhuriyet Başkanının benim mesuliyetime iştirak edecek bir sözünü hatırlamadığımı bir vicdan borcu olarak arz ederim.

Arkadaşlar; bir Hükümetin kifayetsizliği ve kusuru olabilir. Bunlar mümkün şeylerdir. Benim kanaatime göre lâhuti bir Hükümet yoktur ve hiçbir zaman mevcut bulunmayacaktır. Bütün bu kusurlarımla, bu gayretlerimle ve samimiyetimle beni güvenoyunuza lâıyk görüp görmediğinizi ve bu yolda yürümem için beni teşci edip etmediğinizi öğrenmeye çok muhtaç olduğum reylerinizle bildirmenizi rica ederim.

BAŞKAN — Müzakerenin yeterliği hakkın da bir önerge vardır. Fakat söz istiyen arkadaşlar da mevcuttur. (*Kâfi, kâfi sesleri*)

AHMET TAHTAKILIÇ (Kütahya) — Sayın Başkan, müsaade buyurun da cevap hakkımızı kullanalım.

BAŞKAN - Buyurun.

AHMET TAHTAKILIÇ (Kütahya) — Muhterem Arkadaşlar; ikinci Hasan Saka Hükümetinin programının okunması dolayısıyla Büyük Mecliste bugün açılmış olan müzakereler, şu veya bu şekildeki şahsi hâdiseler bertaraf edilecek olursa, demokrasi hayatımızda, Meclis müzakerelerinin gerek kemiyet, gerek keyfiyet bakımından gösterdiği tekâmül noktasından hakikaten memnuniyete şayandır. Yalnız Muhalefet gruplarının muhalif Milletvekillerinin serdettikleri mütalaalardan bir kısmının Başbakanın mahdud görüşler içerisinde cevaplandırmış olması hakikaten muhalefetin vazifesini yaptığının anlaşılmamış olması gibi bir zehap uyandırmıştır.

Muhterem Arkadaşlar; Sayın Hasan Saka kendisine mahsus müsamahakâr bir görüş içerisinde Gruplar adına söylenen nokta-i nazarları kâfi derecede zapt edemediğini ifade ederek demokrasi geleneğimizde, tıpkı Hükümetin kendi programını Muhalefet Gruplarına verdiği gibi, muhalefetin de buna ait cevaplarını evvelden Hükümete vermesi gibi, bir ananın yerleşmesini arzu ettiler. Hakikaten evvelden bu hu susta bir şey söylemeye salahiyetli olmamakla beraber memleket işlerinde tenkit haklarının karşılıklı olarak en geniş ölçüde kullanılması suretiyle bir inkişaf temin etmek bakımından kabili tetkik bir noktadır.

Sayın Hasan Saka müzakereleri bir taraftan tenkitlerin ihtiva ettiği maddeleri umumi bir takım esaslar çerçevesinde toplayarak, bir taraftan da kendisine ait müdafaaların bir parti arkadaşı tarafından yapıldığını ifade ederek toptan kapatmak istediler.

Arkadaşlar; dâva, bir muhalif milletvekili olarak ifade edeyim ki, bu kadar basit bir ölçü de değildir. Hakikaten Sayın Hasan Saka, gerek ilmî kifayeti, gerek memleket işlerindeki uzun mesaisi, tecrübesi bakımından fikirlerini müdafaa için çok imkâna sahiptir. Fakat şurası da açık bir hakikattir ki, Türkiye’de eğer dertlere el koyamıyorsak, iktidarın, meseleleri bu tarzda toptan birtakım mütalâalar çerçevesinde görmek ve muhakkak muhalefetin her tenkidine cevap vermek zihniyeti içerisinde, işte elden geleni yaptık gibi bir iddia ile ortaya çıkmasındandır. Müsaade ederseniz arz edeyim:

Bariz bir mesele olarak şeker meselesini ileri sürdüler.

Arkadaşlar; Türkiye’deki şeker meselesi Sayın Hasan Saka’nın ifade ettiği gibi değildir. Ne istihlâk vasatımız ne de son şeker sıkıntısı kendilerinin tariflerinin hududu içerisinde. Türkiye’de şeker sanayiinde, şeker istihsalini artıracak, sağlayacak birçok teşebbüsler ve fikirler ortaya atılmıştır. Hattâ zaman, zaman puanlardan bile bahsetmiştir. Adana’da arazi istimlâki meselesi. Adapazarı’nda pancar ziraatinin

yayılması ve saire ve saire meseleler ortaya atılırken bir taraftan da döviz mukabilinde şeker ithali bir zaruret olarak karşımıza çıkmıştır.

Arkadaşlar; memleket işlerinin cezri olarak ele alınmasını, Sayın Başbakan bu hadde tasavvur ediyorlarsa tenkitlerimizde yüzde yüz haklı olduğumuzu bir daha ifade etmek isterim. *(Sağdan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar; Sayın Başbakan hakikaten bir mesai ifade eden 25 kanunu getirdiğinden bahsettiler. Efkârı umumiye nazarında bu ifade hakikaten Başbakanın kendisine göre çalıştığı kanaatini verebilir. Fakat çok rica ederim; Parti Kurultayından bahsettiler.

Orman mevzuunda vatandaşın dertleri, şikâyetleri mütemadiyen devanı ederken orman meselesini kökünden halledecek. Orman Kanunu henüz Meclise gelmemiştir. *(Geldi sesleri)* Nitekim Encümenlerde görüştüğümüz zaman bizzat Sayın Başbakan kendi hatalı görüşü içerisinde maalesef ihtiyaca tekabül eden bir kanununu getiremediğini ifade ve itiraf etmek mecburiyetinde kaldı. Diğer taraftan: Orman mevzuunda vatandaşların kendisine ait vazifeyi, diğer milletlerde olduğu gibi, yapmadığını ifade ederek biz esaslı tetkikat yapıyoruz, bu getirdiğimiz kanun muvakkat bir tasarıdır, Orman meselelerimizi top yekûn halledecek tasarıyı bilâhare getireceğiz dediler.

Arkadaşlar; Orman derdi Hükümetin getirdiği iki maddelik tadil lâyihası içinde halledilecek bir mesele değildir.

Ayrıca Sayın Başbakan; görüşlerinin bidayetinde şu noktada haksızdır ki; Türkiye’de vatandaşların âmme menfaatlerine, Devlet meselelerine gösterdiği saygıyı ve mahrumiyetlere katlanma, kabiliyetini hiçbir millet gösterememiştir.

Fakat bizzat orman içinde yaşayan vatandaş yakacak odundan mahrum kaldıkça, en iptidai ihtiyaçları karşılanmadıkça Hükümetin bu işte muvaffak olamaması için başka sebep aramaya lüzum yoktur.

Muhterem Arkadaşlarım, Sayın Başbakan 10 yıl zarfında Devlet kadrolarının iki misline çıkmış olması realitesini top yekûn, ifade etmekle vazifesini yapmış olduğu kanaatindedir. Evet biz de biliyoruz. Meydana gelmiş, vücut bulmuş bir kadronun toptan tensikına elbette imkân yoktur. Fakat kendilerine soruyorum bugün İçişleri Bakanlığının muhtelif hizmet şubelerinde vücuda getirdiği merkez teşkilâtı kadrolarından istifade ederek kazalar vücuda getirmek imkânı yok mudur? Tütün meselesini ele aldık; evet ele aldık, ama muhalefetin, bir sene evvel işlenmiş olan hataları da bir arada mütalâa ettiğini unutmamak lâzımdır. 1947 rekoltesinde bir yükseliş olmuşsa bu biraz da piyasasına Hükümetin birtakım fon hesaplarından para nakletmek suretiyle büyük mikyasa mubayaaya girişmesinden hâsıl olmuştur. Burada bir sual önergesi vesilesiyle bir muhalif arkadaş bu hakikatleri açıkça ortaya koymuştur. Görüyorsunuz ki, tütün meselesi hakkında hakikatlerin olduğu gibi ifadesi lâzım gelirse Başbakanın izahları cezri bir görüşü temsil etmemektedir.

Sayın Başbakan buyurdular ki, biz hayat zorluklarını yenmeyi toptan halledilecek bir seviyede görmüyoruz. Rakamları yarıya indirerek halledilecek bir mesele değildir. Burada tenkitlerini söyleyen arkadaşların hiçbirisi Başbakanın cevabını kuvvetlendirmek için kullandığı rakamları yarıya indirmek gibi bir mütalâayı hatırlarına bile getirmemişlerdir. Fakat Sayın Başbakana hatırlattırım, 1948 Bütçesinin müzakeresi sırasında inşaat

hakkında izahat isteyerek Devlet masraflarında kısıntı yapmak için ileri sürdüğümüz bütün mütalâalarımızın tavanda asılmış birer hâtıra olarak kaldığını esefle gördük. Bir arkadaşımızın söylediği gibi bütçe günlük masrafları zihniyeti içinde, ele alınmaz bir hale geldikten sonra, bütçenin filanca ayında artık yapılacak tasarruf yoktur, işte size haber veriyorum, demek ne mâna ifade eder? Pamuklu mensucati, şeker ve çimento fiyatlarını şöyle hallediyorum diye cevap vermekle, bu meseleler hemen halledilecek meseleler değildir. Bütün bu dâvaları halledecek Hükümet, mesuliyetin her çeşidine, tenkidin her çeşidine tahammül etmeyi göze alarak memleketin evvelâ gelir imkânlarını ele almak ve ondan sonra masraflar üzerinde hiç göz kırpmadan yürüyebilmek zihniyetini taşıyan bir Hükümetin eseri olabilir. Bunu böylece ele almadan bu böyle oldu, vaziyet şöyle oldu gibi meseleyi esasında halletmeyen dar görüşlü bazı tedbirlerle bazı neticeler ekle edilmiş olduğu gibi görünüşte birtakım tedbirlerle bazı neticeler elde edilmişçesine bir tablo göstermek isteyen eksik, sakat bir netice ile karşılaşırız ve bu, millî dertlerimizi halletmeye kâfi gelmez. Nitekim arkadaşlar; Müstakil Demokratlar adına Ahmet Oğuz arkadaşımız tarafından yapılan tenkitte Başbakanın üzerinde durması icabeti en noktalar vardır.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Okuyacağım o noktaları.

AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) — Fakat Meclis huzurunda da ifade edilmesi bizim için faydalıdır.

Millî Müdafaa ihtiyaçları bahsinde, fedakârlıkların verimli olması için elbette üzerinde durulması icabeden noktalar mevcut olduğuna işaret, suretiyle Başbakan tarafından Millî Müdafaamıza hâlel vermemek üzere bu hususta, gereken tasarrufu yapacağını ifade edilmemesi, bu işin “orduya selâm, mesele tamam” şeklinde mülâhaza edildiği neticesini veriyor.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) Öyle bir mesele çıkarılır mı? Bilmiyorum.

AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Başbakanın cevaplarına bu suretle iliştikten sonra, sözü kendilerinin işte partimizin programı, onun için size başkaca bir program getirmediği gibi sözlerine intikal ettiriyorum.

Arkadaşlar; partiler, parti grupları kendi siyasi bünyeleri içinde bir şahsiyet ifade ederler. Meclisin varlığını sucuda getiren bütün Milletvekillerini, partili partisiz Milletvekillerini, ifade eden Kamutaydır. O halde bizim için, partilerin programları da mütalâa ittikleri meseleler hiçbir zaman Hükümet programı olarak öne sürülemez. Kaldı ki, ayakta duran meseleler partilerin programlarındaki nazari görüşleri zaviyesinden tetkik edilecek meseleler değildir.

Partilerin programları nihayet umumi ifadeler içerisinde bir takım yollar gösteren fakat memleketin ayakta duran meselelerini, kadrolarda tasarruf gibi, Devlet masraflarında tasarruf gibi lüzumsuz inşaatı durdurmak gibi çok cezri görüşlere ihtiyaç gösteren bir icraat programı artık ileri sürülmez. Bize izahat vermeyerek, işte parti programında her şey yazılı diye cevap verdi, ben bunu kendilerinin Meclis huzurunda kati teminat vermek suretiyle iftihar ettikleri demokrasi anlayışı ile kabili telif görmüyorum, bunu kaydetmek benim için bir vazifedir.

BAŞKAN — Arkadaşlar, müzakerenin yeterliği hakkında bir önerge vardır, okutuyorum:

Yüksek Başkanlığa Konuşma yeter, meselenin oya sunulmasını teklif ediyoruz. Çoruh Milletvekili Balıkesir Milletvekili Ali Çoruh Süreyya Örgüevren

BAŞKAN — Müzakerenin yeterliğini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Hasan Saka Hükümeti Yüksek Meclisinizden güvenoyu istemiştir, lütfen oylarınızı kullanınız.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Aziz arkadaşlar; izhar buyurduğunuz reylerle ikinci Hasan Saka Hükümeti yine sizin Hezelinizde teveccüh ve itimada lâayık görüldü. Hükümetinizin bütün hedef ve gayreti bu yüksek teveccüh ve itimada lâayık olmaktadır.

Bu istinahgâha sahip olduktan sonra bütün faaliyetlerimizde radikal ve cezri hareketleri her sahada cesaretle başarmaya hiçbir mâni kalmamıştır. Elverir ki, Yüksek Heyetinizin bu teveccüh ve itimadı devam etsin. Ve Hükümetinizi gayretlerinde daimî teşci ve yüksek irşatlarınızla teşvik ediniz. Arzı şükran eder, minnettarlığımı bildiririm. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — 21 Haziran Pazartesi günü saat 15'te toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.⁸⁰

⁸⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8 Cilt 12 Birleşim 73, Sayfa 223-277*

30 Haziran 1948 Çarşamba

Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir'in. Askeri ve Mülki Tekaüt Kanununun 25'nci Maddesi ile Millî Korunma Kanunu ve Haksız Olarak Mal İktisap Edenler Hakkındaki Kanunun Tatbikına ve Resmi Otomobil ve Kamyonetlere Dair Başbakanlıktan Sözlü Sorusuna Cevaben Yapılan Açıklama

BAŞKAN — Ahmet Remzi Yüreğir burada mıdır? (*Burada sesleri*)

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sual okutmıya lüzum yok.

Sayın Arkadaşlar; Seyhan Milletvekili arkadaşımız Ahmet Remzi Yüreğir'in gündemde Başbakanlığa tevcih ettiği iki soru takriri vardır. İctüzüğün hükümleri mucibince Hükümete gönderilen sual takrirleri ertesi celse gündemine otomotikman konulmaktadır. Hakikatte bu iki sual takririnden birincisi bir birinden tamamen ayrı dört maddeyi, dört suali ihtiva etmektedir. Bunun için müsteşarla görüştüm, bu sualin, arkadaşımı tatmin edecek şekilde cevaplarının hazırlanması lââkal 20 güne müteakkıftır. Onun için birinci sualin 20 gün sonraya tehirini rica ediyorum.

BAŞKAN — O halde tatilden sonraya kalacak.⁸¹

⁸¹ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8 Cilt:12 Birleşim 78, Sayfa 449-450*

2 Temmuz 1948 Cuma

Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir'in, Kitapçılığımızın Gelişme ve Artımını Sağlayacak Tedbirlere Dair Olan Sorusuna Cevabı

BAŞBAKAN HASAN SAKA —

Sayın Arkadaşlar,

Seyhan Milletvekili Sayın Ahmet Remzi Yüreğir arkadaşımız, şimdi okunan sözlü soru önergesiyle, dünya piyasalarına nazaran çok yüksek bedelle kitapçılara verilen kâğıtlara karşılık yayınlanacak kitapların müsveddelerini kontrol etmek, kâğıt tahsis edilen kitapların altı ay içinde basılmasını mecburi kılmak gibi bazı tahditler konulmuş olduğu ve bunun bugünkü rejim ile katıyen telif edilemeyeceği yolunda ileri sürülen iddianın doğru olup olmadığını, ana kanunların teminatı ve adlî mevzuatın çerçevesi içinde kitapçılığımızın inkişafını sağlayacak tedbirlerin tamamen hür ve serbest olarak tatbikinin sağlanması hususunda Hükümetin düşüncelerini sormaktadır.

Sözlü soru önergesinde ileri sürülen iddialara mesnet teşkil eden muamele şudur: Harb yılları içinde başlayıp bugün devam eden durumda, yabancı memleketlerden kâğıt ithalinin zorlaşmış olması dolayısıyla memleketin gazete ve kitap basımı için muhtaç bulunduğu kâğıtlar İzmit Kâğıt Fabrikamızca imal edilmektedir. Son yıllarda hammadde ve işçilik masraflarında vukua gelen yükselişler kâğıt maliyetlerinin de yükselmesine sebep olduğundan haber yayınının mümkün mertebe ucuza maledilmesini sağlamak ve Türk Basınına himaye etmek maksadıyla Millî Korunma Kanunu ile verilmiş olan yetkiye dayanılarak 1945 yılından itibaren gazetelere fabrika maliyet fiyatı üzerinden muayyen miktarda kâğıt verilmesi Hükümetçe kabul edilerek tatbıkına geçilmiştir. 1947 yılında kitap nasirleri tarafından kendilerine de inik fiyatla kâğıt verilmesi yolunda yapılan müracaat incelenmiş ve münhasıran öğretici ve faydalı kitapların yayımında sarfedilmek üzere kitap nasirlerine veya kendi hesaplarına kitap bastıran müellif ve mütercimlere de tonu 850 liradan kâğıt verilmesi kabul edilmiştir, öğretici ve faydalı olduğu Basın ve Yayın Umum Müdürlüğünce yapılan inceleme ile anlaşılan kitaplar için 1947 yılında nasir ve müelliflere inik fiyatlı kâğıt tahsis edilmiştir. Bu muameleye bu yıl da devam edilmektedir.

Geçen yıl inik fiyatlı kâğıt tahsis edilen kitapların öğretici ve faydalı olmak vasıflarının tesbiti için Basın ve Yayın Umum Müdürlüğünce yapılan incelemelerde hatalara düşülmüş ve bu yüzden öğretici ve faydalı sayılmasına imkân bulunmayan cinai polis romanlarına bile inik fiyatlı kâğıt tahsis edilmiş olduğu adı geçen Umum Müdürlükte yaptırılan teftiş neticesinde anlaşıldığından, bu işin daha mazbut bir esasa bağlanması zaruri görülmüş ve Millî Eğitim Bakanlığının mütalâası alınarak öğretici ve faydalı mahiyette sayılacak ve inik fiyatlı kâğıttan faydalandırılacak kitaplar şu suretle tesbit edilmiştir:

1. İlim kolları üzerine yazılmış telif ve tercüme kitaplar, etüt ve ihtisas kitapları,
2. Okul ders kitapları,
3. İlmî bilgilerin halk arasında yayılmasını sağlayacak popularizasyon nevinden telif ve tercüme kitaplar,

4. Yüksek Sanat değerleri Millî Eğitim Bakanlığıınca tasdik edilecek millî ve yabancı edebiyat ve güzel sanatlara ait eserler.

İşte bu nevilerden birine giren kitaplar için 1948 yılında dahi neşir ve müelliflere tonu 850 liradan kâğıt tahsisine devam edilmektedir.

Tonu 850 liradan tahsis edilen kâğıtlar, normal olarak fabrika teslimi (1000) liraya satılmakta olup buna nakliye sigorta, satıcı kârı da ilâve edildikten sonra piyasa satış fiyatı İstanbul'da 1.100-1.200, Ankara'da 1300-1400 lirayı bulmaktadır. Binaenaleyh öğretici ve faydalı kitaplara tonu (850) liradan kâğıt tahsis edilmekle neşir ve müelliflere ton başına en az (150-300) lira gibi yüksek bir fark sağlanmaktadır.

Hükümetinizi böyle önemli bir fiyat farkı ile neşir ve müelliflere kâğıt tahsisini kabul etmeye sevkeden mülâhaza ancak memlekette fikir hayatının gelişmesini sağlamak gibi bir âmmen menfaati mülâhazasından ibaret olabileceği, hiç bir neşir veya müellifin hususi menfaatinin bu hususta tesiri haiz bulunmayacağı yüksek heyetinizce de takdir Duyurulacağına kaniim. Bu itibarla inik fiyatlı kâğıtların bu mülâhazayı tahakkuk ettirecek olan kitaplara tahsis edilmesi gayet tabiidir. Yayınlanan bütün kitapların öğretici ve faydalı olduğu iddia edilemeyeceği gibi yüksek bir sanat değeri taşımayan roman, şiir, hikâye kitaplarının da bu kategoriye gireceği ileri sürülemez. Bu bakımdan, inik fiyatlı kâğıttan faydalandırılacak kitapların tâyini ve tahsis olunan kâğıtların hakikaten ve tamamıyla, verildiği kitabın basılmasında kullanıldığının tevsiki Hükümetimizce lüzumlu görülmektedir.

İnik fiyatlı kâğıt tahsis edilmesi istenilecek kitapların müsveddelerinin Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne gösterilmesi bir taraftan kitabın yukarda arzettiğim öğretici ve faydalı neviden olup olmadığının tâyini, diğer taraftan da kitabın forma adalıyla buna göre tahsisi icabeden kâğıt miktarının tesbiti için gereklidir. Kitapların muayyen bir müddet içinde basılması ve artan kâğıtların da yine aynı maksada tahsis edilmek üzere Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne bildirilmesi de kontrolün zaruri bir neticesi olup tatbikinde zorluk bulunmamaktadır.

Şimdi, böyle bir kontrolün ana mevzuatımıza aykırı olup olmadığını tetkika geçiyorum.

Sayın Arkadaşlar, Anayasamızın 77'nci maddesi gereğince basın, kanun çerçevesinde serbesttir ve basımından önce denetlenemez ve yoklanamaz. Acaba inik fiyatlı kâğıttan faydalanmak isteyen kitapların müsveddelerinin Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne gösterilmesi,

Anayasamızın bu hükmüne bir aykırılık mı teşkil eder.

Hükümetiniz bu kanaatte değildir. Bizim anlayışımıza göre Anayasamızın bu hükmü gazete ve kitapların basılmadan evvel sansüre tâbi tutulmayacağını ifade etmektedir. Sansür ise, Yüksek Heyetinizin de bildiği üzere tatbik edildiği yazıları yayımından önce kontrol ve icabında kısmen veya tamamen basılmasını menetmek yetkisidir ki, bütün basın hakkında seyyanen tatbik olunur. Hâdisemizde böyle bir mahiyet görülebilir mi?

Bir defa basılacak kitap müsveddelerinin Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne ibrazı ancak ucuz fiyatlı kâğıttan faydalanmak isteyenlere aittir, öte yandan, ibraz olunan müsveddelerin kısmen veya tamamen yayınlanmaktan meni de hiç bir vehile

bahis konusu olmamaktadır. İnik fiyatlı kâğıttan faydalanmak istemiyen naşir ve müellifleri, kitaplarının müsveddelerini Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne göstermek mecburiyetine tâbi tutan bir hüküm yoktur. Kitabım normal piyasadan ve hattâ fabrikadan alacağı kâğıtla bastırmak isteyen bir müellif veya naşir hiçbir kayıt ve şartla bağlı olmaksızın kitabını basmakta ve yaymakta tamamiyle hür ve serbesttir.

İbraz esası, yukarda da temas ettiğim gibi inik fiyatlı kâğıttan faydalanmak istenen kitabın münhasıran, tesbit edilen kategorilere dâhil olup olmadığını tâyin ve baskı için lâzım olan kâğıt miktarını tesbit etmeye yarıyan idari bir tedbirden ibarettir. Kitabın mündericatiyle ve ihtiva ettiği fikirlerle alâkası yoktur. Binaenaleyh:

1. Alınan kararın, bütün kitaplara şâmil umumi mahiyette olmaması,
2. Yapılan incelemenin kitabın ihtiva ettiği fikirlere matuf bulunmaması,
3. Kitabın kısmen veya tamamen yayınlanmaktan men'i bahis konusu olmaması.

Dolayısıyla inik fiyatlı kâğıttan faydalanmak isteyenlere tahmil edilmiş olan, müsveddelerin gösterilmesi mecburiyeti Anayasamızın 77'nci maddesinde menedilen "Basından önce denetleme ve yoklama" mahiyetinde telâkki edilemez.

Millî Korunma Kanunu kârsız olarak verilen maddelerin nerede ve ne suretle kullanılacağı tesbit etmek yetkisini vermiştir. Bundan başka Hükümetin, âmme menfaatini korumak hususunda kanunlara aykırı olmamak şartıyla her türlü idari tedbirleri almak yetkisine sahip bulunması idare hukukunun esaslı bir kaidesidir. Hâdisede, inik fiyatlı kâğıtların hangi nevi kitaplara tahsis edileceğini, tahsis işleminin hangi usuller ve şartlar dairesinde tekemmül ettirileceğini tâyin hususunda Hükümetçe objektif kaideler konulmuş olması, hukukan idareye tanınmış olan takdir hakkının kullanılmasından ibaret olup alman kararda kanunlara muhalif bir cihet olmadığına nazaran hâdisede bu bakımdan da mevzuatımıza aykırılık bulunmaktadır.

Şimdi de öğretici ve faydalı kitaplara tonu (850) liradan tahsis olunan kâğıdın fiyatının dünya piyasasına nazaran çok yüksek -dünya piyasasında ton fiyatı 280 lira- olduğu hakkında naşirler tarafından ileri sürülen iddianın mahiyetine bir göz atalım:

Öğretici ve faydalı kitaplar için tonu (850) liraya satılan kâğıt, 3'ncü hamur gazete kâğıdı evsafında olup maliyet fiyatına verilmektedir. Bu evsafıta, bir kâğıdın yabancı memleketlerden getirilmesi halinde, gümrüklü maliyeti 950-1100 lira arasında olabilir. Biraz önce de arzettiğim veçhile aynı kâğıdın fabrika teslimi serbest satış fiyatı (1000) lira olup aynı nevi kâğıdın ithal fiyatına tekabül etmektedir. Aynı hal, 2'nci hamur baskı ve yazı kâğıtları fiyatlarında da görülmektedir. 2'nci hamur kâğıdın yabancı memleketlerden ithal fiyatı 1.250-1.350 lira ve fabrika satış fiyatı da 1.400 liradır. Bugün dünya piyasasında tonu (280) liraya kâğıt bulmak mümkün değildir. Bu fiyat bundan üç dört yıl evveline ait olsa gerektir. O zamandan beri kâğıt piyasası hayli yükselmiş bulunmaktadır. Nitekim son zamanlarda Avusturya'dan Gazeteciler Kooperatifine yapılan bir teklif ile tonu (930) liraya mal olacağı anlaşılmış olduğu gibi Devlet Kırtasiye idaresinin muhtelif memleketlerden toplamış olduğu kâğıt fiyatları da dünya kâğıt fiyatlarının İzmit Fabrikası fiyatlarına çok yakın bulunduğunu göstermiştir.

Şu hale göre, kitap naşirlerinin iddia ettikleri gibi yabancı memleketlerden tonu 280 liraya kâğıt ithali varit bulunmadığı gibi İzmit Fabrikamızın tonu 850 liradan

sattığı kâğıtlardan mühimce bir kâr sağladığı iddiası da mesnetsizdir. Bilâkis, fabrika bu kâğıtları tamamiyle maliyet fiyatına vermektedir. Binaenaleyh Hükümet kitap naşirlerine maliyet fiyatı üzerinden kâğıt tahsis etmekle onlara istisnai bir menfaat sağlamaktadır. Bu itibarla, bu tahsisten faydalanma şartlarını tâyin etmek hakkını iktisap etmektedir. Bu şartların ise ancak âmme menfaatinin tahakkuk ettirilmesi gayesine müteveccih olacağına şüphe edilemez. Aksi halde Türk mükellefinin ödediği vergilerle kitap naşirlerinin menfaatlerini korumak neticesini verir ki, hiçbir Hükümetin böyle bir esası hareket noktası olarak kabul etmesine ne hukukan ne de siyaseten imkân olamayacağı meydandadır.

Kitap basınıma tahsis edilecek inik fiyatlı kâğıtların tahsis şartları ve bunları gerektiren hususlar hakkında Hükümetinizin görüşünü arz etmiş bulunuyorum.

Sözlerimi bitirmeden önce, bu şartların değişmez esaslar mahiyetinde olmadığını belirtmek isterim. Konulan şartlarda tatbik kabiliyeti bulunmadığı ispat edilirse, Hükümetiniz bunları, âmme menfaati mülâhazası çerçevesi içinde kolaylaştırmak için her türlü incelemelerde bulunmağı da vazifesi cümlesinden soyar. Kitap naşirleri, Hükümete müracaatla tatbikinde imkânsızlık buldukları noktalar hakkında görüşlerini açıklamış olsalardı Hükümetinizin bunları da tetkik edeceğine şüphe yoktu. Fakat naşirler gazetelerde beyannameler yayınlamak ve resmî makamlara protestolar yağdırmak suretiyle günün geçer akçası olan demagoji yolunu tercih ettiler. Bununla beraber Hükümetiniz dileklerini tetkike fırsat vermek üzere, Ankara'ya temsilci göndermelerini, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü vasıtasıyla kendilerine bildirmiştir; İzmir Kâğıt Fabrikasının durumunu da yüksek huzurunuzda arz etmek isterim. Biz kâğıt sanayiini memleketimizde yeni kurduk, ihtiyacımızın pek az kısmına cevap verecek mahiyette fabrika ve' imalâthanelerimiz vardır.

Senelerden beri kâğıtçılık sanayiini ilerletmiş, bu sanayideki sermayelerini itfa etmiş, her türlü maliyet fiyatlarını indirme esbabının bütün teferruatıyla fabrika muvaffak olmuş memleketlerin maliyet fiyatıyla yeni kurulmuş olan, başlangıçta bulunan fabrikamızın rekabet edebileceğini iddia etmekten çok uzağım. Bugünkü hâdisat ve şeraitle bizim bütün bu noksanlara rağmen fabrikamızdan aldığımız kâğıtlarımızı kullanmak için aşağı yukarı dışardan getirdiğimiz fiyatlara yakın bir fiyatla satmaktayız. Fabrikamız, bilhassa ormanlarımızdan tomruk almak suretiyle selüloz imal ederek çalışmaktadır. Halbuki ormanlarımızın memleketin kereste ihtiyacına cevap verecek kadar verimli ve kâfi miktarda tomruk verecek durumda olmadığı muhakkaktır. Bütün memleketlerde olduğu gibi bizim de kâğıt sanayiimiz normal tekâmül yoluna girerek kâğıt imalini, selüloz hamurunu orman enkazından veyahut sap saman maddelerinden çıkartmak mecburiyetindedir. İzmit Fabrikamızın selüloz imalâtında mütekâmil tedbirlerle teşhiz etmezsek ve selüloz sanayiinin eksiklerini ikmal etmezsek, uzak ormanlardan kereste vermek yoluna gitmekle biz bu fabrikayı işletemeyiz ve günün birinde bu fabrika durur, hattâ kapanma vaziyeti arzeder. Bizim yapacağımız iş, gerek naşirlere, gerek kitap basmak istiyen müelliflere elimizden geldiği kadar beş para kâr gözetmeksizin hizmet etmektir ve zaten kendilerine kâğıt satmak hevesimiz de yoktur. Şimdiye kadar olduğu gibi isterlerse kâğıtlarını başka memleketlerden tedarik hususunda serbesttirler. Ben kendilerine Hükümet namına, kâfi dolar dövizimiz olmadığı için bu nevi döviz vadedemem ama isterlingile (Sterlin) elimden gelen yardımı yapmaya

hazırım. Fabrikamız, zaten, kendilerini kârlı bir müşteri telâkki etmiyor ki, behemehal kendilerine kâğıt satmak için hevesli olsun. Eğer bunun kendileri için bir külfet ve tazyik meselesi telâkki ediyorlarsa bunlar kâğıtlarını hariçten getirtmek yollarına teşebbüs edebilirler. Bu takdirde kendilerine elimizden gelen yardımı yapmaya çalışırız.

Mâruzâtım bundan ibarettir.⁸²

⁸² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:12 Birleşim 80, Sayfa 585-588*

8 Temmuz 1948 Perşembe Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Muhakkak

AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) — Başbakan da benimle birlikte temennide bulunuyor, ben konuşurken “muhakkak” diyerek iştirak ediyor. Yalnız bu muhakkak sözünün kendileri mesuliyet mevkiinde bulundukları için temenni hududunda kalmamasını rica ediyorum. Şurada bir kümbetten ibaret olan eski Sergievi Binasına dört buçuk milyon lirayı temin eden Hükümet tohumluk kredisinde para bulamıyorum derse bunu, mesuliyetini müdrik olmıyan bir hükümetin cevabı telâkki ederim. Şimdiye kadarki, konuşmalarımızda bir zihniyet değişikliğine varmak istiyoruz. Malî setleri istihsal meselelerimizin karşısına çıkartmıyalım. Bu memlekette zirai meseleleri halledecek imkânları arıyalım. Bu nokta-i nazarı izah ederken eğer Başbakan: Benim de içimden böyle geçiyor ama buna imkân yoktur derlerse kendileri bu meseleyi katiyen bizim gibi anlamıyor demektir.

O halde ben şimdi sualimi kendilerine tevcih ediyorum: Bu ana görüşmelerimiz karşısında Türkiye'nin zirai meselelerinin halli yahut kredi meselesinin halli için ne düşündüğünü Meclis huzurunda açıklamasını kendilerinden bilhassa istirham ederim.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlar; Tahtakılıç arkadaşımızın mütalâalarına oradan “muhakkak” demek suretiyle iştirak edişim, samimî bir hissin ifadesinden başka bir şey değildir.

AHMET TAHTAKILIÇ (Afyon Karahisar) — Teşekkür ederim.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Ziraî mevzuu, yüksek huzurunuzla mütaaddit vesilelerle, mütaaddit defalar münakaşa konusu olmuştur. Hükümetçe bu bankanın hakikaten kendi teşebbüsleri ve bizim yardımımızla, zirai krediyi karşılayacak bir hale getirilmesi mukarrerdir. Bu hususta ilgili müesseseler ve ziraat adamlarıyla yapılan tetkikler ve temaslar neticesinde bu rapor meydana gelmiştir. Bu rapor üzerine hazırlanacak tasarı ile sizleri karşı kargıya getirmek inşallah bana nasip olur. Bu müessesenin sermayesini bugünkünün iki misline ve belki daha yukarısına çıkarmak mukarrerdir. Bu imkânı hazırlamaya uğraşıyoruz. Bunu belirtmek için söz aldım, arkadaşımızın alâkasına da teşekkür ederim.⁸³ *(Allah muvaffak etsin sesleri)*

⁸³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:12 Birleşim 85, Sayfa 1007-1008*

10 Kasım 1948 Çarşamba

Diyarbakır Milletvekili İhsan Hamid Tigrel'in, Doğu İllerimizin Kalkınması İçin Hükümetçe Alınan Tedbirler Hakkında Sorusuna Cevabı

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın arkadaşımız Reşat Şemsettin Sirer'in verdiği takriri, bilhassa bu takririn ihtiva ettiği bazı malûmatı Tarım Bakanlığından istedim. Bu malûmat henüz elime gelmiş değildir. Onun için sayın arkadaşımın bu sual takririnin cevaplandırılmasının gelecek haftaya bırakmasını rica ederim.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) — Başüstüne, muvafık.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Devamla) — Kendisine bu hususta tam malûmat vermek maksadiyle bu tehir ricasında bulundum.

Şunu arz edeyim ki, aynı mevzu ile Hükümet bir müddet evvel meşgul olmuş ve meseleyi memleket çapında ele alarak, ormanlarımızın bugün verim kabiliyeti de istenilen kudrette bulunamadığına göre, memleketin mahrukat ihtiyacının ne suretle temin edilebileceğinin tetkiki ile Hükümete bu hususta bir rapor verilmesi Bakanlar Kurulunda konuşulmuş ve ilgili Bakanlıklardan bu iş için sureti mahsusada bir komite kurularak kendilerine bir vazife olarak, mevzu mal edilmiştir. Ama sual takririni karşılamak için arkadaşımın istediği malûmatı Tarım Bakanının göndermesini rica ettim. Fakat bu malûmat bu anda elimde olmadığı için gelecek haftaya tehirini daha faydalı bulmaktayım.

BAŞKAN — Gelecek Çarşamba gününe.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Çarşamba gününe.

EMİN SOYSAL (Maraş) — Öbür seneye kalsın daha iyi.

— *Diyarbakır Milletvekili İhsan Hâmid Tigrel'in, Doğu illerimizin kalkınması için Hükümetçe alınan tedbirler hakkında Başbakanlıktan sözlü sorusu (6/187)*

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Onun da Cumaya tehirini istiyorum. Esasen onlar da tehirini istediler ve bana da söyliyerek gittiler.

BAŞKAN — Cuma gününe kalıyor.⁸⁴

⁸⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:13 Birleşim 4, Sayfa 72*

10 Kasım 1948 Çarşamba İstanbul Milletvekili Fuad Köprülü ve 15 Arkadaşının Şeker Fiyatına Yapılan Zam Dolayısıyla Başbakan Hakkında Gensoru Açılmasına Dair Önergesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Önerge Başbakan'dan Gensoru açılmasını istemektedir.

Şimdi, evvelâ Gensorunun açılıp açılmamasına Yüksek Heyetiniz karar verecektir. Evvelâ bunu yüksek oyunuza sunacağım. Bu kabul olduğu takdirde ne günü Gensoruya başlanacaktır, o da Kamutayca tesbit olunacaktır.

Şimdi önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul olduğu takdirde gensorunun açılmasını istiyorsunuz demektir.

Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul olunmuştur.

Gensoruya hangi gün başlayacağız, şimdi onu tespit edeceğiz.

Hükümet hangi günü istiyor.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Arkadaşlar; Demokrat Parti arkadaşlarımız şeker mevzuuna müteallik ve şekere bir müddet evvel yapılan zam dolayısıyla vermiş oldukları gensoru önergesini Yüksek Heyetiniz kabul etmek suretiyle, Hükümete de bu mevzu üzerinde, yine meseleyi umumi efkâr önünde tenvir etmek fırsatını verdiği için dolayı arzı şükran ederim. Elimden geldiği kadar gensorunun bir an evvel ruznameye alınıp Kamutayda müzakere ve intaç edilmesi zihniyetiyle mütehassisim. Fakat sual içindeki bir takım istatistiki malûmatı toplamak mecburiyetini tevhit eden fıkralar, bütün bu gayretlerime rağmen ihtiyatlı, olmak üzere yarından sonraki cuma günü bu sualin müzakere konusu olmasını istemek imkânını selbetmektedir. Mümkün mertebe az zamanda, hem Demokrat Parti arkadaşlarımı tatmin etmek hem de efkârı umumiyeyi istediği izahata kavuşturmak için Yüksek Heyetiniz tasvip buyurursa önümüzdeki Pazartesi gündemine alınıp müzakere edilmesini bendeniz muvafık buluyorum. Tabîî bu, tensibinize muallâk bir meseledir.

BAŞKAN — Önerge sahiplerinin bir diyecekleri var mı? (Sağdan, muvafık sesleri)

Önerge sahipleri ve Hükümet mutabık kalmışlardır.⁸⁵

10 Kasım 1948 Çarşamba

Tokat Milletvekili Recai Güreli'nin, Demokrat Parti Genel Başkanının Kristal Gazinosunda Vermiş Olduğu Beyanat Hakkında Sorusuna Cevabı

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Arkadaşlarımızdan Recai Güreli bir gazetede gördüğü bir havadis üzerine Hükümetten, bu havadisın aslı var mı, yok mu diye soruyor. Müsaade ederseniz mevzua maksur olmak üzere kısaca maruzatta bulunacağım.

Sayın arkadaşımızın istinat ettiği şey 27 Eylül tarihli Cumhuriyet Gazetesinin karşı Parti Lideri Sayın Celâl Bayar'a atfen neşrettiği bir malûmattır. Halbuki o gazetenin ertesi günkü nüshasında; bir gün evvel yazılan yazının Demokrat Parti Lideri Sayın Celâl Bayar'ın beyanatına tamamen mutabık olmadığına dair bir tavzih çıkmıştır.

Aynı mevzuu yazan diğer bir gazete de. Vatan Gazetesinde, Cumhuriyetin 27 Eylül nüshasında Celâl Bayar'a atfen yazılan meal itibariyle çok farklı bir yazı da vardır. Celâl Bayar'ın, Cumhuriyetin 27 Eylül tarihli nüshasında yazılan tarzda bir şey söylemediği diğer gazetelerde vardır; aynı zamanda neşriyatı ertesi günü çıkan Cumhuriyet Gazetesi bunu tavzih etmiştir. Bayar'la her hangi bir Koalisyon fikri veya şu veya bu Bakanlığın seçim teminatı olarak Demokrat Partili arkadaşlarımıza terki hakkında aramızda hiçbir şey görüşüldüğü vâki değildir. Hattâ Ben Cumhurbaşkanı'na da bu meseleyi arzettim. Bir arkadaş Cumhuriyet Gazetesinin 27 Eylül tarihli yazısına istinat ederek böyle bir şey rica ediyor; benim bilmediğim ve Devlet Başkanı ile karşı Parti arasında böyle bir konuşma oldu mu diye kendilerinden de sordum. Katiyen böyle bir şey aramızda konuşulmuş değildir dediler. Binaenaleyh ne Cumhurbaşkanı ile ve ne de benimle, doğrudan doğruya ne Celâl Bayar'la ne de Demokrat Parti erkânı ve reislerinden birisiyle böyle bir şeyin konuşulduğu vâki değildir.

Böyle bir vaziyetin olmadığına arkadaşımı ikna edebildiysem sözlerime başka bir şey ilâve etmiyeceğim. Mâruzâtım bundan ibarettir.⁸⁶

12 Kasım 1948 Cuma

Diyarbakır Milletvekili İhsan Hamid Tigrel'in, Doğu İllerimizin Kalkınması İçin Hükümetçe Alınan Tedbirler Hakkında Sorusuna Cevabı

BAŞKAN — Diğer soru önergesine geçiyorum.

25.X.1948

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Doğu İllerimizin kalkınması mevzuu etrafında Hükümetin bazı tedbirler almakta olduğunu gazetelerin neşriyatından ve çeşitli beyanlardan öğrenmekteyiz.

Meselenin umumi efkârca iyiden iyiye anlaşılabilmesi için bu hususta Hükümetin ne düşündüğünün, bu mevzuda ne gibi bir karara varıldığının ve bunun tahakkuku için esaslı bir program yapılıp yapılmadığının, yapılmış ise ana hatlarıyla malî portesinin neden ibaret okluğunun bilinmesinde fayda mülâhaza etmekte olduğumdan keyfiyetin Meclis kürsüsünden Sayın Başbakan tarafından açıklanmasını sonsuz saygılarımla rica ederim.

Diyarbakır Milletvekili
İhsan Hâmid Tigrel

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Bu mealde diğer iki takrir daha vardır, onların da okunmasını rica ederim.

BAŞKAN — Malûmu âliniz, önergeler ayrı ayrı okunur ve Bakan birisine cevap verdikten sonra, diğeri için de aynı şeyleri tekrarlarını şeklinde cevap verir. Teamülümüzü bozamayacağımız için bu şekilde hareket edeceğiz. Lütfen siz cevabınızı veriniz.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın Arkadaşlar; üç Sayın Milletvekili İhsan. Hâmid Tigrel, Gl. Vehbi Kocagüney ve Fahri Karakaya tarafından aynı mealde olmak üzere, Doğu İllerimizin kalkınması mevzuunda Hükümetçe bir program hazırlanmış olup olmadığını ve hazırlanmış ise ihtiva ettiği esasların ve malî portesinin açıklanması hakkında verilen sözlü Boru önergeleri dolayısıyla bu hususta Hükümetin düşüncelerini kısaca açıklayacağım.

Doğu illerimizi idari, ekonomik ve kültürel bakımdan muhtaç olduğu tesislere ve teşkilâta kavuşturmak konusunu, Cumhuriyet Hükümetleri öteden beri umde ittihaz etmiş olmakla beraber, imparatorluktan devralınan harap ve bakımsız yurdun her tarafında birden aynı hızla faaliyete geçmeye malî kaynaklarımızın ve teknik eleman mevcudumuzun imkân vermemiş olması yüzünden, Doğu illerimizin ihtiyaçları şimdیه kadar toplu ve plânlı bir şekilde ele alınamamış, muhtelif bakanlıklarca bu illerde girişilen faaliyetler münferit mahiyette kalmıştır

Doğu illerimizin coğrafi ve stratejik ehemmiyeti bu illerin ihtiyaçlarını biran evvel ve toplu olarak ele almaktaki mübremiyeti her gün biraz daha artmakta olduğunu müşahede eden Hükümetiniz bu hususta muhtelif Bakanlıkların faaliyetlerini koordine etmek ve Doğunun kalkınma işini bir plân ve programa bağlamak maksadiyle fâaliyete geçmiş ve içişleri, Dışişleri Sağlık ve Sosyal Yardım ve Çalışma Bakanlarından toplu bir komisyon kurmuştur. Bu komisyon faaliyete geçmiş ve mevzuun teknik esaslarını

hazırlamak üzere, muhtelif Bakanlıklarda çeşitli teknik komiteler kurarak çalışmalarına başlamıştır

Hazırlanacak programa esas teşkil edecek mülahazalar şunlardır

1. — İlçe teşkilâtını artırmak, bunun temine kadar tam teşkilâtlı bucaklar kurmak;
2. — Doğu'da Hükümet konaklarını, Posta, Telgraf ve Telefon ve Tekel binalarını ve memur evlerini, mahallî inşa usul ve malzemelerini de nazari dikkate alınmak suretiyle yapmak,
3. — Bu illere gönderilecek memurlara mahrumiyet derecelerine göre bir tazminat vermek bazı haklar tanımak;
4. — Ağır ceza mahkemesi bulunmayan illerde bu Mahkemeleri tamamlamak, diğer yerlerde seyyar hâkimlikler kurmak,
5. — Bu illetin muhtelif yerlerinde sağlık merkezleri açmak, seyyar hekimlikler ihdas etmek, eczane olmıyan yerlerde sabit ve seyyar hekimliklerde ilâç bulundurmak, sağlık merkezlerinde bölgenin genişliğine göre ebe bulundurmak;
6. — Sıtma ve trahom mücadele teşkilâtı kurmak;
7. — Büyük il merkezlerinde ziraat aletleri sağlayacak depolar ve tamirhaneler açmak, mahrukat ve suni gübre ihtiyacını karşılamak, haralar vücade getirmek;
8. — Öğretim müddeti üç yılı geçmiyecek yatılı bölge okulları açmak, okuma çağını geçirmiş kadın ve erkekler için pratik usullerle bilgiler verecek ve Türkçeyi öğretecek tedbirleri gerçekleştirmek;
9. — Yaz, kış geçilmeye müsait yol şebekesi tesis etmek ve suları ıslah eylemek.

Komisyonların çalışmaları henüz bitmemiş olduğundan kalkınma programı kesin bir durum almamıştır. Bu itibarla heyeti umumiyesinin malî portresini ve tatbikat bakımından yıllara bölünüş tarzını şimdiden arz etmek imkânını göremiyorum. Program çalışmalarının birkaç ay içinde tamamlanarak bu yıl faaliyete geçebileceğimizi tahmin ediyorum. Bu maksatla 1949 yılı Bütçesine 10 milyon liralık bir ödenek koymuş olduğumuzu arz ederim.⁸⁷

12 Kasım 1948 Cuma

Elazığ Milletvekili Fahri Karakaya'nın, Doğu İllerinin Kalkınması İçin Hükümetçe Yapılan Plan ve Program Hakkında Sorusuna Cevabı

BAŞKAN — Arkadaşımızın bu sorusu gündemde yoktur. Fakat kendisi bugünkü gündeme alınmasını talep ediyor. Aynı zamanda Hükümet bu konuda iki sözlü soruyu da şimdi cevaplandırmış bulunmaktadır. Bu itibarla müsaade buyurursanız arkadaşımızın bu sorusunu gündeme alalım. *(Muvafık sesleri)*

Fahri Karakaya'nın Doğu illerimizin kalkınması hakkındaki sözlü sorusunun gündeme alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Arkadaşlar; bu konuda yeni bir şey söylemek için huzurunuzda gelmiş değilim. Fahri Karaya arkadaşımızın sorusuna dikkat buyurmuş iseniz, evvelce cevaplandırıdığım iki sorudaki sualler tekrar olunmaktadır. Plân ne halledir, bu sene bütçeye ne konu?

Doğu illerimiz hakkındaki mâruzâtım bugün verilebilecek malûmatı ihtiva etmektedir. Çok temenni ederim ki, bütçe çıktıktan sonra ve bizim de plânlarımız tatbikat haline geçtikten sonra Yüksek Heyetinize bu hususta daha esaslı ve tatmin edici mâruzâtta bulunmak imkânı hâsıl olacaktır.

BAŞKAN — Buyurun Fahri Karakaya.

FAHRİ KARAKAYA (Elâzığ) — Efendim. Sayın Hasan Saka'ya verdikleri izahattan dolayı teşekkür ederim. Yalnız kısaca arzedeyim ki Doğu illerinin kalkınması dendiği vakit; bu, yalnız Doğuda birkaç vilâyetin kalkınması demek değildir. Bu, Türkiye ölçüsünde bir kalkınmadır.

Bu hususta esaslı izahat vermiyeceğim. Hükümetin bahis buyurduğu komitelerin çalışmalarının neticesini pek yakın zamanda bekliyoruz. Ondan sonra icabederse Yüksek Huzurunuzda esaslı şekilde mâruzâtta bulunacağım. O itibarla sözümü burada kesiyorum.⁸⁸ *(Bravo sesleri)*

⁸⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:13 Birleşim 5, Sayfa 93*

12 Kasım 1948 Cuma**Erzurum Milletvekili General Vehbi Kocagüney'in, Doğu İllerinin Kalkınması İçin Hükümetçe Hazırlanan Plan Hakkında Sorusuna Cevabı**

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Sayın arkadaşım İhsan Hâmid Tigrel'e çok teşekkür ederim, bu mevzuda bana tekrar konuşmak fırsatını verdiler.

Arkadaşlar, Bu mevzu üzerinde henüz Yüksek Heyetinizi bütün teferrüatıyla tenvir edecek dununda ve işgal edecek vaziyette değiliz. Yalnız yüksek heyetinizin malumu olduğu üzere Cumhuriyet Hükümetleri bu mesele ile yeni değil, hayli zamandan beri etüd halinde olsun, tetkik hâlinde olsun meşgul olmuşlardır. Ait olduğu Bakanlıklarda bu güzel illerimizin mukadderatı ve kalkınma imkânları üzerinde büyük hazırlıklar yapılmıştır. Hükümetimiz, şimdi bu mıntıkaların, bu illerimizin bütün jeopolitik ve stratejik ve diğer bakımlardan bütün hususiyet ve ehemmiyetlerini nazarı itibara alarak katî bir tatbikat sahasına geçmek kararıyledir ki, nihayet bütün bu etüd ve netayici malûm ve müspet ve muayyen zamanlar zarfında tatbik edilmek üzere işe koyulmuş ve icraat programını ona göre tanzim ederek bir tatbikat programına bağlamak üzeredir. Pek tabîî olarak böyle büyük mikyasta, büyük bir meselenin, ihzarı muamelâtının biraz zaman meselesi olduğunu, da takdir ve kabul buyurursunuz, kanaatindeyim.

Bir kere program hazırlandıktan sonra, bunu kaç sene zarfında ve hangi kısımlarının hangi yerlerde tatbik edileceği teknik hesaplarıyla birlikte yüksek heyetinize lâzımgelen müracaatları yapacağız.

B.M.M. ninde, zaten ötedenberi takip buyurduğu ve Hükümetlerine verdiği direktiflerine dâhil mühim bir mesele olmak itibarıyla bu hususun tasvibinize iktiran edeceğinden emin bulunmaktayız.

Binaenaleyh bu kadar mühim mikyasta olan meselenin esaslı ve ciddî bir surette hazırlanıp Yüksek Heyetinize getirilmesi için bize bir miktar zaman vermenizi ve arkadaşımın da sabırlı olmasını rica ediyorum. Biz bilhassa son zamanların bu kalkındırmanın ehemmiyetini ne dereceye kadar tahrik etmiş olduğunu göz önünden bir an kaçırmıyoruz, arkadaşımız bundan emin olsunlar.

1949 Bütçesine teklif halinde koyduğumuz 10 milyon lira âdeti bir başlangıçtır. Ve hiç olmazsa önümüzdeki senelerde bu işlerin, ne olursa olsun, esaslı bir surette, işaret buyurdukları su işine, köprülere, illerimizi birbirine bağlayan geçitlere, yollara bir an evvel başlamak ve bu seneyi boş geçirmemek için bu küçük para ile işe atılmaya karar verdik. Meselenin para bakımından portesinin ne olduğu, bilâhara arzedeceğimiz müfredatlı programlarla ve teferruatlı puanlarla meydana çıkacaktır.

Sayın Arkadaşlarını, bu iş, hayli para ve birçok sene zarfında yapılması ancak tasavvur edilebilen büyük işler mevzuubahis olduğuna göre, şimdiden bunların teferruatına girmeyi faydalı mütalâa etmiyorum. Her halde Yüksek Heyetinizden icabeden mühim paraların temin ve tedarik edilmesi için ricada bulunacağız. Memleketin umumi surette kalkınması, Şark ve Garbındaki hayatın az çok birbirine benzer şekilde olması ve müsavat tesis eder bir istikamette yürütülmesinin hedefimiz ve esaslı programımız olduğuna emin olmanızı rica edeceğim. *(Alkışlar)*

3. Erzurum Milletvekili Gl. Vehbi Kocagüney'in, Doğu illerinin kalkınması için Hükümetçe hazırlanan plân hakkında ki, sorusuna Başbakan Hasan Saka'nın sözlü cevabı (6/188)

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Aşağıdaki soruya Sayın Başbakanımızın sözlü olanak cevap vermelerini dilediğimi saygılarımla arz ederim:

Doğu illerimizin kalkınması için Hükümetçe hazırlanan plân genel olarak neleri ihtiva ediyor? Plânın tatbiki kaç yıla ayrılmıştır;

1949 Bütçesine bu maksat için ne kadar Ödenek konmuştur?

Erzurum Milletvekili
Gl. Vehbi Kocagüney

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Zannederim ki; mâruzâtıma yeni bir şeyin ilâvesine lüzum yoktur. Eğer arkadaşımı tatmin edememişsem, ilerde arzı malûmat ederim.⁸⁹ (*Muvafık sesleri*)

⁸⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:13 Birleşim 5, Sayfa 89-90*

5 Ocak 1949 Çarşamba

Çanakkale Milletvekili Ali Rıza Kırsever'in, Ordu Tarafından Satılan Koşum Hayvanları Hakkında Sorusuna Cevabı

BAŞKAN — Soruyu okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

İkinci Cihan Savaşında, Ordunun taşıt işlerinde kullanılmak üzere, köylünün istihsal ve geçim vasıtası olan, koşum hayvanlarına ve arabalarına tekâlifi harbiye usulü ile el konulmuştu. Bu kere Ordu işlerinde lüzumsuz kalarak peyderpey satışa çıkarılan bu hayvanların, yeniden ziraat sahasında kullanılmaları için muayyen bir bedelle taksitle bağlanarak fakir çiftçilere verildiği takdirde zirai istihsalin artması ve köylünün kalkınması bakımından, faydalı bir tedbir olacağına inanmaktayım.

Bu konu hakkında Hükümet ne düşünüyor? Sayın Başbakanın sözlü olarak açıklamasını rica ederim.

Saygı ile.

Çanakkale Milletvekili
Ali Rıza Kırsever

BAŞBAKAN HASAN SAKA (Trabzon) — Muhterem Arkadaşlar; Çanakkale Milletvekili Sayın Ali Rıza Kırsever'in, Ordu tarafından satılan koşum hayvanlarının köylülere taksitle verilmesi hakkındaki sözlü som önergesine cevap arz ediyorum:

Ordunun motörlü hale getirilmekte olması dolayısıyla Ordu elinde fazla kalan hayvanlar Artırma ve Eksiltme Kanununun hükümleri dairesinde peşin para ile isteklilere satılmaktadır.

Bu hayvanlar, Sayın Milletvekilinin bahsettiği gibi tekalifi harbiye suretiyle alınmış olmayıp Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu hükümleri dairesinde değer pahaları peşin verilmek suretiyle tedarik edilmişlerdir:

Bunların, önergede ileri sürüldüğü şekilde, taksitle satılmasına kanuni mevzuat imkân vermemektedir.

12 yaşını bitirmiş iğdiş ve kısraklarla, 15 yaşını bitirmiş katırların Ordudan çıkarılması hakkındaki 3563 sayılı Kanun bu suretle Ordudan çıkarılacak hayvanların taksitle satılabilmesine cevaz vermekte ise de bu kanun arzettiğim sebeplerle ve yalnız hazarda Ordu kadrosundan çıkarılacak münferit hayvanlara ait bulunmaktadır. Bugün bahis konusu olan bu kanunun şümulüne girmiyen hayvanlar 17.500 aded olup bunlardan %90'ını satılmıştır. Geri kalan miktar, taksitle satışı temin için kanun yapmak külfetine değmeyecek kadar azdır. Hükümetinizin normal şekilde devam eden satışları durdurmasının Hazine zararını intaç edeceği kanaatinde olduğunu arz ederim.⁹⁰

⁹⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:15 Birleşim 27, Sayfa 22-23*

MEHMET ŞEMSETTİN GÜNALTAY
Türkiye Cumhuriyetinin 8. Başbakanı

BİYOĞRAFI

Ord. Prof. Dr. MEHMET ŞEMSETTİN GÜNALTAY
(1883, Erzincan, Kemaliye - 19 Ekim 1961, İstanbul)
Türkiye Cumhuriyeti 8. Başbakanı, 18. Hükümet Başkanı

Mehmet Şemsettin Günaltay

1915'te İttihat ve Terakki Fırkası'ndan Ertuğrul (Bilecik) mebusu seçilerek Meclis-i Mebusan'a girdi. Bu görevini Meclis-i Mebusan'ın kapatıldığı 1920'ye kadar sürdürdü.

1920'de Teceddüd Fırkası'nın kurucuları arasında bulundu, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin İstanbul teşkilâtında da görev aldı. Bu sırada Mustafa Kemal'in emriyle İstanbul'da Cumhuriyet Halk Partisi teşkilâtını kurmaya memur edildi. Daha sonra Kuvâyı Milliye içinde bulunan ve İstanbul Belediye Meclisi Üyeliği ve Reis Vekilliği'ne seçilen Günaltay'ın siyasî hayatının ikinci devresi ise, 1923'te Cumhuriyet Halk Fırkası Sivas Milletvekili olarak I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev aldı. 1924 yılında İlahiyat Fakültesi'nin kuruluşunda bu fakültenin başına getirildi.

12 Nisan 1931'de *"Türk Tarih Tedkik Cemiyeti"* adıyla kurularak, 1933'te *"Türk Tarih Kurumu"* adını alan kurumun kuruluşundan itibaren kurucu üyesi olmuş ve 1941'de bu kurumun başkanlığına seçilerek bu görevini vefatına kadar sürdürdü.

II. Dönem (Ara Seçim), III., IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönem Sivas, IX. Dönem Erzincan Milletvekilliği, V. Dönemde Teşkilât-ı Esâsiye Encümeni Reisliği, VI. ve VIII. Dönemlerde TBMM Başkanvekilliği yaptı. Şemsettin Günaltay, 1949'da Hasan Saka'nın istifası üzerine başbakanlığa getirildi ve Demokrat Parti iktidarına kadar bu görevini sürdürdü. CHP İstanbul İl Başkanlığı ve 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Kurucu Mecliste Cumhuriyet Halk Partisi Temsilciliği (6 Ocak 1961 - 25 Ekim 1961) da yapan Günaltay, 1961'de İstanbul senatörü seçilmiş, ancak göreve başlayamadan vefat etmiştir.

GÜNALTAY HÜKÜMETİ DÖNEMİ
18. Cumhuriyet Hükümeti
(16.01.1949-22.05.1950)

24 Ocak 1949 Pazartesi

18. Cumhuriyet Hükümetinin Programını Sunuş Konuşması

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Büyük Millet Meclisi'nin Sayın üyeleri, bugün programını okuyarak güveninizi istemek üzere Yüksek Kamutayın huzuruna çıkmış olan Hükümetiniz, bu vazifeyi içinde bulunduğumuz şartların ehemmiyetini kavramış olarak üzerine almıştır.

Milletin beklediği huzur ve sükuna kavuşmuş olmaktan henüz uzak bulunan dünya ahvalinin her yerde olduğu gibi memleketimiz üzerindeki ağır tesirleri devam etmektedir. Bu hal ve şartlar milli ekonomiyi, yüksek Meclisçe de bilindiği gibi, ağır tazyik altında tutmaktadır. Fakat yüksek huzurunuzda belirtmeye hacet yoktur ki, durum ne olursa olsun, bizden önceki Hükümetleriniz gibi biz de, ülke bütünlüğümüzün teminatı olan milli müdâfâamızı her davanın başında tutacağız. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Dünya sulhunun korunması yolunda büyük gayretler gösteren memleketimizin kuvvetli olmasındaki faydayı takdir eden dost Amerika Hükümeti'nin yardımıyla, hareket kabiliyeti ve harp kudreti artmakta olan kahraman ordumuzun modern silah ve araçlara intibakını sağlamaya çalışırken, bir taraftan da milli savunma işlerinin bugünün ihtiyaç ve icaplarına göre idaresi için yeni tertip ve tedbirler almak kararındayız.

Değerli Arkadaşlarım,

Milletlerarasında iyi geçinmeyi, yeryüzünde sulh ve emniyete ulaşmayı en büyük ideal saymakta devam edecek olan yeni hükümetiniz bu uğurda kudretinin yettiği kadar çalışmaktan geri durmayacaktır. Samimi olarak bağlı bulunduğumuz Birleşmiş Milletler Kurulu'nu dünyayı bu neticeye ulaştıracak vasıtaların başında görüyoruz. Bu kurulun, bu güç ve asil vazifeyi başarır ve daha iyi bir işler hale gelmesi emelimizdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin yüksek heyetinizce bilinmekte olan ve devam edegelen dış politikası aynı yolda yürüyecektir. Yüksek huzurunuzda tekrar etmek isterim ki, bu siyâsetin ana vasıfları ittifak ve taahhütlerimize ve dostluklarımıza bağlılık, açıklık ve dürüstlüktür. *(Alkışlar)*

İç politikamızda; gelişmekte ve kökleşmekte olan demokratik rejimin memleketimiz için vadettiği aydın istikbâli yaklaştıracak tedbirleri daima artan bir azimle almak bizim de vazifemiz olacaktır. *(Bravo sesleri)* Tek dereceli seçim ve çok partili meclis sistemine dayanan demokrasimizin gayesi halk idaresinin en mükemmel şekilde belirmesine imkân sağlamaktır. Büyük meclisin geçen yıl kabul buyurduğu Seçim Kanunu bu maksadın elde edilmesi için ortaya konmuş ileri bir eserdir. Hükümetimiz, 1950 seçimlerinin hiçbir vatandaşın yüreğinde şüpheye yer bırakmayacak en teminâtli bir şekilde yapılması için, ilmin ve tecrübenin telkin edeceği tedbirleri gözönünde tutmaktan geri kalmayacaktır.

İçinde bulunduğumuz demokratik hayatın kolaylıkla ve süratle gelişmesi için, icap ettikleri her sahada yeni kanunlar sunmakta ve eskilerin değiştirilmesini arzetmekte tereddüt etmeyeceğiz. Bu cümleden olarak bizden önceki Hükümetin üzerinde durduğu Basın Kanununu biz de ehemmiyetle ele alacağız. Bu konuda basın hürriyetini azami derecede teminât altına alan ve aynı zamanda vatandaş şeref ve haysiyetini kıskançlıkla

koruyan Batı Demokrasilerinin mevzuatını örnek tutacağız. Siyâsi hürriyetlerle ferдин her türlü hak ve emniyetini tekeffül edecek tedbirlere azami kıymet verirken cemiyetimizin temelini sarsacak ve genç demokrasimizin taze bünyesini kemirecek zararlı cereyanlardan yurdumuzu korumayı vazifelerimizin başında sayacağız. *(Bravo sesleri)*

Aziz Arkadaşlarım,

Türk inkılâbının ana prensiplerini titiz bir itina ile savunmakta devam edeceğiz. Bütün diğer hürriyetler gibi vatandaşın vicdan hürriyetini de mukaddes tanırız. Din öğretiminin ihtiyari olması esasına sadık kalarak, vatandaşların çocuklarına din bilgisi vermek haklarını kullanmaları için gereken imkânları hazırlayacağız. *(Bravo sesleri)* Fakat laiklik prensibinden ayrılmamıza asla imkân tasavvur edilmemelidir. Bilhassa din perdesi altında bu milleti asırlar boyunca uyuşturmış olan hurafelerin yeni baştan belirmesine asla meydan vermeyeceğiz. Bu konuda alınması gerekli sayacağımız tedbirleri yüksek tasvibinize sunmakta tereddüt etmeyeceğiz.

Her türlü vicdan ve düşünce hürriyetinin masuniyeti esastır. Fakat kanaatler ve düşünceler, kanunlarımızın yasak ettiği tahrik ve propaganda mahiyetini aldığı zaman en ağır suç sayılacaktır. Bu husustaki kanunlar da kısa zamanda büyük meclise sunulacaktır.

Sayın Milletvekilleri,

Demokratik rejimin sarsılmaz temeller üzerinde yükselmesinde Büyük Meclis'in çıkardığı kanunların ve Hükümetin onları tatbikte göstereceği dikkatin ehemmiyeti aşikârdır. Fikirlerin serbestçe ortaya konabilmesi Cumhuriyet kanunlarının müeyyidesi altında bulunduğu bir devirde her bakımdan müstakil olan mahkemelerimizin vatandaş hak ve hürriyeti ile birlikte sosyal nizamın ve memlekette huzur ve sükunun korunması hususunda göstereceği itinanın da aynı ehemmiyeti taşıdığı kanaatindeyiz.

Her derecedeki memurların kendi sorumluluğu ile beraber salahiyetini bilerek görevlerini yapmalarını ve böylece vatandaşların işlerini onlara beyhude zahmet vermeksizin görmelerini ve halkın devlet işlerinde çalışanlara karşı gönülden sevgilerini sağlamak azmindeyiz. Bunun için bir taraftan teşkilâtımızı daha verimli hale sokmak üzere kanunlarımızda ve bu arada memurlar statüsünde lüzumlu gördüğümüz değişikliklerin kabulünü ve İller ve Özel İdareler Kanunları tasarılarının bir an evvel müzakere ve tasvip buyurulmasını Yüksek Meclis'ten rica edeceğiz. Diğer taraftan, memurlarımızda, yukarda söylediğimiz tarzda çalışmanın itiyat haline gelmesi için devamlı dikkat göstereceğiz.

İdare amirlerinin ve emniyet kuvvetlerinin asayişi ve halkın huzurunu sağlamak vazifelerinde her türlü tesirden her nevi endişe ve tereddütten uzak olarak ve yalnız kanunu kendilerine rehber bilerek cesaretle çalışmalarını yurt içinde huzurun başlıca teminâtı sayıyoruz.

Orman Kanununun esas prensiplerini muhafaza edecek ve fakat halkımıza kolaylıklar sağlayacak yeni tadil tasarısını yakında Büyük Meclise sunacağımızı bildirmek isteriz.

Değerli Arkadaşlar,

Hükümet memleket iâşesini karşılamak, milli endüstriye gerekli ham maddelerle işletme malzemeleri sağlamak, döviz kaynaklarımızı kuvvetlendirmek ve iktisâdi

kalkınmamızın temelini teşkil etmek ve istihşâli arttırmak üzere zirâatimizi beş yıllık bir gelişme programına bağlayacaktır.

Devlet sermayesiyle girişilen teşebbüslerde mali imkânlarımızın müsaadesi nisbetinde, başta kömür havzası olmak üzere, madenlerimizi modern teknik vasıtalarla mücehhez, rasyonel çalışır ve istikrarlı bir döviz kaynağı teşkil eder hale getirmek için planlı olmak kararındayız. Yurdumuzun yakıt ihtiyacını mümkün olduğu kadar linyit kömürleriyle karşılayarak maden kömürlerimizi önemli istihşâl faaliyetlerinin ham maddesi ve döviz kaynağı olarak kıymetlendirmek amacımızdır.

Hususi sermayenin iktisâdi sahalarda girişeceği teşebbüsleri teşvik etmek ve kolaylaştırmak Hükümetin başlıca şîari olacaktır.

Değerli Arkadaşlarım,

Avrupa kalkınması için Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin girişmiş olduğu büyük ölçüde yardım hareketinden gereği gibi faydalanabilmeye azami derecede dikkat göstermek kararındayız. Hükümetiniz, bu yardımı kalkınma ve istihşâli çoğaltma işlerinde başlıca destek saymaktadır. Birleşik Devletlerin gösterdiği bu dostane anlayış hem ekonomik kalkınmamızı sağlamaya, hem de bu sayede Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtında faydalı bir unsur olmaya çalışacağız. Bunun için lazım gelen teşkilâtı kurmak yolundayız.

Büyük Meclisin Sayın Üyeleri,

İstikrarlı bir ekonomi düzeninin ve sağlam bir mali politikanın her şeyden evvel bütçe muvazenesine dayanacağına inanıyoruz. Bu muvazeneyi sağlayacak tedbirleri devamlı surette araştırıp tatbik etmek kararındayız.

Vasıtasız vergilerimizde girişilen ıslahat hareketini süratle gerçekleştirmek için Büyük Meclise sunulmuş olan Gelir Vergisi tasarılarının biran evvel kanunlaşmasını lüzumlu saymaktayız.

Vasıtalı vergilerimizin ve bilhassa Muamele Vergisinin ıslâhına çalışacağız.

Devlet daireleri kadrolarının hizmet ihtiyaçlarına göre ayarlanması ve buna muvazi olarak istihkakları düzenleyen teadül kanunlarının ıslahı için, girişilen çalışmaya devam olunacaktır.

1949 Bütçesine gelince; Hükümetiniz, Büyük Mecliste beliren temayülleri göz önünde tutarak bazı kısıntılara ve yeni tertiplere gitmeyi kararlaştırmıştır. Bu sebeple halen Mecliste incelenmekte olan Lüks Kazanç ve Yol vergileri tasarılarını geri istemek kararındayız. Ancak yol programını aksatmadan tatbik edebilmek için, yüksek huzurunuz başka bir teklifle gelmeyi düşünüyoruz.

Değerli Milletvekili arkadaşlarım,

Yüksek huzurunuzda Hükümetin güdeceği iç ve dış politikayı ana hatlarıyla belirtmiş bulunuyorum. Eğer programımız yüksek tasvibinizi kazanırsa ve güveninizi bizden esirgemezseniz kendimizi bütün varlığımızla yurt hizmetine vererek, bu güvene layık olmaya çalışacağız. *(Alkışlar), (Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Hükümet itimat istemiştir. Açık oyla oyunuz müracaat edeceğim.

(Güven oyuna Samsun Seçim çevresinden başlandı)

Oylarını kullanmayan var mı? Kalmamıştır, oy toplama muamelesi bitmiştir.

Tasnif neticesinde 391 Milletvekilinin uya iştirak ettiği görülmüştür. Kamutay 42 reye karşı 349 oyla Hükümete itimat etmiştir. *(Alkışlar)*

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Büyük Meclisin hakkımda gösterdiği yüksek itimada bütün varlığımla şükranlarımı sunarım. Büyük Meclisin güvenine ve yardımına dayanarak deruhte ettiğim ağır ve mesuliyetli vazifenin icaplarım tereddütsüz ifa edeceğime emin olmanızı rica ederim.

Bundan sonraki faaliyetlerimizde de bugünkü müzaharet ve yardımınızın tecellisine emin olarak minnet ve şükranlarımı bir daha tekrarlarım. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN— Önümüzdeki Çarşamba günü saat 15'te toplanılmak üzere birleşime son veriyorum.⁹¹

⁹¹ **TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 8, Cilt 15, Birleşim 36, Sayfa 162-206

7 Şubat 1949 Pazartesi

**Kimseyiz, Terkedilmiş Çocukların Korunması Hakkında Kanun
Tasarısının Geri Verilmesine Dair Başbakanlık Tezkeresi Münasebetiyle
Sözleri**

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşlar; memlekette, kimsenin çocuklar meselesi, yalnız İstanbul’da köprü altında gördüğümüz sefil çocuklar meselesi değildir. Mesele gayet şümullüdür ve memleketin her tarafında himayeye en çok ihtiyacı olan ve yarın muzır bir unsur olarak yetişmeleri ihtimali bulunan pek çok çocuklar bulunmaktadır. Bunlar, milletin yardımı ile kurtulacak vatan çocuklarıdır. Bu tasarının Hükümet, bu noktai nazardan tetkik edilmesini arzu etmektedir. Meclisi Âli ve Encümen bu noktada Hükümetle beraberdir. O halde Hükümet de Encümenle beraber, şükranla çalışır ve bir an evvel bu kanun çıkmış olur.⁹² (*Çok güzel bravo sesleri*)

⁹² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:16 Birleşim 42, Sayfa 45*

22 Şubat 1949 Salı

1949 Mali Yılı Bütçe Kanununun Tümü Hakkında Sözleri

BAŞKAN — Başbakan.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşlar, bundan evvelki celsede az çok hepinizin üzerinde teessür uyandıran hâdiseyi netice itibariyle memlekette hakiki demokrasi tecellisinin inkişafına vesile olması itibariyle iyi bir surette karşılamak icabeder. Bazan beğenilmeyen başlangıçta iyi neticeler verir. Karşı partinin muhterem liderinin sözlerini dinlerken demokrasi hayatımızdaki inkaşafın feyizli neticesini görmekle büyük bir haz duyduk. *(Sağdan bravo sesleri)*

Biz demokrasiyi memlekette husumet, nefret, memleket çocukları arasında şiddet ve adavet yaymak için yaşatmak istemiyoruz. Bizim asıl hedefimiz memleket meselelerini memleket çocuklarının gözü önünde ve bütün memlekete karşı açıkça münakaşa etmek, hatalı yerlerin tashihiyi icabettiren faaliyetlere meydan vermek ve bu suretle memleketin itilâsına çalışmaktır.

Biz bu hususta imanlı insanlarız. Muhterem Demokrat Parti Liderinin de bizimle aynı kanaatte, olduğunu görmekle memleketin istikbali için büyük ümitler besliyoruz. *(Bravo sesleri alkışlar)*

Arkadaşlar, muvazaa ancak geri düşünen insanların ifade edebileceği bir sözdür. Muhalefet memleket içine nifak yaymak, memleket çocuklarını birbirine düşman yapmak, demek midir? Demokraside muhalefet, düşmanlık duygusu beslemeksizin, memleket işlerini karşı karşıya oturup konuşmak, fikirleri karşılaştırarak münakaşa etmektir. Burada en şiddetli münakaşaları yaparız, fakat kapı dışarı çıktığımız vakit hiçbir husumet duymaksızın birbirimizin elini sıkırız. Demokrasi ancak ve ancak bu suretle, bu zihniyetle bu memlekette kurulabilir. Ne C.H.P. ne D.P. mensupları muvazaaya tenezzül edecek adamlar değildir. *(Bravo sesleri)* Biz, husumetsizce karşı karşıya mücadele eden İnsanlar olmalıyız. Demokrasi ancak bu suretle gelişebilir. Bundan dolayı Sayın Celâl Bayar'ın buradaki açık sözlerini, demokrasi hayatımızda yeni bir inkişaf başlangıcı olarak karşılıyoruz.⁹³ *(Bravo sesleri ve alkışlar)*

⁹³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:16 Birleşim 49 Sayfa 409-410*

23 Şubat 1949 Çarşamba Diyanet İşleri Başkanlığı 1949 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas)—Arkadaşlar; lâyük bir Devletin lâyük Meclisinde hiçbir dinin esas hakkında hiçbir ferdin konuşma hakkı yoktur. Biz burada din kurucu bir heyet değiliz. Devletin siyasi, içtimai, idari, iktisadi, ve kültürel esaslarını ve milletin müdafaası vasıtalarını düşünmek ve nizamlamakla mükellefiz. *(Bravo sesleri)* Her dinin esas üzerinde konuşmak o dinin ilim adamlarına aittir. *(Bravo sesleri)* Bizim kuracağımız İlahiyat Fakültesinden yetişecek gençler memleketin ihtiyacı ne ise ona göre bir veçhe verirler. Biz burada, bu meselelerde asla konuşmak hakkını haiz değiliz *(Bravo sesleri, alkışlar)* binaenaleyh bu mesele kapanmıştır. Yalnız, Diyanet işleri Başkanının cevap vereceğı mevzu üzerinde, mesul hükümet reisi sıfatıyla, ben cevap vereceğim.

Bizim memlekette her fikir hürdür. Hr olan bir memlekette yaşıyan insanların akidelerine tecavüz etmek hiçbir vatandaşın hakkı değildir. Herkes kendi kanaatiyle kalır. Biz falan mezhebin adamıdır veya falan dine mensuptur diye kimse üzerinde bir hüküm yrtenleyiz ve kendisini ne için bu inanıştasın diye mesul tutamayız *(Bravo sesleri)* Eğer, umumi ahengi bozacak, memleketin ferdleri arasında düşmanlık yayacak şekilde bir yol alırsa, vaziyet sosyal bir mahiyet aldığı için buna derhal müdahale ederiz. Bu da sırf memleketin asayişini temin bakımındandır.

Bu bahsedilen kitap neşredildiğı mntakada yaşıyan bâzı vatandaşlar üzerinde kötü tesir hâsıl ettiğini haber alır almaz kitabı getirttim, okudum ve bu kitabın kötü tesir yapacağına, kani olduğum içindir ki, menettim. *(Bravo sesleri)* Bir kanun hakkında ilmî tetkik yapmak veya bir mezhebin tarihini yazmak meselesi başka, yazılan kitap gibi bir mntakada yaşıyan vatandaşların bir kısmının kanaatlerine muhalif ve onları rencide edecek bir eser neşretmek başkadır. Kitabın tevzii menedildiğı gibi, bir kitabın bulunduğu mntakadaki vatandaşlar arasında mnaferet yaratacağını kavramıyan eser sahibi memurun da oradan kaldırılmasını emrettim.⁹⁴

⁹⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:16 Birleşim 50 Sayfa 451-452*

24 Şubat 1949 Perşembe**Milli Savunma Bakanlığı 1949 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri**

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşlar, Millî Savunma Bütçesi de Hükümetçe sunulan diğer bütçeler gibi Meclisi Âlide esaslı surette tetkik ve tenkid edilir ve edilmelidir. Bu itibarla demin söz söyleyen bir arkadaşın Millî Savunma Bütçesini Meclis gayrişuuri bir şekilde kabul ediyor, sözünü asla hakikata muvafık görmem. Ve bir Milletvekili arkadaşın ağzından çıkmasını da hayretle karşılarım. Çünkü kendisi de bu heyetin içerisinde ve tetkik etmek salâhiyetini haizdir. Hiç bir vakit Hükümetiniz, bütçenin şu noktasını tetkik edemezsiniz, bu noktası gizlidir diye ne encümende, ne de Heyeti Umumiyyede bir söz sarfetmiş değildir ve hiç bir arkadaşı böyle bir tenkidten menetmek salâhiyetini haiz değildir, bu hakikati bütün milletin bilmesi icabeder.

Arkadaşlar, Sayın General Kürsü hürriyetinden bahsettiler. Büyük Millet Meclisi Kürsüsü hürdür, Milletvekili burada söz söylemek hususunda hiç bir kayıt ile mukayyet değildir. Ancak ve yalnız bir kayıt ile mukayyettir o da kendi aklı, şuuru, kendi vicdanı, kendi vatan duygusudur. Bunun haricinde ne bir hükümet kuvveti, ne de başka bir kudret Milletvekilini burada söz söylemekten menedemez. Bu bakımdan, Sayın Generalin fazla heyecana kapılarak bu hürriyetini kendi kendine takyit etmek lüzumunu unuttuğunu sanıyorum. Çünkü Genelkurmayda hizmet etmiş ve generalliğe kadar çıkmış bir arkadaşın rey veren vatandaşlar rey vermek hususunda nasıl eşit hak ve salâhiyete malik iseler, ordunun kuvayı mevcudesini ve sureti tavazzuunu ve ordu vesaitinin nev'i ve miktarını bilmekte de Genelkurmay Başkanı ile aynı hak ve salâhiyette olması icabedeceği yolundaki ifadesini hayretle karşılarım.

Bir memleketin esrarı vardır, bir mesleğin liyakatine göre bu sırları tevdi edeceği adamları vardır ve Sayın General de o mevkilere yükselmiş ve bu sırları muhafaza etmiş insanlardan biridir. Bu bakımdan deminki sözlerinin heyecanla söylenmiş olduğuna kaniim. Bunu elbette takdir etmeleri icabeder.

Sayın arkadaşlar, General ve ondan sonra söz söyleyen Zeytinoğlu arkadaşlarımız Ordu Genelkurmay teşkilâtı hakkında bâzı mütalâalar serdetteler. Evvelâ Sayın Generale ve Zeytinoğlu'na şunu sarîh olarak söylemek isterim ki, Genelkurmayda, istedikleri ve bütün memleketin beklediği teşkilâta çoktan başlanmıştır. Plânları hazırlanmıştır ve çok yakın bir zamanda huzuruza getirilecektir. Bu teşkilât ile bugün anormal gibi bir vaziyette bulunan hususlar tamamıyla bertaraf edilmiş olacak ve demokrat memleketlerde Genelkurmaylar ne suretle işliyor ve Millî Savunma Bakanlığına ne şekilde bağlı bulunuyorsa bizde de aynı olacaktır. Tabîî şekil Genelkurmayın da her memlekette olduğu gibi bizde de Millî Savunma Bakanlığına bağlılığıdır. Fakat Genelkurmayın, Ordunun talim ve terbiyesinde, teknik faaliyetinde, Ordunun sevk ve idaresinde yüklendiği ağır mesuliyetle mütenasip salâhiyetinin bulunması lâzımdır. Bu salâhiyeti takyit etmek hiç kimsenin aklından geçmez. Fakat Ordunun idari işleri, iâşesi ve sair hususları, memleketin diğer bütçeleri gibi, Mecliste esaslı surette tetkik edilir ve Hükümetçe de, Bakanlıkça da sıkı bir kontrol altında bulundurulur ve bulundurulması lâzımdır. Bilhassa kanuni teşkilâta göre, iâşe işleri memlekette iktisadi temevvücuta meydan vermiyecek ve her türlü yolsuzlukları önliyecek şekilde ve sıkı bir kontrol

altında yapılması esası gözönünde tutulacaktır. Ordu mekanizmasının muntazam surette işlemesi için mesuliyetlerin daha çok tebarüz ettirilmesi ve Ordu birlikleri arasındaki ahenk ve bağlılığı daha sıkı ve daha verimli bir şekilde bağlanması zarureti vardır. Yeni teşkilât bu esas üzerinde kurulmuştur. Millî Savunma Bakanlığı ve ona bağlı olacak olan Genelkurmay, bu mesuliyetlerin tavazzuh ettiği kudretleri sıkı kontrolleri altında bulunduracaklardır.

Sayın General, bizim askerî işlerle meşgul olmadığımızdan bahsettiler. Gayet tabîî, meşgul değildik. Fakat bu kadar zamandan beri, Devlet teşkilâtı içinde bulunmuş ve bütün milletlerin türlü teşkilâtları üzerinde yakın tetkikler yapmış bir tarihçi olarak bu işin ne olduğunu ve ne olması icabettiğini ve ne şekilde nizamlanması lâzımgeldiğini kavrama salâhiyetini bize tanıyacak kadar Generalin lûtuftâr olmasını isterdim.

Nasıl ki, kendileri burada muhtelif mevzularda gayet geniş ve salahiyetli bir surette konuşmak hakkını kendilerinde buluyorlar.

Arkadaşlar; ordumuza verilecek yeni şekil bugünün ihtiyaçlarına ve teknik vasıtaların bugünkü tenevvüüne göre ordumuzun inkişafı ile ahenkli olarak düşünülmüştür. Bilhassa deniz, hava ve kara kuvvetlerinin çok yakından mesul komutanların idaresine verilmesi ve bu komutanların da birbirleriyle ahenkli olarak Genelkurmayın sıkı murakabesi altında bulunması ve ordunun idare, iâşe, sağlık aksamının birbirlerine sıkı bir surette bağlanarak hepsinin Millî Savunma Bakanlığına bağlı ve ona karşı mesul olması tabîî bulunan Genelkurmayın murakabesi altında bulunması esas tutulmuştur. Sayın Generalin demin bahsettikleri Savunma Konseyi de kurulacaktır. Bunun da esasları hazırlanmıştır. Başbakanın riyaseti altında gereken Balonlardan ve Genelkurmay Başkanından teşekkül edecek olan bu heyet memleketin topyekûn harb kudretini nizamlamakla mükellef bulunacaktır. Bütün bunlara ait kanun yakında Meclise sunulacak, ihtisas komisyonlarında salahiyetli arkadaşlarımızın tetkik ve tenkidinden seçtikten sonra kanuniyet kesbedecektir. Bu hususta Sayın Generalin müsterih olmalarını temenni ederim.

Her iki parti adına konuşan arkadaşlar, ordunun siyaset cereyanlarından uzak kalmasını temenni eder mahiyette sözler söylediler. Bu hususta bizimle hemfikir oldukları için kendilerine teşekkür ederim.

Türk ordusu; vazifeperverliği, vatanseverliği icabı olarak, şerefini bugüne kadar nasıl muhafaza etmişse bundan sonra da aynı şekilde muhafaza edecek, vatani korumak ve savunmak yolundaki kutsî vazifesinden başka bir şeyle ilgilenmeyecektir. Şunu da belirtmek isterim ki, orduya siyaset sokmak istiyebilecekleri Hükümetiniz bütün kuvvet ve kudreti ile kanuni yolları ile tedip ve tenkil etmekte tereddüt etmeyecektir. *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlar; bundan evvel; ordumuzdaki motorlu, vasıtaların tatbikatını gösteren manevrada ben ile bir milletvekili sıfatıyla bulunmuştum. Bu müşahedem gerek subayların, gerek erlerin yeni motorlu vasıtaları kavramak, işletmek ve tatbikatını muvaffakiyetle başarmak hususunda millî zekâmızın, Türk irade ve kabiliyetinin en feyizli eserini göstermişlerdir. Ben de bunu çok yakından görmekle derin inşirah duydum. Âti hakkında kanaatim kat kat artmış bulunuyor. Türk erlerinin ve Türk subaylarının enerjik ehliyetlerini, kumanda heyetinin evvelden görmek ve plânını ona

göre tâyin etmek ve neticeleri de o tâyine uygun olarak elde etmek hususundaki yüksek kudret ve kabiliyeti müşahade etmek emniyet ve itimadımızı artırmıştır. Gerçekten Generale bir daha söyliyeyim ki, ben asker değilim ama tarihteki muharebeleri yakından ve plânları üzerinden tetkik etmiş bir arkadaşınızım ve bir sivil tarihçi arkadaşınız olarak manevrayı takip ettim, öteden beri, memleket çocuklarının türlü sahalardaki kabiliyetlerini yakından tetkik etmeyi kendim için meslek edinmiş olduğumdan burada şahit olduğum hâdiseler de göğsümü kabarttı ve ümidimi artırdı.

Arkadaşlar, ordunun gençleşmesi meselesi hususunda Hükümetinizin noktai nazarı sunacağımız kanunda belirecektir. Kurulan teşkilât o mahiyettedir ki, muntazaman işlemesi ancak büyük kudret ve kabiliyete, geniş meslekî bilgiye, idare kudretine ve iradeyi tecelli ettirmek hususundaki azme, evvelden görüşe ve görüşün netayiçini önceden sezmeye kabiliyetli istidatların verimlerine mütevakıftır. Bu kabiliyetleri gösteremiyenler tabiatıyla bu faaliyet sahasında barınamazlar. Ben fevri hamleleri zararlı gören bir insanım ve böyle bir yola gitmenin çok defa faydadan ziyade mazarrat vereceğine kaaniim. Onun için tasaffiyi yeni kurulacak teşkilâtın işlemesine bağlamak taraftarıyım. Vazife ve mesuliyetini müdrik, vazifesinin icaplarını kavramış ve ona göre lâzımgelen kararı vermekte ve harekete geçmekteki kudretini göstermiş olanlar makamlarında kalır ve yükselirler, bu kabiliyeti gösteremiyenler de tabiatıyla teşkilât haricine çıkarlar. Biz bu yolu tercih etmekteyiz.

Arkadaşlar, şunu da hatırlatmak isterim ki orduda yalnız sıhhati ve beden kudretini değil, fikir kabiliyetini, meslekî bilgi genişliğini, tecrübe ve görüş enginliğini de göz önüne almak lâzımgelir. (*Soldan bravo sesleri*) Tecrübeli komutanları birdenbire ve bir hamle ile harice atmak ordumuzu felce sürüklemek olur. Böyle bir yola asla gidemeyiz. Onların tecrübeleri, bilgileri arkadan gelenlere intikal ettikçe öndekiler zaman icabı olarak tabiatıyla istirahat çekileceklerdir. Yol, doğru yol budur. Bizden fevrî hareketler beklemeyiniz. (*Bravo sesleri*)

Sayın General Aldoğan Hükümetin gayrikanuni surette işler gördüğünden bahsetti. Hükümet gayrikanuni işler göremez ve görmeyi de aklından geçiremez, esasen böyle hareket edecek olursa siz onu iş başında tutmazsınız. Bu gayet tabiidir, Her şey, her yapılan iş bir kanuna istinadedir. Ordunun sevkü idaresini kendileri daha iyi bilirler, Genelkurmay nizamlar. Bir iş yapılırken kanuna aykırı hareketler olmuşsa veya kanun hilâfında yapılmışsa bittabi müsebbipleri hesap vermekle mükelleftir. Esas olarak her yapılan iş mutlaka bir kanuna istinadedir.

Sayın Zeytinoğlu'nun ileri sürmüş olduğu istekler ki, hemen çoğunda kendisiyle beraberiz, temin ederim ki, istediği bu işler için lâzımgelen tertipler ve hazırlıklar yapılmış bulunuyor. Tevafuk edemediğimiz ve edemeyeceğimiz hususlara da yukardaki ifadelerimde temas etmiş bulunuyorum. Hülâsa, Sayın Zeytinoğlu'nun yapılmasına lüzum gördüğü hususlar hakkındaki hazırlıklara biz çoktan başlamış bulunuyoruz.

Yakında kanunlarını getireceğiz. Bu meselelerden bâzılarında kendileriyle hemfikir değiliz. Belki esaslarda birleşebiliriz. Fakat tatbikat itibarıyla noktai nazarlarını fevri gördüğüm için o yola gitmekten kendimi mazur görüyorum.

Hulâsa olarak şunu arzedeyim ki; Millî Savunma Bütçesi de diğer bütçelerimiz gibi Meclisi Âlinin tetkikına ve tasvibine mâruzdur. Bu hususta Meclis bütün salâhiyetini kullanır ve tabîî bu konuda da her Milletvekili yalnız kendi vicdan ve şuurunun takdiri içinde düşündüklerini serbestçe ifade eder.⁹⁵ (Alkışlar)

⁹⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:16 Birleşim 51 Sayfa 529-531*

23 Mart 1949 Çarşamba**Sütlüce'de Nuri Killigil Fabrikasına Fülminat ve Kapsül İmalı için Müsaade Verilip Verilmediği Hakkında Soru Münasebetiyle Sözleri**

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAI (Sivas) — Arkadaşlar; Sütlüce faciası bütün memleket çocukları gibi, hepimizinde kalblerini parçalayan elim bir vakiadır. Bu vakianın elimliği nispetinde, vazifedar bir takım insanların, vazifelerini ihmal etmeleri ve kayıtsızlık göstermeleri gibi kötü bir durumu açıklamış olması itibariyle bende ayrıca bir ceriha uyandırmıştır. (*Bravo sesleri*) Bâzı memurların, lâkaydi ve vazifeşinaslığı, bir takım hasis menfaat arkasında koşan adamların, hasis menfaatlerini temin etmek için yaptıkları kötü teşvikler, maalesef, seciyesi zayıf bir takım insanları kötü duruma sevketmiştir. Umumi ve süratli bir teftişin ağır ve ezici mesuliyetinden varestede bırakılan bir kısım memurlar da tamamiyle lâkaydiye sürüklenmişlerdir. Bu hâdiseye el koymuş olan adalet teşkilâtı vazifesini ifa edecek ve faciaya sebep olanları meydana çıkararak şüphesiz cezalarını verecektir. Fakat bunun haricinde bâzı dairelerde, kanunların kentlilerine tahmil etmiş olduğu vazifeleri hakkiyle ifa etmeyenlerin veya ihmal edenlerin bulunduğu anlaşıldığından bunlar hakkında Bakanlıklarca esaslı ve ciddî tetkikler yapılacaktır. Lâkaydi gösterenlerin, vazifelerini ihmal edenlerin meydana çıkarılmasını arkadaşarımdan rica ettim. Bu hususta tetkikata başlanmıştır. Şüphesiz bunlarda cezalarını göreceklere. (*Bravo sesleri ve alkışlar*) Aynı zamanda bu mahiyette bulunan müesseseler de sıkı bir surette teftiş edilerek gerekli şeraiti haiz olmıyanların faaliyetlerine son verilecektir.

BAŞKAN — Bundan sonraki madde kapalı oturumda konuşulacaktır. Dinleyicilerin salonu boşaltmaları için oturuma beş dakika ara veriyorum.⁹⁶

⁹⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:17 Birleşim 59 Sayfa 105-106*

25 Mayıs 1949 Çarşamba

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNLALTAY (Sivas) — Arkadaşlar, memlekette birçok vatandaşım hayat ve istikbaline taallûk eden bir kanun müzakere edilirken göz önüne alınması icabeden başlıca nokta, o kanunun mefluç olarak doğmamasıdır. *(Bravo sesleri)*

Teknik bir esasa istinat eden Emeklilik Kanunu burada merhametimizin, şefkatimizin, güzel niyetlerimizin icabı olarak o tekniği bozacak bir şekle girerse kanun, çıktığı gün tatbik kabiliyetini kaybetmiş olur ve bütün o hüsnü niyetlerimiz iyi netice vermiş olmaz. *(Doğru doğru sesleri)*

Meselenin önemini ve mesuliyetini müdrik bulunan Maliye Bakanı, bundan dolayıdır ki izharı teallüm etmektedir. Ve bu kadar gayretle, bu kadar hüsnüniyetle orta yere konulmak istenilen bir kanunun tatbikat imkânsızlığını düşünerek, haklı olarak muhtarip bulunmaktadır. Bunda biraz evvel vukubulan beyanatı o ruh ve ıstırapın bir ifadesi diye karşılamak icap eder. Bundan dolayı arkadaşların hiçbirinin müteessir olmasına bir sebep yoktur. Bütün arkadaşlar aynı salahiyeti haizdirler ve aynı ıstırapı duymakladır, aynı emeli beslemektedirler. Hepimiz istiyoruz ki, hayatını memleket yolunda çürütmüş olan vatandaşlar ve onların yavruları sıkıntı çekmeksizin müreffah yaşasınlar. Fakat bu bir imkânla mukayyettir. Bu arzumuzu tahakkuk ettireceğiz diye bu kanunun teinin edeceği menafii de tehlikeye sokmak daha çok bir ıstırap kaynağı olur.

Bundan dolayı arkadaşlardan çok rica ederim kanunun tekniğini bozmadan çıkaralım ki; kanun kabili tatbik olabilsin.⁹⁷ *(Bravo sesleri sürekli ve şiddetli alkışlar)*

⁹⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:19 Birleşim 92, Sayfa 787-788*

28 Mayıs 1949 Cumartesi

**Milli Savunma Bakanlığı Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun
Münasebetiyle Sözleri**

BAŞKAN — Başbakan.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşlar, Yüksek Huzurunuza sunulan üç kanun tasarısı memleketin varlık mesnedi olan şerefli ordumuzun mazide taşıdığı parlak şanü şerefin hâlesine uygun, istikbalde de bugün ve yarın için aynı şeref hâlelerini daha şaşalı bir surette taşıttıracak imkânları temin etmek için düşünülmüşlerdir.

Takdir buyurursunuz ki bir teşekkür ne kadar mükemmel olursa olsun, mazisi ne kadar derinlere giderse gitsin onun bugün yaşaması ve yarın yükselmesi için zamanın icaplarına uygun şekilde taazzi etmesi lâzımdır. Bu olmadıkça mazide kazanılmış olan şerefli başarılar istikbalde aynı inkişafı gösteremezler.

Önünüze sunulan kanun şanlı ordumuza bu şerefli istikbali temin edecek ve onu lâıyk olduğu bütün inkişafılara mazhar kılacak yolları açmak için hazırlanmıştır. Biliyorsunuz ki, bugünkü askerlik her şeyden ziyade tekniğe ve dimağların işlemesine istinat eder. Dimağın işlemesi fertlerin iradelerini gerektiği yerde lâıykiyle kullanmaları ile tecelli eder. Sadece bir makina gibi aldığı emri yapan fertler bugün için hayatta muvaffakiyet temin edemezler. Bugünün insanları yevmî ihtiyaçlar, hayatın icapları ve tehlikeli anların muktezaları neyi âmir ise, durumu ona göre göz önüne almak o durumu yürütecek imkânları aramak ve ona göre süratle karar vermekle mükelleftirler. Biz bu yeni teşkilât kanunu ile Türk çocuklarının kendilerindeki fitrî kabiliyetleri inkişaf ettirmeye ve bilgileri işletmeye elverişli bir durum hazırlamak hedefini güdüyoruz. Fertler ne kadar çok mesul vaziyetlerde kalırlarsa yaratıcı kudret ve kabiliyetleri o nispette inkişaf eder ve faaliyetleri de o kadar verimli olur. Gayrimesut durumlar insan zekâ ve iradesini felce uğratan bir âmildir. Bu kanunun şevkinde müessir olan sebeplerden birisi de bu olmuştur. Biliyorsunuz ki bir zamanlar Genelkurmay Başkanlığı Devlet teşkilâtının haricinde âdetâ lâıyüsel bir durumda idi. Bilâhara bu durumun devam edemeyeceği anlaşıldığı için Genelkurmay Başkanlığı Başbakanlığa bağlandı fakat bu durumda da Genelkurmay Başkanlığı ve onun Bütün teşkilâtı mesuliyetle doğrudan doğruya karşı karşıya bulunmuyorlardı ve Başbakanlık askerî teşkilâtın bütün kademelerini yakından inceleyip kavrayacak imkânlardan mahrum bulunuyor fakat Genelkurmay'a ait mesuliyetlere muhatap olmakla ödevlenmiş bulunuyordu. Halbuki demin de arzettiğim gibi kabiliyetlerin inkişafında başlıca âmil mesuliyetle karşı karşıya bulunmaktır. Biz her sahada olduğu gibi şanlı ordumuzda da en küçük subayından en büyük komutanına kadar bütün Türk evlâtlarının kendilerine tevdi edilen vatan vazifesini ifa ederlerken bütün mesuliyetleri de, yüklenmiş olduklarını müdrik bulunduklarına kani bulunuyoruz. Bu kanaat iledir ki, kendilerinde yaratıcılık kudretinin ve sarsılmaz irade kabiliyetinin inkişafına meydan verecek bu kanunu huzurunuza getirmiş bulunuyoruz. Bu kanunlarla ordu teşkilâtının daha feyizli verimler temin edeceğini umuyoruz. Bu sayede Türk çocukları fitrî kabiliyetlerini gösterecek, askerî bilgilerini artıracak ve tarihimize şeref veren büyük kumandanlarımıza halef olmaya lâıyk inkişafı göstereceklerdir. Kanundan başlıca hedefimiz budur.

Şu halde orduyu bu şekilde inkişaf ettirmek i için demin arzettiğim gibi, bütün uzuvlarını mesuliyetle karşı karşıya bulundurmak zaruridir.

Biz Millî Savunma Bakanlığı namı altında bu mesuliyeti tecelli ettirmeyi bugünün icaplarına ve demokrasi rejimimize uygun olarak kabul ettik ve bu şekli iltizam ederek kanun tasarılarını huzuruza getirdik. Tasarılar askerî en yüksek komutanların tetkikından geçmiş, Şûrayı Askeride uzun uzadıya incelenmiş ve işleme kabiliyetinin daha verimli olacağına i kanaat getirilmiş ve ondan sonra huzuruza sunulmuştur.

Binaenaleyh tamamiyle salahiyyetli zevatın fikirleri alınarak, kanaatleri birleştirilerek, en son şeklini aldıktan sonra huzuruza gelmiş bulunuyor. Hükümet burada iki hedef takip etmiştir:

Birincisi; arzettiğim gibi Türk ordusunu bugünün icaplarına göre daha verimli ve daha kabiliyetli ve teknik vasıtalarla deha gösterebilecek bir istifadede maharetle ve süratle işler bir duruma getirmek;

İkincisi; kendisini doğrudan doğruya mesuliyetle karşılaştırmak suretiyle bütün uzuvlarını, zekâlarını ve iradelerini azim ile kullanmak imkânlarına, hazırlanmış olmasıdır. Diğer hususlar tamamiyle tekniktir ve demin işaret ettiğim gibi, yetkili komutanların ince tetkiklerinden sonra huzuruza arzedilmiş bulunmaktadır.

Bu teşkilât hakkında Millî Savunma Bakanı gerekli tafsilâtı verecektir. Biz öyle ümit ediyoruz ki, yeni durumdan ordumuz bugünkü teknik vasıtalarla mücehhez olarak ve ahenkli bir şekilde daha iyi işliyecektir. Çünkü en küçük subaydan en büyüğüne kadar herkes doğrudan doğruya vazife ve mesuliyeti ile karşı karşıya kalacak ve yaratıcılık kabiliyeti Türk Çocuklarında her vakitkinden daha ziyade inkişaf edecektir. Tasarılar verdiğimiz ehemmiyetin başlıca sebebi de budur. Bu işi yaparken bâzı arkadaşlar, bilhassa burada demin söz söylerken Sayın General Çalışlar Genelkurmay vazifeleri daha çok arttığından bahis buyurdular. Bilâkis vazifesi bugünküne nispetle çok hafiflemiştir. Çünkü arzettiğim gibi en aşağıdan en yukarıya kadar herkes kendi vazifesinin mesuliyetiyle karşı karşıya kalacak ve herkes vazifesini yürütmekle mükellef olacaktır. Tasarıya göre Genelkurmay Başkanlığı kara, deniz ve hava kuvvetlerinin ve bunlara bağlı teşekküllerin ahenkli bir surette işleyip işlemediklerine nezaretle mükellef bulunmakta, en yüksek mevkiden bütün bunları nezareti altında tutmaktadır. Herkes vazifesiyle, mesuliyetiyle karşı karşıya kalırsa emin olalım ki işler daha iyi ve daha muntazam yürüyecektir. Bunun için ben bu teşkilâttan büyük fayda ümit etmekteyim, arkadaşlardan kanunun bir an evvel mevkii tatbika konmasına imkân vermelerini rica ederim.⁹⁸

⁹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:19 Birleşim 95 Sayfa 1021-1022*

30 Mayıs 1949 Pazartesi

İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in, Hayat Pahalılığı ve Geçim Zorluğu Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAI (Sivas) — Hayat mücadelesi iyinde yetişmiş Senihi Yürüten arkadaşımız, bu gibi meşalelerin hayatın icaplarına göre nasıl yapılması lâzım geleneğini, hayatta tecrübe etmiş bir arkadaş olması itibariyle, bilmeleri lâzımgelir. Binaenaleyh istenilen işlerin imkânlarla mukayyet bulunduğunu unutmamaları lâzımdır. Hepimiz, her işin en iyi şekilde netice vermesine taraftarız. Fakat bazan arzular imkânlarla tevafuk etmezler. Kendisinin buradaki tenkidlerinden, görüşlerine ait beyanatlarından faydalandım. İmkân dâhilinde olan bu noktalar üzerine ben de parmak basmış bulunuyorum. Fakat Senihi Yürüten arkadaşım şunu bilsin ki ben; memleket için faydalı olduğunu gördüğüm işi yaparım faydalı olduğuna kanaat getirmediğim bir şeyi de hoşla gitsin, bugünün geçici arzularını tatmin ederek ağızları kapıyıyım diye memlekette yeni buhran ve ıstıraplar yaratacak adımlar atacaklardan değilim. *(Soldan bravo sesleri)* Binaenaleyh gerekli olduğunu gördüğüm, şeylerin yapılacağına emin olsunlar. Harb yıllarının icabı olarak ticari hayatı köstekliyen bâzı engeller konulmuştur. Bunları kaldıracacağım ve kaldırmak teşebbüsüne de girişmiş bulunuyorum.

Dedikleri gibi, müstahsil bölgelerle müstehlik bölgeler arasındaki farkı orta yerden mümkün olduğu kadar kaldırmak ve hiç olmazsa azaltmak zaruridir Harb yıllarının şartlarından faydalanarak bâzı adamlar halkın zaruri ihtiyaçları ve gıdaları üzerinden bir iki sene içinde zengin olmak yolunu tutmuşlardır. Bu hastalık memlekette, çok derindir. Bununla mücadele yalnız Hükümetin gayretiyle olmaz. Bütün memleketin namuslu çocukları ve memleketin selâmetini isteyen bütün vatandaşların bu cidalde Hükümet müzahir olmaları icabeder. Bu gibi adamlara da insaf yolunu tutmalara zamanı gelmiş olduğuna inanmaları taamıdır; Çünkü bu gibi gayritabiilikleri önlemek için kanuni her vasıtaya müracaat edeceğiz.

Memleketin temiz, dürüst ve samimi insanları bana bu hususta yardımcı olurlarsa muvaffak olmak pek tabiidir Senihi Yürüten arkadaşımın bilhassa müşahedeye istinat eden sözlerini samimiyetle dinledim. Kendileriyle beraberim.⁹⁹

⁹⁹ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8 Cilt:19 Birleşim 96 Sayfa 1055*

8 Haziran 1949 Çarşamba Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Söz Başbakanın.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşlar, huzurunuza sunulan kanun tasarısı hakkında karşı parti mensupları arkadaşların sözlerini dikkatle dinledim. Bütün bu sözlerde iki duygunun çarpıştığına şahit oldum. Birisi, vatan duygusu, diğeri, particilik kaygusu.

Vatan duygusu ile bütün arkadaşlar, getirilen kanunun lüzumuna inanıyorlar. Komünizme aleyhdar bulunuyorlar. Memlekette her ne suretle olursa olsun bir irticain baş göstermesini istemiyorlar.

Memlekette irtica yok diyorlar. Bunu ben de kabul edeyim. Fakat arkadaşlar irtica komünizm siması altında tezahür edebilir ve ettiği yerler vardır. İrtica teşvik edilebilir ve edildiği zamanları görmüşüzdür. Vaktiyle inkılâplar yapıldı. Bugüne kadar irtica olmadı, diyorlar. Birçok hâdiseleri unuttukları anlaşılıyor Birbirinin, velyeden irtica kıyıamların, vuku buldukları zamanları da unutmalıyım ki, Takriri Sükûn Kanunu yürürlükte bulunuyordu. İrtica ve ihtilâller için İstiklâl Mahkemeleri kurmak imkânı mevcuttu. Bütün bunlara rağmen bu isyanlar oldu. Şimdi deniliyor ki; bütün bu fenalıklar olmasın, hepimiz aleyhindeyiz ama bunu önliyecek kanun yapmayın. Bunun mânasını ben anıyamadım doğrusu. Kendileri izah ederlerse çok iyi olur. Biz kimseyi asmıyoruz kesmiyoruz. Bir hâdisi olmadan evvel, senin zihninden şöyle bir mesele geçmiş, diye kimseyi mahkemeye göndermiyoruz. Hükmü verecek olan mahkemedir. Fiil sabit olduktan sonra, tebarüz ettikten, meydana çıktıktan sonradır ki, mahkemeye vermek salâhiyetini istiyoruz.

Sayın arkadaşlar; evvelâ şunu belirtmek istiyorum ki, bu kanun demokrasiyi öldürmek için değil, demokrasiyi yaşatmak için getirilmiştir. *(Soldan bravo sesleri)*. Demokrasi, bir memlekette sükûn olursa herkes serbestçe fikir ve kanaatlerini söyleyebilirse o vakit yaşar.

AHMET VEZİROĞLU — (Afyon Karahisar) — Bu kanunla değil, *(Sağdan gürültüler)*.

BAŞKAN — Sükûtu ihlâl ediyorsunuz.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Biz memlekette ihtilâl ve irticai yaşatmıyacağız. Buna meydan vermemek için çalışıyoruz. *(Sağdan gürültüler)*.

Demokrat Parti Başkanı ile bu mesele hakkında birkaç defa konuştum. Demokrat Parti Başkanı daima irtica endişesini izhar etti. Ben de kendisine irticai önliyecek bir kanun tasarısı hazırlıyacağımı söyledim. Sizlere mi, Başkanınıza mı inanayım? Rica ederim samimî olunuz efendiler. *(Soldan bravo sesleri)*.

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) — Burada olmyan bir başkandan bahsetmemelisiniz.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Genel başkanınıza bir şey söylemiyorum. Kendisi, bana irticadan defaatle şikâyet etti, endişelerini izhar etti. Ben de bir kanun yaptığımızı ve Meclise arzedeceğimizi söyledim. Sizin başkanınız aleyhinde bir şey söylemedim ki.

AHMET VEZİROĞLU (Afyon Karahisar) — Politika yapıyorsunuz. (*Sağdan, politika yapıyorsunuz sesleri*).

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Aslâ. Politikayı sizler yapıyorsunuz.

BAŞKAN — Arkadaşlar; sizi sükûnete davet ederim müzakerenin nizamını bozarsanız içtüzüğün maddelerini tatbik etmek mecburiyetinde kalacağım.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Muhalif ve muvafık herkes bilmelidir ki, bugünkü Hükümetin tek hedefi bu memlekette huzur ve sükûnu muhafaza etmek ve huzur ve sükûn içerisinde demokrasinin ilmi esaslara ve medeni memleketlerde görülen şekillere uygun olarak inkişafını hazırlamaktır.

Dr. AZİZ KÖKSAL (İçel) — Bu kanunla olmaz.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Kanun belki hiç tatbik edilmez. Fakat Hükümet elinde böyle bir kanunun bulunması, memleket düşmanlarına ve fena düşünenlere karşı Hükümeti, önleyici imkânla teçhiz edecektir. (*Sağdan: Tehdit olarak kullanmak için sesleri*). Hayır, tehdit olarak kullanılmak için değil, hainlerin cinayetlerini önlemek için. (*Soldan bravo sesleri*).

Bir arkadaş, yani Millet Partisi Grup Başkanı Osman Nuri Koni, fikirlerini söyledikten sonra şahısmıdan bahsetmemiş olsaydı onun bir mâna ifade etmiyen ve sizin de ne söylemek istediğini anlamadığınız sözleri üzerinde duracak değildim. Onu dinlerken, itiraf edeyim ki, hem hayranlık, hem de hayret duydum. Hayranlık duydum, Yargıtay üyeliğine kadar çıkmış olan bir arkadaşın vicdan hürriyeti hakkındaki anlayışını dinlediğim zaman. Bu anlayış karşısında hiç şüphesiz bütün sofistler lâlüebkem kalırlar. Hayret duydum, B.M.M. nde bir parti grubu başkanı olan zatın lâyisizmi anlayışı karşısında.. (*Sağdan bir ses, işinize gelmiyor*).

Arkadaşlar! Bu arkadaş acaba 25 seneden beri bu memlekette değil mi idi? Başka bir dünyada mı yaşıyordu?

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Sizinle beraber, Türkiye’de yaşadım.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — O halde bu müddet zarfında olup bitenleri hiç anlamamışsınız. Binaenaleyh vicdan hürriyetinin ve lâyisizmin ne demek olduğunu ve bizim bunu nasıl anladığımızı biraz izah etmek lâzımdır.

Vicdan, insanda iyilik ve kötülük farkını temyiz etmek melekesidir. Bu meleke insanda fitrî olarak vücut bulur. Ana, babanın telkini, tahsil ve terbiyenin verdiği tesirlerle inkişaf eder. Bu suretle her insan bu temyiz etmek melekesi neticesi olarak kendisince iyi olarak neyi görürse onu kabul eder ve ona inanır. Vicdan hürriyeti demek vatandaşın iyi gördüğü şeyi kabulde serbest olması ve haricî bir tesirden masun kalmasıdır.

Bu izaha göre bu kanunun ferdin vicdan hürriyeti üzerinde tesiri nedir? Bunu anlıyamadım. Bilmiyorum, siz ne dersiniz?

Lâyisizme gelince; bizim anlayışımıza göre lâyisizm, Devlet işlerine yani milletin hayati kanunlarına esas olarak başka membalara müracat etmeksizin B.M. Meclisinin hükümlerini sağlamaktır. Din ile dünyayı ayırmanın mânası budur. Lâyisizmi dünya işlerine din işlerini karıştırmamak diye tarif ediyorlar ve bundan lâyisizmin bir nevi dinsizlik olduğu neticesini çıkarmak istiyorlar. Fakat bizim anlayışımız hiç de böyle

değildir. Bizim anlayışımızda lâyisizm, bizim hayata ait bütün kanunlarımızı ancak B.M. Meclisi yapar demektir, başka hiçbir membaa istinat etmeyiz demektir. Açıkça izah edeyim daha şu demektir. Arabistan'ın Hicaz çöllerinde yetişmiş olan İmam Malik, bin bu kadar sene evvel, o zamanın ve o muhitin icap ve ihtiyacına göre yaptığı içtihatlarla ittiba edecek değiliz, (*Soldan bravo sesleri ve alkışlar*) Yine söyleyeyim, Afrika'da Berberler arasında yaşayan İmamı Hanbeli'nin, memleketinin icap ve ihtiyaçlarına göre kurduğu esasları kabul edecek değilim. Bizim kabul edeceğimiz kanunlar, bu memleketin ihtiyaçlarını bilen yine bu memleketin en güzide evlâtları olarak seçilip B.M. Meclisine gelen milletvekillerinin tanzim edecekleri kanunlardır. (*Soldan alkışlar*).

Şimdi gelelim din meselesine;

Bunun haricinde herkes vicdanen hürdür, inandığı şeye hür olarak inanır. Ve biz müslüman olmak itibarıyla, Hazreti Muhammedin din olarak telkin ettiği her şeye inanıyoruz, ve ona göre ibadetlerimizi yapmakta serbest bulunuyoruz. Din de bu demektir. Evet, ibadette hürüz, hiç kimseyi camie gitmekten menetmiyoruz. (*Osman Nuri Köni'ye hitaben*) Yahudilere ağzınızın suyu aktı halbuki müslümanlar da onlar gibi şerbetçe camilerine gidiyor ve ibadetlerini yapıyorlar. Bu memlekette hiç kimse müslümanların ibadetlerine mümanaat edemez, edemeyecektir de.

Bizce müslümanlık dinin ana hükümleridir, sonradan uydurma hurafeler değildir. Din hükümlerine tamamen riayet eden bir müslümana bu memlekette hiç kimse müdahale edemez.

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Böyle bir iddia yoktur.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Fakat siz dediniz ki bu memlekette Yahudiler serbestçe ibadetlerini yapıyorlar müslümanlar yapamıyorlar ve gene dediniz ki bu kanunla müslümanlara kastedilmiştir.

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Sen ediyorsun.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — İlk mekteplerde din dersleri okutturmaya başlayan Hükümetin başkanıyım. Bu memlekette müslümanlara namazlarını öğretmek, ölülerini yıkamak için imam, hatip kursları açan bir Hükümetin başkanıyım. Bu memlekette, müslümanlığın yüksek esaslarını öğretmek için İlahiyat Fakültesi açan bir Hükümetin Başkanıyım. (*Soldan bravo sesleri alkışlar*) Arkadaş vicdanını önüne al.

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Ben Küstah değilim. Küstah diyemezsin.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Küstah demedim. Vicdanını önüne al, bana, müslümanlığa kasteden adam diye hiç kimse hitap edemez. Ben, bilerek inanan bir müslümanım.

Seni de herkes bilir, beni de...

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Yalan riyakâr. (*Gürültüler kürsüden konuş sesleri*)

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Arkadaş, kendi vasfınızı söylüyorsunuz. Arzettiğimiz bu kanun, her şeyden evvel muhtelif kisvelerde beliren ve belirmesi türlü memleketlerde görülen komünist harekâtının inkişafına meydan vermemek, memleketin huzur ve sükûnunu temin etmek ve nihayet demokrasimizi hür ve serbest bir muhit içinde yaşatmaktır. Bundan dolayı kanun üzerinde karşı partilerdeki

arkadaşların endişeye düşmelerine zannediyorum ki hiç mahal yoktur. Tatbikat bunu gösterecektir. Hepimiz birlikte temenni edelim ki bunun aksi varit olmasın. Olduğu zaman hükümet millete karşı mesuldür. Asayişî muhafaza için hükümete lâzımgelen salâhiyeti vermezseniz, hükümet birşey yapamaz. İşte o vakit mesuliyet Hükümete ait olamaz. Mesuliyet, bu kanunu reddedenlere teveccüh eder.

Bu kanun tasarısını huzurunuzda arzetmemizin başlıca saiki, arkadaşlar, Osman Nuri Köni'nin şahsında temessül ettiği sözlerinden anlaşılan Damat Ferit gibi Hilâfet Orduları kurmak isteyenlerin yahut memleketi kanlara boğmak isteyen derviş Vahdetilerin belirmesine meydan vermemektir. *(Soldan bravo sesleri)*

Kanun hedefi budur. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Yeterlik önergesi vardır. Yeterlik önergesini oya koymadan evvel şahsı mevzuubahis olan Feridun Fikri Düşünsel'e söz verilecektir.

Saat sekize gelmiştir. Yarın onda toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.¹⁰⁰

¹⁰⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:20 Birleşim 104 Sayfa 596-598*

9 Haziran 1949 Perşembe Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Başbakan.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Profesör arkadaşım Köprülü'nün bence çok munis olan fikirlerini bir defa daha burada huzurla dinledim.

Köprülü arkadaşımın profesör olarak pek iyi bildiğim bu fikirlerini bugün Demokrat Parti namına burada açıkça ifade etmesini, girdiğimiz demokrasi yolunun istikbali için emniyet veren bir zaman olarak telâkki ediyorum. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Arkadaşlar, demokrasi bu memlekette, ancak, başka sahalarda türlü türlü düşünen fakat memleketin varlığına ait hususlarda yaptığımız inkılâpların korunmasında müttehit olan memleket çocuklarının gayretleri ile kurulacaktır. (*Bravo sesleri*)

Ben dün Osman Nuri Köni'nin birden bire bir bomba gibi patlıyan tehlikeli sözlerinden sonra demokrasimizin geleceği hakkında cidden dehşete düşmüştüm. Demokrat Partili arkadaşlardan bâzılarının tasarısı aleyhinde söz söylemeleri ise gözümün önünde karanlık kâbuslar belirtmişti. Dünkü heyecanım bundan ileri geldi. Fakat bugün anlıyorum ki, demokrat arkadaşların noktai nazarları maddelere aitmiş. Esaslarda bizimle berabermişler. Çok teşekkür ederim.

Maddelere ait fikirlerini de soğukkanlılıkla ve memleket menfaatlerini göz önünde tutarak münakaşa eder bir neticeye varırız.

Demokrat Partinin sayın lideri bana bu noktalardaki fikirlerini birkaç defa izah etmişti. Dün burada bu partiye mensup arkadaşların sözleri beni şaşırtmıştı, fakat Köprülü fikirlerini burada açıkça, partileri namına, teyit ettiği için kendisine teşekkür ederim.¹⁰¹

¹⁰¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:20 Birleşim 105 Sayfa 643*

10 Haziran 1949 Cuma

Büyük Millet Meclisinin Çalışmalarına Ara Verilmesi Münasebetiyle Sözleri

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kanunun tümünü oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kanunun tümü kabul edilmiştir.

Buyurun Başbakan, söz sizindir.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Aziz arkadaşlar, uzun ve yorucu bir mesaiden sonra bugün yaz tatiline girmek kararını vereceğiniz anlaşılıyor. Kış tatilini feda ederek memleketin en önemli kanunlarını, hattâ birçok sahalarda inkılâplar yaratan kanunlarını tetkik ettiniz, onlara memleket için en hayırlı olacak şekiller verdiniz. Bu itibarla Sekizinci Büyük Millet Meclisinin Üçüncü Toplantısında parlamento tarihimizde önemle anılacak hâtıralar bırakmış olduk.

Memleketin türlü ihtiyaçlarına ait çıkardığınız kanunların başında malî teşkilâtımızda yepyeni bir çıkış açan Gelir Vergisi Kanunu ve onun teminatı gelmektedir.

Malî, iktisadî ve içtimai sebeplerin icabı olarak tanzim ve Yüksek Heyetinizce çok geniş tetkiklerden ve gerekli tadillerden sonra kabul edilen Gelir, Kurumlar ve Esnaf Vergi Kanunları ile Usul Kanunu vasıtasız vergiler sahasında büyük bir reform yaratacaktır. Bu kanunlar ile e güdülen maksat eski vergi sistem inini iktisadi hayatı tazyik eden yükünü kaldırmak, galisi ve hakiki gelire dayanan sosyal adaletin icaplarını tahakkuk ettirmektir. Bugün, dünyanın bütün medenî memleketlerinde tatbik edilen bu usulü bizim de kabul etmemizde zaruret vardı. Bunu Yüksek Meclisin geniş ve engin görüşü takdir etti ve başka memleketlerdeki ilmî esasları alarak gizini memleketimizin ihtiyaç ve zaruretlere göre bu kanunu vücuda getirdi ve bu suretle de içtimai adalet yerini bulmuş oldu.

Arkadaşlar; şimdiye kadar bizde takibedilen vasıtasız vergi esasları itiraf etmek lâzımgelir ki, muayyen zümreleri daha çok eziyordu. Memlekette çok kazanan çok servet kazanmış olan insanlar bu kanunların havzasından hariç kalıyordu. Az maaş alan memurlar, az para alan ücretliler hattâ cüzî maaşlı emekliler ve kazancı az küçük esnaf çok vergi veriyordu. Fakat buna mukabil türlü vasıtalarla memleketi sömürmüş olan insanlar veyahut bu yoldan değil de başka şekillerle meşru olarak servet sahibi olan vatandaşlar nispeten az vergi veriyorlardı. Bu yeni tesis ettiğimiz kanunla memlekette içtimai adalete doğru esaslı bir adım atılmış olduğu için en çok serveti olan adam en çok vergi verecektir. Memurlarımız bugün verdikleri nispetten daha az vergi verecekler ve binaenaleyh, ellerine bugün aldıklarına nispetle daha çok para geçecektir.

Aynı hal, ücretlilerde de olacaktır. Buna mukabil çok zengin olanlar ve şimdiye kadar pek az vergi vermiş bulunanlar servetleri nispetinde vergilerini verecekler ve bu suretle de içtimai adalet yerine gelmiş olacaktır. Bu kanunların teferruatı hakkında izahat vermiye lüzum görmüyorum. Çünkü, Heyetiniz bunu çok esaslı surette tetkik etmiştir. Yani kanunda küçük esnaf ile muayyen bir kısım kazançlar büsbütün vergiden muaf tutulmuş, zirai kazançlardan da vergi alınmaması kabul edilmiştir. Bu suretle zirai kalkınmamız imkânı da kolaylaştırılmışın.

Bu kanuna göre köylülerimiz Gelir Vergisinden muaf olacakları gibi kitap şeklinde eser yazan fikir adamlarımız da verginin şumulünden hariç kalacaklardır.

Çıkardığımız önemli ve inkılâp yaratıcı mahiyette olan kanunlardan biri de Millî Savunma Bakanlığına ait kanunlardır.

Arkadaşlar, bu kanunlarla bizim mazideki şerefli hatıralarıyla tarihimizi dolduran ordumuza, yeni teknik esaslar sayesinde eski tarihini gölgede bırakacak başarı imkânları sağlamış oluyoruz.

Herşeyden evvel genç. Türk subayları bu yeni teşkilâtın icabı olarak dimağlarını işletecekler zekâlarının icabını yapacaklar ve memleketin savunma enerjisini, zekâlarını ve yeni teknik vasıtalarındaki bilgi ve maharetleriyle yükseltecekler ve memleketi herhangi bir haricî tecavüze karşı ataları gibi şanla ve şerefle müdafaa edeceklerdir. Ordu subaylarının yetişmesi bakımından bu yaptığımız kanunlar büyük önemi haizdir ve inşallah göreceğiz, bu memlekette çok büyük ve çok kıymetli komutanlar, çok kabiliyetli adamlar yetişecektir. Çünkü genç yaşlarından itibaren mesuliyetle karşı karşıya kalacak olan subaylarımızda yaratıcılık kudreti ve zekâ o nisbete inkişaf edecektir.

Aynı zamanda arkadaşlar; bu kanunlarla topyekûn korunma esası da kabul edilmiştir. Bunun seferberlikte ne büyük fayda temin edeceğini Birinci Cihan Harbini geçirmiş olanlar pek iyi takdir ederler. O harbde, sulh zamanında topyekûn korunma esasları nizamlanmamış olduğu için, çok acıklı maceralar oldu, büyük kargaşalıklar vukua geldi. Ümit ediyoruz ki kabul buyurduğunuz bu kanunla topyekûn korunma teşkilâtımız da kuvvetli temeller üzerine kurulacaktır.

Çıkardığımız üçüncü önemli kanun, Emeklilik Sigorta Kanunudur. Bildiğiniz gibi bugüne kadar Devlet dairelerinde, hususi idarelerde, belediyelerde, Devlet sermayesiyle kurulmuş müesseselerde birbirlerinden çok farklı emeklilik sistemi tatbik ediliyordu. Emeklilik işlerini bu karışık durumdan kurtararak sigorta esasına göre işliyecek tek bir sisteme ve tek bir sandığa bağlamak hem malî hem de içtimai bir zaruretti. Malî zaruretti. Çünkü 1683 sayılı Kanun neşredildiği tarihi Genel Bütçeden verilen emekli aylıkları yekûnu 14.400.000 lira iken 1949 yılı Bütçesindeki ödenek miktarı 55 milyon liraya balığ olmuştur. Bu yükselişe göre muayyen bir hak olan emeklilik maaşlarını tehlikeye düşürmemek için bütçe imkânları çerçevesinden çıkarmak salim bir yol olacaktı. Yeni kanun prim ve prim karşılıklarından teşekkül edecek bir fona istinat edeceğinden temel daha sağlam olmuştur. Bu kanuna göre memlekette ne kadar emeklilik hakkını haiz olacak insanlar varsa hepsinin mukadderatı bu sandığa bağlanmıştır.

Bu Emekli Sandığı kurulurken, Hükümetiniz ve Büyük Meclis eski emekliler, yeni emekliler diye mevcut olan farkı ortadan kaldırmak ve bütün emeklileri aynı mukadderata bağlamak için, didindi, Hükümetiniz çok uğraştı. Fakat bugünkü açık bütçe imkânları karşısında ancak ve ancak 30 milyon tahsis etmek imkânını bulabildi. Bu suretle emekliler maaşına yüzde 60 bir zam yapılabilirdi. Bununla da kalmadınız, küçük emeklilerden 75 liraya kadar olanlardan vergi almamak suretiyle onların eline geçecek miktarı da çoğalttınız. Bütün emelim, Hükümetinizin bütün emeli imkân buldukça ve bütçede tevazün husule gelince her şeyden evvel bu ara yerdeki farkı tamamen kaldırmak, memlekete hizmet etmiş olan bütün emeklileri aynı mukadderata bağlamaktır. Tanrının bunu bize nasip etmesini dilerim. (*Bravo sesleri*).

Çıkardığınız önemli kanunlardan birisi de, şimdi kabul ettiğiniz iller Kanunudur. Kanunu okumayanlar ve tetkik etmeyenler bunun bir baskı kanunu olduğundan bahsetmek gibi garabette bulundular. Hayır arkadaşlar, iller Kanunu Devlet makinasının illerde muntazaman ve ahenkli bir surette işlemlerini temin edecek bir kanundur ve bu demokrat milletler için ideal olan tevsii mezuniyet esasına doğru atılmış kuvvetli bir adımdır. Şimdiye kadar illerde vatandaşın herhangi bir dairede olan işi döner dolaşır, validen merkeze, o vekâletten öbür vekâlete gider ve işler sürüncemede kalırdı. Bu kabul ettiğiniz kanunla vali mahallinde bu işleri halledecektir. Yeni kanunun hedefi valileri mesuliyetler ile karşı karşıya koymak, iller dahilindeki idare şubelerinin ahenkli bir surette çalışmalarını, halk işlerinin ve halk şikâyetlerinin sürüncemede kalmamasını, merkez ile iller arasında uzun muhabereleleri icabettiren usuller kaldırılarak işlerin mahallinde halledilmesi, yani vali ve kaymakamların mahallî işleri kesip atmak salâhiyetini haiz olmalarını temin etmektir. Yeni kanunun başlıca vasfı ise, bugün valilere ait olan salâhiyetlerin illere ait olanlarını valilere vermektir. Bununla vilâyetlerde ahenkli bir nizam kurulacaktır ve valiler vilâyet işlerinin muntazaman yürüyüp yürümediğinden birinci derecede mesul olacaklar, ondan sonra kaymakamlar ve daha sonra da bucak müdürleri mesuliyetleriyle karşı karşıya kalacaklardır. Bu suretle hem vatandaşın işi az zamanda görülecek, hem de kudretli valiler, istidatlı kaymakamlar ve bucak müdürleri yetişmiş olacaktır. Memlekette kabiliyetli idare memurlarının vazife başında kabiliyetlerini gösterecek ve mesuliyetlerini kavriyacak vaziyette bulunmaları istikbal için büyük faydalar sağlayacaktır. Binaenaleyh kabiliyetlerini gösteren bucak müdürleri, kaymakamlar ve valiler bu memleketin en iyi idare âmirleri olacaklar, bu kabiliyetten mahrum bulunanlar ise tabiatıyla makinanın dışına atılmış olacaklardır. İller Kanununda kabul edilen esaslara göre bucaklarda halk teşekkülü olarak kurulacak meclis ve komisyonlar köylülerin müşterek dileklerini kolayca illere aksettirecek ve köylülerin müşterek isteklerinin sağlanmasına imkân verecektir. Bu sayede bucaklarda bucaklılık ruh ve şuuru uyanacaktır. Hükümetinizin hedefi, Hükümet makinasını tam mânasiyle işler bir duruma sokmaktır. Bu sayede, teşekkül eden türlü türlü partilerin Devlet makinası üzerinde müessir olmaları kaldırılmış, Devlet makinasının başlı başına ve yalnız Devletin makinası olarak işlemesi temin edilmiş olacaktır. Çünkü partililer Devlet makinası karşısında ancak vatandaş olarak kalacaklardır.

Hiçbir yerde partilerin Devlet işlerine müdahalesine meydan vermiyeceğim, hangi partiden olursa olsun, kendi istinat ettiğim parti başta olmak üzere, partililerin şikâyetleri olursa buradaki parti reislerine bildirirler, bu parti reisleri de mesul ve siyasî adam olan vekillerle ve Başvekille görüşür ve haklı olan şikâyetleri önlerler. Mahallindeki şikâyetler ancak vatandaş şikâyeti olmalıdır. Valiler müracaat edenleri ancak vatandaş diye kabul edeceklerdir. (*Bravo sesleri*) ve bu suretledir ki biz partilerin nüfuz ve tazyiklerinden masun bir Devlet kurmuş oluruz. Partiler faaliyetlerini kendilerini halka sevdirmekle gösterversinler. Kendilerini orta yere koyacakları programlarıyla belirtsinler ve halka beğendirsinler ve memleket mukadderatı üzerindeki nüfuzları da sandıklarda taayyün etsin.

Çıkardığımız önemli kanunlardan biri de İhtiyarlık Sigortası Kanunudur. Şimdiye kadar biliyorsunuz bu memlekette ücretli olarak çalışan vatandaşlar kudretten düştükleri zaman tamamiyle talihin, mukadderatın insafına terkedilmiş olarak kalıyorlardı, bu yaptığınız kanunla, 60 yaşına gelmiş olan vatandaşları ihtiyarlıkları zamanında sefalete

düşmekten kurtarmış oldunuz. Bu da şimdiye kadar bizim memleketimizde görülmemiş büyük bir yardımdır, önemi çok büyüktür.

Arkadaşlar, çıkardığınız bütün bu kanunlar gösteriyor ki, Büyük Millet Meclisi memleketteki bütün çalışan vatandaşları, hepsini birden, hep beraber düşünmektedir. Ve bütün bu çalışan vatandaşların yaşayışlarını nizamlamak ve akıbetlerini düşünmek hususunda B.M. Meclisi kendisine düşen vazifeyi hakkiyle ifa etmiş bulunmaktadır. Tabii bunlar tekâmüle doğru atılan ilk adımlardır. Bu işler tekâmül yolunda daha ziyade ilerliyecek ve büyüyecektir. Fakat bu işler bizim için henüz yenidir. Meselâ arzetmek isterim ki, çok karışık bir mekanizması olan Emeklilik Kanunu işletmek ve sandığı kurmak için hariçten mütehasıs getirmeye mecburuz. Evvelâ makineyi sağlam ve esaslı kuralım, ondan sonra muntazam işlemesi kolaylaşmış olur. Bu gibi teknik işlerde hariçten yardım istemek ve öğrenmek bizim için bir noksanlık sayılmamalıdır. Gençlerimizin zekâları ve kavrayışları bu gibi teknik işleri getireceğimiz mütehasıslardan en kısa, bir zamanda, öğrenecek ve kavrayacak bir durumdadır. Çünkü Türk zekâsı dünya zekâlarıyla mukayese edildiği zaman ilk safta gelmektedir. Bizim tek noksanımız tecrübesizliğimiz ve teknik noksanlığımızda. Gençlerimize tecrübe imkânları hazırlarsak eminim 10, 15 sene sonra bu memlekette teknik sahada da çok kıymetli, çok kudretli vatandaşlar göreceğiz. Arkadaşlar çıkardığınız kanunlar arasında bayındırlığa ait önemli kanunlar da bulunuyor. Yollar meselesini halletmiş bulunuyoruz. Yani, plânlaştırmış ve muayyen zamanda muayyen hedeflere varmak esasları kurulmuştur. O sahada çalışılmaktadır. Bu aralık iki karnin daha çıkardınız, birisi Narlı Karkamış şube hattına aittir. Bu kanunla Hükümetiniz, vermiş olduğunuz salâhiyetle cenup hattının Suriye'den geçmesini önliyecektir. Aynı zamanda bu şube hattı o bölgenin en mümbit yerlerinden geçtiği için büyük iktisadi menafide temin edecektir.

İkinci kanun iktisadi bakımdan çok önemli gördüğüm Ereğli - Kozlu hattıyla Armutçuk şube hattını temin edecektir. Bu hattın inşası ile bir yandan 1950 yılında inşası bitecek olan Ereğli limanının hinterlanda demiryolu ile bağlanması öte yandan amenajman plânına muvazi olarak artacak olan kömür istihsalimizi en kısa yoldan ve en ucuz olarak emniyetle Ereğli limanına ulaştırılması sağlanmış olacaktır.

Çıkardığınız bir kanun da yıllardan ve yıllardan beri burada bahsi geçen ve fakat bir türlü bir neticeye iktiran ettirilemeyen Kimsesiz Çocukları Koruma Kanunudur. Halen kimsesiz ve köprü altında kalan veya köyünde anası babası ölerək bikes kalan yavrularımızı bu kanunla kurtarmış oldunuz. Bunlar belki bulundukları halde kalsalardı cemiyet için birer muzır unsur olacaktı. Sizin himayetkâr eliniz onları bu âkibetten kurtardı. Şimdi onlar, her biri kendi kabiliyetlerine göre bir meslek ve sanat edinecekler ve aynı zamanda ilk tahsili de ikmal ederek muzır unsurlar olmaktan kurtulmuş olacaklar, memleket için birer nafi unsur olarak yetişeceklerdir. B.M. Meclisinin bu himayetkâr mesaisi de parlâmento tarihimizin en güzel bir sayfasını işgal edecektir.

Bunun yanında, gene içtimai faaliyete müteveccih olarak Verem Savaşı Kanunu çıkardınız ve bu kanunun tatbiki faaliyetle devam etmektedir. Bu kanunun başlıca hedefi, vereme duçar olmuş olan vatandaşları veremi yayan birer kültür merkezi durumundan kurtarmak ve hayatlarını temin etmektir. Bunun için İstanbul'un muhtelif yerlerinde yeni yeni müesseseler açılmıştır. Ben bu defa İstanbul'a gittiğim zaman bunları gördüm

ve içim fahir ile doldu. Siz de gider, ziyaret ederseniz burada verdiğiniz kararların memleket için ne kadar nafi olduğunu görerek büyük bir inşirah duyarsınız.

Gene bu sahada çıkardığınız kanunlar arasında memlekette az bulunan ve fiyatları yüksek olduğu için herkes tarafından tedarik edilemeyen bâzı ilâç fiyatlarının indirilmesine aittir. Bu ilâçları gümrük resimlerinden muaf tuttunuz. Bu suretle bu gibi ilâçlar memlekete bol miktarda gelmekte ve herkes tarafından ucuz olarak tedarik edilmektedir ve birçok hastaların hayatı bu sayede kurtulmaktadır.

Arkadaşlar,

Önemli olarak çıkardığınız kanunlardan birisi de evvelki günden beri uzun münakaşalarınıza zemin olan zararlı cereyanlar kanunudur. Hükümetiniz bu kanunun tanzimini düşünürken her şeyden evvel bugünkü dünyanın durumunu göz önüne aldı. Bugünkü dünya iki büyük harb sahası durumu arz etmektedir. Bizi çeviren bölgeler, tamamiyle içtimai hayatımıza, dinimize, varlığımıza, kanaatimize aykırı kanaatler besliyen insanlarla meskün bulunmaktadır. Bunlar bir set gibi dikilen bizi yıkarlarsa bütün dünyayı istilâ edebilmek imkânlarına malik olmaları pek tabiidir.

Her şeyden evvel kendi varlığımızı korumak için muzır mikropların memleketimizde intişarını önlemek mecburiyetindeyiz. Tıpkı eski bâtiniler gibi komünistler de açık cepheden nadiren hücum ederler. Onlar, elde etmek ve muzaffer olmak istedikleri memlekette, kazanmak istedikleri fertlerin, anlayışlarına, zevklerine ve kabiliyetlerine uygun olan şekilleri arar bunları tatbik etmek suretiyle hulul etmek yolunu bulurlar. Bakarsınız bir yerde komünist dindar ve mutekit bir adamdır. Başka bir yerde görürsünüz, Alevidir, Hazreti Ali'nin prestîşkârı, Hasan ve Hüseyin'in yoluna can veren bir fedaidir. Bir yerde görürsünüz komünist, demokrasileri köhne müesseseler addeder, çürümüş kanaatler sayar. Yepyeni fikirler olarak komünizm telkin eder. Genç ise ona göre telkin yapar, yaşlı ve mutekit bir adamsa, Şîî ise, Sünnî ise, Nakşibendî ise, Kadîrî ise her birine ona göre telkin yapar.

İşte arkadaşlar, muzır cereyanları önleyen kanunun hedefi budur.

Bâzı arkadaşlar bu kanunun partiler aleyhine kullanılacağından bahsettiler. Bütün memlekete karşı temin ederim ki, ben bu mevkide bulundukça bu kanunu siyasi emeller yolunda kullanmak küçüklüğünü göstereceklerden olamam. Bu ancak memleketin varlığını, memleketin huzur ve asayişini baltalamak ve bombalamak isteyenlere karşı tatbik edilecektir. Ve memnuniyetle gördüm ki, Demokrat Parti bu hususta bizimle aynı kanaattedir. Bu iki parti aynı kanaatte olursa...

MUAMMER ALAKANT (Manisa) — Aynı kanaatte olmadığımızı 163'ncü maddede beyan ettik.

BAŞBAKAN (Devamla) — Ne diyorsunuz? Komünizmi önlemek hususunda bizimle beraber değil misiniz?. Ben komünizmin memlekete girmemesi mücadelesinden bahsediyorum.

SEDAK PEK (Kocaeli) — Onun sözü sayılmaz.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Parti reisiniz, partiniz adına burada söz söyliyem arkadaşınız beraber olduğumuzu söylemişlerdi. Sen ne sıfatla Demokrat Partinin aynı kanaatte olmadığını söylüyorsun? (*Gürültüler*).

EŞREF DİZDAR (Giresun) — Size söz yok artık.

SEDA PEK (Kocaeli) — Dönmeleri itibar yok.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Arkadaşlar, bu kanun çıkardığımız kanunların en önemlilerindendir. Başka partiler beraber olmazsa da ben kendi partime ve bu memleketin namuslu, şerefli ve bu memleket seven vatandaşlarıma güvenerek bu mücadeleyi başlıbaşına yapmak kudretini kendimde görmekteyim. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar).*

Çıkardığınız kanunların önemlilerinden biri de memurlara ait kanundur.

Arkadaşlar, memurlar meselesi görüyorum ki, bâzı yerlerde muhtelif surette yorumlanmaktadır. Hükümetin bu husustaki noktai nazarını belirtmek isterim. Ta ki, temiz dürüst ve namuslu memur arkadaşlar müsterih olsunlar. Ben Türk çocuklarının yaradılış itibarıyla fazileti olduklarına kaniim. Memurlarımızın ekseriyeti azimesinin dürüst Türk çocukları olduklarında şüphem yoktur. Bunların arasında birtakım dalâlete düşmüş betbahtlar olabilir. Benim getirdiğim ve sizden salâhiyet istediğim kanun bu gibi dalâlete düşmüş adamlar içindir. Yoksa temiz, namuslu, dürüst vatandaşları himaye edeceğim, onlara kabiliyetlerinin, zekâlarının inkişafı için mesuliyetleriyle karşı karşıya bulunduracağım. Tâ ki, bu gençlerimizin istidat ve kabiliyetleri kendi kendilerine karar vermek melekeleri artsın, Memurlarımız bu kudrette tamamiyle inkişaf ederse, göreceksiniz ki, kırtasiyecilik, diye şikâyet ettiğimiz şey kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Her memur, her müdürü umumi, her daire müdürü o daireye ait olan işin kendi mesuliyeti altında olduğunu idrak edecek ve ona göre işini yürütecektir. Mafevken ne emir almaya ne de salâhiyet istemeye ihtiyaç hissetmiyecektir.

Biz memurlarımızın bu suretle yetişmesini ve mesuliyetleri ile karşı karşıya kalmalarını istiyoruz. Bunu temin etmek için, bütün kuvvetimizle çalışacağız.

Memurlar kanunu hakkında söyleyeceğim budur. Yalnız, burada bir noktaya işaret etmek isterim, o da: dürüstlükleri ve namuskârlıkları hakkındaki kanaat ve noktai nazarım yukarda arzettiğim gibi olmakla beraber, memurlar arasında lâkaydinin geniş nispette yayılmış olduğu kanaatini huzurunuzda belirtmeli zarureti duymaktayım. Bu da muhtelif sebeplerden ileri gelmektedir. Başlıca her memulun mesuliyetiyle karşı karşıya bulunmaması ve çalışan takdir ve tefeyyüz imkânlarını bulamamalarıdır. Şimdi bu yolu tutarsak her memur vazife ve mesuliyetiyle karşı karşıya kalacak ve çalışanlar takdir ve tefeyyüze mazhar olacaklardır. Bu sayede lâkaydi de ortadan kalkacaktır. Lâkaydiyi itiyat edinmiş ve bunda musir bulunanlar kendi mukadderatlarını kendileri tâyin etmiş olacaklardır. *(Soldan bravo sesleri)*

Buna mukabil faziletli, dürüst, çalışkan ve kabiliyetli vatandaşları ve gençleri himaye etmek de Hükümetinizin birinci vazifesidir. Onları icabettikçe hem mükâfatlandırmak hem terfi ve terakkilerini kabiliyetleriyle, gayretleriyle ahenkli bir surette temin etmek borcumuzdur.

Arkadaşlar, çıkardığınız kanunlar bunları yakmak için Hükümete imkân ve salâhiyet vermektedir.

Bu sırada bir noktaya temas etmek isterim, bâzı gazeteler ve bâzı zevat, Hükümet geniş vaatlerle iş başına geldi fakat iş sözde kaldı dernektedirler. Görüyorsanız ki

arkadaşlar Hükümetiniz iş başına geldiği günden beri görülmesi lâzımgelen işleri görmüş, yapılması icabeden kanunları yaparak getirmiş ve bunlar çıkarılmıştır.

Bâzı arkadaşlar zannediyorlar ki demokraside bir Başbakan eski devirlerin sadrazamları gibi yapacağım dediği işi hemen o akşam veya ertesi sabah yapmak salâhiyetini haizdir. Hayır arkadaşlar demokraside hiçbir Başbakan böyle bir salâhiyeti haiz değildir. Böyle bir salâhiyeti olduğunu sanan Başbakan tehlikeli bir adamdır. Demokraside bir başbakan memleket için hayırlı gördüğü şeyi türlü vasıtalarla evvelâ efkârı umumiye arzeder, efkârı umumiye intibalarını alır, ondan sonra ona göre bir tasarı yapar, B.M.M. ne getirir. B.M.M. Komisyonları onu enine boyuna tetkik, münakaşa ve tadil eder. Neticede tasarılar Genel Kurulunuza, buraya gelir. Burada da münakaşalar, mücadeleler yapıp, neticede başbakanın memleket için hayırlı gördüğü şey memleketin malı olarak kanun şeklinde çıkar. Ancak ondan sonra başbakan iş görmek salâhiyetini kendisinde bulur.

Seçim Kanunu şimdiye kadar niye getirilmedi deniliyor. Ben sözümünden hulfetmiş bir adam değilim. Beyannamemde aynen şöyle demiştim: “Hükümetiniz 1950 seçimlerinin hiçbir vatandaşın yüreğinde şüpheyi yer bırakmıyacak en teminatlı bir şekilde yapılması için ilmin ve tecrübenin telkin edeceği tedbirleri gözönünde tutmaktan geri kalmıyacaktır”

Görüyorsunuz ki, o zamanın Seçim Kanununu 1950 için hazırlıyacağımı söylemiş bulunuyorum. Bu va'dimi önümüzdeki kış içtimasında yerine getirmiş olacağım. Yani 1950'den evvel tasarı tetkikiniz önüne arzedilmiş olacaktır. Biz ilimden, tecrübeden istifade edeceğiz demiştim ve bunun için evvelâ demokraside ileri gitmiş olan Garp milletlerinin bu yoldaki seçim kanunlarını tercüme ettirdim, memleketin umumi efkârına arzettim. Memleketin aydınlarına bildirdim. Ondan sonra, bizim kanunun geçmiş, tatbikatında görülen noksanları göze çarpan ve iyi işlemesine engel olan hususların hepsini birden mütehassıs bir heyete verdim, Onlar şimdi bunun üzerinde çalışmaktadırlar. Bunlar mesailerini bitirince, üniversite profesörlerinin tetkikine arzedeceğim. Onların da tetkikinden geçtikten sonra tasan halinde Yüksek Heyetinize getireceğim. Ondan sonrası üzerinde incelemek, bir neticeye bağlamak Yüksek Meclise aittir. Biz Hükümet olarak bunu yapıyoruz, Fortman nerede oluyor, aksaklık nereden geliyor, bunları iyi anlamak için karşı partilerin de noktai nazarlarını bildirmelerini rica ettim. Demokrat Parti Başkanı, Kurultaydan sonra bunun verilmesi imkânı olduğunu söyledi. Millet Partisi ise buna hiç yanaşmadı. Bekliyorum verirlerse söylediğim ilmi heyete vereceğim.

Mevcut kanunun noksanlarının neler olduğunu, partilerin karşı karşıya bulunduğu küçük bir seçimde tecrübe etmek için gene karşı partilerin ara seçimlere girmesinin iyi olacağını bildirdim. Her iki parti de girmek istemediler.

Bu kendilerinin bilecekleri bir iştir. Karar kendilerine aittir. Fakat böyle bir seçime girmiş olsalardı mevcut kanunun şikâyet edilen noktalarının neler olduğu çok iyi anlaşılır ve yapılacak kanun o nispette mükemmel olurdu. Kendilerine geniş bir favör olmak üzere mevcut kanunda başlıca nelerin değiştirilmesini istiyorlarsa bildirmelerini rica etmiştim. Bu teklifleri yapsalardı onları arkadaşlarıma arzedecek ve partinin muvafakatini almaya çalışacaktım.

Fakat kendileri bâzı mülâhazalarla bu seçimlere girmek istemiyorlar. Bu karar münhasıran kendilerine aittir.

Görüyorsunuz ki, Hükümet, beyannamesinde söylemiş olduğu bütün esasları yapmış, hazırlamış ve kanun olarak çıkarmıştır. Yalnız Basın kanunu çıkarılamamıştır. Fakat bu tasan da hazırlanmış ancak Meclisin tatil devresi geldiği için müzakeresine imkân hâsıl olamamıştır.

Arkadaşlar, yaptığınız kanunları muntazam surette tatbik edebilmek devlet makinesinin muntazam işlemesine mütevakıf olduğunu tabîi takdir buyurursunuz. Devlet makinesini muntazaman işletmek için programımda bâzı tedbirlere başvuracağımı söylemiştim. Bu tedbirlere başvurduk. Her şeyin başı malî durumun ıslahı keyfiyettir. Amerikan Hükümetine müracaat ettik, büyük bir hüsnüniyet ile karşılaştık. Amerika'nın eski Maliye Bakan Muavini iktisat Profesörü Mr. Clough'u bize göndermeyi kabul ettiler ve büyük bir dostluk nişanesi olarak da yol masrafları da dâhil olmak üzere bizden ücret istenilmiyeceğini bildirdiler. *(Soldan bravo sesleri)*

Bundan dolayı tabîi müteşekkirimiz. Hazırladığımız birçok mütehassıs plânları vardır, bilhassa teknik müesseselerin başına bu mütehassısları getirmek istiyoruz. Bunlar için de müracaat ettik ve bunların ücretlerinin Marshall Plânının hibe kısmından verilmesi için de teşebbüse giriştik. Bu teşebbüs neticelenirse tabîi çok iyi olacaktır.

Mr. Clough geldikten sonra beyannamede bahşetmiş olduğum devlet plânının yapılması işi kendisiyle görüşülecek ve gereken mütehassıslar getirtecektir.

Arkadaşlar, çıkardığınız kanunları büyük bir azim ile tatbik başlıyacağız. Bu hususta bütün gayretimizi sarf edeceğimizden emin olabilirsiniz.

Siz de memleketin muhtelif bölgelerini dolaşacaksınız. Seçim dairelerinin ihtiyaçlarını göreceksiniz ve tabîidir ki Hükümeti ikaz ve irşat edecek birçok malûmatla avdet edeceksiniz. İcabeder ve müstacel görürseniz bunları bana tahriren bildirmek lûtfunda bulunmanızı rica ederim.

Hepinize ve hepimize Tanrıdan muvaffakiyet dilerim.¹⁰² *(Soldan sürekli alkışlar).*

30 Kasım 1949 Çarşamba**Denizli Milletvekili Reşad Aydın'ın Milletvekili Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonlarından Kurulan Karma Komisyon Raporu Münasebetiyle Sözleri**

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşlar, Millet Partisinden bir arkadaş, Hükümetin bu husus hakkında izah vermesini istediği için söz aldım.

Hâdisе arkadaşlar tarafından burada izah edilmiştir. Millî Emniyet müdürü, muhbirin ifadesini bana haber verdiği ve anlattığı zaman, ki bunu tahriren okumuştı, ben bunun ciddiyeti üzerinde durmak lüzumunu hissettim. Yani şüpheye düştüm. Kendisine, bu zat bu ifadesini imza ederek versin, dedim. Kendisi ile görüş bu hususu söyle, dedim. Kendisinin imzadan imtina ettiği haberini getirdi. Bunun üzerine ehemmiyet vermeye lüzum görmedim. Çünkü Hükümetçe yüksek makamların muhafazası için, alman tertibatın esaslı olduğuna emindim. Millî Emniyet Müdürüne, seyahate çıkıyorum, avdetimde bunun üzerinde dururum dedim. Yalnız, bana da bunu şifâhen söyleyebilir mi? Muhbirden anlayın dedim. Seyahate çıktım. Dönüşümde aynı zatın bu ihbarı Demokrat Parti Başkanı Celâl Bayar'a da yaptığını ve onun tarafından da bildirildiğini öğrendim, onun verdiği haberi de okudum. İfadeler arasında tevazzuh etmesi icabeden yani benim de hakkında katî kanaat getirmemi icabettiren noktalar olduğunu gördüm. Muhbirle ertesi günü görüşmek imkânını arayınız dedim. Kabul etmiş, geldi, Millî Emniyet Müdürlüğünde görüştük. Kendisini dinledim, uzun uzadıya izahat verdi, şüpheli noktaları sordum. Kendisine başka zatların bulunup bulunmadığını sordum. Bu teklif yapıldığı zaman yoktu dedi, yalnız Aldoğan vardı. Aldoğan böyle bir cinayet tasavvurunu nefretle reddetmedi mi? dedim. Hayır, yalnız dinledi, hiçbir şeye karışmadı dedi.

Evvelki umumi toplantıda Sinop Milletvekillerinin de bulunmadıklarını söylemişti. Kendisine bu teklifi yapanları hiç tanıımıyordum. Bir hüküm veremedim. Meselâ bu teklifi yapanlar arasında Yusuf Kemal Bey de var dese idi ilk hamlede bunun bir hakikat olmadığına hükmeder idim. Çünkü, Yusuf Kemal Beyi eskiden beri çok iyi tanırım. Kendisi cinai hareketleri rıza gösterecek insanlardan değildir.

AHMET TAHTAKILIÇ (Kütahya) — İnşallah bizi de tanırırsınız.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Sizleri de tanırım. Sizler için bir şey söylemiyorum.

Gerek Özalp vasıtasıyla Celâl Bayar'ın verdiği haber, gerek mahallinden vukubulan istizahıma karşı aldığım cevap Fuat Arna ve diğer arkadaşının bu işi yapabilecek kabiliyette olduklarını teyit ediyordu. Bunlar vaktiyle partisinde bulunduklarına göre Celâl Bayar tarafından çok iyi tanınmaları tabîî idi. Bunlar şimdi de muhbir ile aynı partide bulunuyorlar idi. Muhbirin de bunları yakından tanınması tabîî idi. Hattâ muhbir bana bu zatların (X) ve (y) den yani meçhul bir membadan para aldıklarını söylüyordu. Bu vaziyet karşısında meselenin adalete verilmesine karar verdim. Bu adamlar bildiğim adamlar olsaydı, ahlâkları üzerinde bir kanaatim olacaktı. Hiç tanımadığım kimseler oldukları için meseleyi kapatmak, Hükümet namına bir cinayet haberini setretmek

olacağından en doğru yol, meseleyi, hakikati meydana çıkaracak olan adalete tevdi etmek idi. Demokraside takip edilecek yol da budur.

Bana bin türlü ihbarlar gelebilir. Benini yapacağım şey bunları adalete intikal ettirmekten ibarettir. Çünkü işi temizliyecek, hakikati meydana koyacak olan adalettir. Biz adalet mekanizmasının dürüst işlediğine kaani bulunuyoruz.¹⁰³ (*Bravo Sesleri, alkışlar*)

¹⁰³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:21 Birleşim 11, Sayfa 250-251*

16 Aralık 1949 Cuma**Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Emekli Kanununun 39. Maddesinin (B) Fıkrasının Uygulanma Şekli Hakkında Sorusuna Cevabı**

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşımız nazik bir mevzu üzerinde durdukları için. Sayın Heyeti tenvir etmek zaruretindeyim. Biliyorsunuz ki, Cumhuriyet Ordusu yeni bir nizam içine girmiş bulunuyor. Tamamiye yepyeni bir şekilde asrın icaplarına göre teknik vasıtalarla teçhiz edilmiş ve edilmektedir. Genç subaylar da bu yeni vasıtaların icabettirdiği bilgileri kazanmış ve tatbikatı yapmaktadırlar. Öteden beri olduğu gibi bu yeni usul de, yeni bilgileri, yeni tecrübeleri, mesailer ve devamlı tatbikatı tahsiller icabettirmektedir. Bunun için teğmenlerden başlayarak en yukarıya kadar orduyu sevk ve idare ile mükellef olanlar bu yeni rejimin icaplarına göre yetişmektedirler. Bu rejime göre yetişmiş olan ve yarınki ihtiyaca göre ordumuzu sevk ve idare liyakatini kazanmış olanlar, icabeden mevkileri tabiatıyla işgal edeceklerdir. Halbuki, bugünkü durumumuza göre mevcut ümeranın miktarı, bilhassa albay ve yarbayların sayısı lâzım olanın birkaç misline balığ olmaktadır. Ve bundan dolayıdır ki, albaylar, askerlik şubelerine memur edilmişlerdir.

Aşağıdan çok liyakatli olarak yetişip gelmekte olan bir zata tevdi edilmesi icabeden mevkilerin onlar için açık olması memleketin yüksek menfaatleri icabıdır. Askerlikte bir zat sicil alınca üst rütbeye çıkabilir. Bilhassa askerliğin hususi esas ve kaideleri vardır. Şûra, bulundukları rütbenin icabettirdiği vazifeleri seferde fiilen liyakat ile ifa edip edemiycekleri konusu üzerinde durmuş ve bâzı generallerin emekliye şevki zarureti karşısında kalmıştır. Fakat bu yüksek rütbenin icabettirdiği vazifeleri görüp görmeyeceğini takdir etmek Yüksek Askerî Şûraya aittir. Tatbikat bu şekilde gidiyor. Binaenaleyh 30 sene hizmet etmiş olan her hangi bir memur nasıl kendi arzusuyla tekaütlüğünü istemek hakkını haizse Devlet de umumun menfaatleri namına 30 sene hizmet etmiş olan bir memuru tekaüde sevk etmek hakkını haizdir. Bu hak memleketin savunmasıyla alâkalı olursa sebep daha kuvvetli olur. Biz aşağı rütbelerden başlayarak bugünün icaplarını yerine getirmek liyakatli, bilgili ve ehliyetli genç subaylar yetiştiriyoruz. Bunlar vazifelerini görebilecek mevkilere gelebilmelidirler. Bu da ancak üst mevkilerin boşalmasıyla kabil olacaktır. Onun için kanunun bu maddesinin tatbikinde memleketin en yüksek menafii göz önüne alınmıştır, alınmaktadır ve alınacaktır.¹⁰⁴ (*Bravo sesleri*)

¹⁰⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:22 Birleşim 18 Sayfa 264-265*

14 Şubat 1950 Salı

Diyanet İşleri Başkanlığı 1950 Yılı Bütçesi Hakkında Sözleri

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Bu konu üzerinde muhtelif partilere mensup arkadaşlar, noktai nazarlarını beyan ettiler. Bilhassa Millet Partisi mensubu arkadaşların noktai nazarları ile yani konu hakkındaki esas prensipleri ile buradaki talepleri arasında bir tevafuk görmediğime işaret etmek isterim. Bâzı parti mensubu arkadaşlar da bu mevzu üzerinde beyanatta bulundular. Bunu memleketimizde mevcut ekalliyetler teşkilâtı ile mukayese etmek yolunu tuttular. Zannediyorum ki, bu nevi mukayeseler asla doğru olmıyan mukayeselerdir. Dört yüz küsur yıldan beri Ortodoks Patrikliği mevcudiyetini muhafaza etmektedir. O vakit kabul edilen esaslara göre o cemaatler kendi dinî müesseselerini idare etmek usulüne alışmışlardır. Halbuki bizde mevzu tamamen bunun aksine olmuştur. Cumhuriyetin ilânına kadar din teşkilâtı Devletin teşkilâtı esası içerisinde kalmıştır. Müslüman cemaati dinî müesseselerin idaresi hususuna alınmamışlar ve her şeyi Devletten istemek yolunu tutmuşlardır. Biz şimdi bu itiyadı tedricen değiştirmek ve müslümanlara kendi dinî müesseselerini idare edebilecek bir teşekkül haline gelebilme imkânlarını hazırlamakla mükellef bulunmaktayız. Bugün biz müslüman köyü halkı bile camilerinin tamirini, imamlarının maaşını hâlâ Hükümetten beklemektedirler. Aynı telâkki büyük şehirlerin Müslüman mahalleleri hakkında da görülmektedir.

Müslüman mahallelerinin, müslüman halkının kendi camilerini kendileri idare etmek yolunu tutmaları ve buna alışmaları icap eder. Biz bu yola girmeleri için hazırlık yapmak zarureti karşısında bulunuyoruz. Aynı zamanda mevcut evkaf in hepsi camiler için meşrut değildir. Bir kısmı camilere birtakımları da hayır müesseseleri ve sosyal yardımlara tahsis edilmişlerdir. Bunları da nizamlamak zarureti vardır. Binaenaleyh Hükümetiniz bu hususta yarın için varılması icabeden hedefe zemini hazırlamak tedbirleri üzerinde düşünmektedir. Ve bu tedbirler peyderpey huzuruza getirilecektir.

Mevzuubahis olan teşkilât bu sene bu Meclise arzolanacaktır. Maliye Bakanından rica ettim. Hazırlık bugünlerde bitirilmektedir ve Yüksek Meclise gelecektir. *(Teşekkür ederiz sesleri)*

Ankara Milletvekili Gl. arkadaşımın mektubundan haberdar değilim. Fakat ondan evvel, ben Diyanet İşlerinin uygun bir mevkide olmıyan bir ikametgâhtan alınarak müstakil bir binaya konulması mevzuu üzerinde durdum ve bugünkü binaya nakledildi. Bu binanın lâzımgelen tefrişi için de önümüzdeki bütçeye tahsisat konulmuştur. *(Teşekkür ederiz sesleri)*

Diyanet İşleri Reisi, dinî hususlarda Hükümetin emrinde değildir. Müslümanlara icabettikçe vaiz edebilir. Ve memleketin muhtelif noktalarına gider, oralardaki müslümanlara ahlâki ve dinî nasihat edebilir. Müftüleri ile temasta bulunur. Bu hususta Hükümetten bir emir verilmiş değildir. Hükümet, en yüksek dinî makamda bulunan bir zatın siyasi işlere karışmasına katiyen taraftar değildir ve olamaz. Ama, dinî vazifesini görmek hususunda da kendisini köstekliyeemez. Kendisi müslümanlara dinî irşadatta bulunur, ahlâki irsadatta bulunur. Hükümet bu hususlarda onu menetmek salâhiyetini kenesinde göremez.

Bu sözlerimle arkadaşların temennilerine, arzularına Hükümetin noktai nazarlarını belirten cevaplarımı vermiş bulunuyorum.

ABDULLAH YAYCIOĞLU (Maraş) — İşaret buyurduğunuz Teşkilât Kanununda 60 kazada münhal müftülük vardır. Bunlara müftü tâyini derpiş edilmiş midir?

İkincisi, hademei hayratın Diyanet İşlerine bağlanması hakkında bir tetkik var mıdır, ne düşünülmektedir?

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Müftü tâyini meselesi lâzımgelen vasıfları haiz adam bulmak meselesidir, Biliyorsunuz, bir ilahiyat fakültesi kurdunuz. Müftü vasfını haiz mevcut zevat varsa tabii tâyin edilir. Yoksa oradan çıkacakları beklemek zarureti vardır.

ABDULLAH YAYCIOĞLU (Maraş) — Kadrosuzluk yüzünden tâyin edilmediği söylendi. Bunlar içini kadro derpiş edilmiş midir?

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Benim noktai nazarıma göre camilerin imam ve hatiplerinin doğrudan doğruya Diyanet İşlerine bağlanması lâzımdır. Bunların evkafa bağlanmış olması gayritabiîdir. Bunun için bir tetkik yapıyoruz ve zannederim yine bu Meclise bir kanun sunarak bu gayritabiî durumu ortadan kaldırmış olacağız.¹⁰⁵

¹⁰⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:24 Birleşim 46, Sayfa 556-557*

16 Şubat 1950 Perşembe Milletvekilleri Seçimi Kanunu Münasebetiyle Sözleri

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNLALTAY (Sivas) — Muhterem arkadaşlar, memleket için Anayasa kadar önemli olan Seçim Kanununun bugün tasvip etmiş bulunuyorsunuz. Bu kararınızla Sekizinci Büyük Millet Meclisi siyasi tarihimizde daima hürmetle anılacaktır. Takdir buyurursunuz ki, bir kanunun bütün memleketçe sevilmesi ve o kanunun bütün vatandaşlar tarafından candan gelen bir ilgi ile karşılanması o kanunun milletin ruhundan çıkmış olmasına mütevakıftır.

Türk Milletinin tarihî akışı biz gösteriyor ki ne zaman bu milletin iradesini tahakkuk ettirecek insanlar o milletin hizmeti başında bulunmuşlarsa memleket daima yükselmiştir ve ne zaman işbaşında bulunan insanlar milletin iradesine aykırı yol tutmuşlarsa memleket felâkete doğru sürüklenmiştir. Türk tarihinin mutelifte mevvücatı, itilâ ve inhitat devirlerini bu bakımdan cidden tetkike şayandır. Biz, Türk Milletinin ruhundan kendi mukadderatında kendi iradesinin hâkim olması şeklinde tecelli ettiğine kani insanlar olmak itibariyle bu ruhun icabını tahakkuk ettirmek yolunun memleketimiz için en feyizli bir inşirah ve inkişaf yolu olduğuna kaniyiz. *(Alkışlar)*. Ben işbaşına geçtiğim günden itibaren bütün memlekete karşı bu kanaatimi belirtmiş bulunuyorum. Türk Milletinin gerek olgunluğu itibariyle gerek uzun tarihinin kendisine vermiş olduğu derin tecrübelerin neticesi olarak bu kanunun bütün icaplarını suurlu bir surette yerine getireceğine kani bulunuyorum.

Bâzi yerlerde fikrini, kanaatini malûm işaretlerle yani harflerle ifade etmeye çalışmış insanlar bulunması hiçbir vakit bu insanların, olgunlukça geri kalmış olmalarına delâlet etmez. Türk Milleti içindeki bu nevi vatandaşların sezişi ve sağduyusu çok defa üniversiteyi ikmal etmiş olanların sezişinden üstün sağduyularından kuvvetlidir.

Bu hal siyasi tarihi asırlar boyunca uzayan Türk Milletine has bir olgunluktur. Tarihi bu kadar derin mazisi bin bir maceralar ile dolu bir millet çocukları dimağlarının sincabi maddesini teşkil eden küreyve atomlarında meknuz olan tekâmül ve irsî kabiliyet ve bunun neticesi olan seziş ve sağduyu bizim için memleket meselelerinde millî olgunluğun en metin mesnedidir. Bu en büyük mesnettir. Bu mesnede dayanarak bu kanunun memlekette muvaffakiyetle tatbik edileceğine ve memleket halkı tarafından benimseneceğine hepimiz inanalım.

Bu kanun kabul edilmekle memlekette esaslı olarak kurulması lüzumuna iman ettiğimiz halk idaresinin ilk temeli atılmıştır. Fakat bu idarenin rasin olarak kurulması için daha atacağımız büyük adımlar vardır. Bu ilk temelin atılışında karşı partilerden Demokrat Partinin bizimle birlikte hedefe doğru ahenkle yürümüş olmasını bu temeli kuvvetlendirmek ve bu binayı kurmak için sarfedilecek mesainin de muvaffakiyetle neticeleneceğine delil olarak görmekteyim. *(Bravo sesleri)*. Bundan dolayı Demokrat Partili arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Onların bu meselede bizimle beraber yürümesi dahile ve harice karşı, memleket işlerinde görüşlerine olursa olsun, Türk çocuklarının Millî ve büyük ana meselelerde beraber yürüyeceklerini ispat etmiş bulunmaktadır. Bu birleşmenin bu bakımdan da büyük bir önemi vardır. *(Alkışlar)*.

Arkadaşlar; kabul buyurduğunuz kanun, seçimde nezaret ve murakabeyi tamamen Adliye mensuplarına bırakmıştır. Seçimi murakabe edecek yargıçlarımız seçimden

mütevellit ceraimide muhakeme edeceklerdir. Bu bakımdan adliye teşkilâtınız gerek dâhile, gerek harice karşı büyük bir imtihan karşısında bulunmaktadırlar. Bu tecrübe, memleketimizde ilk tecrübedir. Fakat hâkimlerimizin tamamıyla hukuki bir zihniyet içerisinde ve adalet kültürü içinde yetişmiş olmaları, memleket duygularının çok geniş bulunması, memleket sevgilerinin pâyansız olması ve hedeflerinin memleketin itilâsı ve bu yurdun tehlikelere karşı canlı ve kuvvetli olması içindir ki, adliye teşkilâtımızın bu büyük imtihandan muvaffakiyetle çıkacağına imanım vardır. Bütün memleket de aynı kanaati ve aynı imanı beslemelidir. Bu kanuna göre, idarecilerin vazifesi ise, vatandaşın reyini vermek için sandık basma gidip gelmesine kadar geçen müddet zarfında hiçbir korku ve tazyik altında kalmamasını temin etmek: ve memlekette seçimin emniyetle cereyan etmesi için huzur ve sükûnu muhafaza etmeye inhisar etmektedir.

İdare memurlarının bu hususta memleketin âli menafımı göz önüne alarak kanunların kendilerine vermiş olduğu vezaifi muvaffakiyetle ifa edeceklerine: inanıyorum.

Arkadaşlar, hedefimiz Milletin mukadderatını tâyin edecek olan bu seçimde, vatandaşın hiçbir endişeye mâruz kalmaksızın kafasını hiçbir korku işgal etmeksizin, serbestçe seçim sandığının başına gitmesini ve orada istediğine ve memleketin mukadderatı mesuliyetini yüklenmek kabiliyetinde gördüğü vatandaşa oyunu serbestçe vermesini emniyet altına almaktır. Bu surettir ki verdiği oy ne ise sandığa, ne atılmışsa neticede aynen o çıkar.

Mukadderat seçim zamanında benim iş başında bulunmaklığım yolunda tecelli ederse ilk günde ortaya attığım hedef üzerinde yürüyeceğim. Muhtelif partilerden bizim gösterdiğimiz bu samimiyete uygun hareket beklemekteyim: Partilerin memleketin huzur ve asayişini göz önünde tutmasını seçim emniyetinin ilk şartı olduğuna inanmaları Hükümet mesaisini kolaylaştırmaktır;

Bu gayeyi temin etmeye çalışmak hem Hükümetin, hem de muhtelif partilerin vatani borcudur. Biz; Türk Milletinin iradesinin serbest olarak tecellisinin bu memleket için hayır mahz olacağı kanaatini taşıyoruz. Ancak, bu suretle iş başına gelecek partilerdir ki, azimle memleket işlerini yürütürler.

Bugünkü dünya durumu bu memlekette kuvvetli bir Hükümetin bulunmasını icap ettirmektedir. Bu durum memleketin korunması meselelerinde birbirlerine müzahir olarak yürüyecek partilerin vatansever temsilcilerinin burada bulunmasını icap ettirmektedir. Bu ana esası Türk Milleti kavramış bulunuyor.

Binaenaleyh; gelecek Meclisin bu şekilde memleket mukadderatını selâmete isal edecek zevattan teşekkül edeceğine hepimiz inanalım. Türk Milletinin olgunluğu bunu temin etmiş bulunmaktadır.

Gönül isterdi ki bu ana kanunun kabulüne Mecliste bulunan Millet Partili arkadaşlar da iştirak etmiş olsunlar.

Fakat bu arkadaşlar, daha ben bu kanunim hazırlanması tasavvurunda bulunduğum zaman kendilerine vâki olan müracaatıma, biz öyle bir şeye iştirak edemeyeceğiz yolunda cevap vermiş olmalarını hatırlatmış olursam bugün burada niçin kanuna kırmızı rey verdiklerini izah yolundaki sebeplerin kuvveti hakkında sizi aydınlatmış olurum.

Demek ki bugünkü netice bir sene evvel verilmiş olan kararın icabından başka bir şey değildir.

Kendilerinin ortaya attıkları meselelerin esasî nispi temsil usulüdür.

Arkadaşlar, nispi temsilin bâzı memleketlerde ne kötü neticeler verdiğini her gün görüyor ve duyuyoruz. Böyle memleketlerde Hükümetler teşekkül edemiyor, teşekkül eden Hükümetler bir hafta olsun duramıyor. Halbuki, bugünkü şartlar ve bugünkü cihan durumu kuvvetli partilere müstenit devamlı Hükümetlere ihtiyaç göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, biz nispî usulü terviç etmiş değiliz. Esasen nispi temsil usulü Türk Milletinin ruhuna aykırıdır. Disiplinli bir Millet olan Türk Milleti meselelerin karşılıklı münakaşasını arzu eder. Fakat hiç bir zaman teşettüt istemez. Anarşiden nefret eder.

Nispî usulün götüreceği netice anarşidir. Başka memleketlerde bu usule göre yapılan seçimlerin neticelerini tetkik ettiğimiz zaman siz de benim bu sözlerimin ne kadar isabetli olduğunu takdir etmiş olacaksınız.

Arkadaşlar, arzettiğim gibi, Türk Milletinin olgunluğuna hepimiz inanalım. Ve gelecek seçimlerin sizin bu kanunu yaparken beslediğiniz ümitlere uygun olarak yani seçimin her türlü tazyik ve takyitten azade bir şekilde cereyan ederek neticeleneceğine inanalım. Türk Milletinin olgunluğu bunun mesnedidir. Hepimiz parti olarak Türk Milletinin iradesine inkiyat etmeyi şimdiden kabul etmiş olalım. *(Alkışlar, bravo sesleri)*.

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Söz istiyorum. Millet Partisinden bahsettiler. *(Cevap verdi sesleri)*.

BAŞKAN — Buyurun! Kısaca. *(Yeniden müzakere mi sesleri)*.

Başbakan nutkunda Millet Partisinden bahsettiği için söz vermeye mecburum. *(Sözü kestiniz sesleri)*. *(Cevaptı o sesleri)*.

FAHRİ KARAKAYA (Elâzığ) — Biz de cevap veremez miyiz?

BAŞKAN — Yeni bir müzakere açmak mevzuubahis değildir. Yalnız Millet Partisinden bahsedildiği için Millet Partisine söz vermek mecburiyetindeyim. *(Gürültüler)*. *(Cevap verdi sesleri)*.

Rica ederim. Ben mi riyaset edeceğim siz mi? Riyasete bir parça hakkı hayat verin. *(Doğru, sesleri)*. Buyurun efendim.

(Demokrat Partiye de söz verin sesleri).

BAŞKAN — Demokrat Partinin bir şey istediği yok. Sizden rica ediyorum. Yüksek bir tezahür karşısında mümkün olduğu kadar sükûnetinizi muhafaza edin. Meseleyi hüsnü intaç edelim. Rica ederim.

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar, Başbakanı dinledim. Bir noktada hayret ettim. Dediler ki, ilk teklifimden beri, ilk tasavvurumdan beri, ilk teşebbüsümünden beri Millet Partisi bize muarız kaldı, Seçim Kanunu projesini hazırlamak hususunda. Ben de evet diyorum, öyledir. Hayır demiyorum. Fakat esbabı mucibesini söylemediler. *(Soldan gürültüler)*.

BAŞKAN — Rica ediyorum, Başbakana hitap ediyor.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Evet bu noktada beraberiz. Doğru söylüyorlar. Cevabı ret verdik. Dedik ki, 1946 da seçim suçu irtikâp edenler ellerini kollarını sallıyarak geziyorlar, haklarında tahkikat yapılmamıştır.

EKREM ORAN (İzmir) — Çok dinledik bunları.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Kanunların hüsnü tatbikından bahsettiler. Biz de cevabımızda söyledik, dedik ki, iyi bir tatbik zihniyeti olursa mesele kalmaz. Çünkü kanunlar haddi zatında zihayat değildir. İyi tatbik edilmezse raflarda, dolaplarda, küflenmeye, tozlanmaya mahkûmdurlar, dedik. Salahiyetliçilerde iyi tatbik ile hayatîyet kazanırlar dedik.

İBRAHİM ARVAS (Van) — Tezyif etme, kanunları.

BAŞKAN — Rica ederim, müdahale etmeyiniz.

İBRAHİM ARVAS (Devamla) — Kanunları tezyif ediyor.

BAŞKAN — Mademki, Başbakan burada Millet Partisinden bahsetmiştir. Cevap verecektir.

AHMET OĞUZ (Eskişehir) — Muhalefeti dinleyiniz asıl, muhalefeti.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Binaenaleyh biz bu kanuna kırmızı oy verdik. Çünkü samimîyiz ve bu samimiyeti biz Hükümetten de bekledik. Eğer Hükümet samimî olsaydı 1946'dan kalan seçim suçlarını, henüz müruru zamana uğramamış olan o suçluları takip ederdi. Buna hiç teşebbüs etmedi. İşitmemezliğe geldi.

BAŞKAN — *(Osman Nuri Beye hitaben)* Mutedilâne konuşunuz. *(Gürültüler)*

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — İşbu kanunla seçim emniyetinin tamamıyla sağlanamayacağını tebarüz ettirdik, bütün vesaikiyle, edilesiyle.

EKREM ORAN (İzmir) — Takibat yapmak müddeiumumilerin vazifesidir.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Başbakan, burada beyanatlarında buna cevap vermediler. Yalnız umumi olarak kanun seçim emniyetini sağlayacak dediler. Kanun iyi tatbik edilirse, noksan dahi olsa, millete nafi olur. Hükümet ne çareki millete nafi olan kanunları iyi tatbik etmek istemiyor, ki, o yola gitmiyor. *(En iyi şekilde tatbik edecek sesleri)*

BAŞKAN — Başbakan.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşlar, Hükümetiniz dün ne kadar samimî ise bugün de öyle samimîdir, yarın da öyle samimî olacaktır. *(Alkışlar)* Suçluyu takibetmek Hükümetin vazifesi değildir. Müddeiumumilere aittir. Eğer suçlular varsa müddeiumumiler takibeder, lâzımgelen cezayı da mahkemeler verir. Devletin kanunu budur. Eski bir adliye hâkiminin bunu takdir etmesi gayet tabiidir.¹⁰⁶ *(Alkışlar)*

25 Şubat 1950 Cumartesi

1950 Yılı Bütçesinin Kabulü Münasebetiyle Sözləri

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNLALTAY (Sivas) — Muhterem arkadaşlarım; 1950 yılı bütçesini tasvip ve kabul buyurmak suretiyle Hükümete gösterdiğiniz güven ve derin şükranlarımı sunmakla bahtiyarlık duymaktayım. (*Alkışlar*). Bu seneki bütçe ilmî esaslara uygun olarak realite göz önüne alınarak en esaslı ihtiyaçlar derpiş edilerek tanzim edilmiş ve tetkik için de uzun zaman ayırmak imkânı hâsıl olmuştur. Komisyonunuz, bütçemizi en küçük teferruatına kadar büyük bir vukuf ve dirayetle incelemek hususunda emsalsiz mesai sarfetmiş ve bugünkü şartlar ve imkânlar dairesinde tekemmül etmiş bir durumda yüksek heyetinize takdim etmiştir. Komisyondaki arkadaşlarımın gösterdikleri başarılı mesaiye huzurunuzda teşekkür etmekle derin bir zevk duyuyorum. (*Bravo sesleri*). Memleketin büyük ve esaslı bir konusu üzerinde bu arkadaşlarımızın sürekli, vukufu ve yarının mesaileri Hükümetiniz için nurlu bir iz açmıştır.

Bu şekilde Heyeti Umumiyye gelen bütçe, Yüksek Kamutayda da çok esaslı bir şekilde tetkik edilmiştir. Çok şümüllü mütalâa ve tenkidler yürütüldü. Hükümetiniz gerek komisyonda ve gerek umumi heyette ileri sürülen tenkidleri, irşatları dikkatle göz önüne almayı kendisi için bir borç telâkki edecektir. Karşı partilerin tenkidleri arasında kendi prensiplerimize uygun olanları da dikkat nazarına almayı tabîi buluyorum.

Arkadaşlar, umumi heyette mahallî ve umumi ihtiyaçlar hakkında ileri sürülen mütalâa ve istekleri de dikkatle göz önüne alacağız. (*Bravo sesleri*) Bildiğiniz veçhile, millî iradenin tecellisi için büyük seçime gideceğimiz zamanlar yaklaşıyor. Hükümetinizin, kısa sürecek olan bu devrede sizin burada izhar ettiğiniz fikirleri, ikazları, irşatları göz önüne alarak bütçenin, memleketin hayrına masruf olacak bir şekilde idare edilmesine itina edeceğine emin olabilirsiniz. Biz, dünkü gayretimizle yarınki mesaimizin ufkunu genişletmiş olduğumuza kani bulunuyoruz.

Önümüzdeki yıl, 1950 bütçesi, faaliyetimizi daha ziyade genişletecek, muhtelif kalkınma alanlarındaki gayretlerimiz daha verimli bir hal alacaktır. Bütün bu işleri yapmak için gereken azmü kuvveti sizin güveninizden, sizin teveccühünüzden, sizin itimadınız ve sizin şahıslarınızda milletin güveninden alıyoruz. (*Alkışlar*)

Hükümete gösterdiğiniz teveccüh ve itimada şükranlarımı tekrar arzederken sizin itimadınıza lâıyk olma mazhariyetini bize nasip etmesini Ulu Tanrıdan dilerim.¹⁰⁷ (*Alkışlar, bravo sesleri*)

24 Mart 1950**Trabzon Milletvekili Faik Ahmed Barutçu ve Konya Milletvekili Tevfik Fikret Sılay'ın, Büyük Millet Meclisinin 8. Dönem Çalışmalarına Son Verilerek Yeni Meclisin 22 Mayıs 1950'de Olağanüstü Toplanmasına Dair Önerenin Kabulü Münasebetiyle Sözleri**

BAŞKAN — Önergeyi tasvibinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Çoğunlukla kabul edilmiştir.

BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Muhterem arkadaşlar; şimdi verdiğiniz kararla memlekette seçim devresi yarından itibaren başlamış bulunuyor. Bu demektir ki, bundan sonra vukubulacak toplantılar içtimalar kanununa göre değil, Seçim Kanununa tevfikan yapılacaktır.

Demin burada söz söyleyen bir arkadaşımız verilen kararla Sekizinci Büyük Millet Meclisinin feshedildiği yolunda bir ifadede bulundu. Bu, yanlıştır. Anayasamıza göre Meclis müstemirdir. Yeni seçilecek Meclis Dokuzuncu Devre Büyük Millet Meclisi burada toplanacağı güne kadar 8'nci Büyük Millet Meclisi Millî murakabe vazifesini ve milleti temsil salâhiyetini muhafaza etmekte devam edecektir. Binaenaleyh iç ve dış icaplar Büyük Millet Meclisinin toplanmasını ve karar almasını zaruri kıldığı takdirde kanuni usullerle Muhterem Heyetiniz içtimaa davet edilir ve burada gereken kararları alabilir ve almak salâhiyetini haizdir.

Aziz arkadaşlarım, çıkarmış olduğunuz yeni Seçim Kanununda seçimin kanun dairesinde ve tam bir serbesti ile icrasına nezaret vazifesi, adalet mekanizmasına bırakılmıştır.

Hakkı batıldan ayırmak ve adalet icaplarını yerine getirmek, hakkaniyet esaslarından zerrece inhiraf etmemek itiyadında olan ve o bilgi ve iman ile yetişen ve o esaslar dairesinde daima vicdanlarının murakabesinin sesini duyan yargıçlarımızın kendilerine tevdi edilen bu millî vazifeyi, tamamiyle bütün, memlekette emniyet bahş bir surette ifa edecekleri kanaatindeyim, Yeni kanunla idari, cihaza teveccüh eden vazife, asayiş, huzuru muhafaza etmek ve millet efradının reylerini serbestçe gidip sandığa atmalarına engel olacak haillerin belirmesine imkân vermemektir.

Türk milleti iradesinin, huzur içinde, sükûn içinde tecellisini istemektedir. Onun arzusuna tebaan çok temenni ve ümit ederim ki seçim mücadeleleri ancak prensipler ve esaslar üzerinde cereyan etsin ve dünyaya karşı Türk milletinin, mütekâmil, bir millet olduğu ve bu idareye lâayık bulunduğu ispat edilsin.

Arkadaşlarım; bugünkü cihan durumuna göre memleketimizin hayati meselesi, yurttaki sükûn ve asayişin muhafazasıyla sınırlı değildir. Bu hakikati Türk milleti, çok esaslı idrak etmiş olduğu içindir ki, seçimlerin huzur ve sükûn içerisinde cereyan etmesini, vatandaşların en vesveseli, insanların kalbinde bile şüphe uyandırmıyacak bir surette serbestçe verdiği reyin zuhurunu istemektedir. Bu istekte hep beraberiz ve bu kanunu tanzim ederken de bu arzusunun tesiriyle hareket edilmiştir. Hükümetiniz millî iradenin tahakkuk ve tecellisini temin etmek vazifesini, deruhde etmiş olduğu için ve siz de millet namına Hükümete bu vazifeyi, vermiş bulunduğunuz için seçimlerin huzur ve sükununu ihlâl edecek, memleketin asayişini tehlikeye düşürecek hiçbir harekete

meydan vermemeyi vatanî bir borç telâkki edeceğiz. (*Bravo sesleri*) ve bu yoldaki azmimizle daima millete hesap vermek cesaretini taşıyacağız. (*Bravo sesleri*). Çünkü böyle hareketle ancak milletin iradesini yerine getirmiş olacağımıza kani bulunuyoruz. İyi, esaslı, serbest bir seçim olacaktır. Milletin arzusu veçhile münakaşalar, mücadeleler prensipler üzerinde vukua gelecektir ve efendi bir millete lâıyk şekilde bir seçimle yeni. Meclis burada toplanacaktır. Bütün arzum ve emelim, memleketin asayiş ve sükûnunu muhafaza etmek ve kanunun tâyin ettiği serbesti içinde seçilerek buraya gelen Meclise uhdemdeki ağır ve mesuliyetti emaneti huzuru kalb ile teslim etmektir. (*Bravo sesleri*). Başka hiçbir emelim yoktur. Seçimler, bu arzu ve hedef dairesinde icra edilecektir.

Temenni ederim ki, muhalif, muvafık bütün vatandaşlar bu hedefte birleşmiş olsunlar ve bitaraf vatandaşlar da millet hâkimiyeti ve hak yolunu göstermek hususunda temayülllerini izhar suretiyle partilileri irşat etmiş olsunlar.

Hepinize saadetler, salâmetler diler. Büyük Milletimizin bu büyük imtihanında dünyaya karşı hepimizi öğündürecek surette olgunluk başarılar göstermesini Tanrıdan dilerim.¹⁰⁸ (*Sürekli alkışlar*)

¹⁰⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:8 Cilt:25 Birleşim 72 Sayfa 1047-1048*

DİZİN

A

ABDULLAH YAYCIOĞLU (Maraş)	426
ADNAN MENDERES (Kütahya) (Kütahya)	301, 302, 305, 306
AHMET OĞUZ (Eskişehir)	430
AHMET TAHTAKILIÇ (Kütahya)	367, 369, 377, 422
AHMET VEZİROĞLU (Afyon Karahisar)	310, 324, 409, 410
ALİ ÇORUH (Çoruh)	350
ALİ MUZAFFER GÖKER (Konya)	169
ALİ RANA TARHAN (İstanbul)	126, 166, 188

B

BAŞKAN	7, 22, 33, 34, 36, 51, 53, 61, 63, 67, 68, 69, 70, 73, 76, 77, 80, 81, 86, 87, 95, 98, 101, 103, 108, 198, 199, 200, 201, 212, 213, 214, 216, 223, 224, 226, 228, 235, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 258, 270, 275, 276, 278, 280, 297, 305, 306, 309, 310, 311, 323, 325, 331, 342, 345, 347, 348, 349, 351, 352, 353, 357, 359, 367, 369, 370, 371, 378, 379, 381, 383, 386, 393, 395, 396, 398, 404, 406, 409, 410, 412, 413, 414, 429, 430, 432
BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR (Erzincan)	169
BERÇ TÜRKER (Afyon Karahisar)	167

C

CELÂL BAYAR (İstanbul)	270, 282, 286
CELÂL BAYAR (İzmir)	7, 22, 33, 34, 36, 37, 40, 45, 51, 53
CEMİL BİLSEL (Samsun)	193
CİHAD BABAN (İstanbul)	259

D

Dr. AKİF ARKAN (Çankırı)	352, 353
Dr. AZİZ KÖKSAL (İçel)	410
Dr. MAZHAR GERMEN (Aydın)	252
Dr. OSMAN ŞEVKİ ULUDAĞ (Konya)	168
Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul)	61, 64, 67, 69, 70, 73, 76, 80, 81, 87, 88, 89, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 112, 114, 115, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128
Dr. SADİ KONUK (Bursa)	127
Dr. SAİM ALİ DİLEMRE (Rize)	352

E

EKREM ORAN (İzmir)	429, 430
EMİN SAZAK (Eskişehir)	166, 167, 171
EMİN SOYSAL (Maraş)	378
EYÜP DURUKAN (Hatay)	183

F

FAHRİ KARAKAYA (Elâzığ)	383, 429
FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl)	252
FUAT KÖPRÜLÜ (İstanbul)	250, 270

H

HALİL MENTEŞE (İzmir)	171, 176
HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER (İstanbul)	250
HASAN POLATKAN (Eskişehir)	325, 339, 342, 344
HASAN SAKA (Trabzon)	297, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 309, 310, 311, 312, 323, 324, 325, 326, 331, 332, 342, 344, 345, 348, 350, 351, 352, 353, 357, 359, 364, 369, 370, 371, 372, 377, 378, 379, 380, 381, 383, 384, 385, 386
HİKMET BAYUR (Manisa)	211, 214, 215, 216, 219, 220, 221, 222, 223

İ

İBRAHİM ARVAS (Van)	351, 430
İSMET EKER (Çorum)	174, 175

K

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri)	409

M

MEHMET CEMİL BARLAS (Gaziantep)	224
MUAMMER ALAKANT (Manisa)	418
MUHİTTİN BAHA PARS (Bursa)	88, 191
MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara)	189

N

NACİ TINAZ (Bursa)	121
NİHAT ERDEM (Kırşehir)	364

O

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul)	410, 411, 429, 430

R

RASİH KAPLAN (Antalya).....	80, 94, 99, 100, 114
RASİH KAPLAN (Maraş).....	192, 197
RECEP PEKER (İstanbul).....	235, 251, 253, 255, 258, 262, 267, 268, 269, 270, 274, 276, 279, 280, 282, 287
REFİK İNCE (Manisa).....	88, 98
REFİK KORALTAN (İçel).....	175, 194, 303
REİS	105, 109, 119, 122, 127, 135, 142, 143, 159, 165, 166, 170, 177, 180, 182, 183, 184, 196, 197
REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas).....	378

S

SIRRI İÇÖZ (Yozgad).....	99
SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan).....	351
SÜREYYA ÖRGEEVREN (Balıkesir).....	195, 221, 223, 250, 301

Ş

ŞEFİK TUGAY (Malatya).....	250
ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Başbakan).....	393, 396, 397, 398, 399, 400, 404, 405, 406, 408, 409, 410, 411, 413, 414, 418, 419, 422, 424, 425, 426, 427, 430, 431, 432
ŞİNASİ DEVRİN (Zonguldak).....	171
ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU (İzmir).....	135, 142, 143, 159, 170, 171, 173, 175, 177, 178, 179, 180, 183, 184, 185, 197, 198, 199, 200, 201, 204, 205, 207, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227

T

TAHSİN BANGUOĞLU (Bingöl).....	348

V

VEHBİ KOCAGÜNEY (Erzurum).....	323

Z

ZİYA GEVHER ETİLİ (Çanakkale).....	101

ISBN 978-605-4700-70-7 (Tk)

ISBN 978-605-4700-73-8 (3.c)